

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

ἩΓΗΤΟΥ ΕΝ Τῶ ΠΡΟΤΥΠῶ ΒΑΡΒΑΚΕΙῶ ΛΥΚΕΙῶ

ΕΛΛΗΝΙΚΑ

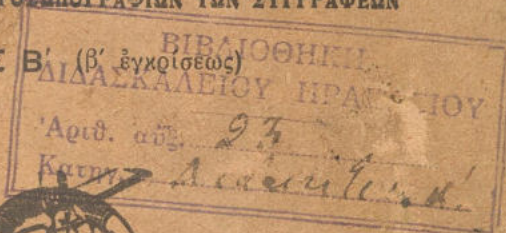
ΑΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' (β' ἔγκλιση)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν ΣΙΔΕΡΗ

46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ) — 46

1929

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΤΡΙΑΡΧΕΪΟΥ
ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Αριθ.

16,31

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Π.Ε.Κ. ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ

Αριθ. 18/3677.....

15
ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ
ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΕΝ ΤΩ ΠΡΟΤΥΠΩ ΒΑΡΒΑΚΕΙΩ ΛΥΚΕΙΩ

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΝΑΓΝΩΣΜΑΤΑ

ΔΙΑ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΑΣ

ΤΗΣ Γ' ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΟΙΧΟΥ ΤΑΞΕΩΣ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ
ΤΗΣ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ

ΜΕΤ' ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΡΟΣΩΠΟΓΡΑΦΙΩΝ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β' (β' ἐγκρίσεως)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΒΑΔΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΙΩΑΝΝΟΥ Ν. ΣΙΔΕΡΗ

46 — ΟΔΟΣ ΣΤΑΔΙΟΥ (ΜΕΓΑΡΟΝ ΑΡΣΑΚΕΙΟΥ) — 46

1929

Πάν γνήσιον αντίτυπον φέρει τὴν ὑπογραφήν τοῦ συλλογέως.

Handwritten signature

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ ΗΡΑΚΛΕΙΟΥ
Ἀριθ. αἰθ. 28
Κατὰ Δ. Λαυτζίαν

ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΑ ΑΝΑ

ΜΕΡΟΣ Α΄

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

*μερ. 15
ἀρ. 43*

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Α΄ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ.

Ὁ Θούριος τοῦ Ῥήγα.

Ἰ. Γενναδίου.

Σημείωσις διὰ τοὺς διδάσκοντας. Τὰ τεμάχια παρατίθενται τεταγμένα κατὰ λογοτεχνικά-εἶδη. Ὁ διδάσκων ὅμως ἄς ἔχη ὑπ' ὄψιν ὅτι δὲν ἔχει καμίαν ὑποχρέωσιν ν' ἀκολουθῇ τὴν σειρὰν τοῦ βιβλίου, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐκλέγῃ ἐκάστοτε ὁποιοδήποτε τεμάχιον κρίνει αὐτὸς προσφορώτερον διὰ τοὺς μαθητάς, ἀναλόγως πρὸς τὰς γλωσσικὰς δυνάμεις αὐτῶν, τὴν πρόοδον τῶν ἄλλων μαθημάτων, ἰδίᾳ τῆς ἱστορίας, καὶ τὰς ἐκάστοτε παρουσιαζομένας διὰ τὴν διδασκαλίαν ἀφορμάς.

Σημείωσις διὰ τοὺς μαθητάς. Ὅπου ὑπάρχει ἀστερίσκος, ζῆται τὴν ἐξήγησιν τῆς λέξεως ἢ τοῦ πράγματος εἰς τὸ Παράρτημα Β' τοῦ βιβλίου (σελὶς 261 κ' ε.).

Ὅποιαν ἀκατάσχετον ῥοπήν ἤσκουν ἐπὶ τῶν ψυχῶν τῶν τότε Ἑλλήνων τὰ ἄσματα ἐκεῖνα τοῦ Ῥήγα καὶ τοῦ Κοραῆ δυσκόλως δυνάμεθα νὰ φαντασθῶμεν ἡμεῖς σήμερον. Φιλέλληνι τις ἀφηγεῖται δραματικώτατόν τι περὶ τούτου ἐπεισόδιον, ὡς ἤκουσεν αὐτὸ παρ' Ἑλληνος διεληθόντος τὴν Μακεδονίαν μικρὸν πρὸ τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως.

Φθάσας εἰς χωρίον τι, κατέλυσε παρὰ τῷ ἄρτοποιῷ, οὗτινος τὸ ἐργαστήριον ἐχρησίμευε καὶ ὡς πανδοχεῖον.

Βοηθὸς τοῦ ἄρτοποιοῦ ἦτο νέος τις Ἕπειρώτης, τοῦ ὁποίου οἱ ἡλιοκαυμένοι βραχιόνες, τὰ γυμνὰ σκέλη, ἢ ἀθλητικὴ παράστασις κατεμήνυον ἀκμαίαν ῥώμην καὶ ἀνδρικήν ψυχὴν. Καιροφυλακτῆσας κατάλληλον στιγμήν, ἐπλησίασε τὸν ὄδοιπόρον καὶ ἠρώτησεν αὐτὸν μυστικῶς: «ἐξεύρεις νὰ διαβάζης;» Κατανεύσαντος δὲ αὐτοῦ, «ἐλθέ μαζί μου», τῷ εἶπε, καὶ τὸν ὠδήγησεν εἰς ἀπόκεντρον καὶ αὐσκιον ἄκρον τοῦ κήπου.

Ἐκεῖ ἐκαθέσθησαν ἐπὶ πέτρας, καὶ εἰσαγαγὼν ὁ νεανίας τὴν

χειρα εις τον κόλπον, εξήγαγε μικρόν και πεπαλαιωμένον φυλλάδιον, κρεμάμενον από του τραχήλου με βράμμα· ήτο του Ήγγα ο Θούριος, και εξήτησε να τον άκούση μεγαλοφώνως άπαγγελλόμενον.

Ήρξατο λοιπόν ο όδοιπόρος άπαγγέλλων με την κατάνυξιν εκείνην, ήν οι στίχοι του Ήγγα διήγειρον εν πάση ελληνική καρδια. Καταπαύσας δε και αναβλέψας, έμεινεν εκπληκτος επί τή θεάματι, ο παρουσίαζε του νέου Ήπειρώτου ή οψις· ειχεν έγερθη και ύστατο ένώπιόν του ως όπτασία τις υπεράνθρωπος. Δέν ήτο πλέον ο άπλοϊκός ύπηρέτης του άρτοποιού, άλλ' ειχε μεταμορφωθή εις ήμιθέου ήρωος είκόνα ιδανικήν. Το πρόσωπόν του έλαμπεν ως πύρ φλέγον, οι όφθαλμοί του έσπινθηροβόλουν, τα ήμιανεφυγμένα χείλη του έτρεμον, δάκρυα θαλερά έδαπτον τάς παρειάς του, και αι τρίχες τής κεφαλής και του γυμνού του στήθους ειχον άνορθωθή. Ήστατο εκεί άκίνητος, ένδαλμα Άχιλλέως.

—Πρώτην λοιπόν φοράν άκούεις του Ήγγα το τραγούδι; ήρώτησεν έκπεπληγμένος ο ταξιδιώτης.

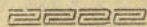
—Όχι· κάθε διαβάτην παρακαλώ να μου το είπη, και πολλές φορές το άκουσα.

—Και πάντοτε με την συγκίνησιν αυτήν;

—Ναι, πάντοτε! άπεκρίθη ο Ήπειρώτης με φωνήν σταθεράν και νεύμα άποφασιστικόν.

Και ο όδοιπόρος διελογίσθη καθ' έαυτόν ότι οι σιδηροί εκείνοι βραχιόνες ταχέως θα έπελαμβάνοντο έργου άλλου ή του φυράν την ζύμην. Ούτως ήτοιμάσθη τότε τής Ελλάδος ή έλευθερία.

1903.

Πώς έφύγομεν εκ τής Χίου τό 1822.

Δημητρίου Βικέλα.

Εισαγωγή. Διηγείται ο Λουκής Λάρας, του όποίου ή οικογένεια, φυγούσα εκ τής πρωτευούσης κατά την έπιδρομήν των Τούρκων, κατώρθωσε μετά πολλάς περιπετείας να φθάση εις το χωρίον Μεστά, εις το δυτικόν μέρος τής νήσου, και εκεί άναμένει πλοϊον διά ν' άναχωρήση. Ήξαφνα όμως άγγέλλεται ότι οι Τούρκοι έφθασαν εις το χωρίον, και όλοι τότε εξέρχονται εν άγωνία εις τον δρόμον, ζητούντες εν τή φυγή σωτηρίαν.

* * *

Έν ο̄ έτρέχομεν ούτω περίφοβοι, παραζαλισμένοι, μη γνωρίζοντες ποδ να καταφύγωμεν, μία γραία, εις την θύραν ταπεινής οικίας ύσταμένη, μάς ειδε, μάς έλυπήθη και ήπλωσε προς ήμάς την χειρα:

—Έλάτε εδώ να σας κρύψω, Χριστιανοί.

Έχύθημεν όλοι έντός τής άνοικτής θύρας, ακολουθούντες την γραίαν. Ο Θεός την έφώτισεν! Εις εκείνην χρεωστούμεν την σωτηρίαν, την υπαρξίν μας. Δέν την ειδα έκτοτε, ούτε το όνομά τής γνωρίζω, αλλά ποτε δέν έλησμόνησα το άγαθόν πρόσωπόν τής, ούδ' έπαυσα εύλογών την μνήμην τής. Είθε να την αντίμειψεν ο Θεός και να την άνέπαυσεν εν ειρήνη!

Όπισθεν τής οικίας ήτο αύλη ύπαιθρος, εις δε την άκραν τής αύλης στάβλος. Έντός του στάβλου μάς έκρυφεν ή γραία. Αί άγελάδες τής έβόσκαν εις την έξοχήν και δέν επέστρεψαν, ούτε την έσπέραν εκείνην, ούτε τάς επιούσας, να μάς διαφιλονεικήσουν τής κατοικίας των την κατοχήν. Δέν ήχημαλώτιζαν γυναικόπαιδα μόνον οι Τούρκοι· οτι εύρισκαν ήτο λεία εύπρόσδεκτος. Άλλά δέν εξημίωσαν ήμάς τότε, ληστεύσαντες τής πτωχής γραίας τα ζώα... Η είσοδος ήτο στενή και σκοτεινή, εις δε το βάθος ήνοιγετο ο στάβλος τετράγωνος και όπωσοϋν εύρύχωρος, άλλ' ούδ' αυτός ειχε παράθυρον ή άλλην όπήν, ώστε, οτε εκλείετο ή επί τής αύλης θύρα τής διόδου, το σκοτός ήτο ψηλαφητόν και ή άποφορά δέν ειχε διεξοδον. Τέσσαρα ήμερονύκτια έμείναμεν έντός του κρυφώνος τούτου, δεκαοκτώ εν συνόλω ψυχαί!

Την έπέραν τής πρώτης ήμέρας ή φιλόανθρωπος γραία μάς έφερε σάκκον πλήρη σύκων. Οτε δε συνηθίσσαμεν εις το σκοτός, άνεκαλύψαμεν εις μίαν γωνίαν κάδον, έχοντα εισέτι ύδωρ άρχετόν προς ποτισμόν των άγελάδων. Χάρις εις το ύδωρ εκείνο και εις τα σύκα δέν άπεθάναμεν τής δίψης και τής πείνης! Εις θέσιν δε προέχουσαν επί μιάς των πλευρών του στάβλου άνεκαλύψαμεν άχυρον, το όποϊον έστρώσαμεν κατά γής, δια να μη κατακλινωται επί του βορβορώδους έδάφους αι γυναίκες και τα παιδία. Και εξήσαμεν ούτω τέσσαρας νύκτας και τέσσαρας ήμέρας!

Έκ του κρυφώνος μας ήκούαμεν έξω συχνάκις τάς κραυγάς των Τούρκων και οίμωγας Χριστιανών, ποτε μακράν και άλλοτε πλησίον. Την τελευταίαν μάλιστα νύκτα τους είχαμεν πολύ, πολύ πλησίον, διότι διενυκτέρευσα εις την οικίαν τής γραίας και ήκούαμεν

τάς ὀμιλίαις των καὶ τὰς διηγήσεις τῶν αἰσχυρῶν κατορθωμάτων των.

Ὁ κύριος τῶν Τούρκων σκοπὸς ἦτο ἡ ἀνακάλυψις τῶν κρυπτομένων φυγάδων. Τοὺς ἀνδρας ἐφόνευαν, τὰ δὲ γυναικόπαιδα ἠχμαλώτιζαν, μεταφέροντες τὴν ἄγραν των εἰς τὴν πόλιν. Τοὺς χωρικοὺς δὲ ἐδραπέταν συνήθως, ἐκτὸς δι' ὕδρων καὶ βράδισμῶν καὶ λακτισμάτων καὶ διὰ τῆς καταναλώσεως τῶν τροφίμων των. Δὲν ἔμεναν δὲ ἐπὶ πολὺ οἱ αὐτοὶ Τούρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἄφ' ἐσπέρας ἤρχετο μία συμμορία, ἔτρωγαν, ἔπιναν, ἐκοιμῶντο, τὴν δὲ πρῶταν ἤρχιζεν ἡ ἔρευνα πρὸς σφαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν. Ἄνεχώρουν οἱ πρῶτοι μὲ αἰχμαλώτους καὶ λάφυρα καὶ τοὺς διεδέχετο νέα τὴν ἐσπέραν συμμορία καὶ οὕτως ἐφεξῆς. Ἡμεῖς δ' ἐπεριμέναμεν νὰ κορεσθῶν καὶ νὰ παύσῃ τὴν διαδοχὴν τοῦ διωγμοῦ ἢ ἐξάντησις τῆς λείας, παρακαλοῦντες τὸν Θεὸν νὰ μὴ ἀνακαλυφθῶμεν μέχρι τέλους.

Τὴν τελευταίαν νύκτα ἐξημερώθημεν μὲ τὸν φόβον ὅτι δὲν θὰ σωθῶμεν ἀπὸ τὰς χεῖράς των. Ἡ θύρα μόνη τοῦ στάβλου μᾶς ἐχώριζεν ἀπ' αὐτῶν. Τὴν αὐγὴν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν αὐτὴν ἢ σιωπῇ, ἀλλ' ἐξηκολούθει ἐντὸς τοῦ χωρίου ὁ θόρυθος. Πόσον βραδέως αἱ ὧραι παρήρχοντο! Ὅτι ἐπανέλθουν οἱ Τούρκοι πλησίον μας; Ὅτι τοὺς ἔχωμεν καὶ τὴν νύκτα πάλιν; Ἡσθανόμεθα ὅλοι ὅτι δὲν ἠδυνάμεθα ν' ἀνθέξωμεν πλειότερον.

Πρὸς τὴν ἐσπέραν τοὺς ἠκούσαμεν εἰς τὴν αὐτὴν, ἐτοιμαζομένους πρὸς ἀναχώρησιν, καὶ ἐκρατοῦμεν τὴν ἀναπνοὴν μας, περιμένοντες τὴν ἐλπιζομένην ἀπομάκρυνσίν των. Ἐκεῖ ἀκούομεν αἴφνης, πλησίον τῆς θύρας, βροντώδη Τούρκου φωνήν:

— Ἄς ἴδωμεν, πρὶν φύγωμεν, τί ἔχει εἰς αὐτὴν τὴν ἀποθήκην...

Ἐκαμα τὸν σταυρόν μου. Κρύως ἰδρῶς μὲ περιέχυσεν!

Ἡ θύρα τοῦ στάβλου ἔτριξε καὶ ἠνοιχθη, καὶ εἰς τὸ ἀναιγμά της εἶδα Τούρκου μορφήν φοδερὰν. Ἐκράτει ξίφος γυμνὸν εἰς τὴν μίαν χεῖρα, εἰς δὲ τὴν ἄλλην βράδον, καὶ ἀπὸ τῆς ἄκρας τῆς βράδου ἐκρέματο λύχνος, τὸ δὲ φῶς τοῦ λύχνου ἐφώτιζε τοῦ Τούρκου τὸ πρόσωπον. Καὶ ὀπισθεν τῶν ὤμων του ἄλλαι Τούρκων κεφαλαὶ ἔρριπτον περίεργα ἐντὸς τοῦ σκοτίου βλέμματα. Ἐκαθήμην κατὰ γῆς, εἰς τὸ βάθος τοῦ στάβλου, ἀντικρὺ τῆς εἰσόδου. Χίλια ἔτη νὰ ζήσω, δὲν θὰ λησμονήσω τὴν ἀποτρόπαιον ἐκείνην ὄπτασίαν.

Ἄναπνοὴ ἐντὸς τοῦ στάβλου δὲν ἠκούετο. Ὁ Τούρκος ἐκτε-

νει τὸν πόδα, προχωρεῖ ἐν βῆμα... Ἀντήχησε διὰ μιᾶς ὁ πάταγος ὑδάτων πατουμένων καὶ βλάσφημος τοῦ Τούρκου ἐκφώνησις: — Μόνον βρῶμαι εἶναι ἐδῶ. Δὲν ἔχει τίποτε. Πηγαίνωμεν!

Ἡ θύρα ἐκλείσθη μετὰ κρότου καὶ οἱ Τούρκοι ἀνεχώρησαν. Ἐσώθημεν! Ἐν βῆξιμον, εἰς στεναγμὸς ἠδύνατο νὰ μᾶς προδώσῃ. Ἄλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἐλυπήθη καὶ ἠδδόκησε νὰ μᾶς διαφυλάξῃ, ἡ δὲ σωτηρία μας τὴν ὥραν ἐκείνην μᾶς ἐφάνη ὡς ἀγαθὸς διὰ τὸ μέλλον οἰωνός, καὶ ἐπεριμέναμεν μὲ πλειότερον ἤδη θάρρος τῆς δοκιμασίας μας τὸ τέλος.

Δὲν ἐφεύσθησαν αἱ ἐλπίδες μας, τὴν αὐτὴν ἐκείνην ἐσπέραν, ἀφ' οὗ ἐνύκτωσεν, ἠνοιχθη τοῦ στάβλου ἡ θύρα καὶ πάλιν, ἀλλ' ὑπὸ φίλης τῶρα χεῖρός, καὶ ἦλθεν ἐν μέσῳ ἡμῶν ὁ χωρικός, τὸν ὅποτον ὁ θεὸς μου εἶχεν ἀποστείλει πρὸς εὑρεσιν πλοίου. Πῶς ἐξετέλεσε τὴν παραγγελίαν, πῶς ἀνεκάλυψε τὸ κρησφύγετόν μας δὲν γνωρίζω. Ἐφερε τὴν ἀγγελίαν ὅτι πλοῖον ψαριανὸν μᾶς ἐπερίμεν εἰς ἔρημον λιμενίσκον ὄχι μακρὰν τοῦ χωρίου, καὶ ἦτο ἐτοιμὸς ὁ χωρικός νὰ μᾶς ὀδηγήσῃ ἀμέσως πρὸς αὐτό.

Ἡ νυκτερινὴ ὥρα, ὁ φόβος τῶν Τούρκων, ἡ ἀγνοία τοῦ μέλλοντος, οἱ κίνδυνοι τῆς φυγῆς, ἡ ἀνάμνησις τῶν πρώτων ματαίων περιπλανήσεων πολλοὺς δισταγμοὺς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐγέννησαν. Ἄλλ' ἂν ἐμέναμεν, ὁ ὄλεθρος ἦτο βέβαιος σήμερον ἢ αὔριον, ἐν ᾧ φεύγοντες ἠδυνάμεθα ἴσως νὰ σωθῶμεν. Ἀπεφασίσθη λοιπὸν ἡ φυγὴ καὶ ἀνεχωρήσαμεν ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ χωρικοῦ.

Κρατούμενοι τὰς χεῖρας καὶ βαδίζοντες ἐν σιωπῇ ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἄκραν τοῦ χωρίου, πρὸς τὸ ἀντίθετον τῆς εἰσόδου μέρος. Ἐφεύγαμεν τὴν πύλην (!), ὑποπτεύομενοι ὅτι ἐφρουρεῖτο ὑπὸ Τούρκων. Ὁ ὀδηγός μας εἶχε λάβει τὰ μέτρα του. Εἰσῆλθομεν ἐντὸς οἰκίας ἐρήμου, διὰ νὰ δραπετεῦσωμεν ἐκ τῶν ὀπισθεν. Ἡ νύξ ἦτο σκοτεινὴ, διεκρινετο ὅμως ἐκ τοῦ παραθύρου τὸ κρημνῶδες κάτω ἔδαφος. Ἐκρεμάσθη σχοινίον καὶ κατέβην πρῶτος ἐγώ. Ἐδεσα εἰς τὴν ζώνην μου τὸ σχοινίον καὶ τὸ ἐκράτουν ἐκ τῶν χειρῶν, ἐν ᾧ μὲ κατεδίβαζαν οἱ ἄνωθεν. Κατέβηκαν κατόπιν οἱ

(1) Εἰς τὰ Μεστά, ὅπως καὶ εἰς ἄλλα χωρία τῆς Χίου, τὸ ὀπισθεν μέρος τῶν οἰκιῶν, τῶν κειμένων κατὰ τὰς τέσσαρας ἐξωτερικὰς πλευρὰς τοῦ χωρίου, συνείχετο καὶ οὕτω ἀπετέλει ἀδιάκοπον τείχος, εἰς τὸ ὅποτον εἰσῆρχοντο διὰ μιᾶς πύλης.

λοιποὶ ἄνδρες ἀνὰ εἰς καὶ ἐπεριλάδαμεν ἔπειτα τὰς καταβιβαζομένας γυναῖκας καὶ τὰ παιδία. Τελευταῖος ἐπήδησεν ὁ χωρικός, ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς μας καὶ ἤρχισεν ἡ νυκτερινὴ ὁδοπορία.

Ἡ ἀπόστασις δὲν ἦτο μεγάλη, ἀλλὰ δὲν εἶναι εὐκόλος ὁ δρόμος, ὅταν μὲ τὴν καρδίαν τρέμουσαν φεύγῃς εἰς τὸ σκότος, μὴ γνωρίζων ποῦ πηγαίνεις, καὶ φοβεῖσαι ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν μὴ φανοῦν οἱ Τοῦρκοι, καὶ ἔχῃς γέροντας καὶ γυναῖκας καὶ παιδία μικρὰ εἰς τὴν συνοδείαν σου!

Ἐξημέρωνε μόλις, ὅτε ἐφθάσαμεν εἰς τὰ ὑψώματα, τὰ περικλειόντα τὸν λιμενίσκον, ὅπου ἡ σωτηρία μᾶς ἐπερίμενε. Λευκὴ σειρὰ ἀμυδρῶ φωτός, χαράττουσα τὸν ὀρίζοντα, προεμήνυε τὴν ἀνατολήν. Εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ ἀποτόμου λόφου, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐστάθημεν, ἐδoléπαμεν τὴν θάλασσαν καὶ τὴν ἀκτὴν, ἀλλὰ δὲν ἤκούετο ῥόχθος. Ἐντὸς τοῦ λιμένος ἦτο ἄκρα γαλήνη, ἐκτὸς δ' αὐτοῦ, μακρὰν, μᾶς ἔδειξεν ὁ χωρικός τὸ πλοῖον. Δὲν ἔβλεπα ἐπὶ τῶν σκοτεινῶν ὑδάτων τὸ σκάφος, ἀλλ' ὀδηγούμενος ἀπὸ τοῦ χωρικοῦ τὴν χεῖρα διέκρινα τοὺς δύο ἰστούς καὶ μοῦ ἐφάνη ὅτι κινουῦνται, προχωροῦντες μὲ κρεμάμενα ἐπ' αὐτῶν τὰ ἱστία. Ἐσπεύσαμεν τὸ βῆμα, καὶ ἐντὸς ὀλίγης ὥρας ἤμεθα κάτω εἰς τὴν παραλίαν.

Δὲν ἦλθε διὰ μόνους ἡμᾶς τὸ πλοῖον ἐκ Ψαρῶν. Ὁ πλοίαρχος ἐφρόντισεν ἀφ' ἐσπέρας νὰ διασπεύρῃ τῆς ἀφιξέως του τὴν εἶδησιν, καὶ συνέρρεον οἱ πρόσφυγες ἐκ τῶν πέριξ χωρίων καὶ ἐκ τῶν σπηλαίων, ὅπου ἐκρύπτοντο. Ἡ ἀκτὴ ἦτο ἤδη κεκαλυμμένη ὑπ' αὐτῶν, ὅτε κατέβημεν, ἐξηκολούθουν δὲ καὶ ἄλλοι φθάνοντες κατόπιν ἡμῶν. Εὐτυχῶς οἱ πρῶτοι φθάσαντες εἶχαν δώσει τὸ συμφωνηθὲν σημεῖον καὶ τὸ πλοῖον ἐπλεεν ἤδη πρὸς τὸν λιμένα, καθ' ἣν στιγμὴν ἀπὸ τοῦ ὑψώματος διέκρινα μακρόθεν τοὺς ἰστούς του.

Ὅτε ἐπλησιάζαμεν εἰς τοὺς σωρούς τῶν φυγάδων, εἶδαμεν ἔλα τὰ πρόσωπα ἐστραμμένα πρὸς τὴν θάλασσαν. Ἦρχετο ἡ λέμβος. Ἐπλησίαζεν! Ἦκούοντο αἱ κῶπαι σκίζουσαι τὴν θάλασσαν, ἤκούετο καὶ τῶν σακαμῶν* ὁ γογγυσμὸς ὑπὸ τῆς κώπης τὴν πίεσιν. Οἱ δ' ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ εἰτείναμιν σιωπῶντες τὰ ὦτα πρὸς τοὺς πλησιάζοντας ἐκείνους παρηγόρους ἤχους.

Ἄλλ' ὅτε ἡ λέμβος προσωρμίσθη καὶ ἐπήδησαν οἱ ναῦται εἰς τὴν ξηράν, τότε ἡ σιωπὴ ἐλύθη καὶ ἐπῆλθε ταραχὴ καὶ σύγχυσις,

διότι ὅλοι, συνωθούμενοι ἐπὶ τῶν βράχων, ἀνυπομόνουν θέλοντες νὰ ἐπιβιθασθῶσιν. Ἦσαν δὲ πολλοὶ οἱ φεύγοντες καὶ ἡ λέμβος μικρὰ. Ἡ ἠχηρὰ τοῦ ναυκλήρου φωνὴ καὶ τῶν ναυτῶν οἱ βραχίονες ἐχαλίνωσαν τοῦ πλήθους τὴν ἀνυπομονησίαν.

— Ἦσυχάσατε, ἐφώναζε· θὰ σᾶς πάρωμεν ὅλους. Κανένα δὲν θ' ἀφήσωμεν!

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἀνεχώρησε μὲ τὸ πρῶτον φορτίον, ὁ δὲ ναύκληρος καὶ τρεῖς ναῦται ἔμειναν εἰς τὸ παράλιον ὀπλισμένοι. Ἐπήγαινε ἡ λέμβος καὶ ἤρχετο, ἐσμικρύνετο δὲ βαθμηδὸν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς καὶ ἠῤῥανε μετὰ πᾶσαν ἀναχώρησιν ἡ ἀνυπομονησία τῶν μενόντων. Δὲν ἐφαίνετο ἀκόμη ὁ ἥλιος, ἀλλ' ἡ θάλασσα ἐλάμβανε ἤδη τῆς ἡμέρας τὰ χρώματα.

Οἱ ἡμῖσεῖς περίπου ἦσαν ἐπὶ τοῦ πλοίου. Ἡμεῖς ἐμέναμεν εἰσέτι ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ ἐδoléπαμεν τὴν λέμβον ἐπιστρέφουσαν, εὐχόμενοι νὰ μὴ βραδύνη ἡ σειρὰ μας, ὅτε ἀντήχησεν αἴφνης κρότος τουφεκίου καὶ ἤκούσθη σφαίρας συριγμός. Αἱ κεφαλαὶ ὅλοι ἐστράφησαν διὰ μιᾶς πρὸς τὰ ὀπίσω καὶ εἶδαμεν ὑψηλά, ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ λόφου, πρὸς τὰ δεξιὰ μας, τέσσαρας ἀνδρῶν μορφάς. Ἄλλιμονο! Οἱ Τοῦρκοι ἐπλάκωσαν! Θεέ μου! Ὅποῖον τρόπον ἔφερεν εἰς τὴν ἀκτὴν ἡ ἀπροσδόκητος ἐκείνη ἐμφάνισις τῶν διωκτῶν μας! Δύο τρεῖς τουφεκισμοὶ ἐκ νέου ἀντήχησαν. Ὁ ἔμιλος τῶν προσφύγων ἐσκορπίσθη καὶ ἐτρέξαμεν ὅλοι εἰς τοῦ λόφου τὰς ὑπωρεῖας διὰ νὰ προφυλαχθῶμεν ὑπὸ τῶν βράχων τὰς ἐξοχάς.

Οἱ τέσσαρες ναῦται μένοι ἔμειναν εἰς τὴν ἄκραν τῆς θαλάσσης καὶ ὑψώσαντες τὰ ὅπλα ἐσκόπευσαν καὶ ἐπυροβόλησαν διὰ μιᾶς καὶ οἱ τέσσαρες. Οἱ Τοῦρκοι ἄνωθεν δὲν ἀνταπεκρίθησαν εἰς τὸν χαιρετισμὸν τοῦτον. Ἐφοβήθησαν ἄρά γε; Ἡ μὴ αἱ σφαῖραι τῶν ναυτῶν μας ἐπέτυχαν; Ἡ μὴ ἦσαν πολυαριθμοῦ σώματος ἐμπροσθοφυλακὴ καὶ ἐπερίμεναν ἐπικουρίαν διὰ νὰ ἐπιπέσουν καθ' ἡμῶν; Καὶ τότε; Τί θὰ γίνωμεν; Πῶς θ' ἀντισταθῶμεν;

Ἐν τούτοις ἡ λέμβος ἐπλησίαζεν. Ἐνθαρρυνθέντες ὑπὸ τῆς παύσεως τῶν πυροβολισμῶν ἐτρέξαμεν ὅλοι πάλιν πρὸς τὴν θάλασσαν. Θὰ προφθάσωμεν ἄρά γε νὰ σωθῶμεν; Θὰ φανοῦν ἐκ νέου ἐπὶ τοῦ λόφου οἱ Τοῦρκοι;

Προσωρμίζετο σχεδὸν ἐπὶ τῶν βράχων ἡ λέμβος, ὅτε εἶδα τὸν

πατέρα μου πλησιάζοντα εἰς τὸν ναύκληρον. Τὸν ἔβλεπα νὰ λαλῆ περιπαθῶς δακτυλοδεικτῶν τὰς ἀδελφάς μου καὶ ἐμέ, ἐν ᾧ ὁ ναύτης ἀπέσυρε τὴν χεῖρα, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐζήτει ὁ πατήρ μου νὰ θέσῃ φιλοδώρημα. Κατ' ἐκείνην τὴν στιγμήν ἡ μήτηρ μου ὀπισθεν μ' ἔλαβεν ἐκ τῆς χειρός. Ἐστράφην πρὸς αὐτήν:

— Λουκῆ μου, πάρε τὰς ἀδελφάς σου καὶ πηγαίνετε μετὰ τὴν εὐχὴν μας. Ἀφήσατε ἡμᾶς εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ!

Καὶ συγχρόνως ἐναπέθεσεν εἰς τὸν κόλπον μου μικρὸν δέμα, περιέχον ὅσα κοσμήματα εἶχε δυνηθῆ νὰ περισώσῃ. Τὴν ἐνηγκαλίσθη καὶ ἐφίλου τὸν λαιμὸν τῆς καὶ ἔλεγα:

— Ὅχι, ὄχι, ὅλοι ὁμοῦ θὰ σωθῶμεν.

Ἐκεῖ μὲ ἤρπασεν ἐκ τοῦ βραχίονος ὁ πατήρ μου:

— Πήγαινε μετὰ τὰς ἀδελφάς σου. Ἐρχόμεθα κατόπιν ἡμεῖς.

Ἡ λέμβος ἦτο ἤδη πλήρης, αἱ δὲ ἀδελφαὶ μου ἐκάθηντο ἐντὸς αὐτῆς. Μετ' ὧθησεν ὁ πατήρ μου, μ' ἔσυρεν ὁ ναύκληρος, καὶ πρὶν προφθάσω νὰ λαλήσω ἢ ν' ἀντισταθῶ, εὐρέθη ἐντὸς τῆς λέμβου κι' ἐγώ.

Αἱ κῶπαι ἐκινήθησαν ἀμέσως. Ἐστράφην πρὸς τὴν ξηρὰν νὰ ἴδω τὴν μητέρα μου, καί, ἐνᾧ ἐστρεφόμενη, εἶδα καπνὸν ἐπὶ τοῦ λόφου καὶ νέος τουφεκισμὸς ἠκούσθη. Ἐπὶ τῶν βράχων τὸ πληθὸς συνεσφίγγετο καὶ οἱ ὀπισθεν ὠθουν τοὺς πρώτους, ἐπιπταν δὲ τινες ἤδη εἰς τὴν θάλασσαν. Μετὰ τῶν πιπτόντων βλέπω αἴφνης τὴν μητέρα μου!

Δὲν ἠξεύρω πῶς ἠδυνήθη ν' ἀπλώσω ἐκ τῆς λέμβου τὴν χεῖρα, πῶς ἤρπασεν ἡ μήτηρ μου τὴν χεῖρά μου, πῶς μία ἄλλη γρατα ἐκράτει διὰ τῶν δύο χειρῶν τὸ φόρεμα τῆς μητρός μου... Ἡ δὲ λέμβος ἐπροχώρει καὶ ἔπλεαν αἱ δύο γραταὶ συρόμεναι ἐκ τῆς χειρός μου, μέχρις οὗ ἐπὶ τέλος τὰς ἀνεσύραμεν ἐκ τῆς θαλάσσης. Οὐδ' ἐνθυμοῦμαι πῶς εὐρέθημεν ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου.

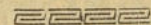
Οἱ τουφεκισμοὶ ἐκ διαλειμάτων ἐξηκολούθουν, ἡ δὲ λέμβος ἐπήγαινε καὶ ἤρχετο καὶ τὴν ἔβλεπα ἐκάστοτε ἐπιστρέφουσαν, προσπαθῶν νὰ ἴδω μακρόθεν, εἰς ἣσαν ἐντὸς αὐτῆς ὁ πατήρ μου καὶ ἡ Ἀνδριὰνα⁽¹⁾. Εἰς τὸ τελευταῖόν τῆς μόνον ταξίδιον τοὺς εἶδα ἐπὶ τέλος ἐρχομένους. Ἡμεθα ἤδη ὅλοι ἐπὶ τοῦ πλοίου, καὶ ἡμεθα ἑκατὸν ὀγδοήκοντα ψυχαί! Ἐμετρήθημεν κατόπιν. Οἱ

(1) Ἡ ὑπερέτριά των.

Τοῦρκοι δὲν ἐπέτυχαν ἀπὸ τοῦ λόφου νὰ ἐλαττώσουν τὸν ἀριθμὸν μας.

Τὸ πλοῖον ἀνεπέτασε τὰ ἱστία του καὶ ἤρχισε νὰ πλέῃ ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν πνοὴν οὐρίου ἀνέμου, ἀλλ' ἦτο εἰσέτι παρὰ τὸ στόμιον τοῦ λιμένος, ὅτε εἶδαμεν τὰ ὑψώματα καλυπτόμενα ὑπὸ Τοῦρκων. Οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι ἦσαν τῷ ὄντι ἐμπροσθοφυλακὴ, ἀλλά, θεία χάριτι, ἐδράδουναν οἱ πολλοὶ νὰ ἔλθουν, καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἤδη σῶοι καὶ ἀσφαλεῖς, οὐδ' ἐφοβούμεθα πλέον τὰ ἀπέχοντα ὄπλα των.

1879.

Ἡ Ἐξοδος.

Ἰ. Βλαχογιάννη.

Τὸ Μεσολόγγι τώρα τοιμάζεται νὰ βγῆ, μετὰ τὸ σπαθί. Τοιμάζεται κι' ἡ χήρα Μάνθα, ἡ Μεσολογγίτισσα, νὰ βγῆ κι' αὐτή. Ὁ Τοῦρκος ἀν νικῆθηκε χίλιες φορές, τῆς πείνας τὸ θεριὸ εἶν' ἀνίκητο. Ἔτσι ὁ λαός, μαζὶ μετὰ τὴν φρουρά, πήρανε τὴν ἀπόφασιν. Κι' ἀπόψε!

Νύχτα, σκοτάδι. Ἡ χήρα στὰ τυφλὰ ψηλαφώντας ἠῦρε τὸ δέμα μετὰ τὰ ρούχα τ' ἄχαρα τοῦ μακαρίτη ἀντρός τῆς. Ἡ μπόμπα ἡ τούρκικη τὸν ἔκοψε στὰ δύο, μόλις ἄρχιζε ἡ πολιορκία. Κι' αὐτὸ μοναχά; Τὸ βόλι, τὸ σπαθί, τῆς ἀρρώστειας ἡ ὀργή, τῆς πείνας ἡ κατάρα θέρισαν κάθε δικό τῆς γύρω τῆς. Ἐρημῆ ἡ χήρα, ἔρημῆ μετὰ τὴν Ἀνθὴ τὴν κόρη τῆς, ἑπτὰ χρονῶν μικρούλα κι' ἀρρωστη, στὰ βάσανα μπασμένη, ἀπὸ τὴν πείνα ἀγνώριστη, φάντασμα ζωντανό, κι' ἡμερο κι' ἡμερὸν σὰν ἄλλου κόσμου πλάσμα... Ἡ χήρα ντυμένη βρίσκειται μετὰ τὴν στολή τὴν λεβέντικη καὶ τὴν ματόδαφν τ' ἀντρός τῆς. Τὴ φύλαγε σὰν ἅγιον λείψανον, τὸσον καιρὸ. Καὶ τώρα πόσα γέλοια θ' ἀκουγε, μέρα ἔτσι νὰ τὴν ἔβλεπε κανεὶς! Τόσο εἶν' ἄχαρη καὶ τόσο κωμική. Κι' ἔχει στή μέση τῆς ζωσμένο τὸ σπαθί. Καὶ πρέπει νὰ ναι τόσο τρομερὴ κι' ἡ ὄψη κι' ἡ ματιὰ τῆς, ποὺ θάδιωχνε ἀκόμα καὶ τοῦ χωρατοῦ τὸν ἴσκιον ἀπὸ μπροστά τῆς. Κι' εἶναι τόσες ἄλλες, χήρες εἴτε ἀνύπαντρες, νιές καὶ γριές, ἀντροντυμένες, ἔτοιμες νὰ βγοῦν ἀπόψε!

Τὴν κόρη τῆς σηκώνει ἀπὸ τὸ στρώμα. Τὸ χᾶδι τῆς καρδιάς

τραχὺ τῆς βγαίνει ἀπ' τὸ λαιμό. Μοιάζει σὺν προσταγῇ καὶ ἀφ' οὐδὲν. Τὴ σέρνει ἀπὸ τὸ χέρι, τῆς κρυφομιλεῖ, μὴ στήν ἀγκαλιά νὰ τὴν σηκώσῃ δὲ μπορεῖ. Τέτοια δύναμη κι' ἡ μάνα δὲν τὴν ἔχει!

Τραυσοὺν ἀργὰ τὸ δρόμο κατὰ τὰ προχώματα μαζί μὲ τ' ἄλλο βέμα τοῦ κόσμου ποὺ τραυᾷ. Ζυγώνει ἡ ὥρα! Κανέναν δὲ φωνάζει, κι' ὅμως μιὰ σύμειχτη βοή ἀκολουθεῖ τὸν ἴδιον δρόμο. Ἡ χήρα σκύβει γιὰ στερνὴ φορά, κι' ἄγρια καὶ βραχνερὰ τὴν ἄμοιρη μικρούλα θέλει νὰ ὀρμηνέψῃ:

— Ἀνθή μου, Ἀνθή, Ἀνθίτσα μου, ἐδῶ ποὺ θὰ κινήσουμε, σφιχτὰ νὰ μοῦ κρατῆς τὴ φουστάνέλλα. Τίποτ' ἄλλο νὰ μὴ βλέπησ καὶ νὰ μὴν ἀκοῦς: τὴ φουστάνέλλα νὰ μὴ χάσῃς ἀπ' τὰ χέρια σου! Ἀνθή μου, Ἀνθίτσα μου... Ἐδῶ ποὺ πάμε, γιὰ νὰ σὲ γλυτώσω, πρέπει νὰ χτυπῶ μὲ τὸ σπαθί, μ' ὅ,τι μπορῶ. Δὲ θάχω ὄλο τὸ νοῦ μου ἀπάνω σου. Βιστάξου ἐσὺ μὲ τὰ χεράκια σου, μὲ τὴν καρδιά σου! Πιάσου...

Καὶ κινήσανε. Μέσ' στὴ θεοποντή, ποὺ ἀνοίγαν καὶ περνοῦσανε, χωρὶς νὰ γείρῃ πίσω, κάποτε ῥωτοῦσε ἡ χήρα:

— Ποῦ εἶσαι, Ἀνθή;

— Ἐδῶ εἶμαι, μάνα.

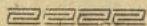
Μὰ κάποτε, καὶ κεῖ ποὺ πλάκωσε τὸ κῶμα τὸ τρανό, καὶ σάρωσε καὶ σαρώθηκε, ἡ χήρα ξέχασε τὴν Ἀνθή, γιὰ μόνη μιὰ στιγμή ξέχασε καὶ νὰ τὴ ῥωτήσῃ. Κι' ἄμα βρέθηκε σὲ μιὰ βρουλιά* κρυμμένη καὶ πῆρε ἀναπνοή, τότε εἶδε πὼς ἔλειπε ἡ Ἀνθή τῆς.

Δὲν ἄργησε ὕστερα στὴ βράχη ἀπάνου νὰ βρεθῇ. Τότε γύρισε στὸν ἑαυτὸ τῆς. Τότε ξύπνησε τῆς θυγατέρας ὁ καημὸς μέσ' στὴν καρδιά τῆς.

— Ἀνθή! ... φώναξε, καὶ πάλι φώναξε: Ἀνθή! Ἀνθίτσα!

Τοῦ κάκου! Ἡ Ἀνθίτσα πάει πιά! Πάει καὶ τὸ Μεσολόγγι!

1911.

Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη.

Κ. Παπαρρηγοπούλου.

Ἐπειδὴ τὸ κίνημα¹ ἔμελλε νὰ ἐκτελεσθῇ τὴν 23ην, διαταγαὶ ἔχον δοθῆ εἰς ὄλον τὸν στρατὸν ν' ἀναπαυθῇ τὴν 22αν καὶ ν' ἀπέχη παντὸς ἀκροβολισμοῦ. Καὶ ὅμως, τινὲς τῶν ἐν τῷ Φαλήρῳ σταθμευόντων Κρητῶν, ἀφοῦ ἔφαγον καὶ ἔπιον, ἐκίνησαν παρὰ τὴν δοθεῖσαν διαταγὴν καθ' ἑνὸς τῶν πλησιεστέρων ἐχθρικών ὀχυρωμάτων, ὅπερ, καίτοι κείμενον ἐπὶ χώρου πεδινοῦ, ἦτο ὅμως ἰσχυρότατον.

Ὁ τουφεκισμὸς, ἀκουσθεὶς, ἐφείλκυσε πολλοὺς, καὶ Ἕλληνας καὶ πολεμίους² οἱ μὲν ἔδραμον πρὸς ὑποστήριξιν τῶν Κρητῶν καὶ ἐπεχειρήσαν νὰ κυριεύσωσιν ἐξ ἐφόδου τὸ ὀχύρωμα, οἱ δὲ Τούρκοι, ἱππεῖς καὶ πεζοί, ἀντεπεξῆλθον πρὸς ἀντίκρουσιν αὐτῶν. Πολλοὶ Ἕλληνες ὀπλαρχηγοὶ προσῆλθον ἵνα καταπαύσωσι τὴν ταραχὴν καὶ ἐπαναγάγωσιν τοὺς στρατιώτας εἰς τὰς τάξεις τῶν ἄλλ' ἢ φωνὴ τῶν δὲν εἰσηκούετο, καὶ ὁ κατὰ πρῶτον μικρὸς ἀκροβολισμὸς κατήντησε μετ' ὀλίγον μάχη σπουδαία. Μετ' ὀλίγον ὁ πάντοτε ἀτρόμητος Νικήτας* πληγώνεται εἰς τὴν σιαγόνα, πληγώνεται δὲ καὶ ἄλλοι ἀξιωματικοὶ καὶ οὐκ ὀλίγοι στρατιῶται, ὥστε οἱ Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοδρομήσωσιν.

Ὁ Καραϊσκάκης τὴν στιγμὴν ἐκείνην κατέκειτο πυρέσσων ἐν τῇ σκηνῇ του³ ἄλλ' οἱ πυροβολισμοὶ καὶ αἱ κραυγαὶ ἐξεγείρουσιν αὐτὸν ἀπὸ τοῦ ληθάργου, καὶ, τιναχθεὶς ἀπὸ τῆς κλίνης, ἐρωτᾷ τί τρέχει, πρὶν δ' ἔτι φθάσῃ νὰ ἐξηγήσωσιν εἰς αὐτὸν τὰ συμβάντα, βλέπει οἰκόμενον τὴν τῶν Ἑλλήνων τροπήν. Ἀναπηδήσας λοιπὸν ἀμέσως εἰς τὸν ἵππον τοῦ λαμβάνει ἀπὸ τινος τῶν παρατυχόντων τὸ γιαταγάνι* του, καὶ, συμπαραλαβὼν ὄσους τῶν ἱππέων ἢ ἐφίππων ἀξιωματικῶν ἀπήντησε καθ' ὁδόν, ἐξορμᾷ κατὰ τῶν πολεμίων, μεταβάλλει τὴν ὄψιν τῶν πραγμάτων, καὶ ἀναγκάζει αὐτοὺς, ὑποχωρήσαντας, νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὰ ὀχυρώματα αὐτῶν.

Ἀλλὰ, ὑπὸ τοῦ πυρετοῦ καθ' ὅλας τὰς πιθανότητας παροξυνόμενος, δὲν ἔδειξε τὴν συνήθη αὐτοῦ φρόνησιν, καὶ, μὴ ἀρκούμενος εἰς τὰ γενόμενα, προέβη μετὰ τῶν ὀλίγων περὶ αὐτὸν ἱππέων ἐν τῷ μέσῳ τῶν ἐχθρικών ὀχυρωμάτων, πυροβολῶν δεξιὰ καὶ ἀριστερά.

1. Ἡ ἐναντίον δηλ. τοῦ στρατοπέδου τοῦ Κιουταχῆ ἐπίθεσις, πρὸς λύσιν τῆς πολιορκίας τῆς Ἀκροπόλεως.

Μετ' ὀλίγον ὁμοῦς ὁ Κιουταχῆς ἐκπέμπει κατ' αὐτοῦ ὀλόκληρον τὸ ἵππικόν· οἱ περὶ τὸν Καραϊσκάκη, μὴ δυνάμενοι ν' ἀνθέξωσιν εἰς τοσοῦτον ἀνωτέραν δύναμιν, τρέπονται εἰς φυγὴν, ὁ δὲ, μέγας κατὰ τὴν συνήθειάν του τελευταῖος ἐν τῷ πεδίῳ τῆς μάχης ἵνα ἐνθαρρύνῃ τοὺς συναγωνιστάς καὶ ἵνα μὴ ἀφήσῃ ν' ἀποδοῖ ἐπιβλαβῆς ἢ καταδιωξίς των, πληγώνεται καὶ πίπτει ἀπὸ τὸν ἵππον του· ἀλλὰ τὴν αὐτὴν στιγμὴν, συνελθὼν, ἵππεύει πάλιν καὶ παραμένει, προτρέπων τὸ ἵππικὸν εἰς τὸ νὰ ἀνθέξῃ ὅσον δύναται, καὶ δώσῃ οὕτω καιρὸν εἰς τοὺς πεζοὺς, τοὺς ἐν τῷ μεταξὺ περιπλεκέντας εἰς τὴν μάχην, νὰ ὀπισθοδρομήσωσι.

Τότε ὁ ὑπασπιστῆς τοῦ ἵππικοῦ Παναγιώτης Κακλαμάνος, ὅστις διέμενε πλησίον τοῦ Καραϊσκάκη καθ' ὅλους τοὺς κινδύνους τῆς ἡμέρας ταύτης, ἔδειξε τόλμην τῇ ἀληθεῖα ἠρωϊκῆν. Ἦξεύρει ἄρα γε ἡ παρούσα γενεὰ ὅτι κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὅταν σφαῖρα κανονίου ἀφίηρεσε τὸν δεξιὸν τοῦ γενναίου ἐκείνου τέκνου τῆς Βυτίνης βραχίονα, ὁ ἀνὴρ, οὐδόλως πτοηθεὶς, ἐξηκολούθησε μαχόμενος, λαβὼν τὴν σπάθην διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρός; Ἄς τὸ μάθῃ, ἵνα γνωρίσῃ ὅποια ἦτο ἡ ψυχὴ τῶν ἀθλητῶν, τῶν ἐν τοῖς πεδίοις τῆς μάχης διεξαγαγόντων τὴν ἐπανάστασιν.

Ἄλλ' ἐρχόμεθα εἰς θέαμα οἰκτρότερον ἅμα καὶ φοβερώτερον. Ὁ Καραϊσκάκης δὲν ἐσκέφθη περὶ ἑαυτοῦ, εἰ μὴ ἄφ' οὗ εἶδε τὸν στρατὸν ἐκτὸς κινδύνου· εἶχε δὲ διαδοθῆ ἡ ὀλεθρία φήμη, καὶ πλῆθος ἀξιωματικῶν, συνδραμόντες, συνώδευσαν αὐτὸν μέχρι τῆς θαλάσσης, ἐκεῖθεν δὲ μετεκόμισαν ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ ἀρχιστρατήγου.⁽¹⁾ ἵνα τύχῃ πλειοτέρας τινὸς περιποιήσεως. Καθ' ὅλον τὸ διάστημα τῆς ὁδοπορίας ἐκείνης δὲν μετέβαλε παντάπασι ἦθος, καὶ μετὰ πλήρους τῆς ψυχῆς ἀταραξίας ὠμίλησε περὶ πολλῶν ἀντικειμένων.

Ὅταν ἐφθασαν εἰς τὸ πλοῖον, κατεβίβασαν αὐτὸν εἰς τὸ δωματίον, καί, στρώσαντες τάπητα, τὸν ἀπέθεσαν ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του. Ἡ πληγὴ ἦτο εἰς τὸ ὑπογάστριον· καὶ ὁ μὲν χειρουργὸς δὲν εἶπεν εἰς αὐτὸν ὅτι εἶναι θανατηφόρος, ἀλλ' αὐτὸς, παρατηρήσας ὁ ἴδιος τὸ τραῦμα, ἀπεφάνητο, διὰ συνήθους τινὸς φράσεώς του, οὗ μόνον ὅτι ἦτο ἀνίατον, ἀλλὰ καὶ ὅτι ὀλίγας εἶχε νὰ ζήσῃ ἔτι ὥρας. Ὅθεν ἐζήτησεν ἀμέσως τὸν πνευματικὸν καὶ

1. Τοῦ Ῥιχάρδου Τζώρτζ, ὅστις εὗρισκετο τότε ἐντὸς γολέττας ἐν τῷ λιμένι τοῦ Πειραιῶς.

τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, τοὺς δύο ἀρχηγοὺς τοῦ τάγματος τῶν Παλαμηδιωτῶν*, τὸ ὅποῖον ἐθεώρησε πάντοτε ὡς τὸ κυριώτατον ὄργανον καὶ στήριγμα τῶν τελευταίων αὐτοῦ ἀγώνων.

Ἄφ' οὗ δὲ ἐξωμολογήθη, ἐζήτησε συγχώρησιν παρ' ὅλων τῶν παρεστώτων, καὶ ἐκοινώνησε τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ὅπηγόρευσε καὶ ἰδίᾳ χειρὶ ὑπέγραψε τὴν διαθήκην του. Ἡ ἀφελὴς αὕτη διαθήκη διελάμβανε τάδε:

«Σαραντατέσσαρες χιλιάδες γρόσια εἰς τὸ κεμέρι* τοῦ Μητροῦ Ἀγραφιώτη. Ἀπὸ αὐτὰ αἱ τριάντα χιλιάδες νὰ δοθοῦνε εἰς τὰς τσοῦπες* μου· νὰ τὰς περιλάβουν οἱ δύο Μητρηδες, τοῦ Σκυλοδήμου καὶ Ἀγραφιώτης. Δύο χιλιάδες νὰ πάρῃ ὁ ἕνας Μητρος καὶ δύο ὁ ἄλλος, ὅπου μὲ ἐδούλευαν. Χίλια νὰ πάρουν ἐκεῖνοι ὅπου θὰ μὲ θάψουν. Δύο χιλιάδες ἔχει ὁ γραμματικὸς, τέσσαρες χιλιάδες γρόσια τῆς Μαριώ*. Τὰ ἄλλα νὰ μοιρασθοῦν διὰ τὴν ψυχὴν μου. Αὐτὰ, ὅπου ἔχω εἰς τὴν σακκούλαν μου, νὰ τὰ λάβουν οἱ γραμματικοὶ καὶ τσαουσάδες* μου.

22 Ἀπριλίου.

Καραϊσκάκης».

Ταῦτα δὲ διατάξας παρήγγειλε νὰ τὸν θάψωσιν εἰς τὴν κατὰ τὴν Σαλαμίνα ἐκκλησίαν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου.

Καὶ τότε, ὥσανεὶ ἐπιφυλάττων τοὺς τελευταίους αὐτοῦ λόγους διὰ τοὺς φιλάτους τῶν συναγωνιστῶν, στραφεὶς πρὸς τὸν Χριστόδουλον Χατζηπέτρον καὶ τὸν Γαρδικιώτην Γρίβαν, «ἐλάτε τώρα, τοὺς εἶπε, νὰ σᾶς ἀσπασθῶ». Ἐπειδὴ δὲ οὗτοι ἐδάκρυον, ἐπροσπάθησεν ὁ Καραϊσκάκης νὰ τοὺς ἐμψυχώσῃ, παραγγέλλων ἰδίως νὰ καταβάλωσι πᾶσαν φροντίδα ἵνα φυλάξωσι τὰς θέσεις αὐτῶν καὶ κατορθώσωσι τὴν λύσιν τῆς τῶν Ἀθηνῶν πολιτοκρίας· «πρὸ πάντων, εἶπε, σεῖς οἱ παλαιοὶ συναγωνισταὶ μου νὰ μὴ ἐντροπισθῆτε· ἰδοὺ ἡ διαθήκη μου... Εἰς τὸν υἱόν μου ἀφήνω τὸ τουφέκι μου, τὴν μόνην περιουσίαν, τὴν ὅποιαν ἔχω τώρα· τὰς θυγατέρας μου τὰς ἀφιερώνω εἰς τοὺς συναγωνιστάς μου». —Μὴν ἀναφέρῃς τὸν θάνατον, εἶπεν ὁ Χριστόδουλος, διότι δὲν εἶμεθα εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν.

—Ἦκούσατε, ἐπανελάθεν ὁ Καραϊσκάκης, ὅσα σᾶς εἶπα διὰ τὰ παιδιὰ μου· διὰ σᾶς ὁμοῦς τί νὰ εἶπω; Ἐπεθύμουν νὰ ἔχω τὸ ἔθνος ἐμπρὸς μου διὰ νὰ τῷ εἶπω τί ἀξίζετε· ἀσπασθῆτε ἐκ μέρους μου ὅλους τοὺς ἀξιωματικοὺς, καὶ αὖριον τὸ πρωτὶ ἐλάτε πάλιν νὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους».

Ἄλλ' ἡ ἐπαύριον δὲν ἔμελλε νὰ εὕρη αὐτὸν μεταξὺ τῶν ζώντων· διότι, ἀφοῦ δι' ὄλης σχεδὸν τῆς νυκτὸς διετήρησεν ἐν μέσῳ δριμυτάτων πόνων τὰς φρένας του σώας καὶ τὴν φωνὴν ἀναλλοίωτον, ἐξέπνευσε περὶ τὴν 4ην μετὰ τὸ μεσονύκτιον ὥραν, εἰς τὰ ἐξημερώματα τῆς ἡμέρας ἐκείνης, ἣτις, ὠρισμένη οὕσα διὰ τὸ μεγαλύτερον τοῦ στρατοῦ ἐπιχείρημα καὶ καθιερωμένη ἐν ταῦτῳ εἰς τὴν μνήμην τοῦ μεγαλομάρτυρος Γεωργίου, τοῦ ὁποίου ἔφερον ὁ Καραϊσκάκης τὸ ὄνομα, πρὸ μικροῦ ἔτι ἐφαίνετο μέλλουσα νὰ ἐορτασθῆ ὡς ἡμέρα χαρᾶς καὶ θριάμβου, ἤδη δὲ ἀνέτειλεν ἵνα ἀναγγεῖλη συμφορὰν, τῆς ὁποίας τὸ μέγεθος μετ' ὀλίγον κατὰ δυστυχίαν ἔμελλε νὰ καταμετρήσῃ ἡ Ἑλλάς.

Ἡ ἀγγελία ὅτι ὁ Καραϊσκάκης ἐπληρώθη εἶχεν ἤδη προξενήσει πολλὴν καθ' ὅλον τὸ στρατόπεδον ἀνησυχίαν· ὅτε δέ, τὴν πρωΐαν τῆς 23ης, διεδόθη καὶ ἡ τοῦ θανάτου αὐτοῦ φήμη, ἐκορυφώθη ἡ γενικὴ θλίψις καὶ κατήφεια. Ἀπὸ τοῦ ἐσχάτου στρατιώτου μέχρι τῶν ἐπιφανεστέρων στρατηγῶν κοινῇ ἐπεκράτησε πεποθησις ὅτι ἡ ζήμια ἦτο ἀνεπανόρθωτος, καὶ ὅτι ὁ στρατὸς ἐστερήθη τῷ ὄντι τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ, καὶ τῆς ψυχῆς, ἣτις συντήρει, ἣτις ἔσωζεν, ἣτις ὠδήγει αὐτόν. Οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι, οἵτινες εἶδον ἐκ τοῦ σύνεγγυς πῶς ἐπὶ ὀκτὼ ἤδη ὀλοκλήρους μῆνας κατάρθρωσεν οὗτος ἀπὸ ὥρας εἰς ὥραν, οὕτως εἶπειν, καὶ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν νὰ συναρμολογήσῃ, νὰ ὀργανώσῃ, νὰ ἐμψυχώσῃ καὶ νὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν νίκην τὴν πολυαριθμοτέραν τῶν στρατιῶν, ὅσας ποτὲ συνεκρότησεν ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις· οἵτινες ἐγνώρισαν διὰ τίνων ἀγῶνων, διὰ τίνος συνέσεως, διὰ τίνος θυσίας τῆς προσωπικῆς αὐτοῦ φιλοτιμίας εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἀποτέλεσμα, οἱ ἄνθρωποι οὗτοι εἶχον τὴν συνείδησιν ὅτι οὐδεὶς ἄλλος θέλει δυνηθῆ νὰ ἐξακολουθήσῃ τὸ ἔργον, ὅτι ὁ στρατὸς δὲν θέλει δυνηθῆ νὰ διατηρηθῆ, καὶ ὅτι δεινὴ τις, εἰ καὶ ἄγνωστος ἔτι, ἀλλὰ δεινὴ βεβαίως ἐπεκρέματο εἰς τὸ ἔθνος συμφορὰ.

Εἰς μάτην ὁ ἀρχιστράτηγος, ἐξεληθὼν εἰς τὴν ξηρὰν καὶ συγκαλέσας περὶ αὐτὸν ἅπαντας τοὺς ἀνωτέρους τοῦ στρατοῦ ἀξιωματικούς, ἐλάλησε πρὸς αὐτοὺς πολλὰ πρόσφορα εἰς τὴν περίστασιν, παραμυθητικὰ μὲν διὰ τὴν στέρησιν τοῦ γενικοῦ ἀρχηγοῦ, προτρεπτικὰ δὲ ἵνα ἐξακολουθήσωσι τὸν ἀγῶνα μετὰ τῆς αὐτῆς προθυμίας καὶ γενναιότητος· εἰς μάτην ὑπέσχετο νὰ συναγωνισθῆ καὶ αὐτὸς ἵνα πράξῃ ὑπὲρ τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ἐπιχειρήματος

ὅτι ἦτο δυνατόν, κατὰ τοὺς ἐπιτραπέντας αὐτῷ ὑπὸ τοῦ ἔθνους πόρους.

Ἡ φωνὴ αὕτη δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀντιχήσασα εἰς Χαϊδάρη, εἰς Ῥάχωβαν, εἰς Τουρκοχώρι*, εἰς Δίστομον, εἰς Κερατσίνι καὶ περὶ τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Σπυρίδωνος· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ ἡ ἀνακάλεσσα τὴν ἐλευθερίαν εἰς τὸ εἶναι ἀπὸ Μακρυνόρους μέχρι Φαλήρου· δὲν ἦτο ἡ φωνὴ, ἣτις ἐνέπνεε καὶ εἰς αὐτῶν τῶν ἀτολμοτέρων τὰς ψυχὰς τὸ ἱερὸν τῆς φιλοτιμίας πῦρ. Ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν, ἀποθανόντος τοῦ Καραϊσκάκη, προέκειτο νὰ προχειρισθῆ ἡγεμῶν τοῦ στρατοῦ ἕτερος, ὁ στρατὸς οὗτος ὁμοίασε τὰ ἀρχαῖα ἐκεῖνα τῆς καλῆς τέχνης ἀγάλματα, τῶν ὁποίων ἐν καιρῷ τῆς παρακμῆς ἀφηροῦντο αἱ κεφαλαί, ἵνα ἀντ' αὐτῶν ἐπιτεθῶσι κεφαλαὶ ἄλλαι καὶ πρὸς ἅπαντα τὸν ρυθμὸν τοῦ ὑπολοίπου σώματος ἀλλότριαι. Δὲν κατέλιπε μὲν διὰ μιᾶς τὰς τάξεις αὐτοῦ ἦτο ἀποφασισμένος βεβαίως νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ καθήκον, ἀλλ' ἔδλεπεν ὅτι θέλει τὸ ἐκπληρώσει ἄνευ πεποιθήσεως πρὸς τὴν ἐπιτυχίαν, ἢ μᾶλλον πεποιθὼς ὅτι ἄγεται ἐπὶ καταστροφῆν.

Ἡ κατάπληξις αὕτη δὲν περιωρίζετο εἰς μόνον τὸ στρατόπεδον τῆς Ἀττικῆς, ἀλλὰ, ὡς δι' ἡλεκτρικοῦ σύρματος, διεδόθη ἐν ἀκαρεῖ εἰς Σαλαμίνα, ὅπου ἐτελέσθη ἡ κηδεῖα τοῦ ἀνδρός, εἰς Πόρον, ὅπου ἤδρευεν ἡ ἀντικυβερνητικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὑπῆρχον ἔτι συνηγμένοι οἱ πληρεξούσιοι τοῦ ἔθνους, εἰς Ναύπλιον, ἅπαντα τοῦ τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ ἀρχιστράτηγος, διατάξας νὰ μετακομίσωσι τὸν νεκρὸν εἰς Σαλαμίνα, διέδωκε συγχρόνως τὴν φήμην ὅτι ἐπέμφθη εἰς Αἴγιναν, φοβούμενος εὐλόγως μήπω· οἱ πλεῖστοι τῶν ἀξιωματικῶν καὶ στρατιωτῶν μεταβῶσιν εἰς Σαλαμίνα, ἵνα ἀποδώσωσιν εἰς τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν τὰς τελευταίας τιμὰς, καὶ κινδυνεύσῃ οὕτω τὸ στρατόπεδον, μάλιστα εἰς περίστασιν τοσοῦτον κρίσιμον. Ἄλλ' οὐδὲν ἤττον πολλὰ ἐχύθησαν δάκρυα καὶ πολλοὶ ἠκούσθησαν στεναγμοὶ ἐπὶ τῆς κηδεῖας ἐκείνης. Ἄμα ἐφθασεν εἰς Σαλαμίνα τὸ πλοῖον τὸ φέρον τὸν νεκρὸν, πάντες οἱ κατοικοῦντες καὶ παροικοῦντες εἰς αὐτὴν ἄνδρες, γυναῖκες, παιδία καὶ γέροντες ἐξήλθον εἰς προῦπάντησιν μετὰ θρήνων καὶ κλαυθμῶν· δι' ὄλης δὲ τῆς ἐκφορᾶς τὴν λυπηρὰν τοῦ κλήρου ψάλμφιδίαν δὲν ἔπαυσαν διακόπτουσαι αἱ γοεραὶ τοῦ πλήθους ἐκείνου κραυγαί, τὸ ὅποιον ἠσθάνετο καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἐστερήθη πατὴρ καὶ σωτήρ.

* Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου.

Ἰπὸ τοῦ αὐτοῦ δὲ κατελήφθησαν αἰσθήματος καὶ πάντες οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους, ζωηρῶς ἀπεικονίσαντες τὴν ταραχὴν αὐτῶν ἐν τῇ περιφύμῳ διαταγῇ τῆς ἡμέρας, ἣν ἡ ἐθνικὴ συνέλευσις, ψηφίσασα ὁμοθυμαδὸν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 25ης Ἀπριλίου, ἐξαπέστειλεν εἰς τὸ ἐν τῇ Ἀττικῇ στρατόπεδον. Ποτὲ Ἕλληνας δὲν ἤξιώθη τοιαύτης ὑπὲρ τῆς μνήμης αὐτοῦ διαδηλώσεως· ἡ δὲ ψυχὴ τοῦ Καραϊσκάκη ἐσκίρτησε βεβαίως καὶ ἀποχρώντως ἐθεώρησεν ἑαυτὴν ἀποζημιωθείσαν διὰ τοὺς κόπους καὶ τοὺς μόχθους τοῦ πολυταράχου αὐτῆς βίου, ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ ἔθνους τάδε περὶ αὐτοῦ ἀποφαινομένην :

«Ἡ φιλιότη Πατρίς θρηνεῖ ἀπαρηγόρητος, ἀπολέσασα τὸ γνησιώτατον τέκνον τῆς· θρηνεῖ καὶ κόπτεται, στερηθεῖσα τοῦ θερμοῦ προμάχου τῶν ἱερῶν τῆς δικαίων· θρηνεῖ τὸν διαρρήξαντα τὰς νέας ἀλύσεις τῆς Στερεᾶς Ἑλλάδος, τὸν ἐνδοξον νικητὴν τῆς Ἀραχώδης, τὸν ἐξολοθρευτὴν τῶν τυράννων· θρηνεῖ τὸν ἀρεῖτολμον γενικὸν ἀρχηγὸν Καραϊσκάκη, ὅστις, μαχόμενος ὑπὲρ τῶν κλεινῶν Ἀθηναίων, ἔπεσεν ἐνδόξως, καί, πνέων τὰ λωίσθια, ἄλλο τι δὲν παρήγγειλε παρά τῶν Ἀθηναίων τὴν διάσωσιν.

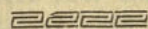
«Ἑλλάς! Πένθησον τὸν πολύτιμόν σου Καραϊσκάκη. Ἑλληνίδες! Μαυροφορέσατε διὰ τὸν ὑπερασπιστὴν τῆς τιμῆς σας! Φιλέλληνες! Ἑλληνες! Στρατιῶται! Ἐμδριμήσατε* τὸν ἀνδρεῖον συστρατιώτην σας· καί, καταδρέχοντες τὴν ἱερὰν γῆν τῶν κλεινῶν Ἀθηναίων μὲ τὰ καρδιοστάλακτα δάκρυά σας, ἐκδικήθητε τὸ αἷμά του, τιμωρήσατε τοὺς ἀσεβεστάτους φονεῖς του, καὶ σώσατε τὰς Ἀθήνας.

«Εὐδαίμων Καραϊσκάκη! Ὁρκισθεὶς νὰ ζήσης ἢ ν' ἀποθάνης ἐλεύθερος, ἐφύλαξας τὸν ὄρκον σου, ὡς χρηστὸς πολίτης, ὡς εὐσεβοῦς χριστιανός, ὡς τίμιος ἄνθρωπος· ὡς τοιοῦτον τῆς ἀνεκτιμήτου ἐλευθερίας μάρτυρα, ὡς ἐντίμως ἀθλήσαντα καὶ στεφανωθέντα μὲ τὰς δάφνας τῆς δόξης τῆς ἀθανασίας, σὲ ὑπεδέχθησαν εἰς τὰ Ἡλύσια* Πεδία προσμειδιῶντες οἱ τρισόλβιοι ἐκεῖνοι ἥρωες, ὅσοι ἀπέθανον διὰ τὰ δίκαια τῆς Πατρίδος καὶ τῆς Ἀνθρωπότητος. Μεταξὺ τούτων περιιπταμένη ἡ ἀκτινοδόλος σκιά σου εἰς τὴν αἰωνίαν μακαριότητα, δὲν ἐλησμόνησε τὰς Ἀθήνας· καὶ ἤδη, ἐπιφοιτῶσα εἰς τὰς ὀμηγύρεις τοῦ στολάρχου, τοῦ ἀρχιστρατήγου, τῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν στρατιωτῶν τοῦ στρατοπέδου τῆς Ἀττικῆς, θεωρεῖ τὰ πολεμικὰ καὶ σωτηριώδη ἐπιχειρήματά των, καὶ ἐπικαλεῖται τὴν ἐξ ὕψους ἀντίληψιν τοῦ Ἰπερτάτου Βασιλέως διὰ νὰ τοὺς βοηθήσῃ

νὰ σώσουν τὰς Ἀθήνας καὶ τὴν Ἑλλάδα, εἰς δόξαν τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος».

Τί δύναται ἡ ἀσθενὴς ἡμῶν φωνὴ νὰ προσθέσῃ εἰς τὴν κραυγὴν ταύτην ἔθνους ὀλοκλήρου;

1889.

Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912.

Σπύρου Μελά.

Ποτὲ δὲν θὰ λησμονήσω τὴν νύκτα, ποὺ ἔφθασεν ἡ πρώτη διαταγὴ ἐπιχειρήσεων ἀπὸ τοῦ Γενικοῦ Στρατηγεῖον. Ἦτο ἡ νύκτα τῆς 4ης πρὸς τὴν 5ην Ὀκτωβρίου 1912. Ἡ μεραρχία μας, ἡ τετάρτη, εὗρισκετο εἰς Βλοχόν, χωρίον, τὸ ὅποσον ἀπέχει τοῦ τουρκικοῦ ἐδάφους περὶ τὰς δύο καὶ πλέον ὥρας.

Ἀπὸ ἐνωρὶς τίποτε δὲν ἐμαρτύρει ὅτι τὴν ἐπαύριον ἐπρόκειτο ν' ἀνταλλάξωμεν τουφεκιὰς μὲ τοὺς Τούρκους στρατιώτας. Καμμία εἰδησις δὲν ὑπῆρχε περὶ ἀμέσως ἐπικειμένων ἐχθροπραξιῶν, οὔτε εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἀξιωματικῶν, οὔτε εἰς τὰς μάζας τῶν ἀνδρῶν, πολλοί, πλεῖστοι ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐθεώρουν ἀπίθανον καὶ ἀποσόδησιν τοῦ πολέμου...

Εἰς τοῦτο ἀσφαλῶς συνέτεινεν, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, ἡ μακαρία, εἰρηνικὴ καὶ θαυμασίως εἰδυλλιακὴ ἀτμόσφαιρα, ἡ ὁποία μᾶς περιέβαλλε. Μετὰ μίαν ἐξαισίαν, σχεδὸν καλοκαιρινὴν ἡμέραν, ὁ ἥλιος εἶχε γεῖρει, καὶ εἰς τὸ παρτοκαλόχρυσον θάμβος τοῦ δειλινοῦ οἱ κηνοὶ ἀπὸ τὰς καλύβας καὶ τοὺς καταυλισμοὺς τῶν ἀνδρῶν ἀνέβαινον ἀργὰ καὶ ὀλόισα, ὡς θυσίαι δικαίων. Αἱ νεαραὶ ποιμενίδες τοῦ Βλοχοῦ, μὲ τὰ βοδαλὰ πρόσωπα καὶ τὰ χαμηλοβλέποντα μάτια, ὠδηγοῦσαν ἀπὸ τὴν βοσκὴν ὀπίσω τὰς ἀγέλας τῶν καματερῶν*, τὰ ζωηρότερα τῶν ὁποίων προπορευόμενα ἐκουτουλίζοντο* μὲ πείσμα, ἐν ᾧ συντροφικῆς—συντροφικῆς ἀπὸ χῆνες ἔπλεον εἰς τὸν χρυσοῦν μαλάνδρον* μικροῦ ποταμοῦ, ὅπου ὕψηλα

λευκαί ἐμιμοῦντο τὸν Νάρκισσον* εἰς τὰς ὄχθας. Ἐν μέσῳ τοιαύτης βιβλικῆς* γαλήνης καὶ γλυκείας σιγῆς, τὴν ὅποιαν διέκοπτον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν οἱ χρεμετισμοὶ τῶν ἀλόγων καὶ τὸ μούγκρισμα τῶν ἀγελάδων, ὁ νοῦς μας δὲν ἐπήγγαινε εἰς ἐχθροπραξίας.

Οἱ αἰσθηματικώτεροι ἀπὸ τοὺς στρατιώτας, καθισμένοι κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ ἢ στὰ πεζούλια τῶν μικρῶν παλαιῶν γεφυρῶν, μὲ τὰ πόδια κρεμασμένα πρὸς τὰ φευγαλέα νερά, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀνεπόλουν τὰς τρυφερὰς σκηναὶς τοῦ ἀποχωρισμοῦ κατὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς μεραρχίας ἀπὸ τὸ Ναύπλιον. Αὐταὶ κατεῖχον ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ψυχὴν μας. Εἶχαμεν ἀκόμη ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μας τὰς εἰκόνας τῶν ἐναγκαλισμῶν καὶ τῶν περιπτύξεων, τὰ δάκρυα τῶν ἀπλοῦκῶν γυναικῶν, αἱ ὅποια ἐξεκίνησαν ἀπὸ χωρῖα μακρινὰ διὰ νὰ συναντήσουν τοὺς ἰδιόκους των καὶ νὰ τοὺς ἴδουν μίαν ἀκόμη φοράν. Ἐβλέπαμεν ἐμπρὸς μας ὄλον αὐτὸν τὸν κόσμον νὰ φθάνῃ σκονισμένος, ἰδρωμένος, ταλαιπωρημένος, νὰ κατακλύζῃ τοὺς δρόμους τοῦ Ναυπλίου μὲ ὄλα τὰ οἰκιακά του σκεύη καὶ τὰ τζουμπελέκια*, νὰ μὴ εὐρίσκη τί νὰ φάγῃ καὶ νὰ μαγειρεύῃ ἐκ τοῦ προχείρου, νὰ μὴ ἔχη ποῦ νὰ κοιμηθῇ ἀπὸ τὸν μεγάλον συνωστισμόν, καὶ νὰ ξενοχτᾷ ὄρθιος εἰς τὸ ὑπαιθρον, συζύγους μὲ τὸ μωρὸ εἰς τὸν μαστῶν, γερομητέρες μὲ ἄσπρα μαλλιά καὶ κυρτωμένην βράχιν. Ἦσαν αὐτέες, ἀκριδῶς, ποῦ ἐγέμισαν τὸν λιμένα τοῦ Ναυπλίου μὲ ἀεικίνητα μαντηλάκια, ὅταν τὰ πλοῖα ἐφευγαν ἀποκομίζοντα τοὺς υἱούς, τοὺς συζύγους, τοὺς ἀδελφούς των.

Τέλος, ὑπὲρ ὄλα ταῦτα, ἤρχοντο εἰς τὴν ἀνάμνησίν μας αἱ περιέργοι, αἱ σιωπηλαὶ ὄσον καὶ συγκινητικαὶ σκηναὶ τοῦ χωρισμοῦ τῶν ἀλόγων τῆς ἐπιτάξεως ἀπὸ τοὺς κυρλοὺς των. Εἶδα ἐγὼ μὲ τὰ μάτια μου χωρικόν, ὁ ὅποιος ἐξεκίνησε ἀπὸ τὸ χωριό του τέσσαρες ὥρες δρόμο, καὶ ἦλθεν ἀκριδῶς τὴν παραμονὴν τῆς ἀναχωρήσεώς μας εἰς τοὺς στάβλους τῆς μεραρχίας νὰ ἰδῇ διὰ τελευταίαν φοράν τὸ ἄλογό του, ἕνα ὥρατον ψαρήν, οἱ παχύτατοι γλουτοὶ τοῦ ὁποίου ἐμαρτύρουν περὶ τῆς ἀγρόπνου στοργῆς τοῦ κυρίου του. Μόλις τὸν εἶδεν, ἔστρεψε πρὸς αὐτὸν τὴν εὐφυστάτην του κεφαλὴν, ἐχρεμέτισε καὶ ἔσκαψεν ἀνυπομονῶν τὴν γῆν μὲ τὴν ὀπλήν του. Ὁ χωρικὸς ἐξεκρέμασεν ἀπὸ τὸν ὦμόν του ἕνα ντορβᾶ* γεμάτον κριθάρι καὶ τοῦ ἔδωκε νὰ φάγῃ, μολονότι

τὸν διεβεδαίωσαν οἱ σταδλοφύλακες ὅτι πρὸ ὀλίγου εἶχον ταῖσει ὄλα τὰ ἄλογα.

— Βρὲ παιδιὰ, ἤρχισε νὰ κλαυθμυρίζῃ τότε. Νὰ τ' ἀγαπᾶτε τὰ ζωντανά. Εἶναι πράγματα τοῦ Θεοῦ...

Ἐμεινεν ἐκεῖ, κοντὰ εἰς τὸ ζῆφόν του, μέχρι βαθείας νυκτός, καὶ δὲν ἔφυγε, παρὰ μόνον ὅταν τὸν διεβεδαίωσαν ὅτι θὰ τὸ περιποιοῦνται ὅσον ἤμπορῶν.

Ὁ καημένος ὁ ψαρήν! Μέχρι τινὸς εἶδα νὰ φέρῃ ἐπὶ τῆς βράχεώς του τὸν ταμίαν τῆς μεραρχίας. Ἄλλ' αἴφνης ἔχασα τελείως τὰ ἴχνη του. Ν' ἀνεπαύθη διὰ παντός, ἄρά γε, τυμπανιατός, εἰς καμμίαν μακεδονικὴν πεδιάδα, μὲ τὰ σπλάγγχα προτεταμένα εἰς τὰ μαῦρα ἔθνη τῶν πεινασμένων κοράκων, ἀφοῦ διέδη τὰ Καμβούνια, τὸν Ἀλιάκμονα, τὸν Ἀξιόν, καὶ ἐπὶ τὸ θολὸ νερὸ τῆς θαυμασίας λίμνης τοῦ Ὀστρόβου; Ἦ νὰ ἐπέζησε τάχα διὰ νὰ ἐπανέλθῃ θριαμβευτῆς εἰς τὸ ζεστὸ ἀχουράκι του, καὶ νὰ δεχθῇ τὰ χάδια τοῦ κυρίου του;...

Ἀπὸ τοὺς βρεμβασμούς, διὰ νὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν Βλοχόν, ἀπέσπασε τοὺς ἄνδρας συναυλία σαλπίγγων, αἱ ὅποια τοὺς ἐκάλουν εἰς μίαν ἐκτάκτως εἰρηνικὴν ἐργασίαν: τὸ συσσίτιον. Ἐδῶ ἄχνιζαν τὰ καζάνια τοῦ ἱππικοῦ, πέραν οἱ πυροβοληταὶ ἐπολιόρχουν τὴν φασολάδαν των, παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην παρετάσσετο μὲ τὰ ἐπιτραπέζια σκεύη του ἕνας λόχος μηχανικοῦ, ἐνῶ μακρὰν εἰς τὸ βάθος ἐδόμβει τὸ πεζικόν.

Ἡ νύκτα εὐρήκε τὸ στρατόπεδον κοιμώμενον μακαρίως...

Εἰς τὰς ἑνδεκα, νεαρὸς ἀνθυπὶλαρχος ἐθεάθη καλπάζων πρὸς τὸ μέρος τοῦ στρατηγείου. Ἀφίππευσεν, ἔδωκε τὸ ἄλογό του εἰς τὸν ἱπποκόμον του καὶ ἀνέβηκε τρία-τρία τὰ πέτρινα σκαλιὰ τοῦ κονακιοῦ*, ὅπου ἐφιλοξενεῖτο τὸ ἐπιτελεῖον. Μετ' ὀλίγον ὄλα τὰ παράθυρα τῆς μικρᾶς ἀγροτικῆς ἐπαύλεως ἐπλημμύρισαν φῶς. Ἄπ' ἔξω, δύο τρεῖς ἀγρυπνοῦντες, ἐβλέπαμεν εἰς τοὺς ἐσωτερικῶς τοίχους τὰς σκιὰς ἀξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἐπηγγαινοῦντο. Ἦ νυκτερινὴ αὕτη κίνησις εἶχε κάτι τὸ ἐκτάκτως ὑποβλητικόν. Εἰς ὄλα τὰ δωμάτια εἰργάζοντο πυρετωδῶς. Τί νὰ τρέχῃ ἄρά γε; Μήπως πρόκειται νὰ ξεκινήσωμεν;

Τέλος εἰς τὸν ἐξώστην ἔκαμε τὴν ἐμφάνισίν του τὸ κομφὸν παράστημα ἐνὸς ἀξιωματικοῦ.

— Δοχίας τῆς ὑπηρεσίας!... Δοχίας τῆς ὑπηρεσίας!...

— Παρών, κύριε Ἰλαρχε! ἀπήντησεν ἡ βραχνή φωνή τοῦ ὑπαξιωματικοῦ, ὁ ὅποιος ἔδγαινε, βαδίζων μὲ χέρια καὶ πόδια, ὑπὸ τὸ ἀντίσκηνόν του. Διατάξτε!

— Νὰ ἐτοιμασθοῦν ἀμέσως οἱ ἐφιπποὶ ἀγγελιαφόροι.

— Μάλιστα!

Ἐχαιρέτισε καὶ ἀπεμακρύνθη τροχάδην.

Τὴν στιγμήν ἐκείνην, ἐν οἷ φρουροὶ σὰς ἐπέτρεπαν ν' ἀναβῆτε εἰς τὸ κονάκι, θὰ ἐδλέπατε πράγματα ἐνδιαφέροντα. Εἰς τὴν πρώτην, τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν, αἴφνης, θ' ἀντικρύζατε τὴν ἐπιβλητικὴν, τὴν γνησίως στρατιωτικὴν, τὴν ἡλιοκαῆ μορφήν τοῦ μεράρχου, μὲ ζωγραφισμένην τὴν γαλήνην τῆς αὐτοπεποιθήσεως, ἀποτυπωμένον τὸ θάρρος τῆς αὐτενεργείας, τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀποφασιστικὴν, πρώτης τάξεως προσόντα στρατηγοῦ. Ἐμπρὸς του, ἐπάνω εἰς ἓνα ξύλινο παλιοτράπεζο, θὰ ἐδλέπατε ἀνοικτὸν τὸν χάρτην τοῦ ἐπιτελείου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦτο σχυμμένος καὶ βυθισμένος εἰς σκέψεις.

Εἰς ἄλλο δωμάτιον θὰ ἐδλέπατε τὸν ὑπασπιστὴν του, ὑπαγορεύοντα εἰς πέντε γραφεῖς συγχρόνως, ἀγουροξυπνήσαντας καὶ μὴ συνελθόντας ἀκόμη ἀπὸ τὴν ἐκπληξιν, πέντε διαφορετικὰς διαταγὰς πρὸς πέντε διάφορα σώματα, μὲ φωνὴν χαμηλὴν διὰ νὰ μὴ ταραξῆ τὰς σκέψεις τοῦ στρατηγοῦ...

Μετ' ὀλίγον ὁ εἰς μετὰ τὸν ἄλλον οἱ ἀγγελιαφόροι ἔφευγαν καλπάζοντες πρὸς ὄλας τὰς διευθύνσεις. Ἐπαιρναν τοὺς φακέλους τῶν διαταγῶν, ἔκαναν τὸν σταυρὸν τοὺς καὶ ἐδύθιζαν τὰ σπιρούνια* τῶν εἰς τὰ πλευρὰ τῶν ἀλόγων.

Παρὰ τὴν μάνδραν τοῦ κονακιοῦ ἀνεφάνη ταινία λαμπροῦ κυανοῦ φωτός, ἡ ὁποία ἔσθηνε καὶ πάλιν ἀνέλαμπε καὶ πάλιν ἔσθηνε. Μερικοὶ πεζοί, ἐπιστρέφοντες ἀπὸ τὸ ποτάμι, πού εἶχαν πάει γιὰ νερό, περιεκύκλωσαν τὸ φῶς.

— Τί εἶναι, βέ παιδιά; Τί τρέχει;

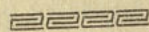
— Ὁ ὀπτικὸς τελέγραφος, βέ θῶδι! ἀπὴντα μία φωνὴ ἀπὸ τὸ μέρος τῆς λάμπης. Τραῦα δουλειά σου!

Ἀπὸ τὴν ἀπέναντι βράχην ἐπρόβαλε μετ' ὀλίγα λεπτὰ ἐν ἄλλο φῶς καὶ ἡ τηλεγραφικὴ συγκοινωνία μας μὲ τὸ Γενικὸν Στρατηγεῖον εἶχεν ἀποκατασταθῆ.

Κατὰ τὰς πρώτας ὥρας τῆς πρώτης ὁ κάμπος τοῦ Βλοχοῦ ἐγένετο περιπατοῦντα φῶτα, τὰ φαναράκια τῶν ὑπαξιωματικῶν, οἱ ὅποιοι ἔσπευδον νὰ ἐξυπνήσουν τοὺς ἀνδρας διὰ νὰ ἐτοιμασθοῦν.

«Τὰ μάθατε, λοιπόν, κύριε συνάδελφε; Τί πράγμα; Ἐνα τάγμα τοῦ ὀγδοῦ συντάγματος διετάχθη νὰ ἐκδιᾶσῃ τὴν εἴσοδον πρὸς τὸ τουρκικὸν ἔδαφος ἀπὸ τὸν σταθμὸν Ἐλευθεροχωρίου*. Ἀλήθεια; Ἀλήθεια, λέει. Αὐτὴν τὴν στιγμήν ἴσως βαδίζει κατὰ τοῦ σταθμοῦ. Συνάδελφε, νὰ σὲ φιλήσω! Ζήτω τὸ ἔθνος! Μάτς! Μούτς!» Εἰς αὐτὰ ὄλα ὑπῆρχεν ἀνακούφισις, διότι μία ἐκνευριστικὴ ἐκκρεμότης ἐπῆρε τέλος, ἐλαφρὰ πικρία διὰ τὸ εἶδος τοῦ τέλους, ἀγωνία περὶ τοῦ τί ἔμελλε νὰ συμβῆ, φόβος διὰ τοὺς προβλεπομένους κινδύνους, ἐν σπέρματι ἀπόφασις αὐτὴν τὴν φορὰν νὰ μὴ γίνῃ ὅ,τι ἐγένεν εἰς τὰ 1897.

1913.

Ἐν ᾧ ὁ Ἀθέρωφ ναυμαχεῖ.

(3 Δεκεμβρίου 1912).

Κ. Φαλταίτς.

Μέσα εἰς τοὺς πύργους ἡ βοή, τὰ νερά, τὰ ὅποια εἰς ὑπερψήλους στήλας ἐσήκωναν ὅσαι δίδες τοῦ ἐχθροῦ ἔπεφταν στὴ θάλασσα κι' ἐπλημμύριζαν τὸ καρᾶδι, ἡ ὄσμη τῆς πυριτιδος, ἡ κίνησις, ἔκαμναν τοὺς ἀνδρας ν' ἀρχίσουν νὰ χάνουν τὴν συναίσθησιν τῶν γύρω ἀπὸ αὐτοῦς. Ἐπυροβολοῦσαν ὅμως ἀδιάκοπα, κύριοι εἰς τὸ ἔργον των καὶ τὰς κινήσεις των.

Κάπου κάπου ὁ νοσοκόμος τοῦ πύργου ἐμοίραζεν εἰς τοὺς ἀνδρας κανένα ποτηράκι κρασί ἢ κονιάκ, κι' αὐτοὶ ἔπιναν κι' ἐφώναζαν:

— Γειά σας, παιδιά! Βαρᾶτε!... Φωτιά!...

Ἄλλὰ καὶ κάτω, βαθειά, ἀπὸ τὰς πυριτιδαποθήκας, ἐφώναζαν ἀκαταπαύστως μὲ τοὺς φωναγωγούς, ἐζητοῦσαν πληροφορίας καὶ ἰκέτευαν γιὰ λίγο ποτόν.

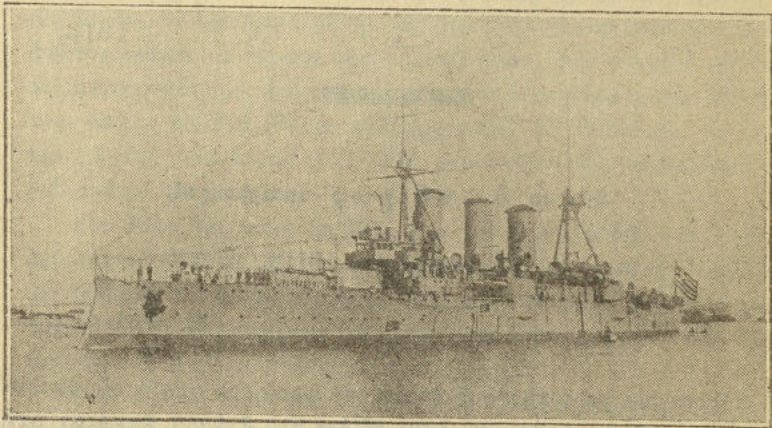
— Πῶς πάμε; καλὰ; Βουλιάξαμε κανένα... Μωρὲ καὶ λίγο κονιάκ, γιὰτὶ στέγνωσε τὸ λαρύγγι μας.

— Τοὺς τσακίσαμε. Πάει, τοὺς σήσαμε.

— Τοὺς τσακίσαμε, λέει;... Ζήτω, μωρὲ, ζήτω...

Και οἱ ἄνθρωποι τῶν πυριτιδαποθηκῶν δὲν ἐσταματοῦσαν τὰς ζητωκραυγὰς των, καθὼς και τὰς ματαίαις φωνὰς και τὰς διαμαρτυρίας των, ζητοῦντες ἀπὸ τοὺς ἐπάνω ὀλίγον ποτόν.

Ἐκεῖ μέσα εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας, πολλὰ μέτρα κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, μία παράξενη και ἀπόκοσμη ζωὴ ἐκινεῖτο και ὑφαίνετο. Ὁ ἀέρας κατέβαινε ἀπὸ τοὺς ἀνεμοδόχους κομμένος, σκοτωμένος ἢ ἀναπνοή ἦτο δύσκολος, και τὸ συναίσθημα τῆς μοναξιάς, τοῦ βάθους, τοῦ ψύχους, τῆς θαλάσσης ποῦ παρεμόνευε, ἔφερε τὴν φρίκην και τὸν τρόμον.

Τὸ θωρηκτὸν Γεώργιος Ἀβέρωφ.

Κάτω εἰς ἐκεῖνο τὸ βάθος τίποτε ἀπὸ τὴν ναυμαχίαν δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἴδῃ κανεὶς και πολὺ ὀλίγα ν' ἀκούσῃ. Διαμερίσματα, διαμερίσματα με ἀτσαλένια χαμηλὰ τοιχώματα, και ἀραδιασμένα στῆ σειρὰ σιδερένια κιβώτια, τὰ ὁποῖα περιεῖχον τὰς γομώσεις τῆς βαμβακοπυριτιδος. Ὅβιδες βαλμένες κατὰ τάξιν γεωμετρικὴν, μικραὶ και μεγάλαι, και τὰ φορεῖα, τὰ ὁποῖα ἀκούραστα ἀνεβίβαζον ἐπάνω τὸ σκληρόν των φορτίον τοῦ θανάτου και τῆς καταστροφῆς. Μία κίνησις ἐδασίλευεν ἐκεῖ κάτω και ἕνας πυρετός, πνιγμένος ἀπὸ τὰς φωνὰς και τὰς ζητωκραυγὰς τῶν ἐνθουσιασμένων ἀνθρώπων, πότε μουγκὸς και νευρικὸς ἀπὸ κάποιον φόβον και ἀναμονήν.

Οἱ ἄνθρωποι τῶν φορείων ἐτοποθέτουν τὰς φυσίγγας και τὰ

βλήματα και ἐφώναζαν ὑψηλὰ πρὸς τὸν πύργον με τὸν φωναγωγόν:

— Δεξιὸν φορεῖον ἔτοιμον!

— Ἀριστερὸν φορεῖον ἔτοιμον!

Και πνιγμένες, ὡσὰν νὰ ἦσαν φεύτικες, ἤρχοντο τὴν ἴδιαν στιγμήν ἔως κάτω εἰς τ' αὐτιά τῶν ἀνθρώπων αἱ διαταγαὶ τῶν ὑπαξιωματικῶν τοῦ πύργου εἰς τὰ φορεῖα:

— Αἶρε.

Τὰ φορεῖα ἀνέβαιναν τρίζοντα και με ἀσύλληπτον ταχύτητα.

Κάθε τόσο κατέβαιναν ὡς ἀπήχησις ὁ γδοῦπος τοῦ πύργου ποῦ ἐπυροβολοῦσε και ἀμέσως με τὴν βοήν αἱ φωναὶ τῶν ἀνδρῶν τοῦ πύργου ποῦ ἐζητωκραύγαζον φρενιασμένοι. Σὰν ἀντανάκλασις ἢ ἀντιηλεκτρισμὸς αἱ ἐπάνω ζητωκραυγαὶ ἐκινουσαν τοὺς ἀνθρώπους κάτω, ἢ δυνατὴ βοή των ἐγέμιζε τὰ ἀτσαλένια τοιχώματα, και αὐτὰ ἀπαντοῦσαν μ' ἕνα βαρὺ μουγκητό, ὡσὰν μουγκητό σπηλαίου, τὸ ὅποῖον ἀνέβαινε πάλιν και ἐπλημμύριζε τὸν πύργον, ἀπὸ τὸν ὅποῖον εἶχε καταβῆ.

Μία στιγμή κάτω εἰς τὰς πυριτιδαποθήκας ἔγινε ἀπότομο και πηχτὸ σκοτάδι. Ὅλα τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα ἐσβήσαν, και κανένας δὲν ἤξευρε τί νὰ σκεφθῆ. Ἐνα αἰσθημα φρίκης και βίγους ἐπέρασε ὅλων τὸ κορμὶ. ἐνόμισαν ὅτι τὸ καρδίι εἶχεν ἀρχίσει νὰ βυθίζεται. Και βαθεῖα εἰς ἐκεῖνο τὸ χάος, πολὺ πιὸ χαμηλὰ ἀπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τῆς ὑγρᾶς και ὑπόουλου, εἶδαν τὸν ἑαυτὸν τους χαμένον, ἀποξενωμένον ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον.

— Φῶσως!... ἐβγήκε μιὰ βοή ἀπὸ τὸ στήθος των. Φῶσως!...

— Βλήματα! βλήματα! ἐφώναζαν ἐπάνω ἀπὸ τὸν πύργον με τὸν φωναγωγόν.

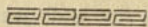
Αἱ πυριτιδαποθηκαὶ ἤρχισαν τότε νὰ στέλνουν ἐπάνω τὰ βλήματα ἔτσι στὰ σκοτεινά. Μέσα στὸ καταχθόνιο σκοτάδι κάποτε-κάποτε ἔσκαζαν κόκκινες λάμπεις ἀπὸ τὰ κανόνια τῶν πύργων και ἐφώτιζαν πιὸ μαύρους και πιὸ κολασμένους τοὺς ἀγωνιζομένους ἐκεῖ κάτω. ἔμοιαζαν σὰν ἀστραπὲς ποῦ τινάζονται ἢ σὰν κομμάτια φλόγες πυρκαϊᾶς. Και μαζί με τὶς κόκκινες λάμπεις σὲ κάθε πυροβολισμὸν ἤρχετο ἕνα σεισμικὸ τράνταγμα, κ' ἕνα σύννεφο καπνοῦ ξυνοῦ ἠρέθιζε τὴν μύτην.

Ἀπὸ τοὺς πύργους ἐκατέβασαν ἔπειτ' ἀπὸ λίγο ὀλίγα φανάρια και αἱ πυριτιδαποθηκαὶ ἐφωτίσθησαν ἀπὸ τὸ ἀδύνατον και θαμδὸν

έκείνο φώς. Κάποια μεγάλη χαρά και κάποια άλλοιότικη αυτοπεποίθησις συνεπήρε τότε όλους εκεί κάτω, έμπρός εις τὸ ὀλίγον κοκκινωπὸν φῶς τῶν φαναριῶν, γιατί τοὺς ἐφάνηκε ὅτι ξαγαύριζαν πάλιν εις τὴν ζωὴν και τὸν κόσμον.

Εὐτυχῶς ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγα λεπτά, τρία ἢ τέσσαρα, ἤναψαν πάλιν τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, και τὰ διανομεῖα* ἐγέμισαν πλούσιον και λευκὸν φῶς...

1919.

Ἄ Ο Σμυρνιός.

Ἐμμ. Χανδράκη (Κέδρου).

Εἶχα τὴν ἑνδεκάτην ἑνωμοτίαν, ἐκεῖνος εἶχε τὴν δεκάτην. Ἐνα παιδὶ μελαψό, μὲ μαύρα μεγάλα μάτια, ὕψηλὸ και ἀδύνατο, μὲ νευρώδη πόδια, σὰν πεζοπόρος ἐξ ἐπαγγέλματος, και μὲ καρδιὰ ἀτσαλένια*.

Χωρὶς νὰ πάρῃ γαλόνη δεκανέως ἔδειξε τόση ἐπιβολὴ στοὺς συνδέλφους του ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή, ὥστε ὁ εὐζωνὸς ἐπιλοχίας Γκανᾶς—ἕνας ἀληθινὸς λεβέντης τσολιάς,—ὅταν ὁ δεκανεὺς τῆς δεκάτης ἑνωμοτίας ἐγύρισε πίσω γιὰ τὸ νοσοκομεῖο ἀπὸ τ' Ἀνώγεια*, χωρὶς κανένα δισταγμὸ ἐφώνησε:

—Ἄ Ο Σμυρνιός... Ποῦ εἶναι ὁ Σμυρνιός;

—Ἄ Ο Σμυρνιός—μὲ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἦταν γνωστός, γέννημα και θρέμμα τοῦ Κορδελιοῦ* τῆς Σμύρνης—ἐπετάχθηκε ἀπὸ τὸ ἀντίσκηνό του και παρέλαβε μὲ ἐπισημότητα τὴν ὄρφανὴν ἑνωμοτίαν.

Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄνδρας του ποὺ εἶχανε βλέψεις ἐπὶ τῆς ἀρχηγίας, δὲν εἶδαν μὲ καλὸ μάτι τὴν προτίμησιν τοῦ ἐθελοντοῦ· ἀλλὰ πολὺ γρήγορα ἐκατάλαβαν πῶς ἔπρεπε νὰ βάλουν κατὰ μέρος τὶς φιλοδοξίες τους και νὰ κοιτάζουν τὴ δουλειὰ τους. Ἐπειτα ὅλοι ἦσαν πρὸ παντός καλά παιδιὰ και αὐτοὶ καθὼς και ὅλοι οἱ ἄνδρες τοῦ λόγου τῶν φαντάρων, ποὺ ἦταν πρόσκολλημένος εις τὸ τρίτον εὐζωνικὸν τάγμα.

Εὐθὺς ἐφάνηκε πῶς ὁ ἐπιλοχίας δὲν εἶχε πέσει ἔξω στὴν ἐκλογὴ του. Ποιὰ ἑνωμοτία ἔκανε τὶς καλύτερες περιπολίες; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἑνωμοτία εἶχε μεγαλυτέραν πειθαρχίαν πυρός; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ ἑνωμοτία θὰ πάῃ γιὰ ξύλα; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ποιὰ

θὰ κάνῃ τὴν πιὸ ἐπικίνδυνη ἀναγνώριση; Τοῦ Σμυρνιοῦ. Ἄ Ο Σμυρνιός και πάντα ὁ Σμυρνιός.

Εἶχαμε κτυπήσει ἐκεῖνο τὸ πρωτὶ—ἦτο ἡ 4ῃ Δεκεμβρίου 1912—τὴν πόρτα τοῦ Μπιζανιοῦ*, και, χωρὶς πραγματικῶς νὰ τὸ περιμένουμε, ἐλάβαμε μιὰ καλὴ ἀπάντησι, ποὺ μᾶς ἔδωκε νὰ νιώσουμε πῶς εἶχαμε προχωρήσει πάρα πολὺ. Πίσω ἀπὸ τοὺς βράχους τοὺς ἀποκρήμνους ἐδλέπαμε πιά τὶς βράχες τοῦ θηρίου, ποὺ ἔκρυβε σ' ὅλες του τὶς πτυχές και ἕνα τηλεβολοστάσιο, ποὺ ἀδιάκοπα ἀπὸ τὴν χαραυγὴ ἔβγαζε φωτιές και σκόρπιζε στοὺς βράχους μας ὀβίδες.

Ἄ Ο λόχος μας ὑπεστήριζεν ἀριστερὰ ἕνα λόχον κρητικὸν ποὺ εἶχε δεκατισθῆ, γιατί τὰ «κοπέλια*» δὲν ἔνοουσαν νὰ «μπαλοτάρουν*» κρυμμένα... Οἱ Τουρκαλθανοί, ποὺ εἶχαν νιώσει τὸ ποῖον τῶν ἀνδρῶν, γιατί τοὺς ἔβλεπαν νὰ πολεμοῦνε γονατιστοὶ ἐπάνω στοὺς βράχους, συνεχέντρωσαν ἐπάνω τους τὰ πιὸ λυσσασμένα πυρὰ τῶν κανονιῶν τους. Καὶ τὰ παιδιὰ κατὰ δεκάδας ἀντρέποντο ἀπὸ τοὺς βράχους πίσω στὴν πλαγιά, αἱματωμένα και οἰκτρά, γιὰ νὰ κατακυλλοῦν κάτω στὴν χαράδρα, ὅπου ἕνα πρόχειρο χειρουργεῖο ἐπέδενε τὰ τραύματά των.

Ἄ Ο Σμυρνιός μὲ τὴν ἑνωμοτίαν του συνέδεε τὸ τάγμα μας μὲ τὸν κρητικὸν λόχον ποὺ αἱμορροοῦσε τόσον ἀπελπιστικῶς και ποὺ ἀπὸ στιγμή σὲ στιγμή ἔμελλε νὰ χάσῃ και τὸν τελευταῖο του ἄνδρα.

—Σμυρνιέ, φώναζε ὁ Γκανᾶς, μὴν ἀποκοπῆς ἀπὸ τοὺς Κρητικούς... ἀραίωνα ἀριστερὰ!

—Ἐννοια σου, κύρ ἐπιλοχία... ἀπαντοῦσε ὁ ἑνωμοτάρχης.

Οἱ βράχοι, ἀπὸ τοὺς ὁποίους οἱ Κρητικοὶ ἄφηναν τὲς ὀμβροντίες των γιὰ νὰ φαίνωνται πῶς μένουν ἀνέπαφοι, ἐστεφάνωναν τὴν πιὸ ὕψηλὴν κορυφὴν τῆς κορυφογραμμῆς, ὅπου εἶχε ἀναπτυχθῆ τὸ τάγμα μας και τὸ Ἀνεξάρτητο τῶν Κρητῶν, και ἡ κατοχὴ τους ἦταν σπουδαία. Ἀπὸ κεῖ ψηλὰ μποροῦσαν νὰ βλέπουν τριγύρω τους σὰν ἀπὸ προχωρημένο παρατηρητήριο. Ἐπρεπε πάσῃ θυσίᾳ ἢ θέσει νὰ κρατηθῆ, και τὰ κοπέλια τὸ ἤξευραν· γι' αὐτὸ σὰν ἔβλεπαν κανένα πληγωμένο ἀπὸ τοὺς δικούς των, χωρὶς νὰ διακόψουν τὸ τουφέκι, τοῦ φώναζαν:

—Ἄν δὲν εἶσαι μωρὸ τοῦ θανατᾶ, μὴ «γκάβγης*!» Κι' ἔτσι οἱ περισσότεροὶ τραυματισμένοι δὲν ἄφηναν τὴ θέσιν των. Μ' ὅλον

ὄμως τὸ ρίζωμα τῶν Κρητικῶν στοὺς βράχους δὲν ἦτο δυνατόν νὰ κρατηθῆ ἢ ἄμυνα ἐκεῖ ἐπάνω πολλὰς ὥρες.

Καὶ ὄμως ἐπέρασε τὸ μεσημέρι, καὶ ἦλθε τὸ ἀπομεσήμερο, καὶ οἱ ὀμοβροντίες μὲ τὴν ἰδίαν ἐνταση ξεσποῦσαν ἀπὸ τὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Τί συνέβαινε; Ὁ κρητικὸς λόχος σχεδὸν ὀλόκληρος ἐπέρασεν ἀπὸ τὸ χειρουργεῖο τῆς χαράδρας. Ἄλλοι ἄνδρες δὲν εἶχαν ἀνεβῆ, γιατί δὲν ὑπῆρχαν ἐφεδρεῖες. Τί διάβολο! Ἐδρικολλάκιασαν ἐκεῖ ἐπάνω οἱ σκοτωμένοι καὶ βαστοῦν τὴν θέσιν;... Ποιὸς ὄμως εἶχε τὸ νοῦ του ἐκεῖνες τίς ὥρες τοῦ πυρίνου κατακλυσμοῦ νὰ σκεφθῆ καὶ νὰ ῥωτήσῃ τί κάνουνε οἱ βράχοι καὶ οἱ βρικόλακες. Ἐκεῖνο ποῦ ἐνδιέφερε ἦτον ὅτι ἡ θέσις ποῦ ἐδέσποζεν ὄλων τῶν πέριξ λόφων ἦτανε ἀκόμη στὰ χέρια μας.

Ἐδράδασε κι' ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ὁ ἐχθρὸς ἤθελε νὰ κερδίσῃ χρόνον καὶ ἔχυνε μὲ περισσότερη λύσσα τὴν πύρινη βροχή, ἴσως γιὰ νὰ κάνη, μὲ τὸ σκοτεῖνιασμα, ἀληθινὴ τὴ μαύρη κόλαση τῆς κορυφογραμμῆς.

Ἐνύκτωσε. Ὁ λόχος μας ἐπρόκειτο ν' ἀντικατασταθῆ, γιατί θὰ πῆγαινε νὰ κάμῃ τὴν ἐπομένην μιὰ ἀναγνώριση πρὸς τὴν Γαστρίτσα*. Ἐγίνε προσκλητήριον κάτω στὴ χαράδρα. Ἡμεθα ἀρκετὰ τσακισμένοι καὶ μιὰ ἐνωμοτία ὀλόκληρη μᾶς ἔλειπε. Ἦτον ἡ ἐνωμοτία τοῦ Σμυρνιοῦ.

Μ' ἐκάλεσεν ὁ λοχαγός, γιατί ἤμουν δίπλα στὴν δεκάτην ἐνωμοτίαν, καὶ μ' ἐρώτησε τί ἐγίνε ὁ Σμυρνιὸς μὲ τὴν ἐνωμοτίαν του. Εἶπα ὅτι ἤξευρα. Ὁ Σμυρνιὸς μὲ τοὺς ἄνδρας του ἀραίωνε, ἀραίωνε ὄλο ἀριστερά, καὶ κατὰ τὸ ἀπομεσήμερο τὸν ἔχασα μαζί μὲ τοὺς ἄνδρας του. Εἶχε ἀνεβῆ στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ἐκεῖ ἐπάνω θὰ εἶναι ἀκόμη.

— Ποιὸς διάβολος τοῦ εἶπε νὰ πάῃ ἐκεῖ ἐπάνω! ἐφώνηξε θυμωμένος ὁ λοχαγός· καὶ ἔπειτα, στρεφόμενος πρὸς ἐμέ: νὰ πάρῃς δύο ἄνδρες καὶ ν' ἀνεβῆς νὰ τὸν εἰδοποιήσῃς... Ἐπιλοχία, αὔριο νὰ βγάλῃς στὴν ἀναφορὰ τὸν ἐνωμοτάρχην τῆς δεκάτης ἐνωμοτίας!

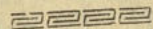
Ἐπῆρα δύο ἄνδρας καὶ μαζί ἀρχίσαμε μὲ τὴν ἀστροφεγγιὰ νὰ σκαρφαλώνουμε, παίρνοντας τὸ δρομάκι ποῦ ἔφερνε στὸ κάστρο τῶν Κρητικῶν. Ὅταν ἐφθάσαμε στὶς ρίζες τῶν βράχων εἶδαμε σκιὰς νὰ κατεβαίνουν μὲ βογγητό.

— Τί εἶσατε ἐσεῖς, παιδιὰ; ἐρωτήσαμε.

— Δεκάτη ἐνωμοτία, τοῦ πέμπτου λόχου, τοῦ τρίτου εὐζωνικοῦ...

Πᾶμε στὸ χειρουργεῖο. Οἱ ἄλλοι μείνανε ἐκεῖ ἐπάνω μὲ τὸ Σμυρνιό! Ἐνεβήκαμε στοὺς βράχους. Καμμιά φωνὴ οὔτε κίνησις. Ἐσκύψαμε στὸ ἔδαφος κι' ἐψάξαμε. Μερικὰ κορμιὰ ἐπάνω καὶ πίσω στοὺς βράχους ξαπλωμένα δὲν εἰδειχναν ζωὴ. Δὲν μπορούσαμε ν' ἀνάψωμε σπῖρτο, γιατί ὁ ἐχθρὸς κατεσκόπευε. Ψηλαφητὰ καὶ μὲ τὸ λίγο φῶς τῶν ἄστρων ἀναγνωρίσαμε τὰ πτώματα: ἦσαν οἱ ἄνδρες τοῦ Σμυρνιοῦ. Σὲ λίγο βρήκαμε καὶ τὸ Σμυρνιό, μὲ τὸ κρανίον τσακισμένο, μπροστὰ στοὺς βράχους, πεσμένον στὴν πλαγιὰ ποῦ ἔδλεπε τοῦ Μπιζανιοῦ τοὺς λόφους. Τὸ μελαφὸ παιδί, μὲ τὰ κατὰμαυρα τὰ μάτια, καθὼς εἶχε ρίξει πίσω τὸ κεφάλι, ἔδλεπε ἀπ' τὸ δικό του κάστρο τὸ κάστρο τοῦ ἐχθροῦ, ποῦ πέντε ὀλόκληρες ὥρες τὸ εἶχε ξεγελάσει μὲ τοὺς ἄνδρας του, γιατί εἶχε σταθῆ στὸ πόδι τῶν Κρητικῶν καὶ ἔκανε τοὺς βράχους νὰ βρικόλακιάζουν.

1921.

Ἡ μάχη τοῦ Σκρά*.

Γ. Βραχηνοῦ.

* Ἄν εἶναι δύσκολον νὰ ἐξηγῆ κανεὶς ἐντυπώσεις, ἀξίας νὰ γραφοῦν, ἀπὸ οἰονδήποτε γεγονός, τὸ ὅποσον μόλις ἐπρόφθασε νὰ παρακολουθήσῃ, εἶναι πολὺ δυσκολώτερον τοῦτο προκειμένου περὶ μιᾶς μάχης διεξαχθείσης καθ' ὄλους τοὺς κανόνες τοῦ συγχρόνου πολέμου, ἐπὶ μετώπου δέκα πέντε χιλιομέτρων μήκους, ὑπὸ οὐρανὸν ἐγκυμονοῦντα τὴν θύελλαν, καὶ ἐπὶ ἐδάφους ὀρεινοῦ καταφύτου, πλήρους χαραδρῶν, αὐχένων καὶ διαδρώσεων.

Ἐπειτα, ἡ ἐποχὴ τῶν δαρᾶτων, τῶν ἀσπίδων καὶ τῶν πελέκων παρήλθεν. Ἡ σύγχρονος μάχη περιέχει ἐλαχίστην δόσιν θεαματικότητος. Ὁ Ἀχιλλεὺς δὲν καταδιώκει πλέον τὸν Ἐκτορα ὑπὸ τῆς ἐπευφημίας δεκακισμυρίων θεατῶν. Σήμερον ὁ ὀπλίτης, ὀρμῶν εἰς τὴν ἐφοδὸν, κύπτει, ἔρπει, προσπαθεῖ νὰ καταστήσῃ ὄσον τὸ δυνατόν ἀφανέστερος. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐπιτυχία του. Τὸ λευκὸν λοφίον Ἐρρίκου* τοῦ Δ' ἀνήκει εἰς τὴν ἱστορίαν, ὅπως καὶ ἡ μάχη τοῦ Ἰδρῦ*, ὅπου ἐξέλαμψεν. Ὁ σύγχρονος στρατηγός, ἐφαρμόζων τὸ περίφημον «γιουρούσι» τῶν ἀρματολῶν τῆς ἐλληνικῆς ἐποποιίας, θὰ θεωρεῖτο λίαν ἀκατάλληλος διὰ τὴν θέσιν του.

Ἐπὶ τοιαύτας περιστάσεις ἡ χρεωκοπία τοῦ πολεμικοῦ ἀντα-

ποκριτοῦ, ὡς πιστοῦ ἀφηγητοῦ τῆς διεξαχθείσης πάλης, εἶναι ἀσφαλῆς. Μόνον τὸ «ἐπεισόδιον» δύναται νὰ τὸν σώσῃ. Καὶ ἐπ' αὐτοῦ θ' ἀσχοληθῶμεν.

Τὸ τραῖνον, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει, μετὰ τὰς ἐκνευριστικὰς διατυπώσεις τῆς στρατιωτικῆς ἀρχῆς διὰ νὰ μᾶς ἐπιτραπῇ ἢ ἐπιδίδασαι, τὸν μέγαν ἄθλον νὰ μᾶς μεταφέρῃ ἀπὸ τὴν Θεσσαλονίκην εἰς τὸν σταθμὸν τῆς Γουμένιτσας, — τελευταῖον ὄριον τοῦ μακεδονικοῦ μετώπου —, ἐδικαιολογεῖ κατὰ τοῦτο μόνον τὴν ὀνομασίαν του, ὅτι ἐχρησιμοποιοῦν ὡς κινήτριον δύναμιν τὸν ἀτμὸν καὶ ὅτι ἐκυλίετο ἐπὶ σιδηροτροχιῶν. Κατὰ τὰ ἄλλα ἦτο μίᾳ κίβωτός, ὅπου ἄνθρωποι, κτήνη, τηλεβόλα, μυδραλλιοβόλα, πυρομαχικά, χειρουργεῖα, φορεῖα, ὄλη ἢ πολυσύνθετος μορφή ἑνὸς πολεμικοῦ μετώπου συνεμειγνύετο ἐν ἀγαστῇ ἀδελφότητι.

Ἐνῶς καὶ ἀμφίβουλα ἐφαίνοντο τὰ πρῶτα ἄστρα εἰς τὸν οὐρανόν, ὅταν ἐγκατελείψαμεν τὴν Θεσσαλονίκην — δαίδαλον ἐρειπίων καὶ λευκῶν μιναρῆδων*, — σπεύδοντες νὰ προλάβωμεν τὴν μάχην, ἢ ὅποια προωρίζετο νὰ στέψῃ μὲ νέους κλώνους δάφνης τὴν ἀδάμαστον ἑλληνικὴν λόγχην. Ὅταν ἐφθάσαμεν εἰς Βοέμιτσαν, μικρὸν χωρίον, κατὰφυτον, ὡς τὰ πλεῖστα τῶν μακεδονικῶν, ἀπλούμενον ὑπὸ τὸν ἀνώνυμον λόφον, ὁ ὁποῖος σήμερον ἔχει τὴν τιμὴν νὰ φυλάττῃ τὰ ὀσῆα τῶν θρυλικῶν ἡρώων, τὸ πρῶτον ἡμῖς τῆς πρωίας εἶχε παρέλθει. Πυκνὰ καὶ μαῦρα σύννεφα ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν, ἢ ἀτμόσφαιρα ἦτο βαρεῖα, καταθλιπτικὴ, ὁ ἀῆρ ἐνέκλειε τὴν χαρακτηριστικὴν ἐκείνην ὀσμὴν, ἢ ὅποια προηγεῖται τῆς θυέλλης. Ἡ βροντὴ ἀνεμείγνυε τὸν βρυχηθμόν τῆς μὲ τὸν ὄρουμαγδὸν τῶν τηλεβόλων. Ἡ μάχη εἶχεν ἤδη ἀρχίσει.

Εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν τῆς Βοέμιτσας, στεγαζομένην ἀπὸ πυκνὸν φύλλωμα πανυψήλων αἰωνοβίων δένδρων, καὶ εἰς τὰς σκολιάς ὁδοῦς τῆς, ἢ κινήσεις ἦτο καταπληκτικὴ. Τὸ χωρίον ἐχρησίμευεν ὡς ἀκράτος σταθμὸς τοῦ μετώπου. Ἄρκετόν τοῦτο διὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν κίνησιν. Ἴατροὶ ἰδικοὶ μᾶς καὶ σύμμαχοι, νοσοκόμοι, ἀδελφαὶ τοῦ ἐλέους μὲ τὴν πάλλευκον στολὴν καὶ τὴν κυανὴν καλύπτραν, μεταγωγικὰ αὐτοκίνητα, φορητὰ χειρουργεῖα παρήρχοντο μὲ ταχύτητα κινήματογραφικῆς ταινίας. Καὶ εἰς ἑλῶν τὰ πρόσωπα ἢ ἀγωνία, ὁ πυρετὸς τῆς εἰδήσεως, ἢ ἀδημονία διὰ τὴν ἔκδασιν τῆς μάχης ἀπετυποῦντο καθαρῶς.

Ἐπὶ τέλους τὸ πρῶτον αὐτοκίνητον ἐκ τοῦ μετώπου ἐφάνη ἐρχό-

μενον. Τὸ τηλεβόλον δὲν ἤκούετο πλέον παρὰ κατ' ἀραιὰ διαλείμματα. Προφανῶς τὸ ἔργον του εἶχε τελειώσει. Ὅλοι ὄσοι εὐρισκόμεθα τὴν στιγμὴν ἐκείνην εἰς τὴν μικρὰν πλατεῖαν, ἐσπεύσαμεν πρὸς τὸν ὁδηγὸν τοῦ αὐτοκινήτου.

— Δοιπόν ;

Ἐκεῖνος, εἰς τὰ ὀνειρόπληκτα μάτια τοῦ ὁποῦ διετηρεῖτο ζῶσα ὀλόκληρος ἢ φρίκη τῶν ἀνωλύμων δραμάτων, τῶν ὁποῶν πρὸ μικροῦ εἶχε παραστῆ μάρτυς, ἀφῆκε μίαν μόνον λέξιν :

— Ἐνικήσαμεν.

Καθ' ὅμοιον τρόπον εἶχεν ἀπαντήσῃ καὶ ὁ ἀρχαῖος μαραθωνομάχος. Καὶ διευθυνθεὶς πρὸς τὸ ὀπισθεν μέρος τοῦ αὐτοκινήτου του, τὸ ἤνοιξε καὶ ἀφῆκε νὰ φανῇ πρὸ τῶν ἐκπλήκτων ὀμμάτων μας ἕνα μικρὸν μέρος τοῦ φόρου, μὲ τὸν ὁποῖον εἶχομεν ἐξαγοράσει τὴν νίκη. Πέντε πτώματα ἀξιωματικῶν μὲ χαινούσας τὰς πληγὰς, τὴν στολὴν πλήρη νωποῦ αἵματος, ἐκείντο πλησίον ἀλλήλων. Ἡ κραυγὴ τοῦ θριάμβου, μὲ τὴν ὅποιαν ἤμεθα ἐτοιμοὶ νὰ χαιρετίσωμεν τὸ χαρμόσυνον ἄγγελμα, ἔμεινεν εἰς τὸ μέσον τοῦ λάρυγγός μας.

Ὅταν, μετὰ μίαν ὥραν, διὰ τοῦ ἰδίου ἐκείνου αὐτοκινήτου, τὸ ὁποῖον εἶχε μεταφέρει τοὺς ἐνδόξους νεκρούς, ἐφθανα εἰς τὸ Μαῦρον Δένδρον, ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ Στρατηγεῖου τοῦ Σώματος, ἢ θυέλλα εὐρίσκετο εἰς τὸ κορύφωμα τῆς μανίας τῆς, καὶ ἡ μάχη εἶχε τελειώσει. Μόλις πρὸ μικροῦ ἢ κρητικῆ μεραρχία εἶχε καταλάβει καὶ τὸν τελευταῖον ἀντικειμενικόν τῆς σκοπῆς. Ὁ ἐχθρὸς εἶχε συντριβῆ, καταδικωμένος πλέον ὑπὲρ τῶν ἀραιῶν πυρῶν τοῦ πυροβολικοῦ. Ἡ νύκτα διήλθε μὲ σφοδρὸν βομβαρδισμόν τῶν ἐχθρικῶν θέσεων.

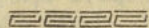
Τὴν ἐπομένην, κατὰ τὴν ἐπίσκεψίν μου εἰς τὰ νοσοκομεῖα, ἡδυνήθην νὰ ἀντιληφθῶ ἀκριβῶς διατί ἦτο ἀδύνατον νὰ νικηθῶμεν.

Ἀξιωματικοὶ καὶ ὀπλίται, φέροντες πλείονα τοῦ ἑνὸς τραύματα, ἐξηπλωμένοι εἰς παλλεύκους κλίνας, ἀντήλλασον τὰς ἐντυπώσεις των ἐκ τοῦ χθεσίου ἀγῶνος μὲ ὑπὸς ἀνθρώπων συζητούντων περὶ τοῦ καθημερινοῦ στρατιωτικοῦ γυμνασίου. Οὐδεμίᾳ μεγαλαυχία. Μὲ φωνὴν, τὴν ὅποιαν συνεῖχεν ὁ πόνος, διηγούντο ἀπλὰ καὶ ταπεινὰ πῶς εἶχον ἐξορμήσει χθὲς τῶν θέσεών των, πολὺ πρὸ τῆς ἀνατολῆς τῆς ἡμέρας, πῶς εἶχον ὑπερπηδήσει σείρας ὀλοκλήρους συρματοπλεγμάτων, πῶς εἶχον περιφρονήσει τὰ

ἀνασχετικά πυρά τοῦ ἐχθροῦ, πῶς εἶχον προχωρήσει σκορπίζοντες διὰ τῶν χειροβομβίδων τὸν θάνατον, ἐν ᾧ τὸ συμμαχικὸν πυροβολικὸν ἐδρέμετο, πῶς εἰς μίαν στιγμὴν εἶχον λησμονήσει ὅλα τὰ σοφὰ διδάγματα τῶν ἀρχηγῶν των καὶ εἶχον ἀναθέσει εἰς τὴν λόγχην τὴν «περαιώσειν τῆς ὑποθέσεως»· οὕτως ἐκάλουν τὴν τελευταίαν ἐφοδον.

Τὰ ὄρη καὶ οἱ λόφοι εἶχον ἀλλάξει σχῆμα ὑπὸ τὴν θύελλαν τῶν ὀρίων. Ἡ γῆ εἶχεν ἀνασκαφή. Ὁ οἶδηρος εἶχε κατακλύσει τὰ πάντα. Ἐν τούτοις ὁ Ἕλληνας ὀπλίτης, ὁ ἀφανὴς καὶ πανένδοξος οὗτος ἦρωες πάσης μάχης, εἶχε διέλθει διὰ μέσου τῆς γενένης αὐτῆς τοῦ πυρός ἀπαθῆς καὶ ἀτάραχος, ὡς ἐν ἡμέρᾳ παρατάξεως...

1919.

ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ

Β'. ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ.

Κυνήγι ἀλόγων.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921).

N. Καρβούνη.

Εἰς τὰ μικρασιατικὰ ὑψίπεδα ζῆ μία φυλὴ ἐλευθέρα, διὰ τὴν ὅποیان κανεὶς δὲν ἐνδιαφέρεται, ἀλλ' ἡ ὅποία ἔχει βαθύτατον τὸν ἔρωτα τῆς ἐλευθερίας. Εἶναι τὰ ἄλογα, τὰ ὅποια δὲν ἐγνώρισαν τὴν δουλείαν τοῦ χαλινοῦ, τῆς σέλλας, τοῦ ἀνθρώπου. Βόσκουν ὅλην τὴν ἡμέραν τὸ εὐχυμον χόρτον ποὺ σκεπάζει τὰς ρυτιδουμένας ἐκτάσεις τῶν ὄροπεδίων, ποτίζονται εἰς τὰ ρυάκια, σκιρτοῦν εἰς τὴν χλόην, καλπάζουν τρελλὰ διὰ λογαριασμόν των μετὰ τὴν χαίτην ἀνεμιζομένην, καὶ κυματίζουσιν τὴν μακρὰν οὐράν, κυλίσονται εἰς τὴν γῆν μετὰ πάθος εὐχαριστήσεως, πεθαίνουσι ἐλευθερὰ ὅπως ἔζησαν, καὶ τὰ κόκκαλά των, καθαρὰ ἀπὸ τὴν λαιμαργίαν τῶν μεγαλοσώμων ἀσιατικῶν γυπαετῶν, μένουσι σκορπισμένα εἰς τὰς κοιλάδας, τὰς στέππας, τὰ κρησφύγετα τῶν βουνῶν.

Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις εἶχε τισαθεύσει μερικὰς φυλάς τῶν ἀγρίων αὐτῶν ἀλόγων καὶ εἶχεν ἰδρύσει ἵπποφορβεῖα διὰ τὸ ἵππι-

κόν της παρὰ τὰς πηγὰς τοῦ Σαγγαρίου. Ἦσαν ἔρημα, ὅταν τὰ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἐπέρασαν ἀπ' ἐκεῖ. Εἶχαν ἐφοδιάσει τὸν Κεμάλ μετὰ τὰ λεπτά, εὐκίνητα, ἀνθεκτικά, λιτότατα, μικρόσωμα ἄλογα, τὰ ὅποια τόσον ἐδοθήθησαν τὰς ἐπιδρομικὰς ἐπιχειρήσεις τῶν ἐπίππων τμημάτων του.

Ἐμείναν, ὅμως, ἀκόμη πατριαὶ ἀδεσπότην ἀλόγων εἰς τὸ χλοερὸν ὑψίπεδον, τὸ ὅποτον, ὅμοιον μετὰ τὰς «πάμπας*» τῆς Ἀμερικῆς, ἀπλώνεται βορείως τοῦ Ἀφιδὸν Καρὰ Χισσάρ, πλησίον τῶν θερμῶν ἀλκαλικῶν πηγῶν τοῦ Χαμάμ.

Ὅτε διέβαινε ἐκεῖθεν, κατὰ τὸν Ἰούλιον, μία ἐλληνικὴ μεραρχία, ἕνα δειλινὸν ἀνεμῶδες, οἱ ἵππεις τῆς συνοδείας τοῦ στρατηγείου τῆς ἀντελήφθησαν εἰκοσιπεντάδα ἀγρίων ἀλόγων, τὰ ὅποια, χωμένα εἰς τὸ ὑψηλόν, βαθυπράσινον χόρτον ἕως τὰ γόνατα, παρετήρουν ἀνήσυχα τὴν διάβασιν τῶν ὑποταταγμένων εἰς τὸν ἀνθρώπον ὁμοφύλων των. Ὁ ἐπίλαρχος, ποὺ ἠκολούθει τὸ στρατηγεῖον, ἐσταμάτησε καὶ τὰ παρετήρει καὶ αὐτός. Ἡ μεραρχία εἶχεν ἀνάγκην ἀλόγων. Ἡ εὐκαιρία ἦτο μοναδική. Ἐκάλεσε τριγύρω του τοὺς καλύτερους ἀπὸ τοὺς ἵππεις, τοὺς ἔδωκε τὰς ἀναγκαίας ὀδηγίας, καὶ δέκα ἕως δώδεκα ἐφιπποὶ, μετὰ ὑψηλόσωμα ἄλογα, μετὰ κανονικὰ ψαλιδισμένην τὴν χαίτην καὶ τὴν οὐράν, ἄλογα κληρονομικῶς πειθαρχοῦντα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν, ἐξεκίνησαν ἀργά, εἰς δύο ἀραιὰς γραμμάς, πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερὰ τῆς συγκεντρώσεως τῶν ἐλευθέρων τετραπόδων τέκνων τοῦ ὑψιπέδου.

Τὸ σχέδιον ἦτο κυκλωτικόν. Ἐπρεπε νὰ σχηματισθῆ κύκλος ἀραιὰς τριγύρω ἀπὸ τὸ σπάνιον θήραμα καὶ ὁ κύκλος αὐτὸς θὰ ἐστένευεν ὀλοέν, ἕως ὅτου θὰ κατῴρθωνε νὰ στριμώξῃ τὰ ἄγρια ἄλογα πρὸς μίαν εὐρύχωρον μάνδραν ἐνὸς ἐρημωμένου χωριοῦ, τὸ ὅποτον εὐρίσκετο εἰς ἀπόστασιν δύο χιλιομέτρων.

Οἱ ἵππεις ἐπροχώρησαν, ὁ ἕνας κατόπιν τοῦ ἄλλου, μετὰ μικρὸν τροχασμόν. Ἐκρατοῦσαν εἰς τὸ χέρι τὰ σχοινιά ποὺ ἐχρησίμευαν διὰ νὰ δένουν τὴν νύκτα τὰ ἄλογά των εἰς τὸν ὄρχον* ἢ εἰς τοὺς ἰδιωτικὸς πασσαλίσκους, ποὺ ἐκάρφωναν εἰς τὸ μαλακὸν ἔδαφος. Εἶχαν ὅλοι ἐτοιμάσει τις θηλειές. Αἱ δύο ἀρχικαὶ γραμμαὶ τῶν κυνηγῶν ἐκαμπυλώθησαν βαθμηδὸν ἕως ὅτου ἐσχηματίσθη ἡμικύκλιον, τοῦ ὁποίου τὰ δύο κέρατα ὤθοοντο πρὸς τὰ δύο ἄκρα τῆς μακρυνῆς ἀκόμης μάνδρας.

* Ἄλεξ. Γ. Σαοῦ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου.

Τὰ ἀδέσποτα ἄλογα δὲν εἶχαν ἐννοήσει τὸν κίνδυνον κατ' ἀρχάς. Αἰφνιδίως ἀνεσκήρτησαν καὶ μὲ χρεμετισμοὺς ἀνησυχίας ἤρχισαν νὰ τρέχουν ἀσυγκράτητα, φοβισμένα ἀπὸ τὰς ὀφείας ἀνακραυγὰς τῶν αὐτοσχεδίων κυνηγῶν, οἱ ὅποιοι ἔσφιγγαν τώρα τὸν ζωντανὸν τῶν κλοιῶν μ' ἐπιμήκη τροχασμόν. Τὰ κυνηγημένα ἔκαμαν νὰ λοξεύσουν καὶ νὰ διασπίσουν τὸν κύκλον εἰς ἓνα τοῦ σημείου. Οἱ κυνηγοὶ ἤρχισαν νὰ καλπάζουν. Τότε τ' ἄγρια τ' ἄλογα ἐκάλπασαν καὶ αὐτὰ, ὅλα μαζί, πρὸς τὴν κατεύθυνσιν τῆς μάνδρας, πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπωθοῦντο. Μερικὰ ἐλάττιζαν τὸν ἄερα μὲ μανίαν, καθὼς ἔτρεχαν, διὰ νὰ φοβίσουν τὰ ἄλογα τῶν ἵππέων.

Μὲ τὰ πρόσωπα ξαναμμένα ἀπὸ τὸν πυρετὸν τοῦ κυνηγιοῦ, μὲ φωνὰς ἀδιακόπους, μὲ τοὺς χαλινούς χαλαρωμένους, παραιτημένους σχεδὸν εἰς τὸν τράχηλον τῶν ἀλόγων τῶν, μὲ τὰ γόνατα σφιγμένα εἰς τὰ πλευρὰ τῆς σέλλας καὶ τὸ σῶμα διπλωμένο πρὸς τὰ ἔμπρός, οἱ ἵππεις ἐκάλπαζαν μὲ τὴν ταχύτητα τῆς καταιγίδος. Ὁ τοίχος τῆς μάνδρας δὲν ἀπείχεν ἀκόμη πολὺ.

Τὰ καταδιωκόμενα ἄλογα τοῦ ὑψιπέδου ἠσθάνθησαν ἐξ ἐνστικτοῦ τὸν ἄμεσον κίνδυνον τῆς ἐλευθερίας τῶν. Διὰ νὰ τὴν διατηρήσουν, μερικὰ ἐστράφησαν πρὸς τοὺς ἵππεις. Πέντ' ἐξ ὤρμησαν ἀποφασιστικὰ μὲ ἀφρισμένα τὰ στόματα καὶ παλλόμενα τὰ βουθύνια καὶ ἀνεμισμένας τὰς χაίτας, ὑπέροχα εἰς τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν, πρὸς τὸ δεξιὸν κέρασ τοῦ κατ' ἐπάνω τῶν καλπάζοντος πυκνοῦ τώρα ἡμικυκλίου. Δύο ἢ τρία ἀπὸ τ' ἄλογα τῶν θηρευτῶν ἐφοβήθησαν καὶ ἐλόξυσαν. Ἀπὸ τὸ σχηματισθὲν ἀνοιγμα ἐδοκίμασαν μερικὰ ἀπὸ τὰ διωκόμενα νὰ φύγουν. Δύο-τρία-τέσσαρα ἐπέρασαν ὡσάν ἀστραπαί. Μιά θηλεῖα ἐξεσφενδονίσθη εἰς τὸν ἄερα. Ἐσφίχθη εἰς τὸν λαιμὸν λευκῆς ἀγρίας φοράδας, ἡ ὁποία ἐπὶ τρία ἢ τέσσαρα δευτερόλεπτα παρέσυρε τὸ ἄλογο τοῦ συλλαβόντος. Ἐπειτα ἐσταμάτησεν ἀποτόμως. Ἐνας ἄλλος ἵππεὺς ἐπλησίασε καὶ τῆς ἐπέρασεν ἄλλο, λεπτότερον σχοινί, γύρω ἀπὸ τὸ στόμα τῆς.

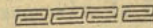
Οἱ ἄλλοι ἵππεις ἀπετέλουν τώρα σύμπλεγμα μανιῶδες, πολυθόρυβον, τριχυμισμένον μὲ τ' ἄγρια τ' ἄλογα. Ἐδαγκοῦσαν αὐτὰ ἀδιακρίτως τ' ἄλογα τῶν κυνηγῶν τῶν καὶ τοὺς ἐπιδαίνοντας, θηλεῖες διεσταυροῦντο ὑπὲρ τὰς κεφαλὰς τῶν, χρεμετισμοὶ πόνου ἔσχιζαν τὸν ἔσπερινὸν ἄερα, ἀνάμεικτον μὲ τὰς ὠρυγὰς τῶν μεθυσμένων ἀπὸ τὴν ἔξαψιν ἵππέων.

Τὰ περισσότερα ἀπὸ τὰ καταδιωχθέντα ἀδέσποτα ἄλογα κα-

τῶρθωσαν νὰ διαφύγουν. Τέσσαρα ἔμειναν εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ ἐφίππου ἀποσπάσματος. Ὁ τρόμος τῆς ἀγνώστου δουλείας τὰ ἔκαμνεν ὡσάν τρελλὰ. Ἐστρηφογύριζαν ἐπὶ τόπου, ἐκλωτσοῦσαν, αἵματωμένοι ἀφρὸς ἔσταζεν ἀπὸ τὰ στόματά τῶν εἰς τὸ χόρτον.

Ἡ ἄσπρη φοράδα, εὐγενὲς καὶ ὑπερήφανον ζῶον, μὲ πόδια ἰδεωδῶς χυτὰ καὶ λεπτά, δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐπιζήσῃ τῆς ἀπωλείας τῆς ἐλευθερίας τῆς. Καθὼς δ' ἵππεὺς ἐπροσπαθοῦσε, σύρων βαθμηδὸν τὸ σχοινί τῆς θηλεῖας τῆς, νὰ τὴν πλησιάσῃ, ἐστράφη καὶ τὸν παρετήρησε μὲ μάτια φλογερά. Συνεκλονίσθη ἀπὸ ἓνα σπασμὸν καὶ ἔπεσεν εἰς τὸ χόρτον κεραυνόπληκτος.

1921.

Ὁ λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου.

(Ἀπὸ τὴν μικρασιατικὴν ἐκστρατείαν τοῦ 1921).

N. Καρβούνη.

Ἡ πρωϊνὴ ὀμίχλη τῆς ποταμιᾶς διελύετο ἀπὸ τὰς πυρίλους ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου. Μέσα εἰς τοὺς παφλασμοὺς τῶν κουπιῶν καὶ τὴν σύμμεικτον σάλον τῶν στρατιωτῶν ποῦ συνωθοῦντο εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Σαγγαρίου πλησίον τοῦ Τσακμάκ, διεκρίνοντο ὀξύτεροι, ἀπροσδόκητοι, δεσπίζουσαι ἀναφωνήσεις:

— Σία, μωρέ, σία! Σοῦφυγε ὁ σκαρμὸς*.

— Ἀνά α-α-αρρευ*!

— Κατάρρου-ου-ουν*!

— Ἀπωσον ἐσύ! τί περιμένεις;

— Ἐτοιμος, λοχία;

— Ἐτοιμος.

— Βόλισον!

— Πέντε κι' ἐξήντα ἑκατοστά.

— Μπράβο βάθος!

Ἐως αὐτὴν τὴν στιγμὴν αἱ γεφυροσκευαί, αἱ ὁποῖαι ἠκολούθουν τὰ ἑλληνικὰ στρατεύματα, ἐσύροντο ἐπάνω εἰς τοὺς ἀραμπάδες μὲ τὰ βουδάλια, ὡσάν ταριχευμένα τεφρόχρωμα μεγαθήρια εἰς τὰς ἐκτάσεις τῆς ἐρήμου. Μὲ τὴν κοιλιὰν πρὸς τὰ ἐπάνω οἱ

μετάλλιοι πάκτωνες*—τὰ ποντόνια—, πυρακτωμένοι ἀπὸ τὸν ἥλιον, ἐκλυδωνίζοντο εἰς τοὺς ἀμμώδεις κυματισμοὺς τοῦ στεππώδους ὑψιπέδου μὲ ταχύτητα δύο χιλιομέτρων. Κανείς δὲν ἐσυλλογίζετο εἰς τὴν θέαν των, οὔτε ἀκρογιαλία, οὔτε κωπηλασίαν, οὔτε ἄλλα τόσον προσφιλῆ καὶ δροσερὰ πράγματα.

Μόλις ὄμως, τὴν νύκτα, ἔφθασεν ὁ λόχος γεφυροποιῶν μὲ τὰ μετάλλια μεγαθήρια ἐπάνω εἰς τοὺς βοηλάτους ἀραμπάδες, τῶν ὁποίων οἱ ξύλινοι συμπαγεῖς τροχοὶ ἐτριζαν δαιμονιωδῶς, τὸ γεγονός ἐλέκτρισεν ὀλόκληρον τὴν πρώτην μεραρχίαν ποῦ ἐπερίμεναν ἀπὸ τὴν βορείαν ὄχθην τοῦ Σαγγαρίου διὰ νὰ περάσῃ τὸν ποταμόν.

Μὲ τὴν αὐγὴν τοῦ Θεοῦ οἱ πάκτωνες ἐρρίφθησαν εἰς τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος, πλατὺς ἕως εἴκοσι μέτρα, ἔρρεε βαθύς, θολός, ὑπουλος, μὲ δίνας ἐπικινδύνους, διὰ μέσου καλαμώνων ὑψηλῶν. Καὶ εἰς τὸ πρῶτον «μπλοῦμ» τῆς καθελκύσεώς των ἐξύπνησεν εἰς τὰ στήθη τῶν Ἑλλήνων πολεμιστῶν ὅλη ἡ βαθεῖα νοσταλγία τῆς θαλάσσης, ἡ ἰδία νοσταλγία ποῦ ἀνέστυρεν ἀπὸ τὰ ἐγκατα τῶν μυρίων εἰς αὐτὰς τὰς ἀσιατικὰς μεσογειότητος τὴν ἐλληνικωτάτην ἀναφώνησιν: «Θάλαττα! Θάλαττα!»

Εἰς τὴν νοτίαν ὄχθην ὁ λόχος γεφυροποιῶν εἶχε διαιρεθῆ εἰς συνεργεῖα, τὰ ὁποῖα εἰργάζοντο ὅλα πυρετωδῶς. Ὁ λόχος σκαπανέων εἶχε δώσει καὶ αὐτὸς συνεργεῖα βοηθητικὰ διὰ τὸ σκάψιμον τοῦ καταβαθμοῦ εἰς τὴν ὄχθην, διὰ τὸ κόψιμον τῶν καλαμιῶν, τὰ ὁποῖα ἐδέοντο εἰς δεμάτια—«φακέλλους», ὅπως τοὺς λέγουν οἱ γεφυροποιοὶ—διὰ τὸ γέμισμα τῶν γαιοσάκκων μὲ τὸ χῶμα τῆς ἐσκαφῆς, διὰ νὰ ὑψωθῇ μὲ ἀναβαθμὸν ἢ χαμηλοτέρα βορεῖα ὄχθη. Τὰ συνεργεῖα ἠτοίμαζον συμμετρικὰ τοὺς πασσάλους, τοὺς βάστακας*, τὰς δοκίδας*, τοὺς δίπλακας*, τὰ σενίδια τοῦ καταστρώματος τῆς γεφύρας.

Ἐν τῷ μεταξύ οἱ πάκτωνες ἀνεδοκατέβαιναν τὸν ποταμόν. Ἐκωπηλατοῦσαν μέσα εἰς αὐτοὺς μὲ ἀχορταγίαν ὀπλιτὰι τοῦ λόχου γεφυροποιῶν, βαρκάρηδες τοῦ Πειραιῶς, τῆς Σύρου, τοῦ Βόλου, νησιῶται, παιδιὰ τῶν ἐλληνικῶν παραλλίων. Καὶ μόλις ἐπλησίαζαν εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην, ὅπου συνωστίζετο μὴ ὀλόκληρος μεραρχία, μεθυσμένη καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὸ θέαμα τῆς βάρκας καὶ τοῦ κουπιῦ ὕστερ' ἀπὸ τὰ βουνὰ καὶ τὴν ἔρημον, ἐπηδοῦσαν μέσα εἰς τοὺς πάκτωνας φαντάροι καὶ ὑπαξιωματικοὶ διὰ ν' ἀπολαύσουν καὶ αὐτοὶ «βάρκαν». Τὸ πρᾶγμα ἤρχιζε νὰ γίνετα ἐπι-

κίνδυνον. Οἱ πάκτωνες θὰ ἐβούλιαζαν ἢ οἱ φαντάροι θὰ ἐπιπταν εἰς τὸν ποταμόν. Ἐνας ἀξιωματικὸς ἔβαλε τὴς φωνές:

—Ἐ! ἔσετε! μὴν πλησιάζετε μὲ τὴς βάρκας σας πρὸς τὰ ἐδῶ ὅσο νὰ γίνῃ τὸ γεφύρι! Διελύθη ἡ μεραρχία! Τ' εἶναι τοῦτο τὸ κακό!

Οἱ φαντάροι, ἐν τούτοις, δὲν ἐννοοῦσαν νὰ ξεκολλήσουν ἀπὸ τὴν ὄχθην. Ἰκέτευαν τοὺς «βαρκάρηδες»:

—Νὰ χαρῆς τὰ μάτια σου, συνάδελφε, ἔλα νὰ μπῶ!

—Ἐνα γῦρο μοναχά, ἀδελφάκι! Δυὸ κουπιές!

—Ἴσα μὲ τὴν Καστέλλα*, καπετάνιο! Ἴσα μ' ἐκεῖ μοναχά!

Ἐξαφνα εἰς τὸ ζωντανὸν πέλαγος τῶν φαντάρων, τὸ ὁποῖον κατέκλυζε τὴν βορεινὴν ὄχθην, ἀνεκυμάτισε μὴ κίνησις. Ἐνας ὑποδεκανεὺς ἐσπρωξε τοὺς συνωστιζομένους, ἐστηλώθη εἰς τὴν ὄχθην καὶ ἐδροντοφώνησε:

—Τί φωνάζετε, βρέ; Ἐχεις ἐτὸ τὰ χαρτιά σου ἀπὸ τὸ Διμεναρχεῖο; Ὅριστε μας!

Κῦμα γέλωτος ἐσκέπασε τὴν θορυβώδη ποταμιάν. Οἱ φαντάροι, ἀλλὰ καὶ οἱ «βαρκάρηδες», ἀνεκήρυξαν διὰ βοῆς λιμενάρχην τὸν ὑποδεκανεά, κατὰ τρόπον, ὁμολογουμένως, ὀλίγον ἀσεβῆ πρὸς τὸ ὑψηλὸν του ἀξίωμα.

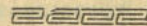
—Ζήτω τοῦ κυρίου λιμενάρχα! Κύριε λιμενάρχα, σκούπισε τὴ μύτη σου! Ἀέρα, κύριε λιμενάρχα!

Ἐνας λοχίας, ἐπὶ κεφαλῆς ἀγγαρείας διὰ τὴν τοποθέτησιν τῶν γαιοσάκκων καὶ τῶν «φακέλλων», ἐτραύηξε τὸν ὑποδεκανεά ἀπὸ τὸ μανίχι.

—Κόπιασε, κύριε λιμενάρχα, νὰ φτιάξῃς τοὺς «φακέλλους» σου!

Κανείς ἄλλος λιμενάρχης εἰς τὸν κόσμον δὲν συνέταξεν ὁμοίου εἰδους φακέλλους ἀπὸ δεμάτια καλαμιῶν.

1911.

Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον.

Παύλου Νιοβάνα.

Ἐὸλα τὰ ταμεῖα εἶναι συμπαθητικὰ, δι' ὅσους ἔχουν νὰ λαμβάνουν. Ἰπάρχει ὄμως εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ ἓνα ταμεῖον, ἐξόχως συμπαθητικὸν καὶ διὰ τὸν ἀπλοῦν θεατὴν. Εἶναι τὸ ταμεῖον τῆς

θαλασσινης δυστυχίας και του ναυτικού πένθους, τὸ Ναυτικὸν Ἀπομαχικὸν Ταμεῖον.

Ἐκεῖ, κάθε πρώτην τοῦ μηνός, μαζεύονται τὰ μαῦρα φουστάνια, τὰ μαῦρα τσεμπέρια*, οἱ μαυρισμένες καρδιές. Ἀνεβαίνουν με κόπον τὰ λίγα σκαλοπάτια τοῦ καταστήματος τῆς ὁδοῦ Σοφοκλέους, σέρνονται με ἀργά, πένθιμα βήματα ἕως τὸ κιγκλιδωμα τοῦ ταμείου, κι' ἐκεῖ ξεδιπλώνουν, με τρεμουλιαστὰ δάκτυλα, ἕνα μαντηλάκι, βγάζουν με κίνημα εὐλαβείας ἕνα κουρελιασμένο χαρτάκι, και περιμένουν τὴν σειράν τους.

Νὰ πάρουν τί; Τὴ σύνταξη! Ἐκεῖνο ποῦ τοὺς ἄφησεν ὁ μακαρίτης! Ὁ μακαρίτης ποῦ τὸν ἔφαγαν τὰ κύματα, οἱ βρευματισμοί, τὸ παλιδὸ κτύπημα, ὅταν ἔπασε ἀπὸ τὸ ἄλμπουρο*, οἱ χίλιες ἀρρώστειες, ποῦ χαρίζει ἡ τραχειὰ ζωὴ τοῦ θαλασσινοῦ.

Κι' ἀπλώνουν οἱ μαυροφόρες τὰ τρεμουλιαστὰ χέρια, και παίρνουν ἕνα χαρτονόμισμα, δύο χαρτονομίσματα—πολὺ μικρὰ χαρτονομίσματα—, ἕνα ἀσημένιο νόμισμα, δύο νικελάκια, μιὰ χάλκινη πενταροῦλα. Τὰ μετροῦν, τὰ ξαναμετροῦν. σὰν νὰ εἶναι ἑκατομμύρια, τὰ τυλίγουν προσεκτικὰ και τὰ δένουν κομπόδεμα στὸ ταπεινὸ, ξεφτισμένο μαντήλι, τὸ ὑγρὸ τις περισσότερες φορές ἀπὸ τὰ δάκρυα τῶν βουβῶν παραπόνων. Και τί ἀριθμοί! Ἀριθμοί, ποῦ δὲν κάνουν βέβαια διὰ ταινίαν κινηματογράφου. Σύνταξις δρ. 5,75 — 8,40 — 12,30... Τὸ μέγιστον ὄριον τῆς συντάξεως δραχμαὶ 90, ποῦ τις παίρνουν ἕνας ἢ δύο ἀρχαῖοι ἐμποροπολιᾶρχοι, και τὸ κατώτερον δραχμαὶ 3,50, ποῦ τις παίρνουν ἀναριθμητικὲς χῆρες κακοθανατισμένων ναυτῶν, νὰ... περάσουν τὸν μῆνα τους, ἕνα ὀλόκληρον μῆνα.

Και ὁμοῦ νομίζει κανεὶς πὼς παίρνουν θησαυρούς! Κάθε δὲκάρα και κάθε πεντάρα, μέσα στὸ ταπεινὸν κομπόδεμα, εἶναι ὑπερήφανη, διότι ἔχει ἕνα προορισμὸν νὰ ἐκτελέσῃ. Θὰ γίνῃ ἀλευρι γιὰ τὸ ψωμὶ τῶν παιδιῶν, φῶς γιὰ τὸ νυχτέρι, κάρβουνο γιὰ τὸ τζάκι. Ἴσως νὰ συμπληρώσῃ και τὸ νοίκι τῆς καμαρούλας, ἴσως νὰ γίνῃ και ἀπόθεμα γιὰ τὰ προικιά τῆς κόρης. Πράγματα, ποῦ δὲν τὰ μαντεύει ἡ σοφία τῶν οἰκονομολόγων, ποῦ τὰ ξεύρει ὁμοῦ ἡ ἀνάγκη και ἡ δυστυχία!

Εἶδατε ποτὲ πὼς εἰσπράττει ἕνας σοβαρὸς κύριος τὸ ἔνταλμα τῶν 20.000 δραχμῶν ἀπὸ τὸν κεντρικὸν ταμίαν τοῦ Κράτους; Μετρᾷ ἀξιοπρεπῶς τὰ χιλιοδραχμα και τὰ πεντακοσιόδραχμα, τὰ

τοποθετεῖ εἰς τὸν χαρτοφύλακά του, χαιρετᾷ με ψυχρὰν ἀξιοπρέπειαν και παραχωρεῖ τὴν θέσιν του εἰς τὸν ἐπόμενον.

Ἡ γριουλα ὁμοῦ, ποῦ εἰσπράττει τις 8,40, εἶναι γεμάτη ἀπὸ διαχύσεις πρὸς τὸν ταμίαν τῆς:

—Εὐχαριστῶ, παιδί μου. Νὰ ζήσης νὰ μᾶς τὰ ξαναδώσης!

—Νὰ ζήσης κι' ἐσὺ, κυροῦλα.

—Αἴ! Πόσο ἔχω νὰ ζήσω, παιδί μου, ἀκόμα; Γρήγορα θὰ σᾶς σηκώσω τὸ βάρος...

Και ὁ ταμίαις, γεμάτος τρυφερότητα:

—Ὅχι! νὰ ζήσης, κυρά μου, νὰ ζήσης, γιατί σὲ χρειαζόμαστε ἀκόμα...

Ὁρισμένως τέτοιες τρυφερότητες δὲν τις συναντᾷ κανεὶς ἐκεῖ ποῦ μετροῦν τὸ χρῆμα. Ἀλλὰ τὸ χρῆμα, ποῦ μετροῦν ἐδῶ, δὲν εἶναι ἡ αὐστηρὰ και σκυθρωπὴ δύναμις, ποῦ κινεῖ τὸν κόσμον. Τὸ χρῆμα τὸ διπλοποτισμένον ἀπὸ τὸν τίμιον ἰδρώτα και ἀπὸ τὰ ἱερὰ δάκρυα εἶναι τὸ χρῆμα ποῦ ξεφυλλίζεται σὰν κλωνὶ βασιλικοῦ, παρμένου ἀπὸ κάποιον Ἐπιτάφιον, σὰν κλαδί ἀπὸ βέργια, ποῦ ἐστόλισαν ἕνα Σταυρόν.

—Ἄς εἶναι συχωρεμένη ἡ ψυχοῦλα του, ἐκεῖ ποῦ βρίσκεται! Τὸλεγα ἐγὼ ποτὲς πὼς θ' ἀξιωθῶ...;

Και δάκρυα στάζουν στὸ ταπεινὸν τάλληρον, τὰ δάκρυα ποῦ δὲν ἀξιώθηκε ποτὲ νὰ ἰδῇ τὸ ὑπερήφανον χιλιόδραχμον.

—Αὐτὴ εἶναι ἡ τραγωδία ποῦ βλέπω καθημερινῶς ἐδῶ! μοῦ εἶπε προχθὲς ὁ ταμίαις τοῦ Ἀπομαχικοῦ, ποῦ χωρὶς νὰ τὸ καταλάβῃ, ἔγινε ποιητής.

Και πὼς νὰ μὴ γίνῃ; Τὸ ὅτι δὲν ἔγινε και καρδιακὸς εἶναι θαῦμα. Ὁρισμένως ὁμοῦ δὲν μοιάζει με κανένα ἄλλον ταμίαν. Εἶναι ταμίαις χωρὶς νεῦρα, χωρὶς συνοφρυώσεις, χωρὶς ἀνυπομονησίας, χωρὶς σκαιότητος. Ὅλη του ἡ ταμιακὴ ἀξιοπρέπεια ἐξητιμίση ἐκεῖ μέσα. Εἶναι ὁ ταμίαις, ποῦ κουβεντιάζει, ποῦ ἀκοῦει περιττὰ πράγματα, ποῦ δέχεται και ἀνταποδίδει εὐχὰς, ποῦ σταματᾷ τὸ μέτρημά του, γιὰ νὰ δεχθῇ και νὰ φιλοξενήσῃ τὸν ἀνθρώπινον πόνον.

Ἐκλείσει τὸ ταμεῖόν του κι' ἐπῆρε τὰ κλειδιά του. Τί σημαίνει ἀν βρίσκεται στὸν διάδρομον και ἀν ἡ σοῦπα του ἐκρύωσε;

Ἡ καθυστερημένη γριουλα ἀναστενάζει:

—Ποῦ νὰ ξαναγυρίσω, παιδάκι μου, μιὰ ὥρα δρόμο ἢ κακομοίρα; Κάνε ἕνα ψυχικό, παιδί μου, νὰ συχωρευθῶν. . .

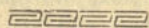
Καὶ ξαναγυρίζει καὶ ξανανοίγει τὸ ταμεῖόν του καὶ τὰ κατὰστικὰ του, γιὰ νὰ μετρήσῃ 8.40, ἕνα θησαυρόν, ποῦ τὸν περιμένουν πέντε νηστικά στόματα.

—Τὴν βλέπεις αὐτὴ τὴν γριουλα; μοῦ εἶπε. Τὴν εἶχα χάσει ἕνα χρόνο. Ἐξαφνα μοῦ παρουσιάσθηκε ἕνα πρωὶ νὰ πάρῃ μαζεμένα τὰ λεπτά τῆς χρονιάς. Τί νομίζεις πῶς εἶχε συμβῆ; Τὸ εἶχε τάξει ν' ἀφήσῃ ἕνα χρόνο τῆ σύνταξή της γιὰ νὰ προικίσῃ τὴν ἐγγονή της. Καὶ τὰ πῆρε μαζωμένα, συντάξεις δώδεκα μηνῶν, εὐτυχισμένη πὼς ἐξῆσε νὰ κάνῃ τὸ τάξιμό της!

—Καὶ πόσα πῆρε ἀπάνω κάτω;

—Ἐξήντα δραχμές! Τὴν ἄλλη μέρα ἔγινεν ὁ γάμος. . .

1917.

Τὸ προσφυγόπουλο τ' οὐρανοῦ.

Παύλου Νιρβάνα.

Εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν τῆς Λαχαναγορᾶς τοῦ Πειραιῶς ἐνεφανίσθη, πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν, ἕνας ἀνέλπιστος, πληγωμένος πρόσφυξ. Δὲν ἦτο οὔτε Μικρασιάτης, οὔτε Θράξ. Δὲν τὸν εἶχαν κυνηγήσει αἱ ὀρδαὶ τοῦ Κεμάλ. Δὲν τοῦ εἶχαν σπᾶσει τὸ πόδι του οἱ Τοῦρκοι Τσέτηδες. Ἦτο ἀπλούστατα ἕνας ἄθῳος σπουργίτης.

Καθὼς ἐπετοῦσε στὸν οὐρανόν, τὸν ὅποιον δὲν διεκδικοῦν, ὡς γνωστὸν, οὔτε οἱ Ἕλληνες, οὔτε οἱ Τοῦρκοι, τὸ λάστιχο ἐνὸς μικροῦ ἐντοπίου Τσέτη τὸν ἐτόξευσεν εἰς τὰ ὕψη, καὶ δὲν εἶχε τὴν εὐσπλαχνίαν νὰ τοῦ δώσῃ τοῦλάχιστον τὸν θάνατον: τοῦ ἐτσάκισε τὸ ποδαράκι του. Καὶ ὁ πληγωμένος σπουργίτης, λιγοθυμισμένος ἀπὸ τὸν τρομερὸν πόνον, ἔπεσεν, ὡς νεκρὸν σῶμα, εἰς τὸ χῶμα.

Ὁ μικρὸς Τσέτης ἔσπευσε νὰ τὸν αἰχμαλωτίσῃ καὶ νεκρὸν ἀκόμη. Ἀλλὰ, τὴν τελευταίαν στιγμὴν, ὁ πτερωτὸς τραυματίας εὐρήχκε τὴν δύναμιν τῶν πτερῶν του. Καὶ ἐσώθη πάλιν, εἰς τὰ ὕψη, ἀπὸ τὰ ὅποια ἔπεσε.

Τὰ πτερά του ὅμως ἀπέκαμαν εἰς τὴν οὐρανίαν περιπλάνησιν. Ἐδοκίμασε ν' ἀκουμπήσῃ σ' ἕνα κλαδί δένδρου νὰ ξεκουρασθῇ. Ἀλλὰ πῶς; Μόλις ἐπροσπάθησε νὰ στηριχθῇ στὸ ποδα-

ράκι του, τρομεροὶ πόνον· τὸν ἔκαμαν νὰ παραιτηθῇ ἀπὸ κάθε ἰδέαν ἀναπαύσεως. Καὶ μὲ τὰς τελευταίας δυνάμεις, ποῦ ἀπέμεναν στὶς μουδιασμένες φτεροῦγες του, ἐδοκίμασε πάλιν νὰ πετάξῃ. Ἐκαμε δύο τρεῖς γύρους εἰς τὸν ἀέρα, ἀλλὰ οἱ φτεροῦγες του δὲν τὸν ἐκρατοῦσαν πλέον. Ἐνιωθε τώρα ὅτι ὕστερα ἀπὸ λίγα λεπτά, λίγα δευτερόλεπτα, θὰ εὐρίσκετο κάτω στὸ χῶμα, ἀνίκανος πλέον νὰ σωθῇ ἀπὸ τοὺς ἀγρίους μικροὺς Τσέτηδες τῆς γειτονιάς.

Εἰς ὁμοίαν περίστασιν, ὁ ἀεροπόρος, τοῦ ὁποῦ ἐσταμάτησεν ἔξαφνα ὁ κινητήρ, κατοπτεῖ βιαστικὰ τὸ ἔδαφος καὶ ζητεῖ τὸ κατάλληλον μέρος, διὰ νὰ προσγειωθῇ, ὅσον ἀσφαλέστερα ἡμπορεῖ. Ἔτσι ἔκαμε καὶ ὁ μικρὸς πτερωτὸς ἀεροπόρος. Ὁ κινητήρ του δὲν ἐδοῦλευε πιά. Κατώπευσε τὸ ἔδαφος. Παντοῦ δρόμοι μὲ τρομερὰ παιδιὰ, ποῦ ἐπερίμεναν μὲ τὰ λάστιχα τεντωμένα. Παντοῦ ἐχθρικοὶ αὐλόγυροι. Παντοῦ ἄξενα κεραμίδια, ὅπου ἕνας τραυματίας σπουργίτης, ἀνίκανος ν' ἀναζητήσῃ ἄλλοῦ τὴν τροφήν του, θὰ ἐκινδύνευεν ἀσφαλῶς ν' ἀποθάνῃ ἀπὸ ἀσιτίαν. Ἐξαφνα, πρὸς ἕνα σημεῖον τοῦ ἐδάφους διέκρινε μίαν αὐλήν, ὅπου γυναῖκοι καὶ μικρὰ παιδάκια ἐκινδύνουν, μὲ ἕνα ὕψος μεγάλης δυστυχίας. Καὶ ἐπειδὴ ἡ δυστυχία ἐννοεῖ τὴν δυστυχίαν, ὁ πληγωμένος σπουργίτης δὲν ἄργησε νὰ καταλάβῃ ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ ἦσαν ἀδελφοὶ του, καὶ ὅτι ἡ αὐτὴ αὐτὴ δὲν ἦτον ὅπως οἱ ἄλλες αὐλὲς τῶν κακῶν ἀνθρώπων.

—Μαζὶ μὲ τοὺς ἄλλους δυστυχισμένους κι' ἐγώ! ἐσκέφθη ὁ μικρὸς σπουργίτης.

Καί, μ' ἕνα τέλειον βόλ-πλανέ*, τὸ ὅποιον οἱ ἄνθρωποι ἐδιδάχθησαν, ὡς γνωστὸν, ἀπὸ τὰ πουλιά, εὐρέθη μέσα εἰς τὴν αὐλήν τοῦ προσφυγικοῦ καταυλισμοῦ, κατάκοιτος εἰς τὸ χῶμα, ἀνίκανος νὰ κινηθῇ, ἔτοιμος ν' ἀποθάνῃ.

* Ἀλλὰ δὲν ἄργησε νὰ βεβαιωθῇ ὅτι εὐρίσκεται μεταξὺ πονετικῶν ψυχῶν. Μία ἀτμόσφαιρα συμπαθείας καὶ ἀγάπης ἐσηματίσθη γύρω ἀπὸ τὴν δυστυχίαν του. Οἱ ἄλλοι δυστυχισμένοι ἐννοοῦσαν τὸν πόνον του. Τὰ παιδάκια δὲν ἦσαν ἐκεῖ σκληρὰ καὶ ἀσπλαχνα, ὅπως τὰ ἄλλα παιδιὰ. Οἱ μεγάλοι δὲν ἦσαν κακοὶ καὶ ἀδιάφοροι. Ἀγαθὰ χέρια τὸν ἐσήκωσαν ἀπὸ τὸ χῶμα. Πνοαὶ ἀγάπης τὸν ἐχοουχούλισαν. Καὶ διὰ νὰ συμπληρωθῇ ἡ εὐτυχία του, μία ἀκόμη πονετικὴ ψυχὴ ἐσκυφεν ἀποπάνω του, ὡς Θεὸς

Πρόνοια. Ἦτον ἡ ἀγαθὴ Πρόνοια καὶ τῶν ἄλλων δυστυχισμένων, ἢ δεσποινίς, ἢ διακονοῦσα τὴν Φιλανθρωπίαν εἰς τὸν προσφυγικὸν καταυλισμὸν.

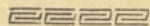
—Τὸ καημένο τὸ πουλάκι! εἶπεν ἡ δεσποινίς. Ἔχει σπασμένο τὸ ποδαράκι του. Πρέπει νὰ τὸ κρατήσουμε κι' αὐτὸ ἐδῶ, νὰ τὸ γιατρέψουμε, ὡς ποῦ νὰ μπορέσῃ νὰ ξαναπετάξῃ.

Ὁ μικρὸς σπουργίτης, μολονότι δὲν ἐγνώριζε τὴν γλῶσσαν τῶν ἀνθρώπων, ἐκατάλαβε πολὺ καλὰ τί ἔλεγεν ἡ δεσποινίς, διότι ἡ γλῶσσα τῆς ἀγάπης εἶναι μία δι' ὅλα τὰ πλάσματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἔσπευσε νὰ εὐχαριστήσῃ τὴν δεσποινίδα μ' ἓνα γλυκύτατον τσίου-τσίου.

—Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ πολὺ. Ὅταν γίνω καλὰ, θάρθῶ νὰ σοῦ πῶ ἓνα ὥρατο τραγουδάκι στὸ παράθυρό σου. Δὲν τραγουδῶ σὰν τὸ ἀηδόνι. Ἀλλὰ τὰ γλυκύτερα τραγούδια δὲν εἶναι τὰ τεχνικώτερα. Εὐχαριστῶ, καλὴ μου κοπέλα, εὐχαριστῶ. Τσίου-τσίου!

Δύο τρυφερὰ χεράκια ἐπῆραν τὸν μικρὸν πτερωτὸν πρόσφυγα, τοῦ ἔδεσαν τὸ ποδαράκι του, τὸν ἐτάισαν, τὸν ἐπότισαν, καὶ ὕστερα τὸν ἐτοποθέτησαν σὲ μιὰ ζεστὴ καὶ μαλακὴ φωλιτσα. Ἦτο καὶ αὐτὸς ἓνα προσφυγόπουλο τοῦ οὐρανοῦ, ὅπου ἡ κακία τῶν ἀνθρώπων φθάνει κάποτε, ἀγρία καὶ τρομερά, ὡς νὰ μὴν τῆς ἐφθανε γιὰ νὰ χορτάσῃ ὅλη αὐτὴ ἢ μεγάλη καὶ ἀπέραντη γῆ.

1922.

2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.

Α'. ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ.

Ἡ κοιλάς τοῦ Πλατανιᾶ.

Σπυρίδωνος Παγανέλη.

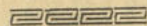
Θελκτικωτάτη εἶναι διὰ τὸ φυσικὸν κάλλος τῆς ἢ ἐπιμήκης αὐτῆς κοιλάς.

Λόφοι χλοάζοντες ὑψοῦνται ἐκεῖ, καὶ κῆποι ἀνθοσκεπεῖς, καὶ ἀγροὶ πεφυτευμένοι ἐκτείνονται παρὰ τοὺς πρόποδας τῶν ὄρειων λοφίσκων καὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, ὅστις μὲ γλυκύν, ἤσυχον

κελαρυσμὸν φέρεται ἀπὸ τῆς μεσημβρίας ἐκβάλλων εἰς τὸ κρητικὸν πέλαγος, θαφιλῆς καὶ αἰέρρους. Κελαρύζει ὁ ῥύαξ, ἀφρίζει, κρημνιζόμενος ἀπὸ μικροῦ τινος ὕψους, προσκρούει εἰς κορμὸν δένδρου παρασυρθέντα ὑπὸ τῶν ὑδάτων του, σχηματίζει βραχίονας, νησίδια, διώρυγας, καὶ κυλλεται κρυσταλλώδης καὶ διαυγέστατος ἐπὶ τῆς κοίτης του, ἀποτελῶν φλοῖσθον γλυκύν. Τὰ δροσερὰ ὕδατά του ἐδῶ μὲν κινουσι παρόχθιον ὑδρόμυλον, ἐκεῖ, προχειρῶς διοχετευόμενα, ἀρδεύουσι τοὺς ἀραβοσίτους καὶ περαιτέρω ἔτι τὰς ἄλλας φυτείας τῶν χωρικῶν. Πλάτανοι γηραιαί, τοῦς κορμούς καὶ τοὺς κλάδους τῶν ὁποίων περιβάλλουσι κισσοὶ χλοεροὶ καὶ ἄλλα ἐρπυστικά εἶδη φυτῶν, ἐκτείνουσι τὰς ῥίζας των εἰς τὸ ὑγρὸν ἔδαφος, ἐνῶ ὑπερθεν ψιθυρίζουσι τὰ φυλλώματα αὐτῶν σειόμενα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου καὶ διὰ τοῦ ψιθύρου αὐτῶν συμπληροῦσι τὴν ἀρμονικὴν ἐκείνην τοῦ ἠδέος φλοίσθου μουσικῆν. Ἀκμαία βλαστάνει καθ' ὅλην τὴν κοιλάδα ἡ ἄμπελος, ἡ ῥοδοδάφνη, ἡ λεμονέα, ἡ πορτοκαλέα καὶ ποικίλα ἄλλα εἶδη ὀπωροφόρων δένδρων. Ἐδῶ φαίνονται πλανώμεναι ἀγέλαι βοῶν· ἐκεῖ παρέρχονται διὰ τῶν ὀρέων ποίμνια προβάτων, καὶ κατεσπαρμέναι, ἐν εὐθύμῳ σκιρτήσῃ, εἰς τὰς ἀποτόμους ἄκρας καὶ τὰ ὕψη τῶν βουνῶν φαίνονται βόσκουσαι αἰγες. Σπυρίζει τὸν αὐλὸν αὐτοῦ ὁ αἰπόλος· ἄδει ἄσμα πολεμικὸν ὁ ποιμὴν, καθήμενος παρὰ τὴν ῥίζαν γηραιᾶς ἐλαίας, λιγέως ψάλλουσιν εὐστομοὶ αἱ ἀηδόνες καὶ τὰ ἄλλα πετεινὰ τοῦ οὐρανοῦ κεκρυμμένα ὑπὸ τὰ πυκνὰ τῶν δένδρων φυλλώματα. Αὖραι εὐώδεις καὶ δροσεραὶ πνέουσιν ἠδέως διὰ τῆς κοιλάδος. Τὰ Λευκὰ Ὅρη ὑψοῦνται μεγαλοπρεπέστατα εἰς τὸ βάθος τοῦ ὄρειου σκηνογραφήματος, καὶ ἡ θάλασσα ἐν ἐπιδητικωτέρῃ ἔτι μεγαλοπρεπείᾳ ἐκτείνει ἀπωτέρω τὰς κυανᾶς ἀτελευτήτους ἐκτάσεις τῆς.

Ὁ ὀφθαλμὸς τέρπεται βλέπων· καθήδυνεται ἀπὸ τὸν διπλοῦν ψίθυρον τῶν φύλλων καὶ τοῦ ὕδατος ἢ ἀκοή, μεθύει ἢ ὀσφρησικῶς ἀπὸ τῶν ἀρωμάτων τῶν ἀνθέων, καὶ ἀκόρεστον εὐρύνεται τὸ στήθος, ὅπως εἰσπνεύσῃ τοῦ βουνοῦ τὸν εὐωδιάζοντα ἄνεμον καὶ τῆς θαλάσσης τὴν αὔραν.

1889.

B) ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ.

Καταιγίς.**Κ. Καλλινίκου.**

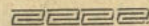
Ἡ ἔντασις καὶ ἡ φορά τοῦ ἀνέμου, ὡς γνωστόν, ποικίλλει. Κάποτε φυσᾷ πρῶως καὶ κάποτε ὀρμητικώτατα ὁ ἄνεμος. Κάποτε ἐπιπνέει ὡς μαλακὸς ζέφυρος καὶ ἀπαλὴ αὔρα, θωπεύουσα τὰ κολπούμενα ἴστια τῆς λέμβου καὶ τοὺς κομώντας στάχους τῶν ἀγρῶν, καὶ κάποτε ἐφορμᾷ ἀκάθεκτος καὶ ἄγριος ὡς «Εὐρος καὶ Νότος, καὶ Βορρᾶ: αἰθρηγενέτης*», ὡς Σιμόν* καὶ ὡς Χαμισίν*, ὡσεὶ ἐπήρχετο ν' ἀναμοχλεύση τὸ σύμπαν ἐκ θεμελίων αὐτοῦ. Καὶ τότε ἔχομεν τὰς καταιγίδας καὶ τοὺς τυφῶνας καὶ τὰς λαίλαπας, τὰ φοβερὰ αὐτὰ μετεωρολογικὰ φαινόμενα, πρὸ τῶν ἐποίων ὁ ἄνθρωπος ἴσταται περιδεῆς καὶ συντετριμμένος.

Καὶ βεβαίως. Διότι οὐδαμοῦ ἀλλοχοῦ ἀναφαίνεται παραστατικώτερον ἡ δύναμις τοῦ Ἑλ-Σαδαῖ, τοῦ ἐπὶ πτερούγων ἀνέμων διὰ τῆς πλάσεως παρερχομένου, εἰμὴ ἐν τῇ λαίλαπι καὶ τῇ καταιγίδι. Ἡ ὄψις τοῦ παντός αὐτοστιγμει ἀλλοιοῦται. Τὰ μόρια τοῦ ἀέρος εὐρίσκονται ἐν ἀναδρασμῷ. Τὰ νέφη πυκνοῦνται καὶ πυκνούμενα ἀποκλείουσι τοῦ ὠραίου οὐρανοῦ τὰς πύλας. Τὰ πτηνὰ ἀνήσυχα φεύγου. Τὰ θηρία περίτρομα καταφεύγουσι εἰς τὰς φωλεὰς τῶν ὡσεὶ προαισθανόμενα τὴν ἐπερχομένην συμφορὰν. Δυσσώδης διὰ μέσου τοῦ δάσους ὁ ἄνεμος ἐφορμᾷ, καὶ τὰ μεγάλα δένδρα ὡς κάλαμοι γανυκλιτοῦν ἐμπρὸς του. Ἡ θάλασσα μαυρίζει ὡς στύγιον* ὕδωρ. Ὁ ὠκεανὸς ἀνασπᾶται ἐκ τῶν ἐγκάτων. Τὰ κύματα ὑψοῦνται ὡς ὄρη, διανοίγοντα κάτωθεν τῶν μυρία μνήματα. Οἱ βράχοι συγκλονίζονται καὶ μετατίθενται ἐν ταῖς καρδίαις τῶν θαλασσῶν. Ἴδὲ πῶς αἱ ἀστραπαὶ διασχίζουσι τὴν πλάσιν ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον ὡς ἡ φλογίνη ῥομφαία τοῦ Ἀρχαγγέλου! Ἄκουσον πῶς σμερδαλέα ἀντηχοῦν τὰ τηλεβόλα τοῦ Ὑψίστου εἰς τοὺς οὐρανοὺς! Παρατῆρει πῶς πίπτουν πυρρίκουστα τὰ ὑπερήφανα κτίρια ὑπὸ τὰς ὀβίδας τῶν κεραυνῶν του! «Φωνὴ Κυρίου ἐπὶ τῶν ὑδάτων. Φωνὴ Κυρίου ἐν ἰσχύι. Φωνὴ Κυρίου ἐν μεγαλοπρεπείᾳ. Φωνὴ Κυρίου συντρίβοντος κέδρους. Φωνὴ Κυρίου συσσειόντος ἔρημον».

Ἐνώπιον τοιαύτης εἰκόνας ὁ ἁμαρτωλὸς ἀναλογίζεται τὴν δευτέραν κρίσιν καὶ τρέμει. Τῷ φαίνεται ὅτι ὁ ἐξολοθρευτὴς ἄγγελος

φαύει τὸν αὐχένα του διὰ τοῦ ξίφους του. Ἀναμετρᾷ τὰς ἁμαρτίας του, διὰ τὰς ὁποίας ἐπέφερε καθ' ἑαυτοῦ τὴν ὀργὴν τοῦ Δικαίου Κριτοῦ. Ἀντιλαμβάνεται τὴν μηδαμινότητά του, ἣν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς κρατεῖ ὁ Μεγαλοδύναμος. Καὶ συνέρχεται. Καὶ προσεύχεται. Καὶ τύπτει ὡς ὁ τελῶνης τὰ στήθη.

1910.

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.

A) ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου.**Ἰ. Δημητριάδου.**

Μετὰ μακρὸν σιδηροδρομικὸν ταξίδιον ἐφθάσαμεν ἐπὶ τέλους εἰς τὸν σταθμὸν τοῦ προορισμοῦ μας, μικρὰν πολίχνην εἰς τὰ Ἀλλεγάνεια ὄρη. Εἶχομεν πληροφορηθῆ ὅτι εὐρίσκοντο ἐκεῖ πολλὰ ἐγκαταλελειμμένα κτήματα, πωλούμενα ὑπὸ συμφέροντας ἄλλοι, καὶ τοῦτο μᾶς προσέλκυσε.

Ἡ πολίχνη ἀποτελεῖται ἐκ τριῶν παραλλήλων ὁδῶν, ὧν ἡ κεντρικὴ μεγάλη ὁδὸς ἔχει τὸ μήκος καὶ τὸ πλάτος τῆς λεωφόρου Πανεπιστημίου¹. Ἐννοεῖται ὅτι αἱ οἰκίαι εἶναι διεσπαρμέναι ἀραιῶς ἐν μέσῳ κήπων. Διακρίνομεν μερικὰ ὠραῖα κτίρια, ἀξιοπρεπεῖς ταχυδρομεῖον, καλὸν δημοτικὸν σχολεῖον, μίαν «Ἀκαδημεῖαν», ἥτοι ἀνωτέραν πρακτικὴν σχολὴν πάσης τέχνης καὶ ἐπιστήμης, διάφορα ἐμπορικὰ καταστήματα πολυτελέστατα, τὰ ὅποια ἠδύναντο νὰ στολισοῦν οἰανδήποτε κεντρικὴν ὁδὸν μιᾶς μεγαλοπόλεως, τέσσαρας ἢ πέντε ἐκκλησίας διαφόρων θρησκευμάτων, καὶ πολλὰς κομψὰς ἰδιωτικὰς ἐπαύσεις. Τέλος καταλύομεν εἰς τὸ ἕτερον τῶν δύο ξενοδοχείων.

Ἄλλα αὐτὰ τὰ μεγαλεῖα τὰ εὑρομεν εἰς πόλιν 1500 μόνον κατοίκων. Ταχέως ὅμως ἐνόησα ὅτι ἡ πόλις ὀλόκληρος εἶναι κυρίως

(¹) τῶν Ἀθηνῶν, ἣτις ἔχει μήκος μὲν 1000 περίπου μέτρων, πλάτος δὲ 30.

μόνον τὸ διοικητικόν, ἐμπορικόν, σιδηροδρομικόν, ταχυδρομικόν καὶ βιομηχανικόν κέντρον εὐρείας περιφερείας, ὅπου χιλιάδες εὐπόρων γεωργῶν κατοικοῦν διεσπαρμένοι ἀνὰ τὰς ἐξοχὰς εἰς τὰς μονήρεις ἐπαύλεις των. Εἶναι δηλαδή πόλις, τῆς ὁποίας οἱ κυρίως πολῖται κατοικοῦν ἐκτὸς αὐτῆς εἰς τὴν ἐξοχὴν δι' ὄλου τοῦ ἔτους.

Τὴν πρώτην ἑσπέραν μετὰ τὴν ἄφιξίν μου εἰς τὸ «χωριό μου» ἐξήλθον εἰς τοὺς δρόμους διὰ νὰ ἀντιληφθῶ τὴν νυκτερινὴν ζωὴν τοῦ τόπου. Οἱ φανοὶ τοῦ ἀεριοφωτος καὶ αἱ λαμπρῶς φωτισμένοι προθήκαι τῶν ἐμπορικῶν ἔρριπτον ἄπλετον φῶς ἐπὶ τῆς λευκῆς χιόνος καὶ οἱ κρύσταλλοι τῶν πάγων ἐλούοντο εἰς τὸ φῶς καὶ ἐξέπεμπον ζωηρὰς ἀκτῖνας.

Αἱ θύραι ἠνοίγοντο καὶ ἐξήρχοντο εἰς τὸν δρόμον πολλοὶ ἄνθρωποι, οἱ περισσότεροι νέοι καὶ νεάνιδες. Ὅλοι διηθύνοντο πρὸς μίαν διεύθυνσιν. Ποῦ ἄρά γε μεταβαίνουν; Θέατρον δὲν ὑπάρχει εἰς τὸ χωριόν, αἱ δὲ ἐπὶ τῆς πλατείας ἐκκλησίαι ἐκείντο σιωπηλαὶ καὶ σκοτειναί.

Ἀπεφάσισα ν' ἀκολουθήσω δύο νεάνιδας, αἱ ὁποῖαι ἐπεριπάτουσαν μὲ βῆμα ταχὺ καὶ σχεδὸν ἔτρεχον ὀλοταχῶς, προφανῶς διὰ νὰ ζεσταθοῦν. Μετ' ὀλίγον, ὅτε ἐφθασαν πρὸ μεγάλου ὠραίου κτιρίου μὲ ρυθμὸν ἑλληνικόν, χωρὶς νὰ σταματήσουν, ἀνῆλθον τὴν εὐρεῖαν κλίμακα, διέσχισαν τὴν εὐρεῖαν ὑπὸ στύλων ὑποδοσαστομένην στοᾶν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν φωτόλουστον εἴσοδον.

Πλήθος νέων καὶ νεανίδων εἰσῆρχετο. Δὲν εἶχα τὸ θάρρος νὰ τοὺς παρακολούθῃσω, μὴ γνωρίζων ἂν εἶναι ἐλευθέρᾳ ἢ εἰσοδος. Κατῶρθωσα ὅμως νὰ εὕρω κατάλληλον θέσιν εἰς τὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιον, ὁπόθεν ἔρριψα περιέργον βλέμμα διὰ τῶν κρυστάλλινων παραθύρων. Εἶδα μέγαν θάλαμον μὲ μακρὰς τραπέζας καὶ ἀναπαυτικὰ καθίσματα. Ἐκεῖ ἐκάθηντο σοδαροὶ καὶ σιωπηλοὶ μὲ τὴν γνωστὴν ἡρεμίαν τῶν Ἀμερικανῶν οἱ νέοι καὶ αἱ νεάνιδες καὶ ἀνεγίνωσκον βιβλία· ἄλλοι εἶχον ἐμπροσθέν των χάρτας γεωγραφικὰς καὶ διάφορα σχεδιαγράμματα. Ἐνόησα τὸ κτίριον τοῦτο ἦτο ἡ λαϊκὴ βιβλιοθήκη τοῦ χωρίου. Καθὼς ἔμαθα κατόπιν, κάποιος ἑκατομμυριοῦχος, ἔλκων τὴν καταγωγὴν του ἐκ τοῦ χωρίου, τὸ εἶχε προκίσει διὰ τοῦ λαμπροῦ κτιρίου, τοῦ ὁποίου οἱ θάλαμοι, κατάφωτοι καὶ καταλλήλως θερμαινόμενοι, ἀποπνέουν χλιδὴν καὶ εὐμάρειαν.

Ἐκάστην ἑσπέραν γίνεται ἡ κἀθοδος πολλῶν κατοίκων εἰς τὴν

Βιβλιοθήκην. Ἡ μικρὰ ἐκείνη δεσποινὶς, ἡ ὁποία μίαν ὀλόκληρον μακρὰν ἡμέραν ἴστατο ὀρθία εἰς τὸ ἐμπορικόν ὡς πωλήτρια, μετὰ τὸ ἑσπερινὸν δεῖπνόν της συναντᾷ τὴν φίλην της, τὴν ἐργαζομένην ὡς στενογράφων εἰς τὴν τράπεζαν, καὶ ἀμφότεραι σπεύδουσαν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὁ ζωηρὸς ἐκεῖνος παῖς, ὅστις ἔλκων τὴν ἡμέραν ὠδήγει τὴν ἄμαξαν ἐνὸς παντοπώλου, διανέμων τὰ ψώνια εἰς τοὺς πελάτας, τοὺς ψωνίζοντας τηλεφωνικῶς, «ξεξεύει» τοὺς ἴππους του, ἐνδύεται καθαρὰ, συναντᾷ τὸν φίλον του ἐμήλικα, τὸν βοηθὸν τοῦ πεταλωτοῦ, καὶ ἀμφότεροι σπεύδουσαν πρὸς τὴν Βιβλιοθήκην, μὲ σημειωματάριον καὶ μολυβδοκόνδυλον ἀνὰ χεῖρας. Καὶ αὐτὴ ἡ ὑπηρέτρια τῆς ἀπέναντι οἰκίας, ὁ δημοδιδάσκαλος, ὁ κουρεύς, ἔλοι τέλος φοιτῶσιν εἰς τὴν Βιβλιοθήκην. Ὅλοι ἐμπνέονται ὑπὸ τοῦ ζήλου νὰ προάγωνται ἕκαστος εἰς τὸν κλάδον του.

Μετὰ τινὰς ἡμέρας εὗρον ἕνα γεωργόν, ὅστις ἔστερξε νὰ μᾶς δεχθῆ ὡς οἰκοτρόφους εἰς τὸ κτήμᾳ του. Σκοπὸς μας ἦτο νὰ ζήσωμεν ἐπὶ τινὰς μῆνας εἰς τὴν ἐξοχὴν πλησίον γεωργοῦ, διὰ νὰ ἀντιληφθῶμεν ἐκ τοῦ πλησίον πῶς γίνονται ἐδῶ αἱ γεωργικαὶ ἐπιχειρήσεις. Τοῦτο ἐπράξαμεν διότι ἐπρόκειτο μὲ τὴν ἡσυχίαν μας ν' ἀποφασίσωμεν περὶ ἀγορᾶς κτήματος καὶ γεωπονικῆς ἐπιχειρήσεως.

Μίαν πρωίαν λοιπὸν ἦλθεν ὁ χωρικὸς οὗτος—Μπὶλ ὀνομάζεται—μὲ τὸ μέγα φορτηγὸν ἑλκηθρόν του, καὶ ἀνεχωρήσαμεν διὰ τὴν ἐξοχὴν, καλὰ κουκουλωμένοι, ἐννοεῖται, μὲ τὰ χονδρότερα ἐκ τῶν χονδρῶν ἐπανωφορίων μας. Διήλθομεν πλησίον παγωμένου ποταμοῦ, ὅστις ἐσχημάτιζε μέγαν παγωμένον καταρράκτην. Ὡς βράχοι ἡμιδιαφανεῖς ἐκ κρυστάλλου, ἄλλου κυανοῦ, ἄλλου ῥοδόχρου, ἄλλου χρυσοπρασίνου, ἐφαίνοντο αἱ παγωμέναι μᾶζαι τῶν κρεμασμένων πάγων, καὶ ὡς γιγάντιοι ἀδάμαντες ἐξέπεμπον ἀκτῖνας φωτεινὰς ἐξ ἀντανανκλάσεως τοῦ ἡλίου. Κάτωθεν τοῦ καταρράκτου, ὅπου ὁ ποταμὸς σχηματίζει πλατεῖαν λίμνην, ἔτρεχον νέει καὶ νέαι ἐπὶ τῆς παγωμένης ἐπιφανείας, ἢ μᾶλλον ἐπαγοδρόμου διὰ παγοπεδίλων, διαγράφοντες ὠραίας καμπύλας ἐπὶ τοῦ πάγου. Περὶ τὴν μεσημβρίαν ἐφθάσαμεν εἰς τὸ κτήμα τοῦ Μπὶλ καὶ ἐσταματήσαμεν πρὸ μεγάλης λευκῆς οἰκίας.

Ὁ Μπὶλ εἶναι, ὡς λέγουσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, «ἀπλοῦς γεωργός». Ἐχει ἐν μόνον ζεῦγος ἀροτριῶντων ἵππων, μὲ τοὺς ὁποίους καλλιεργεῖ τοὺς ὀλίγους καὶ ὄχι πολὺ γονίμους ἀγρούς του. Ἐχει

10—12 ἀγελάδας, σχετικῶς μικροσώμους, ἀξίας 200 δραχμῶν ἐκάστην, τὰς ὁποίας διατηρεῖ κατὰ τοὺς μακροὺς ἑπτὰ χειμερινοὺς μῆνας ἐντὸς τοῦ στάβλου, καὶ κατὰ τοὺς βραχεῖς πέντε θερινοὺς μῆνας ἐντὸς τῆς χορτονομῆς του.

Μὲ τόσα μόνον κτήνη ἀροτριῶντα ὑπέθεσα ὅτι θὰ τὸν εὖρω κατοικοῦντα εἰς πενιχρὸν χωριατόσπιτο, ὡς πτωχὸν γεωργόν. Παρὰ προσδοκίαν εὐρέθην εἰς εὐρύχωρον οἰκίαν, καλῶς ἐπιπλωμένην. Εἰς τὴν τραπεζαρίαν του ἔκαιεν ὠραία θερμάστρα, πλησίον τῆς ὁποίας ἦτο ἀναπαυτικὸς καναπές. Τὰ παράθυρα ἔχουν μονοκόμματα μεγάλα τζάμια· πρὸ αὐτῶν μικρὰ κομφαί τράπεζαι, ἐπὶ τῶν ὁποίων θάλλουν διάφορα ἄνθη καὶ πρασινίζουσιν κομφαί πτέριδες· μικρὰ χρυσοῦφαρα δίδουν ζωὴν εἰς τὸν κομφὸν ἀνθῶνα. Ἡ αἴθουσα ἔχει ἀνάκλιντρα, βαρύτειμα παραπετάσματα καὶ πιάνο καὶ λάμπαν καλλιτεχνικὴν μὲ ἀνάγλυφα· τέλος ὄλα τὰ στοιχεῖα τὰ δεικνύοντα πολιτισμὸν καὶ καλοπέρασιν.

Τὸ ἀπόγευμα ἔκαμα μετὰ τοῦ Μπίλ μικρὰν περιοδείαν ἀνὰ τὸ κτῆμα του.

— Πῶς τὰ ἔκαταφέρατε νὰ ζῆτε καλὰ μὲ τόσα στρέμματα γῆς καὶ ὀλίγας ἀγελάδας;

— Διότι δὲν πληρώνομεν ἡμερομίσθια.

— Καλὰ ποῖος θερίζει; ἔμπορεῖ εἰς γεωργὸς νὰ θερίζῃ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὅσα ἔσπειρεν ἐπὶ μῆνας;

— Μάλιστα· ἔχω δέτην, ἦτοι θεριστικὴν μηχανήν.

— Πόσον κοστίζει;

— 150 δολλάρια*.

— Καὶ ποῖος ἀλωνίζει;

— Ἔρχεται ἐργολάβος μὲ ἀτμομηχανήν.

— Καὶ ποῖοι βοηθοὺν εἰς τὸν ἀλωνισμὸν;

— Μικὰ δεκαριά γείτονες σχηματίζουν «παρέαν» καὶ ἀλωνίζουν σήμερον εἰς τοῦ Α, αὔριον εἰς τοῦ Β, καὶ οὕτω καθεξῆς.

— Εὐγε! Αὐτὸ θὰ εἰπῇ πνεῦμα συμπράξεως. Καὶ ποῖος ἀρμέγει τὰς ἀγελάδας;

— Ἐγώ, ἡ γυναῖκά μου, τὰ τέκνα μου.

— Ποῖος φορτῶνει τὸν σανόν, τὸ ξηρὸν χόρτον;

— Ἡμεῖς οἱ ἴδιοι πάντοτε.

Τὰς πρώτας ἡμέρας εἶχα συχνὰ τὸ συναίσθημα ὅτι διατελῶ εἰς μαγευμένον τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον παντοδύναμος μάγισσα διὰ

μαγικῆς ράβδου μεταβάλλει ἐκάστοτε τὸ περιβάλλον ἀποτόμως καὶ κατὰ βούλησιν.

Ἴδου ἓν παράδειγμα. Μίαν Κυριακὴν τί συνέβη; Εἶχομεν ἀπογευματινὴν συναναστροφὴν. Ἐφθασαν οἱ γείτονες γεωργοὶ ἐπὶ ἀμάξων, — ὄχι κάρρων, ἀλλ' ὠραίων ἀμαξῶν πολυτελείας. Ἡ «νοικοκυρὰ» ἦτο ἐνδεδυμένη μαῦρον μεταξωτὸν φόρεμα, αἱ ἐπισκέπτριαι εἶχον καπέλλα μὲ πτερὰ καὶ μὲ ἄνθη, τοῦ τελευταίου συρμοῦ, αἱ δεσποινίδες ἦσαν μὲ ἀνοικτὰς ροδόχρους καὶ λευκὰς περιβολὰς, ὁ Μπίλ μὲ βεδιγκόταν. Λεπτὸν ἄρωμα ἐπλήρου τῆν αἴθουσαν, ἡ συναναστροφὴ ἦτο εὐχάριστος, ἡ ἐμίλια προέβαιεν ἀκατάσχετος, δύο γεροντότεροι κύριοι ἔπαιζαν σκάκι*, εἰς νέος καὶ μία νέα μᾶς ἔτερπαν δι' ἄσματος διφώνου, μία δεσποινὶς τοὺς συνῴδευεν ἐπὶ τοῦ κλειδοκυμβάλου καὶ ἐγὼ ἔπινα τὸ τσάι μου ἐκλέγων μετὰ τῶν ἐκλεκτῶν γλυκυσιμάτων, τὰ ὁποῖα προσεφέροντο ἐν ἀφθονίᾳ. Ἄλλοι μετέβαινον εἰς τὸν «μπουφέ», ὅπου ὑπῆρχον ὀλιχώτεροι ἀπολαύσεις: χοιρομήτρια, τυριά, σαλάμια καὶ ἀφρώδης οἶνος μηλίτης.

Ἡ συναναστροφὴ ἦτο εἰς τὸν κολοφῶνά της καὶ ἡρώτων τὸν ἑαυτὸν μου διὰ χιλιοστήν φοράν πῶς συμβιβάζονται αὐτὰ τὰ μεγάλα, αὐτὰ αἱ τουαλέτται, αὐτὰ τὰ βερνικωμένα τῆς ὥρας ἀμάξια, τὸ κλειδοκύμβαλον, τὸ ἀργυροῦν κουταλόγι τοῦ τσαγιοῦ μὲ «ἀπλοὺς γεωργοὺς». Αἴφνης μία γραῖα ἐσηκώθη ὑψώουσα τὴν χεῖρα πρὸς τὸ μέγα βαρύτειμον ὠρολόγιον τοῦ τοίχου. Ἐγνώριζα ἤδη ὅτι ἐπρόκειτο νὰ προφέρῃ τὴν μαγικὴν λέξιν, διὰ τῆς ὁποίας ὄλη ἡ σκηνὴ θὰ μετεβάλλετο ἀποτόμως. Καὶ τῷ ὄντι τὴν εἶπε: — σᾶ: τὴν μεταδίδω νὰ τὴν γνωρίζετε καὶ σεῖς — λοιπὸν ἡ γραῖα μὲ τὸν λιᾶ* τὸν φιόγκον εἶπε: *Μίλιν τᾶεμ* καὶ...

Ἡ σκηνὴ μετεβλήθη ἀποτόμως· οἱ προσκεκλημένοι ἐν βίᾳ εἰσηλθον εἰς τὰ ἀμάξια καὶ ἀπῆλθον· ἡ νέα μὲ τὸ λευκὸν ἐνδυμα ἀπέβαλε τὴν ἀγγελικὴν περιβολὴν της, ἐφόρεσεν ἐν ζευγὸς ὑπεδημάτων λερωμένων καὶ ἐν παμπάλαιον σχισμένον φόρεμα τῆς γιαιγιάς της· ὁ Μπίλ ἀφήρεσε τὴν βεδιγκόταν του καὶ τὰ ὑψηλὰ περιλαίμια καὶ ἀντ' αὐτῶν ἐφόρεσεν εὐτελεῖ μπλουζαν*. Ὅλοι ὅσοι δὲν εἶχον φύγει μετεμορφώθησαν ἀναλόγως. Ἐκλείσαν αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν καὶ ἦνοιξαν αἱ θύραι τῶν στάβλων· ἕκαστος ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας ἓνα κουβάν καὶ ἤρχισε ν' ἀρμέγῃ. Ἐννοεῖται ὅτι καὶ οἱ προσκεκλημένοι μᾶς ἐγκατέλειψαν διὰ τὸν αὐτὸν λόγον. Ἐκαστος καὶ ἐκάστη σπεύδει εἰς τὰ ἴδια, ἀποβάλλει τὴν ἐορτάσιμον περιδο-
* Α.ε.ξ. Γ. Σαρῆ — Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολεῖου 4

λήν, ἐνδύεται ὡς σταυλίτης καὶ ἀρχίζει τὸ ἄρμεγμα. Σημαίνουν γὰρ αἱ μαγικαὶ λέξεις *μίλκιν τάεμ «καιρός δι' ἄρμεγμα»*. Μετὰ δὲ τὸ ἄρμεγμα αἱ μὲν κυρταὶ καὶ αἱ δεσποινίδες πλένουν τὰ πιάτα, οἱ δὲ κύριοι ταγίζουν τοὺς ἵππους καὶ καθαρίζουν τὴν κόπρον τῶν στάδλων.

Ἐπειτα ἀκούεται δευτέρα μαγικὴ λέξις, ἀνακουφιστικὴ ταύτην τὴν φορὰν. Κάποιος ἐρωτᾷ τὸν οἰκοδεσπότην δειλά-δειλά: «Θροῦ»; Καὶ αὐτὸς ἀπαντᾷ στεντορεῖα τῇ φωνῇ «Θροῦ!». Αὐτὸ θὰ εἴπῃ «έτελείωσε». Καὶ ἰδοὺ οἱ ὑπολειπόμενοι ἐκ τῶν προσκεκλημένων καὶ οἱ νοικοκυρατοὶ ἐνδύονται ἐκ νέου τὰ καλά των, τινὲς ἐκ τῶν ἀπελθόντων ἐπιστρέφουν, ἀνοίγουν ἐκ νέου αἱ θύραι τῶν αἰθουσῶν, καὶ ἡ συναναστροφή ἐξακολουθεῖ μέχρι βαθείας νυκτός.

Οἱ γεωργοὶ τοῦ τόπου τούτου ἔχουν ριζωμένην τὴν συναισθησιν ὅτι εἶναι σπουδατοὶ ἄνθρωποι. Ἔχουν ἵππους ἀξίας δύο χιλιάδων δραχμῶν τὸ ζεῦγος εἰς τὴν ἀμαξάν των, τὰ ἐπιπλά των εἶναι στάλι, ἤτοι μὲ ρυθμὸν καλλιτεχνικόν. Ἀλλὰ μὲ ὄλην αὐτὴν τὴν εὐμάρειαν, εἰς τὴν ὅποίαν ἠμπορεῖτε νὰ προσθέσετε καὶ δύο τρία εἰκονογραφημένα περιοδικὰ διὰ πνευματικὴν τροφήν μεγάλων καὶ μικρῶν, γνωρίζουν νὰ ἐργάζωνται ὅπου πρέπει.

Κυρίους εὐπόρους, μὲ τοὺς ὁποίους ἐνθυμοῦμαι ὅτι εἶχα δειπνήσει εἰς τὸ πρῶτον ξενοδοχεῖον τῆς πρωτευούσης τῆς κομιτέας*, τοὺς ἐπανεῖδα τὴν ἐπομένην εἰς τὸν ἀγρόν, φορτώνοντας κόπρον καὶ λιπαίνοντας τὰς ἰδιοκτησίας των ἰδιοχείρως. Τοῦτο δὲν θεωρεῖται διόλου ἄτοπον ἢ προσβλητικόν.

Τοῦναντίον, ἂν τις τῶν ἐνταῦθα γαιοκτημόνων ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν «ἀριστοκράτην», δηλ. ν' ἀπέχη πάσης ἰδιοχείρου ἐργασίας, θὰ ἐξελαμβάνετο ὡς μεγαλομανῆς καὶ θὰ περιεφρονεῖτο ὡς «ἄχθος ἀρούρης*».

Καὶ αὐτὸς ὁ Πρόεδρος τῆς Συμπολιτείας ἀκολουθεῖ τὴν «μόδαν», ὥστε, ὅταν εἶναι εἰς τὸ κτῆμα του καὶ εὐκαιρῇ, προτιμᾷ ἀντὶ πάσης ἄλλης σωματικῆς ἀσκήσεως νὰ ἐργάζεται ὡς ἄπλοος ἐργάτης, φορτώνων σανὸν καὶ ἐκτελῶν ἄλλας γεωργικὰς ἐργασίας, εἴτε ἐκ κλίσεως, εἴτε ἐξ ἀδροφροσύνης πρὸς τοὺς γεωργοὺς ἐκλογεῖς του.

Θυμασία εἶναι τὰ δάστη τοῦ ὄρειου τούτου διαμερίσματος. Ὑψηλαὶ πεῦκαι καὶ ραδιναὶ ἐλάται παράγουν πολῦτιμον ξυλείαν,

μεγαλοπρεπεῖς ὄξυαι ἐξωραΐζουν τοὺς λόφους, ἀλλὰ πρὸ παντός τὰ σακχαρόδενδρα ἐπροκάλεσαν τὴν περιέργειάν μου. Εἰς ἄλλους χρόνους ταῦτα ἀπετέλουν συνεχῆ ὄαση, καλύπτοντα ὄλην σχεδὸν τὴν χώραν· ἀλλὰ καὶ σήμερον ἕκαστον κτῆμα περιλαμβάνει δάσος ἐκ τῶν χρησίμων τούτων δένδρων, τὰ ὅποια παρέχουν ἀφ' ἐνὸς τὴν καύσιμον ξυλείαν, τὴν τόσον ἀπαραίτητον διὰ τοὺς μακροὺς καὶ δριμεῖς χειμῶνας, ἀφ' ἐτέρου δὲ τὸ πολῦτιμον «σφενδαμνοσάκχαρον».

Τὸ σακχαρόδενδρον (σφένδαμνος ὁ σακχαροφόρος) εἶναι ὠραῖον ὑψηλὸν δένδρον, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα ὁμοιάζουν κάπως μὲ πλατανόφυλλα. Τὸ κομψὸν σχῆμά του, ἡ κανονικότης τῆς στεφάνης του τὸ καθιστοῦν κατάλληλον διὰ δενδροστοιχίας.

Ἀλλὰ τὸ ἰδιαιτέρον χαρακτηριστικόν του εἶναι ὁ σακχαροῦχος χυμὸς του. Τὴν ἀνοιξιν, ὅταν ἡμέραι θερμαὶ ἐναλλάσσονται μὲ παγερὰς νύκτας καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ δένδρου ἀρχίζουν νὰ «φρουσκόνουν», οἱ γεωργοὶ συνηθίζουν νὰ ἀνοίγουν ὅπας μικρὰς εἰς τὸν κορμὸν καὶ νὰ θέτουν κάτωθεν αὐτῶν κατάλληλα δοχεῖα. Τότε ἐκ τῆς πηγῆς ἐκρέει ὁ χυμὸς τοῦ δένδρου, ὑγρὸν τὸ ὅποτον περιέχει περίπου 4% σάκχαρον. Ὁ χυμὸς οὗτος καταλλήλως συλλεγόμενος καὶ ἐξατμιζόμενος σχηματίζει πυκνὸν σιρόπιον, τὸ ὅποτον χρησιμοποιεῖται ἀντὶ μέλιτος, τόσον μᾶλλον καθ' ὅσον ἔχει εἰδικὸν ἄρωμα μελιτώδες καὶ γέυσιν εὐχάριστον. Ὅταν τὸ σιρόπιον συμπυκνωθῇ ἐπὶ τοῦ πυρός (προσεκτικῶς ἐννοεῖται), εὐκόλως ἀποκρυσταλλοῦται καὶ σχηματίζεται εἶδος καραμέλας λίαν εὐγεύστου. Ἐνθ' τὸ σάκχαρον τῶν τεύτλων καὶ ἄλλων σακχαροφόρων φυτῶν ἔχει ἀνάγκην καθαρισμοῦ διὰ νὰ γίνεταί ἐδώδιμον, τὸ σφενδαμνοσάκχαρον τοῦναντίον χρησιμοποιεῖται πάντοτε εἰς τὴν φυσικὴν του κατάστασιν.

Ἐκ δάσους 40 στρεμμάτων δύναται τις, ἂν ἔχῃ τὰ ἀπαιτούμενα δοχεῖα καὶ ἐργαλεῖα, νὰ παράγῃ ἐτησίως μέχρι 500 δραχμῶν ἀξίας σάκχαρον, δηλαδὴ ὁ γεωργὸς ἐδῶ ἐκ μόνων τῶν σακχαρόδένδρων του δύναται νὰ ἔχῃ εἰσόδημα τόσον, ὅσον πολλοὶ πτωχοὶ γεωργοὶ ἐν Ἑλλάδι ἔχουν ἐξ ὄλης τῆς καλλιεργείας των!

Καὶ ἐν τούτοις οὔτε τὸ σακχαρόδενδρον δὲν δύναται νὰ ἐξηγήτῃ τὴν προφανῆ οικονομικὴν εὐμάρειαν τῶν γεωργῶν ἐδῶ.

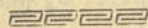
Ἐποθέτω ὅτι οἱ κύριοι παράγοντες τῆς εὐμαρείας των εἶναι εἰ ἐξῆς:

Ἐν πρώτοις ἡ ἀγάπη, ὅπως εἶδομεν, τῆς ἐργασίας.

Ἐπειτα τὸ κλίμα, τὸ ὁποῖον, καίπερ δριμύ καὶ δυσάρεστον, εἶναι ὑγιεινότερον (διὰ τοὺς γεωργούς τουλάχιστον), καὶ δίδει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὄρεξιν καὶ τὴν δύναμιν νὰ ἐργάζωνται ὑπερανθρώπως ὅπου καὶ ἔταν χρειάζεται. Οἱ εὐτυχεῖς αὐτοὶ θνητοὶ ἐξ ἀκοῆς μόνον γνωρίζουν τοὺς τρομεροὺς πυρετοὺς τοὺς μαραίνοντας τοὺς γεωργούς ἄλλων μερῶν τῆς Ἀμερικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης.

Κατὰ τρίτον λόγον πιστεύω ὅτι τὸ πνεῦμα τάξεως καὶ σεβασμοῦ πρὸς τὴν ξένην ἰδιοκτησίαν συντελεῖ εἰς τὴν οἰκονομικὴν εὐδαιμονίαν. Οὐδεὶς ἐδῶ παραπονεῖται κατὰ τῶν ἀγροφυλάκων, διότι ἀγροφύλακες δὲν χρειάζονται, καὶ συνεπῶς δὲν ὑπάρχουν· οὐδεὶς κατηγορεῖ τὰ δικαστήρια καὶ τοὺς δικηγόρους, διότι οὐδεὶς λαμβάνει ἀνάγκην αὐτῶν. Ὁ λόγος τῆς εὐτυχούς ταύτης καταστάσεως εἶνε ἀπλούστατος : δὲν ὑπάρχουν οὔτε ἀγροζήμιοι, οὔτε ζυφοκλοπαῖ, οὔτε φυγόμενοι, οὔτε λησταί. Καὶ δὲν ὑπάρχουν, διότι ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ τόπου, εἴτε ἕνεκα στερεῶν θρησκευτικῶν πεποιθήσεων, εἴτε ἐξ ἀνατροφῆς, ἀποστρέφονται τὴν ἀδικίαν.

1908.

B') ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ.

Ἡ πρώτη δοκιμή.

Σπύρου Μελά.

Πρὸ τῆς καπνοδόχου, εἰς τὸ γεῖσον τῆς στέγης, ἐπρόβαλεν ἕνα κεφαλάκι, ἕνα βράμπος, καὶ δύο ματάκια, δύο ἐκστατικὰς χανδρίτσες, ἐπεσκοπήσαν ἐπιμελῶς τὰ περίεξ. Ἦτο ἕνα φετιναράκι*, ἕνα σπουργιτάκι τῆς τελευταίας ἐσοδείας, μὲ πρόσφατον πτεροφυτάν, ἕνα τόσο δὲ πλασματάκι, ὀλοκαίνουργιον, τὸ ὁποῖον, ἀπὸ τὴν βοεμικὴν* κατοικίαν τῶν γονέων του, ἀπὸ κάποιαν πτυχὴν τῶν κεραμιδιῶν, εἶχε τολμήσει διὰ πρώτην φοράν νὰ φθάσῃ μέχρι τῶν συνόρων τοῦ γνωστοῦ του κόσμου, διὰ νὰ μείνῃ ἐμβρόντητον.

Ὅπως τὰ βόδια τοῦ λαμπροῦ παραμυθιοῦ τοῦ Φοντενέλ*, τὰ ὁποῖα ἐφαντάζοντο, ἐπάνω εἰς τὸ στέλεχος τῆς τριανταφυλλιάς των, ὅτι δὲν ὑπάρχει ἄλλος κῆπος ἐκτὸς ἐκείνου, εἰς τὸν ὁποῖον ἐφύοντο, ὅτι ὁ κόσμος ἦτο ἡ γωνία των καὶ κύριός του αἰώνιος ὁ περιβολάρχης, αὐτὸ τὸ νέον σπουργιτάκι θὰ ἦτο βέβαιον ὅτι τελειώνει τὸ σύμπαν εἰς τὴν καπνοδόχον.

Ὅποια συγκλονιστικὴ ἐκπληξίς ! Ἐνα κυανοῦν βάθος ἀπαλώτατον ἐκτείνεται μέχρι τῆς στακτικῆς οὐχίας τῶν βουνῶν, ἐκεῖ κάτω, μέγα, κολοσσιαῖον, ἀπίστευτον, εἰκὼν ὑποβάλλουσα τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀπεράντου ἐλευθερίας. Πλήθος ἀκακίαι ταλαντεύουν ἀπέναντι τὰς χιονισμένας ἀνθοσταφυλάς των, καὶ τὸ φύλλωμά των, φουντωτόν, τρυφερόν, δροσερόν, προκαλεῖ τὸν ἄλλον νὰ παίξῃ μέσα τὸ κρυφτούλι. Ἀλλὰ τὸ ἀμαξοστάσιον πάρα πέρα, σὰς παρακαλῶ ; Μία μεγάλῃ αὐλή, κισσὸς πελώριος, τὰ νέα βλαστάρια μιᾶς κληματαριάς καὶ σωροὶ κόπρου, οἱ ὅποιοι, ἀναμφιβόλως, εἰς τὰ μάτια τοῦ μικροῦ θὰ παρίσταναν τὰ χρυσορυχεῖα τῆς Ἀλάσκας. Θεέ μου ! Καὶ νὰ μὴν εἶναι κανεὶς βέβαιος ὅτι τὸν βαστοῦν τὰ πτερά του !

Ἀπὸ τὸ παράθυρον παρηκολούθουν αὐτὸν τὸν χαριτωμένον δισταγμὸν τοῦ ἀρχαρίου. Νὰ πετάξῃ, νὰ μὴν πετάξῃ, καὶ ἂν πετάξῃ, τί μπορεί νὰ συμβῇ ;. Αὐτὸ πάλιν κάτω τί εἶναι ; Πέτρες, χρώματα, ὁρόμος ; ἄγνωστα πράγματα. Εἶναι μαλακά ; Μπορεῖ νὰ πετάξῃ ἔπειτα κανεὶς ἀπὸ ἐκεῖ ; Ἄν ἔρθῃ ὁμως ἡ γάτα ; Ἐδῶ σὰς θέλω !

Εἰς μίαν στιγμὴν ὁ μικρὸς ἀποφασίζει νὰ δοκιμάσῃ τινάζει τὰ πτερά του, τὰ ὁποῖα διὰ πρώτην φοράν ἀνοίγονται, λάμπουν καὶ στίλβουν ὡς μετάλλια εἰς τὸν ἥλιον. Ἀλλὰ τὰ ποδαράκια του δὲν ἀφήνουν τὸ κεραμίδι, ὁ φόβος τὰ κάνει ἀπὸ μολύδι, καὶ τὸ μόνον ἀποτέλεσμα τῆς πρώτης αὐτῆς δοκιμῆς εἶναι νὰ καρφωθῇ ἔντρομος εἰς τὸ χεῖλος τοῦ γείσου.

Ἐνας μεγάλος, ἕνας πεπειραμένος σπουργίτης περνᾷ—τσάδ ! τσάδ ! τσάδ !—μὲ γοργὸν ἐλιγμὸν ἀπὸ πάνω, καὶ φεύγει πρὸς τὸ ἀμαξοστάσιον, ὅπου προσγειώνεται μὲ ἀσφάλειαν, μὲ ἐλευθερίαν, μὲ δεξιότεχνίαν. Ὁ μικρὸς παίρνει ἑξαφνα θάρρος καὶ φρρρρρρ ! βίχνεται μὲ ἀνοικτὰ πτερὰ εἰς τὸ διάστημα.

Ἄλλ' ἡ πτήσις του εἶναι ἀπόπειρα πτήσεως. Δὲν κατέχει κυρίως τὴν χρῆσιν τοῦ πηδαλίου τῆς οὐρᾶς του, δὲν ἔμπορεῖ νὰ διευθυνθῇ ὅπου θέλει, διαγράφει μαίανδρον* εἰς τὸν ἀέρα, ἐπανερχεται εἰς τὰ ἴχνη του, χάνει τὸ ἠθικόν του, τὰ πτερά του παραλύουν, καὶ τέλος πέφτει μὲ βόλ-πλανέ* καὶ κραυγὰς ἀπογνώσεως εἰς τὴν βᾶσιν τῆς μάνδρας γειτονικοῦ οἰκοπέδου. Φυσικά. Ἡ ἀεροπορία δὲν εἶναι παιγνίδια. Εἶναι ὀλόκληρος ἐπιστήμη.

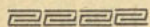
Ἡ μητέρα καταφθάνει ἀσθμαίνουσα. Πετᾶ γύρω του, τὸν ἐπιπλήττει, καὶ ἀμέσως ἀρχίζει νὰ τοῦ δίδῃ πρακτικὰ μαθήματα φυσιογνωσίας.

Ποῖος εἶναι ὁ μεγαλύτερος παιδαγωγός; Ἡ ἐσχάτη τῶν μητέρων! Κατέχει τὴν τέχνην νὰ κατέρχεται μέχρι τοῦ νηπιώδους ἐγκεφάλου τοῦ παιδιοῦ τῆς, διὰ νὰ τὸ ἀνυψώτῃ ἔπειτα μέχρι τοῦ ἰδικοῦ τῆς. Ἡ ἀγάπη, τὸ φίλτρον, ἡ στοργή τῆς δίδουν τὴν δύσκολον κλειδα τῆς μεθόδου, τὴν ὁποῖαν κανεὶς σοφὸς δὲν κατώρθωσε μέχρι σήμερον ν' ἀποκαλύψῃ.

Ὅριστε τώρα αὐτή, ἡ σπουριγοτομάννα. Διὰ νὰ διδάξῃ τὰ μυστικά τῆς πτητικῆς ἀρχίζει νὰ γίνεται μωρό. Προσγειώνεται. Ἐπειτα, μ' ἓνα ἀδέξιον, πρωτόγονον πέταγμα, ὡσάν τοῦ παιδιοῦ τῆς, ἀπὸ τὸ ἔδαφος, ὑψώνει καὶ σκαρφαλώνει ἀμέσως εἰς μίαν προεξοχὴν τῆς μάνδρας. Κάνει τέσσαρες φορές αὐτὸ τὸ ἴδιο πρᾶγμα, μέχρις ὅτου πείσῃ τὸ μικρὸ τῆς νὰ τὴν μιμηθῇ. Καὶ ἔτσι, μὲ μικρὰς-μικρὰς πτήσεις, ἀπὸ προεξοχῆς εἰς προεξοχὴν καὶ ἀπὸ στηρίγματος εἰς στήριγμα, ἀπομακρύνονται ὅλον ἐν καὶ χάνονται εἰς τὸν δαίδαλον* τῶν στεγῶν.

Στὸ καλὸ! Ἰερά, εὐλογημένη δυάς, μητέρας καὶ παιδιοῦ, εἴσθε τὸ σύμβολον τῆς ἀφιλοκερδοῦς ἀγάπης, καὶ ὁ πρῶτος κρῖκος, τὸ θεμέλιον τῆς δημιουργίας.

1922.

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ

A) ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ.

Τὸ Πήλιον.

Ἐμμανουὴλ Λυκούδη.

Ὅταν, ἀντικρῶζοντες τὸν Παγασητικόν, προσδλέπετε τὰς μεσημβρινὰς κλιτύς τοῦ Πηλίου, μέχρις αὐτῆς τῆς κορυφῆς, παρ' ὅλον τὸ ἔκπαγλον τοῦ θεάματος, παρ' ὅλην τὴν θαυμασίαν ἀρμονίαν τῶν χρωμάτων καὶ τῆς χλωρίδος* τὴν ἄσπτον δαψίλειαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας, ὡς ἐντὸς εὐρυτάτου πλαισίου, διορατὲ τὰς εἰκόνας τῶν μα-

γευτικῶν αὐτοῦ κωμοπόλεων, τὸν Ἄνω Βόλον, τὴν Πορταριάν, τὴν Μακρυνίτζαν, λίαν ἀτελῶς ἀντιλαμβάνεσθε καὶ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους καὶ τοῦ μεγαλείου του.

Ἐνῶ βλέπετέ τι ἐξόχως ἀσύνηθες, τῶν ὀφθαλμῶν χάρμα ἀνέκφραστον, ἐν τούτοις, φειδωλὸν τὸ Πήλιον, μόνον πενιχρὰν μερίδα τῶν καλλονῶν του σᾶς ἀποκαλύπτει. Πρὸ παντός, ἐνῶ σᾶς ἐπιδεικνύει τὴν ἀνωτάτην αὐτοῦ κορυφὴν, ἐν τούτοις σᾶς ἀποκρύπτει τὸ ὕψος του. Ὁφθαλμαπάτη, τὴν ὁποῖαν παρετήρησα πάντοτε ἐφ' ὄλων τῶν ὄρέων, τῶν ὁποίων ἡ πρὸς τὰ ἄνω κλίσεις ἀρχεται ἀμέσως ἢ σχεδὸν ἀμέσως ἀπὸ τῆς θαλάσσης. Τῷ ὄντι ἀπὸ τοῦ λιμένος τοῦ Βόλου τὸ Πήλιον, παρ' ὅλον τὸ ἐκ 1630 μέτρων ἢ 5000 ποδῶν περίπου ὕψος του, φαίνεται ταπεινότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ Ἰμηττοῦ*, θεωμένου ἀπὸ τοῦ Ζαππεῖου*. Καὶ ὅμως, ἐὰν ἡ ἀποτυχία τῶν Γιγάντων, τοῦ νὰ ἐκριζώσουν τὸ Πήλιον καὶ ἐπιθέσουν τοῦτο ἐπὶ τῆς Ὀσσης πρὸς ἐκπολιόρκησιν τοῦ Ὀλύμπου, δὲν ἀπεθάρρυνε πάντα ἄνθρωπον ἀπὸ τοιαῦτα ἐγχειρήματα, καὶ ἤθελεν ἐπιχειρήσει οὗτος, ἀποσπῶν τὸν Ἰμηττὸν ἀπὸ τὴν Ἀττικὴν του, νὰ τὸν ἐνθρονίσῃ εἰς τὰς Παγασάς, μόλις ἢ κορυφὴ του θὰ ὑπερέβαινε τὴν Πορταριάν.

Τὸ Πήλιον, τὸ ἀπαράμιλλον ὄρος μὲ τὰ εἴκοσι τέσσαρα χωριά του, ὅπως μετριοφρόνως καλοῦνται αἱ θαυμάσαι κωμοπόλεις, εἰς τὰς ὁποίας συναντᾶτε φιλεργίαν, πολιτισμὸν, ἡμερότητα, πρόοδον, τὴν ὁποῖαν οὐδαμῶς ἀλλοχοῦ τῆς ἀγροτικῆς Ἑλλάδος θὰ συναντήσητε, μόνον ὅταν διαβῆτε τὰς διασφάγας του καὶ τὰς φάραγγάς του, μόνον ὅταν ἀναρριχηθῆτε εἰς τὰς κλιτύς του καὶ πατήσητε τὴν ὑψικάρηνον κορυφὴν του, τότε μόνον ἀποκαλύπτει πλήρες πρὸ τοῦ ἀφώνου θαυμασμοῦ ὕμων τὸ ἀνέκφραστον αὐτοῦ μεγαλεῖον.

Τὴν κορυφὴν ταύτην ἠδύτχησα νὰ πατήσω εἰς διήμερον ἐκδρομὴν ἀνὰ τὸ Πήλιον ἐν συνοδείᾳ φίλων Πηλιορειτῶν. Ἀνήλθομεν δὲ οὐχὶ διὰ Πορταρίας ἢ Μακρυνίτζης, ἐπιφυλάξαντες τὸ δρομολόγιον τοῦτο διὰ τὴν κάθοδον, ἀλλὰ διὰ πλαγίου δρομολογίου, ἀσυγκρίτως πλουσιωτέρου εἰς ἐντυπώσεις. Διότι, ἀκολουθήσαντες τὴν μαγευτικὴν μέχρις Ἀγριάς παραλίαν, ἀπ' ἐκεῖ ἀνήλθομεν εἰς Δράκιαν, καί, διανυκτερεύσαντες ἐν καταυλισμῷ παρὰ τὸ Χάνι τῆς Σουβάλας περὶ τὰ 500 μέτρα κάτωθεν τῆς ἀνωτάτης κορυφῆς, ἀνήλθομεν εἰς ταύτην περὶ τὴν τρίτην πρωϊνὴν ὥραν, ὅταν ἤδη ἢ

Ἄφροδίτη ἀνεδύετο ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ σκοτεινοῦ ὀρίζοντος.

Ἐννοεῖται ὅτι ἡ ἐκδρομὴ αὕτη ἐγένετο ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ὅταν τὰ κυνικά καύματα ἦσαν εἰς τὸ ἀπόγειον τῆς κυριαρχίας των, καὶ οἱ ἀτυχεῖς κάτοικοι τῶν πεδιάδων ἐτήκοντο καὶ ἀνελύοντο ὑπὸ θερμοκρασίαν 35 βαθμῶν. Ἄλλ' ἡμεῖς πολὺ ταχέως ἀπεξενώθημεν εὐτυχῶς τῆς ἤμιστα ἐπεράστου ταύτης θαλπωρῆς, εὐθὺς ὡς οἱ ἡμίονοι ἡμῶν, καταλιπόντες τὴν Ἄγριαν, ἀκροβάται ἐκ φύσεως καὶ ἐκ παραδόσεως, ἤρχισαν νὰ πατοῦν τὴν ἀνάτη. Ἡ ἀναρρίχῃσι εἶναι τὸ ἰδεῶδες τοῦ ἡμιόνου, ἰδίως τῶν νευρωδῶν ἡμιόνων τοῦ Πηλίου, οἱ ὅποιοι, ὅταν ἀναγκάζονται νὰ βαδίζουσι εἰς τὴν πεδιάδα, ἀφήνουν τὴν κεφαλὴν των νὰ πίπτῃ πρὸς τὴν γῆν, ὑπὸ τὸ κράτος ἀνεκφράστου ἀνίας καὶ μελαγχολίας...

Ἡ πρὸς τὴν Δράκιαν ἄνοδος τοῦ ὄρους διήρκεσε περὶ τὰς τρεῖς ὥρας. Ἡ ἀναρρίχῃσι αὕτη ἠδύνατο βεβαίως νὰ γίνῃ ταχυτέρα. Ἄλλ' ἐν τοιαύτῃ πορείᾳ εἶναι τις ἀπληστος τῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες ἐναλλάσσουσι μορφήν μὲ ἀπέραντον ὀπτικὸν κύκλον.

Ἐδῶ κατέρχεται τις βαθυτάτην χαράδραν, ἀνήλιον, σύσκιον, ὑπὸ τὴν ἀγρίαν ἀρμονίαν καταρρακτῶν, τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ἀφρίζουσι ἐπὶ τῶν κορμῶν τῶν δένδρων καὶ ἐπὶ τῶν βράχων τῶν βρυσοσκεπάστων, ἐλίσσόμενα, διασπώμενα, παταγοῦντα. Παρέκει φθάνει εἰς λόχμην βαθύσκιον, τὴν ὁποίαν μετὰ κόπου διαπεροῦν ἀμυδρὰ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ μέχρι τοῦ βάθους τῆς ὁποίας ὁ ἄνεμος, ὅστις πρὸ ὀλίγου μᾶς ἐμάστιζεν ἐπὶ τῶν δειράδων, δὲν φθάνει οὐδ' ὡς ἐκπνεύουσα αὖρα... Διότι πυκνοὺς σχηματίζουσι θόλους αἱ πλάτανοι, θόλους πρασίνοισι, ἀδιαπεράστους ὑπὸ τῶν ἡλιακῶν ἀκτῖνων καὶ ἀναρριχῶνται ἐπ' αὐτῶν ἀκάματοι καὶ τὰς ἐναγκαλίζονται καὶ συμπλέκονται καὶ σχηματίζουσι τόξα καὶ διασταυροῦνται καὶ μεταπηδοῦν ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον ἢ ἀίωροῦνται ἡρτημένοι κισσοὶ καὶ ἀγριάμπελοι καὶ παντὸς εἶδους κληματίδες καὶ περιπλοκάδες. Καὶ κύκλω ἡμῶν φίλυδρα φυτὰ, χνοῶδη, μὲ ὄλας τὰς παραλλαγὰς τοῦ πρασίνοισι, ἐπιστεφόμενα ἀπὸ ποικίλα ἄνθη, τὰ ὅποια τὸ πρῶτον συνήντων, δέχονται τὰ ἐφήμερα φιλήματα τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν ὕμενοπτέρων μὲ τὰς βελουδίνας, τὰς χρυσιζούσας πτέρυγας. Ὁ τέτιξ, ὁ προσφιλέτης τοῦ Ἀνακρέοντος* αἰοιδός, «θέρεος γλυκὺς προφήτης δενδρέων ἐπ' ἄκρων», ψάλλει ἀκούραστος τὸν ὕμνον τοῦ θερινοῦ θάλλου. Οὔτε τῆς ἀηδόνος ὅμως, οὔτε οὐ-

δενὸς ἄλλου πτηνοῦ ἠκούσαμεν τὸ κελάδημα. Δὲν γνωρίζω διατι ἀπουσιάζουσι τὰ κελαδιστικά ἀπὸ τὰς ὑψηλὰς ζώνας τοῦ ὄρους Πηλίου.

Ἄλλὰ πόσον ποικίλλει ἡ ἀναρρίχῃσι τοῦ Πηλίου! Πόσον βραγδαταὶ ὑπαμείβονται αἱ σκηνογραφίαι! Ἐνῶ εὐρίσκεσθε ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν ἐντυπώσεων τῆς ἀπολύτου ἐρημίας καὶ τῆς σιγῆς, καὶ ἀφήνετε πλάνητα τὸν νοῦν νὰ μεταπηδᾷ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν σκέψεων, τὰς ὁποίας φέρεῖ ἡ μόνωσις, ἀφυπνίξεσθε αἴφνης ἀπὸ μίαν ἀνεκφράστον ἀρμονίαν φαιδρότητος καὶ ζωῆς· κωδωνίσκοι ἡμιόνων, γέλωτες, ἄσματα φαιδρὰ, λάλος φλυαρία τῆς νεότητος πλήττουσι αἴφνης τὰ ὠτά σας. Συνοδεῖται ὀλόκληροι ταξιδιωτῶν τῶν διαφόρων χωρίων ἀπὸ τῆς ἀπωτάτης Ζαγοράς μέχρι Δράκιος διασταυροῦνται πλειστάκις μεθ' ὕμῶν ἀπροόπτως εἰς τὰ ἀτελεῦτητα ζιγ-ζαγ* τῆς μακρᾶς ἐπὶ τοῦ Πηλίου πορείας. Καὶ ἐνῶ ἐπὶ μακρὸν δὲν βλέπετε εἰ μὴ πράσινον θόλον ἄνωθεν ὕμῶν, αἴφνης εἰς μίαν στιγμὴν ἀνόδου ἐπὶ τῶν δειράδων ἐξελίσσεται ἐνώπιον ὕμῶν ἀποτόμως εὐρύτατον τὸ πανόραμα τῶν ἀνεκφράστου κάλλους παραλίῶν τοῦ Παγασητικοῦ, αἱ ἀνατολικαὶ ἄκται τοῦ Πηλίου, ἡ «ἄξενος ἀκτὴ» τοῦ Εὐριπίδου μὲ τὴν Σηπιάδα ἄκραν, ἡ ὁποία τόσον ἐδικαίωσε τὴν προσωνομίαν τῆς εἰς βάρος τοῦ περσικοῦ στόλου, καὶ αἱ ἡλίβατοι* ἀνατολικαὶ πλευραὶ μὲ τὰ χωρία τὰ πάγκαλα, λευκάζοντα ἐν μέσῳ τῶν βαθυπρασίνων κλιτύων· παρέκει ἡ Εὐβοία, αἱ Σποράδες πᾶσαι, ὡς παροφίδες ἐπὶ τῆς ἀπεράντου κυανῆς τραπέζης τῆς θαλάσσης.

Ἄλλ' ἡ εἰκὼν αὕτη ἐξαφανίζεται ἀφ' ὕμῶν, εὐθὺς ὡς ἀντικρύσητε νέαν χαράδραν, νέας τοῦ ὄρους κυμάνσεις, αἱ ὁποιαὶ σὰς ἀναγκάζουσι νὰ κατέληγτε ἑκατοντάδας μέτρων εἰς τὰ βάθη ἀνηλίων φράγγων.

Ἄλλὰ πάντοτε κερδίζετε εἰς ἄνοδον, καὶ εἰς ἐκάστην ἐξοδον ἀπὸ τῶν φράγγων ἡ εὐρυνσις τῆς πρὸ ὕμῶν εἰκόνας σὰς εἰδοποιεῖ ὅτι εἰσθε τώρα πολὺ ὑψηλότερον. Ἄλλως μαρτυρεῖ τοῦτο καὶ ἡ ἐναλλαγὴ τῆς ἐπὶ τοῦ ὄρους χλωρίδος. Ἀπὸ πολλοῦ διήλθετε τὴν ζώνην τῶν ὀπωροφόρων δένδρων, δασῶν ἀτελευτήτων, τὰ ὅποια ἐφύτευσε εἰς τὰ κατώτερα τοῦ Πηλίου κράσπεδα τῶν Πηλιορειτῶν ἢ ἀπαράμιλλος φιλοπονία. Καταλείπετε καὶ τοὺς ἐλαιῶνας τοὺς σφριγηλοὺς, μὲ τοὺς τεφροπρασίνοισι κλάδους τοῦ ἱεροῦ δένδρου τῆς παρθένου θεοῦ, Ἡδὴ βαίνετε ἐν τῷ μέσῳ κραταιᾶς αὐτομάτου βλαστήσεως· παντοειδεῖς θάμνοι καὶ δένδρα, ὧν

κυριαρχοῦν πυκνὰ ὄξυων δάση, ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὀπίσμων παφλάζουσα κατὰ πᾶσαν διεύθυνσιν κρυστάλλινα βεῦματα, καθιστοῦν δυσχερῆ καὶ ἐπίπονον τὴν ἀνοδον.

Ἄλλὰ τώρα ἐφθάσαμεν τὴν Δράκιαν, τὴν ὥραϊαν καὶ φιλόξενον κωμόπολιν, ἣτις τόσον πολιτισμόν, τόσην πρόοδον καὶ τόσην εὐμάρειαν συγκεντρώνει ἐκεῖ ἐπάνω.

Μετὰ δέωρον ἀνάπαυσιν ἤρχισε καὶ πάλιν ἡ ἀναρρίχσις.

Νῦν καὶ ἡ Δράκια ἀπλοῦται κάτωθεν ἡμῶν ἐντὸς τοῦ πρασί-νου πλαισίου τῆς μετὰ τὰς ὑψηλὰς στέγας τῆς, τὰς βαθυτέφρους, ὡς ὄλων τῶν ὑψηλῶν χωρίων τοῦ Πηλίου. Διότι, ἀντὶ κεράμων, οὓς θὰ συνήραζον ὡς πτίλα οἱ σφοδροὶ ἄνεμοι τοῦ Πηλίου, ἕνεκα τῶν ὀπίσμων «εἰνοσίφυλλον*» τὸ ἀπεκάλεσεν ὁ Ὅμηρος, οἱ Πηλιορεῖται στεγάζουσι τὰς οἰκίας των μετὰ βαρυτάτας πλάκας σχιστολίθου, χρώματος λάβας καὶ δίδουσι εἰς τὰς στέγας αὐτῶν τὸ δξύ σχῆμα ἐλβετικῶν οἰκιῶν, διὰ νὰ μὴ καταχωσθοῦν ὑπὸ τὸ βάρος τῶν πυκνῶν χιόνων.

Μετὰ πορείαν μιᾶς καὶ ἡμισείας ὥρας ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χάνι τῆς Σουβάλας, πρὸ τοῦ ὀπίσμου διερχεται ἡ ἐκ Βόλου εἰς Ζαγοράν ὁδός.

Ἦτο ἤδη νύξ· ἠπλώσαμεν ἐν ὑπαίθρῳ πτέριδας ἀφθόνους καὶ κλάδους πυκνοὺς ὄξυων. Οἱ ἡμίονοι ἀφέθησαν ἐλεύθεροι εἰς τὴν βέμβην των. Ἀνήφθησαν αἱ πυραὶ καὶ ἐπὶ πυραμίδων ἐκ κλάδων ἀνηρτήσαμεν τοὺς φανούς μας. Μετ' ὀλίγον οἱ ὄβελοι μετὰ τὰ σουβλάκια τοῦ ἐριφίου ἀνέδιδον πυκνὸν καπνὸν ἐπὶ τῆς ὑψηλῆς ἐκεῖνης δειράδος τοῦ ὑλήεντος ὄρους, διότι ἡμεθα ἤδη εἰς ὕψος 1100 μέτρων.

Θὰ ἦτο πανήγυρις δι' ἕνα ῥέμπραντ* ἡ σκηνογραφία ἐκεῖνη. Αἱ ἀπότομοι φωτοσκιάσεις, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν πυρῶν, τῶν δένδρων, τῶν μορφῶν τῶν ἐστιωμένων, τῶν ἡμιόνων, τῶν ἀποσκευῶν, προσέδιδον εἰς τὴν εἰκόνα ὄλην ὄψιν φανταστικὴν.

Ἄλλ' ἤλθεν ἡ στιγμή ὀλιγοῦρου ἀναπαύσεως. «Ἄκρα σιωπή», ὡς λέγουσι τὰ ναυτικά παραγγέλματα. Μολονότι δὲ ἡμεθα πάντες καταπεπονημένοι, ὁ ὕπνος κατέστη ἀδύνατος καὶ ἐκ τοῦ φόβου μήπως δὲν προλάβωμεν νὰ διανύσωμεν πρὸ τῆς αὐγῆς τὴν ὑπολειπομένην πορείαν μιᾶς ὥρας μέχρι τῆς κορυφῆς, ἀλλὰ πρὸ πάντων ἐκ τοῦ ψύχους τοῦ ὑπερβολικοῦ. Ἦτο τῷ ὄντι τοιοῦτο τὸ ψῦχος, ὥστε τὸ παγερὸν ὕδωρ ἐρροφῶμεν κατὰ δόσεις ὡς καφέν. Παρ' ὅλα

δὲ τὰ βαρυτάτα σκεπάσματα, τὰ ὅποια εἶχον μεταφέρει τέσσαρες ἡμίονοι, καὶ τὰς ἀπαύστως ῥιπιζομένας πυράς, κυριολεκτικῶς ἐτρέμομεν καθ' ὄλην τὴν νύκτα ὑπὸ θερμοκρασίαν 8 βαθμῶν, ἐνθ' ὃ Βόλος κάτω ἡμῶν, εἰς βάθος 1100 μέτρων, ἐκαίετο καὶ ἐπυρακτοῦτο ὑπὸ τὴν ἀσφυκτικὴν ἐπίδρασιν τῶν καυμάτων τοῦ Ἰουλίου. Μόνον οἱ ὄρειδάται, οἱ πάσης χώρας Ἀλπινισταὶ δύνανται νὰ ἐννοήσουν τὸ ἐλκυστικὸν θέλημα τῶν ἀντιθέσεων τούτων.

Εἶναι ἤδη ἡ δευτέρα ὥρα τῆς πρωίας, ὅτε ἀρχεται ἡ πρὸς τὴν κορυφὴν ἐκκίνησις. Ἡ ἀνυπομονησία ἡμῶν καὶ ὁ φόβος μὴ ῥοδίση ἡ ἀνατολή πρὶν φθάσωμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, μᾶς ἔκαμε νὰ ἐκκινήσωμεν προώρως. Διότι ἤδη ἀπὸ τῆς τρίτης πρωϊνῆς ὥρας ἐπατοῦμεν ἐπὶ τῆς κορυφῆς, ὑπερηφάνως ἐπερειδόμενοι ἐπὶ τῆς πελωρίας πυραμίδος, τὴν ὅποιαν εἶχε στήσει ἐκεῖ ἐπάνω ἡ χαρτογραφικὴ ἀποστολή.

Ἡ νύξ ἦτο ἀκόμη βαθυτάτη καὶ μόνη προάγγελος τῆς Ἡὸς ἀνεπάλλετο ἤδη ἐπὶ τῶν ἀνατολικῶν ἐσχατιῶν τοῦ ὀρίζοντος ἡ Ἀφροδίτη μετὰ τὰς γλυκερὰς αὐτῆς ἀκτῖνας.

Τὸ ψῦχος ἦτο ἀφόρητον· ἐζητήσαμεν καταφύγιον κάτω τοῦ βράχου τῆς ὑψηλοτάτης κορυφῆς, παρὰ τὸ κλειστὸν ἤδη ἐκ καταπεσόντων ὀγκολίθων στόμιον σπηλαίου. Ἔχει μεγάλην ἱστορίαν τὸ σπήλαιον τοῦτο. Ἡ παράδοσις θέλει τοῦτο κατοικίαν τοῦ Κενταύρου Χείρωνος, τοῦ σοφοῦ παιδαγωγοῦ τοῦ υἱοῦ τῆς Θέτιδος καὶ τοῦ Πηλέως. Ἐντὸς αὐτοῦ φαίνεται ἔλαβε τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Πηλιορεῖτης ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, ὁ θεῖος Ἀχιλλεύς. Ἐκεῖ ὁ παιδαγωγός του τὸν ἀνέθρεψεν ὄχι μετὰ γαλακτώδες ἄλευρον, ἀλλὰ δίδων εἰς αὐτὸν νὰ μασᾷ ἅμα τῇ ὀδοντοφυῖα κρέατα λεόντων καὶ κάπρων.

Ἄλλ' ἤδη νομίζομεν ὅτι ἀρχίζει νὰ ὑποφύσκη ἡ Ἡὸς. Λέγω νομίζομεν, διότι οἱ παριστῶντες τὴν ἐμφάνισιν τοῦ λυκαυγοῦς, ὡς μίαν ἐξαπλῆν ἐρυθροπυράκτωσιν τοῦ ὀρίζοντος πρὸς ἀνατολάς, οἱ ζωγραφίζοντες οὕτω τὴν αἰφνιδίαν εἰσβολὴν τῆς Ἡὸς, εἶδον βεβαίως τὴν χαραυγὴν οὐχὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τῶν ὄρειων, ἀλλὰ τῇ βοήθειᾳ τῆς φαντασίας των. Εἶναι βραδύ, πολὺ βραδύ τὸ ἄρμα τῆς Ἡὸς. . .

Ναί. Κατ' ἀρχὰς εἶναι τόσον ἀσθενές, τόσον ἀόριστον, τόσον ἀμφίβολον τοῦ λυκαυγοῦς τὸ φῶς, ὥστε δὲν τὸ βλέπει τις, ἀλλὰ

τὸ προαισθάνεται, τὸ μαντεύει. Μόλις διαφαίνεται ὡς ἐλαφρὰ ῥοδίνη ὀμίχλη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ὕπνου τοῦ βαθυτάτου τῆς νάρκης τῆς φύσεως. Τὴν βλέπομεν ὀρθοὶ ἐπὶ τῶν βράχων τὴν χαραυγὴν μᾶλλον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς πίστεως, διότι γνωρίζομεν ὅτι ἔρχεται, διότι ποθοῦμεν τὴν ἐμφάνισίν τῆς. Οὕτω ἐμφανίζονται καὶ αἱ μεγάλαι ἀλήθειαι εἰς τινὰς ψυχάς, πρὶν λάμψουν ἐνώπιον τοῦ κόσμου. Οὕτω καὶ οἱ μάγοι, ὑπὸ τὸ ὑποτρέμον φῶς τοῦ ἀστέρος διεΐδον τοῦ χριστιανισμοῦ τὸν φωτεινὸν ὀρίζοντα.

Ἄλλ' ἤδη πορφυροῦται ὁ ὀρίζων ἄνωθεν τῆς πρὸ τῆς Χαλκιδικῆς θαλάσσης. Ὁ φωτεινὸς δίσκος, ἐρυθρὸς, ἀλαμπῆς ἔτι, προβάλλει ἀπὸ τοῦ ἀκυμάντου πελάγους. Ἄλλὰ πόσον βραδέως, πόσον δυσχερῶς εἰσδέχεται τὸ φῶς ἢ φύσις! Ἐνῶ ἤδη αἱ πρῶται ἀκτίνες τοῦ φιλοῦν τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου καὶ τὰς τεφρὰς τῆς Πίνδου καὶ τῶν Ἀγρᾶφων, βραδέως ἄτονος ἰόχρους ἄχνη φωτὸς περιβάλλει τὰς ἀνωτάτας αὐτῶν κλιτύς. Κάτω δέ, πολὺ-πολὺ κάτω ἡμῶν, ὁ Βόλος κοιμάται ἀκόμη σχεδὸν ἐντὸς ἀπολύτου σκότους, καὶ τὰ πλοῖα τοῦ λιμένος του, κήτη ὑπνώτοντα ἀκόμη, ἔχουν ἀνημμένους καὶ λάμποντας ἔτι τοὺς φανούς των.

Ἦδη ἐκυριάρχησε τὸ φῶς πανταχοῦ. Καὶ ἀπολαύω ἀπλήστως τοῦ ἀνεκφράστου θεάματος, σχεδὸν μετὰ συναισθήματος ὀδύνης, διότι αἰσθάνομαι πόσον βραχεῖα θὰ εἶναι ἡ διάρκεια τῶν θείων τούτων στιγμῶν.

Προσβλέπω πρὸς βορρᾶν τὰς ὑπερῆφάνους, τὰς χιονολεύκους κορυφὰς τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐνδαιτιήματος τῶν προγονικῶν θεῶν. Χθαμαλότερον αὐτοῦ ἢ Ὅσσα φαίνεται ταπεινὸς τοῦ Ὀλύμπου προσκυνητῆς καὶ δοῦλος. Βλέπω πλαγιώτερον τὴν κυματώδη σειρὰν τῶν παλαιῶν ἡμῶν ὄριων, λοφοσειρὰν ξένην ἡμῖν πλέον, διότι τὸ 1897, τὸ τρομερὸν, ἀλλὰ καὶ ἐπαίσχυντον ἔτος, μᾶς κατεείδασεν εἰς τὴν πεδιάδα. Δυσμῶθεν ἢ Πίνδος ἐνοῦται μὲ τὴν μακρὰν ὄροσειρὰν τῶν Ἀγρᾶφων. Πρὸς νότον ἡμῶν ἀπλοῦται ἢ Ὄθρυς, ὅπισθεν αὐτῆς διαφαίνεται ἢ Οἶτη καὶ ὁ Τυμφρηστός, καὶ ἀπώτερον, νεφελώδης καὶ μὲ ἀτόνους χρωματισμούς, ὁ Παρνασσός. Κάτω ἡμῶν αὐχμηρὰ ἤδη, τεφρὰ ἢ ἀτέρμων θεσσαλικὴ πεδιάς, μὲ τὰ ἀργυρολαμπῆ κάτοπτρα τῶν λιμνῶν τῆς. Νοτιοανατολικῶς εἰς τὴν λευκοκύανον λεκάνην, αἱ Σποράδες, τῆς Φθιώτιδος αἱ ἀκταὶ καὶ τῆς Εὐβοίας τὰ βορειότερα. Ἀνατολικῶς κλείει τὸν ὀρίζοντα ἀτέρμων ἢ θάλασσα, ἐνῶ ὀλίγον ὕψη-

λότερον διαφαίνονται τῆς Χαλκιδικῆς αἱ ἀκταὶ καὶ αἱ κορυφαὶ τοῦ Ἄθω.

Ἐκεῖ ἐπάνω, ὅπου τανυσίπτερος φθάνει ὁ ἀετός, εὐτυχεῖ νὰ συρθῆ ἐνίοτε καὶ ὁ ἄνθρωπος· καὶ ἐκεῖθεν τίποτε δὲν ἔχει νὰ φθονήσῃ τοῦ ἀετοῦ, τὸ ἀνθρώπινον βλέμμα. Καθηλώνει ἢ γοητεία τοῦ ἀπεριγράπτου τούτου πανοράματος. Τὸ βλέμμα βυθιζόμενον ἰδίως εἰς τὸ ἀχανὲς πέλαγος ἐμφυτεύει εἰς τὴν ψυχὴν πόθους ἀορίστους, τὴν νοσταλγίαν τοῦ ἀγνωστού, ἐφесιν ἀκατανίκητον πρὸς πλάνητας περιοδείας. Ὅταν βλέπῃ τις τόσα, διψᾷ πλειότερον νὰ γνωρίσῃ ὅσα ἀποκρύπτει τοῦ ὀρίζοντος ἢ ἀχλύς. Ἦδη ἐνωῶ διατὶ ἀπὸ τῶν κορυφῶν τούτων ὁ Ἰάσων ἐπόθησεν ἀγνώστους ἀκτάς, διατὶ ἀπὸ τῶν δασῶν τοῦ Πηλίου ἐναυπηγήθη ἢ Ἀργῶ. Βεβαίως τὸ χρυσοῦν δέρας δὲν ἦτο παρὰ ἢ χρυσὴ χώρα τῶν ἐλπίδων καὶ τῶν ὀνείρων, τὴν ὁποῖαν ἐδλεπον οἱ Ἀργοναῦται πέραν τοῦ ὀρίζοντος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς φαντασίας.

Ἄλλ' ἀνάγκη νὰ κατέλθωμεν. Αἱ πανευδαίμονες στιγμαὶ ῥέουν καὶ αὐταὶ μετὰ τῆς αὐτῆς ταχύτητος, μεθ' ἢς καὶ αἱ πικραὶ καὶ ἀνιαραὶ.

Ἀκολουθοῦμεν εἰς τὴν κάθοδον ἄλλας ἀτραπούς, ἐστραμμένοι πρὸς ἀνατολὰς καὶ βλέποντες βορειοανατολικῶς τὴν χαριτωμένην Ζαγοράν, λουομένην εἰς λουτρὸν πρασίνης θαλάσσης.

Ἄλλη ἐδῶ χλωρίς, ἄλλῃ φυτὰ. Ἀπαντῶ καὶ φυτὰ τῆς ἀττικῆς χλωρίδος, ἀλλ' ἐδῶ κάλυκας ἔτι, μήπω διανοιξάσας τὰ πέταλά των εἰς τῶν χρυσαλλίδων καὶ τῶν μελισσῶν τὰ φιλήματα, ἐν μηνὶ Ἰουλίῳ, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀττικῇ ἔχουν παρακμάσει ἀπὸ τοῦ Ἀπριλίου. Ἄλλ' ὁ Ἰούλιος εἶναι τὸ ἔαρ τῆς ζώνης ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἐκαστον βῆμα παρουσιάζει καὶ μίαν νέαν ἐκπληξίν, διότι τὸ Πῆλιον εἶναι πρὸς τοὺς ἄλλοις τὸ χάρμα ἐνὸς βοτανικοῦ.

Μεταξὺ τῶν χαραδρῶν τῶν γυμνῶν βράχων τῆς κορυφῆς ἐδρέπομεν τὸ ἀρωματικὸν ἐγχώριον τέιον καὶ ἄνθη ἀμαράντων κίτρινα, ῥοδόχροα, βαθυκύανα, τὰ ἄνθη τὰ ἐκ γενετῆς ξηρὰ καὶ νεκρά, τὰ τόσον ἀρμονιζόμενα πρὸς τὴν διακόσμησην τῶν τάφων. Ἄλλὰ δὲν εἶχομεν κατέλθει διακόσια μέτρα καὶ ἐν τούτοις εἶχον ἀρχίσει εἰς τὸ τεράστιον ἐκεῖνο ὕψος νὰ ἀναπηδοῦν, ἰδίως εἰς τὴν ἀντικρύζουσαν πρὸς τὴν Ζαγοράν πλευράν, χρυστάλλινοι πηγαί. Καὶ φύονται εἰς τὰς χαράδρας φυτὰ, καὶ κρύπτονται εἰς τὰς

λόχμας ἄνθη, τὰ ὅποια οὐδέποτε ἢ φαντασία δύναται νὰ δημιουργήσῃ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἀνθοκομία νὰ τιθασεύσῃ καὶ νὰ καλλιεργήσῃ, ὡς τόσα ἄλλα, διότι ποτὲ δὲν θὰ δυνήθη νὰ δώσῃ εἰς τὰ εὐγενῆ, τὰ πάγκαλα ταῦτα δείγματα τῆς χλωρίδος τῆς ἄνω ζώνης τοῦ Πηλίου τὰς συνθήκας, ὑφ' ἧς δύνανται νὰ ζήσουν. "Ας θάλλουν ἐκεῖ κάλλιον ἄγνωστα, παντέρημα" ἄς θνήσκουν, χωρὶς νὰ τὰ θαυμάζῃ ἀνθρώπινον βλέμμα, καὶ ἐνίοτε ἄς βραβεύῃ ἢ θεά των καὶ τὸ ἄρωμά των τὸ ἄδρόν, ὅπως καὶ τὰ ἄνθη τοῦ Παρνασσοῦ, τοῦ Ταυγέτου, τῆς Πίνδου, τῶν Ἀγραφῶν, μόνον τοὺς τόσον δυστυχῶς ὀλίγους Ἑλληνας Ἀλπινιστάς, τοὺς ἀκαμάτους ἀναρριχητάς τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν.

Κατὰ τὴν κάθοδον ἡμῶν περὶ τὸ μέσον ὕψος τοῦ Πηλίου ἐν τῷ μέσῳ τάπητος ζωηροτάτου πρασίνου χρωματισμοῦ εἶδομεν ἐγκατεσπαρμένα καὶ θαυμασίως ἁρμονιζόμενα πρὸς τὸ πράσινον φόντο ζωηροῦ ἐρυθροῦ χρώματος κοράλλια. Ἦσαν φράουλαι, αὐτοφυεῖς, τὰ ἔξοχα, τὰ ἀρωματικώτατα χαμαικέρασα τοῦ Πηλίου. Ἐπὶ ὥρας ἐπεδόθημεν περισυλλέγοντες καὶ καταδροχθίζοντες τὸν ἀπροσδόκητον δροσερὸν καρπὸν. Πεζῇ ἐνασχόλησις βεβαίως μετὰ τόσας αἰθερίους ἐντυπώσεις. Ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ δρέπῃ τις τοὺς ἀρωματικούς τούτους καρπούς, ἄνθη μᾶλλον ἢ καρπούς, εἰς τὰ ὕψη ἐκεῖνα, ὑπὸ τοὺς θόλους τῶν ὄξυων καὶ ἐν τῷ μέσῳ τοῦ κελαρύσματος τῶν κρυσταλλίνων ναμάτων, δὲν στερεῖται καὶ τοῦτο ποιήσεως.

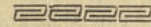
Ἦδη κάμπομεν δεξιὰ, διαρκῶς κατερχόμενοι· εὐρισκόμεθα αἴφνης πρὸ τῆς λεγομένης καλύδης τοῦ Μπασδέκη, ἀρχαίου ὄχυροῦ σταθμοῦ, ὑπὸ τὸ τόσον μετριόφρον τοῦτο ὄνομα, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐφύλασσαν ἄλλοτε ἄρματολοι τὴν ἀσφάλειαν τῆς διόδου ταύτης τοῦ Πηλίου.

Ἄλλ' ἐγγίζομεν ἤδη, διαρκῶς κατερχόμενοι, τὴν κωτφοκημένην ζώνην. Τὰ χωρὶα τοῦ Πηλίου τὰ πολιτισμένα, τὰ φιλόξενα, τὰ πλούσια ἐκ τῆς ἀπαραμίλλου φιλεργίας τῶν κατοίκων των, ἐκτείνονται κάτωθι ἡμῶν, καθ' ὅλας τοῦ ὀρίζοντος τὰς διευθύνσεις.

Ἄλλ' ἐγὼ προτιμῶ νὰ κλείσω τὰς ἐντυπώσεις τῆς ἀλησιμονήτου ἐκεῖνης ἐκδρομῆς ἐνόσῳ εἰμεθα ἀκόμη ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἐρήμου, τῆς ἀγρίας τοῦ Πηλίου ζώνης, ὅπου νομίζω ὅτι ἡ αὔρα τοῦ περικαλλοῦς ὄρους, διὰ μέσου τῶν μυστηριωδῶν δασῶν, φέρει ἀκόμη τὸν φαιδρὸν θύρουδον τῆς θείας τελετουργίας τῶν γάμων τῆς Θετίδος καὶ τοῦ Πηλέως· ἐνόσῳ διασχίζομεν ἔτι τὰς χαράδρας,

τὰς ὁποίας διεσχέλιζεν ἄλλοτε ἐφηβος ὁ ὠκύπους ἦρωσ τῶν ὀμηρικῶν ἐπῶν, καὶ εἰς ὧν τὰς λόχμας ὁ μυθικὸς αὐτοῦ παιδαγωγός, ὁ Κένταυρος Χείρων, «μάχα λεόντεσσιν ἀγροτέροις ἐπρασσε φόνον κάπρους ἐναίρων*».

1909.

Ὁ Ἄθωνας.

Ἀλεξάνδρου Μωραϊτίδου.

Ὅταν ποτέ, περιηγούμενος τὸ Ἅγιον Ὄρος, διέβαινον, ταπεινὸς προσκυνητῆς, ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον, συχνὰ ὁ ἄνεμος τῆς χερσονήσου, ὁ ἡγιασμένος ἀπὸ τὰ τόσα καιόμενα θυμιάματα τῶν προσευχῶν, διανοίγων τῶν πυκνοφύλλων καστανεῶν τοὺς κλάδους, μοῦ ἀπεκάλυπτε μίαν τριγωνικὴν κορυφήν, ὡς ἀσκητοῦ πολιοῦ κεφαλὴν προσευχομένου ἐγγυὲς τῶν νεφῶν, ἕνα κῶνον πέτρινον, ὅστις σὰν νὰ μ' ἐκοίταξε, καὶ σὰν νὰ μὲ συνώδευε, πανταχοῦ παρών, μὲ τὸ τεφρὸν ἐκεῖνο μέτωπον.

Κατ' ἀρχὰς ἠσθονόμην ἀναφρικίαισιν φόβου καὶ περιδεῆς ἀπέστρεφον ἀλλαχοῦ τὸ βλέμμα, κλίνων τὴν κεφαλὴν ὑπὸ τὰ μαῦρα ἔλατα τοῦ ξηροποταμινοῦ* δάσους. Ἄλλ' ἐν τῇ παρακαμπῇ τῆς ὁδοῦ, πάλιν, ἰδοῦ ἐνώπιόν μου ὁ πέτρινος ἀσκητῆς, μὲ τὴν μολυβδίνην ἐκεῖνην ὄψιν του, ἱλαρῶς προσμειδιῶν μοι ἀπὸ τοῦ κρημνώδους τοῦ ὕψους: ἄλλοτε ὡς νεφέλη καὶ ἄλλοτε ὡς πέτρα αἰωρουμένη. Καὶ ἔκυπτον τὴν κεφαλὴν ἀναμένων κάτι τι νὰ πῆσῃ ἐπ' ἐμοῦ.

Ἄλλ' ἔπειτα τόσον τὸν ἐσυνήθισα, ὥστε τὸν ἐθεώρουν πλέον ὡς συνοδοιπόρον μου καὶ συμπροσκυνητὴν μου. Ὅπου καὶ ἂν ἤμην, ὁ φαλακρὸς γέρων πάντοτε ἐμπρὸς μου. Ἐν ὁδῷ βαδίζοντα μὲ παρηκολούθει. Εἰς τὰς ξυλίνους ἀπλωταριάς* τῶν μονῶν καθήμενον μ' ἐσυντρόφευεν. Ἐν θαλάσῃ παραπλέοντα τὴν ἀπότομον ἀκτὴν, μὲ κατευώδωνεν. Εἰς τὸν ὕπνον μου μ' ἐσκέπαζε. Καὶ ὅταν, ἀφυπνιζόμενος, ἐπήγαινα νὰ νιφθῶ εἰς τὴν βρῦσιν τὴν κρύαν, τὸν ἐβλεπον πρῶτον-πρῶτον, ὡς ἄγγελον νεφελοσκέπαστον,

τόν πέτρινον σύντροφόν μου. Ἐδγαινον εἶτα ἀπὸ τὸν λεμονεῶνα τῶν Ἰδηρών* εἰς τοὺς ἀμπελῶνας, πέραν εἰς τοὺς Πέντε Μάρτυρας*, νὰ ὁ ἐρημίτης ἐνώπιόν μου μὲ τὸ συννεφεῖον του κουκούλιον. Ἀνηρχόμην ἀπὸ τὰ παντοκρατορινά* κελλία πρὸς τὰς Καρυάς*, μού ἐθώπευε τὸ βλέμμα ἢ στακτερά ὄψις του. Ἐξετρύπωνον ἀπὸ καμμίαν χαράδραν τοῦ Διονυσίου*, πέραν ἀπὸ τὸν τάφον τοῦ Ἀγίου Νήφωνος, ὅπου κρημνώδης ἢ ἀτραπός, παρὰ τὸ χεῖλος τοῦ βράχου, ἰδοὺ πάλιν μ' ἐχειραγωγῶει ὁ σύντροφός μου ἀπὸ τὰ οὐράνια ὕψη του.

Μίαν ἡμέραν ὅμως, ἡμέραν συννεφώδη καὶ βροχεράν, τὸν ἔχασα τὸν προσφιλῆ συμπροσκυνητὴν μου, ἀφανισθέντα μέσα εἰς τὰ πυκνωθέντα νέφη, τὴν ἀγαπημένην του συντροφίαν. Εἰς τὸ ῥωσικὸν Σαράι* καθεζόμενος εἶδα τότε ἰσοπεδουμένην ὄλην τὴν χερσονήσον κι' ἐκτεινομένην ὀμαλὴν εἰς ἓν μόνον ὀροπέδιον. Ὁ οὐρανὸς μ' ἐφάνη ὅτι κατῆλθε μολύβδινος καὶ βαρὺς πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔλειψαν ἐν τῷ ἄμα καὶ λόφοι καὶ κράσπεδα τῶν κορυφῶν. Ἐνόμισα πρὸς στιγμὴν ὅτι εὕρισκόμην εἰς τὸ ὕψηλότερον τῆς χερσονήσου μέρος. Ἄλλ' αἴφνης, μετὰ τὴν ἐκπνοὴν τῆς τρικυμίας, διελύθησαν διωχθέντα ἐδῶ κι' ἐκεῖ τὰ νέφη καὶ ἀνέκυψε πάλιν ἡ ἱερά τοῦ Ἄθωνος κορυφή, τεφρὰ καὶ πέτρινος, ὡς ὄψις βυζαντινοῦ Παντοκράτορος ἐξωσμένη γύρω γύρω τοῦ ἁγίου στήθους του ἀπὸ φαῖα νεφελώματα, ὡς πυκνωμένου ἐκεῖ λιθανοκαπνοῦ.

Ὁ Ἄθωνας εἶναι αὐτός. Ὁ Ἄθωνας, τὸν ὅποσον ὁ ἀρχαῖος γλύπτης ἐσχεδίασέ ποτε νὰ μεταμορφώσῃ εἰς ἀνδριάντα τοῦ μεγάλου Μακεδόνα, βαστάζοντα δύο πόλεις εἰς τὰς δύο τεταμένας χεῖρας του, ἡ δὲ ὀρθοδοξία μετέβαλε, χαριέστερον, εἰς «Περιόλιον τῆς Παναγίας», καλλιῖδενδρον καὶ εὐανθές, ὀπόθεν ἀναρίθμητοι προσευχαὶ καθ' ἐκάστην ἀναπέμπονται πρὸς τὸν Θεόν, συνοδευόμεναι ἀπὸ τὰ εὐωδέστερα ἄνθη καὶ τὰ θυμιάματα τῶν ἀσκητῶν, ἐν ἁρμονίᾳ γοητευτικῆ καλλικελάδων ἐρημικῶν πτηνῶν καὶ τῶν ὄξυφώνων τῶν μονῶν σημάτων.

Καὶ ὅσοι ἀναδοῦν, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναδοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Οὕτω ζωηρῶς χρωματίζει τὸ κοινὸν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει λόγιον τὸ μεγαλεῖον τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθωνος, ἥτις κυρίως ὑπὸ τοῦ λαοῦ καλεῖται Ἄθωνας.

Δύο χιλιάδων περίπου μέτρων εἶναι τὸ ὕψος τῆς.

Ἡ ἀνάβασις εἰς αὐτὴν γίνεται ἀπὸ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς,

διότι ἀπὸ τὸ βόρειον μέρος, πρὸς τὴν μονὴν τοῦ Ἀγίου Παύλου, τὸ μέγα βουνὸν κατέρχεται καθέτως διὰ βαθυτάτων χαραδρῶν, αἵτινες καθ' ὅλον τὸ ἔτος εἶναι σκεπασμένα ἀπὸ κρυσταλλωμένας χιόνας.

Πρέπει ἀφ' ἐσπέρας νὰ ἔχῃ βρέξει, καὶ τότε, λίαν πρωτῆ, ἐπιτυγχάνει ἡ ἀνάβασις εἰς τὴν θαυμαστὴν κορυφήν, ὅτε ἡ ἀτμόσφαιρα εἶναι διαυγῆς καὶ καθαρά, ἀμειβομένων ἀπεριγράπτως τῶν κόπων τοῦ προσκυνητοῦ διὰ τοῦ ἐξελισσομένου ἐκεῖθεν μεγαλοπρεποῦς πανοράματος.

Συνήθως ὅμως γίνεται ἡ ἀνάβασις τῇ 6ῃ Αὐγούστου, ὅτε πανηγυρίζει τὴν ἑορτὴν τῆς Μεταμορφώσεως ὁ ἐπὶ τῆς κορυφῆς ναῖσκος. Τότε ἀφ' ἐσπέρας, ἀφ' ὅλης τῆς χερσονήσου μοναχοὶ ἀνέρχονται, βαστάζοντες εἰς χεῖρας, ἀντὶ ῥάβδου, ἀπὸ ἓν χονδρὸν ξύλον, ἵνα τὴν νύκτα, ἐν τῇ ἀγρυπνίᾳ, ἀνάψωσι φωτιὰν καὶ θερμανθῶσι διὰ τὸ ψῦχος, τὸ ὅποσον ἐπάνω ἐκεῖ εἶναι λίαν ἐπαισθητόν, ἰδίως ἐν αἰφνιδίᾳ μεταβολῆ τοῦ καιροῦ τὰς ἡμέρας ἐκείνας τοῦ Αὐγούστου.

Φθάσαντες εἰς τὴν Κερασιάν, τὴν ὑδατόρρυτον καὶ χλοερὰν ἐκείνην κοιλάδα, ὅπου οἱ ἀμπελῶνες τῶν κελλίων τοῦ ΧατζηΓεώργη καὶ οἱ καταπράσινοι κῆποι μὲ τὰ μικροσκοπικὰ καζανάκια τοῦ παπᾶ Ἱεροθέου, μὲ τὰ ὅποια ὁ «ἀλάδωτος» ἐρημίτης, εἰς τὰ Χιώτικα, μὲ τοὺς πολλοὺς ὑποτακτικούς του, (οὗτοι εἶναι οἱ καλούμενοι ἐν Ἀγίῳ Ὄρει ἀλάδωτοι, οὐδέποτε ἐν τῇ ζωῇ ἐσθλιότες ἔλαιον, οὐδὲ ἔλαια) ἀποσταλάζει εἰς μικρὰ φιαλίδια τὸ ῥιγανέλαιον τὸ πολύτιμον, τὸ φασκομηλέλαιον τὸ εὐώδες καὶ τὸ φλισκουδέλαιον τὸ κοκκινωπὸν, φάρμακα ῥευστὰ ἐκ βοτανῶν λαματικῶν, ἀρχίζομεν ἐντεῦθεν τὴν ἀνάβασιν δι' ἡμιονικῆς ὁδοῦ, πότε πλαγίως καὶ πότε δι' ἐλιγμῶν, διὰ μέσου ὠραιστάτου δάσους ἐλατῶν καὶ πευκῶν, ὧν πολλοὶ κορμοὶ κατάξηροι ὑψοῦνται κεραυνόπληκτοι, ὡς σκελετοὶ παλαιῶν Τιτάνων.

Οὕτω μετὰ τρίωρον πορείαν φθάνομεν εἰς τὴν Παναγίτσαν, μικρὸν ναῖσκον, ὅπου σταθμεύουν συνήθως οἱ προσκυνηταὶ οἱ ἀναμένοντες τὴν εὐδίαν τοῦ ὄρθρου διὰ τὴν ἀνάβασιν. Ὁ ναῖσκος οὗτος, ὡς ἀετοφωλεὰ διακρινόμενος ἀπὸ τὸ πέλαγος μὲ τὸν χαμηλὸν σφαιρικὸν θόλον του, τέσσαρας μῆνας τοῦ ἔτους εἶναι ἀόρατος, σαβανωμένος ὑπὸ τὰς χιόνας, μὲ τὸ μικρὸν παράρτημά του, ὅπου ἀναπαύονται οἱ λαυριῶται* πατέρες μὲ τοὺς ἡμιόνους των, οἱ ἀποστελλόμενοι ἀπὸ τὴν Δαύραν*, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ κορυφή, διὰ τὴν Ἀλεξ. Γ. Σαφῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 5

ἐτήσιον τῆς Μεταμορφώσεως πανήγυριν, δειπνοῦντες ἐδῶ ἀφ' ἐσπέρας καὶ τὴν ἐπαύριον μετὰ τὴν λειτουργίαν, ἐν τῇ καταβάσει, παραθέτοντες γεῦμα εἰς τοὺς προσκυνητάς.

Ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν ἡ ὁδὸς πλέον εἶναι ἄδατος, ἐπὶ τοῦ βράχου, δι' ἀτραπῶν ἀποκρήμνων. Καὶ ἐδαπάνησε μὲν ἱκανὰς λίρας ἐξ ἰδίων τοῦ Ἰωακείμ* ἔ Γ', ἵνα καταστήσῃ βατὴν εἰς τοὺς ἡμιόλους τὴν ἐπὶ τοῦ βράχου δυσχωρίαν, ἀλλὰ πάντοτε εἶναι ἐπικίνδυνος ἡ μέχρι τῆς κορυφῆς δι' ἡμιόλου ἀνάβασις, διότι τὸ μέρος εἶναι ὄλιως ἄδενδρον, ὀλισθηρὸν καὶ πετρώδες. Εἶναι αὐτὴ ἡ φαλακρὰ κορυφὴ πλέον ἢ πανταχόθεν τῆς χερσονήσου θεωρούμενη μὲ τὸ μολύβδινόν της κουκούλιον. Εἰς ἐν διάστημα ἡ ὁδὸς εἶναι σκαλιστὴ ἐπὶ τοῦ βράχου, καὶ εἰς ἐν αὐτῆς μέρος, ἕως πέντε βημάτων, ἕνας-ἕνας διέρχονται οἱ προσκυνηταί, ἐντρομοὶ θεωροῦντες τὴν ἄβυσσον, τὴν χαίνουσαν κάτω μὲ τοὺς αἰωνίους κρημνοὺς της.

Μετὰ ἡμίσειαν ἀκριβῶς ὄραν ἀναχωροῦντες ἀπὸ τὴν Παναγίτσαν, εὐρισκόμεθα ἐπὶ τῆς κορυφῆς.

Οὐδεὶς ποιητῆς, οὐδεὶς ζωγράφος, κανὲν χρῶμα καὶ καμμία φαντασία, καμμία πτερωτὴ λογογράφου γραφίς δὲν ἠμπορεῖ νὰ παραστήσῃ τὸ μεγαλεῖον τοῦ θεάματος, τὸ ὁποῖον πληροῖ θάμβους βαθυτάτου τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου.

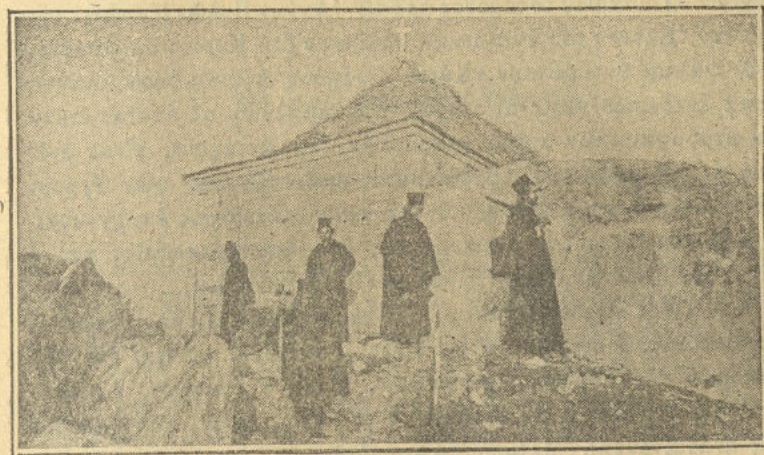
ἽΟλη ἡ χερσόνησος, μὲ τὰ βουνά της καὶ μὲ τοὺς λόφους της, τὰ ἀκρωτήριά της καὶ τοὺς ὄρμους της, ὅλη εὐρίσκεται, θαρρεῖς, γύρω-γύρω, εἰς τὴν εὐρείαν τοῦ Ἄθωνος ποδιάν. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πολυώροφοι μοναί, ἄλλαι μὲν ὡς καλυδάκια ἐν τῷ δάσει, ἄλλαι δὲ ὡς πεταλίδαι ἐπὶ τῶν σκοπέλων.

Ἐνθεν ἡ Χαλκιδικὴ ὅλη καὶ ὁ Θερμαϊκός, λάμπων ὡς καθρέπτῃς ἀπὸ ἄργυρον. Ὁ Ὀλυμπος καὶ τὰ βουνά της Θεσσαλίας. Ἐκεῖθεν τὸ Θρακικὸν πέλαγος μὲ τὰς νήσους του ὡς κύκνους κολυμβῶντας πρὸς τὰ Δαρδανέλλια. Κάτω τὸ Αἰγαῖον μὲ τὰ κύματα τὰ κάτωστρα καὶ τὰ Ἐρημονήσια, ὡς κήτῃ φουρτουνιασμένα, συμμαζευμένα, ὡς πρὸς σωτηρίαν, ὑπὸ τὴν μαύρην τοῦ Ἄθωνος σκιάν. Ὅπισθεν τοῦ βουνοῦ οἱ κάμποι τῆς Μακεδονίας, μὲ τοὺς ποταμούς της ὡς ὄρεις ἀσημένιους, διολισθαίνοντας μὲ γυχλιστερους ἐλιγμούς ὑπὸ τὴν ἀνταύγειαν τῶν πρώτων τοῦ ἡλίου ἀκτίνων. Ὅσοι δὲ τῶν προσκυνητῶν εἶναι καλῶς ἤτοιμχομένοι μὲ ἰσχυρὰς διόπτρας, βλέπουν τὴν Προποντίδα, ὡς ὀμίχλην ἀπλουμέ-

νην, καὶ τὸ ὀγκῶδες Ἐπταπύργιον, τὴν περίφημον τοῦ Βυζαντίου ἀκρόπολιν, ὡς μίαν μαυρίλαν μὲ ἑπτὰ στεφανωμένην κορυφάς.

Ἐχουν δίκαιον λοιπὸν οἱ μοναχοὶ νὰ λέγουν ὅτι, καὶ ὅσοι ἀναβοῦν εἰς τὸν Ἄθωνα, μετανοοῦν, καὶ ὅσοι δὲν ἀναβοῦν, πάλιν μετανοοῦν. Μετανοοῦν οἱ πρῶτοι, διότι καταβαίνοντες χάνουν μίαν τοιαύτην μυθικοῦ μεγαλείου εἰκόνα. Μετανοοῦν ὀλοκαρδίως καὶ οἱ δεῦτεροι, διότι ἀπὸ τὴν ὀλιγοφυχίαν των δὲν ἠξιώθησαν ν' ἀπολαύσουν μίαν ἀλησμόνητον ἴδονην, ἀπὸ ἐκεῖνας τὰς ὁποίας σπανίως χαρίζεῖ εἰς τὸν ἀνθρώπον ἡ θεὰ δημιουργία.

Ὁ ναῖσκος τῆς Μεταμορφώσεως μόλις δύναται νὰ περιλάβῃ

ἕως ὀκτῶ μοναχοῦς, ὡς λευκὴ κολωνίτσα φαινόμενος ἀπὸ τὰ Κατουνάκια*, τὴν πρὸς τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριον τῆς χερσονήσου Ἐρημον, ἐπὶ τῆς βραχώδους αἰχμῆς ἐκτισμένος. Ἐξω ὅμως αὐτοῦ ὑπάρχει μικρὸν ὑπόστεγον καὶ μία ἰσοπέδωσις πελεκητῆ, ὅπου ἠμποροῦν νὰ σταθοῦν ἕως διακόσιοι ἀνθρώποι.

Ἡ ἀγρυπνία τελεῖται ταχέως καὶ τροχάδην μετὰ τῆς λειτουργίας, διότι, ἀν αἴφνης μεταβληθῇ ὁ καιρὸς καὶ ψυχὸς ἐπιπνεύσῃ, οἱ ὀδόντες πάραυτα τρίζουσι καὶ χτυποῦν, αἱ χεῖρες παγώνουσι, τὰ γόνατα ξυλιάζουσι. Ὅταν δὲ τὰ νέφη συμπυκνωθοῦν, τότε—δεινὸν—οἱ κερανοὶ ἐκρήγνυνται καὶ τελεῖται ἐπάνω εἰς τὴν πετρίνην ἐκεῖνην κορυφὴν φοβερὰ πάλῃ τῶν στοιχείων, ἐν μέσῳ ἀστραπῶν καὶ βροντῶν, χαλασμοῦ κόσμου, εἰκῶν ὑπερνεφοῦς τιτανομαχίας,

ἐν ἣ συντρίβονται μετὰ σπαρακτικῶν τριγμῶν αἱ πέτραι αἱ ἀπορρώγες τῆς φαλακρᾶς ἐκείνης κορυφῆς, καὶ ἐνίοτε φεῦ! καὶ ἄνθρωποι, παραπεσόντες ἀπροσδοκῆτως ἐν μέσῳ τῆς κραταιᾶς τῶν στοιχείων πάλης.

Τὰ χρονικὰ τοῦ Ἁγίου Ὁρους τὰ ἀγραφα μνημονεύουσι τοιαύτας κεραυνοβολίας ἀνθρωπίνων ὑπάρξεων. Κατὰ τινα πανήγυριν, ἀνελθόντων τῶν πατέρων εἰς τὴν κορυφὴν διὰ τὴν ἱερὰν ἀγρυπνίαν, μόλις ἤρχισεν ἡ ἀκολουθία, ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἐσπερινοῦ, ὁ καιρὸς αἴφνης μεταβάλλεται. Ἄνεμος κρύος φυσᾷ, τὰ νέφη πυκνοῦνται ἐπάνω ἐκεῖ καὶ ἰδοὺ χάνεται ὁ κάτω κόσμος ὅλος μέγα εἰς μίαν ὀμίχλην ὑγρὰν καὶ φαιάν. Ἄλλ' ἐξυκολουθεῖ ἡ ἀγρυπνία, μετὰ δέους ὁμως, μετὰ παλμῶν φόβου καὶ βρυγμοῦ τῶν ὀδόντων. Ὁ διάκονος ἰστάμενος πρὸ τῶν Ἁγίων Πυλῶν ἐξεφώνει τὴν μεγάλην Ἐκτενὴ τοῦ ἐσπερινοῦ, κράζων «Τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», οἱ δὲ ψάλλται ἀντεφώνουν «Κύριε Ἐλέησον. Αἴφνης ξηρὰ κλαγγὴ ἐκσπᾷ ἐντὸς τοῦ ναοῦ· αἱ εἰκόνες τοῦ τεμπλέου, αἱ ὅποιοι ἕνεκα τῶν ἀτμοσφαιρικῶν αὐτῶν μεταβολῶν, ἵνα ἀντέχουν, εἶναι ἀνάγλυπτοι ἐπὶ μετάλλου, κραδαίνονται κωδωνίζουσαι· φῶς ἄχρουν καὶ φοδερὸν πληροῦ αἴφνης τὸν ναῖσκον· ὁ κεραυνὸς ἐκρήγνυται. Ὁ διάκονος κόπτεται πάραυτα εἰς δύο ἀπανθρακωθεῖς, καὶ ὁ ἕτερος τῶν ψαλτῶν, βληθεὶς καὶ αὐτός, ἀποθνήσκει...

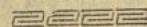
Καὶ ἄλλοι ἐπαθον ὡσαύτως, ὧν τὰ ὀνόματα δὲν περιέσωσεν ἡ ἀγραφὸς παράδοσις, τῶν ὁποίων ὁμως οἱ σκελετοὶ κεῖνται ἐπὶ τῶν ἀποτόμων τῆς κορυφῆς κατατομῶν, ἐντὸς σχισμᾶδων, ὡς σκελετοὶ ἀγρίων αἰγῶν, αἱ κατέφαγον οἱ λύκοι, θέαμα ὀδυνηρὸν διὰ τοὺς ἀναδελφίνοντας. Μεταξὺ ἕμους αὐτῶν τῶν σκελετῶν τῶν κεραυνοπλήκτων κεῖνται ἐκεῖ ἐπὶ τῶν ἀπορρώγων βράχων καὶ ἄλλοι σκελετοὶ ἀνήδων καὶ ἀγενεῶν μοναχῶν, ἰδίᾳ Ῥώτων, οἵτινες, σκκλώνοντες εὐτόλμως ἐπὶ τῶν πετρίνων ἐκείνων ἐσοχῶν, ἵνα δρέψωσι τὰ ἀμάραντα, τὰ λευκοπόρφυρα ἐκεῖνα καὶ ὡς ἐκ μετᾶξης στυλιπνὰ ἀνθύλλια, χάνοντες τὴν ἰσορροπίαν καταπίπτουσιν εἰς τὰ χαίνοντα βράχθρα καὶ φονεύονται, καὶ ὧν τὰ πτώματα οἰκτιροῦσα ἡ χιὼν καλύπτει, ἵνα μὴ καταφαγωθῶσιν ὑπὸ τῶν ἀγριμῶν.

Ὁ τρόμος αὐτὸς ἀπὸ τῶν φημιζομένων σπαρακτικῶν ἐπεισοδίων παρακολουθεῖ τὸν προσκυνητὴν καθ' ὅλην τὴν ἀγρυπνίαν, καὶ τότε μόνον καταπαύει, ὅταν αἰσίως καταβαίνοντες οἱ ὀλίγοι ἐκεῖνοι μοναχοὶ ἀναπνεύσωσι κάτω εἰς τὴν Παναγίτσαν.

Τότε, παρελθόντος πλέον τοῦ κινδύνου, αἰσθάνονται τὴν χαρὰν ἀπὸ τῆς ἀναπολήτσεως τοῦ μεγαλοπρεποῦς πανοράματος, τὸ ὅποιον μένει ἀλησμόνητον πλέον εἰς ὅλην τὴν ζωὴν. Τότε καὶ οἱ ἔφηβοι Ῥῶσοι, οἱ μόνοι τῶρα μετὰ τόσους οἰκτροὺς θανάτους κατὰ κρημνῶν συνάζοντες τὰ εὐμορφα ἀμάραντα, ἐπανακτιῶντες τὸ ἀφελὲς αὐτῶν μείδιμα, λέγουσι πρὸς τοὺς λοιπούς, ἐπιδεικνύοντες πρὸς αὐτοὺς μετὰ τινος δικαίας ὑπερηφανείας τὰς ὥρας τῶν ἀνθοδέσμας:

— Ἀτῶνα! Ἀτῶνα!

1903.

Ἡ κοιλάς τῶν Τεμπῶν.

Ἁ. Σανελλαρίου.

Λίαν πρῶτ' ἐκκινουῦμεν ἐκ Δαρίσης πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Τεμπῶν, τῆς ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὀνομαστῆς ταύτης κοιλάδος.

Εἶναι μὴν Ἰούνιος. Ὀδὸς ἀμαξιτὸς ἀγεί διὰ χώρας πεδινῆς καὶ ἀγρῶν σιτοφόρων, οἵτινες πρὸ ὀλίγου ἐθερλίσθησαν. Μάτην κατὰ τὴν διὰ τῆς πεδιάδος πορείαν ἡμῶν ἀναζητοῦμεν διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἴχνος δένδρου καὶ χλωρίδος* ἐν γένει. Ἡ πεδιάς εἶναι γυμνὴ καὶ κατάξηρος.

Κατ' ἀρχὰς διευθυνόμεθα πρὸς βορρᾶν. Ὁ ὀφθαλμὸς ἡμῶν, ταχύτερον τῶν ποδῶν τὴν πρὸ ἡμῶν ἐκτεινομένην πεδιάδα διατρέχων, συναντᾷ εἰς τὸ βάθος αὐτῆς, πρὸς ἀνατολὰς μὲν τὴν Ὀσσαν, τῆς ὁποίας φαλακρὰ προεξέχει ἡ κωνοειδῆς κορυφή, πρὸς βορρᾶν δὲ τὰς ἐσχάτας πρὸς τὴν Θεσσαλίαν παραφυάδας τοῦ πολυκορύφου Ὀλύμπου. Τὰ δύο ὄρη, αἵτινα ἡ δημώδης μουσα ὡς ἐρίζοντα παρέστησε, τοσοῦτον ἐνταῦθα προσεγγίζουσι πρὸς ἄλληλα, ὥστε μάτην ζητοῦμεν μακρόθεν διὰ τοῦ βλέμματος νὰ ἀνεύρωμεν τὴν διὰ τῶν ὀρέων ἐξοδὸν τοῦ Πηνειοῦ ποταμοῦ, ὅστις πρὸς τὰ ἀριστερὰ ἡμῶν ὡς ὄφις γιγάντειος ἔρπων διασχίζει τὴν θεσσαλικὴν πεδιάδα.

Ἄλλὰ μετὰ τρίωρον πρὸς βορρᾶν πορείαν παρελθόντες τὸ χωρίον Μακρυχώρι στρέφομεν πρὸς ἀνατολάς. Ἐντεῦθεν ἄρχεται νὰ διακρίνηται τὸ μεταξὺ τῶν δύο ὁρέων ἀνοιγμα, τὸ ὅποιον, ὅσον πλησιάζομεν, τοσοῦτον καταφανέστερον εἰς ἡμᾶς γίνεται.

Μετὰ τετράωρον ἐν ἔλῳ ἀπὸ τῆς Δαρλίσης πορείαν ἀφικνούμεθα εἰς Μπαμπᾶν, μικρὸν ἐπὶ τῆς εἰσόδου τῆς κοιλάδος χωρίον, ἔνθα ὑπὸ ὑψηλοῦς καὶ βαθυσκίους πλατάνους ἀναπαυόμεθα. Ἐντεῦθεν παρὰ τοὺς πρόποδας πάντοτε τῆς Ὀσσης καὶ κατὰ τὸν βόρον τοῦ ποταμοῦ βαδίζοντες εἰσερχόμεθα εἰς τὰ ἔνδον τῆς κοιλάδος.

Ὀλίγον μετὰ τὴν εἰσοδὸν ἡμῶν εἰς τὴν κοιλάδα παρατηρούμεν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἐφ' ἧς βαδίζομεν, καταφανῆ τῆς ἀρχαιότητος λείψανα, ἀρχαῖα τῆς ὁδοῦ θεμέλια καὶ τεῖχος ἀρχαῖον παρὰ τὴν δεξιάν τοῦ ποταμοῦ ὄχθην, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ αὐλακα διπλὴν ἐπὶ τοῦ βραχῶδους ἐδάφους τῆς ἀρχαίας ὁδοῦ, ἴχνη καὶ ταῦτα τῶν ἀμαξῶν τῶν ἀρχαίων.

Ὅσον προχωροῦμεν, τοσοῦτον ἡ κοιλάς καθίσταται στενωτέρα μέχρι τοῦ μέσου περίπου, ὁπότεν πάλιν ἄρχεται βαθμηδὸν νὰ εὐρύνηται μέχρι τῆς ἐξόδου. Τὸ πλάτος οὕτω τῆς κοιλάδος ποικίλλει μεταξὺ τριάκοντα καὶ πενήκοντα περίπου μέτρων, ἐνῶ τὸ μήκος αὐτῆς ἀνέρχεται εἰς δέκα περίπου χιλιόμετρα.

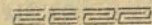
Ἡ ὁδὸς, κατ' ἀρχὰς μὲν παρ' αὐτὸν τὸν ποταμὸν καὶ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ σχεδὸν ἐπιπέδου βαίνουσα, φέρει ἡμᾶς ἐγγύτατα τοῦ ποταμοῦ, βαθμηδὸν δὲ ἔπειτα, ἀπομακρυνομένη τοῦ ποταμοῦ καὶ ἀνωφερῆς γινομένη, ἄγει ἡμᾶς εἰς ἱκανὸν ἀπ' αὐτοῦ ὕψος. Ἀπὸ τοῦ μέσου τῆς κοιλάδος ἡ ὁδὸς ἄρχεται καὶ πάλιν βαθμηδὸν νὰ κατέρχεται.

Ἄλλ' ὅποιον θέαμα κατὰ τὴν διόδον τῆς κοιλάδος πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν ἐκτυλίσσεται! Ὅποια ἐνταῦθα ποικιλία καὶ ἀρμονία τῆς φύσεως, καὶ ὅποια ἀντίθεσις πρὸς τὴν προτέραν μονοτονίαν τῆς γυμνῆς θεσσαλικῆς πεδιάδος! Πρὸς τὰ δεξιὰ ὑπεράνω τῶν κεφαλῶν ἡμῶν κατάφυτος ὑψοῦται ἡ Ὀσσα, πρὸς δὲ τὰ ἀριστερὰ ἀπρόσιτος εἰς ὕψος δυσθεώρητον ὀρθοῦται ὁ Ὀλυμπος. Αἱ βραχώδεις καὶ ἀποτόμως ἀπεσχισμένοι πλευραὶ αὐτοῦ, αἵτινες πολλαχοῦ φέρουσιν ἐξοχὰς ἀντιστοιχοῦσας πρὸς τὰς εἰσοχὰς τῶν ἀπέναντι πλευρῶν τῆς Ὀσσης, τρανῶς μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ δύο ταῦτα ὄρη πρὸ χρόνων ἀμνημονεύτων βιαίως ἀπ' ἀλλήλων ἀπεχώρισεν ἰσχυρὰ σεισμικὴ δόνησις. Ἐν τῷ βάθει τῆς κοιλάδος

θαλεραὶ κατὰ μήκος ἐκτείνονται τοποθεσίαι καὶ λειμῶνες χλοεραὶ, διὰ μέσου δὲ τούτων ἡρέμα κυλλεται ὁ Πηγεῖος ποταμός. Δένδρα ὑψηλὰ καὶ βαθύσκια ἐκατέρωθεν παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ ὑψοῦνται, ὑπεράνω δὲ τῶν βέλθρων τοὺς κλάδους αὐτῶν συμπλέκοντα ἀποτελοῦσι πυκνὴν τοῦ ποταμοῦ σκιάδα, τὴν ὁποίαν μόλις αἱ ἀκτίνες τοῦ ἡλίου δύνανται νὰ διαπεράσῃσι. Πλάτανοι, ἰτέκι, λύγοι, ἴασμοι, ῥοδοδάφναι, ἐνιαχοῦ δὲ καὶ ἡ δάφνη τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀναμιξ ἔν τῇ κοιλάδι ταύτῃ φύονται, ὁ δὲ ἀειθαλῆς κισσὰς καὶ ὁ χλοερὸς σμίλαξ πρὸς τὰς κορυφὰς τῶν ὑψηλῶν δένδρων ἀναρριχῶνται ἢ πρὸς τοὺς ἀποτέμους βράχους ἀνέρποντες καλύπτουσιν αὐτοὺς, χλοεράν καὶ τούτων τὴν ὄψιν παρέχοντες. Ὑδατα, ψυχρὰ καὶ διαυγέστατα, ἄλλα μὲν ἀπὸ τῶν κλιτύων μετὰ κελαρυσμοῦ κατερχόμενα, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πολλῶν παρὰ τὰς ὑπωρείας πηγῶν ἀναβλύζοντα, πάντα εἰς τοῦ ποταμοῦ τὴν κοίτην συρρέουσι.

Παρὰ τὰς δροσερὰς ταύτας πηγὰς ὑπὸ παχεῖαν σκιάν καθήμενοι μετὰ ἡδονῆς ἀρρήτου καταπαύομεν τὴν δίψαν ἡμῶν, ἐνῶ ἀπὸ τῶν πυκνῶν φυλλωμάτων τῶν δένδρων τὰ ποικιλόφωνα ἄσματα τῶν ἀηδόνων καὶ τῶν ἄλλων ῥοδικῶν πτηνῶν καταθέλλουσι τὴν ἀκοὴν ἡμῶν, εἰς δὲ τὴν ὄσφρησιν ἄρρητον παρέχει τέρψιν τὸ λεπτὸν ἄρωμα τῆς περιβαλλούσης ἡμᾶς φύσεως. Ὅποια ἀληθῶς ἐνταῦθα πανήγυρις τῆς φύσεως! Ὅποια ἐπιγίαιος ἀπολαυσις τῶν καλλίστων δημιουργημάτων τοῦ ἐν οὐρανοῖς θεοῦ δημιουργοῦ!

1910.

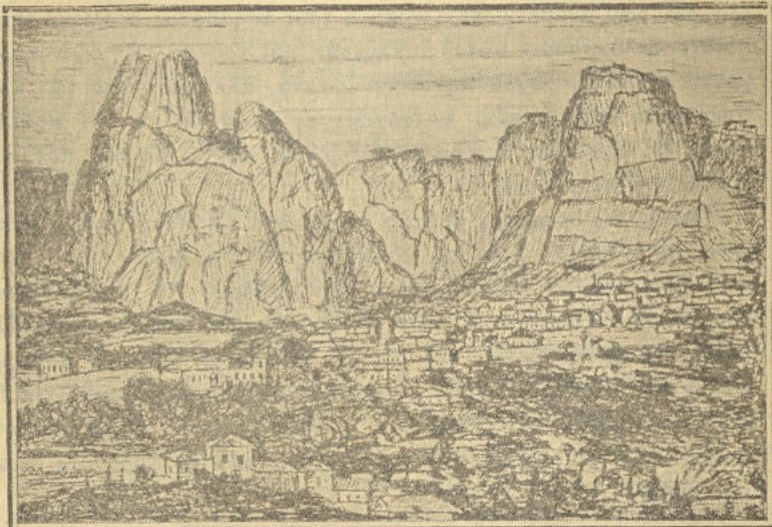
B'. ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ.

Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα.

Χρίστου Χριστοβασίλη.

Ἦτο Μάιος τοῦ 1879, ὅταν, διὰ πρώτην φοράν, ἐπήγαινα νὰ ἐπισκεφθῶ τοὺς θαυμασίους βράχους τῆς Καλαμπάκας, ὅπου φιλόθρησκοι ἄνθρωποι φεύγοντες τὴν κοινωνίαν, ἔστησαν, πρὸ πεντακοσίων καὶ πλέον ἐτῶν, τὰς ἱεράς των φωλεάς, ἀφοῦ ἐχωρίσθησαν ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἀπὸ τὰ μεγάλα ἀξιώματα, ἅτινα εἶχον εἰς αὐτόν.

Ἡμεθα μία συντροφιά, περισσότεροι ἀπὸ δέκα πρόσωπα, μὲ ἀρχηγόν μας τὸν μητροπολίτην Λαρίσης Νεόφυτον, καὶ εἶχομεν σκοπὸν νὰ περάσωμεν μίαν νύκτα μ' εὐθυμίαν καὶ χαρὰν ἐπάνω εἰς τὸν μεγαλοπρεπέστερον καὶ φεδεριώτερον βράχον ποῦ ἔχει ἴσως πλάσει ἡ φύσις εἰς τὸν κόσμον, εἰς τὸν βράχον, ὅστις, ἀνάμεσα εἰς τοὺς ὑψηλοὺς ἄλλους ἀδελφούς του, τοὺς ἀποτελοῦντας τὸ ὑπὸ τὸ ὄνομα «Μετεώρα» κολοσσιαῖον ἀπὸ βράχους σύμπλεγμα, ὑψώνεται ὑπερύψηλος, οὐρανομήκης, γίγας ἀληθινὸς μεταξὺ ἄλλων γιγάν-

Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων.

των. Ὁ βράχος οὗτος φέρει ἐπὶ τῆς κορυφῆς του τὴν μονὴν τῆς Μεταμορφώσεως τοῦ Σωτήρος, ἣτις κατ' ἐξοχὴν, μεταξὺ τῶν ἄλλων εἰκοσιτεσσάρων μοναστηρίων, ἅτινα εὗρισκοντο ἄλλοτε ἐκεῖ, ὀνομάζεται «Μετεώρα». Ὁ ἡγούμενος τῆς μονῆς εἶχεν εἰδοποιηθῆ ἀπὸ τὸ πρῶν περὶ τῆς μεταβάσεώς μας καὶ μᾶς ἐπερίμενε.

Πρὶν φθάσωμεν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βράχου, βαδίζοντες ἀνάμεσα εἰς ἐκεῖνον τὸν βραχόκοσμον, καὶ πρὶν ἴδω τὸ φοβερὸν ὕψος, ποῦ χωρίζει τὴν κορυφὴν ἀπὸ τὴν βᾶσιν αὐτοῦ, τὸ δίχτυ, τὸ παραδόσχοινον ποῦ τὸ κρατεῖ, καὶ τὴν ἀνεμόσκαλα, ποῦ ἔχει ἑκατὸν καὶ περισσότερα σκαλοπάτια, μοῦ ἐφαίνετο παιχιδάκι ἢ ἀνάβασις· ἀλλ' ὅταν ἐφθάσαμεν ἐκεῖ καὶ περιειργάσθην ὄλα αὐτὰ ἀπὸ κοντά,

μ' ἐπιατε λιποφυχία. Καὶ δὲν εἶναι μόνον τὸ ὕψος ποῦ προξενεῖ φόβον, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀγριωτάτη ὄψις τῆς φύσεως. Ὅλα ἐκεῖ εἶναι σκυθρωπά καὶ φοβερά. Τίποτε δὲν γελᾷ. Νομίζει κανεὶς ὅτι ὄλα τὸν φοβερίζουν, ὅτι ὄλα ἐπιβουλεύονται τὴν ζωὴν του. Ἡ φύσις ἀγριωτάτη. Τὸ ἔδαφος ἀνωμαλώτατον. Πελώριοι βράχοι, ἀπὸ τὸν μεγαλύτερον, τοῦ ὁποίου ἡ κορυφὴ ὑψώνεται ἀποτόμως διακόσια πενήντα καὶ πλέον μέτρα ἀπὸ τὴν βᾶσιν του, ἕως τὸν μικρότερον. Ἀληθινὸν δάσος ἀπὸ βράχους. Μόλις ὀλίγος οὐρανός, καὶ αὐτὸς γεμάτος ἀπὸ ὄρνεα, ποῦ ἔχουν ἐκεῖ τριγύρω τὰς φωλεὰς των, εἰς τὰς κρύπτας τῶν βράχων.

Εἶχομεν μαζευθῆ ὄλοι οἱ λαϊκοὶ τῆς συνοδείας κάτω ἀπὸ τὸν βράχον τῶν Μετεώρων, καὶ ἐπεριμέναμεν τὸν μητροπολίτην, ὅστις εἶχε καταβῆ ἀπὸ τὸ ἄλογόν του μακρὰν, καὶ τώρα ἀνέβαινε σιγὰ σιγὰ τὸ ἀνηφορικὸν μονοπάτι ποῦ ἔφερε πρὸς τὸ μοναστήρι, ὑποβασταζόμενος ἀπὸ τὸν διάκονο του. Τὸ δίχτυ ἦτο κατὰ γῆς, καὶ οἱ καλόγηροι, ποῦ θὰ ἐγύριζαν τὴν ἀνέμην, ἦσαν τοποθετημένοι καθένας εἰς τὴν θέσιν του, ὡσὰν τὰ ἄλογα εἰς τὰ μαγκανοπήγαδα· ἄλλο δὲν ἔλειπε παρὰ νὰ φθάσῃ ὁ σεβασμιώτατος διὰ ν' ἀρχίσῃ ἡ ἀνέμη νὰ γυρίζῃ καὶ νὰ τρίξῃ, τὸ σχοινὶ νὰ μαζεύεται, καὶ νὰ ἀνέρχεται τὸ δίχτυ σιγὰ-σιγὰ πρὸς τὰ ἐπάνω, περικλιετὸν μέσα του μίαν ζωὴν, ποῦ ἤμποροῦσε μίαν χαρὰ νὰ χαθῆ κακῆ κακῶς, ἐὰν τυχὸν ἐκόπτετο τὸ σχοινὶ ἢ ἐχαλαρώνετο ἡ ἀνέμη.

Ἐπὶ τέλους ἦλθε κοντά μας καὶ ὁ μητροπολίτης. Ἡ καρδιά μου ἤρχισε νὰ κτυπᾷ τικ-τάκ μὲ πολλὴν βίαν, τὰ πόδια μου ἔτρεμον ὡσὰν νὰ εἶχε γίνει τὸ σῶμά μου δέκα φορές βαρύτερον, καὶ ἐπροσπάθησα νὰ παραμερίσω, νὰ κρυφθῶ, μὴ τυχὸν διατάξῃ ὁ μητροπολίτης νὰ εἰσέλθω πρῶτος ἐγὼ εἰς τὸ δίχτυ· διότι εἶχον μάθει, σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς τὰ Μετέωρα ἀνάβασιν, ὅτι ἀναβαίνουν πρῶτοι οἱ μικρότεροι κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ ἔπειτα οἱ μεγαλύτεροι· καὶ ὁ λόγος δὲν εἶναι μόνον ὁ φόβος, ὁ ὅποτος φυσικὰ σιγὰ-σιγὰ ἐλαττώνεται ἐφ' ὅσον βλέπει κανεὶς ὅτι σῶαι καὶ ἀβλαβεῖς ἀνέβησαν οἱ ἄλλοι, ἀλλ' ἰδίως τὸ περίεργον θέαμα τῆς ἀναβάσεως, τὸ ὅποτον ἀπολαμβάνουσιν ἔτσι οἱ μένοντες τελευταῖοι· διὰ τοὺς λόγους αὐτοὺς λοιπὸν ὁ μητροπολίτης θ' ἀνέβαινε τελευταῖος ὄλων.

Ἄλλ' ἔπαθα ὅτι ἀκριβῶς ἐφοδοῦμην. Ἐκεῖ ποῦ ἐστεκόμην παράμερα, προσπαθῶν νὰ μὴ φαίνωμαι, ἀκούω τὴν ἔρρινον φωνὴν τοῦ σεβασμιωτάτου νὰ κράξῃ ἐπιτακτικῶς :

— Ἐμπρός! Ἄς ἔμδῃ μέσα ὁ νεώτερος!

— Ὡ πού νὰ πάρῃ ἡ ὀργή! εἶπα μέσα μου. Μ' ἐπίασε βίγος. Ν' ἀρνηθῶ; Ἡ φιλοτιμία μου δὲν τὸ ἐπέτρεπε. Τί νὰ κάμω; Ἐμπρός βαθύ καὶ πίσω βρέμα, κατὰ τὴν λαϊκὴν παροιμίαν. Ὅλη ἡ συνοδεία εἶχε καρφωμένα ἐπάνω μου τὰ μάτια. Τέλος ἔκαμα τὴν ἀνάγκην φιλοτιμίαν, ἐπροχώρησα ὀλίγα βήματα, ἔκλεισα τὰ μάτια καὶ ἐκάθισα μέσα στὸ δίχτυ, ὠχρός, ἄφωνος, σὰν νὰ ἐπρόκειτο ν' ἀναβῶ τὰς βαθμίδας τῆς λαιμητόμου. Ὅλον τὸ αἷμά μου ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἶχε μαζευθῆ εἰς τὴν καρδίαν μου· ἤθελα νὰ φωνάξω, νὰ πεταχθῶ ἔξω ἀπὸ τὸ δίχτυ· ἀλλὰ τὰ πόδια μου δὲν εἶχαν τὴν δύναμιν νὰ κινηθοῦν, ἡ φωνή μου εἶχε πνιγῆ μέσα στὰ στήθη μου.

Μετ' ὀλίγον τὸ σχοινί ἐτραυήχθη ἀπότομα, ἤσθάνθην ἕνα βίαιον κλονισμόν καὶ εὐρέθην μετέωρος εἰς τὸ κενόν. Ἡ ἀνάβασις εἶχεν ἀρχίσει. Πάησε πλιά! Μοῦ ἐφάνη πρὸς στιγμὴν ὅτι εἶχον ἀποθάνει, καὶ ὅτι, ἐγκαταλείψας τὸ γήινον σαρκίον μου, ἀνηρχόμην πρὸς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴν κλίμακα τοῦ Ἰακώβ. Ἀλλὰ δυστυχῶς μετ' ὀλίγον συνῆλθον· ἡ συναίσθησις τοῦ κινδύνου διαρκῶς ἐμεγάλωνε καὶ ἐκυριάρχει εἰς τὸ πνεῦμά μου. Ἦκουα τώρα καθαρώτερα τὸ ἀδιάκοπον τρίξιμον τῆς ἀνέμης καὶ τὰς φλυαρίας τῶν στρεφόντων αὐτὴν καλογήρων, ἤκουα δὲ ἀκόμη καὶ τοὺς συντρόφους μου εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βράχου, ποὺ ὠμιλοῦσαν δι' ἐμέ. Ἴσως νὰ μὲ ἤλεγχον, διότι δὲν ἔλεγα κανένα τραγουδάκι κατὰ τὴν ἀνοδὸν μου διὰ νὰ τοὺς διασκεδάσω περισσότερον.

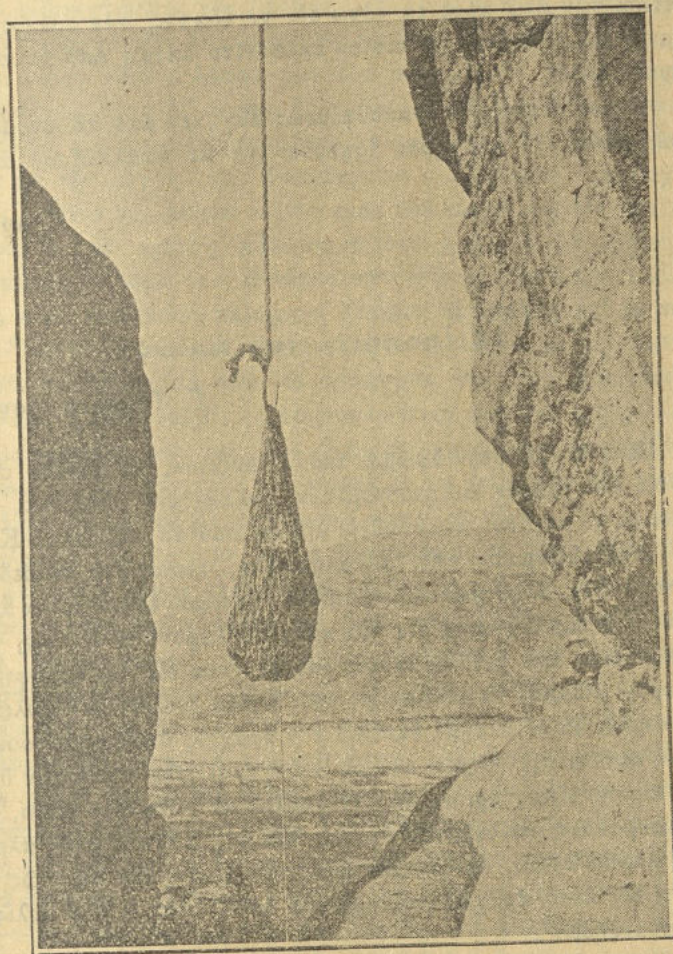
Ἡ ἀνέμη ἐξηκολοῦθει νὰ τρίξῃ, τὸ σχοινί νὰ μαζεύεται, τὸ δίχτυ διαρκῶς ν' ἀναβαίνει, ἀναβιδάζον συγχρόνως κι' ἐμὲ συμμαζευμένον μέσα του σὰν ψάρι στὴν ἀπόχη. Ὁ κίνδυνος καθίστατο ὀλονὲν περισσότερον ἀποτρόπαιος. Ἐρριπτα τὰ βλέμματά μου πρὸς τὰ κάτω, καὶ τὸ θέαμα τῆς ἀβύσσου, ποὺ ἠπλώνετο ἐκεῖ, μ' ἔκαμνε νὰ ζαλιζώμαι καὶ νὰ λιποθυμῶ· ἔστρεψα τὸ κεφάλι τότε πρὸς τὰ ἐπάνω, ἀλλ' ἀντίκρυσά τὸ ξεφτισμένο ἐδῶ κι' ἐκεῖ σχοινί ποὺ μ' ἐτραυοῦσε. Καὶ πρὸς παρηγορίαν μου καὶ ἐμπύχωσίν μου, μοῦ ἤλθε τότε εἰς τὸν νοῦν ἕνας διάλογος, ποὺ εἶχα κάνει ἄλλοτε μ' ἕνα καλόγηρον τῶν Μετεώρων εἰς τὰ Τρίκκαλα, σχετικῶς μὲ τὴν ἀνάβασιν:

— Καὶ πότε ἀλλάζετε τὸ σχοινί; τὸν εἶχα ἐρωτήσῃ.

— Μά, ὅταν κόβεται! μοῦ εἶχεν ἀπαντήσῃ ἀπαθής. Θεὲ καὶ Κύριε! Ἐχει γοῦστο νὰ ἤλθε ἡ ὥρα ν' ἀλλαχθῇ τώρα τὸ κατηραμένο

σχοινί! Ἐκλείσα τὰ μάτια καὶ τὰ τρέμοντα χεῖλη μου ἤρχισαν νὰ ψιθυρίζουν μικρὰν προσευχὴν.

Ἐνας αἰὼν τρόμου καὶ ἀγωνίας, διαρκῶς ἐπιτεινομένης, ἐπέ-

Μέσα στὸ δίχτυ.

(πέραν διακρίνεται ὁ Πηνειὸς ποταμὸς).

ρασεν ἀκόμη ζάλῃ μὲ εἶχε καταλάβει, τὰ δὲ χεῖλη μου ἀσυναίσθητως πλέον ἐξηκολούθουν νὰ συλλαβίζουν τὰς λέξεις τῆς προσευχῆς, ὅτε ἔξαφνα τράχ! συγκρούομαι ἐκ τῶν κάτωθεν μ' ἕνα

σκληρότατον σῶμα, καί, ανοίξας τοὺς ὀφθαλμούς μου, βλέπω ὅτι ἤμην ἐπάνω εἰς τὸ μοναστήρι, μέσα εἰς τὸ δίχτυ, ἅλα καθήμενος εἰς στερεὸν ἔδαφος, εἰς τὸν βράχον τῆς μονῆς· εἶχα κτυπήσει ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω εἰς τὸ ἔδαφος, κλεισμένος, ὅπως ἤμην, εἰς τὸ δίχτυ, τὸ ὅποσον ἐκρατεῖτο ἀκόμη ἀπὸ τὸ καραβόσχοινο.

Βαθὺς στεναγμὸς ἀνακουφίσεως ἐβγήκεν ἀπὸ τὸ στόμα μου, ἐνῶ πέντε ἕξ καλόγηροι ἐσπευδαν νὰ με ἀπαλλάξουν ἀπὸ τὰ σχοινιά.

1922.

Ἡ ἐποποιία τοῦ Κιλκίς.

Γ. Τσοκοπούλου.

Ἀπὸ τὸ ἐλαφρὸν ὕψωμα τοῦ Σαριγκιόλ, τὸ ὅποσον στεφανώνει ἓνα μικρὸν σιδηροδρομικὸν φυλακεῖον, φαίνονται πλέον καθαρὰ οἱ μεγάλοι κυματώδεις λόφοι, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ Κιλκίς.

Εἶναι ὑψώματα γῆς, ἀλλεπάλληλα, στενώτατα συνδεδεμένα μεταξὺ των, ἄλλα μαλακὰ καὶ ἄλλα ἀπότομα, ἐξανθήματα ἀνησυχου γῆς, καταλήγοντα εἰς τὸν καθαυτὸ λόφον τοῦ Κιλκίς, γαλαζοπράσινον ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ φέροντα εἰς τὴν κορυφὴν ἓνα ἄσπρον στέμμα, τὸ μοναστήρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Πουλιὰ τῆς τρικυμίας θὰ ἐδιάλεξαν ἐκεῖνον τὸν βράχον, διὰ νὰ κτίσουν φωλεὰν καταφυγῆς. Θηρία καὶ οἱ Βούλγαροι, τὸν ἐδιάλεξαν διὰ νὰ τὸν κάμουν ὀρμητήριον, ἀπὸ τὸ ὅποσον νὰ χύνωνται κάτω, ὅπως οἱ κουρσάροι τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος. Καὶ εἰς μίαν πλευρὰν τοῦ λόφου αὐτοῦ, τὴν ἀνατολικήν, τὴν βλέπουσιν ἀκριδῶς ἀπέναντι εἰς ἄλλα προχώματα, ἐκτίσθη τὸ Κιλκίς, ἡ ἀκρόπολις τῶν κομιτατζήδων*.

Ὅσοι εἶδαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου, καὶ βλέπουν καὶ τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, δυσκολεύονται ν' ἀποφανθοῦν ποῖα εἶναι τὰ τρομερώτερα. Ὅσοι ἀπλῶς σκεφθοῦν πόσοι ὑπερήσπιζαν τὰ στενὰ τοῦ Σαρανταπόρου καὶ πόσοι τὰ στενὰ τοῦ Κιλκίς, ἀδυνατοῦν νὰ ἐξηγήσουν ὄχι τοῦ Σαρανταπόρου, ἀλλὰ τοῦ Κιλκίς τὴν νίκην. Διότι οἱ Βούλγαροι, καλὰ ταμπουρωμένοι, με ἔλας των τὰς εὐκολίας, με ὀχυρώματα ἀπόρθητα, με τελείας σκοπεύσεις, καὶ με ἐπισημάνσεις

ἐκ τῶν προτέρων ἐξηκριθωμένας, ἰσάριθμοι δὲ τῶν ἐπιτιθεμένων, εἶχαν ὄλην τὴν εὐκολίαν νὰ σαρώσουν τὸν ἐχθρὸν, ὁ ὅποιος εἶχεν ἔλα τὰ μειονεκτήματα τῆς θέσεως, καὶ ἓνα μόνον, ἀλλὰ θεῖον πλεονέκτημα, τὸ τῆς ἀκατασχέτου ὀρμῆς.

Καὶ τέλος, ἰδοὺ ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων. Ἡ στρατιωτικὴ ἱστορία θὰ ὀμιλήσῃ δι' αὐτόν, ὅπως ὀμιλήσῃ δι' ἓνα ἄλλον λόφον Ἰσοῦ ὕψους, εἰς τὸν ῥωσοϊαπωνικὸν πόλεμον, τὸν ὅποσον ἐπήρην ἐπίσης με τὴν λόγῃ των ἀκατάσχετοι οἱ Ἰάπωνες.

Εἰς ἐκεῖνον τὸν ἀέναον κυματισμὸν τῶν λόφων, εἰς τὸν ὅποσον φαίνεται ὡς νὰ στέλλῃ κάποιος γήινος ὠκεανὸς ἀπὸ μακρὰ φουσκωμένα τὰ νερά του, ὁ λόφος τῶν 605 μέτρων παρουσιάζεται ὡς κύμα ὠκεανικὸν πελώριον, ἔτοιμον νὰ ὀρμήσῃ καὶ νὰ σαρώσῃ. Ὑψηλός, ἀπότομος, χυμένος πρὸς τὰ ἐπάνω με τὴν ὀρμὴν ποῦ τὸν ἐτίναξε μέσα ἀπὸ τὰ σπλάγγνα τῆς γῆς ὁ μυστικὸς Ἑγκέλαδος*, φαίνεται εἰς τὸ ἀποτυφλωτικὸν φῶς τῆς μεσημβρίας ὡς αἱματωμένος. Δύο μεγάλοι βαθεῖται χαράδραι τὸν σχίζουσιν καθέτως, καὶ ἡ πρασινάδα ποῦ σκεπάζει τὰ χεῖλη τῶν δύο χαράδρων ἔχει ἀναλογίαν με παγωμένον κυανίζον αἶμα.

Ὅλα θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ τὰ φαντασθοῦν οἱ Βούλγαροι, ὄχι ὅμως ὅτι καὶ ὁ λόφος ἐκεῖνος θὰ ἐπαίρνετο με τὴν λόγῃ ἀπὸ ἀνθρώπους, ποῦ ἔχουν σάρκα καὶ ὀστά, καὶ ποῦ δὲν εἶναι Γίγαντες ἢ Ἑκατόγχειρες*, ἢ δὲν ἔχουν τὸ ἄτρωτον τοῦ Ἀχιλλέως. Καὶ στηρίζοντες πρὸ πάντων εἰς τὸν λόφον αὐτὸν τὰς ἐλπίδας των, ἦσαν ἤσυχτοι ὅτι ἐμπρὸς εἰς αὐτὸ τὸ κύμα τῆς γῆς θὰ ἔσπαζεν ἀφρισμένο τὸ κύμα τοῦ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ εἶχον ὀπολογίσει χωρὶς αὐτὸν τὸν ἄλλον θεῖον, ἀόρατον καὶ ἀσύλληπτον ἄφρον ποῦ ὑπάρχει μέσα εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, χωρὶς τὴν ψυχὴν. Καὶ ἡ ψυχὴ ἐνίκησεν ἀκόμη ἄλλην μίαν φορὰν τὴν φύσιν. Πολὺ ὕψηλὰ βεβαίως — ἐξακόσια πέντε μέτρα ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς — εἶχαν τοποθετήσῃ τὰς ἐλπίδας των οἱ Βούλγαροι. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ὕψος, τὸ ὅποσον νὰ μὴ φθάνῃ ἡ ψυχὴ.

Καὶ εἰς ὄλην αὐτὴν τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐκεῖνο ποῦ ἔχει νὰ θαυμάσῃ κανεὶς εἶναι ἡ ψυχὴ ἑνὸς στρατοῦ, τὸν ὅποσον ὠδήγει ἡ θεία Νέμεσις*. Ἡ πολεμικὴ τακτικὴ, ψυχρὰ διὰταξις κανόνων καὶ ἀριθμῶν, ἔμεινε κατὰ μέρος, καὶ ἔλα τὰ στρατιωτικὰ διδάγματα, ποῦ ἀποτελοῦν τὰς πλάκας τοῦ Μωϋσέως διὰ τοὺς στρατηγούς, ἐγράφησαν κάτω ἀπὸ τὰ τσαρούχια τῶν εὐζώνων. Ὁ ἀπαράβατος νόμος, κατὰ τὸν ὅποσον ὁ στρατὸς δὲν πρέπει νὰ ἐπιχειρῇ

ἔφοδον διὰ τῆς λόγχης, ἀπὸ ἀποστάσεως μεγαλυτέρας τῶν διακοσίων μέτρων, ἐφονεύθη εἰς τὴν μάχην τοῦ Κιλκίς, ἐδαλασάμωθη καὶ ἐκλειδώθη εἰς τὴν βιτρίναν τοῦ μουσείου, μαζὶ μὲ τὴν μούμιαν τοῦ Ἀμμενοφθά* καὶ τοῦ Ῥαμσή* τοῦ Β'. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς ἔσυρε τὴν λόγχην καὶ τὴν προσήρμοσεν εἰς τὸ τουφέκι δύο χιλιάδες μέτρα μακρὰν τῆς ἐχθρικῆς παρατάξεως. Καὶ ἐπτέρωσε τὰ πόδια του, καὶ ὤρμησε δεκατιζόμενος, θεριζόμενος, ἀραιούμενος, ἀλλ' ἀκράτητος, ἀπτώτος, ἀκατάσχετος.

Ἀπέναντί του εἶχε τοὺς σφαγεῖς, τοὺς δημίους τῶν ἀθῶων, τοὺς ἐμπρηστάς.

Οἱ στρατιῶταί μας προχωροῦντες ἐπερνοῦσαν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ χωριά, τὰ καυμένα ἀπὸ τοὺς βαρβάρους. Τὰ βουλγαρικὰ στίφη, φεύγοντα ἀπὸ τὴν οὐδετέραν γραμμὴν, τὴν ὅποιαν εἶχε χαράξει ἡ δολία ἀπληστία των, ἄφησαν πίσω των μεγάλα μαῦρα ἄνθη τοῦ ὀλέθρου ἐπάνω εἰς τὴν χρυσιζοῦσαν ἐπιφάνειαν τῆς θερισμένης γῆς. Καὶ τὸ θέαμα αὐτὸ δὲν ἤμποροῦσε παρὰ νὰ ἐξαγριώσῃ τὰ ἀγαθὰ καὶ καλόδοξα ἑλληνικὰ μάτια, καὶ νὰ διοχετεύσῃ δι' αὐτῶν εἰς τὴν ψυχὴν τὸν πόθον τῆς ἐκδικήσεως. Ἐπτά ὥρατα ἑλληνικὰ χωριά, μαῦροι σωροὶ καπνιζόντων ἐρείπῳ ἐτροφοδότησαν τὸ ἑλληνικὸν μένος.

Ἀπὸ τρία διαφορετικὰ σημεῖα, ὡς ἀνοιγμα ριπιδίου, ἐπροχώρησεν ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς πρὸς αὐτὴν τὴν ὄροσειρὰν τοῦ Κιλκίς. Ἄλλ' ἡ πρόελασις ἐγένετο δύσκολος. Κάτω ἡ πεδιάς ἀνοικτὴ εἰς τὰ στόματα τῶν τελεθῶλων, ἀπὸ τὰ ὅποια ἐχύνετο ὁ θάνατος. Τὰ ὑψώματα τοῦ ἐδάφους, κρύπτοντα πίσω των καὶ ἀπὸ μίαν ἐκπληξιν τοῦ ὀλέθρου. Ἀδύνατος ἡ τοποθέτησις τῶν τηλεθῶλων. Ἐνῶ ἀκόμη μία πυροβολαρχία ἐζήτηε τὴν θέσιν τῆς, αἱ ὀπίδες τῆς ἐθέρισαν τριάντα ἄλογα καὶ τοὺς περισσοτέρους πυροβολητάς. Ἀλλὰ παρ' ὅλα ταῦτα, ὅλοι ἐπροχωροῦσαν ἀπτώτοι. Καὶ ἐνῶ ἀπὸ τὴν πεδιάδα ἀνέβαιναν οἱ πεζοί, ἀκάλυπτοι, ἀκατάσχετοι, μὴ λαμβάνοντες τὴν παραμικρὰν προφύλαξιν, τρέχοντες ὡς εἰς πανηγύρι, δεξιὰ οἱ εὐζωνοὶ ἐπηδοῦσαν τὰ ὑψώματα σπεύδοντες εἰς αὐτὸν τὸν ὄρατον ἄθλον, ὁ ὅποτος λέγεται ἄλωσις τοῦ λόφου 605.

Οἱ Βούλγαροι, ποὺ τὰ εἶχαν ὑπολογίσει ὅλα, ποὺ εἶχαν μετρήσει μὲ προσοχὴν, ποὺ εἶχαν ἐργασθῆ μὲ σοφίαν, ποὺ ἐπερίμεναν μὲ ἀσφάλειαν, εἶδαν εἰς διάστημα ὀλίγης ὥρας ν' ἀνατρέπωνται ὅλοι των οἱ ὑπολογισμοί. Ἐπολέμησαν καλά, ἀντετάχθησαν

μὲ λύσσαν, ἐγέμισαν μὲ τὰ πτώματά των τὰ χαρακώματα, εἰς τὰ ὅποια ἐπολεμοῦσαν ὄρθιοι. Ἀλλὰ αἱ κορυφαὶ τοῦ ἑνὸς μετὰ τὸν ἄλλον λόφον των ἐστεφανώνοντο ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸν στρατὸν. Καὶ ὅταν μίαν στιγμὴν, μέσα εἰς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ἀλαλαγμὸν τῆς μάχης, ἠκούσθησαν αἱ ζητωκραυγαὶ τῶν εὐζῶνων ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, οἱ Βούλγαροι, κατάπληκτοι ἀπὸ τὸ θάυμα, ἐρροβόλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς λόφους τρέχοντες ἐν ἄλλοφροσύνῃ.

Ὅσα καὶ ἂν γραφοῦν περὶ τῆς μάχης αὐτῆς, καὶ ὅσονδήποτε λεπτομερῶς καὶ ἐπιστημονικῶς ἂν ἐκτεθοῦν αἱ φάσεις τῆς, θὰ εἶναι ἀπολύτως ἀδύνατον εἰς τὸν ἀναγνώστην ν' ἀναλύσῃ μέσα εἰς τὸν νοῦν του τὴν ὁρμὴν αὐτοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου κύματος, τὸ ὅποτον ὠγκώθη, ἄφρισε, ἐχύθη, συνέτριψε, συνεπῆρε, ἐσκόρπισε, ἐξηφάνισε. Μόνον ἴσως ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἁγίου Γεωργίου, ἢ ἀπὸ τὴν κορυφὴν τοῦ 605, τὸ βλέμμα ἤμπορεῖ νὰ συλλάβῃ τὴν ἔκτασιν, τὴν σημασίαν καὶ τὴν παραφορὰν αὐτῆς τῆς γιγαντομαχίας.

Καθὼς ἐπροχώρησε τὸ πεζικόν, ἀνατρέπον ὄχι μόνον τῆς στρατιωτικῆς τακτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς λογικῆς καὶ τοῦ χρόνου ἀκόμη τὰς ἀπαιτήσεις, οἱ Βούλγαροι ἐλύγισαν ὡς καλάμια εἰς τὴν πνοὴν σφοδροῦ ἀνέμου. Πρὸς τιμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατοῦ πρέπει νὰ λεχθῆ ἀκόμη μίαν φορὰν καὶ νὰ τονισθῆ ὅτι οἱ Βούλγαροι ἐπολέμησαν γερά. Ὑπάρχουν πλατεῖα χαρακώματα ὕψους ἑνὸς καὶ ἡμίσεος μέτρου, τὰ ὅποια ἐγέμισαν πτώματα. Καὶ πτώματα ὄχι μόνον ἐκείνων ποὺ εἶχαν ταχθῆ εἰς αὐτά, ἀλλὰ καὶ ἐκείνων, ποὺ ἦλθαν ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς νεκροὺς καὶ εἰς τὸ χαρακώμα καὶ εἰς τὸν Ἄδην.

Ἐμπρὸς ἀκριβῶς εἰς τὸν κυρίως λόφον τοῦ Κιλκίς καὶ εἰς τὰ πλάγια τοῦ 605, ἡ μάχη διεξήχθη εἰς μερικὰ σημεῖα ὄχι πλέον μὲ τὸ τουφέκι ἢ μὲ τὴν λόγχην· τὸ τουφέκι δὲν εὗρισκε καιρὸν νὰ γεμισθῆ, καὶ τὸ ἀτσάλι τῆς λόγχης ἐλύγισε. Καὶ τότε ἐχρησιμοποιήθησαν τὰ χέρια, τὰ νύχια καὶ τὰ δόντια. Τὸ θέαμα τῶν στρατιωτῶν, Βουλγάρων καὶ Ἑλλήνων, ποὺ ἐλογχίσθησαν ἀμοιβαίως καὶ εὐρέθησαν νεκροὶ ὁ ἕνας πλησίον τοῦ ἄλλου, εἶναι σύνηθες. Ἀλλὰ ὑπάρχει καὶ τοῦ θεάματος τούτου ἀγριώτερον. Ἑλληνες καὶ Βούλγαροι ἐνηγκαλίσθησαν ἀοπλοὶ πλέον εἰς τὸν ὑπερτατον σπασμὸν τοῦ μίσους, καὶ ἐκατρακύλησαν κάτω ἀπὸ τοὺς βράχους, καὶ ἔμειναν ἔτσι νεκροί, ἐνηγκαλισμένοι, βυθίζοντες τὰ

νύχια εἰς τὰ σώματα εἰς ἐκδήλωσιν μίσους, τὸ ὅποτον ἔζη ἀκόμη καὶ μετὰ θάνατον.

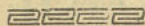
Τὴν στιγμήν ποῦ εἰς τὸ πρῶτον ἐσπερινὸν ἡμίφως ὑψώθησαν ἀπὸ τὸ Κιλίκις αἱ πρῶται φλόγες τῆς πυρκαϊᾶς καὶ ἔδαψαν μὲ τὸ αἷμα τῆς φωτιᾶς τὰ πλάγια τῶν βουνῶν τὰ βαμμένα μὲ τὸ αἷμα τῶν ἀνθρώπων, ἡ νίκη, ἡ ὥραία ἑλληνικὴ νίκη εἶχε συντελεσθῆ. Οἱ Βούλγαροι, ἐξαντλήσαντες καὶ τὴν τελευταίαν σταγὸνα τοῦ θάρρους των, ἔρευγαν πλέον κάτω ἀπὸ τὰ βουνὰ πετῶντες τὰ πάντα, ζητοῦντες σωτηρίαν, κοπῆδια τρομαγμένων θηρίων, τὰ ὅποια δὲν ἔχουν πλέον νύχια καὶ δόντια. Τὸ Κιλίκις, ὁ ἀποτροπαῖα φωλεὰ τῶν κομιτατζήδων, ἐκαίετο, ὄχι μὲ τὸν τρόπον ποῦ καίουν οἱ ἄνδρῳι τὰ χωρία τῶν εἰρηνικῶν καὶ τῶν ἀπολέμων, μὲ τὸ πετρέλαιον καὶ μὲ τὰς χειροβομβίδας, ἀλλὰ μὲ τὰ ἐντιμὰ καὶ παλικαρῖσια μέσα τοῦ γενναίου πολέμου, μὲ τὰς βόμβας ποῦ ὤρμυσαν ἀπὸ τὰ στόματα τῶν πυροβόλων.

Ἄλλὰ κάτω εἰς τὸν κάμπον καὶ εἰς τὰ διάμεσα τῶν λόφων καὶ μέσα εἰς τὰ χαρακώματα καὶ εἰς τὰς πλαγιὰς τῶν βουνῶν ὁ θάνατος εἶχε θερίσει. Τριῶν ἡμερῶν ἀγῶν ἔρριξε κάτω τὰ ἄνθος τῆς ἑλληνικῆς νεότητος, καὶ οἱ γενναῖοι ἐσκέποζον τὴν ξανθὴν γῆν, καὶ τὰ πτώματα τῶν ἡρώων εἶχαν σωριασθῆ

«σὺν τὰ θερισμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς».

Διὰ τὴν γραφὴν αὐτὴ ἡ ὑπέροχος σελὶς τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ἱστορίας, προσέφεραν τὸ αἷμά των μὲ ἴσην αὐταπάρνησιν οἱ πυροβοληταὶ καὶ οἱ εὐζῶνοι καὶ οἱ πεζοὶ καὶ οἱ ἵππεῖς, καὶ οἱ βετεράνοι* τοῦ πολέμου τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ἡπείρου, ὅπως καὶ οἱ κληρωτοὶ τῆς τελευταίας ἡλικίας, στρατιῶται ἐνὸς μηνός, εὐτυχῆσαντες νὰ λάβουν αὐτὸ τὸ ἀπαράμιλλον βάπτισμα τοῦ πυρός, καὶ οἱ σωματάρχαι ὅπως καὶ τὰ ἀπλᾶ στρατιωτάκια.

1914.

Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης.

(ἀνταπόκρισις εἰς ἐφημερίδα).

Κ. Ἀθανάτου.

Ἄπὸ τὸ Ἐγγλεζονήσι*, 7 Σεπτεμβρίου 1922.—Ἄλλοτε ἐξεκινούσαμε κάθε τόσο γιὰ τὴ Σμύρνη καὶ ἀπ' ἐκεῖ κατ' εὐθείαν τ' αὐτοκίνητα, τὰ τραίνα, τ' ἄλογα γοργὰ μᾶς ἔφερναν πρὸς τὰ μέσα, μακρὰ, εἰς τοὺς θερμοὺς τόπους τῆς Ἀνατολῆς, σὲ ἀπέραντα βάθη, δεξιὰ ἀριστερά, ὅλα δικὰ μας, δὲν ἤξερε ποῦ νὰ πρωτοπάῃ κανεὶς. Τώρα φέρνουμε βόλτα γύρω-γύρω τὰ νερά, καὶ μόλις ἀπὸ μακρὰ μπορούμε μόνο ν' ἀντικρύζουμε τ' ἀκρογιάλια, καθὼς οἱ διωγμένοι, οἱ ἀπόκληροὶ, ποῦ περιτριγυρίζουν τοὺς δρόμους, ξένοι καὶ ἄγνωστοὶ στὰ σπῖτια τὰ κλειστά!... Ἡ θάλασσα ποῦ μᾶς ἤγωνε τότε, μᾶς χωρίζει γιὰ πάντα αὐτὴ τὴ φορὰ. Μᾶς εἶναι ἀπηγορευμένος τόπος οἱ στεριές. Καὶ παραδέρνουμε μὲ τὸν καημὸ μας στὰ πελάγη. Ἐνα καῖκι ἀπλώνει τὰ πανιά του καὶ λικνίζει τὸν πόνο μας στὰ κύματα.

Τὸ Ἐγγλεζονήσι—Ἰδοὺ θεωρεῖται πρῶτης σειρᾶς διὰ τὸ μέγα δράμα. Παραμένουν ἐδῶ μερικὸι ἀπὸ ὅσους ἐσώθησαν ἀπὸ τὴν μεγάλην καταστροφήν. Δὲν τοὺς κάνει καρδιά νὰ περάσουν ἀπέναντι στὴ Μυτιλήνη, στὴ Χίο. Κάθονται ἐδῶ πέρα κι' ἀγναντεύουν, καὶ νὰ πιστέψουν ἀκόμη δὲν μποροῦν... Μιὰ σειρὰ ἀπὸ «σάτια» (μαοῦνες) παραστέκει στὴν ἀκροθαλασσιὰ. Μ' αὐτές, δεμένες πίσω ἀπὸ μιὰ γκαζολίνα*, κατῶρθωσαν νὰ φύγουν ὅπως-ὅπως, στοιβαγμένες, κάμποσες οἰκογένειες χριστιανῶν.

Δὲν εἶχαν κουράγιο νὰ φύγουν ἕως τὴν τελευταία στιγμή. Εἶχαν ἕνα σπιτάκι ὄλο κι' ὄλο καθεμιὰ, κι' ἂν τ' ἄφηναν κι' αὐτό, θὰ ἔπρεπε νὰ βγοῦν ζητιάνοι, στὸ δρόμο. Ἐβλεπαν τοὺς ἄλλους νὰ φεύγουν, κι' αὐτοὶ ἔμεναν. Ἐπῆραν τὴν ἀπόφαση νὰ μείνουν βραγιάδες πάλι, κάτω ἀπὸ τὴ σκλαβιά, νὰ ξαναφᾶνε τὸ ψωμί τῆς πίκρας μὲ τὸν τρόμο τοῦ Τούρκου, νὰ κουρνιαῖσιν ἄφωνοι στὸ σπιτάκι τους, καὶ νὰ πεθάνουν ἐπὶ τέλους μέσα σ' αὐτό. Κανεὶς τους δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῆ μεγαλύτερη συμφορά. Εἶδαν ἕνα ξημέρωμα τὸ στρατό μας νὰ φεύγῃ, τοὺς ἵππεῖς Ἄλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 6

καὶ τοὺς πεζοὺς ν' ἀποχαιρετοῦν τὰ λιθόστρωτα, κι' ἓνα σούρουπο δακρυσμένοι ἐκίνησαν τὸ μαντήλι πρὸς τὰ πλοῖα τοῦ στόλου, ποὺ ἐφευγαν κι' αὐτά. Ἐκλείσθησαν τότε μέσα στὰ σπιτάκια τους, σπιτάκια ποὺ εἶχαν ζήσει μαζί τους τόσων χρονῶν λύπης καὶ χαρῆς, ἔκαναν τὸ σταυρό τους, κι' ἐμαντάλωσαν πόρτες καὶ παράθυρα. Τὰ παιδιὰ ἐπανάλαβαν βουδᾶ στοὺς γέροντας γονεῖς τὸ παλιὸ παράπονο τοῦ ποιητοῦ¹:

Ῥαγιάδες θ' ἀπομείνουμε, μητέρα.

Τὸ γράφει τὸ κακό μας ριζικό!...

*

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρωὶ-πρωί, πίσω ἀπὸ τίς κρυφανοιγμένες γρίλλιες τῶν παραθυριῶν, οἱ ραγιάδες τῆς Σμύρνης ἐκράτησαν τοὺς λυγμοὺς, ἐσκούπισαν τὰ δάκρυα στὰ μάτια, ἔκαναν πάλι τὸ σταυρό τους, καὶ σιωπηλοὶ ἐκοίταζαν τὴν κίνηση στὸ μαχαλᾶ*. Οἱ Γιουρούκηδες* τοῦ Μπεχλιδάνη*, καθάλλα σὲ ἄλογα χωρὶς σέλλα, σὲ γαϊδουράκια, σὲ μουλάρια οἱ περισσότεροι, ἄλλοι πεζοί, μὲ γουρνοτσάρουχα καὶ μὲ κοντὰ βρακάκια, μὲ ὄψιν ἀναμμένη ποὺ διφούσε αἷμα, μὲ ντουφέκια, μὲ σπαθιά, μὲ σανίδες στὰ χέρια, ἔτρεχαν, οὐρλιαζαν σὰν τρελλοί. Τὰ τρομερὰ Ταγκαλάκια* ἐλαχάνιαζαν, καὶ ἡ φουντίτσα ἀνήσυχη στὸ φέσι τους ἐρευνοῦσεν ὅπως καὶ τὰ μικρὰ μαῦρα τους μάτια ἐδῶ κι' ἐκεῖ. Δέος καὶ φρίκη ἐπνιγε τὴν ἀναπνοὴ τῶν σκλάβων. Εἶχαν μετανοιῶσει ποὺ ἔμειναν, ἀλλὰ ἡ ἀγάπη τοῦ σπιτιοῦ τοὺς εἶχε συγκρατήσει. Τώρα πιά ἦταν ἀργά. Μόνον ἡ ἀχνή* ἐλπίδα στὸ Θεὸ τοὺς ἔδινε λίγη ζωή.

Οἱ δρόμοι ἦσαν ἔρημοι ἀπὸ χριστιανούς, ἀλλὰ φωνές, κραυγές, ξεφωνητὰ σπαραγμοῦ ἀντηχοῦσαν, γύρω καὶ παντοῦ. Ἡ Σμύρνη εἶχε ἀρχίσει πιά νὰ σπαρταρῶ. Ἄφηγε τοῦ θανάτου τὸ βροχαλητό. Ἄγρια βροντοῦσε ὁ μπαλτάς σὲ κάποιες πόρτες σιδερένιες, τζάμια ἔσπαζαν ὀλοένα στὶς πέτρες τοῦ σοκακιοῦ, νέες κοπέλλες ἔσκουζαν*, ἐλαχταροῦσαν μωρὰ παιδιὰ. Καὶ ἡ θριαμβευτικὴ πομπή τῶν Γιουρούκηδων τοῦ Μπεχλιδάνη ἐπάνω στὰ ζῦα ἐπληθύναι ὅσο περνοῦσε ἡ ὥρα. Ἐνας γέρος σωριάστηκε χωρὶς πνοή. Ἐνας ἀξιωματικὸς, κρυμμένος στὸ σπίτι, παρεφρόνησε. Τὰ σκυλιὰ ἀλυχοῦσαν στὶς αὐλές. Κάθε σπίτι κι' ἓνα δρᾶμα.

Σὲ λίγο ὁ δρόμος ἐβούιζε. Ἐπερνοῦσαν ἓνα παπᾶ βουτηγμένο στὸ αἷμα, μὲ ξεσκισμένο τὸ ράσο του κομμάτια. Ἐνας μαῦρος,

ἐντόπιος Τοῦρκος Σμυρνιός, ἐτρανοῦσε μὴν ὁμορφὴ σὰν τὰ κρύα νερὰ γυναῖκα, ἄσπλαχνα τὴν ἐτρανοῦσε ἀπ' τὰ μαλλιά. Πότε-πότε ἓνας ἀρχηγὸς ἐκάλπαζε ἀδιάφορος ἀνάμεσα ἀπ' τὸ σπαραγμό. Φωνές ἐφθάναν μακρυνές. Οἱ κρυμμένοι καταλάβαιναν ὅτι τοὺς ἔχει ζῶσει ὁ κίνδυνος. Ἐπερίμεναν ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή στὴν ἄλλη καὶ τὴ δική τους τὴ σειρά.

Ἔτσι σιγὰ σιγὰ ἐσκοτείνιασε. Κάποια ἡσυχία ἄρχιπε τώρα νὰ βασιλεῦη. Οἱ σκλάβοι ἀνέπνευσαν. Μερικοὶ ἐτόλμησαν νὰ προβάλουν στὶς πόρτες γιὰ νὰ μάθουν τί εἶχε συμβῆ στὴ γειτονιά. Ἡ ἡσυχία ἐξακολουθοῦσε. Καὶ ἐκοιμήθηκαν, ὅσοι ἐκοιμήθηκαν ἓναν ὕπνο ἀνήσυχο, ταραγμένο ὄνειρα μαῦρα τοὺς ξεπετοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι. Ὡ! ἡ νύχτα ἐκείνη τῆς ἀγωνίας καὶ τῆς ἀβεβαιότητος, ποὺ δὲν εἶχε τελειωμό! Κάθε κρότος, κάθε ψίθυρος, κάθε ἀνάσα τοὺς ἐφόδιζε, τοὺς ἐτάραζε. Ἀναπηδοῦσαν ἀπὸ τὸ κρεβάτι, ἔστηναν τ' αὐτὴ ν' ἀκούσουν μὴν ἦτανε μπαλτάς, μὴν ἦτανε ἀλόγων ποδοβολητό...

Ἐπέρασαν ἔτσι δύο-τρεῖ: ἡμέρες τρομάρας, κλεισοῦρας, ἀπελπισίας, δακρύων καὶ στεναγμῶν. Ὅταν ἔξαφνα, ἓνα πρωῒνό, ἡ πόλις ὅλη ξεπετάχθηκε τρελλὴ στὸ δρόμο. Φωτιά, γιαιγκί, πυρκαγιά! Ὁ βάρβαρος ἐχθρὸς εἶχε ἀποφασίσει νὰ σήσῃ ἀπ' τὸ πρόσωπο τῆς γῆς τὴν ἀπιστὴ τὴ Σμύρνη καὶ τοὺς γκισοῦρηδες τῆς. Φλόγες εἶχαν περιζῶσει τοὺς μαχαλάδες, οἱ καπνοὶ ἐγέμιζαν τὰ στενά, κι' ἡ φωτιά ἔτρεχε μὲ περισσότερὴ μανία ἀπὸ τὸν Τοῦρκο καὶ δὲν ἔκανε διάκριση οὔτε στὶς πόρτες τίς μανταλωμένες, οὔτε στὰ κλειστὰ παράθυρα. Εὑρίσκε τρόπο νὰ ὀρμᾶ ἀπὸ παντοῦ. Καὶ πρὶν αὐτὴ ὀρμήση, φρικτοὶ προάγγελοι τῆς οἱ Γιουρούκηδες, μὲ τοὺς μπαλτάδες ἔσπαζαν τίς πόρτες, ἔμπαιναν ἀλλάζοντες, καί, ἴδιοι μὲ δαίμονας τῆς κολάσεως, ἄρπαζαν κι' ἐξέσχιζαν κι' ἐβουτοῦσαν.

Χείμαρρος κόσμου μισοντυμένου, ξεμαλλιασμένου, ξεφρενιασμένου, πλούσιοι, πτωχοί, γέροι, νέοι, ἄνδρες, γυναῖκες, ἓνας χείμαρρος ἀκατάσχετος ἐχύθηκε, ἐπλημμύρισε τοὺς δρόμους κι' ἐτρανοῦσε πρὸς τὴν προκυμαία, ἔτρεχε πρὸς τὴ θάλασσα.

Ἀπὸ πίσω οἱ φλόγες τῆς φωτιάς ἔκαναν τὰ δοκάρια νὰ τρίζουν. Καὶ οἱ Γιουρούκηδες, κύριοι τῶν πάντων, μὲ τένεχέδες γεμάτους βενζίνα, ἐπατοῦσαν ἐπάνω στὰ κορμιὰ ὅσων εἶχαν ἀπομείνει καταμεσῆς τοῦ δρόμου κι' ἐκατάδρεχαν τὰ σπίτια. Ἄλλοι

1. Τοῦ Σμυρναίου Μιχ. Ἀργυροπούλου.

ἐπιαναν ὥρατες κοπέλλες χριστιανές τάχα πῶς θὰ τις σώσουν, νὰ τις πᾶνε στὰ χαρέμια τῶν πασσάδων. Ἄλλοι ἐκουβαλοῦσαν τὰ πιὸ πολύτιμα πράγματα τῶν σπιτιῶν. Σκηναὶ τουρκικῆς θηριωδίας, ἀπ' αὐτὲς ποὺ περιγράφουν οἱ ἱστορικοὶ στὸ πάρισμο τῆς Πόλης, στὸ χαλασμὸ τῆς Χίου, ἀνέζησαν ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα τῆς καταστροφῆς. Καὶ γύρω-γύρω ἀπὸ τὸν τρελλὸν χαλασμὸν τοῦ πυρὸς καὶ ἀπὸ τὸν χορὸν τῶν δαιμόνων, μέσα εἰς τὴν φρικαλέαν σκηνογραφίαν τοῦ θλέθρου, συναυλία σπαρακτικῆ ἀπὸ τοὺς θριαμβευτικούς ἀλαλαγμοὺς τῶν ἐμπρηστῶν καὶ τῶν σφαγέων καὶ ἀπὸ τὰς γοερὰς κραυγὰς τῶν θυμάτων, ἔδονοῦσε τὸν πυρωμένον ὀρίζοντα.

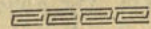
Τὰ κύματα ἐκείνων ποὺ ἔφρουγαν, ἀλαλιασμένοι ἀπ' τὴν τρομάρα, ἔτρεχαν διαρκῶς πρὸς τὴν προκυμαίαν. Εἰς τὰς ἐνώσεις τῶν δρόμων ἄλλα κύματα κόσμου ἐπροστίθεντο, κόσμου ποὺ ἐδιώκετο καὶ ἀπεγυμνώνετο, στὸ δρόμο ἀπὸ τοὺς Γιουρούκηδες κι' ἔτρεχε σαστισμένος γιὰ νὰ σώσῃ τὴν ζωὴν του τοῦλάχιστον ἀπὸ τοὺς ἀπαισίους διώκτας του.

Ἄλλὰ στὴν προκυμαία ἦταν ἄλλη φοβερὴ δοκιμασία. Ὁ στενὸς ἐκεῖνος χώρος ἀνάμεσα εἰς τὰ κτίρια τῆς παραλίας καὶ τὴν θάλασσαν ἦταν πιὰ γεμάτος, παστωμένος ἀπὸ χιλιάδες ψυχές, ποὺ ὕψωναν ἰκετευτικά τὰ χέρια πρὸς τὰ ξένα πλοῖα, ὅσα ἦσαν ἀραγμένα στὸν κόλπο τῆς Σμύρνης. Κι' ἀπὸ τίς ἀρτηρίες τῶν δρόμων ἔλο καὶ νέες μάζες κόσμου κατέφθαναν ἐκεῖ. Σὲ λίγο ἡ φοβερὴ πυρκαϊὰ ἄρχισε κι' ἐκεῖνη ν' ἀπλώνῃ τὲς πύρινές τῆς γλώσσες πρὸς τὴ προκυμαία. Τὸ πλῆθος ἐπροσπαθοῦσε τώρα ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν πλευρὰν τῶν καιομένων κτιρίων κι' ἐφέρετο πρὸς τὴν ἀκτὴν, οἱ δὲ δυστυχεῖς, ὅσοι εὗρισκοντο στὴν ἄκρη, σπρωχνόμενοι, ἐπιπταν καθ' ἑκατοντάδας στὴ θάλασσα, βαθεῖα πολὺ πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Μέσα στὶς φωνὲς τοῦ ζετρελλαμένου πλῆθους ἐπνίγοντο αἱ σπαρακτικαὶ ἐπικλήσεις τῶν πνιγομένων, ἀπελπιστικά δὲ καὶ γεμάται ἀγωνίαν ὑψώνοντο αἱ κραυγαὶ ἐκείνων ποὺ τοὺς εἶχαν διαδεχθῆ εἰς τὸ χεῖλος τῆς προκυμαίας καὶ ἐκινδύνευαν τώρα νὰ πάθουν τὸ ἴδιο. Εὐτυχησμένοι ἐστάθησαν ἐκεῖνοι ὅσους τὸ σπρώξιμο ἔβγαλε ἀντίκρου σὲ λίγα σάτια ποὺ ἔτυχε νὰ εἶναι ἀραγμένα σ' ἓνα μέρος τῆς προκυμαίας. Μ' ἓνα πήδημα ὄρμησαν μέσα, ἀπὸ τὸν θάνατον εἰς τὴν ζωὴν.

Ἐνα πλοῖο μὲ ξένη σημαία τοὺς ἔδωσε πίσω του, καὶ ὅστερ' ἀπὸ μιὰ νύχτα τρικυμίας, ἐφθασαν τὴν αὐγὴν στὸ Ἐγγλεζονήσι.

Πεινασμένοι, βρεγμένοι, διψασμένοι, μὲ τὴν ψυχὴν στὰ χεῖλη ἐπάτησαν τὸ πόδι στὴν ἀκτὴν κι' ἔκαμαν τὸ σταυρὸ τους. Ἄλλὰ τί νὰ τὴν κάνουν πλέον τέτοια ζωὴ, ἀφοῦ ἔχασαν ὅ,τι ἄλλο εἶχαν ἀγαπημένο σ' αὐτὸν τὸν κόσμον; Βλέπω ἐδῶ μιὰ μάννα ποὺ δὲν ξέρει τί ἀπέγιναν τὰ παιδιὰ τῆς. Εἶναι παιδιὰ χωρὶς τὴ μάννα τους. Ἀδέλφια ποὺ σκορπίσανε στὴν τρέλλα τῆς φυγῆς. Ἀνδρόγυνα χωρισμένα. Κι' ἓνα σκυλὶ δυστυχισμένο μάταια ψάχνει ναῦρη τὸν ἀφέντη του.

Τρέμον καὶ τώρα ποὺ μοῦ τὰ διηγούνται οἱ ἄνθρωποι. Ἄκυρα δὲν ἔχουν πιὰ τὰ μάτια τους εἶναι στεγνά. Ἀνατριχίλα μοῦ διαπερνᾷ τίς φλέβες. Μοῦ μιλοῦν, καὶ τὸ βλέμμα τους κάθε στιγμή στρέφει μηχανικῶς πρὸς τὸ βάθος τοῦ κόλπου, ἐκεῖ ὅπου πρὸ ὀλίγων ὥρων, πρὸ μιᾶς δύο ἡμερῶν ἐζοῦσαν μαζί ἔλοι, μέσα στὸ σπῆτι τους. Καημένα σπιτάκια! Πόσο τοὺς ἦταν ἀγαπημένα, πόσο λατρευτά! Ἡ ἡμέρα τὰ κρύβει μέσα στὴ θαμπάδα τῆς ἀντηλιᾶς ποὺ σκορπᾷ ἡ θάλασσα. Μὰ ἡ νύχτα, αὐτὴ τοὺς τὰ ξαναδείχνει γιὰ μιὰ τελευταία φορὰ: μόλις φθάσῃ τὸ βράδυ, οἱ φλόγες ξεχωρίζουν μακρὰ καὶ φωτίζουν τοὺς καπνοὺς, καὶ οἱ διωγμένοι προσηλώνονται ἀφηρημένοι πρὸς τὰ ἐκεῖ, λὲς καὶ ἀνάμεσα στὴ λάμψη προσπαθοῦν νὰ διακρίνουν τὴν ψυχὴν τῶν χαμένων ἰδικῶν τους ποὺ ἀναβαίνει μαζί μὲ τὰ σύννεφα τοῦ καπνοῦ πρὸς τὸν οὐρανόν. . .

Ἐπάνοδος.

Ἀναστασίου Πεξοπόρου.

Εἰς ἔλους τοὺς λιμένας καὶ τοὺς σιδηροδρομικοὺς σταθμοὺς τῆς χώρας ὑποδοχαὶ χαρᾶς, ἀλλὰ καὶ θλίψεως γίνονται αὐτὰς τὰς ἡμέρας. Οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι τῶν ἐπανερχομένων ἐφέδρων τοὺς ἀναμένουν. Μοῦ περιγράφουν τὰς σκηναὶς ἀναγνώσται δι' ἐπιστολῶν καὶ ἀρκετὰς ἔτυχε νὰ ἴδω ὁ ἴδιος εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἐχουν τὸν αὐτὸν χαρακτῆρα: δάκρυα χαρᾶς καὶ πόνου μαζί.

Εἰς τὴν πόλιν δὲν ἀντιλαμβάνομεθα τὰς σκηναὶς αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν βαθεῖαν συγκίνησίν των. Ἡ ζωὴ βέει γοργότερα καὶ πολυλάκις μόλις προφθάνομεν νὰ κατανοήσωμεν ἐνδιαφερούσας στιγ-

μάς της. Ἄλλὰ ἐξω εἰς τὸ βπαιθρον ἄλλως συμβαίνουσι τὰ πράγματα. Αἱ ἐντυπώσεις παρέχονται ζωηρότεροι. Καὶ εἰς τὴν πόλιν ἀκούει κανεὶς συζητήσεις διὰ τὰ πολεμικὰ συμβάντα, τὰ λόγια ὁμως διασκορπίζονται μὲ κάποιαν ἀστάθειαν. Εἰς τὸ χωριό, εἰς ἓνα μαγαζάκι, εἰς ἓνα καφενεδάκι, εἰς τὸν ἀγρόν, εἰς τὸ τραῖνο, ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις ἀπηγοῦν μὲ ἐντυπωτικώτερον τόνον.

Ἦκουσα πολλὰς τοιαύτας καὶ ὅλοι εἶναι μία πάλη αἰσθημάτων μεταξὺ ἐκείνων ποῦ δὲν ἐπανήλθον νικηταὶ καὶ ἐκείνων ποῦ τοὺς ὑπεδέχθησαν ἡττημένοι. Μία ἐπίπληξις εἶναι γενική: «Ὅχι, παιδιὰ, δὲν τὰ καταφέρατε καλά. Ὅχι, ἔτσι δὲν ἔπρεπε νὰ γίνουσι τὰ πράγματα. Γιὰ σκεφθῆτε τί ἐχάσαμεν. Σεῖς, ἡμεῖς, ὅλοι.— Πρέπει νὰ ἀκούσεται πρῶτα». Ἀκούουν, προσεκτικὰ ἀκούουν. Κρέμονται ἀπὸ τὰ χεῖλη τῶν ἀφηγουμένων. Θέλουν νὰ μάθουν λεπτομερῶς τὸ τί καὶ τὸ πῶς συνέβη. Ἄλλὰ δὲν μένουσι εὐχαριστημένοι.

Καμμίαν ἄλλην φορὰν εἰς τὴν ζωὴν μου δὲν εἶδα τόσον πολὺ λυπημένον τὸν λαόν. Μὲ στεναγμὸν βαθὺν ὁμιλεῖ. Εἰς τὴν Ἄττικὴν ἤκουσα ἀγαθοὺς χωρικοὺς νὰ λένε: «Ἄχ, γιατί νὰ μὴν ἤμαστε ἡμεῖς ἐκεῖ; Ὅχι τὸν ἐκρατούσαμεν τὸν Κεμάλ μὲ τὰ δόντια. Μπρὲς γιὰ τὸ Θεό, τί ἐπάθαμεν». Δὲν πρόκειται περὶ καφενεακτικῆς ἐκφράσεως· παρομοίαι δὲν προσέχει κανεὶς δὲν ἀξίζει. Θέλω νὰ εἰπῶ περὶ τῆς αὐθορμητοῦ ἐκδηλώσεως τῆς ψυχικῆς ὀδύνης τοῦ λαοῦ μὲ εὐκρίνειαν, περὶ τοῦ φωτεινοῦ ὀρθολογισμοῦ του. Ὅμιλοῦν μὲ πόνον αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι, ἔπειτα δὲ λέγουσι: «Ναί, μιλῶμεν τὰ παιδιὰ, ποῦ μᾶς ἤλθαν ἔτσι, ἀλλὰ πάλιν καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι πταίουσι, πταίουσι πολὺ! Τί μᾶς ἐφτιαξαν, τί μᾶς ἐφτιαξαν! . . . »

Καὶ διὰ μίαν σκηνὴν ὑποδοχῆς εἰς τὸ ἀττικὸν χωριουδάκι τοῦ Κουβαρά* θέλω νὰ εἰπῶ. Μὲ τὸ πρωινὸν τραῖνο ἀφίχθη κάτω εἰς τὸν σταθμὸν ἓνας τραυματίας. Μία γρατὰ τὸν ἐδέχθη κλαίουσα. Ἀνεψιός της ἦτο. «Ἦρθες, ἦρθες. . . » ἔλεγε. «Καὶ ὁ ἐξάδελφός σου, ὁ γιόγκας μου;—Δὲν τὸν εἶδα—Μαζὶ ἤσαστε καὶ δὲν τὸν εἶδες;—Ἐσκορπίσαμεν.—Παιδί μου, παιδί μου, ποῦ νὰ βρῖσκεσαι;—Ὅχι ἔρθη. Ἐννοια σου». Σιωπηλοί, ἡ γρατὰ καὶ ὁ νέος, ἀκολουθοῦν τὸν δρόμον διὰ τὸ χωριὸ ἐπάνω. Ἡ γυναῖκα προθυμοποιεῖται καὶ παίρνει ἓνα δεματάκι ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ νεοελθόντος. Καθὼς πλησιάζουσι εἰς τὸ χωριό, ὀλίγοι γυναῖκες, μερικὰ παιδιὰ τρέχουσι εἰς προὔπαντησίν των. Φιλοῦν τὸν τραυματίαν.

Τοὺς φιλεῖ. Δάκρυα. Ὑψηλότερα, εἰς λοφίσκον, ὡς εἰς θεωρεῖον, εἶναι παρατεταγμένος ὄλος ὁ θηλυκόκοσμος τοῦ συνοικισμοῦ. Κῦπτουσι γυναῖκες καὶ κορίτσια πρὸς τὰ κάτω καὶ βλέπουσι. Μία λέξις δὲν ἀκούεται. Ἀφήνουσι τοὺς συγγενεῖς νὰ χαροῦν τὴν ἐπάνωδον. Ἐπειτα μία μία προχωροῦν. Δειλὰ καλωσωρίσματα καὶ ἡ αἰώνια ἐρώτησις: «Τοὺς δικούς μας δὲν εἶδες;» Ὀνόματα ἀκούονται προφερόμενα μὲ λαχτάραν. Καὶ εἰς τὸν μικρὸν ἐκεῖνον κύκλον ἀνθρώπων ἀναμένονται ἐπίσης παιδιὰ. Μερικὰ ἤλθαν. Τραυματίαι ἄλλοι εἶναι ἀπὸ προηγουμένης μάχης. Ἄλλὰ περισσότεροι περιμένονται. Οἱ ὄμιλοι γυρίζουσι στὰ σπῖτια σιωπηλοί, λυπημένοι. Εἶναι τὸ ἴδιον θέαμα τοῦ διπλοῦ πόνου εἰς ὄλην τὴν Ἑλλάδα σήμερον, τοῦ πόνου διὰ τὴν καταστροφὴν, τοῦ πόνου διὰ τὴν καθυστέρησιν πολλῶν. Βαδίζω ὀλίγην ὥραν μὲ χωρικόν. Φωτεινὸς εἶναι ὁ ἥλιος καὶ γαλήνη εἰς τοὺς λόφους. Ἄλλὰ πένθιμον τὸ ὄψος τοῦ συνοδοῦ μου. Ἄφωτος πηγαίνει μὲ σκυφτὸ κεφάλι. Μίαν στιγμὴν μου λέγει σιγᾶ, μὲ στεναγμὸν:—Τρεῖς δικούς μου ἔχασα εἰς τὸν πόλεμον. Γιατί νὰ μὴν ἤμουνα κι' ἐγὼ ἐκεῖ; Ὅχι χανόμενα, ἀλλὰ πίσω δὲν θὰ ἐγύριζα.

11 Σεπτεμβρίου 1922.

Γ') ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ.

Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν.

Κ. Καλλινίκου.

Ἡ αὐταπάρνησις τῶν πτηνῶν καὶ ἡ στοργὴ των εἶναι θαυμασία.

Ὅταν ἀπαξ ἢ μήτηρ καθίσῃ ἐπὶ τῶν ὠῶν, ὁ νοῦς της ὄλος συγκεντροῦται εἰς τὴν ὄσον τὸ δυνατόν πιστοτέραν ἐκπλήρωσιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων. Τὸ ἄρρεν σπεύδει νὰ τῇ φέρῃ τροφήν ἢ καὶ τὴν ἀντικαθιστᾷ κάποτε ἐν τῇ ἐπιτάσει. Ἄλλὰ καὶ οὕτως ἐκείνη ἔχει ἄγρυπνα τὰ ὄμματα ἐπὶ τῆς φωλεᾶς. Εἶναι ἀξιοπαρατήρητος ἡ μεταβολή, ἡ ἐπελθοῦσα εἰς τὸν χαρακτήρα της. Ἦτο πρὶν ἀμέριμος καὶ ἀεικίνητος; Ἐπέτα πτερυγίζουσα εἰς τὰ δάση καὶ εἰς τὰ βουνά; Ἦτο φλύαρος; Ἦτο φαιδρά; Ἦτο λαισιτάτη; Ἦδη μὲ τὴν ἀνάληψιν τῶν μητρικῶν της καθηκόντων

δὲν ψάλλει πλέον, ἀλλὰ σιωπηλὴ καὶ περίφροντις διαμένει ἐπὶ τῶν ὤων ἐπὶ ὄρας, ἐπὶ ἡμέρας, αὐτὴ, ἢ ὅποια προηγουμένως δὲν εἶχε μιᾶς στιγμῆς ἡσυχίαν. Αἱ ἀηδόνες, αἱ ὑπολαῖδες, καὶ τὰ ἄλλα ὄδικά πτηνὰ δὲν ψάλλουν, ὅταν κλωσσοῦν. Βέβαια! Διότι τώρα πλέον ποῦ καιρὸς διὰ τραγούδια!

Ὅταν δὲ τὰ στρογγύλλα ἐκεῖνα πράγματα σπάσωσι, καὶ οἱ ἀπτῆνες νεοσσοὶ προέλθωσι πιπιλίζοντες καὶ τερετίζοντες εἰς τὸ φῶς, ὅποια ζωηρότης, ὅποια κελαδήματα, ὅποια κίνησις παρατηρεῖται εἰς τὴν εὐτυχῆ κατοικίαν! Πῶς τὰ μικρὰ πτηνάκια ἀνοίγουν τὰ μικκύλα στόματα διὰ νὰ εἰσδεχθῶσι τὴν τροφὴν ἀπὸ τὸ στόμα τῶν γεννητόρων! Πῶς οἱ γεννήτορες περιπίπτανται χαίροντες περὶ τὴν φωλεάν! Πῶς διπλασιάζουν καὶ πολλαπλασιάζουν τὴν ἐργασίαν των, ἔχοντες τώρα πλέον νὰ προνοήσουν διὰ πέντε, ἕξ, ἑπτὰ, ἢ καὶ περισσότερα στόματα! Πράγμα θαυμάσιον, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Αὐτὰ τὰ πτηνὰ φέρονται μετὰ τόσης εὐφυΐας! Τίς εἶπεν εἰς τὴν μητέρα νὰ ἐπικαθίσῃ ἐπὶ τῶν στρογγύλων ἐκεῖνων πραγμάτων; Ποῖος τὴν ἐδίδαξεν ὅτι ἡ ζωὴ θὰ προβάλλῃ διὰ τῆς ἐπιπέδου; Ποῖος τῇ ἐνεφύσησε τοσαύτην ὑπομονήν, ὥστε καὶ νύκτα καὶ ἡμέραν, καὶ ὑπὸ τὴν βροχὴν καὶ ὑπὸ τὸν ἥλιον, νὰ ἐπιμένῃ ἐκεῖ προσπεπασσαλευμένη; Ποῖος δὲ ὑπέδειξεν εἰς τὰ ἄπτερα νεόσσια ὅτι χρεωστοῦν ν' ἀνοίξουν τὸ στόμα καὶ νὰ λάβουν ἀπὸ τὸ μητρικὸν βράμφοσ τὴν τροφὴν, ἵνα συνεχίσουν τὴν ὑπαρξιν; Δὲν γνωρίζω ἄλλην ἀπάντησιν εἰμὴ ταύτην: ὁ ἀγαθὸς Θεός.

Ἡ ἀγάπη τοῦ πελεκάνου πρὸς τὰ τέκνα του εἶναι περιήκουστος. Ἡ παράδοσις λέγει περὶ αὐτοῦ ὅτι, ὁσάκις δὲν εὕρισκε τι νὰ προσφέρῃ εἰς τὰ μικρὰ του (ὁ πελεκάνος εἶναι ἰχθυοφάγος), σκίζει τὰ στήθη του καὶ τὰ τρέφει μὲ τὸ αἷμά του, διὰ νὰ μὴν τ' ἀφήσῃ καὶ ἀποθάνουν τῆς πείνης. Ἐπὶ τῆς τοιαύτης παραδόσεως στηρίζεται ὁ συγκινητικώτατος στίχος τοῦ Ἐπιταφίου Θρήνου:

Ὡσπερ πελεκάν
τετρωμένος τὴν πλευράν σου, Λόγε,
σοὺς θανόντας παῖδας ἐζώσας,
ἐπιστάξας ζωτικὸς αὐτοῖς κρουνούς...

Καθὼς δὲ πλεῖσται ὄσαι ὑπάρχουσι περιστάσεις παρὰ τοὺς πτηνοὺς, ὅπου ἐκλάμπει ἡ ἀγάπη τῶν γονέων πρὸς τὰ τέκνα, οὕτως ὑπάρχουσι καὶ ἕτεροι, ὅπου διακρίνεται ἡ εὐσέβεια τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς.

Ἦδη ὁ Μέγας Βασίλειος ἔκαμε λόγον περὶ τῶν πελαργῶν, οἵτινες τὸν πατέρα, ὑπὸ τοῦ γήρατος πετροροήσαντα, περικυκλώσαντες, διαθερμαίνουσι μὲν καὶ περιθάλλουσι διὰ τῶν ἑαυτῶν πτερυγῶν, βοηθοῦσι δὲ αὐτὸν ἡρέμα ἐν τῇ πτήσει, προσφέρουσι δ' εἰς αὐτὸν ἀφθόνους τὰς τροφάς. Ἴσως εἶναι αὐτὸς ὁ λόγος, διὰ τὸν ὅποσον εἰς τινὰς χώρας θεωρεῖται τοῦτ' αὐτὸ ἱερὸν τὸ πτηνὸν τοῦτο. Ἐν Τουρκίᾳ φέρ' εἶπεῖν, ὁ εὐσεβὴς μουσουλμάνος οὐδέποτε θὰ ἐπιβάλῃ χεῖρα ἐπὶ τοῦ ζῴου τούτου, τὸ ὅποσον, εὐγνωμονοῦν διὰ τὴν ξενίαν καὶ τὴν ἀγάπην, ἀνταποδίδει τὴν χάριν διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἰσοβίων ὄψεων, ὧν τυγχάνει ἄσπονδος ἐχθρός. Τῆς αὐτῆς ἐκτιμῆσεως ἀπολαύει ὁ πελαργὸς καὶ ἐν Ὀλλανδίᾳ, ὅπου τὸν προστατεύει καὶ ὁ νόμος. Ἐνταῦθα συνέβη τὸ συγκινητικώτατον ἐκεῖνο γεγονός, καθ' ὃ, πυρπολομένης οἰκίας καὶ τῶν φλογῶν περιβαλλουσῶν τὴν ἐπὶ τῆς στέγης φωλεάν πελαργῶν, ἐν ἧ ὁ ἀπτῆνες νεοσσοὶ εὕρισκοντο, ἡ μήτηρ προσεπάθησε καὶ ἄπαξ καὶ δις νὰ διασώσῃ τὰ μικρὰ τῆς, ἀλλ' εἰς μάτην, μέχρις οὔ, περιζωσθεῖσα καὶ αὐτὴ ὑπὸ τῶν φλογῶν, προετίμησε νὰ συγκατακαῆ μετὰ τῶν τέκνων τῆς, παρὰ νὰ διασωθῆ μόνη.

1910.

5. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

Φτωχὸς ἄγιος.

Ἀλεξάνδρου Παπαδιαμάντη.

Ὅταν ἦμεθα παιδιά, μὴ ἔχοντες τί νὰ κάμωμεν, διότι τὸ χωρίον μας δὲν εἶχεν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς ψυχαγωγίας, συνωδεύομεν πολλάκις τὰς μητέρας μας καὶ τὰς θεὰς μας εἰς ἐκδρομὰς ἀνά τοὺς ἀγρούς καὶ τοὺς ἐλαιῶνας, ἢ διημερεύομεν εἰς γραφικοὺς ὄρους παρὰ τοὺς ἀμμόδεις καὶ ἀσπίλους αἰγιαλοὺς, ἀπλῶς καὶ μόνον διὰ νὰ παρενοχλώμεν καὶ «χασσομεροῦμεν» μὲ τὰς ἀταξίας μας τὰς φιλέργους γυναῖκας, τὰς ἀσχολουμένας εἰς

τὸ λεύκασμα τῶν ὀθονῶν. Ἐὰν γειτόνισσά τις εἶχε τάξιμο ν' ἀνάψη τὰ κανδήλια τοῦ δεινὸς ἀγροτικοῦ ἀγίου, χάριν τοῦ ξενιτεύοντος καὶ θαλασσοποροῦντος συζύγου της, ἐὰν ἀγαθὸς τις ἱερεὺς μετέβαινε νὰ λειτουργήσῃ εἰς ἐξωκκλήσιον, διεφεύγομεν τὴν ἐπίδλεψιν τῶν γονέων μας καὶ ἐτρέχομεν ἐθελονταὶ κατόπιν τῶν εὐλαδῶν προσκυνητριῶν, αἵτινες ἐξεπλήττοντο αἰ ἴδιαι ἀνακαλύπτουσαι ἡμᾶς συνοδοιπόρους, χωρὶς ἄλλο ἐφόδιον εἰ μὴ ὀλίγον ἄρτον, ὃν εἶχομεν κλέψει ἀπὸ τὸ ἐρμάριον τῆς πατρῴας οἰκίας.

Ἡ ἐξοχωτέρα τῶν ἐκδρομῶν τούτων ἦτο εἰς τὸ Κάστρο, τὴν παλαιὰν πόλιν τῆς νήσου, ἐρημωθεῖσαν μετὰ τὸ 1821.

Τὸ Κάστρο τοῦτο ἦτο ἀληθῆς φωλεὰ γλάρου, βράχος ἐξέχων ὑπὲρ τὰς ἑκατὸν ὀργυιὰς ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης καὶ διὰ στενοῦ λαιμοῦ συνδεόμενος μὲ τὴν ξηράν, μεθ' ἧς συγκοινωνεῖ διὰ ξυλίνης γεφύρας.

Γράφω ἀπλῶς τὰς ἀναμνήσεις καὶ τὰς ἐντυπώσεις τῆς παιδικῆς ἡλικίας μου, δὲν λέγω δὲ ὑπερβολὴν βεβαιῶν ὅτι τὸ μέρος ἐκεῖνο ἦτο μία τῶν ἀγριωτέρων τοποθεσιῶν, ὅσαι ἀπαντῶνται εἰς τὰ εὐκραῖα κλίματα καὶ τὰς μειδιώσας ἡμῶν παραλίας.

Ἡ σημερινὴ κώμη, ὅπου συνωκίσθησαν μετ' ἄλλων ἀποίκων οἱ συμπατριῶταί μου, κεῖται εἰς εὐλίμενον μεσημβρινὸν τοπίον¹. Τὸ παλαιὸν Κάστρον ἦτο κατὰ τὴν βορειοτάτην ἐσχατιάν, εἰς ἄβατον καὶ ἀπρόσιτον μέρος, καὶ δύο ἐπιπροσθούντα αὐτοῦ νησίδια, βράχοι ἐπίσης χθαμαλότεροι τοῦ πρώτου, οὐδόλως ἰσχυοὺν νὰ τὸ σκεπάσουν ἀπὸ τοῦ ἀνέμου... Τόσον κραταιὸς ἔπνεεν ὁ βορρᾶς εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ὥστε τὰ δένδρα μαστιζόμενα ἐκάμπτοντο καὶ καθίσταντο ῥαχιτικὰ ὑπὸ τὴν πνοήν του, μόνον δὲ τινες ἐρπυστικοὶ θάμνοι, προσφυόμενοι εἰς τὰς πτυχὰς τοῦ ἐδάφους, εὕρισκον οἰκτρὸν ἄσυλον.

Ἐκεῖνο, ὅπερ δυσκολευόμενος νὰ ἐνοήσῃ σήμερον ὁ ἐπισκέπτῃς ἴσταται ἀπορῶν, εἶναι πῶς κατῶρθωναν ἄνθρωποι νὰ ζῶσιν ἐπὶ τοῦ ἀνύδρου καὶ ἀξένου ἐκείνου βράχου· ἀλλ' ἢ συναλεύουσα καὶ προσδιάζουσα αὐτοὺς ἦτο προδήλως ἡ ἀνάγκη. Ὁ φόβος τῶν Ἀλγερίνων, τῶν Βενετῶν καὶ τῶν Τούρκων τοὺς συνεπίεζε καὶ τοὺς ἐστοίδαζεν ἐπὶ τῆς φύσει ἀπορρήτου ἐκείνης κόγχης...

1. Ἴδε τὸν ἐν σελ. 104—105 τοῦ βιβλίου παρατιθέμενον χάρτην τῆς νήσου Σκιαθου.

Εἰς τὸ μέρος λοιπὸν τοῦτο ἔτρεχον ἐκάστοτε μετὰ τῶν ὀμηλικῶν μου, κατὰ τὰς ἐορτὰς μάλιστα, ὅταν ἐτελοῦντο πανηγύρεις εἰς τὰ ἐκεῖ σωζόμενα παρεκκλήσια. Καὶ ἔδλεπες διὰ μιᾶς τὸ ἐρημωμένον μέρος ζωοποιούμενον καὶ λαμβάνον χαροπὴν ὄσιν, καὶ αἰ ἀπὸ μακρῶν χρόνων σιγῶσαι ἡχοῖ ἤρχιζαν ν' ἀντιλαῶσι τὰς φαιδράς κραυγὰς τῶν παιδίων καὶ τὴν χελιδονώδη λαλιὰν τῶν νεαρῶν γυναικῶν...

Τρεῖς ἢ τέσσαρες ὁδοὶ ἔφερον ἀπὸ τῆς νεωτέρας πολίχνης εἰς τὸ Κάστρον. Τούτων ἡ κυριωτέρα ὀνομάζετο ὁ «Μεγάλος Δρόμος».

Ὁ δρόμος οὗτος, ἀφ' οὗ διήρχετο διὰ πολλῶν τοποθεσιῶν, ὧν ἐκάστη εἶχε τὴν ἱστορίαν της καὶ τὰς περὶ φαντασμάτων καὶ νεραῖδων παραδόσεις της, ἔφθανεν εἰς μέρος τι ἀρκούντως ὑψηλόν, ἀποτελοῦν ζυγόν* μετὰξὺ δύο κορυφῶν τῆς νήσου. Ἡ θέσις αὕτη ὀνομάζετο Σταυρός. Ἰσταντο τῷ ὄντι ἐκεῖ, πρᾶγμα συνηθέστατον ἄλλως, οὐχὶ σταυρός, ἀλλὰ τρεῖς ξύλινοι σταυροὶ παμπάλαιοι, ὧν ὁ χρόνος καὶ αἰ καταγιγίδες εἶχον ἐξαλείψει τὸ ἐρυθρὸν ἐπίχρισμα. Ὁ εἰς τούτων ἴστατο ἐξ ἀνατολῶν, ὁ δεῦτερος ἔδλεπε πρὸς ἀργέστην*, καὶ ὁ τρίτος πρὸς λίβα*.

Ἐκατὸν βήματα ἀπωτέρω, ὅπου ἡ ὁδὸς ἐκατηφόριζε καὶ ἐτρέπετο πρὸς τὸ Κάστρον, ἡμισείας ὥρας δρόμον ἀπέχον ἀκόμη, τὸ ἔδαφος ἦτο ὄλον κοκκινόχωμα ἐν μέσῳ ἑρεικῶν καὶ σχοίνων, αἱ δὲ μάμμαι καὶ προμάμμαι μας διηγούντο ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο, ἔχον ἀσυνήθη κοκκινωπὴν χροιάν, ἐξέπεμπε προσέτι εὐωδίαν ἀνεξήγητον. Ἴσως εἶπη τις ὅτι εἴμεθα καὶ ἡμεῖς «ἀκροαταὶ τῶν ἔργων, θεαταὶ δὲ τῶν λόγων» (ἄλλος ἄς διορθώσῃ «ὀσφρανταὶ» τῶν λόγων, ἂν θέλῃ), ἀλλὰ τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι ἐφαίνετο καὶ εἰς ἡμᾶς ὅτι τὸ χῶμα ἐκεῖνο πρᾶγματι εὐωδίαζεν.

Ἄνθρωπος εἶχεν «ἀγιάσει» ἐκεῖ, ἔλεγον. Πῶς; Πότε; Μὲ τὴν ἐπιπόλαιον παιδικὴν περιέργειαν δὲν ἐξήτασα ἀρκετὰ καὶ δὲν ἠδυνήθην νὰ τὸ μάθω. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἡ παράδοσις ἔμεινεν ἀμυδρὰ καὶ τὰ καθ' ἑκάστα ἀπωλέσθησαν. Καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ μάρτυρος ἐκείνου παρεδόθη εἰς λήθην. Κατὰ τὸ κοινὸν δὲ λόγιον «φτωχὸς ἅγιος δοξολογία δὲν ἔχει».

Παρήλθον πολλὰ ἔτη ἔκτοτε. Τῷ 1872, εἰκοσαετῆς ὧν, ἔτυχε νὰ μεταβῶ καὶ νὰ διατρίψω ἐπὶ τινὰς μῆνας ἐν Μακεδονίᾳ. Ἐγνώρισσα ἐκεῖ ἐντιμὸν συμπατριώτην ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν ἀποδημοῦντα.

ἀφελείας καὶ ἄνευ στόμφου ὁ ἀνὴρ οὗτος μ' ἐδίδαξε πολλοὶ διηγῆθη δὲ καὶ πολλὰς ἀρχαίας παραδόσεις τοῦ τόπου γεννησέως μας. Ἐνεθυμήθην τότε νὰ τὸν ἐρωτήσω, ἂν ἐγνώ-
 ῃ τι περὶ τῆς παραδόξου ἐκείνης εὐωδίας, ἣ ἂν ἤκουσε περὶ
 ἀνδρός, ὅστις εἶχεν ἀγιάσει πλησίον τῶν Τριῶν Σταυρῶν
 διηγῆθη δὲ τὰ ἑξῆς:

Ἐγερθεὶς περὶ ὄρθρον βαθὺν ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ βόσκων
 γὰς αἰγας καὶ μανδρίζων αὐτάς εἰς τὸ κατὰμερον* τῶν Τριῶν
 αὐρῶν, ἤμελε τὰς αἰγὰς του, καὶ, ἀφυπνίσας τὸν παραγιόν
 οὐ, τὸν ἔστειλε νὰ φέρῃ τὴν καρδάραν* πλήρη εἰς τὸ χωρίον,
 ὅς τὸν κολλίαν* του, τὸν προεστόν, καὶ νὰ γυρίσῃ γρήγορα
 ἴσω. Ἐὰν ἰδῇ καὶ ἀργοῦν ν' ἀνοίξουν τὴν γέφυραν, τοῦ εἶπε
 κρᾶξῃ τὸν φύλακα, τὸν πυλωρόν, καὶ ν' ἀνεβάσῃ τὸ γάλα μὲ
 παλάγκο* εἰς τὸ Κάστρον ἐπάνω. Ἄλλὰ νὰ μὴ φύγῃ πρὶν
 ἴδῃ εἶδῃσιν ἀπὸ τὸν κύρ Ἀναγνώστην, τὸν προεστόν, τὸν κο-
 γὰ τους, μὴ τυχὸν ἤθελε νὰ τοῦ παραγγείλῃ τίποτε.

Ὁ παῖς ἐπέταξε τὴν κάπα* του, ἐνίφθη μὲ τὴν στάμναν,
 πογγίσθη μὲ τὰ μανίκια τοῦ ὑποκαμίσου του, ἤρπασε τὴν καρ-
 ραν κι' ἔφυγε τρέχων.

Ἢτα, ἀφ' οὗ ἐνέβαλε τὸ πολὺ γάλα εἰς μέγαν λέβητα καὶ ἔρ-
 ψεν ἄφθονον ἄλας ἐντός, ἔξ ἐκείνου τὸ ὅποσον μόνος του ἐμά-
 ρευεν ἀπὸ ἀκρογιαλιά εἰς ἀκρογιαλιά, τρέχων ἐπάνω εἰς τοὺς
 ἀνάγκους, ὅπου ἔδωκε κογχύλια καὶ πεταλίδας, ὁ αἰπόλος ἤναψε
 οὐρ καὶ ἤσχυλεῖτο νὰ τὸ βράσῃ, καθότι ἐπρόβλεπεν ὅτι θὰ εὐρί-
 σκετο εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ γευματίσῃ ὁ ἴδιος μὲ γάλα, πρᾶγμα
 οὐσάρεστον, ἔάν, ὡς ἦτο λίαν πιθανόν, ὁ κολλίγας του ὠλιγώρει
 ἀ τοῦ στείλῃ «κανένα ἀρμυρὸ ψάρι». Διότι αὐτὸς ὁ αἰπόλος δὲν
 ἔβλεπε ἀπὸ ἐκείνους ὅπου γίνονται φόρτωμα εἰς τοὺς ἄλλους, καὶ,
 ἂν ὁ κολλίγας δὲν εἶχε τὴν καλὴν διάθεσιν, αὐτὸς δὲν θὰ ἔρριχνε
 τὴν ὑπόληψίν του, διὰ νὰ τὸν κάμῃ στανικῶς* νὰ τὸν φιλέψῃ*
 ἄρμυρὸ ἢ ἄλλο τίποτε, ἄς ποῦμε. Ἄλλοι ὁμοῦς εὐρίσκουν, τρό-
 πον τινά, τὸ μέσον νὰ τὰ ἔχουν καλὰ μὲ τὸν κολλίγα, κι' ἐνῶ τὰ
 ἀρνάκια τὰ μισακά*, κατὰ κανόνα, ὁ ἀετὸς τὰ τρώγει, ἂν καὶ τὰ
 δικά τους τίποτε δὲν παθαίνουν, αὐτοὶ, καὶ πάλι, νάχουμε καλὴ
 ψυχὴ, τὰ καταφέρνουν μιὰ χαρά.

Καὶ νὰ ἦτο τοῦλάχιστον ἀρκετὸν τὸ γάλα, διὰ νὰ πῆξῃ τυρὸν
 ἢ μῆζῃθραν, ὑπομονή. Ἄλλ' ὀργὴ Θεοῦ εἶχε πέσει τὸ ἔτος ἐκεῖνο

εἰς τὰ βοσκήματα. Τὰ πράματα τὰ μισὰ τοῦ εἶχαν φοφήσει· ὀλί-
 γες μόνον γαλάρες* τοῦ ἔμειναν· ὄλο καὶ στέρφες*. Δὲν ἔκαμεν
 ὁ Θεὸς καλὸν καιρὸν νὰ βγάλῃ χορταράκι, νὰ βοσκήσουν τὰ πρά-
 ματα. Τί νὰ σὲ κάμουν τὰ καημένα τὰ πράματα!

Ἢτα ὁ πτωχὸς ὁ τσόμπανος ἤρχισε νὰ σοδῇ τὸ αἰπόλιον,
 ἐξάγων τὰ ζῶα πρὸς νομὴν εἰς τὴν παρακειμένην κοιλάδα:
 «Τσοῦ! τσοῦ! Στέρφα! ἔ! Ψαρή! ὄι! ὄι!».

Μόλις προέβη ὀλίγα βήματα, καὶ ἰδοὺ δύο ἄγνωστοι ἀνθρω-
 ποι παρουσιάζονται ἐνώπιόν του καὶ τοῦ κόπτουσι τὸν δρόμον.
 Ἐφόρου ἀσυνήθῃ ἀναβολήν, καὶ τὸ ἦθος τῶν ἐφαίνετο ὅχι πολὺ
 ἄγριον, ἀλλ' ὀπωσοῦν ἀλλόκοτον. Ὁ βοσκὸς δὲν ἐφοδῆθη, ἐξε-
 πλάγῃ μόνον. Ὁ μικρὸς σκύλαξ, προπηδήσας εἰς ὑπάντησίν των,
 τοὺς ὑπεδέχθη μὲ ὀργίλας ὑλακάς.

Καὶ οἱ δύο ἐχαιρέτισαν τὸν αἰπόλον φέροντες τὴν χεῖρα εἰς
 τὸ στήθος, ἔτα εἰς τὸ μέτωπον. Ὁ εἰς τῶν δύο ξένων, ὁ πρεσβύ-
 τερος, ἀποταθεὶς πρὸς τὸν ἀγρότην, εἶπε μὲ λαρυγγώδη σκληρὰν
 φωνὴν εἰς ἑλληνοβάρβαρον ἀκατανόητον γλῶσσαν:

— Ἐσὺ μπελλέκ ἀνάραφ ἐμεῖς ντρόμο σοῦφτι;(1)

Ὁ αἰπόλος δὲν ἐνόησε γρῦ. Ὁ ξένος ἐπανέλαβε, συνοδεύων τὰς
 λέξεις δι' ἐκφραστικῶν χειρονομιῶν:

— Μπελλέκ, ποῦ πάει ντρόμο... πολλοί, πολλοί, ἐλέφ ἐλεφίν(2).

Ὁ βοσκὸς τότε ἤρχισε νὰ ἐνοηθῇ ὅτι τὸν ἠρώτων τὸν δρόμον
 τὸν ἄγοντα εἰς τὸ Κάστρον. Χωρὶς νὰ ὑποπτεύσῃ τίποτε, τοὺς
 ἔδειξε τὸν κυριώτερον δρόμον, τὸν φέροντα εἰς τὸ φρούριον, ὅστις
 ἄλλως ἦτο καὶ ὁ μόνος ὄρατός, καὶ διὰ νευμάτων τοὺς ἔδωκε νὰ
 ἐνοήσωσιν ὅτι, ἂν ἐπροχώρουν ἀκόμη ἑκατοστάς τινὰς βημά-
 των, θὰ ἔδλεπον μακρόθεν τὸ Κάστρον προκῦπτον ἐκεῖ εἰς τὸν
 αἰγιαλὸν μεταξὺ γῆς καὶ θαλάσσης. Οἱ ξένοι ἔκαμαν γεῦμα ἀπο-
 χαιρετισμοῦ καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Ἄλλὰ μετὰ τινὰς στιγμὰς ὁ βοσκὸς βλέπει καὶ ἄλλους τέσ-
 σαρὰς, μὲ ὅμοια ἐνδύματα, ἐξερχομένους ἀπὸ τῆς γείτονος λό-

(1) Ἐσὺ τοῦ χωριοῦ, ἠξεύρεις εἰς ἡμᾶς τὸν δρόμον νὰ δείξῃς;
 Σημ. τοῦ συγγραφέως.

(2) Εἰς τὸ χωρίον πόθεν φέρει ὁ δρόμος... (ἔπου κατοικοῦν)
 πολλοί, πολλοί, χίλια χιλιάδες. Σημ. τοῦ συγγραφέως.

χμης και βαδίζοντας μετὰ προφυλάξεως πρὸς συνάντησιν τῶν πρώτων. Οὗτοι μόλις ἐπὶ μίαν στιγμὴν ἔγιναν ὄρατοί, ἅμα ἐξεληθόντες εἰς τινα ἀλωήν*, και ἔστρεφον ὀπίσω τὰς κεφαλὰς ὡς νὰ ἀνησυχουν μὴ τυχὸν παρετηρήθησαν, και πάλιν ἐχώθησαν πάραυτα εἰς τὸ δάσος.

Ὁ αἰπόλος αὐθορμήτως, και χωρὶς νὰ ἠξυέρη τὸ διατί, ἔσπευσε προλαβὼν και ἐκρύβη ὀπισθεν τῶν θάμνων. Εἶχεν αἰσθανθῆ ἀμυδρῶς ὅτι συνέφερε νὰ μὴ ἐννοήσωσιν οἱ τέσσαρες ἐκεῖνοι ὅτι τοὺς εἶδε.

Τέλος και οἱ ἔξ ἔγιναν ἄφαντοι.

Ὁ βοσκὸς ἐστάθη ἐπὶ τοῦ ὄχθου τῆς γῆς, ἐφ' οὗ εὗρίσκετο, ὑψηλός, εὐθυτενής, με ἀγριόξανθον τὴν τραχεῖαν στοιδωτὴν* κόμην, ἐστάθη ἀκουμδῶν ἐπὶ τῆς βάρδου του τῆς μακρᾶς, και ἤρχισε νὰ σκέπτηται, και ὑποφίαι και φόβοι τὸν ἐκυρίευσαν. Κατ' ἐκεῖνην τὴν στιγμὴν ἢ πρώτη ἀκτίς τοῦ ἀνατέλλοντος ἡλίου ἐφώτισε τὸ προῶρως ἐρρυτιδωμένον μέτωπόν του και τοὺς χαρακτηριστῆρας τοῦ ἰσχυροῦ προσώπου του, προσώπου μόλις τεσσαρακονταετοῦς, και ἡ μορφή του ἐφάνη μυστηριώδους θελγῆτρου μετέχουσα, και δὲν ἐφαίνετο ἄμοιρος ψυχικοῦ ἢ και αἰσθητοῦ κάλλους ὁ τραχὺς και ἄξεστος τσόμπανος, ὁ ὑψηλὸς και σκληραγωγημένος και ἠλιοκαής, ὁ βόσκων τὰς ὀλίγας αἰγὰς του εἰς τὸ κατὰμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν.

Ὁλίγαι παρήλθον στιγμαὶ και ἀκούει ὀπισθεν του, ὄχι πολὺ μακρὰν, θροῦν φύλλων και κλάδων κινουμένων. Ὁ βοσκὸς ἀνεσκήρτησεν. Ὁ θόρυβος οὗτος ἦτο ὡς ἐκ βηματισμοῦ ἀνθρώπων μετὰ πολλῆς πατούντων προφυλάξεως, ἀλλὰ μὴ κατορθούντων, ἐν μέσῳ τοῦ χλοεροῦ δάσους, νὰ βωδάνωσιν ἐντελῶς τὸ βῆμα.

— Κι' ἄλλοι, κι' ἄλλοι ἔρχονται, ἐπιθύρισε· τ' εἶναι τάχα, Θεέ μου!

Τότε φῶς ἐπέλαμψε διὰ μιᾶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς τῆς ψυχῆς του, και οἶονεὶ μυστηριώδης ἐπίπνοια ἐπεφοίτησεν εἰς τὸν νοῦν του.

— Θὰ εἶναι κλέφτες! εἶπε. Και χωρὶς νὰ χάσῃ καιρόν, πηδᾷ ἐλαφρῶς ὀπισθεν τῶν θάμνων και ἀρχίζει νὰ τρέχῃ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον.

— Εἰς ὄνομα Κυρίου! ἐπιθύρισε μόνον.

Περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς προλαβούσης ἑκατονταετηρίδος πειρατικῶν πλοῦτον πλήρες ἀγρίων και αἰμοχαρῶν Βαρβαρέζων* προσωρμ-

σθη διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον Ἀσέληνον, κατὰ τὸ νοτιοδυτικὸν (¹) τῆς νήσου. Πάνοπλος συμμορία ἐκ δεκαπέντε ἢ εἴκοσιν ἀνδρῶν, ἀποβιβάσθεῖσα περὶ τὸ λυκαυγές, ἤρχισε ν' ἀνέρχεται τὰς κλιτῆς τοῦ Ἀναγύρου, γραφικωτάτου βουνοῦ εἰς πολλὰς ῥάχεις τεμνομένου, προφυλαττομένη και βαίνουσα ἀπὸ στενωποῦ εἰς στενωπὸν. Ὡς διὰ νὰ ψεύσῃ τὸ ὄνομα τοῦ λιμενίσκου, ὠχρὰ μὴνη* φθίνουσα εἶχεν ἀνατείλει ἀρτίως, φέγγουσα τὸν νυκτερινὸν δρόμον τῶν πειρατῶν. Ἡ ἀγκάλη ἐκεῖνη, μυστηριώδης και σκοτεινὴ, ἐθεωρεῖτο ἀπαίσιος διὰ τοὺς τιμίους θαλασσοπόρους· ἐχρησίμευε μόνον διὰ νὰ ἐκδράζῃ ἢ θάλασσα τὰ πτώματα τῶν πνιγομένων, ὅσους ὁ ἀντικρὺ κείμενος «Δευτέρης» (ἢ περιφημὸς αὕτη ὑφαλος, ἦν ὁ Ἡρόδοτος ὀνομάζει Μύρμηκα και ἰστορεῖ ὅτι ὁ Ξέρξης διέταξε νὰ κτισθῇ ὑψηλὸν σῆμα ἐπ' αὐτῆς) ὅσους, λέγομεν, ὁ Δευτέρης «ἠλευθέρωνε» κατὰ καιροῦς, ἀπαλλάττων τὰ μὲν πλοῖα τοῦ βάρους τοῦ φορτίου, τοὺς δὲ ναυδάτας τοῦ προσκαίρου ἄχθους τῆς ζωῆς.

Ὁ Σολμὰν Μπὲν Μεῖμέτ, ὁ πρεσβύτερος τῆς συντροφίας, ἐδεβαίον ὅτι εἶχεν ἐπισκεφθῆ ἄλλοτε τὸ φρούριον και ἠξυερε ποῦ κατοῦκουν οἱ ἄπιστοι. Ἀλλ' εἶχον παρέλθει, ἔλεγε, χρόνοι πολλοί, και δὲν ἐνεθυμεῖτο καλῶς τὸν δρόμον. Καθ' ὅν χρόνον ὁ Σολμὰν εἶχεν ἀνδραγαθήσει κατὰ τῶν ἀπίστων, ὁ μακρὸς στριμμένος και ἀγκιστροειδῆς μύσταξ του ἦτο παμμέλας, ὡς κόρακος πτερόν, και τώρα ἡ χιτὼν τοῦ γήρατος εἶχε λευκάνει δαφιλῶς τὴν πλουσίαν χαίτην του.

Ἐν τούτοις ὁ γέρο-Σολμὰν εἶχε βάλει σημάδι, φαίνεται, τὴν κορυφὴν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιλιτζανάκας, και, ὅπ' αὐτῆς ὀδηγούμενος, ἐβάδιζε πρὸς βορρᾶν. Ἐκεῖ ἦτο ἡ φωλεὰ τῶν νησῶν, τὰς ὁποίας ἤθελον νὰ μαδῆσωσι.

Τὸ σχέδιον τῶν Ἀφρικανῶν δὲν ἦτο πολὺ πεπλεγμένον. Ὅσον μικρὰ και ἂν ἦτο ἡ τριῆρης των, δὲν εἶχε τόσους μόνον ἐπιβάτας. Τὰ δύο τρίτα τοῦ πληρώματος εἶχον μείνει ἐπὶ τῆς νηός. Προσωρμίσθησαν νύκτα εἰς τὸν Ἀσέληνον διὰ νὰ μὴ προδοθῶσιν. Ἄν ἐπλεον ὅπ' αὐτὸ τὸ φρούριον, ἦτο ὡς νὰ ἔδιδον εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους νὰ κλείσωσι τὰς σιδηρᾶς πύλας και νὰ σηκώσωσι τὴν

(¹) Ὁ συγγραφεὺς δὲν ἀκριβολογεῖ περὶ τῆς θέσεως τοῦ ὄρμου. Σημείωσις τοῦ συλλογέως.

γέφυραν. Οἱ δεκαπέντε ἢ δεκαοκτὼ οὗτοι ἄνδρες προεπορεύοντο πρόσκοποι, ὅπως ἐξαφνίσωσι τοὺς ἀπίστους, καὶ μὴ προλάβωσι νὰ φυλαχθῶσιν. Ἐν τῷ μεταξύ, τὸ πλοῖον μετὰ τοῦ λοιποῦ πληρώματος, ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου, ὑπήνεμον ἐκ μεσημβρίας, θὰ ἐπλεεν εἰς Ἅγιον Σώστην, καταντικρὺ τοῦ φρουρίου, καὶ ὄλη ἢ μικρὰ στρατιὰ θὰ ἐκυρίευσεν ἐξαπίνης τὴν πόλιν.

Οἱ θησαυροὶ τῶν Βενετῶν, τῶν Τούρκων, τὰ λάφυρα τῶν Ἑλλήνων κλεφτῶν, ὅσοι εἶχον πατήσαι κατὰ καιροὺς τὸν πόδα εἰς τὴν μικρὰν νῆσον, τὴν γενομένην πολλάκις ὀρμητήριον πολέμων καὶ ἐκστρατειῶν καὶ οὖσαν ἀληθῆ δρόμον μεταξὺ Κασσάνδρας, Ὀλύμπου, καὶ Ἄσπρης Θάλασσας, ἐφημιζοντο πόρρωθεν ὡς κεκρυμμένοι εἰς ἄγνωστα ἄντρα καὶ ὑπόγεια τοῦ Κάστρου καὶ ὄλης τῆς νήσου. Αἱ γυναῖκες τοῦ τόπου δὲν ἦσαν μὲν ὡς αἱ χανούμισσαι μαλθακαί, ἀλλ' ἐργατικά, μελαχριναὶ καὶ νόστιμαι ἐκρίνοντο ἀξιαὶ νὰ στολιζῶσι τὰ χαρέμια τῶν ἀληθῶν πιστῶν ὡς σκλάβαι.

Ὅταν οἱ πρόσκοποι ἐφθασαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, ἡ αὐγὴ εἶχε πορφυρώσει τὴν ἀνατολὴν μὲ τὴν ῥοδίνην ἀλουργίδα* τῆς, καὶ αἱ δύο θάλασσαὶ ἐφαίνοντο ἔνθεν καὶ ἔνθεν ἐξαπλούμεναι, ἡ μία ὡς ὀθόνη μὲ κυανοὺν στήμονα καὶ μὲ ἄλικην* κρόκην*, δεχομένη τὰς ἀνταυγείας τῆς παμφαοῦς ἀνατολῆς, ἢ ἄλλη ὡς ὑπόσκιος μελανῆ ἄρουρα*, φέρουσα τὴν σκωρίαν τοῦ σκότους ἀκόμη ἐγκατεσπαρμένην.

Τότε οἱ βάρβαροι ἐστάθησαν εἰς μίαν στενωπὸν, ἀόρατοι ὑπὸ τὰ πεῦκα, ἐξ ὧν ἦτο κατάφυτος τὸ βουνόν, καὶ ὁ ἀρχηγὸς τοὺς διέταξε νὰ μοιρασθῶσιν εἰς τρεῖς ομάδας καὶ νὰ βαδίσωσιν ἐκάστη χωριστά, εἰς πεντακοσίων βημάτων ἀπόστασιν ἢ μίαν ἀπὸ τῆς ἄλλης, διὰ νὰ μὴ φανῶσιν ὑποπτοὶ εἰς πάντα ἀγροδίαιτον, ὅστις τυχὸν ὀρθρίζων ἀπὸ τῆς αὐγῆς εἰς τὸ βουνὸν θὰ τοὺς παρετήρει μακρόθεν. Εἶχον κρύψει ἐπιμελῶς τὰ ὄπλα ὑπὸ τὰ πλατέα μπουρνούζια* των, εἶχον ἀφαιρέσει τὰ σαρίκια* ἀπὸ τὰ φέσια των τὰ μακρὰ, ὀρθὰ καὶ ὑποστρόγγυλα, καὶ ὁμοιάζον μὲ ἀνατολίτας ζωεμπόρους ἢ μὲ περιπλανωμένους πραγματευτάς.

Ἡ ὁδὸς διὰ τὸ Κάστρον, ἐὰν ἐκατηφόριζον κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου εἰς τὴν κοιλάδα, τὴν καλουμένην «τ' Ἀρβανίτη», ἦτο πολὺ συντομωτέρα· ἀλλ' ὁ γέρο-Σολμάν, ἐπειδὴ εἶχε βάλει σημάδι τὴν ὑψηλοτέραν κορυφὴν, τὴν Κα-

ραφιτζανάκαν λεγομένην, τοὺς ὠδήγησεν ἀνατολικώτερον, πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ κατήλθον εἰς τὴν ὠραίαν γραφικὴν τοποθεσίαν τοῦ Προφήτου Ἡλιοῦ, ὅπου ἔπιον ὕδωρ δροσερὸν ἐκ τῆς κρήνης τῆς διαυγοῦς, ὑπὸ τὴν ἀμφιλαφῆ* σκιὰν γιγαντιαίων πλατάνων. Ἦτο ἤδη περὶ τὰ τέλη Ἀπριλίου, καὶ μὲ ὄλην τὴν ἐπικρατοῦσαν δρόσον ἦτο ἄκρα νηνεμία, καὶ ἡ ἡμέρα προηγγέλλετο λίαν θερμή, εἰ καὶ ὁ ἥλιος δὲν εἶχεν ἀνατελεῖ ἀκόμη.

Ἐκεῖθεν, στραφέντες πρὸς τὰ βορειοανατολικά, διέτρεξαν μέγα ἐπικλινὲς ὄροπέδιον, ὀπόθεν ἡ θεὰ ἐκτείνεται ἀνά τὸ Αἰγαῖον ἀχανῆς μεταξὺ τοῦ ὕψηλοῦ Ἄθω, τῆς Εὐβοίας καὶ τῶν νήσων, καί, ὅταν ἐφθασαν εἰς τὴν ρίζαν τοῦ βουνοῦ τῆς Καραφιτζανάκας, ἤρχισαν ν' ἀνέρχονται πρὸς τ' ἀριστερὰ βορειοδυτικώτερον.

Εἰσήλθον εἰς τὸ σύνδενδρον σκιερὸν βεῦμα, εἰς θέσιν καλουμένην «Κρὺο Πηγάδι», γείτονα τῶν Τριῶν Σταυρῶν, ὅπου τὸ παμπάλαιον φρέαρ εἶναι στοιχειωμένον, καὶ παρὰ τὸ χεῖλος αὐτοῦ οὐχὶ σπανίως ἐξέρχονται φαντάσματα, σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς ἀράπης μὲ τὴν τσιμποῦκα*, οὐχὶ ἄραφ μελαφός, ὅπως αὐτοί, ἀλλ' αἰθίσφ παμμέλας, ὡς ἐξ ἐβένου. Ὁ γέρο Σολμάν, ὅστις ἐγνώριζε τὸ πρᾶγμα, τοὺς ἐπρότεινε καὶ ἔκαμαν ὄλοι, ἀνατέλλοντος ἤδη τοῦ ἡλίου, εὐσεβῆ προσευχὴν, κροτήσαντες τρεῖς τὰ μέτωπα εἰς τὸ λιθόστρωτον, ἐπικαλούμενοι ἕλεων τὴν σκιὰν τοῦ ἀρχαίου ὁμοθρήσκου των, ὅστις, τίς οἶδε διὰ ποίαν ἀμαρτίαν, εἶχε μείνει ἔξω τοῦ παραδείσου, καὶ τὸ φάσμα του ἐξηκολούθει μετὰ τόσα ἔτη νὰ περιπλανᾶται εἰς τὴν μελαγχολικὴν ἐκείνην τοποθεσίαν.

Τὰς αἰγὰς του ὁ πτωχὸς αἰπόλος τὰς ἄφησεν ὅπως εὐρέθησαν εἰς τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, οὐδὲ εἶχε καιρὸν νὰ τὰς ὀδηγήσῃ ὀπίσω εἰς τὴν μάνδραν καὶ νὰ τὰς ἀσφαλίσῃ. Βοσκὸν ἄλλον ν' ἀφήσῃ ἀναπληρωτὴν δὲν εἶχε τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ὁ ψυχογυιὸς του δὲν εἶχεν ἐπιστρέψει ἀκόμη ἀπὸ τὸ φρούριον. Τὸ παλιόπαιδον θὰ ἤυρε τὰς πύλας ἀνοικτάς καὶ τὸ ἔστρωσε μὲ φίλους εἰς κανὲν καπηλεῖον. Τίς οἶδεν ἂν δὲν ἐπώλησε τὸ ἡμισυ τῆς καρδιάρας, τῆς προωρισμένης διὰ τὸν κολίγαν, ἀντὶ ἡμισείας δωδεκάδος λιθουδίων παστῶν;

Ὁ βοσκὸς ὀλίγα μόνον βήματα ἔτρεξεν ἐπὶ τῆς μεγάλης ὁδοῦ καὶ εἶτα ἐστράφη πρὸς τὰ ἀριστερὰ καὶ ἐχώθη ἐν μέσῳ συστάδος θάμνων. Δὲν ἦτο μωρὸς αὐτὸς νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ Κάστρον διὰ τῆς μεγάλης ὁδοῦ, τὴν ὅποιαν εἶχε δεῖξει ἀρτίως εἰς τοὺς κλέπτας.

Ἐγνώριζε πομπόλλας πλαγίας ὁδοὺς καὶ μονοπάτια γνωστὰ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους τοῦ ἐπαγγέλματός του. Ἐκεῖ μεταξὺ τῶν θάμνων ἤρχιζεν ἓνα μονοπάτι γνωστότατον αὐτῷ· χιλιάκις τὸ εἶχε διατρέξει. Διὰ τοῦ μονοπατίου τούτου θὰ προελάμβανε τοὺς πειρατὰς κατὰ χίλια τοῦλάχιστον βήματα. Ἐίχε καιρὸν νὰ ὑπάγῃ, νὰ ἔλθῃ, καὶ ἐκεῖνοι νὰ μὴν ἔχουν φθάσει ἀκόμη.

Ἦτο μονοπάτι καὶ ἦτο κρημνός. Ὡμοίαζε μὲ τὸν κρημνὸν καὶ μὲ τὸ μονοπάτι τοῦ δημῶδους ἄτματος. Ἄλλ' ἐγνώριζεν αὐτὸς ἀπὸ κρημνοὺς, καθὼς καὶ ἀπὸ μονοπάτια. Ἀπὸ τέτοια δὲν «ἴδρωνε τὸ μάτι του».

Ἐπάτει τόσον ἐλαφρὰ εἰς τὴν γῆν, ὥστε δὲν ἄφηνε σχεδὸν ἴχνος. Εἰς τὸ ἐπίπεδον οἱ πόδες του ἔκοπτον ὡς τροχοί, εἰς τὸ κρημνώδες προσεκollῶντο ὡς ἀρπάγαι. Οἱ καλῶς ἐσφιγμένοι περὶ τὰ σφυρὰ καὶ φολιδοειδῶς ἀνερχόμενοι εἰς τὴν κνήμην ἱμάντες τῶν πεδίων των ἦσαν ὡς πτερὰ εἰς τοὺς πόδας. Ἔτρεχεν, ἔτρεχεν, ἀναρριχώμενος εἰς βράχους, ὑπερπηδῶν χάνδακας, κατερχόμενος τὴν κρημνώδη ἀκτὴν, ταλαντευόμενος ἐπὶ τοῦ πρανοῦς, ἔπου ἀγρία ἀνθύλλια καὶ θάμνοι ἄζωοι καὶ ἄφυλλοι ἀσφοδελοὶ ἐφύοντο μόνον, αἰωρούμενος ὑπεράνω τοῦ πελάγους, προσπαίζοντας μαλθακῶς πρὸς τοὺς βράχους τῆς ἀπορρῶγος ἀκτῆς.

Ἔτρεχε καὶ συγχρόνως ἐμελέτα νεκρῶς τὸ σχέδιόν του. Οἱ ἐν τῷ φρουρίῳ εἶχον συνήθειαν, ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ὑπαγορευθεῖσαν, ν' ἀναβιάζωσι τὴν γέφυραν καθ' ἐκάστην μικρὸν πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, νὰ τὴν καταβιάζωσι δὲ τὸ πρωὶ ἅμα τῇ ἀνατολῇ. Ἐὰν εὕρισκε τὴν γέφυραν ὑψωμένην ἀκόμη, ἂν καὶ πρὸ πολλοῦ εἶχεν ἐξημερῶσαι ἤδη, θὰ ἐφώνει εἰς τὸν φύλακα τῆς πύλης τοῦ φρουρίου νὰ μὴ τὴν καταβιάσῃ, δι' ὄνομα Θεοῦ· ἐὰν τὴν εὕρισκε καταβιασμένην, ὡς ἦτο πιθανόν, θὰ τὸν ἐξώρριζε νὰ τὴν σηκώσῃ, νὰ τὴν ὑψώσῃ, νὰ τὴν μεταρσιώσῃ, κόπτων πᾶσαν συκοινωνίαν μὲ τὴν ξηρὰν, ἂν ἀγαπᾷ τὸν Θεόν, ἄλλως τὸ Κάστρον χάνεται. Καὶ τοιαύτας σκέψεις ἀνεκύχλου ἐν τῷ νῷ, καὶ τοιοῦτους φόβους ἔτρεφε κατερχόμενος τὴν ἀγρίαν ἐκείνην βορειοδυτικὴν ἀκτὴν, ἔπου αἶγες μόνον δύνανται νὰ πατῶσι.

Φθάσας ἀντικρὺ τοῦ παρεκκλησίου τοῦ Ἁγίου Σώζοντος, τοῦ ἐγειρομένου ἰδιορρυθμῶς ἐπὶ τινος σκοπέλου, ὀλίγας ὀργυῖας ἀπὸ τοῦ αἰγιαλοῦ, ἔκαμε τρεῖς τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ κί' ἐπεκαλέσθη τὸν ἅγιον, τώρα νὰ τὸ δεῖξῃ, νὰ μὴ ψεύσῃ τὸ ὄνομά του.

Ἐἶτα διὰ τὸ ἀσφαλέστερον κατῆλθεν ἀκόμη χθαμαλότερον πρὸς τὸν αἰγιαλὸν καὶ πάλιν ἤρχισεν ἐλαφρὰ καὶ γοργὰ πατῶν ν' ἀνέρχεται πρὸς τὴν γέφυραν τοῦ Κάστρου. Εὕρισκετο ἐνώπιον τοῦ φρουρίου. Φοβερὸν βραχῶδες βάραθρον, ἔπου ἱλιγγος καὶ σκοτοδίνη κυριεῦει τὸν ἀνθρωπον, ἀβυσσος ξηρὰ, αἰωρούμενη ὑπεράνω τῆς ὑγρᾶς ἀβύσσου, χάσκει ὑπὸ τὴν γέφυραν.

Ἡ γέφυρα ἦτο ὑψωμένη ἀκόμη, ἂν καὶ ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνατελεῖ πρὸ μικροῦ. Ὁ βοσκὸς δὲν ἠδυνήθη τὴν ὥραν ἐκείνην νὰ μὴ ἐνθυμηθῇ τὸν παραγυιὸν του, καὶ ἠπόρει τί νὰ ἔγινε. Μὴν ἔπαθε τυχὸν τίποτε, μὴν ἔπεσε (Θεὸς φυλάξοι!) εἰς τὰς χεῖρας τῶν κουρσάρων, μήπως τὸν συνέλαβον οὗτοι περιπλανώμενον καὶ τὸν ἐπηύραν σκλάβον; Διότι ὁ βοσκὸς ἐνόησε ἀμυδρῶς ὅτι, ἂν αὐτοῦ ἐφείσθησαν οἱ βάρβαροι, τὸ ἔκαμαν ἐκ περισσῆς προφυλάξεως, διὰ νὰ μὴ προδοθῶσι πρὶν φθάσωσιν εἰς τὸ Κάστρον. Ἄλλ' ὄχι· ὁ παραγυιὸς του δὲν εἶχε πάθει (σίδερο στή μέση του!) τίποτε. Ἐκ τῆς ἀπορίας ἐμελλε νὰ ἐξαχθῇ ὁ βοσκὸς πρὶν μάλιστα ἐρωτησῆ.

Ἀσθμαίνων ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἐστάθη ἀριστερόθεν, κρυπτόμενος παρὰ τὴν βᾶσιν τοῦ ὑψηλοῦ πετρίνου θριγκοῦ, καὶ ἤρχισε μεγαλοφώνως νὰ καλῇ τὸν πυλωρὸν τοῦ φρουρίου:

— Ἐ! ἀπ' τὸ Κάστρο! Ἐ! πορτάρη!

Οὐδεμία φωνὴ ἀπήντησεν.

Ὁ βοσκὸς ἔκραξε μὲ δσὴν δύναμιν εἶχε, διὰ τῆς κεφαλικοῦτέρας καὶ βραχυτέρας φωνῆς του:

— Ἐ! πορτάρη! ἔ! ἀπ' τὴν Ταράτσα! ἔ! ἀπ' τὸ Κιόσι!

Ταράτσα ἦτο ὑψηλὸς ἀκρόδομος ὑπεράνω τῆς σιδηρᾶς πύλης ἐκτισμένος, μὲ τὰς πολεμιστράς καὶ μὲ τὴν ἀπαραίτητον «ζεματίστραι» του, τὴν ὑπερθεν τῆς πύλης μακρὰν ὀπὴν, δι' ἧς, ὡς τελευταῖον ὄπλον καὶ καταφύγιον, ἠπέλλουν νὰ ζεματίσωσι πάντα ἐπιδρομέα κατορθώσαντα νὰ ζυγώσῃ εἰς τὴν σιδηρᾶν πύλην καὶ ἐπιχειροῦντα νὰ τὴν βιάσῃ. Κιόσι (κιόσκι) ἦτο τὸ μικρὸν περιπτερον, ἔπου συνερχόμενοι ἐβουλεύοντο ἢ ἀπλῶς ἠργολόγουν οἱ προεστοὶ μὲ τὴν μακρὰν τσιμπούκαν, μὲ τὰς ποικιλτὰς μανίκας καὶ τὰς κεντητὰς ζώνας των.

Καὶ πάλιν ἐκ τρίτου ἐπανέλαβεν:

— Ἐ! πορτάρη! ἔ! σεῖς οἱ προεστοὶ!

Τὴν φορὰν ταύτην ἠκούσθη βραχνὸς ὁ βαρὺς καὶ δέξυς τριγμὸς τῶν σιδηρῶν μοχλῶν. Ἄλλ' οὐχ ἦττον παραδόξως ἢ πύλη ἐμεινε

κλειστή; ὡς νὰ μετενόησεν ἐκεῖνος, ὅστις ἐμελλε νὰ τὴν ἀνοίξῃ. Συγχρόνως διὰ τινος πολεμιστῆρας ἀπὸ τὸ ὕψος τοῦ ἀκροδόμου ἠκούσθη φωνή:

— Ἐ! σὺ, πῶς βιάζεσαι τόσο, τσόμπανε; ἔχε ὑπομονὴ νὰ κατεβάσουμε τὸ γεφύρι. Ἦ θέλεις νὰ σ' ἀνεβάσω καὶ σὲ μὲ τὸ παλάγκο*, καθὼς ἀνέβασα τὸν παραγιό σου τὴν αὐγή;

— Τὸν ἀνέβασες μὲ τὸ παλάγκο; εἶπεν αὐτομάτως ὁ βοσκός.

— Ἐπερε τὸ γάλα τοῦ κυρ Ἀναγνώστη τοῦ προεστοῦ, καὶ ὁ κυρ Ἀναγνώστης τὸ θέλει φρέσκο, κατάλαβες. Ἐγὼ κατέβασα τὸ παλάγκο, γιὰ νὰ περάσῃ τὴν καρδάρρα στὸ γάντζο*, κι' ἡ ἀφεντιά του ἐδέθηκε ὁ ἴδιος, χωρὶς νὰ μὲ πῆ. Σὰ βαρὺ τὸ γάλα, εἶπα, σὰν ἄρχισα νὰ τραυῶ τὸ παλάγκο. Σὰν τὸν ἀνέβασα ὡς τὸ μισὸ τὸ ὕψος, βλέπω τὴ μούρη τοῦ ψυχογιουῦ σου, καὶ μ' ἐκοίταζε καὶ γελοῦσε σὰ μαῖμου. Εἶπα νὰ τὸν παίξω καμμιὰ δουλειά, ν' ἀφήσω μιὰ τὸ σκοινί, ποῦ νὰ τοῦ φανῆ ὁ οὐρανὸς σφοντίλι... νὰ σοῦ τὸν φτιάσω ἐγὼ κοπανιστή*... Μὰ ἄς ἔχῃ χάρη, λυπήθηκα τὸ γάλα τοῦ κυρ Ἀναγνώστη; εἰ δὲ μὴ, ἔνα τσομπανόπουλο ὀλιγώτερο, ἔνα περισσότερο, θελὰ χάσῃ, κατάλαβες, ἡ Πόλη.

— Δὲ μὲ μέλει ἐμένα γι' αὐτά, τοῦ ἐφώνησεν ἀπ' ἀντικρὺ ὁ βοσκός, ἀρχίσας νὰ δυσφορῆ ἐπὶ τῇ πολυλογίᾳ τοῦ φύλακος, ὅστις, ἀόρατος ὀπισθεν τοῦ τοίχου, διὰ τῆς πολεμιστῆρας βλέπων τὸν βοσκόν, εὐχαριστεῖτο νὰ τὸν πειράξῃ, καπνίζων τὸ βραχὺ τσιμπούκι του, ἔχων ἀξιώσεις δημογεροντικὰς καὶ τρέφων περιφρόνησιν πρὸς τὸ γένος τῶν ποιμένων.

— Καὶ γιὰ τί «πράματα» ἐσένα σὲ μέλει; ἀπήντησεν ὁ πυλωρός, μιμούμενος τὴν ἐπίρρινον φωνὴν τοῦ αἰπόλου.

— Ἄκουσε νὰ σοῦ πῶ! Ποῦ εἶσαι! ἔκραξεν ἀνυπόμονος αὗτος, τρέχα νὰ πῆς στοὺς προεστοὺς, τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, νὰ μὴν κατεδάσετε σήμερα τὸ γεφύρι! Τὸ καλὸ π' σὰς θέλω, Ἄκουε;

— Νὰ μὴν κατεδάσουμε τὸ γεφύρι; ἐπανέλαβε μηχανικῶς ὁ πυλωρὸς ὀπισθεν τῆς πολεμιστῆρας.

— Νὰ μὴν τὸ κατεδάσετε! ἐφώνησεν ἐμφαντικώτερον ὁ βοσκός.

— Καὶ γιατί; Ἐσὺ θὰ μᾶς προστάξῃς; Νὰ μὴν ὠνειρεύτηκες τίποτε;

Καὶ ἦτο ἔτοιμος, ὅπως πρότερον ἀνέβαλε ν' ἀνοίξῃ τὰς πύλας τοῦ φρουρίου, ἀπλῶς διὰ νὰ βασιάνῃ τὸν βοσκόν, διότι τὸν ἐνόμισε θέλοντα νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ φρούριον δι' ἰδιαιτέραν του ὑπόθεσιν, οὕτω τώρα ν' ἀνοίξῃ τὴν πύλην καὶ νὰ σηκώσῃ διὰ τοῦ ἀρχετύπου

μοχλοῦ τὴν γέφυραν μίαν ὄρν ἀρχύτερα, εἰς τὸ πείσμα τοῦ αἰπόλου, κελεύοντος νὰ μείνῃ ὑψωμένη ἢ γέφυρα. Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος (οὕτω ἐκαλεῖτο ὁ πυλωρὸς τοῦ φρουρίου) ἦτο ἡ παραξενιά καὶ ἡ ἀντιλογία ἐμπρόσωπος.

— Ἦρθαν κλέφτες! ἐπανέλαβεν ἡ φωνὴ τοῦ βοσκοῦ. Ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα μὲ τὰ μάτια μου!

— Κλέφτες! Κορσάροι; ἐπανεῖπε καὶ ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

— Σῦρε νὰ πῆς στοὺς προεστοὺς, πὲς καὶ τοῦ κυρ Ἀναγνώστη τοῦ κολίγα μου χαιρετίσματα πολλὰ ἀπὸ μένα, ἦρθαν κορσάροι! Τοὺς εἶδα ἀπὸ τὸ Σταυρό! Ἔτσι νὰ ἔχω καλὸ τέλος! Εἶδα παραπὰν' ἀπὸ δέκα δώδεκα. Θὰ εἶναι κι' ἄλλοι κρυμμένοι. Δὲν ξέρω ποῦ ἔχουν ἀραμένο τὸ καῖκι τους. . . . Ὡ; τόσο τοὺς εἶδα. Ἦρθαν νὰ ἐρωτήσουν τὸ δρόμο τοῦ Κάστρου ἀπὸ μένα. . . .

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ λαμβάνῃ ὑπὸ σπουδαιοτέραν ὄψιν τὸ πρᾶγμα. Ἐν τούτοις, ὅπως μὴ ἀφήσῃ ἐξ ὀλοκλήρου τὴν ἀντιλογίαν του:

— Μὴν εἶδες ὄνειρο, ἄνθρωπε; ἐφώνησε. Ποῦ θελὰ βρεθοῦν οἱ κορσάροι;

— Τοὺς εἶδα, σοῦ λέω, μὲ τὰ μάτια μου. Ὅπου κι' ἂν εἶναι ἐφτάσαν! Μὴν κατεδάξῃς τὸ γεφύρι, πρὶν σοῦ δώσουν τὴν ἄδεια οἱ προεστοί.... Ἄς βάλουν βάρδια* καὶ στὸ Πρεγάδι, κι' ἄλλου, γιὰ νὰ μὴ σὰς πατήσουν νύχτα!

Καὶ ταῦτα λέγων, ὁ βοσκός ἤρχισε νὰ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν γέφυραν.

— Εἶσαι στὰ σύγκαλά σου; τοῦ ἐφώνησε διὰ τελευταίαν φορὰν ὁ Μπάρμπα-Δῆμος.

— Ἐγὼ εἶμαι στὰ λογικά μου, ἡσύχασε' τώρα θὰ ἰδῆς.

— Καὶ σὺ ποῦ θὰ πᾶς; τὸν ἠρώτησεν ὁ πυλωρὸς.

— Ἐγὼ ἔχω τὰ γίδια μου καὶ ξέρω κι' ὄλες τὲς σπηλιές νὰ κρυφῶ, ἀπήντησεν ὁ βοσκός.

Τῷ ὄντι, τὴν τελευταίαν στιγμὴν τοῦ ἤλθε τοῦ Μπάρμπα-Δῆμου ἡ ἀπορία: διατί, ἂν πράγματι εἶχαν ἔλθει πειραταί, ὁ τσόμπανος δὲν ἐφρόντιζε καὶ περὶ τῆς προσωπικῆς ἀσφαλείας του; Ἄλλ' ὁ βοσκός ἐξηκολούθησε ν' ἀπομακρύνεται, καὶ μετ' ὀλίγον ἐγένεν ἄφαντος.

Ὁ Μπάρμπα-Δῆμος ἤρχισε νὰ σταυροκοπῆται ἀφειδῶς ὀπισθεν τῆς πολεμιστῆρας, εἶτα ἔσπευσε νὰ καταβῆ ἀπὸ τὴν Τεράτσαν καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὸ Κιόσκι καὶ μετέδωκε τὴν εἰδησιν εἰς τοῦ; δημογέροντας τοῦ χωρίου.

*
*
*

Τῷ ὄντι, οὔτε ἡ ἰδέα δὲν τοῦ ἤλθε τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου, τοῦ βόσκοντος ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, νὰ ζητήσῃ παρὰ τοῦ Μπάρμπα-Δήμου νὰ τοῦ ρίψῃ τὴν σχοινίνην κλίμακα ἢ νὰ τοῦ καταβιάσῃ τὸν κάλων μὲ τὴν ἀρπάγην καὶ τὴν θηλειάν, δι' ἧς ἀνήλθεν εἰς τὴν ταράτσαν τοῦ φρουρίου ὁ παραγκυιὸς του κατὰ τὴν ἀφήγησιν τοῦ πυλωροῦ· ἀλλὰ πρῶτον ἤλπιζεν ὅτι οἱ πειραταὶ δὲν θὰ ὑπωπτεύοντο τὸ παρ' αὐτοῦ γεγόμενον διάβημα· ἔπειτα αὐτός, ὅστις ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς κρημνοὺς καὶ ὅλα τὰ μονοπάτια, ἐγνώριζεν ἐπίσης καὶ ὅλα τὰ σπήλαια καὶ τὰς κρύπτας τὰς ἀνοιγομένας ἀπὸ τὰς βραχώδεις βορεινὰς ἐσχατίας τῆς νήσου. Ἐλυπεῖτο δὲ τὸ πτωχὸν αἰπόλιόν του, τὸ ὅποσον ἐθεώρει ὡς παρακαταθήκην ἐμπιστευθεῖσαν αὐτῷ ὑπὸ τῆς φειδωλῆς Μοίρας του πρὸς φύλαξιν· ὁ κολλίγας του ὁ κύρ Ἄναγνώστης, ὁ προεστός, δὲν ἦτο ἀνθρωπὸς μὲ ἀνοικτὸ χέρι, βλέπει, καὶ ἂν ὁ πτωχὸς τσόμπανος ἔχανε τὰς αἰγας του, ἦτο κατεστραμμένος, καὶ πολλὰς ἐλπίδας δὲν εἶχε νὰ εὕρῃ «σερμαγιά*» διὰ ν' ἀγοράσῃ ἄλλας. Ἐπειτα ὅλοι θὰ τὸν ὠνόμαζαν ἀνάξιον. Ἐννοεῖ αὐτὸς καλὰ ἀπὸ κόσμον, ἄς ἦτο κι' αἰγοβοσκός. Καὶ τυχερός νὰ εἶσαι, κατάλαβες, καλὸ δὲν σοῦ λέγουν, μόνον «σοῦ κάνουν πρόσωπο», κι' ἀπὸ πίσω σοῦ σκάβουν τὸ λάκκο· καὶ ἄτυχος νὰ εἶσαι, πάλιν «τύφλα!» σοῦ φωνάζουν ὅλοι. Καὶ οὔτε ὠνειροπόλει ἀμοιβὴν ἢ μισθὸν τινα, διότι, κατὰ τὸ φαινόμενον, προσέφερε μεγάλην ἐκδούλευσιν εἰς τοὺς συμπατριώτας του, ἀναγγέλλων τὸν ἐπικρεμάμενον φοβερὸν κίνδυνον καὶ σώζων ἐκ φόνου καὶ διαρπαγῆς ὀλόκληρον χωρίον. Αὐτὰ εἶναι (πῶς νὰ εἴπῃ τις;) «εἰρὰ πράγματα», καί, ἂν ὑπάρχῃ ἀμοιβὴ τις, θὰ εἶναι ἄλλοῦ κάπου· εἶχεν ἀμυδρὰν τὴν συναίσθησιν ταύτην. Τοιαυτὰ τινα ἀνελογίζετο ὁ πτωχὸς αἰπόλος, ὁ βόσκων ὀλίγας αἰγας εἰς τὸ κατάμερον τῶν Τριῶν Σταυρῶν, καὶ ἀνῆρχετο δρομῆτος τὴν ἰδίαν ἀτραπὸν, δι' ἧς εἶχε κατέλθει εἰς τὸ φρούριον.

Ἄλλ' ὅταν ἐφθασεν εἰς τὸ ὕψος τοῦ κρημοῦ, ὀπόθεν ἀρχίζει ἡ ἀτραπὸς νὰ διαχαράττηται, τρεῖς ἄνδρες, κεκρυμμένοι εἰς τοὺς θάμνους, ἀναπηδήσαντες, τὸν συνέλαβον. Ὁ βοσκὸς ἀφῆκε πεπνιγμένην κραυγὴν. Οἱ ἔνοπλοι ἄνδρες ἐν ἀκαρεῖ τὸν ἐφίμωσαν καὶ τὸν ἔδεσαν. Τὸν μετέφεραν δὲ πλησίον τῶν συντρόφων των.

Ἦτο ἡ ὀπισθοφυλακὴ τῶν Ἀγαρηῶν, ἧτις, φθάσασα εἰς τὴν κοιλάδα τὴν ἐκτεινομένην κάτω τοῦ ζυγώματος τῶν Τριῶν Σταυ-

ρῶν, εὗρε καλὸν ἔρμαιον τὰς αἰγας τοῦ πτωχοῦ αἰπόλου. Οἱ βάρβαροι ἐσφαξαν πάραυτα τρεῖς παχεῖς τράγους, καί, ὅσα ἐρίφια ὑπῆρχον, τὰ ἐγδαραν καὶ τὰ ἐσοῦδλισαν. Ἐπερίμεναν τὸ σημεῖον τῶν πέντε τουφεκισμῶν, τὸ ὅποσον εἶχε συμφωνηθῆ μεταξὺ αὐτῶν καὶ τῶν προπορευθέντων συντρόφων των. Ἄμα ἐπατεῖτο τὸ Κάστρον, εἶχον καιρὸν νὰ ψήσωσι τὰ σφάγια καὶ νὰ εὐωχηθῶσιν. Οὐχ ἤττον εἰς τούτων ἤναψε πῦρ καὶ κατεγίνετο νὰ ψήσῃ τὸ τρυφερώτερον τῶν ἐρίφλων.

Τρεῖς ἢ τέσσαρες αὐτῶν εἶχον τοποθετηθῆ παρὰ τὸν κρημὸν ἐπισκοποῦντες πρὸς τὸν Ἅγιον Σώστην. Ἐπερίμεναν ὅσονοῦπω τὴν ἐμφάνισιν τοῦ πλοίου των. Αὐτοὶ οὗτοι ἦσαν οἱ συλλαβόντες τὸν πτωχὸν αἰπόλον. Τὸν ἐκράτησαν ἐν ἀσφαλείᾳ καὶ δὲν τὸν ἠνώχλησαν ἄλλως. Προφανῶς οὗτοι εὗρισκοντο ἐν ἀγνοίᾳ τῆς καθόδου τοῦ βοσκοῦ πρὸς τὸ φρούριον, καὶ οὐδ' ὑπόπτευσαν ὅτι αὐτὸς εἶχε φέρει εἰς τοὺς συμπατριώτας του τὴν εἰδησιν τῆς ἀφίξεώς των.

Παρήλθε μακρὰ ὥρα καὶ οἱ πειραταὶ ἤρχισαν ν' ἀνησυχῶσι. Τὸ μὲν πλοῖον ἐφάνη πλέον δειλῶς πέραν τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἀγίας Ἐλένης, καὶ ἐλθὸν προσωρμίσθη οὐ μακρὰν τοῦ Ἀγίου Σώστη. Ἐκ τοῦ φρουρίου ὁμοῦ οὐδὲν σημεῖον ἠκούσθη.

Τέλος, περὶ ὥραν τετάρτην τῆς ἡμέρας, ὅταν ὁ ἥλιος εἶχεν ἀνέλθει ἤδη πολὺ ὑψηλά, οἱ δώδεκα σύντροφοὶ των κάθιδροι καὶ πνευστιῶντες ἐφθασαν ἀπρακτοὶ πλησίον των. Ὁ πτωχὸς τσόμπανος, ὁ δεσμώτης, ἐννοεῖ ἐκ τῶν ὀργίλων βλεμμάτων καὶ ἐκ τῆς θηριώδους ἐκφράσεως τοῦ προσώπου των (χωρὶς νὰ ἐννοῇ τίποτε ἐκ τῆς βαρβαροφάνου γλώσσης των), ὅτι εὗρον τὰς πύλας τοῦ φρουρίου κλειστὰς καὶ τὴν γέφυραν ὑψωμένην. Ὁ Ἅγιος Σώστης εἶχε κάμει τὸ θαῦμά του.

Αἰφνης, εἰς τῶν βαρβάρων, διαπρεπῆς καὶ μεγαλόσωμος, ὅστις ἐφαίνετο ἐξασκῶν ἐξουσίαν τινα ἐπὶ τοὺς ἄλλους, ὑψώσας τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς ἀνατολάς, εἶπεν ἀραβιστί:

— Ὅμνῶ εἰς τὸν Ἀλλάχ, ἂν πέσῃ ὁ προδότης εἰς τὰς χεῖράς μου, νὰ τὸν θυσιάσω ὡς αὐτοὺς τοὺς τράγους.

— Ποῖος προδότης; ἠρώτησεν εἰς τῶν συντρόφων του.

Τὴν σιγμὴν ἐκείνην, ὁ πρῶτος λαλήσας, ὅστις ἦτο αὐτὸς ἐκεῖνος, ὅστις μετὰ τοῦ γέρο-Σολμάν, τοῦ λαλοῦντος τὴν ἐλληνοδάρβαρον, εἶχεν ἐρωτήσῃ τὸ πρῶτὸν τὸν αἰπόλον περὶ τῆς ὁδοῦ τῆς

ἀγούσης εἰς τὸ φρούριον, ἔστρεψε τὸ βλέμμα πρὸς τὸν σωρὸν, ὃν ἀπετέλει ὁ δέσμιος βοσκὸς κείμενος παρά τινα σχοῖνον.

—Τί εἶν' αὐτό; εἶπε. Καὶ κύψας ἐξήτασε τὸ πρόσωπον τοῦ αἰπόλου.

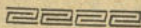
—Ἴδου ὁ προδότης! σύντροφε, ἀπήντησε τότε ὁ μεγαλόσωμος βάρβαρος πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα προηγουμένως. Καὶ εἶτα ἤρχισε νὰ ἐξηγήῃ ἐν συντόμῃ πρὸς τοὺς πειρατὰς ὅτι, ἐκ τῆς κινήσεως, ἦν παρετήρησεν ἐντὸς τοῦ Κάστρου μὲ τὸ ἐξησκημένον ὄμμα του, ἐκ τῶν βλεμμάτων, τὰ ὅποια ἐμάντευεν ὀπισθεν τῶν πολεμιστρῶν ἐπὶ τοῦ ἀκροδόμου, εἶχεν ὑποπτεύσει ὅτι κάποιος ἔδωκεν εἶδησιν εἰς τοὺς ἀπίστους περὶ τῆς ἀφίξεως τοῦ μουσουλμανικοῦ στρατεύματος. Ἀκολούθως τοὺς ἠρώτησε ποῦ ἦσαν τὸν ἀπίστον αὐτόν. Οἱ σύντροφοι τοῦ διηγῆθησαν ὅτι τὸν συνέλαβον ἀναρριχώμενον εἰς τὸν κρημνὸν ἐκεῖ κάτω, ὅπου τινὲς τῶν ἀνδρῶν εἶχον κρυβῆ παραμονεύοντες.

Καὶ τότε ἠλήθευσε διὰ μυριστὴν φορὰν ἡ δεσποτικὴ* πρόρρησις, καὶ εἰς περιπλέον ἐνώμοτος βάρβαρος «ἔδοξε λατρεῖαν προσφέρειν τῷ Θεῷ. . .¹».

Ἀπήχθη μεταξὺ τῶν ἐρεικῶν καὶ σχοίνων, ὅπου δειλὰ ἀνθύλλια ἐποίκιλλον τὸν πράσινον ἑαρινὸν τῆς γῆς τάπητα· ἐκεῖ τὸν ἔσυραν οἱ Ἀγαρηνοὶ ἀλαλάζοντες, καὶ ἐκεῖ ἔλουσε μὲ τὸ αἷμα του τὰ ἄνθη καὶ τοὺς χλωροὺς κλάδους, καὶ ζέον βέιβρον ἐκοκλίνησε τὴν γῆν, ἣτις εὐμενῆς τὸ ἐδέχθη, ἡ δὲ αὔρα πραεῖα ἀνέλαθεν ἐπὶ πτίλων τὴν πνοήν του, καὶ ἐκεῖ ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τὸν παραδείσιον, ὁ πτωχὸς αἰπόλος, μιμηθεὶς τὸν Ποιμένα τὸν καλόν, τὸν τιθέντα τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τῶν προδῶτων.

Καὶ ὕστερον, πῶς νὰ μὴ μοσχοβολᾷ τὸ χῶμα;

1891.

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

A) ΠΡΟΣΩΠΩΝ.

Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἀπὸ τὰ προλεγόμενα τῆς ὑπὸ τοῦ Κοραῆ μετὰ σχολίων ἐκδόσεως τῆς ἀρχῆς τῆς Ἰλιάδος (A—Δ). Τὸ βιβλίον τοῦτο (μαζὶ μὲ τὰ προλεγόμενα) ὁ Κοραῆς παρουσιάζει ὅτι συνέγραψε δῆθεν ἐν Βολισσῷ εἰς λόγιος Χίος, ὅστις καὶ τὸ ἔστειλεν εἰς αὐτὸν εἰς Παρίσιους διὰ νὰ τὸ δημοσιεύσῃ.

Ἡ συναναστροφή μου εἶναι μὲ τὸν ἐφημέριον τοῦ χωρίου, ἀνδρα ὅστις, παρὰ τὰ ἄλλα του πολλὰ προτερήματα, καυχᾶται καὶ ὅτι εἰς ὄλην τὴν νῆσον δὲν εἰσάγεται παπᾶς ν' ἀναγινώσκῃ παρ' αὐτὸν ἐγγρηγορώτερα τὰ καθίσματα τοῦ ψαλτηρίου. Εἰς τῆς ἑορτῆς τῶν Χριστουγέννων τὸν ὄρθρον τὸν συνέβη νὰ πτερνισθῇ εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τόσον σφοδρά, ὥστε νὰ σβέσῃ τὴν λαμπάδα. Ὅταν τὴν ἀναψᾷ, συλλογιζόμενος πόσον ἔχασε καιρὸν εἰς τὴν μεταξὺ σκοτίαν, ἐπροτίμησε νὰ πηδήσῃ ψαλμὸν ὀλόκληρον, τὸν μακρότερον, παρὰ τὸ ὄνειδος νὰ μακρύνῃ τὸν καιρὸν τῆς ἀναγνώσεως ὑπὲρ τὸ σῦνθηες. Δὲν ἐξεύρω ἂν διὰ τὴν ταχυτάτην ταύτην ἀνάγνωσιν, ἢ διὰ τὴν φυσικὴν ἡμῶν τῶν Χίων κλίσιν εἰς τὰ σκωπτικὰ παρωνύμια, ὁ βολισσινὸς ἐφημέριος ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς πολίτας τῆς Χίου Παπα-Τρέχας, καὶ τὸ παρωνύμιον ἤρρεσε τόσον εἰς τὸν παρονομαζόμενον, ὥστε δὲν σ' ἀκούει πλέον ἐὰν τὸν καλέσῃ μὲ τὸ κύριόν του ὄνομα.

Καυχᾶται πρὸς τοῦτοις καὶ εἰς ἐξήκοντα τέσσαρα ταξίδια, καὶ φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς ἄλλον Ὀδυσσεά, ἀπὸ τὸν ὅποιον τοῦτο μόνον διαφέρει, ὅτι τὰ ἔκαμεν εἰς αὐτὰ τῆς νήσου τὰ ἐξήκοντα τέσσαρα χωρία, χωρὶς κίνδυνον κανένα τῆς θαλάσσης.

Διὰ νὰ σὲ δώσω, φίλε, μικρὸν παράδειγμα τῆς ὁποίας ἀπέκτησεν ἀπὸ τὰ ταξίδια πολυπειρίας, ἐπέρασεν ἔδω πρὸ μηνῶν Ἄγγλος τις περιηγητής, μὲ σκοπὸν ν' ἀνακαλύψῃ κανὲν ὑπόμνημα

1. Ἰωάνν. 16, 1.

της εἰς Βολισσὸν διατριβῆς τοῦ Ὀμήρου· εἶχε σιμὰ καὶ δύο του μικρὰ παιδάκια. Μόλις τὰ ἄκουσεν ὁ Παπᾶ-Τρέχας νὰ συλλα- λῶσι μὲ τὸν πατέρα των, καὶ μ' ἐρώτησεν ἐκστατικὸς:

— «Ποῖαν γλῶσσαν λαλοῦσι; — Τὴν ἀγγλικήν», τὸν ἀπεκρίθη· καὶ ἡ ἐκστασις του ἐγενεν ἀπολίθωσις. Δὲν ἠμπόρει νὰ χωρέσῃ τοῦ βολισσινοῦ Ὀδυσσεῶς ἡ κεφαλὴ πῶς πόσον νεαρὰ παιδάκια ἦτο δυνατὸν νὰ λαλῶσι γλῶσσαν εἰς αὐτὸν ἄγνωστον. Δὲν ἐξεύρω πλέον ποῖαν γλῶσσαν, καὶ εἰς ποῖαν ἡλικίαν, κατ' αὐτόν, ἔπρεπε νὰ λαλῶσι τῶν Ἑγγύλων τὰ τέκνα... Εἶμαι βέβαιος ὅτι γελαῖς τὴν ὄραν ταύτην διὰ τὴν ἀπορίαν τοῦ Παπᾶ-Τρέχα. Ἄλλὰ τί ἤθελες κάμει, ἐὰν παρὼν παρόντος ἤκουες αὐτολεξεῖ ἀπὸ τὸ στόμα του τοὺς λόγους τούτους: «Τὰ διαβολόπουλα, τόσο μικρὰ νὰ μιλοῦν ἐγγλέζικα!»

Γέλα, φίλε, ὅσον θέλεις, ἀλλὰ πρόσεχε, μὴ καταφρονήσῃς διὰ τοῦτο τὸν σεβάσιμον Παπᾶ-Τρέχαν. Ναί, σεβάσιμος ἀληθῶς εἶναι, ὡς σὲ τὸ λέγω. Μ' ὄλην ταύτην τὴν ἀπλότητα, δὲν ἠμπο- ρεῖς νὰ στοχασθῆς πόσον εἶναι φιλόανθρωπος ὁ καλὸς οὔτος ἱερεὺς, πόσον φροντίζει διὰ τὴν χρηστοθήθειαν τοῦ μικροῦ του ποιμνίου, μὲ ποῖαν ψυχῆς διάθεσιν παρηγορεῖ τοὺς ἐνορίτας εἰς τὰς δυστυχίας αὐτῶν καὶ τοὺς συμβουλεύει, ὅταν εὐτυχῶσι, νὰ ἔχωσι πρόνοιαν τῶν δυστυχούντων.

Ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι εἰς αὐτὸν γέννημα παιδείας, ἐπειδὴ παι- δεῖαν δὲν ἔλαβε· δὲν εἶναι καρπὸς τῆς ἀσκήσεως, ἐπειδὴ κανένα κόπον δὲν δοκιμάζει εἰς τὴν γύμνασιν αὐτῆς· ἀλλ' ἐφυτεύθη οὐρανοκατέβητος εἰς τὴν ψυχὴν του.

Δυπεῖται πολλάκις διὰ τὴν στέρησιν τῆς παιδείας· καὶ διὰ ν' ἀναπληρώσῃ ὅτι δὲν ἔκαμαν οἱ γονεῖς του εἰς αὐτόν, ἐπεμφε τὸν υἱὸν του εἰς τὴν πόλιν νὰ μάθῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ ν' ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ διδασκάλου Τσελεπῆ*.

Εἶναι ἀνεκδιήγητος τὴν ὁποῖαν ἐδοκίμασε χαράν, ὅταν ἔμα- θεν ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδιάτριψεν εἰς τὴν Βολισσὸν καὶ ὅτι ἀσχο- λοῦμαι εἰς τὴν ἐκδοσιν αὐτοῦ. Τοῦτο μόνον μὲ ἐρώτησεν, ἂν ὁ Ὀμηρος ἦτο Χριστιανός. «Ἀδύνατον ἦτο», τὸν εἶπα, «ἐπειδὴ ἔζη χρόνους ἑνεακοσίους σχεδὸν πρὸ Χριστοῦ».

Τί μὲ ἀπεκρίθη εἰς τοῦτο; «Ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς πατέρας, ποίησιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα». Μὲ τὸ πρῶ- τον ἐννοεῖ φανερὰ ὁ φιλόανθρωπος παπᾶς, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλει

καταδικάσει τὸν Ὀμηρον διότι ἐγεννήθη τόσο ἀρχύτερα τοῦ Χριστοῦ, τοῦ δευτέρου προσμένω ἀπὸ τὴν ἀγγλινοῖάν σου τὴν ἐξήγησιν. Ποῖαν, εἶπέ μοι, συγγένειαν ἔχει τοῦ Ὀμήρου ἢ ποιη- σις μὲ τὴν θαυμαζομένην ὑπὸ τοῦ Δαβὶδ ποίησιν τοῦ κόσμου; Εἰς πολλὰς τοιαύτας ἀπορίας μὲ βάλλει καθ' ἡμέραν, προσορ- μόζων ῥητὰ εἰς πραγμάτων περιστάσεις, ὅπου ὁ ἰδικός μου νοῦς δὲν βλέπει καμμίαν προσαρμογὴν.

Μὲ ἐρώτησε προχθὲς ἂν τυπώνεται γρήγορα ὁ Ὀμηρος. Ἄφ' οὗ ἤκουσε τὰς δυσκολίας πρῶτον τῆς συντάξεως τῶν σχολίων, ἔπειτα καὶ τῆς δαπάνης τοῦ τύπου, «Διὰ τὴν σύνταξιν», μὲ εἶπε, «δὲν εἶμαι καλὸς νὰ κρίνω, τῆς δαπάνης ὅμως τὸ πρᾶγμα μὲ φαίνεται εὐκολώτατον. — Πῶς, Δέσποτά μου; — Ἐχομεν» ἀπε- κρίθη, «τόσους ἀρχιερεῖς, εἰς τὰς ὁποίους δὲν λείπει μήτε πλοῦτος, μήτε ζῆλος ὑπὲρ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους· εἶναι ἀναμφίβολον ὅτι, ἂν γράψῃς περὶ τοῦ σκοποῦ σου πρὸς τὸν ἅγιον... τὸν ἅγιον... τὸν ἅγιον... (ἀπαριθμήσας ὀκτὼ ἢ δέκα ἀπὸ τοὺς ἐγκρίτους ἡμῶν ἀρχιερεῖς), θέλουν σὲ γνωρίσειν χάριν, ἐπειδὴ τοὺς διδεις ἀφορμὴν νὰ δείξωσι πόσον ἡ παιδεία τοῦ γένους εἶναι πρᾶγμα ἱερὸν εἰς τὴν πανιερότητά των. — Πολ- λούς», ἀπεκρίθη, «ἀπὸ ἑσῶς ὠνόμασες ἐγνώρισα προσωπικῶς ἀληθῶς ἄνδρας ἱεροῦ καὶ σεβασμίους, μηδ' ἀμφιβάλλω περὶ τῆς εἰς τὰ καλὰ προθυμίας των, ἀλλ' ὅμως, ἀποστρέφομαι νὰ κάμω τώρα ὅτι δὲν ἔκαμα τὴν περασμένην ὄλην μου ζωὴν ἢ θέλεις, Δέσποτά μου, διὰ δεκαπέντε μηνῶν εἰς τὴν Βολισσὸν διατριβὴν νὰ κατασταθῶ ψωμοζήτητης;

— Ἄλλ' ἐὰν εἰς τοῦτο», μὲ λέγει, «ἀντιπαθῆς, δὲν θέλεις, ἐλπίζω, ἀποστραφῆν τὴν ἰδικὴν μου βοήθειαν». Εἰς τὰ ἀπροσδό- κητα ταῦτα λόγια, φίλε, ὀλίγον ἔλειψε νὰ πάθω τὴν ὁποῖαν αὐτὸς ἔπαθεν ἐκπληξιν, ὅταν ἤκουσε τοῦ Ἑγγύλου τὰ τέκνα λα- λοῦντα τὴν ἀγγλικὴν γλῶσσαν· διότι εἰς τὴν πολυδάπανον ἐκ- δοσιν τοῦ Ὀμήρου ποῖαν ἀπὸ τῆς Βολισσοῦ τὸν ἐφημέριον ἔπρε- πέ τις νὰ ἐπιζῆ βοήθειαν; Χωρὶς νὰ δώσῃ προσοχὴν εἰς τὴν ἐκπληξιν μου, μὲ προβάλλει ὁ καλὸς οὔτος παπᾶς δύο γρόσια*. «Ταῦτα», λέγει, «ἔλαβα σήμερον ἀπὸ στεφάνωμα· ταῦτα μόνα ἔχω, ταῦτα σὲ δίδω· πλειότερα ἂν εἶχα, πλειότερα μετὰ χαρᾶς ἤθελα σὲ δώσειν, διὰ νὰ τυπωθῇ τοῦ πατριώτου ἡμῶν Ὀμήρου ἢ ποιήσις, τὸν ὅποσον ἐπεθύμουν νὰ ἐξεύρω εἰς ποῖαν κατάστασιν θὰ εὐρίσκειται εἰς τὸν ἄλλον κόσμον. Πλὴν ὁ Θεὸς εἶναι καλὸς

πατέρας, ποιήσιν δὲ χειρῶν αὐτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα».

Μαντεύω τώρα, φίλε, τὴν περιέργειάν σου νὰ μάθης πῶς ἐφέρθη εἰς τὴν ἀπροσδόκητον ταύτην συνεισφορὰν τοῦ καλοῦ παπᾶ. Τὴν ἔλαβα, ἀσπαζόμενος μὲ δακρυσμένους ὀφθαλμούς τὴν πλουσίαν τοῦ πένητος ἱερέως χεῖρα, ὄχι μόνον διὰ νὰ μὴ λυπήσω, μὲ τὴν ἀκαιρον παραίτησιν, τὴν ἀγαθὴν αὐτοῦ ψυχὴν, ἀλλ' ὅτι καὶ μ' ἐφάνη νόστιμον νὰ ὀνομάσω τὴν ἐκδοσιν ταύτην τοῦ Ὁμήρου βολισσινὴν ἐκδοσιν, ἐπειδὴ καὶ εἰς τὴν Βολισσὸν ὑπέμεινα τοὺς κόπους τῆς, καὶ ἀπὸ τὴν πτωχὴν ταύτην Βολισσὸν ἔλαβα πρώτην βοήθειαν τῆς ἐκδόσεως.

Ἄκουσε ἄλλο θαυμαστότερον. Οἱ κάτοικοι τοῦ χωρίου εἶναι τόσοι ὀλίγοι τὸν ἀριθμὸν, ὥστε ἢ πολλὰ μικρά των ἐκκλησία ἤμπορεῖ νὰ χωρέσῃ τριπλασίους αὐτῶν. Μ' ὄλον τοῦτο τινὲς ἀπὸ τοὺς προεστῶτας, οἱ πλουσιώτεροι, ἐπεθύμησαν νὰ πλατύνωσι τὴν οἰκοδομήν.

Ἐκοινώνησαν τὴν γνώμην αὐτῶν εἰς τὸν ἐφημέριον, καὶ οὗτος τοὺς ἐσυμβούλευσε νὰ συναθροίσωσι πρῶταν τὴν χρειαζομένην δαπάνην, διὰ νὰ τελέσωσι κατ' αὐτὴν καὶ τὸ ἔργον.

Ἄφ' οὗ ἔμαθε συναγμένα τὰ ἀργύρια ὁ σεβάσμιος οὗτος παπᾶς, μίαν τῶν Κυριακῶν, μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τοὺς εἶπε· «Τέκνα μου, ὁ Θεὸς δὲν κατοικεῖ εἰς πέτρας καὶ ξύλα, ἀλλ' εἰς τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν χριστιανῶν. Τῆς ἐκκλησίας τὸ μέγεθος βλέπετε ὅτι δὲν εἴμεθα ἄρκετοὶ νὰ τὸ γεμίσωμεν. Ἄπὸ σᾶς οἱ περισσότεροι δὲν ἐξεύρουσιν μῆτε νὰ ἀναγινώσκωσι, μῆτε νὰ γράφωσι· πράγμα ἀσυγκρίτως ἀρεστότερον εἰς τὸν Θεὸν ἠθέλομεν πράξειν, βάλλοντες εἰς τόκον τὰ συναγμένα ἀργύρια, διὰ νὰ πληρῶνεται ἀπ' αὐτὸν ἐτησίως διδάσκαλος γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως, καὶ τὸ περισσεῦον νὰ μοιράζεται εἰς τοὺς πτωχοὺς ἀδελφούς μας, ὧσων ἢ πτωχεῖα δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα ἀργίας, καὶ μὲ τοῦτον τὸν τρόπον νὰ ἐλευθερωθῶμεν καὶ ἀπὸ τὸ ὄνειδος ὅτι μόνοι ἡμεῖς εἰς ὅλην τὴν νῆσον ἀγαπῶμεν τὴν ψυμοζήτησαν». Τί λέγεις εἰς τοῦτο, φίλε;

Ἄφήνω ἄλλα πολλὰ καὶ θαυμαστὰ τῆς ἀρετῆς τοῦ ἱερέως τούτου δείγματα, φοβούμενος τὸ ὑπέμετρον μάκρος τῆς ἐπιστολῆς, καὶ ἀρκοῦμαι εἰς ἓν ἀκόμη, τὸ ὅποτον μὲ φαίνεται ἀσυγχώρητον νὰ σιωπήσω. Ἦκουσεν ὅτι ἱερεὺς τις, εἰδήμων τῆς ἑλληνι-

κῆς γλώσσης, ἐπεριήρχετο τὴν νῆσον, ζητῶν νὰ ἐμβῇ εἰς καμμίαν ἐκκλησίαν ἐφημέριος. Τί κάμνει ὁ καλὸς σου Παπα—Τρέχας; Τρέχει πρὸς αὐτὸν νὰ τὸν προβάλλῃ νὰ δεχθῇ ἀντ' αὐτοῦ τὴν ἐφημερίαν τῆς Βολισσοῦ.

Μόλις ἔμαθαν οἱ ταλαίπωροι Βολισσῖνοι τὸ ἀπροσδόκητον εἰς αὐτοὺς μέγα δυστύχημα τοῦτο, κι' ἔτρεξαν ἄνδρες καὶ γυναῖκες μὲ δάκρυα, παρακαλοῦντές με νὰ τὸ ἐμποδίσω.

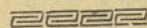
Ἄφήνω σε, φίλε, νὰ στοχασθῆς πόσῃ ἀπορίᾳ ἐπροξένησεν εἰς ἐμὲ τὸν μεσίτην τὸ κίνημα τοῦτο τοῦ ἱερέως, καὶ μάλιστα ὅταν, ἐρωτήσας αὐτὸν διατί ἀπεφάσισε νὰ παραιτηθῇ τὴν ἐφημερίαν, ἔλαβα ταύτην τὴν ἀπόκρισιν:

— Ἐγὼ, τέκνον, εἶμαι ἀγράμματος· τὸν ὅποτον ἐπιθυμῶ νὰ βάλω εἰς τὸν τόπον μου ἐφημέριον, εἶμαι βέβαιος ὅτι εἶναι ἐπιτηδειότερος παρ' ἐμὲ νὰ διδάσκῃ καὶ νὰ κυβερνᾷ τὰς ψυχὰς τῶν καλῶν μου τούτων χωρικῶν.

Εἰς τοιαύτην γενναίαν ἀπόκρισιν τί εἶχα ν' ἀνταποκριθῶ; Συνέκλαυσα κι' ἐγὼ μὲ τοὺς Βολισσῖνους, καὶ ἐπρόσμενα μὲ λύπην τῆς ψυχῆς μου τὴν στέρησιν τοῦ καλοῦ τούτου ἱερέως, τὴν ὅποίαν καὶ ἠθέλαμεν πάθειν, ἐὰν οἱ κάτοικοι τῶν Θυμιανῶν* δὲν ἐπρόφθαναν νὰ λάθωσι τὸν λόγιον ἱερέα εἰς ἐφημέριον καὶ ν' ἀφήσωσι πάλιν εἰς ἡμᾶς τὸν ἰδικόν μας.

Τοιοῦτος εἶναι, φίλε, ὡς σὲ τὸν περιγράψω, ὁ ἀπλούστατος καὶ φιλόανθρωπος ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ.

1811.

Β' ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, Κ.Τ.Λ.).

Ὁ βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν.

Κ. Παπαρηγοπούλου.

Οἱ κλέφται κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεως ἐγυμνάζοντο πρὸ πάντων περὶ ποικίλας χρήσιμους εἰς τὸ ἐπάγγελμα αὐτῶν ἀσκήσεις. Ἐρριπτον εἰς τὸ σημάδι μὲ ἀκρίβειαν πάντοτε μὲν ἀξιοσημείωτον, πολλάκις δὲ τῇ ἀληθείᾳ θαυμαστῆν. Ἐγυμνάζοντο περὶ τὸν δίσκον καὶ τὸ ἄλμα καὶ τὸν δρόμον· αἱ δὲ παραδόσεις διηγοῦνται

περὶ τῆς καθόλου εἰς ταῦτα δεξιότητος αὐτῶν πράγματα σχεδὸν ἀπίστευτα. Λέγεται λ. χ. ὅτι ὁ Νικοτσάρας ἠδύνατο νὰ προστρέξῃ πρὸς ἵππον, καὶ δι' ἐνὸς ἄλματος νὰ υπερπηδήσῃ ἐπὶ ἐπτὰ ἵππων στοιχηθὸν προτεταγμένων· περὶ δὲ τοῦ Ζαχαριᾶ φημίζεται ὅτι, ὅταν ἔτρεχεν, αἱ πτέρναι αὐτοῦ ἤγγιζον τὰ ὄψα.

Μὴ παραλείψωμεν δὲ τὴν καρτερίαν αὐτῶν εἰς τὴν πεῖναν, τὴν δίψαν καὶ τὴν ἀγρυπνίαν. Πολλάκις ἐμάχοντο ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ τρεῖς νύκτας συνεχῶς χωρὶς νὰ πῶσι, χωρὶς νὰ φάγωσι, χωρὶς νὰ κοιμηθῶσι· καὶ πολλάκις, ἐν ᾧ ὁ ἐχθρὸς ἐνόμιζεν αὐτοὺς καταβληθέντας ὑπὸ τοσοῦτων καὶ τηλικούτων στερήσεων, καὶ περιέμενε νὰ παραδοθῶσιν, αἴφνης, ἀναλαβόντες τὴν ρώμην αὐτῶν καὶ ἐφορμήσαντες καὶ νικήσαντες, διήρχοντο τὰ χαρακώματα σῶσι.

Ἄλλη ἐξαισία αὐτῶν ἀρετὴ ἦτο ἡ ἐν ταῖς ὁδύναϊς καρτερία. Εἰδότες τίνα βασιανιστήρια περιέμενον αὐτοὺς, προετίμων πάντοτε νὰ σκοτωθῶσιν ἢ νὰ παραδοθῶσιν. Ἄλλ' ἐνότιε συνέπιπτε νὰ πάθωσι τὸ μέγα δεινὸν τοῦ νὰ συλληφθῶσι· καὶ τότε εἶναι ἀκατανόητον μετὰ ποίου φρονήματος ὑφίσταντο τὰς φοβερωτέρας τῶν στρεβλώσεων. Σφυροκοπούμενοι, σουβλιζόμενοι καὶ ζωντανοὶ λεπιζόμενοι δὲν ἐδάκρυον, δὲν ἐστέναζον, δὲν ἐπρόφερον λέξι, παρεκτός ἵνα ὑδρίσωσι καὶ περιφρονήσωσι τοὺς πασάδες* καὶ τοὺς δημίους αὐτῶν. Ἐνεκα δὲ τῶν συμφορῶν τούτων μία τῶν συνηθεστέρων εὐχῶν, ἃς ἐν τοῖς συμποσίοις αὐτῶν γυῖοντο πρὸς ἀλλήλους ἦτο «καλὸ μολύδι».

Οὐδὲν ἦττον οἰκτρὸν ὑπελάμβανον τὸ νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν αὐτῶν οἱ Τούρκοι. Ὅθεν ἡ σπουδαιότερα καὶ ἡ ἱερωτέρα παράκλησις, τὴν ὅποίαν ὁ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης ἠδύνατο ν' ἀπευθύνῃ πρὸς τοὺς συνγωνιστὰς αὐτοῦ ἦτο, νὰ κόψωσι τὴν κεφαλὴν του καὶ νὰ ἀπαγάγωσιν αὐτήν, ἵνα μὴ κοπῇ καὶ ἀπαχθῇ ὑπὸ τῶν πολεμίων. Τὸ δὲ αἶσθημα τοῦτο ἦτο ἀρχαῖον παρὰ τοῖς ἡμετέροις καὶ δὲν περιωρίζετο εἰς μόνην τὴν τάξιν τῶν κλεφτῶν, διότι καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Παλαιολόγος, ὅταν εἶδεν ἑαυτὸν περιζωσθέντα πανταχόθεν ὑπὸ τῶν Τούρκων καὶ ἐπέισθη ὅτι οὐδεμία ὑπάρχει σωτηρίας ἐλπὶς, ἀνεβόησε: «δὲν εἶναι κανεὶς χριστιανὸς νὰ λάβῃ τὴν κεφαλὴν μου;»

Πολλάκις τὰ δημῶδη ἄσματα ἐκφράζουσι τοιαύτας παρακλήσεις:

Σὰ δένδρον ἐρραγίσθηκε, σὰν κυπαρίσσι πέφτει·
ψιλὴν φωνούλαν ἔβαλε, σὰν παλικᾶρι ὅπου ἦταν·
«Ποῦ εἶσαι, καλέ μου ἀδελφὲ καὶ πολλαγαπημένε;
Γύρισε πίσω, πάρε με, πάρε μου τὸ κεφάλι,
νὰ μὴν τὸ πάρη ἡ παγανιά*, καὶ ὁ Γιουσούφ Ἀράτης,
καὶ μοῦ τὸ πάρη στὰ Γιάννενα τ' Ἀλῆ Πασᾶ τοῦ σκύλου».

Τὸ δ' εὐγενὲς τοῦτο αἶσθημα, τὸ κηδόμενον περὶ τῆς τιμῆς αὐτῶν καὶ μετὰ θάνατον, διεποικίλλετο παραδόξως. Ὁ κλέφτης λ. χ. ἐπεθύμει νὰ κηδεύεται τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ φαίνεται ὅτι καὶ μετὰ θάνατον ἐξακολουθεῖ κατὰ τῶν Τούρκων ἀγωνιζόμενος. Τίς δὲν ἤξεύρει τὸν Τάφον τοῦ Δήμου, τὸ ἄσμα ἐκεῖνο, τὸ ὅποσον ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἀντηχῆσαν εἰς ἐν τῶν θεάτρων τῶν Παρισίων τοιαύτας ἀπέσπασε χειροκροτήσεις καὶ τοσαύτας παρήγαγε συγκινήσεις;

Ὁ ἥλιος ἐβασίλευε, κι' ὁ Δῆμος διατάζει:
«Σύρτε, παιδιὰ μου, στὸ νερό, ψωμί νὰ φᾶτ' ἀπόψε.
Καὶ σύ, Λαμπράκη μ' ἀνεψιέ, κάθου ἐδῶ κοντά μου·
νὰ, τᾶγματά μου φόρεσε, νὰ εἶσαι καπετάνος.
Καὶ σεῖς, παιδιὰ μου, πάρετε τὸ ἔρημο σπαθὶ μου,
πράσινα κόψετε κλαδιά, στρωστέ μου νὰ καθίσω,
καὶ φέρετε τὸν πνευματικὸ νὰ μ' ἐξομολογήσῃ,
νὰ τοῦ εἰπῶ τὰ κρίματα ὅσα ἔχω καμωμένα,
τριάντα χρόνια ἀρματολὸς κι' εἴκοσι ἔχω κλέφτης·
καὶ τώρα μοῦρθε ὁ θάνατος καὶ θέλω νὰ πεθάνω.
Κάμετε τὸ κιβοῦρι* μου πλατύ· ψηλὸν νὰ γένη,
νὰ στέκω ὀρθὸς νὰ πολεμῶ, καὶ δίπλα νὰ γεμίζω·
κι' ἀπὸ τὸ μέρος τὸ δεξιὸ ἀφήστε παραθύρι,
τὰ χελιδόνια νᾶρχωνται τὴν ἄνοιξη νὰ φέρουν
καὶ τ' ἀηδονάκια τὸν καλὸ τὸ Μᾶη νὰ μὲ μαθαίνουν».

*

Ἐν γένει δὲ οἱ κλέφται, καίτοι διάγοντες βίον τοσοῦτον ἄγριον καὶ τραχύν, σπανίως ἦσαν θηριώδεις καὶ αἰμοχαρεῖς. Ἐφόρευον μὲν ἕσους ἠδύνατο μουσουλμάνους, Τούρκους ἢ Ἀλβανούς, μὴ φειδόμενοι ἐνότιε, ἀλλὰ σπανιώτατα, καὶ αὐτῶν τῶν χριστιανῶν.

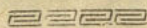
(1) Ὅσάκις οὗτοι τοὺς κατεδίωκον, χαριζόμενοι εἰς Τούρκους. Σημείωσις τοῦ συλλογέως.

Ἐλαφυραγώγουν, ἅμα ἐδίδετο περίστασις, τοὺς πρώτους, καὶ ἐν ἀνάγκῃ τοὺς δευτέρους, ἀλλὰ ὅμοι καὶ ἀδυσώπητοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲν ἦσαν· δὲν ἐδασάνιζον λ. χ. οὐδὲ τοὺς Τούρκους αὐτοὺς, ἀλλ' ἤρχοντο νὰ τοὺς θανατώνωσιν.

Αἱ περὶ τοῦ θεοῦ ἰδέαι αὐτῶν οὔτε ὕψηλα ἦσαν, οὔτε λεπταί, ἀλλὰ βεβαίως ἦσαν εὐλαβέστεραι τῶν δοξασιῶν καὶ ἔξεων τοῦ κοινοῦ πλήθους. Πότε καὶ πότε μόνον ἠδύναντο ν' ἀκούσωσιν εἰς ἐρημοκκλήσιον τὴν θεῖαν λειτουργίαν, ἀφελῶς τελουμένην ὑπὸ ὄρεινοῦ ἱερέως. Ἄλλ' ὅπουδῆποτε καὶ ἂν εὐρίσκοντο τὸ Πάσχα ἢ τὰ Χριστούγεννα, ἐν δάσει, ἐν σπηλαίοις, ἢ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν ὕψηλοτάτων ὄρεων, ποτὲ δὲν ἐλησμόνουν νὰ ἐορτάσωσιν ὅπως ἠδύναντο τὰς ἐπιφανεῖς ἐκείνας ἡμέρας τῆς ἐκκλησίας, ψάλλοντες ὄσα καὶ ὅπως ἤξευρον ἐκ τῶν εἰς αὐτὰς ἀναγομένων ὕμνων καὶ προσευχῶν. Εἰς οἰανδῆποτε ἀμηχανίαν ἢ ἀνάγκην καὶ ἂν εὐρίσκετο ὁ κλέφτης, δὲν ἐπέβαλλε χεῖρα εἰς τὸ ἐλάχιστον τῶν ἀφιερωμάτων ἢ σκευῶν τῶν ἐν τόπῳ ἱερῷ κατατεθειμένων. Ὁ δὲ γέρον Βλαχάδας, ὁ πατήρ τοῦ μετέπειτα τοσοῦτον κλεισθέντος καὶ τοσοῦτον οἰκτρῶς μαρτυρήσαντος Παπα-Θύμιου*, ἀπῆλθεν εἰς ἡλικίαν 76 ἐτῶν πεζὸς εἰς Ἱεροσόλυμα μὲ τὸ ὄπλον καὶ τὸ πρωτοπαλικαρὸν του, ἵνα ἀποθάνῃ, ὅπως ἠῤῥητο, εἰς τοὺς ἁγίους τόπους. Ποτὲ κλέφτης δὲν ἀλλαξοπίστησεν. Ὅταν εἶπαν εἰς τὸν Ἄνδρουτσον ὅτι, ἀσπαζόμενος μὲν τὸν Ἰσλαμισμόν, θέλει ἀξιωθῆ τιμῶν ἐξαιρέτων, ἐμμένων δὲ πιστὸς εἰς τὸ ἴδιον θρήσκευμα, θέλει ἀποθάνει οἰκτρῶς εἰς τὸ κάτεργον*, ὁ γενναῖος ἀθλητῆς ἀδιστακτικῶς ἐπροτίμησε τὸ δεύτερον· καὶ ἄλλοι καπετάνοι, εἰς ὅμοιους ἐκτεθέντες πειρασμούς, ἔπραξαν ὅ,τι ἔπραξεν ἐκεῖνος.

Μετὰ τὴν ἀφοσίωσιν πρὸς τὴν πίστιν τῶν πατέρων αὐτῶν, οὐδὲν εἶχον ἱερώτερον τῆς πρὸς ἀλλήλους ἀφοσιώσεως. Πολλάκις τὰ παλικάρια ἠδύναντο νὰ σωθῶσιν, ἐγκαταλείποντα τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν, ἀλλὰ προετίμων ν' ἀποθάνωσιν μετ' αὐτοῦ. Πολλάκις, ἐν ᾧ δύο συμμορίαι ἐμάχοντο κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἡ μία ἠδύνατο νὰ φύγῃ, ὁ ἀρχηγὸς αὐτῆς δὲν ἐγκατέλειπε τὸν συνάδελφον, ἀλλὰ, βριπτόμενος κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ ἐσώζετο μετ' αὐτοῦ, ἢ μετ' αὐτοῦ συγκατεστρέφετο.

1888.

I. Βλαχογιάννη.

1. Τὸ Σουλιοπόπουλο.

— Ἄντρα, ὁ γιός μας πιά μεγάλωσε· τρέχει στὰ δεκαπέντε. Κι' εἶν' ἀπρόφταστος. Διψάει στὸν πόλεμο νάρθη. Κάθε πρωὶ καὶ κάθε βράδυ μοῦ κλαίγεται τὸ παλικάρι μου. Μπροστά σου, ἀπὸ ντροπῆ, κρατιέται καὶ σωπαίνει. Ὅμως κάθε φορὰ πού ξεκινᾷς, αὐτὸ σπαράζει. Καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά μου καὶ δέρνεται, σὰ νὰ βυζαῖνη ἀκόμα καὶ σὰ νὰ τοῦ ἀρνιῶμαι τὸ βυζί. Καὶ φοβερίζει νὰ κλέψῃ τὸ καριοφίλι* τοῦ παπποῦ του, τ' ἀγγιχτο, κατὰ τὸ λόγο σου, ἀπ' τὸν καιρὸ πού τὸν ἔφαγε τὸ βόλι τὸ πικρό, καὶ κείνον. Καὶ θὰ πάῃ μοναχὸς του νὰ κάμῃ μὲ τοὺς Τούρκους πόλεμο. Κι' ὁ φόβος ὁ δικός σου μοναχὰ τότε τρομάζει· ἀλλιῶς, ποιὸς ξέρει τί θ' ἀποκοτοῦσῃ*. Χάρη θὰ σοῦ τὸ γνωρίζω κι' ἐγὼ, κι' αὐτὸς θὰ εἶναι ὑποταγμένος σου, καὶ δὲ θὰ σὲ βαρύνῃ. Στὴ θέλησή σου θὰ εἶναι πρόθυμος σὰ σκλάβος σου. Ἔτσι μοναχὰ θὰ γλυτώσω ἀπὸ τίς κλάφες του. Πάρ' τονε μαζί σου.

Ἡ μάinna, ἡ ἀμαζόνα, βλέπει τὸ γέρο της παρακαλεστικά. Καὶ κάποτε διανεύει* πονηρὰ τοῦ γυιοῦ της. Αὐτὸς σκυμμένο τὸ κεφάλι του κρατεῖ. Καὶ κρύβει τὴν παρθενικὴ τὴν ταραχὴν του ἀπ' τὴν ματιὰ τοῦ γέρου, πού αὐστηρὰ τονὲ θωρεῖ καὶ δὲ μιλάει.

Καὶ τὴν αὐγὴν, τὸ παλικάρι τᾶγουρο, μὲ τὸ ντουφέκι τὸ βαρὺ στὸν ὄμο, μὲ τ' ἀλαφρὸ τὸ πάτημα, μὲ τὸ χαρούμενο τὸ καρδιοχτύπι καὶ μὲ τὸ φτερούγιασμα τοῦ νοῦ, ἀκολουθεῖ τὸ γέρο τὸν πολεμιστῆ καὶ τὸν πολύπειρο. Κι' ὁ πόλεμος ἀρχίζει. Καὶ τ' ἄγριο τὸ φεράγγι τὸν ἀντιλαεῖ.

Ὁ γέρος τώρα δίνει ὄλο τὸ νοῦ του στὸ παιδί, καὶ λησμανεῖ τὸν πόλεμο. Καὶ μιλεῖ στὸ παλικάρι τ' ἀπηχτο καὶ τ' ὀδηγᾷ: — Ἐδῶ, τοῦ λέει, πού σ' ἔφερα, δὲ θέλω νὰ καμαρώσω τὴν παλικαριά σου. Δεῖξέ την· ἅμα ἔρθῃ ἡ ὥρα σου. Ὅμως ἀψὺς* μοῦ φαίνεσαι. Τὸ αἷμα σου δὲν κρύβεται· κραταί ἀπὸ πηγῆν τρελλῆ — τώρα θ' ἀκοῦς! Νὰ τὸ κοτρόνι*. Κρύβε τὰ ζερβά σου. Ὁ δέξιος ὁ ἀγκωνάς σου μὴν ξεπροβάλλῃ! Τὸ ντουφέκι ἔτσι δὲν τὸ κρατοῦν — νὰ, ἔτσι! Καὶ δὲ δίνουν πρόσωπο γιομάτο στὸ σημάδεμα. Ὁ Ἄρβανίτης ἐκεῖ παραφυλάει. Καὶ σοῦ παίρνει καὶ τὴν τρίχα σου — σκύψε ἀκόμα, παλαβέ! Αὐτὸς τὸ μάτι σου! Ἄγρικήσῃς*; Ἄδειο

ἀκόμα τὸ ντουφέκι σου: Κι' ὀρθὸς ὁ λύκος του; Χαρά στον τὸν ὄχτρο σου ἀντίκρυ, ποὺ σὲ σκιάζεται!* Ἔτοιμος; Τὸ νοῦ σου!
 Ὅμως; τοῦ κάκου οἱ πατρικὲς οἱ συμβουλές: Παράφορο τὸ Σουλιωτόπουλο, μὲ τὸ πρῶτο κίνημά του, πρὶν ἀκόμα βίξῃ τὴν πρώτη ντουφεκιά, δείχνει τὸ πρόσωπο ἄσκεπο στὸν Ἀρβανίτη. Καὶ δέχεται τὸ βόλι στὸ μεσόφρυδο.

2. Ἡ Σουλιωτοπούλα.

Στῆς μάχης τὸν καπνὸ, ποὺ πνίγει τὸ λαγκάδι*, ὁ Σουλιώτης ὄλα τᾶχει λησμονήσει, πείνα καὶ δίψα. Καὶ τὸ Σούλι πέφτει ξέμακρα, καὶ σὰ λησμονημένο εἶναι κι' ἐκεῖνο, τ' ἄχαρο.

Κι' ἐκεῖ ποὺ πολεμάει τὸ παλικάρι, ἀγλύκαντο, μέρα καὶ νύχτα, ἀκούει μιὰ γνώριμη φωνή, ποὺ τὸν ξυπνάει. Λοιπὸν τὸ Σούλι δὲ χάθηκε, καὶ ζῆ; Κι' ἦταν ἡ Λάμπη, ἡ ἀδερφή τοῦ νιοῦ.

— Τί καλά μοῦ φέρνεις, ὦρῃ Λάμπη;

— Ζεστή κουλούρα, ὦρ' ἀδερφέ, ποὺ σοῦ τῆ ζύμωσα μὲ τὰ χεράκια μου, κι' ἡ μάννα τὴν ἔψησε στὴν ἀθρακιά, μονάχη. Ἔλα νὰ φᾶς μιὰ ψίχα*, καὶ νὰ ξαποστάσης.

— Δὲ μπορῶ, καημένη, νὰ παρατήσω τὸ ντουφέκι. . .

— Αὐτὸ εἶν' ἡ συλλογή σου, Νάση; Ἐρχομαι γὼ καὶ σοῦ κρατῶ τὸν τόπο σου. . . Νά, σοῦ τρωσα! Καὶ δός μου τὸ ντουφέκι.

Χαμογελάει ὁ ἀδερφός, ὁ καπνισμένος. Καὶ δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ μάθῃ τὴν κορασιά πῶς πιάνουν τὸ ντουφέκι. . . Ὁ πόλεμος βαστοῦσε πάντα. Μὲ χέρι σταθερὸ γιόμιζε κελὴ καὶ σημάδευε. Κι' ὁ ἀδερφός της παραπέρα ἔτρωγε ἡσυχος, καὶ μοναχὰ τὴν πεινά του ἄκουγε τῆ θεριεμένη μέσα του.

Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε. Καὶ κεῖ ἓνα βόλι ἤρθε καὶ πέτυχε κατάστηθα τὴν κορασιά. Κι' αὐτὴ ἔκανε καρδιά καὶ δὲ μιλοῦσε. Τὸ αἷμα πλημμύριζε τὸν κόρφο της. Ἡ Λάμπη σημάδευε καὶ τουφεκοῦσε.

— Ἐφαγες, Νάση;

— Κοντεύω, ἀκόμα λίγο, Λάμπη.

Ἡ κόρη ξαναρῶτησε δευτέρα καὶ τρίτα. Καὶ τότε μ' ἓνα πήδημα τὸ παλικάρι βρέθηκε κοντὰ της. Ἀρπαξε τὸ ντουφέκι, κι' ἡσυχος, καθὼς εἶχε τραυηχτῆ, ξανάρχισε τὸν πόλεμο. Ἀμίλητη ἡ Σουλιωτοπούλα πῆγε πκραπίσω κι' ἔπεσε. Κι' ὁ πόλεμος βαστοῦσε.

3. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα.

Νύχτα εἶχε σηκωθῆ ἡ Γιαννούσαινα. Ντύθηκε βιαστικά. Φωτιὰ δὲν ἀναψε καθόλου. Ἔκαμε ἓνα σταυρὸ μονάχα κατὰ τὸ εἰκονοστάσι, ἀφώτιστο. Ὁ ἄντρας της εἶχε κι' αὐτὸς ξυπνήσει, καὶ ντυνότανε. Μὲ τ' ἄρματά του, ἀθώρητος, σάλευε στὸ σκοτάδι. Ἔτοιμο ἦταν, ἀπ' τὸ βράδυ, τὸ ταγάρι* μὲ τὰ μπαρουτόβολα καὶ τὸ ψωμί. Τῶρριξε ἡ γυναῖκα ἀνάλαφρα στὴν πλάτη, καὶ κινήσανε. Μπροστὰ τοῦ Ζέρβη ἡ λεβεντόνυφη, τοῦ Ζάρπα κόρη, κι' ὁ ἄντρας της ἀπὸ κοντά.

Στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἀπαντήσανε καὶ τ' ἄλλα παλικάρια, τὰ Σουλιώτικα. Ἦτανε μαζὶ καὶ κάμποσες γυναῖκες. Καὶ τώρα, ἐμπρός! Δρόμο εἶχανε νὰ πάρουνε πολὺν, καὶ νὰ ξεμερωθοῦνε στὰ Δερβίσινα. Μέρεις, βδομάδες οἱ Σουλιῶτες κρατοῦσαν ἐκεῖ πέρα τὸν πόλεμο μὲ τοῦ Ἀλήπαττα τ' ἄσκερι. Πόλεμο, μεροδούλι πιά. Κι' οἱ μαυροὶ οἱ μεροδουλευτάδες εἶχαν ἀνάγκη κι' ἀπὸ λίγη ἀνάπαψη· δὲν ἦταν καμωμένοι ἀπὸ πέτρα, οἱ μαυροὶ! Μὰ νά, τ' ἀδέρφια ἀπὸ τὸ Σούλι, νιόφερτα, θὰ πάρουνε τὸν τόπο τους ξαποσταμένα*, κι' αὐτοὶ θὰ γείρουν πίσω στὸ χωριό.

Φτάσαν, κι' ἀκόμα ἡ νύχτα τοὺς ἀγκάλιαζε. Πῆραν οἱ ἄλλοι τὸ δρόμο γιὰ τὸ Σούλι—κι' ἡ αὐγὴ καλῶς νάρθη, κι' οἱ Ἀρβανίτες! Εἰέρον, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρβανίτες. . . Τὰ καριοφίλια ἀκουμπισμένα στὰ λιθάρια μὲ τὰ στόματ' ἀνοιχτά, προσμένουν. Τὰ σπαθιά γυμνά, στὸ χῶμα ξαπλωμένα. Κι' οἱ Σουλιῶτες καρτεροῦν. Ἦσυχος, σύντροφο ἔχουν τὴν ὑπομονή. Εἰέρον, κι' ἡ αὐγὴ θάρθη, κι' οἱ Ἀρβανίτες.

Ἡ Γιαννούσαινα κόβει ψωμί, καὶ τρῶγε. Σπρώχνει τ' ἀγγεῖο μὲ τὸ νερὸ κατὰ τὸν ἄντρα της. Τονὲ φροντίζει μ' ἓναν τρόπο, ἀμίλητη. Τοῦ στρώνει μαλακὸ τὸ μετερίζι* του. Στὰ χέρια του περνάει τὸ καριοφίλι*.

Ἀχνόφεγγο*, καὶ πέφτει ἡ πρώτη ντουφεκιά. Ὁ Γιαννούσας βίχνει, κι' ἡ Γιαννούσαινα γιομίζει. Αὐτὸ δὲ βάσταζε πολὺ. Καὶ κεῖ ποὺ ὁ πόλεμος εἶχε ξανάψει, ἀκούστηκε φωνή:

— Γυναῖκα, λαδῶθηκα! εἶπε ὁ Γιαννούσας.

— Καρδιά, ὦρὲ Γιάννο, καρδιά λίγο καὶ γιὰ τὸ γιρούσι*! . . . Ἄγρια ἡ γυναῖκα, τοῦ μιλεῖ σὰ νᾶκαμε κακό· δειλὸς τάχα σὰ νᾶτανε

τονέ μαλώνει. Μὰ ὁ Γιάννος ἄφωνος, ξαπλώθηκε στὸ πλάι καὶ δὲν κινήθηκε. Καὶ πόνου ἀχνὸ* δὲν ἔδγαλε.

Τραυήξε ἡ γυναῖκα τὴ φλοκάτα* μ' ἓνα κίνημα γοργό, καὶ τονέ σκέπασε. Κι' ἄρπαξε τὸ ντουφέκι. Ἐρριχνε, καὶ μιλοῦσε κάποτε τοῦ Γιάννου, μέσ' στὴ βροντοταραχὴ* κι' ἤθελε νὰ τοῦ δώση ὑπομονή. Μὰ δὲ γύριζε καὶ πίσω της νὰ ἰδῆ. Κι' ἅμα οἱ Σουλιῶτες πεταχτήκανε μὲ τὰ σπαθιά, καὶ πήρανε τοὺς Τούρκους, ἀνέβηκε κι' αὐτὴ στὸ μετερίζι κι' ἔσκουξε* στριγκά*.

Ἔστερα συλλογίστηκε τὸν ἀντρα της. Ἐσκυψε, τὸν ἤυρε ξυλιασμένο.

4. Ἡ Γριὰ Σουλιώτισσα.

Τὸ Μεσολόγγι πιά ἦτανε κλεισμένο. Κι' ὁ πόλεμος δὲν ἔπαυε, ἄγρυπνος, νύχτα καὶ μέρα. Κι' ἡ φωτιὰ ἔκανε μιὰν ἀλυσίδα, συγκρατητὴ πέρα καὶ πέρα. Δύσκολα πιά μποροῦσε βοήθεια νὰ περάσῃ ἀνάμεσα στοῦς Ἀρβανίτες καὶ στὸ Μεσολόγγι νὰ καλωσοριστῆ. Μὰ κάπου, ἐδῶ καὶ κεῖ, χύνονταν καὶ περνοῦσαν, ὅμοιοι στὴν ὁρμὴ μὲ λυκαγέλη, ὅσοι μέσ' στὴν καρδιά τους εἶχανε σὰ δίκωπο μαχαίρι τῶν ἀδερφῶν τὴ δυστυχία καὶ τὸ παράπονο.

Καὶ μιὰν αὐγὴ, ἀξημέρωτην ἀκόμα, ἔφτασε στὸ Μεσολόγγι ὁ Γιώτης Γκιώνης, ἀδελφός, μὲ τοὺς δικούς του. Καὶ μὲ τὸ φῶς τῆς μέρας, τῆς χαρούμενης στίς τόσες ποῦ περνοῦσαν ἄχαρες, Σουλιώτης μὲ Σουλιώτη ἀλλάζανε φιλιὰ, κι' ἔκιναν πανηγύρι.

Τὸμαθε κι' ἡ Μαλάμainer, ἡ χήρα ἡ καπετάνισσα, ποῦ βρέθηκε κι' αὐτὴ κλεισμένη μὲ τοὺς ἄλλους, καὶ μοίραζε τῶν ἀλλου- νῶν τὰ βάσανα μὲ τίς δικές της πίκρες. Ξεσκούφωτη, ἔτρεξε στὸ Γιώτη Γκιώνη.

— Ὡρα καλὴ καὶ βλοημένη ποῦρθεσ! τοῦ φώναξε ἀπὸ μακριὰ. Ὁ γυιός μου ποῦναι;

— Τὸν ἄφησα σὶ Ἀπόκορο, θειά, μ' ἄλλο μπουλούκι*. Ἐχουν ἀνεμικὸ* ντουφέκι. Καὶ βαροῦν τοὺς Τούρκους ὅπου τοὺς ἀντέσουν*.

— Καὶ σύ, πῶς ἦρθες; Ἐχεις κανένα δικό σου δῶ στὸ Μισολόγγι;

— Ὅχι, γιὰ τὴν πατρίδα, θειά Μαλάμainer.

— Δριπόν, τ' ἀδέρφια του εἶναι δῶ, κι' αὐτὸς γυρίζει στὰ βουνά; Καὶ τὴν πατρίδα δὲν τὴ συλλογᾶται; Καὶ μένα μ' ἀφήνει νὰ κοιτάζω σᾶς καὶ νὰ σᾶς ντρέπωμαι;

Σκληρὴ κι' ἀγριεμένη, σήκωσε τὰ χέρια πάνου.

— Μή, θειά, μὴ τὸν καταριέσαι!

— Τὴν κατάρρα μου!

Ἔολοι ἔφριξαν.

Τρεῖς μέρες πέρασαν καὶ τρεῖς νύχτες μὲ τὸν πόλεμο ποῦ ἀγρίευε. Κι' ἓνα πρωί, Θεοῦ χαρὰ, ἔγινε ἀνάπαψη. Ἀρβανίτης βγήκε ἀντίκρου καὶ ζήτησε τὴ γριὰ Μαλάμainer νὰ ἰδῆ καὶ νὰ τῆς μιλήσῃ. Ἐτρεξαν καὶ τὴν ἔφεραν ἀπάνου στὰ προχώματα.

— Γριὰ Μαλάμainer, γυναῖκα τοῦ Γιώργου τοῦ Μαλάμου, φώναξε ὁ Ἀρβανίτης, σὲ χαιρετᾶει ὁ γυιόκας σου! Ἦρθε νὰ σὲ ἰδῆ! ... Κι' ὕψωσε ἓνα κοντάρι, μ' ἓνα κεφάλι ἀνθρώπου στὴν κορφή.

Ἀναταράχτηκε ἡ Μαλάμainer.

— Παιδί μου! Πύλιο μου! ἔκραξε στριγκά*. Τὴν εὐχή μου νᾶ- χης, ἔτσι, παλικάρι σ' ἤθελα! Καὶ σύ, ἄπιστε, πρέπει νὰ πλη- ρωθῆς, καὶ σύ!

Ἄρπαξε ἀπὸ κοντὰ της ἓνα καριοφίλι*. Γονάτισε, σημάδεψε. Κι' ὁ Ἀρβανίτης ἔπεσε μαζί μὲ τὸ κοντάρι. Ἐπεσε κι' ἡ γυναῖκα σωριαστὴ στὸ χῶμα.

5. Ὁ Γεροσουλιώτης.

Ὁ Γεροσουλιώτης μάζεψε τὸν πόνο του πολὺν καιρό. Σὲ κα- νέναν ὁμῶς δὲν ξεμολογιῶταν τὸ σκοπὸ του. Χρόνια ἦταν περα- σμένα, ποῦ τοὺς ξέρασε τὸ κῶμα τ' ἀδικο τῆς μοίρας τῆς σκληρῆς στὸ πράσινο ἀκρογιάλι τῶν Κορφῶν. Κι' ἐνῶ οἱ ἄλλοι μ' ἀνθοδό- τανα γελοῦσανε τὴν πείνα καὶ τὴν σφοδρά τους, κι' ἐνῶ βρῖσκανε κάποια παρηγοριὰ στὰ κάλλη τοῦ φιλόξενου νησιου*, ὁ Γεροσου- λιώτης εἶχε ἄλλο τὸ νοῦ του. Ὀλημερὲς ἄγνάντευε* τὰ ξεροδού- νια τ' ἀντικρυνά. Κι' ὀλονυχτίς ἐ πόθος του τὸν πολεμοῦσε.

Κάποτε, ἓνα βράδυ, γύρισε στὸ σπίτι του χτυπημένος σὰν ἀπὸ καινούργια σφοδρά.

— Ὁ ἄμοιρος ἐγώ, εἶπε, τί κατάρρα μ' ἤυρε! Ὁ Θεὸς μ' ὠργί- στηκε!

Ἐκαμε τοὺς ἄλλους νὰ τρομάξουν. Παιδιὰ κι' ἐγγόνια τὸν τρι- γύρισαν. Ὁ γέρος χτύπαγε τὰ στήθια του.

— Πάει τὸ Σούλι, φώναξε, πάει πιά!

Ἐκλαψε, κι' ἔστερα σάπασε, βλοσυρός. Στὰ φιλικὰ τὰ λόγια οὔτε καὶ πρόσεξε. Οἱ Σουλιῶτες οἱ ἄμοιροι συνήθιζαν μὲ τῆς

πατρίδας τὸ χαμό. Ἡ ἐλπίδα μοναχὰ περισσεύει ἀπ' τὰ περασμένα τους.

Ὁ γέρος ἔδειξε πῶς ὕστερα νὰ μαλακῶνῃ. Ἐφαγε γελαστός, καὶ πλάγιασε. Καὶ τὴν αὐγὴ δὲ βρέθηκε στὸ στρῶμα του. Μὲ φαροκαίκο εἶχε περάσει στ' ἀκρογιάλι τὸ στεριανό. Βαστοῦσε τ' ἄρματα του, σὰ γιὰ πόλεμο, ἄδειος ἀπὸ κάθε ἄλλο φόρτωμα. Νησιτικός, ποιὸς ξέρει πόσο πλανήθηκε καὶ πού.

Κάποτε νύχτωσε ὄξω ἀπὸ τὸ Σούλι. Καὶ μπήκε στὸ χωριὸ ἀθώρητος, ἂν ὑπαρχε κι' ἄλλη ἐκεῖ ζωὴ. Χαιρετάει τὸ Σούλι ὁ γέρος καὶ δὲν ἀντιχαιρετιέται. Νὰ τὰ σπίτια τώρα τὰ γειτονικά, δλα βουβά! Κι' ἄδεια καὶ νεκρικά. Γυμνὸς χάσκουν οἱ θύρες τους καὶ τὰ παράθυρα. Μισόπνοος καὶ ζαλισμένος ἀπ' τὴν κούραση, ὁ Γεροσουλιώτης θαρρεῖ πὼς βρίσκεται σ' ἄλλο Σούλι, φανταστικό. Στέκεται καὶ φωνάζει κανένα γείτονά του.

— Γεῖα χαρά σου, καπετὰν Λαμπρούση! Καλῶς σὰς ἤβρα κι' ἔλους σας!

Ἀπόκριση καμμιὰ...

Νὰ καὶ τὸ σπίτι τὸ δικό του! Νὰ τος κι' ὁ γεροπρίναρος ὁ φουντωτός, νὰ καὶ τὸ ξεροπήγαδο στὴν πέτρινη αὐλὴ. Ὅμως ἡ θύρα εἶναι κλεισμένη... Ἄνοίγει, βλέπει στὴ γωνιὰ φωτιὰ ζωντανεμένη. Σὰ νάχασε τὸ νοῦ του μόνη μιὰ στιγμή. Ἐπειτα δλα φανήκανε νὰ ξαστερώνουν*. Καὶ τὸ ξαστέρωμα ἦταν ἡ τρέλλα τοῦ Γεροσουλιώτη. Μ' ἀνοιχτόκαρδη ματιὰ κοιτάζει γύρω. Στραμμένο τὸ παραγώνι*, κι' ἡ φωτιὰ λαμπρὴ τὸν κρᾶζουν. Κι' ἔτοιμο τὸ τραπέζι, τὸ φτωχικό. Κάθεται σταυροπόδι καὶ τοιμάζεται νὰ πέση στὸ φαῖ, σὰ θεριὸ ὀλονήστικο.

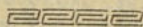
Καὶ τότε θόρυβος ἀκούγεται ἀπὸ τὴν αὐλὴ. Τρεῖς Ἀρβανίτες μπαίνουνε στὸ σπίτι. Στέκονται ξαφνιασμένοι. Καὶ κρατοῦνε στὰ χέρια τ' ἄρματα.

— Τ' εἶστε σεῖς; ῥωτᾷ ὁ γέρος ἤσυχχα. Δὲ συλλογιέται τίποτα κακό. Κι' ἄξαφνα, δλα τὰ φαντάζεται. Κι' ὀρθός, καὶ φοβερός σὰ σκιάχτρο*, καθὼς εἶχε γίνεῖ ἀπὸ τοὺς κόπους κι' ἀπ' τοῦ νοῦ του τὸν παραδαρμό, κρᾶζει στοὺς Ἀρβανίτες:

— Ὁρέ, τί θέλετε στὸ Σούλι ἐσεῖς, σκυλιά; Τὸ Σούλι ψέματα εἶναι πὼς τὸ πήρατε! Τὸ Σούλι ζῆ!

Κι' ὡς νὰ τραυξῆ τὸ σπαθὶ ὁ Γεροσουλιώτης, ἔπεσε νεκρός.

1909.

Ἄετοὶ στὴς φωλιές των.

N. Πετιμεζᾶ (Δαύρα.)

Ὅλοι: καθέννας στὸ εἶδος του, καθέννας μὲ τὸν τρόπο του, ἐπάλαιψαν ἐκεῖ ὀλόγυρα στὴν καμαρωμένη πόλῃ τὸν μεγάλο τους ἀγῶνα. Κι' ἐκεῖνοι πὸς κουβαλοῦσαν ψωμί· κι' ἐκεῖνοι πὸς ἔφερναν νερό· κι' ἐκεῖνοι πὸς μοίραζαν τίς φανέλλες ἀκόμα καὶ τὰ γιλέκα· κι' ἐκεῖνοι πὸς ἔχυναν παρηγοριά καὶ βάλσαμο μὲ τὰ λόγια τους πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια ἐκείνων πὸς ξεψυχοῦσαν στὰ χέρια τους· ὅλοι μὲ τὰ ἔργα τους καὶ μὲ τὴν καρδιά τους ἔγραψαν σελίδες ἀπὸ τὸ μεγάλο καὶ ὠρατὸ βιβλίον.

Ἄς δώσωμε ὅμως τὴ μερίδα τὴ μεγάλη, τὴν ἀνεκτίμητη, σ' ἐκείνους πού, μαζί μὲ δλα τᾶλλα, εἶχαν νὰ κάμουν κάθε ὥρα καὶ στιγμή μὲ τὸ θάνατο! Ἄς μὴ ζηλέψουν οἱ ἄλλοι. Ἡ τύχη τοὺς ἔταξε ἐκεῖ ἐπάνω γιὰ νὰ πάρουν τὸ μεγαλύτερο κλαδί ἀπὸ τὴν αἰώνια δάφνη. Εἶναι δικαίωμά τους. Εἶναι τόσο μεγάλο δικαίωμα, πὸς κανέννας νόμος ἀνθρώπινος δὲν ἔμπορεῖ νὰ τοὺς τὸ ἀφαιρέσῃ. Καὶ οἱ θεοὶ ἀκόμη τοὺς κοιτάζαν, καὶ γιὰ μερικὲς στιγμὲς τοὺς ἔθεωροῦσαν ὅτι ἦταν ἀπ' τὴ δική τους συντροφιά τὴ μεγάλη.

Πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς ἔμειναν πέντε μῆνες ἐπάνω στὴς κορυφὲς τῶν ψηλῶν βουνῶν.

Ἀπὸ κεῖ ψηλά, πὸς εἶχαν συντροφιά τὰ σύννεφα, κοιτάζαν κάτω πολὺ μακριὰ σὰν μιὰ γραμμὴ λευκὴ δυσδιάκριτη, τὸ μεγάλο ἀμαξωτὸ δρόμο μὲ τὴν κίνησή του, μὲ τὰ χάνια του. Ἐκεῖ ἐπηγαينوήρχοντο τ' ἀμάξια καὶ τ' αὐτοκίνητα· κάποια κίνηση καὶ ζωὴ· κάποια παρηγοριά, μερικὲς στέγες. Οἱ μεγάλες φωτιές, ἀναμμένες ἐκεῖ, ἐσχόρπιζαν τίς φλόγες τους ἀπὸ μακριὰ γιὰ νὰ τίς βλέπουν ἐκεῖ ψηλά ἐκεῖνοι, πὸς σὰν Τάνταλοι ἐπάγωναν καὶ ἔτρεμαν πίσω ἀπὸ τίς πέτρες τους.

Καθέννας εἶχε πιᾶσει τὴν πέτρα του. Ἄλλος εἶχε σκάψει μέσα στὴ λάσπη μιὰ λακκούδα· ἄλλος μὲ ξηρολιθιά εἶχε σηλώσει ἕνα τοίχο. Τρεῖς μῆνες ὀλάκερους· μερόνυχτα στὴ γραμμὴ. Ἐκεῖ ἦταν τὸ σπίτι τους. Εἶχαν συνηθίσει νὰ νανουρίζωνται μὲ τὸ θρόισμα τῆς σφαιράς· νὰ ξυπνοῦν μὲ τὴ βροντὴ τοῦ κανονιοῦ, καὶ νὰ μασοῦν ἕνα κομμάτι γαλέττα, ἐνῶ ῥοφοῦσαν μαζί τὸν καπνὸ

(!) Τὰ Ἰωάννινα.

του τουφεκιού των. Ἀδιάφοροι κι' ἀνίδεοι μὲ δ,τι γινόταν τριγύρω τους· μ' ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα τὰ μαυρισμένα, πού εἶχαν πάρει στήν ἔκφραση κάτι ἀπὸ τοὺς βράχους καὶ κάτι ἀπὸ τὸν οὐρανὸ πού κοίταζαν πολλές φορές.

Οἱ μέρες περνοῦσαν· οἱ νύχτες διάβαιναν. Ἀπὸ ψηλὰ ἀπ' τὶς φωλιές τους, ἀληθινές ἀιτοφωλιές, πέρασαν τὸ φθινόπωρο, ἔζησαν τὸν χειμῶνα, ἀντίκρυσαν πιά καὶ τὴν ἀνοιξη.

Κουρελιασμένοι οἱ περισσότεροι, μὲ τὰ τσαρούχια καὶ τὶς ἀρβύλες δεμένες μὲ σχοινιά καὶ γεμάτες ἀπὸ λάσπη καὶ ἀπ' τὸ βόρβορο τοῦ χιονιοῦ, τυλιγμένοι μ' ἓνα κομμάτι κουβέρτα, ἢ μὲ ἓνα ἀντίσκηνο, γύριζαν σὰν φαντάσματα ἀπὸ πέτρα σὲ πέτρα κι' ἀπὸ κλαρὶ σὲ κλαρὶ μὲ τὸ ἄστατο περπάτημά τους, πού εἶχε ξεσυνηθίσει πιά τὸ ἴσωμα. Ἐνόμιζαν πὼς ἡ ζωὴ τους θὰ εἶναι αὐτὴ πιά γιὰ πάντα.

Ὅταν δλα τελείωσαν· ὅταν τοὺς εἶπαν νὰ κατέβουν ἀπὸ ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ βρέθηκαν κάτω στὸν ἴσιο δρόμο τὸ μεγάλο· ὅταν τραυοῦσαν γιὰ τὰ Γιάννενα πού ὠνειρεύοντο τόσους μῆνες· ὅταν εἶδαν ἄλλον κόσμο, ὅταν ἀντίκρυσαν σπίτια, χωράφια καὶ ἴσωμα, ἔμειναν ὅλοι τους σαστισμένοι. Βρέθηκαν ἀπότομα μέσα σὲ μιὰ γαλήνη πού δὲν τὴν περίμεναν. Τὰ κανόνια δὲν βροντοῦσαν πιά στ' αὐτιά τους. Οἱ σφαῖρες ἔπαυσαν νὰ σφυρίζουν. Στὸ πλάι τους κανεὶς δὲν ἔπεφτε λαβωμένος· κανένας δὲν ξεψυχοῦσε στήν ἀγκαλιά τους. Ὁ δρόμος ἦταν ἴσιος καὶ δὲν εἶχε πέτρες, καὶ ὅμως αὐτοὶ δὲν τολμοῦσαν νὰ κουνηθοῦν· δὲν ἤξευραν νὰ περπατήσουν.

Ὅταν τοὺς εἶδα ἐκεῖ, μοῦ θύμισαν τοὺς αἰτοὺς μὲ τὰ κομμένα φτερά, πού τοὺς βάζουν νὰ περπατήσουν στὸν κάμπο. Καὶ ὅταν τὸ βράδυ στήθηκαν τ' ἀντίσκηνα ἔξω ἀπὸ τὰ Γιάννενα, στὸν κάμπο ἐκεῖ πού δὲν εἶχε χιόνι, πού ἐδασίλευε ἡσυχία καὶ γαλήνη, κανεὶς ἀπ' αὐτοὺς δὲν κοιμήθηκε καλὰ ἐκείνη τὴ βραδιά.

Ἦσαν γκρινιαρήδες! Καὶ σ' αὐτὸ μοῦ θύμισαν τοὺς ἄλλους ἐκείνους μεγάλους γκρινιαρήδες τοῦ Κορσικανοῦ*, πού ὅλο γκρινιαζαν κι' ὅλο κοντὰ του πήγαιναν.

Τὶς πρώτες ἡμέρες ἐφαντάζοντο ὅτι θὰ τελειώσουμε γρήγορα. Ὅταν ἔπειτα περνοῦσαν οἱ ἡμέρες ἄγονες, τοὺς ἔπιασε μιὰ θαρρασιά, μιὰ ἀπογοήτευσις.

Ἐβλεπαν ὅλο κάτω ἐκεῖ κατὰ τὸ δρόμο· κατὰ τὸ μεγάλο πειρασμό· ἐκεῖ πού οἱ ἄλλοι, κατὰ τὴν ἰδέα τους, καλοπερνοῦσαν

ἐκεῖ πού ἐφαίνοντο οἱ μεγάλες σκηνές. Φοβέριζαν ὅτι θὰ κατέβουν κι' αὐτοί. Ἐγκρίνιαζαν· ἔπειτα ἔπιαναν τὸ τουφέκι· ἀρχίζαν μερικὲς τουφεκιές, κι' αὐτὲς τοὺς συνέφερναν στήν καθημερινή τους ζωὴ.

Ἐβριζαν καὶ κοροΐδευαν ἐκείνους πού ἔφερναν τὸ ψωμί ἐπάνω· τὸ ἴδιο καὶ τοὺς ἄλλους, πού ἦτανε κάτω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν· ἐξέσπαζαν λίγο, καὶ ἔπεφταν πάλι στήν ὀλυμπία γαλήνη τους.

Τὴν ἄλλη μέρα ξανάρχιζαν πάλι τὸ πρωὶ τὴ γκρίνια, γιὰ νὰ δαγκώσουν ἔπειτα ἓνα κομμάτι γαλέττα, γιὰ νὰ πιάσουν ὕστερα τὸ τουφέκι, καὶ γιὰ νὰ βρεθοῦν τ' ἀπόβραδο μερικοὶ σκοτωμένοι· Κι' αὐτὸ κάθε μέρα καὶ κάθε νύχτα!

Ὅσοι ἐφθάναν ἀπάνω κουβαλώντας φυσέκια ἢ ψωμί ἢ γιὰ ἄλλες ἀγγαρεῖες, κι' ἔμειναν ἐκεῖ γιὰ λίγες στιγμές, τοὺς κοίταζαν παράξενα στὸ πρόσωπο μ' ἓνα ἀπεριόριστο σεβασμό. Ἐκεῖνοι τοὺς ἔρριχναν μιὰ ματιὰ περιέργη. Τὸ πρόσωπο καὶ ἡ ἔκφρασή του ἦτανε αἰνίγμα δλάκερο.

Οἱ περισσότεροι, ἀγνώριστοι, ἀξιωματικοὶ καὶ στρατιῶτες ἀνακατεμένοι ἀδελφικά, μὲ γένεια ἄτακτα, πυκνά, πού ἔρριχναν σκιὲς καὶ ἐκτιρίνιζαν περισσότερο τὰ πρόσωπά τους τὰ χλωμά. Ἄπλυτοι καὶ ἀκάθαρτοι, καθὼς ἦταν ντυμένοι μὲ τὸ κουρελιασμένο χακί, δὲν τοὺς ξεχώριζε κανεὶς ἀπὸ τὴ γῆ καὶ τοὺς βράχους, πού ἦσαν σωματωμένοι, θαρροῦσες, μαζί.

Καὶ ἡ καρδιά τους εἶχε πετρωθῆ ἀκόμα. Στὴν ἀρχή, ὅταν περνοῦσαν τοὺς νεκροὺς ἢ τοὺς βαριά πληγωμένους, ἔβλεπε κανεὶς κάποια ταραχὴ καὶ συγκίνηση. Ἐπειτα, ὅταν πέρασαν λίγες ἡμέρες κι' ἔδλεπαν κάθε μέρα τὴν ἴδια πομπὴ νὰ διαβαίνη, ἐγύριζαν μὲ ἀπάθεια, ἔρριχναν μιὰ ματιὰ, ἔκαναν τὸν σταυρὸ τους, τὰ χεῖλια τους ἐσφίγγοντο σ' ἓνα ἐλαφρὸ χαμόγελο, λίγο εἰρωνικό, λίγο σαρκαστικό καὶ γεμάτο περιφρόνηση πρὸς τὸ θάνατο, κι' ἐξακολουθοῦσαν ἔπειτα τὸν περίπατό τους τρικλίζοντας ἀνάμεσα στὶς πέτρες μὲ τὸ ἄσταθο βῆμά τους.

Ὅλοι εἶχαν γίνει ὀλιγόλογοι. Τὶς τελευταῖες ἡμέρες, κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴν ὥρα πού ἀνεπαύοντο, δὲν ἄλλαζαν λόγο μεταξύ τους. Τόσο τὰ πράγματα ἦτανε τὰ ἴδια· τόσο οἱ ὥρες καὶ οἱ στιγμές παρουσίαζαν κι' ἔσερναν ἐμπρὸς τους νὰ ἴδια φαινόμενα, ὥστε εἶχε γίνει ἡ ζωὴ τους μιὰ συνήθεια, ἓνα ρολόγι χουρδισμένο, πού τοῦ ἔλειπαν μόνον οἱ ὥρες οἱ καλὲς λίγης ἡσυχίας.

*
 "Άλλες μέρες δὲν εἶχαν ὄρεξη γιὰ πόλεμο. Βαριεστισμένοι ἔπαιρναν τὸ τουφέκι, ἔπιαναν ὁ καθένας τὴ θέση του, ὁ ἓνας ἓνα κοκκινωπὸ βράχο, ὁ ἄλλος ἓνα μικρὸ σωρὸ πέτρες, μία μικρὴ τσουμπά* ἀπὸ χῶμα, ἢ μία μικρὴ λακκούδα, πού τὴν εἶχε σκαλίσει σιγὰ—σιγὰ κι' ἐπίμονα μὲ τὴ λόγχη. Ἐκεῖ μέσα ξαπλωμένοι πλαγιαστά, ἐνῶ τριγύρω τὸ νερὸ κιτρινισμένο τοὺς πότιζε κατάσαρκα, ἐκαρφώνοντο ὅλη τὴν ἡμέρα. Ἐκεῖ περνοῦσαν τὶς ὥρες τοὺς ὡς πού νὰ βραδυάσῃ καὶ νὰ ἔλθῃ ἄλλος νὰ τοὺς ἀλλάξῃ στὴ θέση.

Καμμιά φορὰ τοὺς εὗρισκαν ἐκεῖ ἀκίνητους, ξαπλωμένους. Τοὺς κουνούσαν. Πότε συνήρχοντο καὶ ἐσηκώνοντο ἀργά-ἀργά, πότε δὲν ἐσηκώνοντο διόλου! Τὶς μέρες πού εἶχε πιάσει ἡ παγωνιά, τὸ δεύτερο συνέβαινε συχνά!

"Άλλες φορές ἦταν ἄλλοι ἄνθρωποι! Δὲν ἐκρύβοντε οὔτε στὶς πέτρες, οὔτε πίσω ἀπ' τὰ πρινάρια. Ἐδῶγαιναν φανερά, λὲς καὶ ὁ κίνδυνος κι' ὁ θάνατος ἐκεῖνη τὴν ἡμέρα εἶχε γοητεία ἐπάνω τους καὶ τοὺς τραουσοσε. Σὰν νὰ ἤθελαν καὶ αὐτοὶ νὰ τελειώσουν, νὰ ξεσπάσουν, νὰ χτυπηθοῦν, γιὰ νὰ ἡσυχάσουν λίγο ἀπὸ τὰ βάσανα. Τότε ἀρχίζαν μὲ δυνατὴ φωνὴ νὰ προκαλοῦν, νὰ ὀβρίζουν, νὰ χύνουν ἔλο τους τὸ μῖσος ἐκεῖ σι' ἀντικρινὰ χαρακώματα καὶ στὶς κορφές. Ἀπ' ἐκεῖ ἔδῶγαιναν τότε μερικοὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τοὺς ἐχθρούς, καὶ ἀρχίζαν τὰ λόγια καὶ οἱ βρισιές, ὅπως στὴν παλιὰ ἐκεῖνη ἐποχὴ τῶν ἀρχαίων παραμυθιῶν. Καθένας παινεύοταν γιὰ τὴν παλικάριά του, γιὰ τὸν τόπο του, γιὰ τὴ λεβεντιά του.

Τὸ τουφέκι ἀρχίζε' ἔπεφταν μερικοὶ ἢ λύσσα ἐξέσπαζε, καὶ τὰ ἴδια στόματα ἀρχίζαν, ὅστερα ἀπὸ τὸ θάνατο, νὰ σκορποῦν τὰ γέλια καὶ τ' ἀστεῖα.

Ποῦ βρέθηκαν αὐτοὶ οἱ μαχηταί; Ἦτανε πολεμισταὶ ἀπ' τὰ παιδικὰ τους χρόνια; Ἦτανε κὰν ἄνθρωποι τοῦ βουνοῦ, συνηθισμένοι στὴ σκληρὴ ζωὴ καὶ στὴ στέρηση;

Λογῆς-λογῆς ἄνθρωποι: "Άλλοι τοῦ βουνοῦ καὶ ἄλλοι τοῦ κάμπου. Ἄλλοι πού δὲν εἶχαν βγῆ ποτὲ ἀπὸ χώρα πολιτισμένη. Μερικοὶ δὲν εἶχαν ἀφήσει ποτὲ τὰ χάρδια τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὴν ἀγκαλιὰ τῆς μάνας. Ἄλλοι «χωριάτες», ἄλλοι πολιτισμένοι. Ἀπὸ δῶ οἱ ἀγράμματοι, ἀπὸ κεῖ οἱ γραμματισμένοι. Ἀπ' τὸ ἓνα μέρος οἱ ἐλεύθεροι, χωρὶς κανένα δεσμὸ στὸν κόσμον ἀπ' τὸ ἄλλο

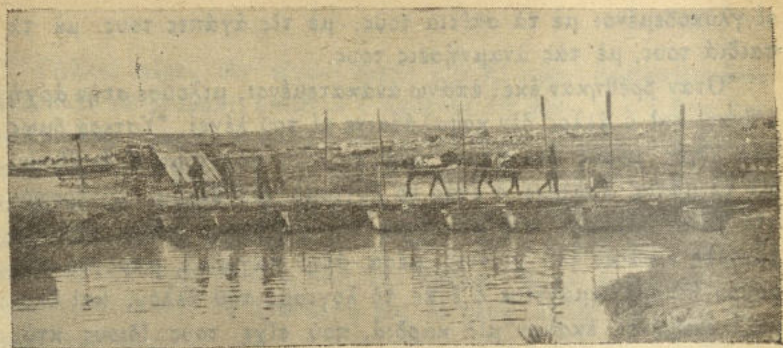
οἱ γλυκοδεμένοι μὲ τὰ σπίτια τους, μὲ τὶς ἀγάπες τους. μὲ τὰ παιδιὰ τους, μὲ τὰς ἀναμνήσεις τους.

"Όταν βρέθηκαν ἐκεῖ ἐπάνω ἀνακατεμένοι, μιλοῦσε στὴν ἀρχὴ ὁ ἓνας, καὶ ὁ ἄλλος δὲν καταλάβαινε τί τοῦ λέγει. Ὅστερα ὅμως ἀπὸ λίγες μέρες δὲν ἦτανε ἀνάγκη οὔτε τὸ στόμα ν' ἀνοίξουν. Μὲ τὰ μάτια ἔπαιρνε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου. Σύντροφοι στὸ βόλι, ἀδέρφια στὸ μοίρασμα τῆς γαλέττας· κάτω ἀπὸ τὶς χονδρὲς νιφάδες τοῦ χιονιοῦ, μέσα στὴν παγωνιά, μπροστὰ στὸ μαῦρο θάνατο, ἐμάντευε ὁ ἓνας τὸ λογισμὸ τοῦ ἄλλου, καὶ ὅλοι μαζί ἐνωμένοι ἔκαναν μιὰ καρδιά, πού εἶχε τοὺς ἴδιους κτύπους, καὶ μιὰ ψυχὴ, πού ἐγνώριζε καλὰ καλὰ καὶ σταθερὰ τί ζητοῦσε.

Πολλὲς φορές σ' ἐκείνους πού ἤρχοντο ἐπάνω καὶ τοὺς παρηγοροῦσαν καὶ τοὺς ἔδιναν θάρρος, αὐτοὶ δὲν ἀπαντοῦσαν οὔτε μιὰ λέξη. Τοὺς ἔκαναν μὲ τὸ χέρι ἓνα κίνημα ἀόριστο καὶ ἀνεξήγητο! Οἱ ἄλλοι δὲν καταλάβαιναν τίποτε! Καὶ πῶς νὰ καταλάβουν, ἀφοῦ ἔδλεπαν καὶ ἐσκέπτοντο μὲ τὸν κοινὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ἐπάνω ζοῦσαν ἄλλη ζωὴ, κυνηγοῦσαν σχεδὸν μιὰ χίμαιρα, κι' ἔγραφαν μὲ σταλαγματιᾶς αἷμα ἓνα ὄρατο ποίημα!

Καὶ τὸ κίνημα ἐκεῖνο τῶν χειρῶν ἦτανε σὰν νὰ ἔλεγε: «Τί τὰ θέλετε τὰ λόγια; Τὸ ξέρουμε καλὰ πῶς ἡ δουλειὰ αὐτὴ θ' ἀργήσῃ. Μᾶς εἶναι ἀδιάφορο. Ἐμεῖς θὰ μείνουμε ἐδῶ πέρα ὡς τὸ τέλος,—ἔσοι μείνουμε,—χωρὶς ἀνάγκη ἀπὸ παρηγοριᾶς καὶ λόγια».

"Αν ὅλοι οἱ στρατιῶται ἔγραφαν μὲ τὴν ὀρμὴ τους, μὲ τὶς θυσίες τους, μὲ τὴν ἀκράτητη ψυχὴ τους μιὰν ἐνδοξὴ ἱστορίαν, ἐκεῖνοι οἱ ἄλλοι ἐκεῖ ψηλά—κανεὶς δὲν τοὺς τὸ ἀρνεῖται,—μακριὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, κλεισμένοι μὲ τὸν ἑαυτὸ τους, χωμένοι μέσα σ' ἓνα ὄνειρο, ἔγραφαν μὲ αἷμα, ὀγδοῆντα ὀλόκληρες ἡμέρες, ἓνα ποίημα, μιὰν ἐποποιίαν. Κάθε μέρα ἀπὸ ἓνα στίχο!

Γεφύρας κριτική.

(Από την μικρασιατικήν έκστρατείαν του 1921).

N. Καρβούνη.

Γοργά, κανονικά, ἀπλώθη τὸ σανίδωμα ἐπάνω εἰς τὰς δοκί-
δας* τῶν πέντε ζευγμάτων. Ἐδέθησαν οἱ δίπλακες*, τὰ κουπιὰ
τῶν ποντονωιῶν* ὑψώθησαν καθέτως εἰς τὰ πλευρὰ τοῦ καταστρώ-
ματος τοῦ γεφυριοῦ, ἐτεντώθησαν δύο χονδρὰ σχοινιά εἰς τὰ
πλάγια του, ἀπὸ τὴν μίαν ὄχθην εἰς τὴν ἄλλην, καὶ εἰς ἕνα
κοντάρι, εἰς τὴν ὄχθην, ἐκρεμάσθη ἡ πινακίς, ποῦ ἐφανερώων
τὸν ποιητὴν τοῦ ἔργου: «β' λόχος γεφυροποιῶν».

Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ Β' Σώματος ἐπέρασε πρῶτος
ἀντιπέραν. Ἐχαιρέτισε τὸν μέραρχον τῆς πρώτης, ἀντήλλαξε
μερικὰς χειραφίαις, καὶ ἐξαναπέρασε τὴν γέφυραν. Ἐστάθη πλη-
σίον τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ τριγυρισμένος ἀπὸ τοὺς ἀξιωματι-
κοὺς καὶ τοὺς ὀπλίτας τοῦ μηχανικοῦ καὶ ἐψιθύρισεν εἰς τὸν
διπλανόν του:

— Τώρα μοιάζουμε τοὺς ζωγράφους, ποὺ κάθονται δίπλα στὸ
ἔργον των καὶ ἀκοῦν τὰ καλὰ του καὶ τὰ κακὰ του.

Ἀπέναντι, τὰ πυκνὰ τμήματα τῆς μεραρχίας ἤτοιμάζοντο διὰ
τὴν διάβασιν. Αἱ ὑπερύψηλοι ὀδοντωταὶ κορυφαὶ τοῦ Γκιουζουν-
τζουσοῦ καὶ τοῦ Μπόζ ἦσαν χρυσαμέναι ἀπὸ τὴν δόξαν τοῦ πρωί-
νοῦ ἡλίου. Ἀφρόλευκοὶ πυκνοὶ ἀτμοὶ ὀμίχλης ἐσκέπαζαν ἀκόμη
τὴν βαθεῖαν χαράδρῳσιν, ἡ ὁποία χωρίζει τὰ δύο βουνά. Λεπτοὶ

καπνοὶ ἀπὸ τὰς μισοσθησμέναις νυκτερινὰς πυρὰς τοῦ καταυλι-
σμοῦ διελύοντο εἰς τὸν εὐχάριστον, δροσερὸν ἀκόμη ἄνεμον. Ἄ-
στραπταν ἐδῶ κι' ἐκεῖ μεταλλικαὶ ἀναλαμπαὶ εἰς τὸ στρατόπεδον.
Ἄσπρα εἶχαν ὄψιν χαρμῶσυνου ἐπισημότητος. Ὁ Σαγγάριος εἶχε
δεχθῆ τὸν ζυγὸν τῆς γεφύρας.

Ἦρχισεν ἡ διάβασις τῆς μεραρχίας. Ἐπέρασε πρῶτος ὁ μέ-
ραρχος, ἐφιππος, μὲ τὸ ἐπιτελετὸν του καὶ τὸν ἱερέα. Ἐπειτα ἡ
ἡμιλαρχία. Τὰ σανίδια τοῦ καταστρώματος ἐχοροπηδοῦσαν ἐλα-
φρά, καὶ ὀλόκληρος ἡ γέφυρα ἐλικνίζετο ἐλαστικῆ ἐπάνω εἰς τὸν
δαμασθέντα Σαγγάριον.

Ἐπειτα ἤρχισεν ἡ διάβασις τοῦ πεζικοῦ. Εἰς τὰ ἡλιοκαμμένα
πρόσωπα τῶν φαντάρων ἔλαμπε κάποιον καμάρι διὰ τὴν γεφύ-
ρωσιν. Συνεκρατεῖτο ὅμως κάθε ἐκδήλωσις. Ὅλοι παρετήρουν τὸ
γεφύρι μὲ μάτι κριτικοῦ, προσπαθοῦντος ν' ἀνακαλύψῃ τὰ ἐλατ-
τώματά του. Κανεὶς δὲν κατεδέχετο νὰ εἶναι τόσοσ «κοροῖδο»,
ὥστε νὰ τὸ εὔρη ἀνεπλήηπτον. Ἡ κριτικὴ εἶναι τὸ πατροπαρά-
δοτον καθήκον κάθε Ἑλληνοῦ. Καὶ τί δὲν ἤκουσαν, Θεέ μου,
οἱ ἀξιωματικοὶ τοῦ μηχανικοῦ καὶ οἱ γεφυροποιοὶ καὶ οἱ σκα-
πανεῖς!

— Ἐπρεπε νὰναι πλατύτερο, εἶπε μορφάζων ἀποδοκιμαστι-
κῶς ἕνας δεκκνεύς. Ἰσα-ἴσα μιὰ τετράδα τόκαμαν τὸ φάρδος του.
Λυπήθησαν, δηλαδή, τὰ μαδέρια*;

Ἐνας ὑψηλόσωμος στρατιώτης ἐστάθη μίαν στιγμὴν καὶ ἐχο-
ροπήδησεν ἐπὶ τόπου εἰς τὸ σανίδωμα τῆς γεφύρας, ἡ ὁποία
ἐσεῖετο ἀπὸ τὴν διάβασιν τῶν πυκνῶν τετράδων μὲ τὸν «πλήρη
φόρτον ἐκστρατείας». Ἀπευθυνόμενος ὕστερα πρὸς τὸ ἀπέναντι
βουνόν, ἐμονολόγησεν, ὄχι διὰ τὸν ἐαυτὸν του:

— Δὲν εἶναι στέρεο πρᾶμα. Χάθησαν λίγα σίδερα;

Ἐνας λοχίας μὲ ματογυάλια, ἀφοῦ ἐπεσκόπησεν ἐπιμελῶς
τὴν γέφυραν καθὼς ἐπερνοῦσεν ἐπὶ κεφαλῆς μιᾶς διμοιρίας, πα-
ρετήρησε μεγαλοφώνως:

— Μοῦ φαίνεται πὼς δὲν ὑπελόγισαν καλὰ τὴν ἀντίστασιν, οὔτε
τὴν ἐλαστικότητα.

Ἐνας ἄλλος προσέθεσεν ἀπὸ τὰ βόθη τῶν τετράδων:

— Ἄμ δὲν βλέπετε, ποῦ τὸ κάμανε ψηλότερο ἀπὸ τὸν ἕνα τὸν
ὄχτο; Ψευτοδουλειές, παιδί μου!

Μιὰ φωνὴ ἀπὸ πίσω ἀνεπήδησεν εἰρωνικῆ:

— Μὴ μιλάτε, συνάδελφοι, καὶ δὲ σηκώνει κουθέντα τὸ γεφύρι.

Ἐπειτα ἦλθεν ἡ σειρὰ τῶν μεταγωγικῶν τοῦ ἡγουμένου τάγματος. Τὰ μουλάρια ἐδυστροποῦσαν, φοβισμένα ἀπὸ τὸ λίκνισμα τῆς γεφύρας καὶ τὸν κρότον τῶν πετάλων τῶν ἐπάνω εἰς τὰ σανίδια. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ ἔσπρωχναν, τὰ ἐκτυποῦσαν μὲ κλάρες, ἐδλασφημοῦσαν ἐνίοτε, καὶ ἐκρατοῦσαν ὑπεύθυνον εἰς τὸ τέλος τὸ γεφύρι.

— Ντακατούκα, ντακατούκα τὰ σανίδια, φοβοῦνται τὰ μουλάρια. Βαρεθήκατε, βρε σκαμπανατοί, νὰ στρώσετε λίγο χῶμα νὰ πατάνε τὰ ζᾶ; ἐξεσφενδόνισε μὲ ἀγανάκτησιν, κἀθιδρῶς ἀπὸ τὸ τραύηγμα τῶν μουλαιῶν του, ἓνας μελαψὸς μεταγωγικός.

Ἐνας γαίδαρος ψαρῆς, φορτωμένος μὲ τὰς συσκευὰς καὶ τὰ παγούρια μισῆς διμοιρίας, ἐσταμάτησεν εἰς τὸ μέσον τῆς γεφύρας. Μάτην τὸν ἔσερναν ἀπ' ἐμπρός, τὸν ἔσπρωχναν, τὸν ἐκτυποῦσαν ἐν μέσῳ συναυλίας ἐπιφωνήσεων, ποὺ μόνον εἰς τοὺς καταυλισμοὺς καὶ τὰς πορείας ἤμποροῦν ν' ἀκουσθοῦν. Ὁ γαίδαρος περιεστρέφετο κι' ἐκουνοῦσε τ' αὐτιά του ἐναλλάξ, ἀλλὰ δὲν ἐνοοῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ὅσα ἔφερον εἰς τὴν βράχην του ἐκυλίσθησαν σκόρπια εἰς τὸ σανίδωμα. Οἱ μεταγωγικοὶ τὰ περιεμάζευαν, ἐνῶ ὁ γαίδαρος ἐξηκολούθει τὸ παράξενον αὐτὸ βάλς τῶν τεσσάρων ποδῶν. Ἐν τῇ μεταξὺ ἡ σειρὰ τῶν φαντάρων καὶ τῶν μεταγωγικῶν, ἡ ὁποία ἤρχετο ἀπὸ πίσω, εἶχε σταματήσει. . . . Ἐπὶ τέλους ὁ γαίδαρος ἐσηκώθη εἰς τὰ χέρια δέκα μεταγωγικῶν καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐκομίσθη εἰς τὴν ἀντίπεραν ὄχθην. Οἱ φορεῖς του τὸν ἀφήσαν εἰς τὰ πόδια του, τὸν ἠυλόγησαν κατὰ τὸν γνωστὸν ἐλληνικὸν τρόπον, καί, στραφέντες πρὸς τὸ μέρος τῶν ξεκαρδισμένων ἀπὸ τὰ γέλια ὀπλιτῶν τοῦ μηχανικοῦ, ἐξέσπασαν εἰς φωνάς:

— Γελᾶτε μὲ τὸν μαγκούφῃ*, ἔ; Δὲν γελᾶτε καλύτερα μὲ τὰ φυτοσανιδά σας; Δίχως πρόκες, μωρέ, τ' ἀφήσατε;

— Χίλιες φορὲς καλύτερα νὰ βρῖσκαμε μιὰ ποριά* νὰ διαβαίναμε μέσ' ἀπ' τὸ νερό!

Μόνος ἓνας φαντάρος δὲν ἐπέκρινε τὸ γεφύρι. Νεώτατος, μὲ ξάστερο παιδικὸν πρόσωπον, γελαστός, ἐφώνησε πρὸς τοὺς γεφυροποιοὺς:

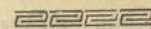
— Γειά στὰ χέρια σας, σκαμπανάκια! Πάει κι' ὁ Τσαγγάριος!.. Δέκα τοῦλάχιστον πρόσωπα προηγουμένων φαντάρων ἐστράφησαν ἀποδοκιμαστικά πρὸς τὸν ἀφελῆ στρατιωτᾶκον:

— Οὐ! βλάχο! οὐ! Ἐανάειδες γεφύρι;

Εἰς ἀπόστασιν διακοσίων μέτρων ἀπὸ τὴν γέφυραν, τὰ πρῶτα διελθόντα τμήματα τῆς μεραρχίας, τώρα ποὺ εἶχεν ἐκπληρωθῆ τὸ καθήκον καὶ εἶχεν εἶπει καθένας τὴν γνώμην του, πρὸ πάντων δὲ ποὺ ἦσαν μακρὰν οἱ γεφυροποιοὶ καὶ δὲν ἤμποροῦσαν ν' ἀκούσουν, ἀφοῦ οἱ ἄνδρες «ἀπέθεσαν», ἔστρεψαν τὰ μάτια πρὸς τὸ γεφύρι, τὸ ὅποτον εἶχαν περάσει. Τὸ ρεῦμα τοῦ χακί ἐξηκολούθει νὰ διαβαίη πυκνὸν ἀπ' ἐπάνω του. Καὶ ὡσὰν ἐκ συνθήματος, ἀπὸ δλα τὰ στόματα ὑψώθη εἰς τὸν ἀέρα τῆς ποταμίας ἐπιφώνημα καμαριοῦ:

— Μεγαλεῖο!

1921.

Γ') ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΘΗΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ).

Ἁ) ἀδιάκριτος.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Ἁ ἀδιάκριτος, ἀπαντώντας σε στὸ δρόμο, σοῦ παίρνει τὸ ἄνθος ὁποῦ βαστᾶς, καὶ τὸ κάνει δικό του· ὑποθέτοντάς σου εὐχαρίστησιν μεγάλη νὰ δώσης τὸ ἄνθος σου εἰς ὑποκείμενον ὡς τὸ ἐδικόν του· κατ' αὐτὸν εἶν' ἐκεῖνη μία τιμὴ ποὺ σοῦ κάνει. Ἄλλὰ μπορεῖ καὶ νὰ μὴν ἐνοηῇ μήτε τόσο· καὶ μόνον τοῦ ἀρέσει τὸ ἄνθος σου.

Ἐμβαίνει στὴ συναναστροφή μὲ πάταγον, καὶ ἀρχίζει ὁμιλίαν, ἀδιαφορώντας ἂν ἦτον πρωτύτερα ἀρχινημένη ἄλλη. Ἐνδέχεται δὲ νὰ φέρῃ ἐμπρός καὶ ὁμιλίες ἀνάρμοστες. Ἀντισκόβει* ὄλους διὰ νὰ μιλήσῃ αὐτός. Ἄλλ' ἂν κανεὶς ἀντισκόψῃ αὐτόν, τὸν ἐπιπλήττει μὲ αὐστηρότητα. Δὲν εὐχαριστεῖται νὰ εἶναι μέλος τῆς συναναστροφῆς, ἀλλὰ θέλει νὰ κυριαρχεῖ ἀπάνου σ' ὄλους, καὶ ὄλοι νὰ περιστρέφονται τριγύρω του.

Ἐπισκέπτεται τοὺς φίλους σὲ στιγμὲς ὁποῦ τοὺς γνωρίζει ἐνασχολημένους εἰς ἐνδιαφέροντα πράγματά τους· καὶ παραπονεῖται μὲ πικρίαν, ἂν δὲν ἀφήσουνε τὴ δουλειά τους, διὰ νὰ καθίσουνε μὲ αὐτόν νὰ μιλήσουνε διὰ τὴν ψύχρα, ἢ διὰ τὴ ζέστα τῆς ὥρας, διὰ τὰ φαγητὰ τῆς ἡμέρας· νὰ μένουνε κάθε τόσο ἄφωνοι Ἄλεξ. Γ. Σαοῦ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 9

νά κοιτάζωνται· ν' ἀνασκηνισθῆ*, καὶ νά βαρεθῆ σὲ πολλήωρα· ἔπειτα ν' ἀσκωθῆ νά φύγη.

Καλεσμένος σὲ συμπόσιον, καθίζει κοντὰ στὸν κόφτη*, καὶ τραυίει στὸ πιάτο του τὰ καλύτερα κομμάτια, ἀδιαφορῶντας διὰ τὲς κυρίες ὁποῦ τοῦ παρακίθονται.

Συνταξιδεύοντας μὲ ἄλλους, βγάνει καὶ καπνίζει, χωρὶς νά τὸνε γνοιάσῃ ἂν ὁ καπνὸς ἐνοχλῆ τοὺς συνταξιδιώτες του.

Εἰς τὸν περίπατο, σταματᾷ κάθε τόσῃ βήματα* ὑποχρεώνοντας ἔτσι καὶ τὸ σύντροφό του νά σταματᾷ κι' αὐτὸς, ἐναντίον εἰς τὴν εὐχαρίστησίν του, καὶ χωρὶς δίκιο.

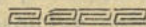
Σὲ βλέπει μὲ ἄλλους, καὶ σοῦ κάνει ἐρώτησες ἀκαιρες· τὲς ὁποῖες ὄχι μόνον δὲν ἠμπορεῖς ν' ἀποκριθῆς, ἀλλὰ καὶ αὐτὲς οἱ ἴδιες ἐρώτησές του σὲ στενοχωροῦν καὶ σὲ πνίγουνε.

Σὲ ξέρεي γιὰ τὰς Ἀθήνας; σὲ παρακαλεῖ νὰν τοῦ πάρῃς μιὰ μικρὴ παραγγολοῦλα. Καὶ σοῦ στέλνει μιὰ κάσα βροζόλια* γιὰ τὸν δεῖνα τμηματάρχη, καὶ ἓνα μπότι* ξεῖδι γιὰ τὴ δεῖνα κυρία.

Ἄν ξένος, καλένεται μόνος του, ἢ ἐμμέσως σὲ ὑποχρεώνει νὰν τὸν φιλοξενήσῃς, διὰ «ὀλίγες ἡμέρες»... Μὰ τότε παίρνει κατοχὴ στὸ σπίτι σου, καὶ δὲν ἐνθυμεῖται πλέον νά ξεκολλήσῃ. «Ἡ κυρία σου, φίλε μου, τοῦ λὲς τότε, πρέπει νά σὲ ἀποζήτησε... ἢ καημένη!... τὴν ἀπαράτησες!...» Ἄλλ' αὐτὸς σοῦ ὑπόσχεται νά τῆς γράψῃ νᾶλλθῃ!

Ὁ ἀδιάκριτος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ μιὰν τακτικὴν σειρὰν καλῶν καὶ ἀποτελεσματικῶν μαθημάτων. Ὅποιος τὸν βοηθήσῃ στὴ μαθήτευσίν του, ὠφελεῖ αὐτόν, κι' εὐεργετεῖ καὶ τὴν κοινωνίαν.

1886.

Ὁ παινεσιάρης.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Κάθε ἄλλος ἔχει χρεῖαν ἀπὸ πραγματικὴν εὐτυχίαν διὰ νά εἶναι εὐτυχής. Ὁ παινεσιάρης ὄχι· δὲν ἔχει τούτην τὴν χρεῖαν. Τὸν παινεσιάρη τότε φθάνει ἡ ἰδέα του· ἰδέα τὴν ὅποیان εὐχαριστεῖται νά φτιάγῃ αὐτὸς, καὶ νὰν τὴ φέρνῃ ἔπειτα στοὺς φίλους του, νὰν τὴ χαίρεται μαζί μ' αὐτούς.

Ἄς τὸν ὑποθέσωμε νά κἀνῃ πέντε χιλιάδες σταφίδα, κι' ἓνα βαρέλι κρασί. Εὐρισκόμενος μὲ φίλους : «Ἄ, λέει, ἐφέτος οἱ βρο-

χθὲς τοῦ Αὐγούστου μὲ ἀφανίσανε. Δὲν ἠμπόρεσα νά γλυτρώσω παρὰ μόνον εἴκοσι χιλιάδες· ἄλλῃ μου ἢ ἄλλη σταφίδα ἐχάθηκε! Ἄμὰ καὶ κρασί;.. ἢ ἴδια δυστυχία. Δὲν ἔβαλα παρὰ δέκα βουτσία* μόνον!».

Ἄν μέσα στὸ ὑποστατικό του εἶναι κομμάτι χέρσο· «—Ἄ, λέει πάλε, πρέπει ν' ἀποφασίσω νά σπέρνω τὰ χωράφια μου· νᾶχω κᾶνε* τὴ δίκησή* μου στάρι».

Ἄν ἔχῃ πούπετα κανένα ἐλῆδι, παινάει τὸ λάδι· καὶ λέει πῶς, ἂν ἐλείπανε τὰ λιοστάσια του, δὲν ἠθελε ξέρει ἐφέτο πῶς νὰν τὴν κἀμῃ.

Περνῶντας ἀπὸ τὸ βασιλικὸ παλάτι, σταματᾷ καὶ τὸ θαυμάζει· καὶ λέει στοὺς παρεστῶτας : »Νᾶχα τοῦτο τὸ παλάτι, καὶ ἂς μοῦ ἔλειπε καὶ τὸ δεῖνά μου Μετόχι· (κομμάτι γῆς, ἀξίας ὀλίγων λεπτῶν).

Ἄν ἔλαβε ποτὲ πολιτικὴ θέση, δὲν παύει νὰν τὴ μελετᾷ καὶ σὲ ἀντισκόβει* λέγοντας : «τοῦτο ἐσυνέδηκε ὅταν ἤμουν... δήμαρχος λ.χ.». Καὶ σοῦ κάνει μιὰ μεγάλη παρένθεση στὴν ὀμιλία του διὰ νά εἰπῇ μὲ πόλους μεγαλοσιάνους ὀμίλησε ὅταν ἦτον δήμαρχος· καὶ τὲς περιποίησες, καὶ τοὺς σεβασμούς, καὶ τὴν ὑπόληψιν ποὺ ἐχαιρότουνε ἀνάμεσόν του.

Διηγεῖται τὰ ταξίδια του, καὶ τὰ ἐξαισία ποὺ εἶδε εἰς αὐτά, μὲ ὄλην ἐκείνην τὴν ὑπεροχὴν ὁποῦ τοῦ δίνουν ἀπάνου στοὺς ἀκροατάς του τὰ πράγματα ποὺ αὐτὸς εἶδε καὶ οἱ ἄλλοι δὲν εἶδαν.

Καυχᾶται διὰ τὰ ἀνδραγαθήματα ποὺ ἔκαμε μακρὰν εἰς τοὺς ξένους τόπους· καὶ διὰ τὰ κατορθώματά του μὲ τὴν ἐπιτηδειότητα του.

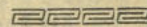
Μελετᾷ μ' ἐπίδειξιν καὶ μὲ στόμφο τὰ μεγάλα του ἔξοδα διὰ τὴ συντήρησίν του.

Ὅλοσθε τοῦ προσφέρουνε τιμές... Ὅλοσθε τοῦ προσφέρουνε θέσεις.. Μὰ δὲν θέλει σκοτοῦρες. Θέλει τὴν ἡσυχία του.

Καὶ τοῦτα δὲν τὰ λέει μόνον εἰς ἐκείνους ὁποῦ δὲν τότε γνωρίζουνε, ἀλλὰ καὶ σ' ἐκείνους ὁποῦ πολὺ καλὰ τότε γνωρίζουνε, καὶ ξέρουνε ποῖος εἶναι.

Ὁ καημένος! Μὲ τὸ ἀθῶό του τοῦτο ἐλάττωμα μᾶς διασκεδάζει.

1886.

Ο φιλάργυρος.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Ὁ φιλάργυρος ζῆ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον χωρὶς οἰκογένειαν· καὶ τότε δὲν στερεῖ παρά μόνον τὸν ἑαυτὸν του. Ἄν ὁ πόθος του διὰ τὴν προίκα τὸν κάμη νὰ λάβῃ σύζυγον, τὴν στερεῖ καὶ ἀπὸ τὰ ἀναγκαιότερα. Αὐτὴ ὅμως δὲν δικαιούται νὰ παραπονεῖται διὰ τὴν στέρηση, ἂν ἐν γνώσει τοῦ ἐλαττώματος του ἐδόθηκε εἰς αὐτόν.

Τὰ παιδιὰ του, ἐκτὸς ἐξαιρέσεως, θὰ μοιάσουνε τοῦ πατέρα τους καὶ θὰ εὐχαριστοῦνται κι' ἐκεῖνα στὴ στέρηση. Ἄν κάποιον του παιδί δὲν τοῦ μοιάσῃ, ἱκανοποιεῖται ἄρκετὰ ἔπειτα, ὅταν εἰς τὸν θάνατον τοῦ πατρός του δὲν θὰ ἴδῃ ἕνα μεγάλο δυστύχημα, δὲν θὰ ἀίσθανθῇ πολὺν πόνο. Καὶ θὰ λησμονήσῃ τὰς ἀπερασμένας του στέρησεις, εἰς τὴν παρουσίαν σωρευμένου πλοῦτου.

Ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ φιλάργυρος δὲν ὑποφέρει τόσο, ὅσο νομίζουμε· ἐπειδὴ ὑποφέρει θεληματικῶς καὶ εὐχαρίστως. Ὁ φιλάργυρος εἶναι ἀσκητής· καὶ ὑπομένει κι' ἐκεῖνος εὐχαρίστως γι' ἀγάπῃ τοῦ πλοῦτου, ὅσα καὶ ὁ ἀσκητής γι' ἀγάπῃ τῆς ἀγιωσύνης.

Ἡ ἀγάπῃ τοῦ φιλάργυρου διὰ τὸν πλοῦτον εἶναι παραδειγματική. Ὁ φιλάργυρος εἶναι αὐταπάρνητος. Δὲν ἀγαπᾷ τὸν πλοῦτον διὰ τὰς ὠφέλειες ὅπου δίνει ὁ πλοῦτος, ἀλλὰ διὰ τὸν πλοῦτον... χωρὶς καμμίαν του ἰδιοτέλειαν καὶ ἀρκούμενος εἰς τὴν μόνην φιλήν ἰδιοκτησίαν τοῦ πλοῦτου.

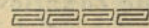
Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσωμεν ὅτι στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του ὁ φιλάργυρος δὲν ἔχει καὶ αὐτὸς τὰς μεγάλας του εὐχαρίστητες. Καὶ πρῶτον μὲν ζῆ μὲ τὴν χαριτόβρυτον ἐκείνην ἰδέαν του τῆς σωρεύσεως πλοῦτου, ἢ ὅποια τὸν εὐχαριστεῖ καὶ τὸν θέλγει. Ἀλλὰ καὶ παρεκτὸς ταύτης τῆς κυρίας εὐχαριστήσεώς του, ὁ φιλάργυρος ἔχει μεγάλο πανηγύρι, μεγάλη χαρὰ, ὅταν κάποιος φίλος τὸν καλεῖ σὲ γεῦμα, ἢ σὲ χορὸν ὅπου νὰ εἶναι μπουφές*. Ὁ φιλάργυρος τότε τρώει... τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ ἐκείνην τὴν ἡμέρα ἐπρονήστεψε... τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ ἐδῆρκε φαγητὰ ἐκλεκτὰ, καὶ ἀφθονα, καὶ καλοφτιασμένα, καὶ χάρισμα!.. τρώει μὲ ὄρεξη, ἐπειδὴ στὸ σπῆτι του δὲν ἔφακε ποτὲ τέτοια, καὶ δὲν ἔχει τὴν γεύτη του ἀμβλυμμένην ἀπὸ τὴν μεταχειρίσιν τῶν τοιοῦτων. Ὁ φιλάργυρος σὲ τέτοιες περιστασεὶς χαίρεται περισσότερο

ἀπὸ κάθε ἄλλον, ἐπειδὴ οἰκονομεῖ τὸ σημερινὸ ἐδικό του, τρώει χάρισμα ἐκλεκτὸ ξένο, καὶ χορταίνει καὶ γιὰ τ' αὔριο. Ἔτσι, περιστασεὶς τέτοιες γι' αὐτὸν εἶναι, στὸ τρέξιμο τῆς ζωῆς του, ἐποχὰς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

Μόνῃ μίᾳ μεγάλῃ πίκρᾳ ἢ φιλαργυρία του τοῦ φυλάει διὰ ὑστερήν· ὅταν, πληρώνοντας καὶ αὐτὸς τὸ κοινὸν χρέος, εἰς τὴν στιγμὴν τοῦ θανάτου του, ὑποχρεώνεται ν' ἀποχωρισθῇ ἀπ' ὅ,τι ἔχει ἀγαπητότερο· ν' ἀφήσῃ σὲ ἄλλους τὸ λατρευόμενόν του ἀντικείμενον διὰ τὸ ὅποσον αἰωνίως ἐμόχθησε... νὰ βγάλῃ ἀπὸ τὰ χέρια του, καὶ νὰ δώσῃ, σὲ χέρια ἄλλα, ὅχι μῆτε δανεικά, ἀλλὰ χαριστὰ!.. ἐκεῖνα διὰ τὰ ὅποια ἐδούλευε ὅλη του τὴν ζωὴ... τὴν ψυχὴν του... τὸν θεόν του... τὰ συναγμένα του... Ἄ, τότε, μὰ τότε ὁ δυστυχὴς φιλάργυρος εἶναι ἀξιολύπητος. Κανένα ξέσχισμα καρδιάς δὲν ἠμπορεῖ νὰ φθάσῃ τὸ ἐδικό του. Ἐκεῖνο ποῦ διὰ κάθε ἄλλον ἄνθρωπον εἶναι διαθήκη, διὰ τὸν δυστυχῆ φιλάργυρον εἶναι καταδίκη!.. Καταδίκη ποῦ τὴν ὑπαγορεύει αὐτὸς ὁ ἴδιος!.. Ἄλιμονο, διπλοκαταδίκη!..

Ἰδοὺ ὁ φιλάργυρος. Ἀρχίζει ἐλεεινός, καὶ τελειώνει ἀξιοδάκρυτος.

1886.

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

Ἀληθινὸ παραμῦθον.

(Ὁ Εὐαγγέλης Ζάππας).

Ἀριστοτέλους Π. Κουρτίδου.

— Μαγεῖα! ἀνεφώνησαν ταυτοχρόνως μὲ θαυμασμὸν δύο παιδικαὶ φωναί.

— Πραγματικῶς· ὅσοι ἐταξίδευσαν πολὺ καὶ εἶδαν ὅλα τὰ ὠρατὰ μέρη τῆς γῆς, βεβαιώνουν ὅτι αὐτὴ ἐδῶ ἢ ἀποφῆς εἶναι μοναδικὴ εἰς τὸν κόσμον! ἐπρόσθεσε μίᾳ ἀνδρική φωνή.

Εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ Ζαππείου, ἐπὶ μιᾶς βαθμίδος τῶν ὠραίων ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ μαρμαρίνων προπυλαίων, στέκονται ἢ Ἀλεξάνδρα—δώδεκα ἐτῶν,—ὁ ἀδελφός της Νίκος,—δεκατεσσάρων—, καὶ ὁ θετός των Παῦλος, ἕως σαράντα. Τὰ δύο παιδιὰ ἤλ-

θον πρὸ δύο ἡμερῶν ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα. Ἡ κόρη θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀρσακείον*, καὶ ὁ ἀδελφός της εἰς ἓν ἐκπαιδευτήριον ἀρρένων. Πρώτην φορὰν ἐπισκέπτονται τὰς Ἀθήνας· ὁ θετός των, ἀκούρατος ὁδηγός, περιάγει τὸν ἀνεψιὸν καὶ τὴν ἀνεψιὰν εἰς τὴν πόλιν καὶ τὰ προάστεια, καὶ τοῖς δεικνύει τὰ ὀνομαστὰ μνημεῖα καὶ τὰς ὥρας τοποθεσίας. Καὶ τὰ παιδιὰ, μὲ περιέργειαν, ὁμοιάζουσιν πρὸς δίσβαν, βλέπουν, ἀκούουν, προσέχουν, καὶ ἀπὸ ἐκπληξίν περιπίπτουν εἰς ἐκπληξίν.

Σήμερον, ἀπὸ τὴν κλίμακα τῶν προφυλαίων τοῦ Ζαππείου,

Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον μέγαρον.

περιφέρουν τὸ μαγευμένον βλέμμα των εἰς τὴν ἐνώπιόν των ἀποψίν. Ὅπισω ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ στύλους τοῦ Ὀλυμπίου Διός, οἱ ὅποιοι διαγράφονται μεγαλοπρεπῶς ὑπεράνω τῶν φοινίκων τοῦ κήπου καὶ τῶν πευκῶν τοῦ μικροῦ δάσους, λάμπει ὡς καθρέπτῃς ὁ Σαρωνικός· μέσα εἰς τὴν διαυγῆ ἀτμόσφαιραν ἢ Αἴγινα, ὡς νὰ ἐπλησίασεν ἕξαφνα, δεικνύει εὐκρινῶς τὰς ὥρας γραμμὰς τῶν βουνῶν τῆς δεξιᾶς, ὑπεράνω τοῦ τείχους τῆς Ἀκροπόλεως, φαίνεται χρυσοκίτρινος ὁ ἀνατολικὸς θριγκὸς τοῦ Παρθενῶνος· ἀριστερὰ ὑψώνεται καταπράσινος ὁ Ἀρδηττός*, λάμπει κατάλευκον τὸ Στάδιον, καὶ πέραν ἐκτείνεται ὁ Ὑμηττός ἐνδεδυμένος τὴν ἀπεριγράπτου εὐμορφίας ἰόχρουν ἐκείνην στολὴν, τὴν ὁποίαν ὑφαίνει ὁ ἀττικὸς ἥλιος. Καὶ τὸ μνημεῖον τοῦ Φιλοπάπου* ἐκεῖ ὑψηλά, καὶ τὸ ἐρείπιον ἀκόμη ἑνὸς ἀνεμομόλου εἰς τὸν ἀπέναντι λόφον, εἶναι ἐκεῖ ὡς διὰ νὰ αὐξήσουν τὴν γραφικότητα τοῦ ἐξόχου πανοράματος.

— Ἐδῶ, εἶπεν ὁ θετός, ὅταν ἐγὼ ἤμην εἰς τὴν ἡλικίαν σας, ἦτο ὡς ἓνα χάος ἀπὸ χῶματα· παντοῦ λάκκοι, ὑψώματα, λιθάρια,

ἀγριόχορτα, τέλματα, καὶ πουθενὰ πράσινον φύλλον δένδρου. Τὸ μέρος ἦτο σχεδὸν ἀδιάβατον καὶ δὲν εἶχες ποῦ νὰ σταθῆς διὰ νὰ θαυμάσῃς αὐτὸ τὸ μαγευτικὸν θέαμα. Ἐν τούτοις ὡς μὲ μαγικὴν βράδδον εἰς τὸ χάος τοῦτο ἐβλάστησεν ἐν ἄλλος, ἐχαράχθησαν διάδρομοι καὶ μικραὶ πλατεῖαι, ὅπου σείλουν τὰ φύλλα των ὠραῖοι φοινίκες, ἐκαλλιεργήθησαν πρασιαὶ, αἱ ὁποῖαι ὁμοιάζουν μὲ λουλουδένια κεντήματα, καὶ ὑψώθη ἐδῶ αὐτὸ τὸ μεγαλοπρεπὲς μάρμαρινον μέγαρον.

— Ποῖα εἶναι αὐτὴ ἡ μαγικὴ βράδδος; ἠρώτησεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Διὰ νὰ τὸ ἐννοήσετε, εἶναι ἀνάγκη πρωτύτερα νὰ σὰς διηγηθῶ ἓνα παραμῦθι· ἐλάτε νὰ καθίσωμεν ἐκεῖ κάτω.

Ὁ θετός μετὰ τῶν ἀνεψιῶν του διηυθύνθησαν πρὸς τὴν ἄλλην μρμαρῖνην κλίμακα, κατέβησαν τὰς βαθμίδας, ἐκάθισαν ἐπὶ ἑνὸς τῶν ξυλίνων καθισμάτων, καὶ ὁ θετός ἤρχισεν.

Εἰς ἓν μικρὸν χωρίον τῆς Ἠπείρου, τὸ Λάμποδον, εἰς τὰ 1800, ἐγεννήθη ἓν ἀγόρι, τὸ ὅποion ἐβάπτισαν Βαγγέλην. Τὸ παιδί ἐμεγάλωνεν ἐξυπνον, ζωηρόν, φιλότιμον. Γράμματα ἔμαθεν ὀλίγα—σχολεῖτον δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸ μικρὸν χωρίον μὲ τὰ ἑκατὸν πενήντα σπίτια—καὶ αὐτὰ τὰ ἔμαθε μόνος του, ἢ ἐρωτῶντας τὸν πατᾶν, ποῦ τὰ ἤξευρε καὶ αὐτὸς ὀλιγοστά.

Ἄλλὰ περισσότερον καὶ ἀπὸ τὰ γράμματα ἠγάπα ὁ Βαγγέλης τὰ ὄπλα—ἀπὸ μικρὸς ἦτο λαμπρὸς σκοπευτής. Δὲν θὰ ἦτο παραπάνω ἀπὸ δεκατριῶν ἐτῶν, ὅταν τὸν ἐστρατολόγησεν ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ὁ Τεπελενλής καὶ τὸν ἐστειλε φρουρὸν εἰς ἓνα φρούριον, κοντὰ εἰς τὰ Ἰωάννινα. Ἐκεῖ ἔμεινεν ὁ Βαγγέλης σωστὰ ἑπτὰ ἔτη· ἔγινεν εἰκοσι χρόνων καὶ ἦτο πρῶτος εἰς τὴν τόλμην καὶ τὴν ἐξυπνάδην.

Τὸ 1820 ὁ Ἀλῆ-πασᾶς ἐπανεστάτησε κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Τότε ὁ Παχόμπεης* ἐξ ὀνόματος τοῦ Σουλτάνου ἐπροσκάλεσε τοὺς ἀνδρείους Σουλιώτας· ἐξ αἰτίας τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ ἐστέναζον οἱ ἄμοιροι εἰς τὴν ξενιτεῖν καὶ μὲ λαχτάραν ἐκοίταζαν ἀπὸ τὴν Λευκάδα τὰ βουνὰ τῆς ἀγαπημένης πατρίδος των. Ὑπεσχέθη νὰ τοῖς ἀποδώσῃ τὸ Σούλι, ἂν τὴν βοηθήσουν. Οἱ Σουλιῶται ἔτρεξαν προθύμως, ἠνώθησαν μὲ τὸ στράτευμα τοῦ Σουλτάνου, ἐπολέμησαν ἡρωϊκὰ ὅπως πάντοτε, καὶ ἐκυρίευσαν ἀρκετὰς πόλεις.

Ἄλλὰ τὸ ποθητὸν Σούλι δὲν τὸ ἐδίδαν εἰς τοὺς Σουλιώτας.

Και οί Σουλιώται, δυσηρεστημένοι, έστρατοπέδευσαν χωριστά από τὸ σουλτανικὸν στράτευμα. Τότε ὁ Ἄλῃς ἐζήτησε νὰ τοὺς ἐλκύσῃ μὲ τὸ μέρος του ἐπροσκάλεσε τὸν ἀρχηγόν των νὰ συνεννοηθοῦν, καὶ μίαν νύκτα ὁ Μάρκος Μπότσαρης μὲ ἓν μονόξυλον ἐπέρασε τὴν λίμνην τῶν Ἰωαννίνων καὶ ἐπῆγε εἰς τὸ φρούριον τοῦ μικροῦ νησιοῦ, ὅπου τὸν ἐπερίμενε ὁ Ἄλῃς. Ἡ συμφωνία ἔγινεν εὐκόλα. Τὴν 6ην δὲ Δεκεμβρίου τοῦ 1820, βροντερῆ «μπαραριά», συμπυροκρότησις τριακοσίων σουλιωτικῶν ὅπλων, ἐτράνταξε τὸν ἀέρα, καὶ τὴν βοὴν ἐπανελάβαν τὰ ὀλόγυρα βουνά. Ταυτοχρόνως μία δυνατὴ φωνὴ ἐβροντοφώνησε πρὸς τὸ σουλτανικὸν στρατόπεδον :

— Αἱ, σεῖς! ἀπὸ τῶρα ἔχομεν πόλεμον! Σᾶς τὸ λέγω ἐγὼ ὁ Μάρκος Μπότσαρης, διὰ νὰ μὴ μὲ νομίσετε ἄπιστον!

Τὴν συμπυροκρότησιν ἐκείνην καὶ τὴν φωνὴν ἤκουσεν ὁ Βαγγέλης, ἔμαθεν ὅτι οἱ Σουλιῶται πολεμοῦν διὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τοῦ Ἄλῃς, ἀλλὰ πρὸ πάντων διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους, καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ φρούριον καὶ τρέχει πρὸς τὸν Μπότσαρη, ὅστις τὸν δέχεται εἰς τὸ ὄνομαστὸν σουλιωτικὸν σῶμά του. Ἦτο τῶρα ὠραῖος καὶ ὑψηλὸς νέος μὲ μύστακα λεπτὸν καὶ ζωηροὺς ὀφθαλμούς, μὲ σῶμα εὐκαμπτον καὶ εὐκίνητον καὶ χαριτωμένον ἄληθινὸς λεβέντης. Τόσῃ ἀνδρείαν ἔδειξεν ἀμέσως, ὥστε ὁ Μπότσαρης τὸν ἔκαμε πρωτοπαλικάρον του. Εἰς ὅλους τοὺς κινδύνους, εἰς ὅλα τὰ ἀπίστευτα ἐκεῖνα κατορθώματα τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ὁ Βαγγέλης ἦτο τὸ δεξιὸν χεῖρ. Σιμά του εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῶν πέντε Πηγαδιῶν*, μαζὶ του εἰς τὴν κυρίευσιν τοῦ ὄχυροῦ φρουρίου τῆς Ῥινιάσας*. Μετὰ δὲ τὴν καταστροφὴν τοῦ Πέτα, ὁ Μάρκος τὸν ἐπῆρε μαζὶ του εἰς τὸ Μεσολόγγι.

Ὅταν ὁ καπετὰν Ζέρβας ἤτοιμάσθη νὰ ἐστρατεύσῃ μὲ διακόσια παλικάρια εἰς τὴν Ἡπειρον, ὁ Βαγγέλης ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν του τὴν ἀδειαν νὰ ὑπάγῃ καὶ αὐτός, καὶ ἐπῆγε.

Οἱ Ἑλληνες ἔφθασαν εἰς τὴν Σπλάντζαν*. Τὸ Σούλι τῶρα τὸ κατεῖχον οἱ Σουλιῶται, ἀλλὰ πολυάριθμος ἐχθρικός στρατὸς τὸ ἐπολιόρκει ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη. Ἦτο ἀπόλυτος ἀνάγκη νὰ συνεννοηθοῦν μὲ τοὺς πελιορκουμένους διὰ νὰ ἐπιτεθοῦν ἐκ συμφώνου κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐκεῖνοι ἐκ τῶν βράχων τοῦ Σουλίου καὶ οὗτοι ἐκ τῆς κοιλάδος. Ἀλλὰ πῶς νὰ γίνῃ ἡ συνεννόησις; Ὅστις θὰ ἐτόλμα νὰ διασχίσῃ τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον ἔτρεχεν εἰς βέ-

βαιον θάνατον, εἰς σκληρὸν καὶ μαρτυρικὸν θάνατον. Ἐν τούτοις ἔπρεπε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ Σουλιῶται.

— Παιδιά, λέγει ὁ καπετὰν Ζέρβας, ποίος πάγει στὸ Σούλι;.. Βαρεῖα σιωπὴ ἐπεκράτησε μερικὰς στιγμάς· οὔτε ἀναπνοὴ δὲν ἤκούετο. Ἐξαφνα ἐτινάχθη ἐπάνω ἓνα παλικάρι.

— Ἐγὼ πάγω! εἶπε μὲ ἀπόφασιν.

Ἦτο ὁ Βαγγέλης.

— Ἄν πάγῃ ὁ Βαγγέλης, πάγω κι' ἐγὼ μαζὶ του, λέγει ἄλλος ἀνδρεῖος.

Ὁ Βαγγέλης δὲν ἦτο μόνον ἀτρόμητος, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐξυπνος. Ἐγνώριζεν ὅτι οἱ πολιορκηταὶ εἶχον ῥαμαζάνι*, καὶ ὅτι, μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου, πεινασμένοι κι' ἐξηνητημένοι, ἐρρίπτοντο ὅλοι εἰς τὴν τροφήν, μετὰ τὴν νηστείαν τῆς ἡμέρας. Ἐκείνην τὴν ὥραν ἐξέλεξεν ὁ Βαγγέλης διὰ τὸ τολμηρὸν σχέδιόν του. Ἐπροχώρησε μὲ τὸν σύντροφόν του, χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοήσουν, πλησίον τοῦ ἐχθρικοῦ στρατοπέδου· ἔπειτα ἐσκεπάσθη ὀλόκληρος μὲ χόρτα καὶ φύλλα δένδρων, ἔπεσε κάτω, καὶ συρόμενος μὲ τὴν κοιλίαν, καὶ κατόπιν τοῦ ὁ σύντροφός του, διέσχισε τὸ ἐχθρικὸν στρατόπεδον.

Οἱ ἐχθροί, ἀνύποπτοι, κατ' ἀρχὰς δὲν ἐνόησαν τίποτε. Ἄλλ' ὅταν εἶδαν νὰ προχωροῦν τὰ ζωντανὰ ἐκεῖνα δένδρα, τὰ πράσινα φαντάσματα, ἐτινάχθησαν ἐπάνω φωνάζοντες «Σουλιῶται! Σουλιῶται!» καὶ ἤρχισαν νὰ πυροβολοῦν. Ἄλλ' οἱ δύο ἀνδρεῖοι εἶχον ἀπομακρυνθῆ. Ἐξαφνα ἀνωρθώθησαν, ἐπέταξαν τὰ χόρτα καὶ τὰ φύλλα, καὶ ταχεῖς ὡς ἀστραπὴ εἰσώρμησαν εἰς τὸ δάσος, καὶ ἀπ' ἐκεῖ ἀνέβησαν εἰς τὸ φρούριον τῆς Κιάφας. Φαντάζεσθε μὲ ποῖον ἐνθουσιασμὸν τοὺς ὑπεδέχθησαν οἱ πολιορκούμενοι!

Ἡ φήμη τοῦ Βαγγέλη ἔφθασε παντοῦ. Καὶ ἡ ἐξουσία πρὸς ἐκδίλκυσιν συνέλαβε τὴν γρατῆαν μητέρα του.

— Πές πῶς δὲν τὸν ἔχεις πιά παιδί τὸν Βαγγέλη, ξέγραφέ τον, γιὰ νὰ σωθῆς, τὴν ἐσυμβούλευαν μερικοὶ συγγενεῖς τῆς.

Ἄλλ' ἐκείνη, ἀληθινὴ μητέρα ἥρωος, ἀπεκρίνετο :

— Ὁ Βαγγέλης εἶναι παιδί μου, τὸ καλύτερο παιδί μου, τὸ παιδί τῆς καρδιάς μου· δὲν τὴν φοβᾶμαι τὴν ἐξορία, μηδὲ τὴ φυλακὴ δὲν τ' ἀπαρνιέμαι τὸ παιδί μου!...

Και τὴν ἐφυλάκισαν εἰς τὸ φρούριον, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς τὸ νησάκι τῆς λίμνης τῶν Ἰωαννίνων.

Ὅταν ἔμαθε τὴν ὑλιθεράν εἶδον ὁ Βαγγέλης, ἐλυπήθη κατάκαρδα· ἐστέναξε βαθιὰ καὶ εἶπε:

— Ἡ μάνα μου στὴ φυλακὴ, καὶ γιὰ μένα! Ὅλον τὸ αἷμά μου τὸ χύνω νὰ μὴ πάθῃ μιὰ τρίχα τῆς. Ἀλλὰ τί ὠφελεῖ αὐτὴ ἡ θυσία;... Ἡ μάνα μου γνωρίζει πὼς τὴ ζωὴ μου τὴν χρεωστῶ εἰς τὴν Πατρίδα· καὶ σὰ βασανιστήρια νὰ τὴν βάλουν, καὶ ζωντανὴ νὰ τὴν ψήσουν, δὲν θὰ παραπονεθῇ.

Καὶ ὁ Βαγγέλης ἐξηκολούθησε νὰ ρίπτεται εἰς τοὺς κινδύνους, ἕως ὅτου ἡ Ἑλλάς ἐγένεν ἐλευθέρα. Ἡ Πατρὶς ἐτίμησε τὸ ἡρώϊκόν τέκνον τῆς, τὸν ἀνύψωσεν εἰς τὸν βαθμὸν τοῦ ταξιάρχου τῆς φάλαγγος, τοῦ ἐχάρισεν ἐθνικὰς γαίας.

Ἄλλ' ὁ Βαγγέλης ἤθελεν ἐνέργειαν, ζωὴν, κίνησιν. Τώρα παῦ ἐπέρασεν ἡ λαχτάρα τῶν κινδύνων, ἐπερίσσευε μέσα του δύναμις ποῦ δὲν εὕρισκεν εἰς τί νὰ τὴν μεταχειρισθῇ· ἤθελε ν' ἀφοσιωθῇ εἰς κάτι πολὺ μεγάλο, τὸ ὅποιον ν' ἀπαιτῆ ὅλην τὴν ἐνέργειαν τῆς ψυχῆς του.

Τὸ 1831 ἀφῆκε καὶ βαθμὸν καὶ ἐθνικὰς γαίας, καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὸ χωρίον του διὰ ν' ἀποχαιρετίσῃ τοὺς ἰδικούς του. Ἠσθάνθη τὴν καρδίαν του νὰ αἱματώνη βλέπων τὸ χωρίον του σκλαβωμένον. Ἐκείνας τὰς ἡμέρας εἶχαν ἀφήσει ἐλευθεράν ἀπὸ τὰς φυλακὰς τὴν γραῖαν μητέρα του. Ὁ Βαγγέλης ἐφίλησε μὲ δάκρυα τὸ χέρι τῆς, ἐπῆρε τὴν εὐχὴν τῆς, ἔκαμε τὸν σταυρὸν του καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν ξενιτειάν, εἰς τὴν Βλαχίαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ Βουκουρέστι.

Χρήματα δὲν εἶχε, ἀλλ' εἶχε μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν Θεῖαν Πρόνοιαν καὶ εἰς τὰς ἰδικὰς του δυνάμεις. Ἀπεφάσισε νὰ ἐπιδοθῇ εἰς τὴν γεωργίαν, καὶ κατ' ἀρχὰς ἐνοικίασε τὰ κτήματα τῶν ἐκεῖ ἐλληνικῶν μοναστηρίων.

— Ἐδῶ εἰς τὴν Βλαχίαν, ἐσκέπτετο ὁ Βαγγέλης, ἡ γῆ ἔχει πρωτάκουστον εὐφορίαν, δίδει ἄφθονον καρπὸν καὶ ὅταν ἀκόμη τὴν καλλιεργοῦν ἐλευθέρως· διατὶ νὰ μὴ δώσῃ πολὺ περισσότερο εἰς ἐμέ, ὅταν τὴν καλλιεργήσω μὲ σύστημα καὶ μὲ μέθοδον;

Καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς φλογεῆς ψυχῆς του.

Οἱ ἐνοικιάσται τῶν πλησίων κτημάτων καὶ οἱ μεγαλοκτημα-

ταὶ ἐπερίπαιζον τὸν Βαγγέλην διὰ τοὺς νεωτερισμούς του καὶ τὴν «περιττὴν του δραστηριότητα». Ἄλλ' ἔταν ἤλθεν ἡ ὥρα τοῦ θερισμοῦ, ὅλοι τὸν ἐζήλευον· κανὲν κτῆμα δὲν εἶχε δώσει τόσο ἄφθονον καρπὸν.

Τότε ἐφθασεν ἐκεῖ καὶ ὁ ἐξάδελφός του Κωνσταντῖνος, ὅστις, ἂν καὶ πολὺ νέος, — ἦτο δεκατέσσαρα ἔτη μικρότερος τοῦ Βαγγέλη — μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν δραστηριότητά του ἐγένε πολὺτιμος βοηθὸς τοῦ ἐξαδέλφου του.

Αἱ ἐργασίαι προώδευαν θαυμάσια. Ὁ Βαγγέλης ἐνοικίασε καὶ ἄλλα κτήματα. Τὸ ὄνομά του ἤρχισε νὰ φημίζεται. Τοὺς ἐντοπίους ποῦ εἰργάζοντο εἰς τὰ κτήματά του δὲν μετεχειρίζετο σκληρῶς ὡς σκλάβους, ὅπως ἄλλοι, ἀλλὰ μὲ φιλανθρωπίαν. Ἦτο πολὺ τίμιος εἰς τὰς δεσοληψίας του καὶ δίκαιος. Ἐπειδὴ μὲ τὴν ἰδικὴν του καλλιέργειαν ἡ γῆ ἔδιδε περισσότερο καρπὸν, οἱ ἐντόπιοι μεγαλοκτηματῆται ἤρχοντο καὶ παρεκάλουν τὸν Βαγγέλην νὰ ἐνοικιάσῃ τὰ κτήματά των, διότι ἤξευραν ὅτι μὲ τὸν καιρὸν ἡ ἀξία των θὰ γίνῃ δέκα, εἴκοσι φορές μεγαλυτέρα.

Τὸ χρῆμα ἐγέμιζε τὸ χρηματοφυλάκιον τοῦ Βαγγέλη. Καὶ ὁ μεγαλοεργὸς Ἡπειρώτης ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐνοικιάσῃ μόνον ξένα κτήματα, ἀλλὰ καὶ ν' ἀγοράσῃ ἰδικά του.

Τὸ Βροσθένι ἦτο ἐκτεταμένον καὶ ὀνομαστόν κτῆμα διὰ τὰς πολὺ εὐφόρους γαίας του· ἀλλ' ὁ ἰδιοκτῆτης αὐτοῦ, ἀντὶ νὰ πλουτίσῃ, κατεστράφη καὶ ἀπέθανε· διότι ὁ πλησίον ἐκεῖ εὐρισκόμενος ποταμὸς μὲ τὰς συχνὰς πλημμύρας κατέστρεψε τὰ σαρτὰ καὶ κατεπόντιζε τοὺς ὑδρομύλους. Ὁ Βαγγέλης ἠγγόρασε τὸ Βροσθένι ἀπὸ τοὺς κληρονόμους τοῦ ἀτυχοῦς ἰδιοκτῆτου· καὶ μὲ τὴν εὐφυΐαν του καὶ τὴν ὑπομονὴν του τὸ μετέβαλε μετ' ὀλίγον εἰς ἐξόχως προσοδοφόρον. Ἐστρεψεν εἰς ἄλλο μέρος τὴν κοίτην τοῦ ποταμοῦ, ἤνοιξε νέαν διέξοδον εἰς τὰ νερά, κατεσκευάσε μὲ κορμούς δένδρων — διότι αἱ πέτραι εἶναι σπάνιαι εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο — προχώματα, καὶ τοιοουτοτρόπως τὸ ἀτίθασον νερόν, τὸ ὅποιον συχνὰ ἐγένετο ἄγριον ὡς θηρίον, τὸ ἠμέρωσε, καὶ ἀπὸ φοβερὸν ἐχθρὸν τὰ μετέβαλεν εἰς πολύτιμον φίλον. Τίποτε δὲν παρέσυρε, τίποτε δὲν κατεπόντιζε πλέον, ἀλλ' εἰρηνικὸν καὶ εὐεργετικὸν ἐπότιζε τοὺς ἀπεράντους ἀγρούς, καὶ ἔστρεψε τοὺς τροχοὺς τῶν μύλων, καὶ ἐσκόρπιζε τὴν εὐτυχίαν καὶ τὸν πλοῦτον. Οἱ ὑδρόμυλοι οὗτοι ἔσωσαν μίαν φορὰν τὴν Βλαχίαν ἀπὸ τὴν πείναν· ὅλοι

οἱ ἄλλοι εἶχον καταστροφῇ ἀπὸ μεγάλας πλυμύρας, καὶ οἱ μύ-
λοι τοῦ Ἡπειρώτου Βαγγέλη ἄλεθαν νύκτα καὶ ἡμέραν δωρεὰν
δι' ὄλην τὴν Βλαχίαν!

Ὁ Βαγγέλης ἠγόρασε καὶ ἄλλα μεγάλα κτήματα καὶ ἔγινεν
ἐκατομμυριοῦχος.

Ἀλλὰ μέσα εἰς τὸν πλοῦτον, μέσα εἰς τὴν εὐτυχίαν, μέσα εἰς
τὴν ἡγεμονικὴν ζωὴν, τὴν ὅποιαν διῆγε, δὲν ἐλησμόνησε τὴν Πα-
τρίδα. Ἡ ἀγάπη του ἦτο καὶ τώρα τόσο μεγάλη, ὅσον καὶ εἰς
τὴν νεότητά του. Τότε τῆς εἶχεν ἀφιερῶσαι τὴν ζωὴν του, τώρα
ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ τῆς ἀφιερῶσῃ τὴν περιουσίαν του.

Ἡ Ἑλλάς δὲν εἶχεν ἀκόμη συνέλθει ἐντελῶς ἀπὸ τὴν ἐρήμω-
σιν τῆς μακρᾶς σκλαδιᾶς καὶ τοῦ καταστρεπτικοῦ πολέμου. Ὁ
Βαγγέλης, ὅστις ἐγνώριζεν ἐξ ἰδίας πείρας τὰ ἀγαθὰ τῆς γεωρ-
γίας, ἀπεφάσισε νὰ τὴν βοηθήσῃ. Ἐδωκεν ἀρκετὸν ποσὸν καὶ
διωργανώθη τὸ 1859 ἡ πρώτη ἐκθεσις—τὰ «Ὀλύμπια,—εἰς τὴν
ὅποιαν ἔλαβον μέρος χίλιοι περίπου ἐκθέται ἐξ ὄλων τῶν ἐπαρ-
χιῶν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξέθεσαν διάφορα προϊόντα γεωργίας,
κτηνοτροφίας καὶ βιομηχανίας.

Ἐνθαρρυνθεὶς ὁ Βαγγέλης ἀπὸ τὴν ἐπιτυχίαν, ἀπεφάσισε νὰ
ιδρύσῃ ὄρατον καὶ μεγαλοπρεπὲς κτίριον διὰ τὰ «Ὀλύμπια» ὄρισε
δὲ νὰ γίνεταί κατὰ τετραετίαν ἐκθεσις ὄλων τῶν προϊόντων τῆς
ἐλληνικῆς δραστηριότητος καὶ νὰ βραβεύωνται τὰ καλύτερα.

Τὸ 1865 ἀπέθανεν ὁ Βαγγέλης. Ὅταν ἠγοίχθη ἡ ἰδιόχειρος
διαθήκη του, θαυμασμὸς ἐκυρίευσεν ὄλους διὰ τὴν μεγάλην φιλο-
πατρίαν του. Ὀλην τὴν ἀκίνητον περιουσίαν του ἐδώρησεν εἰς
τὸ ἔθνος, διὰ τὰ «Ὀλύμπια». Ἐκαμε καὶ ἄλλας δωρεάς· δὲν ἐλη-
σμόνησε καὶ τὸ χωρίον του: ἐφρόντισε νὰ ἐπισκευασθῇ ἡ ἐκκλη-
σία καὶ τὸ κωδωνοστάσιόν τῆς, καὶ νὰ κτισθῇ σχολεῖον.

Ἀλλ' ἀπὸ ὄλας τὰς διατάξεις τῆς διαθήκης τοῦ Βαγγέλη,
μία πρὸ πάντων φανερῶνει τὴν μεγαλοουργὸν ψυχὴν του, ἡ ὅποια
μεγάλα πάντοτε ὠνειρεύετο καὶ ἐπόθει: «Ὅταν φανῇ Ἕλληνα»,
λέγει αὐτὴ ἡ διάταξις, «ὁ ὅποιος νὰ ἐφεύρῃ μίαν μεγάλην ἐφεύ-
ρῃσιν ἢ νὰ πράξῃ μὲν ἄριστον κατόρθωμα διὰ τὴν ἐλληνικὴν πα-
τρίδα, νὰ στεφανώνεται μὲ χρυσοῦν στέφανον, καὶ νὰ τοῦ δίδεται
καὶ σημαντικὸν χρηματικὸν ποσὸν πρὸς χαρὰν του καὶ ἀφοσίωσιν
τῶν ὁμοίων του ὑπὲρ τοῦ ἐλληνικοῦ μεγαλείου.»

*
* *

— Πῶς σὰς φαίνεται αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Βαγγέλη; ἠρώτησε
μετὰ μικρὰν παύσιν ὁ θεός.

— Σὰν παραμῦθι. Ἐξεκίνητε ἀπὸ τὸ καλυδόσπιτο ἐνὸς χω-

Ὁ πρὸ τοῦ Ζαππειοῦ ἀνδριᾶς τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα.

ρίου μὲ ἐκατὸν πενήντα σπίτια καὶ ἔκτισε μαρμαρένια παλάτια,
εἶπεν ἡ Ἀλεξάνδρα.

— Τὸ παραμῦθι αὐτὸ εἶναι ἀληθινόν, καὶ ὁ Βαγγέλης εἶναι
κοντὰ μας, ἐμπρὸς μας! Διότι αὐτὸς ὁ Βαγγέλης εἶναι ὁ Ζάπ-
πας, καὶ νὰ ὁ ἀνδριᾶς του!...

Τὰ παιδιά ἀνωρθώθησαν μὲ ἐνδιαφέρον καὶ ἐπλησίασαν εἰς
τὸν ἀνδριάντα τοῦ Εὐαγγέλου Ζάππα, καὶ μὲ σεβασμὸν ἐστάθη-
σαν, καὶ μὲ συγκίνησιν παρετήρουν τὴν ὄρατον μορφήν καὶ τὸ

στρατιωτικὸν παράστημα τοῦ ἥρωος τῶν δπλων καὶ τῆς ἐργασίας.

— Αὐτὸ ἐκεῖ, προσέθεσεν ὁ θεὸς, δεικνύων τὸ μέγαρον τοῦ Ζαππείου, ἐδῆξε ἀπ' ἐδῶ! Καὶ ἔδειξε τὴν κεφαλὴν τοῦ Ζάππα.

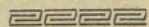
— Ἄλλὰ τὸ ἐν δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ζάππας, τὸν ἔθαψαν εἰς τὸ Βροσθένι· ἀλλ' ἡ διαθήκη του ὄρισε μετὰ τέσσαρα ἔτη νὰ ξεθάψουν τὰ ὀτῆα του, τὰ ἄλλα νὰ τὰ θάψουν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ σχολείου τοῦ χωρίου του, καὶ τὴν κεφαλὴν του εἰς τὸ κτίριον τῶν Ὀλυμπίων.

— Καὶ εἶναι ἐδῶ; ἠρώτησε μὲ δυσπιστίαν ὁ Νίκος.

Ὁ θεὸς ὠδήγησε τότε τὰ παιδία πρὸς τὸ κτίριον τοῦ Ζαππείου· διήλθον τὰ προπύλαια, ἐπροχώρησαν πρὸς τὴν θαυμασίαν, κυκλοτερῆ στοᾶν μὲ τοὺς ὑψηλοὺς μαρμαρίνους κίονας, καὶ ἐπὶ ἑνὸς τοίχου, δεξιᾶ, εἰς ὕψος δύο περίπου μέτρων, ἐπὶ πλακῶς βαθέος ἐρυθροῦ χρώματος, τὴν ὁποίαν περιβάλλει μαρμαρίνον πλαίσιον, ὑποκάτω χρυσοῦ στεφάνου, τὰ παιδία ἀνέγνωσαν μὲ μεγάλην συγκίνησιν:

ΕΝΤΑΥΘΑ ΚΕΙΤΑΙ Η ΚΕΦΑΛΗ ΕΥΑΓΓΕΛΗ ΖΑΠΠΑ.

1910.

Ὁ Λουδοβίκος Παστέρ*.

Δημητρίου Κακλαμάνου.

Τὸ ὄνομα τοῦ Παστέρ εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον, θὰ ἠκούσατε δὲ πολλὰς φορές, ἔταν συμβῆ εἰς κανένα τὸ ἀτύχημα νὰ τὸν διαγκάσῃ σκύλος ἢ ἄλλο ζῷον λυσσασμένον, ὅτι τὸν «στέλ-
λουν εἰς τὸν Παστέρ».

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ νὰ γνωρίζωμεν μόνον τὰ ὀνόματα τῶν μεγάλων ἀνδρῶν καὶ νὰ τὰ ἐπαναλαμβάνωμεν ὡς παπαγάλοι. Πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν καὶ τί ἕκαστος ἐξ αὐτῶν ἔπραξε, τί τὸν ἔκαμε γνωστὸν καὶ ἔνδοξον, διατὶ ἐπέκτησε τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν ἀγάπην τῶν συγχρόνων του.

Ὁ Παστέρ ἐγεννήθη εἰς τὴν γαλλικὴν πόλιν Δόλην, κειμένην ἐπάνω εἰς τὸ βουνόν, τὸ ὀνομαζόμενον Ἰούραν. Ὁ πατήρ του ἦτο ἀπλοῦς ἐπιλοχίας, ὁ ὁποῖος, ἀφ' οὗ ἠνδραγάθησεν εἰς τὸν πόλεμον καὶ ἐπαρασημοφορήθη ἐπάνω εἰς τὸ πεδῖον τῆς μάχης, ἀπεστρα-

τεύθη καὶ ἦλθεν εἰς τὴν Δόλην, διὰ νὰ κάμῃ τὸν βυρσοδέψην.

Τὰ πρῶτα μαθήματα ὁ Παστέρ δὲν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Δόλην, ἀλλ' εἰς τὴν μικρὰν γειτονικὴν πόλιν Ἀρβουά, ὅπου ὁ πατήρ του εἶχεν ἀγοράσει ἕνα μικρὸ σπιτάκι μὲ κῆπον.

Εἴκοσιν ἐτῶν διηγωνίσθη διὰ νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Ἀνώτερον Διδασκαλεῖον τῶν Παρισίων. Ἀπὸ ἑκατὸν ὑποψηφίους ἐγένοντο κατ' ἔτος δεκτοὶ εἰς τὴν σχολὴν αὐτὴν μόνον δώδεκα. Σημειωτέον δὲ ὅτι οἱ ἑκατὸν αὐτοὶ υποψήφιοι ἦταν οἱ καλύτεροι μαθηταὶ ὄλων τῶν γυμνασίων τῆς Γαλλίας. Ὁ Παστέρ ἐγίνε δεκτός. Μετὰ τέσσαρα δὲ ἔτη ἔλαβε δίπλωμα διδάκτορος τῶν θετικῶν ἐπιστημῶν.

Ἀπὸ τὰς θετικὰς ἐπιστήμας περισσότερο ἐνδιέφερε τὸν Παστέρ ἡ φυσικὴ καὶ ἡ χημεία. Μίαν ἡμέραν παρετήρησεν ὅτι κάποιαι οὐσίαι, τὰς ὁποίας ἔρριπτεν εἰς τὸ νερόν, ἐχάνοντο, χωρὶς νὰ ἠξεύρῃ κανεὶς τί ἐγίναν, ποῦ ἐπῆγαν.... Φαντασθῆτε τὴν μαγεύρισσάν σας, ν' ἀλατίζῃ τὴν σούπαν, νὰ τὴν δοκιμάζῃ καὶ νὰ τὴν εὐρίσκῃ ἀνάλατῃν.

Ἡθέλησε νὰ ἐξετάσῃ ποῖα ἦτον ἡ αἰτία τοῦ φαινομένου τούτου, καὶ ἐπὶ τέλος ἀνεκάλυψεν ὅτι μεταξὺ τῶν μωρίων τοῦ κοινιορτοῦ, τὰ ὁποῖα πλανῶνται εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν, ὑπάρχουν κατὶ μικρὰ-μικρὰ ζωῦφια, ἀλλὰ τόσο μικρὰ, ὥστε εἶναι ἀδύνατον νὰ τὰ διακρίνῃ κανεὶς χωρὶς ἰσχυρότατον μικροσκόπιον, χρειάζονται δὲ δέκα ἑκατομμύρια—δέκα ἑκατομμύρια! φαντασθῆτε!—διὰ νὰ σκεπάσουν μόνον τὸ νύχι τοῦ μεγάλου δακτύλου τοῦ χεριοῦ σας. Ἀπ' αὐτὸ σὰς ἀφήνω νὰ ἐννοήσετε πόσον μικρὰ εἶναι. Τὰ μικρὰ αὐτὰ ὄντα, τὰ ὁποῖα, μολονότι τόσο μικροσκοπικά, ζοῦν καὶ κινουνται, ἐπιπτον εἰς τὰ ὑγρά, τὰ ὁποῖα ἠτοίμαζεν ὁ Παστέρ, καὶ ἔτρωγον ἐν μέρος ἀπὸ τὰς στερεὰς οὐσίας τὰς διαλυομένας ἐντὸς αὐτῶν. Τὰ ζωῦφια αὐτὰ εἶναι τὰ ὀνομαζόμενα «μικρόβια».

Ἀφοῦ ὁ Παστέρ τὰ ἀνεκάλυψε, δὲν τ' ἀφήκεν εἰς ἡσυχίαν. ἤρχισε νὰ τὰ μελετᾷ μὲ ἐπιμονήν, καὶ ἀνεκάλυψε πλῆθος πραγμάτων, τὰ ὁποῖα κανεὶς ἕως τὴν ἐποχὴν ἐκείνην δὲν εἶχε παρατηρήσει. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον εὗρεν ὅτι τὰ μικρόβια, τὰ ὁποῖα εὐρίσκονται διεσπαρμένα ἀφθόνως παντοῦ, εἰς τὸν ἀέρα καὶ τὸ ὕδωρ, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα παράγουν τὴν λεγομένην «ζύμωσιν». Ζύμωσις καλεῖται ἡ μεταβολή, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπόκειται ἐν ὑγρῶν ἢ πᾶσα ἄλλη ζωϊκὴ ἢ φυτικὴ οὐσία, μεταβαλλομένη

δι' αὐτῆς εἰς ἄλλην οὐσίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον διαφορετικὴν.

Ἄν π. χ. πάρετε σταφύλια, τὰ λειώσετε, καὶ ρίψετε τὸ γλεῦκος, τὸ ὅποσον θὰ κάμετε, εἰς ἓνα πιθάρι, θὰ ἰδῆτε ὅτι τὸ γλεῦκος ἔπειτα ἀπὸ ὀλίγας ἡμέρας θὰ ἀρχίσῃ νὰ βράζῃ μόνον του, θὰ ἀρχίσῃ δηλαδὴ νὰ ὑψίσταται τὴν ζύμωσιν, καὶ θὰ μεταβληθῇ εἰς κρασί. Ἐπίσης, ἐὰν βράσετε μέσα εἰς τὸ νερὸν κριθᾶρι μὲ ἀνάλογον ποσότητα ἀνθέων λυκίσκου*, καὶ ἀφήσετε τὸ μίγμα αὐτὸ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἢ ζύμωσιν θὰ τὸ μεταβάλῃ εἰς ζῦθον. Δοιοπὸν μία ἀπὸ τὰς μεγαλυτέρας ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ὅτι παρετήρησεν ὅτι ἡ μεταβολὴ αὐτῆ, ἢ ζύμωσιν, δὲν γίνεται μόνῃ της, ἀλλ' εἶναι ἔργον τῶν μικροβίων, τὰ ὅποια πολλαπλασιαζόμενα ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ κατὰ ἑκατομμύρια καὶ δισεκατομμύρια ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν, εἶναι ἱκανὰ νὰ μεταβάλουν ὅλον τὸ σάκχαρον, τὸ ὅποσον περιέχει τὸ γλεῦκος, εἰς οἰνόπνευμα. Ὁ Παστέρ ἀπέδειξεν ὅτι χωρὶς τὰ μικρόβια τὸ γάλα δὲν θὰ ἔπηζε, ὁ μούστος δὲν θὰ μεταβάλλετο εἰς κρασί, τὸ προζύμι δὲν θὰ ἐφούσκωνε, κλπ. Μερικὰ ἀπὸ τὰ μικρόβια αὐτὰ ἄρα εἶναι ἀναγκαῖα διὰ τὴν ζύμωσιν τῶν οὐσιῶν, μὲ τὰς ὁποίας τρεφόμεθα, καὶ κάθε ἓν ἔχει τὴν εἰδικότητά του. Ἄλλο εἶνε κατάλληλον διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ οἴνου, ἄλλο διὰ τὴν ζύμωσιν τοῦ ζῦθου, κλπ.

Ἄλλ' ἂν ὑπάρχουν ἀγαθὰ καὶ εὐεργετικὰ μικρόβια, ὑπάρχουν καὶ μικρόβια κακοποιά, ἀπαράλλακτα ὅπως ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἀγαθοὶ καὶ κακοί. Τὰ μικρόβια αὐτὰ κάνουν τὸ βούτυρον νὰ ταγκίξῃ καὶ μεταβάλλουν τὸ κρασί εἰς ξεῖδι. Ἐκτὸς ἂν ἔχη κανεὶς ἀνάγκην νὰ κάμῃ ξεῖδι, καὶ τότε τὰ μικρόβια εἶναι δι' αὐτὸν ἀγαθὰ βέβαια...

Ὁ Παστέρ, κατόπιν πολλῶν πειραμάτων, εἰς τὰ ὅποια ἀφίερωσεν ἔτη πολλὰ τοῦ βίου του—διότι μία ἀνακάλυψιν δὲν γίνεται ὅσον γρήγορα τὴν ἀναγιγνώσκει κανεὶς, οὔτε εἶναι τόσον εὐκολος, ὅσον φαίνεται, ἀφοῦ γίνῃ γνωστὴ—ἀνεκάλυψεν ὅτι, θερμαίνων κανεὶς μερικὰς οὐσίας, καταστρέφει τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιέχουν. Ἐὰν λειώσῃ κανεὶς τὸ βούτυρόν του καὶ τὸ ἀφήσῃ νὰ βράσῃ, δὲν ἔμπορεῖ νὰ γίνῃ ταγκόν· ἢ θερμότης ἐφόνευσε τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια περιείχεν.

Ἐβαλεν εἰς κλίβανον μὲ ὑψηλὴν θερμοκρασίαν ἄγγεῖα γάλακτος καὶ βουτύρου, τὰ ὅποια ἐφρόντισε πρωτύτερα νὰ πλύνῃ καὶ νὰ τρίψῃ προσεκτικὰ, παρετήρησε δὲ ὅτι γάλα καὶ βούτυρον διε-

τηροῦντο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον πολὺ περισσότερον κκιρόν, διότι ἢ θερμότης τοῦ κλιβάνου ἐφόνευε τὰ μικρόβια, τὰ ὅποια θὰ παρεῖγον τὴν ζύμωσιν. Εἶναι μάλιστα βέβαιον ὅτι τὸ γάλα καὶ τὸ βούτυρον θὰ διετηροῦντο πάντοτε εἰς τὴν ἰδίαν κατάστασιν, ἂν νέα μικρόβια δὲν ἐπιπτον ἐντὸς αὐτῶν ἀπὸ τὸν ἀέρα.

Ὅταν διὰ λαμπρῶν πειραμάτων, τὰ ὅποια εἶναι τόσον πολλὰ καὶ πολύπλοκα, ὥστε δὲν ἔμποροῦμεν νὰ τὰ διηγηθῶμεν ἐνταῦθα, ὁ Παστέρ ἐδεβαίωθη ὅτι ἡ ἀνακάλυψιν τοῦ ἦτο ἀληθῆς, ἐδημοσίευσεν τί ἔπρεπε νὰ κάμῃ κανεὶς διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν οἶνον καὶ τὸν ζῦθον νὰ χαλοῦν. Ἠδύνητο νὰ πωλήσῃ τὸ μυστικόν του καὶ νὰ κερδίσῃ ἑκατομμύρια, ἀλλ' ἐπροτίμησε νὰ τὸ δώσῃ δωρεὰν καὶ νὰ ζήσῃ ὅπως ἔζη.

Ὁ Παστέρ ἦτο εὐχαριστημένος. Ἄλλ' ἄμα ὡς ἔκαμε τὴν πρώτην ἀνακάλυψιν του δὲν ἔσταμάτησεν. Ἐπεδόθη εἰς νέας ἐρεῦνας· διότι εἶναι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ποτὲ δὲν κουράζονται, καὶ οἱ ὅποιοι ἔχουν ὡς σύνθημα τοῦ βίου των τὴν ἐργασίαν, τὴν ἀδιάκοπον ἐργασίαν.

Καταστρεπτικὴ ἐπιδημία ἔπесεν εἰς τοὺς μεταξοσκώληκας ὅλης τῆς μεσημβρινῆς Εὐρώπης τὸ 1865. Ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἐπρότεινεν εἰς τὸν Παστέρ νὰ μεταβῇ ἐπὶ τόπου διὰ ν' ἀνακαλύψῃ τὴν αἰτίαν καὶ τὸ φάρμακον τῆς ἀσθενείας.

Ἡ ἐργασία αὐτὴ ἀπῆτησε πολὺν χρόνον. Ὁ μέγας σοφὸς διήλθε πέντε ὀλόκληρα ἔτη μέσα εἰς ἓν βομβυκοτροφεῖον, δηλαδὴ εἰς ἓν κατάστημα ὅπου ἐτρέφοντο μεταξοσκώληκες. Ἐμελέτησεν, εἰργάσθη, ἐκοπίασε, καὶ ἰδοὺ τί ἀπέδειξεν. Αἰτία τῆς ἀσθενείας ἦσαν κάτι μικρὰ ζώφια, τὰ ὅποια μαζί μὲ τὴν τροφήν εἰσῆρχοντο εἰς τὸ σῶμα τῶν βομβύκων, καὶ ἀπὸ τὰ ὅποια ἦσαν γεμάτα τὰ ἀποχωρήματά των· ἓνας δὲ καὶ μόνος ἀσθενῆς βόμβυξ ἔμπορευσε νὰ δηλητηριάσῃ ὀλόκληρον δωματίον.

Ἀφ' οὗ εὐρέθη ἡ αἰτία, ἢ θεραπεία τῆς νόσου ἦτο πλέον εὐκολος. Οἱ βομβυκοτρόφοι ἔπρεπε νὰ διατηροῦν ἄκραν καθαριότητα καὶ νὰ καταστρέφουν ὅλους τοὺς ἀσθενεῖς σκώληκας καὶ τὸν σπόρον των, προσέτι δὲ νὰ τρέφωσι τοὺς βόμβυκας ὄχι ὅλους μαζί, ἀλλὰ εἰς χωριστὰ δωμάτια, ὥστε, ἂν προσβληθῶν οἱ σκώληκες τοῦ ἑνὸς δωματίου, νὰ σωθῶν τοὺλάχιστον οἱ ἄλλοι.

Ἐκτοτε ἡ ἀσθένεια τῶν βομβύκων ἐξηφανίσθη ἀπὸ τὴν Γαλλίαν. Ἄλ. ξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 10

λίαν, τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Αὐστρίαν. Καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ τῶρα σπανίως παρουσιάζεται ἐπιδημία εἰς τοὺς βόμβουκας, διότι ἡ Κυβέρνησις φροντίζει νὰ φέρῃ σπόρον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, ὁ ὅποιος ἐτοιμάζεται ἐκεῖ κατὰ μέθοδον τοῦ Παστέρ καὶ δὲν ἔχει φόβον ἀπὸ τὴν καταστρεπτικὴν ἐπιδημίαν. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ Παστέρ, μολοντί τόσο ἀπλή, εἶναι ὅμως σπουδαιότατη. Χάρις εἰς αὐτὴν ἑκατομμύρια δραχμῶν σώζονται κατ' ἔτος, καὶ οἱ πτωχοὶ ἄνθρωποι, οἱ ὅποιοι ἀποζοῦν ἀπὸ τὴν μεταξοσκωληκοτροφίαν, δὲν κινδυνεύουν πλέον νὰ χάσουν εἰς μίαν ἡμέραν τὸν μόνον πόρον τῆς ζωῆς των.

Ἄλλ' οἱ κόποι, τοὺς ὁποίους ὁ Παστέρ κατέβαλε διὰ νὰ φθάσῃ εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἦσαν τόσο μεγάλοι, ὥστε ἠσθένησεν ἐπικινδύνως. Ἐπαθεν ἀπὸ παράλυσιν καὶ ἐπὶ ἕξ ἑβδομάδας εὐρίσκετο μεταξὺ ζωῆς καὶ θανάτου. Ἐπὶ τέλους ἐσώθη ἀλλὰ τὸ ἀριστερὸν πόδι καὶ τὸ ἀριστερὸν χέρι ἔμειναν παράλυτα. Ἄδύνατος ἀκόμη καὶ μὴ ἠμπορῶν νὰ κινήθῃ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν μεσημβρινὴν Γαλλίαν, ὅπου ἐξαπλωμένος ἐπάνω εἰς μίαν πολυθρόναν ἔφερην εἰς πέρας τὰ πειράματά του, μὲ τὰ ὅποια ἐδεβαίωσεν ὀριστικῶς τὴν ἀνακάλυψίν του. Εἶναι νὰ μὴ θαυμάσῃ κανεὶς τοιοῦτον ἄνδρα; Νὰ εἶναι διαρκῶς ἀφωσιωμένος εἰς τὸ καλὸν τῆς ἀνθρωπότητος καὶ νὰ θυσιάσῃ ὑπὲρ αὐτῆς καὶ αὐτὴν τὴν ὑγείαν του, καὶ αὐτὴν τὴν ζωὴν του ἀκόμη!

Καὶ μετὰ τὴν ἀνακάλυψίν του αὐτὴν ὁ Παστέρ δὲν ἐσταμάτησεν. Ἐξηκολούθησεν. Ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην τῶν ἀσθενειῶν τῶν χρησιμωτέρων εἰς τὸν ἄνθρωπον ζῴων, τῶν ζῴων τὰ ὅποια ὀνομάζονται κατοικίδια, διότι συνοικοῦν μαζί μας, δηλ. τῶν ὀρνίθων, τῶν χοίρων, τῶν προβάτων, τῶν βωδιῶν.

Τὸ σύστημά του ἦτο πάντοτε τὸ ἴδιον. Προσεπάθει νὰ εὕρῃ ἂν ἡ ἀσθένεια προήρχετο ἀπὸ μικρόδιον, καὶ νὰ καταστρέψῃ αὐτό. Αἱ ἀσθένειαι, αἱ ὅποια γεννῶνται ἀπὸ μικρόδια, ὁμοιάζουν μὲ τὰ ἀγκάθια καὶ τίς τσουκνίδες. Ἄμα κατορθώσῃς νὰ καταστρέψῃς ὅλους τοὺς σπόρους, δὲν ξαναθαίνου.

Ἡ σπουδαιότερα ἀνακάλυψις, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν εἰς τὰς ἀσθενείας τῶν ζῴων, εἶναι ἡ ἀνακάλυψις τοῦ μικροβίου τοῦ ἀνθρακος, τῆς θανατηφόρου αὐτῆς ἀσθενείας, ἡ ὁποία φονεύει τὰ ζῴα, ὄχι σπανίως δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους.

Ἔως οὗτος ὁ Παστέρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, ὅταν ἔν βωδι

ἡ ἔν πρόβατον ἀπέθνησεν ἀπὸ ἀνθρακα, ἐνομίζετο ὅτι ἤρκει κανεὶς νὰ θάψῃ τὸ πτώμα του εἰς ἓνα λάκκον καὶ δὲν εἶχε τίποτε νὰ φοβηθῇ πλέον. Πλάνη! τὸ μικρόδιον τοῦ ἀνθρακος ἠμπορεῖ νὰ ζήσῃ χρόνια μέσα εἰς τὴν γῆν. Μίαν ἡμέραν τὰ σκουλήκια φθάνουν ἕως τὸ πτώμα, καταπίνου κάμποσα μικρόδια καὶ τὰ φέρουν εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς. Ἐρχεται τῶρα ἓνα κοπάδι νὰ βοσκήσῃ ἓνα βῶδι, ἔν ἄρνιον ἔχουν λιγάκι σκασμένα τὰ χεῖλη ἢ τὴν γλώσσαν, τὸ μικρόδιον ἐμβαίνει ἀπὸ αὐτὴν τὴν μικρὰν σχισμάδα εἰς τὸ αἷμα, καὶ τὸ ζῴον εἶναι χαμένον. Ἦτο λοιπὸν ἀνάγκη κάθε ζῴον, τὸ ὅποιο ἀπέθνησεν ἀπὸ ἀνθρακα, νὰ καίεται.

Καλά. . . Ἄλλὰ προτοῦ ὁ Παστέρ κάμῃ τὴν ἀνακάλυψίν του, τόσα ζῴα εἶχον ἀποθάνει ἀπὸ ἀνθρακα, εἶχον ταφή, τὰ μικρόδια δέ, τὰ ὅποια ἦσαν ὑποκάτω ἀπὸ τὴν γῆν, δὲν ἠμποροῦσαν νὰ καοῦν.

Τότε ὁ Παστέρ ἔδειξεν ὀλην τὴν μεγλοφυίαν. Εἶπεν εἰς τοὺς κτηνοτρόφους:

— Θὰ ἐμβολιάσω τὰ ποιμνιά σας κατὰ τοῦ ἀνθρακος, ὅπως ἐμβολιάζομεν τὰ παιδιὰ σας διὰ νὰ μὴ βγάξουν τὴν εὐλογίαν.

Καὶ ἔκαμεν ὅπως εἶπεν. Ἐπῆρε μικρόδια τοῦ ἀνθρακος ἀπὸ τὸ σῶμα ζῴου, τὸ ὅποιο εἶχεν ἀποθάνει ἐξ αὐτῆς τῆς ἀσθενείας, τὰ ἐξέθηκεν εἰς τὸν ἥλιον καὶ εἰς τὸ φῶς, καὶ ἐξησθένησε τὴν δυνάμιν των. Τὰ ἐξαδυνατισμένα δὲ αὐτὰ μικρόδια ὄχι μόνον δὲν ἠμποροῦσαν πλέον νὰ φονεύσουν τὸ ζῴον, ἀλλ' ἔαν μὲ ἔν χάραγμα τὰ εἰσῆγε κανεὶς εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῴου, τὸ ζῴον αὐτὸ ἐμβολιάζετο.

Ἡ ἀγροτικὴ ἑταιρεία μιᾶς πόλεως, τῆς Μελύν, προσέφερην εἰς τὸν Παστέρ δέκα βῶδια καὶ πενήκοντα πρόβατα διὰ νὰ κάμῃ τὰ πειράματά του. Ὁ Παστέρ ἐμβολίασε τριάκοντα ἐξ αὐτῶν μὲ ἐμβόλιον, τὸ ὅποιο εἶχεν ἐτοιμάσει. Μετὰ δέκα ἡμέρας ἐνωφθάλμισεν (αὐτὸς εἶναι ὁ ἐπιστημονικὸς ὄρος τοῦ ἐμβολιάσματος) εἰς τὰ ἐμβολιασμένα καὶ τὰ ἀνεμβολιαστα ζῴα αἷμα παρμένον ἀπὸ ζῴα πάσχοντα ἐξ ἀνθρακος. Τὸ ἀποτέλεσμα ὑπῆρξε θαυμάσιον, ὄχι διὰ τὰ καημένα τὰ ζῴα, ἀλλὰ διότι ἀπεδείκνυε τὴν δυνάμιν τοῦ ἐμβολίου. Ὅλα τὰ ἀνεμβολιαστα ἀπέθανον, ἀπὸ τὰ τριάκοντα δὲ ἐμβολιασμένα δὲν ἠσθένησε κἄν οὔτε ἓν.

Τὸ θαυμάσιον αὐτὸ πείραμα ἐντὸς ὀλίγου ἔγεινε γνωστὸν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μετ' ὀλίγον καιρὸν εἰς τὸ Λονδίνον ἔτυχε νὰ

συνέληθ' διεθνὲς ἰατρικὸν συνέδριον, ἢ ἀνακάλυψις δὲ τοῦ Παστέρ ἀνηγγέλη εἰς τὰ μέλη αὐτοῦ ἐπισήμως. Τρεῖς χιλιάδες ἰατροί, ἀνήκοντες εἰς ὅλα τὰ πολιτισμένα ἔθνη τοῦ κόσμου, ὅταν ἤκουσαν τὴν ἔκθεσιν, ἐσηκώθησαν ὅλοι ὄρθιοι, καὶ ἐπὶ πολλὰ λεπτὰ τῆς ὥρας ἐχειροκρότουσαν τὸν μεγαλοφυῆ Γάλλον. Καὶ εἶχον δίκαιον· διότι ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἐκτὸς τῆς ἐπιστημονικῆς τῆς ἀξίας, εἶχε καὶ μεγίστην πρακτικὴν χρησιμότητα. Ὁ Παστέρ καὶ οἱ μαθηταὶ του κατασκευάζουν κατ' ἔτος χιλιάδας φιαλῶν ἐμβολίου τοῦ ἀνθρακός, τὸ ὅποσον στέλλουν εἰς ὅλον τὸν κόσμον. Μόνον δὲ εἰς τὴν Γαλλίαν ἢ θνησιμότης τῶν βοῶν καὶ τῶν προβάτων, ἢ προσερχομένη ἀπὸ τὸν ἀνθρακὰ, ὀλιγόστευσε τόσον, ὥστε ὑπολογίζεται ὅτι ἀπ' αὐτὸ κερδίζει δέκα πέντε ἕως εἴκοσιν ἑκατομμύρια κάθε χρόνον, μόνη ἢ Γαλλία! Φαντασθῆτε τί κερδίζει ὅλος ὁ ἄλλος κόσμος μαζί, κατορθῶνων νὰ προφυλάττῃ μὲ τὸν ἐμβολιασμὸν τὰ ζῷα του ἀπὸ τὴν θανατηφόρον ἀσθένειαν.

Σοφὸς Ἄγγλος, ὁ Χούξλεϋ*, εἶπε μίαν φορὰν ἀπὸ τὴν ἔδραν τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπου διδάσκει: «Ὅταν οἱ Γερμανοὶ ἐνίκησαν τοὺς Γάλλους, τοὺς ἐζήτησαν ὡς πολεμικὴν ἀποζημίωσιν πέντε δισεκατομμύρια. Ἄλλ' αἱ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστέρ εἶναι ἱκαναὶ νὰ καλύψουν ὅλον αὐτὸ τὸ ποσό». Δηλαδή ὡς νὰ ἔλεγεν ὁ Χούξλεϋ: «Βέβαια οἱ Γάλλοι ἠσθάνθησαν τὰ πέντε δισεκατομμύρια, τὰ ὅποια ἐπλήρωσαν εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τὰ ὅποια δὲν ἠξέυρω πόσα ἀμάξια μετέφερον ἀπὸ τὴν Γαλλίαν εἰς τὴν Γερμανίαν. Ἄλλ' ὅταν ἔχουν ἄνδρας ὡς τὸν Παστέρ δὲν πρέπει νὰ τοὺς μέλῃ. Τότε νὰ φοβῶνται, ὅταν ἔχουν ἀφθονα χρήματα εἰς τὰ ταμεῖά των, ἀλλὰ τοὺς λείψουν οἱ μεγάλοι ἄνδρες των.

Αὐτὸ δὲ ἐφαρμόζεται εἰς κάθε ἔθνος, ἀπὸ τὴν μεγάλην Γαλλίαν ἕως τὴν μικρὰν Ἑλλάδα· τὸν πλοῦτόν τους ἀποτελοῦν πρῶτον οἱ ἔξοχοι ἄνδρες των, καὶ ἔπειτα τὰ χρήματα ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν καμμίαν ἀξίαν.

Καὶ ὅμως ὅλα αὐτὰ εἶναι μέρος μόνον τῶν εὐεργεσιῶν, τὰς ὁποίας ἢ ἀνθρωπότης χρεωστεῖ εἰς τὸν Παστέρ.

Ἄμα ἤρχισε τὰς μελέτας του ἐπὶ τῶν μικροβίων, ὁ Παστέρ παρεϊήρησεν ὅτι τὸ κρασί, ὁ ζῦθος, τὸ ξεῖδι, τόσαι ἄλλαι οὐσαὶ χαλοῦν, διότι «ἄρρωστοῦν», καὶ ἄρρωστοῦν ἀπὸ αὐτὴν ἢ ἀπὸ ἐκείνην τὴν ἄρρώστειαν, διότι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο τὸ μικρόβιον ἐμβήκεν εἰς τὴν φιάλην, ἐντὸς τῆς ὁποίας εὐρίσκονται. Ἐν λεπτότατον

μόριον ἀρκεῖ δι' αὐτό, ἂν τὸ λεπτότατον αὐτὸ μόριον εἶναι μικρόβιον. Ὁ Παστέρ λοιπὸν ἐσκέφθη ἀμέσως: ὅταν ἐν μικρόβιον ἐμβῆ εἰς τὸ αἷμα τοῦ ζῴου, αὐτὸ θ' ἄρρωστήσῃ ἀμέσως.

Ἄφ' οὗ ἐδεδαιώθη ὅτι ἡ ὑπόθεσις του εἶναι ἀληθὴς διὰ τὰ ζῷα, ἐπεδόθη εἰς τὴν μελέτην καὶ τῶν ἀνθρωπίνων ἀσθενειῶν.

Πρὸ εἴκοσι καὶ πλέον ἐτῶν, μέγας Ἄγγλος χειρουργός, ὁ Λίστερ, ἀνεκάλυψεν ἐν εἶδος ἐπιδέσεως τῶν πληγῶν, τὸ ὅποσον ἐμποδίζει τὰ μικρόβια τοῦ ἀέρος νὰ πέσουν ἐπάνω εἰς τὸ τραῦμα· καὶ ἂν πέσουν δὲ ψοφοῦν, ἐνῶ ἄλλοτε ἐπέφεραν τὴν σήψιν καὶ ὁ τραυματίας ἀπέθνησκε. Σήμερον ἡμποροῦν νὰ κόψουν ἐνὸς τὸ πόδι — καὶ ὁμολογῶ ὅτι τὸ πρᾶγμα εἶναι πάντοτε πολὺ δυσάρεστον — χωρὶς νὰ πάθῃ οὔτε πυρετόν. Ἡ θνησιμότης δὲ μετὰ τὰς ἐγχειρήσεις εἶναι τώρα ἑκατὸν φορὰς μικροτέρα ἀπὸ πρῶτότερα. Ἄλλ' ὁ Λίστερ ἐντίμως ἀνεγνώρισεν ὅτι, ἂν ὁ Παστέρ δὲν εἶχεν ἀνακαλύψει τὴν ὑπαρξίν των μικροβίων, ἀδύνατον θὰ ἦτο καὶ εἰς αὐτὸν νὰ ἐπινοήσῃ τὴν θαυματουργὸν ἐπίδεσιν τῶν τραυμάτων.

Οἱ ἰατροὶ ὅλου τοῦ κόσμου ἄλλως τε ἠκολούθησαν τὰ ἴχνη τοῦ Παστέρ καὶ κάθε τόσον ἀνακλύπεται τὸ μικρόβιον καὶ μιᾶς ἀσθενείας. Καὶ ὅταν τὸ μικρόβιον ἀνακαλυφθῇ, ἡμποροῦμεν, ἂν ὄχι νὰ τὸ καταστρέψωμεν, τοῦλάχιστον νὰ τὸ ἀποφύγωμεν. Τὰ περισσότερα δὲ μικρόβια ἀποφεύγει τις μὲ τὴν καθαριότητα. Δυστυχῶς ὅμως δὲν ἀρκεῖ νὰ εἶναι κανεὶς αὐτὸς μόνος καθαρός· πρέπει νὰ εἶναι καθαρὸι καὶ οἱ γείτονές του καὶ οἱ γείτονες τῶν γειτόνων του, δηλ. ὅλη ἢ πόλις, εἰς τὴν ὁποίαν κατοικεῖ. Ἐπειδὴ δὲ τοῦτο εἶναι δύσκολον ἢ ἀδύνατον, διὰ τοῦτο ἔχομεν ἀκόμη τόσας ἀσθενείας, τὸν τυφον, τὴν χολέραν π. χ. κλπ., τῶν ὁποίων γνωρίζομεν τὸ μικρόβιον, ἀλλὰ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ τὸ ἀποφύγωμεν, διότι μᾶς ἔρχεται πρὸς ἐπίσκεψιν ἀπὸ τὸν γείτονά μας, ἢ ἀπὸ τὸν δρόμον!

Τὸ ἐμβολίασμα τῆς λύσσης εἶναι ἢ γνωστοτέρα ἀνακάλυψις τοῦ Παστέρ, τὸ ὅποσον εἶναι φυσικόν, ὅταν συλλογισθῇ κανεὶς τί φρικτὴ ἀσθένεια εἶναι ἢ λύσσα, καὶ τί ὀδυνηρὸν θάνατον λαμβάνουν ὅσοι τύχῃ νὰ πάθουν ἐξ αὐτῆς.

Ἄλλὰ κυρίως εὐγνωμοσύνην τοῦ ὀφειλομένου διὰ τὰς ἄλλας του ἀνακαλύψεις. Μὲ τὸν ἐμβολιασμὸν τῆς λύσσης σώζονται κατ' ἔτος ἑκατὸν ἢ διακόςιοι ἀπὸ τὸν θάνατον, ἐν ᾧ χάρις εἰς τὴν ἀνακάλυψιν τῶν μικροβίων σώζονται χιλιάδες καὶ χιλιάδες ὑπάρξεων. Ἐὰν ἡμποροῦσε κανεὶς νὰ μαζεύσῃ ὅλους τοὺς ἄρρώστους,

τοὺς ὁποίους οἱ ἰατροὶ δὲν κατώρθωναν νὰ θεραπεύουν προτοῦ ὁ Παστέρ κάμη τὰς ἀνακαλύψεις του, καὶ τοὺς ἀρρώστους, οἱ ὅποιοι ἐσώθησαν χάρις εἰς αὐτάς, θὰ ἔκαμνεν ἓνα μέγαλον στρατόν· ἐὰν δὲ ἤμποροῦσε νὰ μαζεύσῃ καὶ ἐκείνους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀρρώστησαν καθόλου, χάρις εἰς τὴς προόδους τῆς ὑγιεινῆς, θὰ ἔκαμνε στρατὸν πολὺ μεγαλύτερον.

Διὰ τὰς λαμπρὰς ταύτας ἐπιτυχίας οἱ θαυμασταὶ τοῦ μεγάλου ἀνδρὸς ἔστειλαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου χρήματα καὶ

Ὁ Παστέρ ἐπιβλέπων τὴν ἀντιλυσσοδικὴν
θεραπείαν λυσσοδόχτου παιδίου.

ἐκτίσθη τὸ μέγα «Ἰνστιτούτον Παστέρ». Εἰς τὸ λαμπρὸν αὐτὸ μέγαρον ὄχι μόνον θεραπεύονται οἱ λυσσοδόχοι, ἀλλὰ καὶ μελετῶνται ἀπὸ τὸν Παστέρ καὶ τοὺς μαθητάς του ὅλα αἱ ἀσθενεῖαι, αἱ ὅποιαι γεννῶνται ἀπὸ τὰ μικρόβια.

Τὸ Ἰνστιτούτον Παστέρ ἐκτίσθη εἰς ἓν μοναχικὸν μέρος τῶν Παρισίων, ὅπου πρὸ τριῶν ἐτῶν ἀκόμη ἐφύτρωναν ρεπάνια καὶ ἄλλα χορταρικά. Εἶναι μέγαλον εὐρύχωρον οἰκοδόμημα, γύρω ἀπὸ τὸ ὅποion εἶναι κτισμένα μικρὰ σπιτάκια καὶ στάβλοι.

Εἰς τὴν πρόσοψιν τοῦ κτιρίου ἐν χάλκινον σύμπλεγμα παρι-

στάνει παιδί δεκατεσσάρων ἐτῶν, τὸ ὅποion ὄρμα ἔναντιον ἐνὸς λυσσασμένου σκύλου, τὸν πιάνει ἀπὸ τὸ δέρμα τοῦ λαιμοῦ καὶ τοῦ δένει τὸ στόμα μὲ τὸ σχοινὶ τοῦ μαστιγίου του. Τὸ ζῖον προσπαθεῖ νὰ διαφύγῃ, ἀλλὰ βλέπει κανεὶς ὅτι τοῦ εἶναι πλέον ἀδύνατον.

Τὸ σύμπλεγμα αὐτὸ παριστᾷ ἠρωϊκὴν πράξιν, ἣ ὅποια πραγματικῶς ἔγινεν. Ὁ ἦρωὺς εἶναι ἓνα τσομπανόπουλον ἀπὸ τὰ Ἰώσηγα, ὀνομάζεται δὲ Ζουπίλ. Ὁ μικρὸς αὐτὸς ποιμὴν, διὰ τὴν σῶσιν πολλὰ παιδάκια ἀπὸ ἓνα λυσσασμένου σκύλου, ὁ ὅποιος ὤρμησεν ἐναντιον τῶν, ἐστάθη ἔμπρὸς του καὶ κατεδαγκώθη ἀπὸ αὐτόν, ἀλλ' ἐπὶ τέλους κατεδάμασε τὸ ζῖον καὶ τὸ ἔσυρεν εἰς διάστημα ἑκατὸν πενήντα βημάτων διὰ νὰ τὸ πνίξῃ εἰς ἓν τέλμα, τὸ ὅποion εὐρίσκετο ἐκεῖ κοντά. Εὐτυχῶς τὸ γενναῖον αὐτὸ παιδί εἶναι εἰς ἀπὸ τοὺς πρώτους λυσσοδήχτους, τοὺς ὁποίους ἐμβολίασε καὶ ἔσωσεν ὁ Παστέρ.

Τὸ Ἰνστιτούτον ἐγκαινίσθη τὴν 14ην Νοεμβρίου 1888, ἐπὶ παρουσίᾳ πολλῶν ἐπιστήμων προσώπων καὶ σοφῶν, οἱ ὅποιοι εἶχον μεταβῆ εἰς Παρισίους ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη τοῦ κόσμου. Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας ἐκάθητο εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν, εἶχε δὲ δεξιὰ του τὸν Παστέρ, ὅστις ἔκλαιεν ὡς μικρὸ παιδί ἀπὸ τὴν χαρὰν του, ὅταν ἤκουε νὰ ἀριθμοῦν ἔμπρὸς του πόσον αἱ ἰδικαὶ του καὶ τῶν μαθητῶν του αἱ ἀνακαλύψεις εὐηργέτησαν τὴν ἀνθρωπότητα. Ἀλλὰ καὶ ὅσοι παρευρίσκοντο εἰς τὴν λαμπρὰν αὐτὴν ἑορτὴν δὲν ἤμποροῦσαν νὰ κρατήσουν τὰ δάκρυα.

Ἡ ἡμέρα τῆς 14ης Νοεμβρίου 1888 θὰ μείνῃ ἔνδοξος εἰς τοὺς μέλλοντας αἰῶνας, διότι εἶναι ἡμέρα, κατὰ τὴν ὅποιαν ἐπιστήμως ἀνεκηρύχθη ὁ θρίαμβος τῆς νέας ἰατρικῆς ἐπιστήμης. Ἡ νέα ἰατρικὴ ἰατροῦει τὰς ἀσθενεῖας, τὰς ὁποίας ἡ παλαιὰ δὲν ἤμποροῦσε νὰ ἰατροῦσῃ. Ἀλλὰ κάμνει καὶ κάτι ἄλλο, μυριάκις καλύτερον: ἐμποδίζει τὰς ἀσθενεῖας νὰ γεννῶνται.

Ἄφ' οὗ προσθέσω ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ κυβέρνησις, μιμούμενη τὸ παράδειγμα τῶν ἄλλων κυβερνήσεων, ἀπέστειλεν εἰς τὸν Παστέρ τὸν Μεγαλόσταυρον τοῦ Σωτήρος, θὰ τελειώσω μὲ ἓν ἀνέκδοτον.

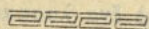
Πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ὁ Παστέρ ἐπῆγε νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι εἰς τὴν ἡσυχον καὶ ἀνθισμένην ἰταλικὴν πόλιν Βορδιγιέραν. Ὁ Δήμαρχος, τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον, ὅλος ὁ λαὸς τῆς μικρᾶς πόλεως τὸν ὑπεδέχθησαν μετὰ βατῶν καὶ κλάδων.

Ὁ Παστέρ, ὁ ὅποτος δὲν ἐπερίμενε τέτοιαν ὑποδοχὴν, ἦτο πολὺ συγκεκινημένος· ἐγύρισε δὲ πρὸς τὸν δήμαρχον καὶ τοῦ εἶπε:

—Μὲ ὑπεδέχθητε σάμπως νὰ ἦμουν κανεὶς ἡγεμῶν!
—Μὰ δὲν εἴσθε «ἡγεμῶν τῆς ἐπιστήμης;» ἀπήντησε μὲ ἐτοιμότητα ὁ Δήμαρχος.

Ἡγεμῶν τῆς ἐπιστήμης! Τί ὥρατος, τί ἀληθινὸς λόγος!

1891.

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

A) ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Τὸ λευκὸν χρῶμα.

Γρηγορίου Ξενοπούλου.

Μίαν πρωίαν ἐξύπνησα καὶ, ἀνοιξας τὸ παράθυρόν μου, εὐρέθην ἐνώπιον λευκοῦ πανοράματος. Τὴν νύκτα εἶχε χιονίσει, καὶ ἡ πόλις ὅλη, αἱ στέγαι, οἱ δρόμοι, τὰ δένδρα, οἱ λόφοι, τὰ πάντα ἦσαν σκεπασμένα μὲ τὸν λευκὸν πέπλον τῆς «Νύμφης τοῦ Βορρᾶ».

Ἡ χιῶν ἐκείνη τοῦτο εἶχε τὸ ἐξαιρετικὸν διὰ τὰς Ἀθήνας: ὅτι ἦτο σχετικῶς μακρόβιος, ὅτι παρέμεινε χωρὶς ν' ἀναλυθῇ ὅλην ἐκείνην τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν ἄλλην ἀκόμη, εἰς πολλὰ δὲ σκιερὰ μέρη καὶ τὴν τρίτην. Οὕτως ἠδυνήθη ἐπὶ πολλὰς ὥρας ν' ἀπολαύσω, νὰ χορτάσω τὸ θέαμα τοῦ λευκοῦ κάλλους ἀναλαίωτον, θέαμα τὸ ὅποτον παραδόξως πληροῖ τὴν ψυχὴν μας ἀπὸ εὐφροσύνης καὶ μᾶς ὠθεῖ πρὸς γλυκεῖς βεμβασμούς. . .

Ἄλλὰ διατί ἀρὰ γε νὰ ποθῶμεν, ν' ἀγαπῶμεν τόσον τὸ λευκὸν χρῶμα; Διατί νὰ μᾶς χαροποιῇ εἰς τόσον βαθμὸν ἡ ἀφθονία του, διατί νὰ μᾶς συγκινῇ ἡ ἐπικράτησίς του;

Διότι τὸ λευκὸν εἶναι τὸ ὠραιότερον, τὸ ἀγνότερον, τὸ ποιητικώτερον χρῶμα! Ἡξεύρετε βεβαίως ἀπὸ τὴν Φυσικὴν, ὅτι τὰ ἐπτά ἀρχικὰ χρώματα συνηνωμένα μᾶς δίδουν τὸ λευκόν. Εἶναι λοιπὸν τὸ κορύφωμα, ἡ κορωνὴ τῶν χρωμάτων!

Ἄλλὰ δὲν ἀρκεῖ αὐτό. Ἡ ἀπλότης του, ἡ τόσον γλυκεῖα καὶ τόσον ἀπαλὴ εἰς τὸν ὀφθαλμόν, ἡ καθαρότης του, ἡ ἀγνή καὶ ἄσπιλος, μᾶς γενεῖ τὴν ἰδέαν μιᾶς ἀγγελικῆς, μιᾶς οὐρανιας ἀθωότητος. Ὅτι ὑψηλόν, ὅτι μέγα, ὅτι θεῖον, ὅτι ἀθάνατον, ὅτι ἀγνόν, τὸ φανταζόμεθα λευκόν, τὸ παριστάνομεν ὡς λευκόν.

Λευκὴ εἶναι ἡ περιβολὴ καὶ λευκαὶ αἱ πτέρυγες τῶν ἀγγέλων. Ἐν εἶδει λευκῆς περιστερᾶς κατήλθεν ἐξ οὐρανοῦ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Καὶ εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν, τὰ ἱμάτια τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν Προφητῶν ἀνέλαμψαν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῶν ἀποστόλων λευκὰ ὡς ἡ χιῶν.

Εἰς τὴν φύσιν, εἰς τὴν τέχνην, εἰς τὴν ζωὴν, παντοῦ, ὅτι ὥρατον καὶ ὑψηλόν μᾶς παρουσιάζεται ὡς λευκόν. Λευκὸς εἶναι ὁ ἄφρὸς τοῦ κύματος. Λευκὸν εἶναι τὸ γάλα τῆς μητρὸς, ἡ πρώτη καὶ ἀγνή τροφή τοῦ ἀνθρώπου. Λευκὸν τὸ σπάργανον καὶ λευκὸν τὸ σάβανον, ἡ πρώτη καὶ ἡ τελευταία περιβολὴ τοῦ θνητοῦ. Τὰ λαμπρότερα, τὰ ἀγνότερα ἄνθη, εἶναι τὰ λευκά. Λευκὸς καὶ ὁ κύνος ὁ πολυύμνητος καὶ ποιητικὸς. Λευκὸν καὶ τὸ πρόβατον τὸ ἀθῶον, τὸ ὅποτον κρατεῖ ἐπὶ τῶν ὤμων των ὁ Ποιμὴν ὁ καλός. Λευκὰ τὰ ἐνδύματα τῶν παρθένων, λευκὸς ὁ πέπλος καὶ ὁ στέφανος τῆς νύμφης.

Καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς Ἕλληνας ἰδιαιτέρως, λευκὰ εἶναι τὰ μάρμαρα τῶν ἀθανάτων ἐρείπίων μας, λευκὸς ὁ Παρθενῶν τῆς ἀρχαίας μας δόξης. Ἀκόμη καὶ τὸν Σταυρόν, τὸ θεῖον ἔμβλημα τῆς σωτηρίας, λευκὸν τὸν παριστᾷ ἡ σημαία μας ἐπὶ οὐρανοῦ κυανοῦ. Ὅταν δὲ ἐδλεπα προχθὲς ἐνώπιόν μου τὴν λευκὴν ἔκτασιν τῆς χιῶνος ἐγγιζούσαν ἐκεῖ κάτω τὸ κυανοῦν τοῦ ἀνεφέλου οὐρανοῦ, μοι ἐφάνη ὅτι ἡ φύσις ὅλη ἐσκεπάσθη ὑπὸ τὰς πτυχὰς μιᾶς ἀπεράντου ἐλληνικῆς σημαίας.

Ἄν τὸ πονηρὸν εἶναι μαῦρον, τὸ ἀγαθὸν εἶνε λευκόν. Μία χιονοσκεπαστος ἔκτασις μᾶς παρουσιάζει τὴν τελειοτέραν ἴσως αἰσθητὴν ἐμφάνισιν τοῦ ἀγαθοῦ, καὶ δι' αὐτοῦ μᾶς κάμνει νὰ ἐνθυμούμεθα ὅλα τὰ ὥρατα, τὰ ὑψηλά, τὰ ἀγνά, τὰ λευκὰ πράγματα. Εἶναι τρόπον τινὰ ἡ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ κατερχομένη καὶ σκέπουσα τὴν γῆν. Τὴν νύκτα τοῦ Δεκεμβρίου, καθ' ἣν ἐγεννήθη ὁ Χριστός, ἡ γῆ ἦτο χιονοσκεπαστος.

Καὶ ἐν ᾧ ἐρρέμβασα πρὸ τῆς χιονισμένης πόλεως, ἐν ᾧ ἐτρέφον οἱ ὀφθαλμοί μου εἰς τὴν ἄπειρον καὶ ἔκπαγλον λευκότητά της, ἐσυλλογιζόμεν μυστικῶς ὅτι τοιαύτη λευκότης ἱερὰ καὶ ἄσπιλος πρέπει νὰ βασιλεύῃ πάντοτε ἐντὸς μας, ὅτι λευκὰ πρέπει νὰ εἶναι τὰ αἰσθηματά μας, καὶ λευκοὶ οἱ διαλογισμοί μας, καὶ λευκὴ ἡ καρδία μας καὶ λευκὴ ἡ συνειδήσίς μας!

1898.

B) ΛΕΞΕΩΝ.

« Ἀέρας » .

N. Πετιμεζᾶ (Λαύρα).

Λέξεις μαγική, πού δὲν σημαίνει σχεδὸν τίποτε καὶ ὅμως τὰ σημαίνει ὅλα. Τρεῖς συλλαβαὶ πού ἐβγήκαν μιὰν ἡμέρα ἀπὸ τὰ χεῖλη ἑνὸς ἀπλοῦκοῦ ἐκεῖ στὰ βουνὰ τῆς Ἡπείρου, ὅταν εἶδε νὰ σκάζουν αἱ ὀδίδες ἐπάνω ἀπὸ τὸ κεφάλι του καὶ νὰ μὴ παθαίνῃ τίποτε κανεῖς, καὶ ἔκαμαν ἔπειτα τὸ γυρὸ τους ὅπου συμπλοκή, ὅπου μάχη, ὅπου θάνατος ! Τὴν πῆρε ἡ Δόξα μαζί με τὰ φτερά της καὶ γύρισε ὅλους τοὺς κάμπους καὶ ὅλα τὰ βουνὰ καὶ τὰ λαγκάδια. Ὅπου αἷμα, ἐκεῖ κι' αὐτὴ ὅπου μάχη, θ' ἀντηχοῦσε κι' αὐτὴ ὅπου νίκη, βροντόφωνη θὰ ἔβγαине ἀπὸ τὰ στήθη τῶν πολεμιστῶν καὶ θ' ἀνέβαινε ψηλὰ σὰν ὕμνος ἐπινίκιος. Σήμερα δὲν ὑπάρχει χωριό, δὲν βρίσκεται σπιτί ἢ καλύδι πού νὰ μὴν ἀντηχῇ μέσα.

Γιὰ τὸν πολὺν κόσμον δὲν ἔχει καθαρὸ νόημα, καὶ ὅμως εἶναι γεμάτη ἀπὸ νόημα γιὰ ὄσους ἔζησαν τοὺς δύο πολέμους, καὶ ὅμως ἔχει νόημα γιὰ κάθε περίσταση πού ἐλέγετο, καὶ ἄλλαζε σημασία γιὰ τὸ κάθε τι.

Ἐπεφταν αἱ ὀδίδες καὶ περνοῦσαν ἐπάνω ἀπ' τὰ κεφάλια τους ; « Ἀέρας ! » τοὺς ἐφώναζαν.

Πῆγαιναν λίγο πιὸ μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἔπρεπε, καὶ κτυποῦσαν πίσω ἐκεῖ στὰ μετόπισθεν καὶ ἔκαναν ἄνω κάτω τὰ ἀσυνήθιστα ἐπιτελετὰ ; Ἐγύριζαν οἱ μαχηταὶ με ἓνα μειδίαμα εἰρωνείας καί, βλέποντες τὴν ταραχή, τὸ σκόρπισμα καὶ τὴ φυγή, « Ἀέρας ! » πάλι τοὺς ἐφώναζαν.

Καμμιά ἀπ' ἐκείνες, πού φεύγουν παραπλανημένες, ἔπεφτε στὴ δευτέρα γραμμὴ, ἐκεῖ πού ἐκάθηντο οἱ ἄλλοι ξένοιαστοί, μακριὰ ἀπὸ τὸν κίνδυνον. Αὐτοὶ σκόρπιζαν ἀπ' ἐδῶ καὶ ἀπ' ἐκεῖ, ἀσυνήθιστοι, τρομαγμένοι. Τότε, μ' ἓνα χαμόγελο εἰρωνικὸ στὰ χεῖλη, ἐκεῖνοι πού πολεμοῦσαν στὴν πρώτη γραμμὴ ἄφηναν νὰ τοὺς ξεφύγῃ ἓνα βροντόφωνο : « Ἀέρας ! » .

Μιὰ φορὰ ἓνας ταγματάρχης, ἀπ' ἐκείνους τοὺς λίγους πού ὅταν βροντοῦσε τὸ κανόνι ἐγίνετο ἄφαντος, καὶ μόλις ἔπαυε ἔβγαине ἔμπρὸς καὶ ἀρχίζε λόγια καὶ συμβουλὰς, πῆρε κι' αὐτὸς τὸ μερδίο του ἀπ' τὸν « Ἀέρα », γεμάτο ἀπὸ καυστικὴ εἰρωνεία. Ἐνας

« Ἀέρας ! » δυνατὸς τὸν ἀκολουθοῦσε κάθε φορὰ πού ἀνοίγε τὸ στόμα του, ὡς πού ἐξηφανίσθη πιά γιὰ πάντα.

Ἐνας ἄλλος, ἀπὸ ἐκείνους τοὺς πολλοὺς πού ἐζοῦσαν νύκτα μέρα μαζί με τὰ παλικάρια, πού μοίραζε τὴν γαλέττα μαζί τους, πού ἐκοιμάτο πλάγι - πλάγι μ' αὐτοὺς μέσα στὸν κίνδυνον, κτυπήθηκε μιὰ μέρα βαριά. Τὸν κουβάλησαν με τὸ πόδι σπασμένο. Μερικοί, ἀνήσυχτοι, τὸν περιτριγύρισαν. Ἄλλ' αὐτὸς, σφίγγοντας τὰ χεῖλη του γιὰ νὰ μὴ φωνάξῃ ἀπ' τὸν πόνον, χαμογέλασε καὶ τοὺς φώναξε δυνατὰ :

— Δὲν εἶναι τίποτε, παιδιά. « Ἀέρας ! »

— « Ἀέρας ! » τοῦ φώναξαν κι' ἐκεῖνοι, καὶ τραύηξαν πηδῶντας πάλι στὴν πρώτη γραμμὴ.

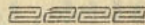
Ἄλλη μιὰν ἡμέρα, ἓνας ἀπ' ἐκείνους τοὺς ἡρωϊκοὺς ἀξιωματικούς τοῦ πεζικοῦ, πού εὐρίσκοντο πάντοτε με τὸ σπαθί στὸ χέρι μπροστά, ἄφησε νὰ τοῦ ξεφύγῃ ἡ ἴδια λέξις. Ἦταν μιὰ ἀπὸ τὰς ἡμέρες ἐκεῖνες τὰς ὀλίγες, πού ἀντικρύσαμε μερικὰ ἀτυχήματα. Ὅλοι οἱ στρατοί, καὶ οἱ πιὸ ἐνδοξοί, ἔχουν πάθει ὅμοια σὲ μερικὰς στιγμὲς. Ὅλογυρα ἐμετροῦσαν τοὺς νεκροὺς, ἐμάζευαν τοὺς πληγωμένους. Τὸ αἷμα εἶχε χυθῆ ἄφθονα καὶ ἀνώφελα. Δὲν εἶχαμε ἐπιτύχει ἐκεῖνο πού ζητούσαμε· δὲν εἶχαμε κατορθώσει τίποτε. Τὸ παλικάρι ἐκεῖνο ἐγύρισε καὶ εἶδε τὸ τάγμα του ἐξηνητημένο, ἀποκαμωμένο, μισό. Εἶδε ὅλη τὴν πομπὴ ἀπὸ τοὺς νεκροὺς, ὅλη τὴ σωρεία ἀπὸ τοὺς τραυματίας, ὅλο τὸ πλήθος ἀπὸ τοὺς ζωντανούς πού ἀκολουθοῦσαν ἀπὸ πίσω με τὸ κεφάλι σκυφτὸ καὶ τὰ μάτια χαμηλά. Εἶδε τὰ αἵματα, τοὺς χαμένους κόπους, τὰς μάταιες ἡρωϊκὰς προσπάθειες, εἶδε τὸν ἐχθρὸ ἐκεῖ ἀντίκρου νὰ κρατῆ τὰς θέσεις του, ὑπερήφανος καὶ ἐπίμονος· καὶ τότε, ἀπ' οὐ ἐκτύπησε τὸ σπαθί του δύο-τρεις φορὰς με λύσσα ἐπάνω σ' ἓνα βράχο, ἐκόλταξε τὰ παλικάρια του με μάτια φλογισμένα ἀπὸ μανία καὶ λύπη μαζί καὶ τοὺς φώναξε :

— « Ἀέρας » σήμερα ! « Ἀέρας » καὶ σὲ μένα, καὶ σὲ σὰς, καὶ σ' ὅλους μας !

Ἔτσι, σὲ ὅλες τὰς ὥρατες στιγμὲς τῆς δόξης, μέσα σὲ ὅλες τὰς μεγάλες καὶ ἀπίστευτες ἐπιτυχίες, σύντροφος ἀχώριστος ἦταν ἡ μεγάλη λέξις, ἢ λέξις χωρὶς νόημα, τὸ ποίημα τῆς μάχης καὶ τοῦ θανάτου, καὶ ἀχώριστος σύντροφος ἐπίσης μέσα στὰς πίκρες καὶ τὰς ἀτυχίες. Λέξις πού ἀντιχεῖ ἀκόμα σὲ ὅλες τὰς χαράδρες, πού πετᾷ ἀκόμα ἐπάνω ἀπὸ τοὺς κάμπους, πού τριγυρίζει ἀκόμα ἐπάνω

ἀπὸ τοὺς τάφους τῶν παλικαριῶν. Δέξις ποὺ φοβέριζε τὸν ἐχθρό, ποὺ τὸν ἀκολουθοῦσε στὴ φυγὴ του. Δέξις ποὺ ἀντίκρουσε μὲ τὸ γέλοιο κι' αὐτὴ τὴ χολέρα καὶ τὴν ἐδίωξε. Πέντε γράμματα ποὺ χοροπηθοῦσαν γελαστὰ ἐμπρὸς στὶς ὁδοὺς, μέσα σὲ βροχὴ ἀπὸ σφαῖρες, ποὺ ἐκοιμῶντο μαζὶ μὲ τὴν πείνα, ποὺ ξυπνοῦσαν μὲ τὴν παγωνιά, ποὺ χαιρετοῦσαν τὸ θάνατο καὶ τοὺς νεκροὺς ποὺ περνοῦσαν, ποὺ εἰρωνεύοντο τὸν κάθε δειλὸ καὶ ἀνέβραζαν στὸν οὐρανὸ τὸ κάθε παλικάρι, — αὐτὰ τὰ πέντε γράμματα δὲν θὰ λησμονηθοῦν ποτέ! Ἄέρας καὶ τὰ βόλια! Ἄέρας καὶ ἡ πείνα καὶ τοῦ ἡλιου τὰ κτυπήματα καὶ ἡ παγωνιά καὶ οἱ πληγές καὶ ὁ θάνατος. Ἄέρας καὶ τ' ἀδέρφια τὰ σκοτωμένα. Ἄέρας καὶ τὰ ὄρφανὰ καὶ τὰ σπῖτια ποὺ ἐρημώθηκαν καὶ ἐκλείσαν γιὰ πάντα. Ἄέρας καὶ οἱ νεκροὶ καὶ τὸ αἷμα! Ἄέρας καὶ οἱ τάφοι! Ὅλα γι' αὐτοὺς ἦταν ἄερας, ὅλα ἐγιναν ἄερας, καὶ τὸ μόνο ποὺ δὲν ἐγινε ἦταν ἡ πατριδα τους, ποὺ τὴν ἔκαναν μεγάλη καὶ δυνατὴ, μὲ τὸν ἄερα τους!

1915.

Γ') ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ.

N. Γ. Πολίτου.

1. Ἄν μιλάς καὶ δὲ σ' ἀκοῦνε, πάντεχε στὸ μύλο κι' εἶσαι.

Ἄν ἐνουθέτησας τὸν παρεκτρεπόμενον φίλον σου, καὶ διὰ τῶν συμβουλῶν σου προσπαθήσας νὰ τὸν ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν εὐθειαν, δὲν εἰσηκούσθης, ἀδιαφέρει' τὸ καθήκόν σου τὸ ἐπετέλεσας, οὐδὲ πρέπει νὰ φέρῃς βαρέως τὴν ἀπείθειαν ἐκείνου. Ὑπόθεσις ὅτι εὐρισκόμενος ἐντὸς μύλου ἐνουθέτησας αὐτόν, ὅτε ἔνεκα τοῦ κρότου δὲν θὰ ἤκουε τοὺς λόγους σου.

2. Ἀκριβὸς στὰ πῖτουρα καὶ φθηνὸς στ' ἀλεύρι.

Λέγεται ἐπὶ τῶν προσπκχούντων νὰ διοικήσῃσι μετὰ φειδοῦς τὰ τοῦ οἴκου των, ἀλλ' ἐξ ἀβουλίας ἢ ἀπειρίας φειδωλῶν μὲν ὄντων περὶ τὰ εὐτελῆ καὶ ἀνάξια λόγου, διασπαθόντων δὲ τὰ μεγάλα καὶ τίμια. Ἰδίως λέγεται, μεταβαλλομένου τοῦ γένους τῶν ἐπιθέτων, ἐπὶ οἰκοδεσποινῶν δαπανηρῶν, αἵτινες φιλοτιμοῦνται νὰ φανῶσιν ἀγαθαὶ οἰκονόμοι. Λέγεται προσέτι καὶ ἐπὶ τῶν ἀσχόπως δαπανώντων «χωρὶς νὰ πιάνουν τόπο τὰ ἔξοδά των». Τὴν αὐτὴν

ἐννοιαν φαίνεται ἔχουσα καὶ ἡ ἀρχαία: «Μέτρῳ ὕδωρ πίνοντες, ἀμετρῶι δὲ μᾶζαν* ἔδοντες».

3. Καὶ σ' ἐμένα λῶ λῶ λῶ;

Ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰς συνήθεις δημώδεις φράσεις: «Καὶ σ' ἐμένα κάνεις τὸ μισοκακόμοιρο;», «σ' ἐμένα δὲν περνοῦν αὐτά», «ἄλλοῦ νὰ τὰ πουλῆς αὐτά». Καὶ ἐμὲ δηλαδὴ προσπαθεῖς νὰ ἐξαπατήσῃς, καὶ δὴ διὰ τεχνασμάτων γνωστοτάτων εἰς ἐμέ; Παραπλησία εἶναι ἡ ἀρχαία: «Μὴ πρὸς ἐμὲ τὰ ποικίλα».

Εἰς τὴν παροιμίαν ταύτην ὑπόκειται μῦθος, τοῦ ὁποῦ πολ- λαὶ φέρονται παραλλαγὰι. Κατὰ τινὰ τούτων, ποιμὴν, φοβούμενος ὅτι θὰ καταδικασθῇ νὰ πληρώσῃ ὑπέρογκον ἀποζημίωσιν, διότι αἱ αἰγές του ἐπροξένησαν πολλὴν ζημίαν εἰς ἐλαιῶνα, προσέφυγεν εἰς δικηγόρον, καὶ ὑπεσχέθη νὰ δώσῃ εἰς αὐτὸν ἀμοιβὴν ἑκατὸν τάλληρα, ἂν δυνηθῇ νὰ τὸν σώσῃ. Ὁ δικηγόρος τὸν συνεδούλευσε νὰ κάμῃ εἰς τὸ δικαστήριον τὸν χαζόν, καὶ νὰ «μὴν κρένη* μπίτ*, καί, ἂν τὸν πολυδιάσουν, νὰ φωνάζῃ σὰν πρόβατο: μπέ!». Οὕτως ἐγινε, καὶ τὸ δικαστήριον τὸν ἠθώωσεν ὡς ἀκαταλόγιστον. Ἄλλ' ὅτε καὶ ὁ δικηγόρος ἐζήτει τὴν ἀμοιβὴν του, ὁ ποιμὴν δὲν τοῦ ἀπεκρίνετο. «Μετὰ πολλὰ τὸν πιάνει ὁ δικηγόρος ἀπὸ τῆ σι- γούνα* καὶ τὸν κουνάει. «Τὸν παρᾶ», τοῦ λέει. Γυρίζει τὴν ἀγκλίτσα ὁ τσοπάνος καὶ τοῦ δίνει μιὰ στὸ κεφάλι, καὶ τοῦ λέει: «Μπέ!...» Τότες ὁ δικηγόρος τοῦ λέει: «Ἄιντε, μωρέ, δὲν φταῖς ἐσὺ' φταίω ἐγὼ ποὺ σὲ συβούλεψα». Ὁ μῦθος εἶναι κοινὸς καὶ εἰς πολλοὺς ἄλλους λαοὺς.

4. Ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος.

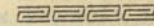
Ἄσπροπρόσωπος μεταφορικῶς λέγεται ὁ αἰσίως περατώσας τὴν ἐπιχείρησιν, ἣν ἀνέλαβεν, ἰδίως ὁ διαχειρισθεὶς ξένην περιουσίαν καὶ δοὺς ἀκριβῆ λόγον τῆς διαχειρίσεως· ὁ ἔχων δηλαδὴ λευκὸν καὶ ἄσπilon τὸ πρόσωπον, ὁ μὴ ἐρυθριῶν διὰ τὰς πράξεις του. Ὅθεν καὶ ἡ εὐχή: «Πάντα μ' ἄσπρο πρόσωπο», ἢ ἀπλῶς «Ἄσπροπρόσωπος!» ἤτοι εἶθε πάντα τὰ ἔργα σου νὰ στέφονται ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ὅθεν ἡ φράσις «ἐβγήκεν ἀσπροπρόσωπος» σημαίνει ὅτι ἐπιτυχῶς συνετέλεσέ τις ἔργον τι, ἢ δοὺς τὰς εὐθύνas ἀπέδειξεν ὅτι ἐντίμως διεχειρίσθη τὰ χρήματα, τὰ ὅποια τῷ ἐνεπιστεύθησαν. «Μ' ἔβγαλες ἀσπροπρόσωπο» = συνηγορήσας ὑπὲρ

ἔμοῦ ἐπέδειξες τὴν ἀθωότητά μου. Λέγουσιν ἐπίσης «ἔχει καθαρὸ τὸ πρόσωπο» ἢ «τὸ μέτωπο», ἐπὶ ἀνδρῶν ἐντίμων μὴ φοβουμένων τὰς διαβολάς, παραπλησίως πρὸς τὸ γαλλικὸν aller le front levé. Τὸ ἀντίθετον εἶναι «μουντζουρωμένος», καὶ φράσις «τὰ μουντζούρωσε»· ὁ δὲ ἀναιδής, ὁ ἀπολέσας τὸ ἐρύθημα, λέγεται καὶ νῦν χαλκοπρόσωπος· ἡ λέξις εἶναι ἐν χρήσει ἀπὸ τοῦ ε' αἰῶνος μ. Χ. Ἐνάλογοι φράσεις τῶν παλαιότερων εἶναι «παρὰ τριβέσθαι τὸ μέτωπον, τρίβειν τὸ μέτωπον».

Εἰρωνικῶς δὲ λέγεται ἡ προκειμένη παροιμιώδης φράσις καὶ ἐπὶ πονηρῶν ἐπιτηδείων, κατορθούντων ν' ἀποκρύψωσι τὴν ἐνοχλήν των. Φέρεται δὲ καὶ ὁ ἀκόλουθος μῦθος: «Ἐνας ποῦ εἶχε χίλια πρόβατα, ἀποφάσισε νὰ πάη στὸ χατζηλίκι, νὰ γίνῃ χατζής. Ἐκάλεσε τὸ λοιπὸν τὸν τσέλιγγά του, τοῦ παρέδωκε τὰ πρόβατα, τὸν ὠδήγησε τί πρέπει νὰ κάνῃ, ὡς ποῦ νὰ γυρίσῃ αὐτὸς ἀπὸ τὸ χατζηλίκι, καὶ τοῦ ἔκαμε καὶ πληρεξούσιο, ἂν παρουσιαστῇ ἀνάγκη, νὰ πουλῇ καὶ ν' ἀγοράζῃ. Ἄμα ἔφυγε ὅμως αὐτὸς στὸ ταξίδι, ὁ τσέλιγγας τὰ ἔβαλε τὰ πρόβατα μπροστά, καὶ σὲ λίγο διάστημα τὰ ξεπάστρεψε. Μετὰ καιρὸ ἐγύρισε ὁ χατζής, καὶ μερικοὶ φίλοι τοῦ τσέλιγγα ἔτρεξαν καὶ τοῦ ἔδωκαν εἰδηση, γιὰ νὰ λάβῃ τὰ μέτρα του. «Ἐννοια σας», τοὺς λέει ἐκεῖνος, «ἐγὼ θὰ παρουσιαστῶ καὶ θὰ δώσω σωστὸ λογαριασμό, καὶ θὰ ἰδῆτε πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος». Ἀμέσως τὸ λοιπὸν, γεμίζει μιὰ καρδάρια γιοῦρτι, τὴν παίρνει στὸ χέρι, καὶ πάει στοῦ χατζή. Ἐβαλε τὴν καρδάρια μὲ τὸ γιοῦρτι μπροστά του ἀπάνω στὸ τραπέζι, τρέχει, τὸν ἀγκαλιάζει, τὸν φιλεῖ, καὶ ἀρχίζει μὲ ξεφωνητὰ καὶ λέγει: «Ἄχ χατζή μου, ἄχ χατζή μου, δὲν ξέρεις καὶ μὴν τὰ βρωτᾶς τί ἔμαθα καὶ τί τραύηξα! Ἄμα ἔφυγες, ἐπέρασαν κάμποσες ἡμέρες καὶ ἦρθαν καὶ μοῦ εἶπαν πῶς ἐπνίγης. Ἐγὼ τότε λέγω, ὁ ἀφέντης μου ἐπνίγηκε, τὸ πρῶτο ποῦ πρέπει νὰ κάμω εἶναι νὰ φροντίσω γιὰ τὴν ψυχούλα του. Καὶ ἐμοῖρασα στοὺς φτωχοὺς τὰ πεντακόσια πρόβατα γιὰ νὰ σὲ συγχωρᾶνε. Ὑστερα ὅμως ἐμάθαμε πῶς ἐγλύτωσες, καὶ ἀπὸ τῆ χαρὰ μου ἐμοῖρασα καὶ τὰ ἄλλα πεντακόσια εἰς τοὺς φτωχοὺς γιὰ νὰ τὰ φᾶνε εἰς τὴν ὑγείαν σου καὶ νὰ εὐχαριστήσουν τὸ Θεό, ποῦ σ' ἔχει καλά. Καὶ μόνο αὐτὴ τὴν καρδάρια ἐκράτησα ἀπὸ ὅλη τὴ στάνη, καὶ σοῦ τὴν ἔφερα». Ὁ χατζής, ν' ἀκούσῃ αὐτὰ, ἔγινε ἔξω φρενῶν, καὶ τὸν βρωτᾶ μὲ θυμὸ: «Ὅποτε πᾶνε ὅλα τὰ πρόβατα;—Ναί, ναί, χατζή μου». Δὲν ἐδάστηξε ἐκεῖνος, ἀρπάζει τὴν καρδάρια ποῦ ἦταν μπρο-

στά του καὶ τὴ φορεῖ στὸ κεφάλι τοῦ τσέλιγγα· χύθηκε τὸ γιοῦρτι ἐπάνω του, τοῦκαμε τὰ μοῦτρά του κάτωσπρα. Ἐκεῖνος τῶδαλε ἀμέσως στὰ πόδια. Οἱ φίλοι του, ἀπὸ περιέργεια νὰ μάθουν τὸ ἀποτέλεσμα, τὸν περιμέναν ἀπόξω ἀπὸ τὸ σπίτι, καὶ σὰν τὸν εἶδαν: «Ἐ! τσέλιγγα», τοῦ λένε, «πῶς τὰ κατάφερες;—Δὲν σὰς εἶπα», τοὺς λέει, «πῶς θὰ βγῶ ἀσπροπρόσωπος; Νά με ἀσπροπρόσωπος».

1900.

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ.

Μετὰ τὰς ἐξετάσεις.

Ἄδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του πρωτοψάλτην Σμύρνης Δημήτριον Λῶτον.

Ἐκ Μομπελίου, τῆ 11ῃ Ἰουλίου 1786.

Ἄδελφέ μου, ἡ ἀγαλλίασις τῆς ψυχῆς μου εἶναι τοιαύτη, ὥστε τετράκις ἐπεχείρησα νὰ σὲ γράψω, καὶ τετράκις ἐμποδίσθη ἀπὸ τὰ δάκρυα. Ταύτην τὴν ὥραν ἔρχομαι ἀπὸ τὴν Ἀκαδημίαν, ὥραν ἀρίστου· ἀλλ' ἡ χαρὰ ἠφάνισε τὴν ὄρεξιν, καὶ ἀφήκα τὸ γεῦμα, διὰ νὰ σὲ περιγράψω τὴν νίκην μου.

Παρέστησα λοιπὸν τὴν θέσιν* μου ἐνώπιον τῶν διδασκάλων μου καὶ μιᾶς συνδρομῆς διακοσίων πενήκοντα ἀνδρῶν, τῶν πλειόνων σοφῶν, ἰατρῶν, φιλολόγων. Τὴν προλαβοῦσαν νύκτα δὲν εἶχον καλύψειν τοὺς ὀφθαλμούς· τοσαύτη ἦτον ἡ ἀμυχανία καὶ ὁ φόβος μου· καὶ μέχρι τῆς δεκάτης ὥρας (ταύτην τὴν ὥραν γίνονται αἱ κοιναὶ διαλέξεις) ἔτρεμον ὡς τὸ ὄψάριον. Ἄλλ' ἐπλανώμην· οἱ διδάσκαλοι μου, ὀμοθυμαδὸν ἅπαντες, μὲ ἔκαμαν (δακρῦν πάλιν) τὰ πλέον λαμπρὰ ἐγκώμια· εὗρηκαν τὴν θέσιν μου γραμμένην μὲ μέθοδον, πλήρη ἀπὸ παρατηρήσεις ὠραίας, στολισμένην μὲ πολλὴν φιλολογίαν· ἐν ἐνὶ λόγῳ, ἀδελφέ μου, εἶναι ἀδύνατον νὰ σὲ περιγράψω τὰ ὅσα εἶπαν οἱ κριταὶ μου. Ἀπ' αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἐπαίνους ὁ φόβος μετεβλήθη εἰς θάρρος... Ἀπεκρίθην εἰς τὰς ἐρωτήσεις των μὲ σαφήνειαν, ἀνεσκεύασα τὰς ἀντιρρήσεις των· εἶχα γράψειν ὅτι πολλά, νομιζόμενα τῶν νεωτέρων εὐρήματα, τὰ ἤξευρεν ὁ Ἰπποκράτης* πρὸ δύο χιλιάδων

ἐτῶν. Ἐδιαφέντευσα* τὴν τιμὴν τῶν προγόνων μου, ἐτίμησα τὸ γένος, τοὺς φίλους καὶ τὸν πρωτοψάλτην μου.

Ἔολη ἢ συνέλευσις ἔμεινεν εὐχαριστημένη. Ἐγὼ μόνον δὲν εἶμαι ἐντελῶς εὐτυχής. «Τὸ γλυκύτερον», ἔλεγεν ὁ Ἐπαμεινώνδας μετὰ τὴν ἐν Δεύκτροις μάχην, «ἀφ' ὅσα μὲ συνέδησαν εἰς τὴν ζωὴν μου, ἦτο τὸ νὰ νικήσω τοὺς Λακεδαιμονίους, ζῶντος ἔτι τοῦ πατρὸς καὶ τῆς μητρός μου». Τὴν χάριν ταύτην μὲ ἐστέρησεν ἡ Πρόνοια. Πολλὰ τοὺς ἐλύπησα καὶ τοὺς δύο· καὶ ἴσως ὁ σημερινός μου θρίαμβος ἤθελεν ἐξαλείφειν τὰ τραύματα τῆς καρδίας των· ἴσως ἤθελε τοὺς πληροφωρήσειν ὅτι δὲν εἶχον τοσοῦτον ἄδικον νὰ τοὺς παρακούσω.

Ἄλλὰ περὶ μὲν τούτων ἰκανά. . .

Ἐρρωσο εὐδαιμονῶν

ὁ φίλτατός σου
Κοραῆς.

Ἐν ὄνειρον.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή. Τὸ τεμάχιον εἶναι ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τοῦ Κοραῆ, σταλείσης πρὸς τὸν φίλον του Δημ. Λῶτον, πρωτοψάλτην ἐν Σμύρνῃ.

Ἐκ Μομπελίου τῆ 29ῃ Ὀκτωβρίου 1787.

Φίλτατε Πρωτοψάλτα,

Ἐλαβον τὴν ἐπιστολήν σου, δεδομένην ἰα' Αὐγούστου. . .

Πολλάκις, ἀδελφέ μου, εἰς τὰς ἀνιάρας μου ἀγρυπνίας, (καὶ αὐταὶ αἱ ἀγρυπνίαι μὲ συμβαίνουσι πολλάκις, μάλιστα τὸν χειμῶνα, ὅταν αἱ νύκτες εἶναι μακραί), ἀναλίσκω τὸν καιρὸν, συλλογιζόμενος τὰ πάθη μου. Ἀφοῦ τὰ ἀπαριθμήσω ἔλα, ἐν πρὸς ἐν, ἀρχόμενος ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς παιδικῆς ἡλικίας, ὅποια ἦσαν αἱ πατρικαὶ παιδεύσεις διὰ τὰς ἐν οἴκῳ ἀταξίας μου καὶ οἱ βραδισμοὶ τοῦ φροντιστηρίου διὰ τὰ γραμματικά, καὶ διαβαίνων ἔπειτα εἰς τὰ πλεόν ἀνιάρά, τὴν εἰς Ὀλλανδίαν ἀποδημίαν, τὴν ἀπώλειαν τῶν ὑπαρχόντων, τὴν δευτέραν ἐκδημίαν μου εἰς Γαλλίαν, ἀφ' οὗ, λέγω, τὰ ἀπαριθμήσω ἔλα, ἢ κἄν ὅσα ἐνθυμοῦμαι, μὲ φαίνεται νὰ ἀκούω μίαν φωνὴν ἀοράτως: «Ἀχάριστε, ἂν ἡ Πρόνοια σὲ ἐπαίδευσεν πολυειδῶς καὶ πολυτρόπως, σὲ ἔκαμεν ὅμως καὶ μεγάλας εὐεργεσίας». Καὶ τότε ἄρχομαι ἐκ τοῦ ἐναντίου νὰ ἀπαριθμῶ τὰ τῆς Προνοίας δωρήματα, καὶ σὲ βεβαιῶνω, φίλε μου,

ὅτι εἰς αὐτὸν τὸν ὑπολογισμὸν εὗρηκα πάντοτε τὸν ἀριθμὸν τῶν καλῶν ἀνώτερον ἀπὸ τὰ κακά.

Ὄτῳ παρηγορούμενος μὲ τοιοῦτους λογισμοὺς ἀπεκοιμήθην μίαν νύκτα πρὸς τὸ ἐξημέρωμα· καὶ εἶδον καθ' ὕπνου θέαμα περιεργον, καὶ ἄξιον νὰ παρηγορήσῃ ὄχι μόνον ἐμέ, ἀλλὰ πάντας τοὺς κακῶς πάσχοντας. Ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ καταβαίνων παρεστάθη εἰς τὴν κλίνην μου, κολοσσαίος τὸ μέγεθος· ἐκράτει τρυτάνην εἰς χεῖράς του, ὡς ἐκεινήν, μὲ τὴν ὅποιαν ζυγίζουσι καμμίαν φορὰν τὰ ξύλα ἔμπροσθεν εἰς τὸ κουμέρκιον*. «Παραπονεῖσαι», μὲ λέγει, «ὡς ἡδικημένος ἀπὸ τῆς Προνοίας. Ἄλλ' ἰδοὺ τῆς Δικαιοσύνης ἢ τρυτάνη. Βάλε εἰς τὸ ἐν μέρος ὅσα κακὰ ἐδοκίμασας ἐν τῷ βίῳ, καὶ πρόσεχε μὴ λησμονήσης τίποτε».

Ἐγὼ, τρέμων ἀπὸ τὸ ἐν μέρος ὡς βλάσφημος, καὶ ἐπιθυμῶν ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ δικαιολογηθῶ, ἤρχισα μὲ μεγάλην προθυμίαν νὰ ἐπιφορτίζω τὴν μίαν πλάστιγγα τῆς τρυτάνης μὲ ὅσα κακὰ ἐδυνήθην νὰ συλλογισθῶ, καὶ, φοβούμενος μὴ νικηθῶ ὑπὸ τοῦ Ἄγγελου, συνεφόρου ἀκόμη καὶ πολλὰ ἄλλα εὐτελεῖ καὶ ἀνάξια λόγου ὅποια π. χ. ἦσαν, νὰ ὑπάγω καμμίαν φορὰν εἰς τὸν Κουγλουτζᾶν* περιπατῶν· νὰ κρημνισθῶ μίαν ἡμέραν ἀπὸ τὴν κλίμακα τοῦ ὀσπιτίου, τρεῖς μόνον ἢ τέσσαρας βαθμοὺς (ἂν ἐνθυμοῦμαι καλά), χωρὶς ἄλλην βλάβην, παρὰ τὴν συντριβὴν ἐνὸς ποτηρίου, τὸ ὅποion ἐκράτου εἰς χεῖρας. Εἰς ὀλίγα λόγια, ἐφόρτισα τὴν πλάστιγγα ὅσον ἦτο δυνατόν, καὶ ἀπὸ τὰ ὄντα καὶ ἀπὸ τὰ δοκοῦντα κακά. Τὸ θαυμάσιον ἦτο ὅτι ὁ Ἄγγελος δὲν ἔλεγε τίποτε πρὸς αὐτά, ἀλλ' ἐπροσποιεῖτο νὰ μὴ καταλαμβάνῃ τὴν ἀπάτην.

Ἀφ' οὗ ἐτελείωσα τὴν συγκομιδὴν ὄλων μου τῶν κακῶν, «ἔχεις ἄλλο τι περισσότερον;» μὲ λέγει ὁ Ἄγγελος. «Ὅχι», ἀπεκρίθην ἐντρομος. «Σὺ μὲν», λέγει, «ἐπεφόρτισας τὴν πλάστιγγα μὲ ὅσα ἤθελες, καὶ δὲν σὲ ἐκώλυσα κατ' οὐδέν. Ἐγὼ δὲ θέλω βάλειν εἰς τὴν ἐτέραν πλάστιγγα τὰς δωρεὰς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μὲ τὴν συγκατάθεσίν σου· σὲ δίδω ἄδειαν νὰ μὲ ἐναντιωθῆς εἰς ὅ,τι κρίνεις ἢ κατὰ πολλὰ βαρὺ, ἢ ἀνοίκειον νὰ συγκαταριθμηθῇ μετὰ τῶν καλῶν».

Ἦρχισε λοιπόν, ἀδελφέ μου, νὰ στοιβάζῃ καὶ αὐτὸς τὰ παρὰ τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Καὶ ποῖα δωρήματα; Ὅποια ποτὲ δὲν συλλογιζόμεθα, τόσον ἐτυφλώθημεν ἀπὸ τὴν φιλαυτίαν! Ἐρριψεν εἰς τὴν πλάστιγγα τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν, καὶ τὸ νὰ μὴν

ἀποθάνω μέχρι τοῦ νῦν, μολονότι πολλά νοσήσας, ὡς δῶρημα τοῦ Θεοῦ. Εἰς αὐτὸ βλέπων με ἀποροῦντα, «δὲν ἀνέγνωσ ποτέ», μὲ λέγει, «τὴν Γραφήν;—Ναί», τὸν ἀπεκρίθη, «ἐπειδὴ μετέφρασα μίαν Κατήχησιν, εἰς τὴν ὁποίαν συνήθροισα τὰ ὠραιότερα ῥητὰ τῆς Γραφῆς.—Μεταξὺ αὐτῶν», μὲ λέγει, «πρέπει νὰ εὑρηκας καὶ τὸ ἐν Αὐτῷ γὰρ ζῶμεν, καὶ κινούμεθα, καὶ ἐσμέν». Ἀλλὰ τί κακὸν μου καιρὸν ἤθελα, Πρωτοψάλτα, νὰ τὸν ἐνθυμίσω τὴν Κατήχησιν; Ἀρπάζει ἐν ἐξεμπλάριον* (δὲν ἐξεύρω ποῦ τὸ εὔρεν εὐθύς), καὶ τὸ ρίπτει εἰς τὴν πλάστιγγα, ὡς δῶρημα Θεοῦ καὶ αὐτό. Ἐζήτησα νὰ ἐναντιωθῶ, προφασιζόμενος τοὺς μόχθους τῆς μεταφράσεως, καὶ σπουδάζων νὰ δεῖξω ἀληθῶς ὅτι εἶναι πόνημα ἰδικόν μου, καὶ ὄχι δῶρημα ἄλλου· καὶ αὐτὸς μὲ ἀπεστόμωσε μὲ τὸ Χωρὶς Αὐτοῦ δυνάμεθα ποιεῖν οὐδὲν καὶ μὲ τὸ Πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθὲν ἐστί καταβαῖνον καὶ μὲ τὸ Τὸ θέλειν καὶ τὸ ἐνεργεῖν ἐκ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, καὶ μὲ ἄλλους μυρίους τόπους τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης. Ἐθαύμασα, φίλε μου, πόσον ἦτον δυνατὸς ἐν ταῖς Γραφαῖς ὁ Ἄγγελος, καὶ ποῦ ἀνέγνωσε τὴν Γραφήν, μὴ ὄντων (καθὼς ἐξεύρεις), ἐν οὐρανοῖς μῆτε βιβλίων, μῆτε τυπογράφων. Ἀνέβασεν ἔπειτα εἰς τὴν πλάστιγγα τοὺς μακαρίτας γονεῖς μου, μὲ πᾶσαν αὐτῶν τὴν προθυμίαν νὰ μὲ προξενήσωσιν ὄλα τὰ μέσα τῆς σπουδῆς· ἀνέβασε τοὺς καλοὺς μου συγγενεῖς καὶ τοὺς εὐεργέτας μου ὡς τοσαῦτα τοῦ Θεοῦ δωρήματα. Ἡ πλάστιγγὴ ἤρχισε νὰ κινεῖται· ἐγὼ ἔτρεμον ὄλος, ἐνθυμούμενος τὸ Οὐ δίκαιωθήσεται ἐνώπιόν σου πᾶς ζῶν. Ἀναβιδάζει τέλος τὸν Δόμινον Κεῦνον*. Εἰς αὐτὰ ὄλα δὲν εἶχον τί νὰ ἐναντιωθῶ. Ἐπειτα βλέπω τὴν λογιότητά σου πλησίον τοῦ Ἀγγέλου ἔτοιμον νὰ ἀναβῆ εἰς τὴν πλάστιγγα. Τότε ἀληθινὰ ἤρχισα νὰ φοβοῦμαι ὅτι ἔχω νὰ μείνω ἀναπολόγητος, μάλιστα βλέπων ὅτι διὰ τὸ ψῦχος (ἐπειδὴ ἦτο χειμῶν) ἦσουν ἐνδεδυμένους, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, καταπεφορτισμένοι μὲ δύο βαρυτάτας γούνας, καὶ εἶχες ἐπὶ κεφαλῆς σου καλουπάκιον*, ὄχι ὡς τὰ σημερινὰ τῶν Χίων, ἀλλ' ὡς ἐκεῖνα τὰ παλαιὰ, ὡς ἐφόρει ὁ μακαρίτης Θεόδωρος ὁ Λακάνας, ὁ Χατζή-Παντελῆς καὶ ἄλλοι πρὸ τούτων. «Οὐαί!», ἔλεγον εἰς ἐμέ, «ἂν ἀναβῆ ὁ Πρωτοψάλτης μὲ τοιαύτην σκευήν, ἢ πλάστιγγὴ ἔχει νὰ κλίνῃ ἐξ ἄπαντος». Μὴ ἔχων τί ποιήσω, εἶπον τὸν Ἄγγελον ὅτι δὲν στέργω νὰ σὲ ἀνεδώσῃ οὕτως ἔχοντα ἐπὶ τῆς πλάστιγγος* καὶ αὐτὸς, αὐθέντα* μου, χωρὶς νὰ χάσῃ καιρὸν, ἤρχισε νὰ σὲ ἐκδύνη ἐν πρὸς ἐν τῶν ἐνδυμάτων σου, ἀρχόμενος ἐκ τοῦ μπινισίου*

καὶ καταντῶν εἰς τὸν χιτῶνα, εἰς τρόπον ὥστε σὲ ἀφήκε γυμνόν, παντάγυμον. Μὲ ὄλην τὴν ἀπορίαν, εἰς τὴν ὁποίαν εὐρισκόμην, μὲ ἦτο ἀδύνατον νὰ κρατήσω τὸν γέλωτα, ὄχι μόνον διὰ τὴν γυμνότητα, εἰς τὴν ὁποίαν σὲ ἔβλεπον, ἀλλὰ προσέτι καὶ διὰ τὴν ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν εἶχες, καὶ τὰς ἀράς, τὰς ὁποίας ἐξέχεες κατ' ἐμοῦ ἐξ αἰτίας τοῦ ψύχους. Τέλος πάντων σὲ ἀνεβίβασεν, ντίπ* τζιμπλάκην*, εἰς τὴν πλάστιγγα, κατὰ τὴν θέλησίν μου. Ἄλλὰ τί τὸ ὄφελος; Μολοντοῦτο ἡ τρυτάνη ἔκλινε πρὸς τὸ ἔδαφος.

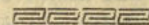
Καὶ ὁ Ἄγγελος, θέλων νὰ μὲ καταισχύνη περισσότερον, «αὐτά», μὲ λέγει, «ὄσα συνεφόρησα εἰς τὴν πλάστιγγα, δὲν εἶναι μῆτε τὸ ἑκατοστημόριον ἐκ πάντων, ὄσα σὲ εὐηργέτησεν ἡ Πρόνοια, καὶ ὁμως ὑπερβαίνουσιν ὄσα κακὰ ἐδοκίμασας, ἢ φαντάζεσαι νὰ ἐδοκίμασας. Γενοῦ λοιπὸν εὐγνωμονέστερος, καὶ ἐνθυμοῦ πάντοτε τὸ τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων, ὧν ἔδωκέ μοι;» Καὶ ταῦτα τὰ λόγια ἦσαν τοῦ ἐνυπνίου τὸ ἐπιμύθιον.

Ἐπειτα ἀπέπητῃ πάλιν εἰς τοὺς οὐρανοὺς μὲ τοσαύτην ταχύτητα, ὥστε, ἂν δὲν σὲ ἤρπαζον ἀπὸ τὸν πόδα διὰ νὰ σὲ ἐκβάλω ἀπὸ τὴν πλάστιγγα, ἤθελε βέβαια σὲ συναναβιδάσει μαζί του, καὶ Κύριος οἶδεν, ἂν ἐκατέβαινες πλέον. Αὐτὸ τὸ ἔκαμα, ὄχι φθονήσας τὴν εἰς οὐρανοὺς ἀνοδὸν σου, ἢ ὁποία ἤθελε βέβαια σὲ ἀξιώσει μὲ τὸν Ἐνώχ καὶ τὸν Ἥλιαν, μὲ προσθήκην νέας ἐορτῆς εἰς τὸ μηνολόγιον, ἀλλὰ ἀπορῶν τί εἶχε νὰ γενῶ ἐγὼ χωρὶς τῆς λογιότητός σου.

Ζῆθι λοιπὸν εὐδαιμόνως καὶ μένε ἀκόμη ἐπὶ τῆς γῆς καὶ διὰ τὴν φαιμίαν σου καὶ διὰ τὸν φίλον σου.

Ἐρρωσο,

Κοραῆς.

Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυθωνίαις γυμνασίου.

Ἀδαμαντίου Κοραῆ.

Εἰσαγωγή: Οἱ ἐν Κυθωνίαις προεστώτες καὶ ἐφοροὶ τοῦ γυμνασίου ἀνήγγειλαν εἰς τὸν Κοραῆν ὅτι ἀπεφάσισαν νὰ διαθέσωσιν ἐφ' ἅπαξ μὲν 500 γρόσια* διὰ τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὸ σχολεῖον ὄργανα φυσικῆς, κατ' ἔτος δὲ 400 γρόσια πρὸς πλουτισμὸν τῆς βιβλιοθήκης· παρεκάλεσαν δὲ αὐτὸν ν' ἀναλάβῃ ν' ἀποστείλῃ τὰ ζητούμενα. «Ποῖα ὄργανα καὶ βιβλία πρέπει ν' ἀγορα-

σθῶσι διὰ τῶν χρημάτων τούτων, ἔγραφον, θέλει σὲ γράφειν κατὰ μέρος ὁ διδάσκαλος ἡμῶν Θεόφιλος (ὁ Καίρης*). Ἐν μόνον ὄργανον προσδιορίζομεν ἡμεῖς, τὸ ὅποσον ἀναγκαιότατον στοχαζόμεθα, καὶ ἐπιθυμοῦμεν πολὺ νὰ ἴδωμεν, τὴν εἰκόνα δηλαδὴ τοῦ Ἀδαμαντίου Κοραῆ· θέλομεν αὐτὴν διὰ στολισμὸν τοῦ Γυμνασίου, καὶ διὰ νὰ παρακινώμεθα καὶ ἡμεῖς καὶ τὰ τέκνα ἡμῶν εἰς τὴν παιδείαν διὰ τοῦ τοιοῦτου μέσου». Ὁ Κοραῆς ἀπήντησεν ὡς ἑξῆς :

Ἐκ Παρισίων, 28 Ἰανουαρίου 1815.

Τιμιώτατοι καὶ πολλῶν ἐπαίνων ἄξιοι διοικηταὶ τοῦ κυθωνικοῦ γυμνασίου,

Καὶ πρὸ πολλοῦ ἐγνώριζα καὶ ἐθαύμαζα ἀκούων ἀπὸ τὴν φήμην τὸν ὅποσον ἔχετε ζῆλον τῆς σοφίας· καὶ τώρα ἡ ἐπιστολὴ σας μ' ἐδίδαξε πλειότερα παρ' ὅσα ἐκήρυττεν ἡ φήμη. Προθυμοῦμενοι νὰ δοξάσετε τὴν πατρίδα σας, στεφανώνετε τὰς κεφαλὰς σας μὲ δόξαν ἀθάνατον, καὶ δεῖχνετε εἰς ὅλον τὸν κόσμον ὅτι εἰσθε γνήσιοι ἀπόγονοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀληθινοὶ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα Ἕλληνες.

Ἄν σᾶς ἔλεγα, σεβάσμιοι φίλοι τῆς προγονικῆς δόξης, ὅτι ἡ ἐπιστολὴ σας ἀνεκούφισε τὰς ἀσθενείας τοῦ γηραλέου μου σώματος, ἤθελεν ἴσως σᾶς φανῆν ὑπερβολή· μ' ὅλον τοῦτο σᾶς λέγω τὴν ἀλήθειαν· τῆς ἐπιστολῆς σας ἡ ἀνάγνωσις ἐπράυνεν ὀλίγον τοὺς ποδαγρικούς μου πόνους, καὶ ἤθελεν ἴσως καὶ τοὺς θεραπεύσειν ὀλότελα, ἐὰν δὲν ἐμπόδιζε τὸ ἀκαταμάχητον γῆρας.

Παρακλίνησιν εἰς τὰ καλὰ χρεῖαν ἀπ' ἐμὲ ν' ἀκούσετε δὲν ἔχετε, ἐπειδὴ ἀφ' ἑαυτοῦ σας κινεῖσθε εἰς αὐτά. Καὶ ἂν εἴχετε τοιαύτην χρεῖαν, ὁ σοφὸς καὶ καλὸς σας διδάσκαλος κύρ Θεόφιλος ἀρκετὸς εἶναι νὰ σᾶς δείξῃ τῆς ἀληθινῆς δόξης τὸν δρόμον. Τοῦτο μόνον σᾶς λέγω, καὶ πιστεύσατε τὸν γέροντα ὁμογενῆ σας· ὅλαι τοῦ ταλαιπώρου γένους ἡμῶν αἱ δυστυχίαι ἀπ' ἄλλην αἰτίαν δὲν ἐγεννήθησαν, πλὴν διότι ἀφήκαμεν τὸν δρόμον τοῦτον καὶ ἐπλανώμεθα οἱ δυστυχεῖς ἕως τώρα εἰς τοὺς βράχους καὶ τοὺς κρημνοὺς τῆς ἀπαιδευσίας.

Ἐπειδὴ λοιπὸν κατὰ θεῖον ἔλεος εὐρήκατε τὸν δρόμον, τρέχετε τὸν ἀκοπίαστα· καὶ ὅ,τι ἐξοδεύετε διὰ τὸ ἐνδοξον τοῦτο πρὸς τὴν παιδείαν ταξίδιον, στοχαζεσθὲ το ὅχι ὡς δαπάνην, ἀλλ' ὡς κεφάλαιον διδόμενον εἰς τόκον, τὸν ὅποσον δὲν θέλετε ἀργήσειν ν' ἀπολαύσετε καὶ σεῖς, καί πλεον ἀκόμη τὰ ἀγαπητὰ σας τέκνα.

Τοῦ Κροίσου τὸν πλοῦτον ἂν ἀφήσετε εἰς τὰ τέκνα σας, χωρὶς παιδείαν, ὁ πλοῦτος τοῦ Κροίσου θέλει τὰ βλάψειν πλεον παρὰ τὴν ἐσχάτην πενίαν· ἂν φροντίσετε νὰ τὰ στολίσσετε μὲ παιδείαν, ἡ παιδεία μόνη ἀρκεῖ νὰ προξενήσῃ εἰς αὐτὰ καὶ τὰ πρὸς ζωὴν χρήσιμα, καὶ τὸν ἀσυγκρίτως πολυτιμότερον τῶν ἀργυρίων πλοῦτον τῆς ἀρετῆς.

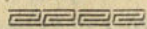
Ὁ φίλος διδάσκαλός σας θέλει σας εἰπεῖν τί ἐπραξα καὶ τί μέλλω νὰ πράξω περὶ τῶν σταλθέντων ἀργυρίων σας. Τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα 400 γρόσια καλὸν εἶναι νὰ τὰ πέμπετε πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ τιμιώτατόν μου φίλον κύρ Ἀλέξανδρον Βασιλεῖου. Ἐκεῖνος κι' ἐγώ, συμβουλευόμενοι ὁμοῦ, θέλομεν φροντίζειν νὰ σᾶς προμηθεύωμεν ἄλλα ἀπ' ἐδῶ καὶ ἄλλα ἀπὸ τὴν Γερμανίαν, ὅσων ἔχετε χρεῖαν βιβλίων. Καὶ χρειάζεσθε ἀκόμη μέγα πλῆθος ἀπ' αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο μὴ σᾶς φοβίσῃ, ζηλωταὶ τῆς δόξης τῆς Ἑλλάδος. Ὅλα γίνονται, ὅταν ἀκολουθῆτε μὲ τὸν ὅποσον ἀρχίσατε ζῆλον· ἀργὰ ναί, ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ ἐγκαλέσῃ κανεὶς περὶ τοῦτου τοὺς Κυθωνιάτας, οἱ ὅποιοι, ἐξοδεύοντες ὅ,τι δύνανται, ἐπλήρωσαν καὶ πληρώνουν καθ' ἡμέραν τὸ πρὸς τὴν πατρίδα χρέος των, καὶ τοὺς ὁποίους ἄμποτε νὰ ἐμιμοῦντο καὶ πολλαὶ πόλεις ἄλλαι, πλουσιώτεραι!

Περὶ δὲ τῆς ἐποίας ζητεῖτε εἰκόνας, ἡ γνώμη μου ἦτο νὰ σιωπήσω ὀλότελα· ἀλλ' ἔπειτα συλλογισθεὶς ἔκρινα ὅτι δὲν εἶναι δίκαιον νὰ μὴ σᾶς ἀποκριθῶ περὶ τούτου. Ἀκούσατε λοιπὸν, φίλοι μου ὁμογενεῖς, τί μ' ἐσυνέβη· μ' ὅλον ὅτι ἡ ἐντροπὴ δὲν εἶναι γερωντικὸν ἰδίωμα, ἐξεκοκλίνησα, μὰ τὴν κοινήν μας πατρίδα! ὅταν ἦλθα εἰς ἐκεῖνο τῆς ἐπιστολῆς σας τὸ μέρος. Ἡ ταλαιπώρος Ἑλλάς, φίλοι μου, δὲν ἔχει ἀκόμη ἀξίους εἰκόνων ἄνδρας. Εἰς τὴν ἐξουσίαν ὅμως τῶν κατὰ πόλεις προεστώτων εἶναι νὰ ταχύνωσι τὸν ποθητὸν ἐκεῖνον χρόνον, ὅταν μέλλωσι νὰ γεννηθῶσι καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες. Εἰς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀποβλέπουσι καὶ οἱ κόποι ὄλων ἡμῶν, ὅσοι νομιζόμεθα καὶ ὀνομαζόμεθα σπουδαῖοι, ὅχι νὰ λάδωμεν ἡμεῖς εἰκόνας, ἀλλὰ νὰ φέρωμεν τὴν Ἑλλάδα εἰς κατάστασιν νὰ γεννήσῃ καὶ πάλιν, ὡς ἐγέννα τὸ πάλαι, ἀξίους εἰκόνας ἀνθρώπους. Ἐὰν τοῦτο δὲν σᾶς πληροφορῇ, εἶναι τρόπος ἄλλος, ἀγαπητοί μου Κυθωνιάται, μήτ' ἐμὲ τὸν ταλαιπώρον γέροντα νὰ κάμνετε νὰ ἐντρέπωμαι, καὶ σεῖς νὰ προξενήσετε κἂν εἰς τὰ τέκνα σας τὴν εὐχαρίστησιν νὰ ἴδωσιν ὅ,τι εἰς ἐσᾶς δὲν συγχωρεῖ ἀκόμη τῆς Ἑλλάδος ἡ παρούσα κατάστασις νὰ ἴδετε.

Ποῖος τρόπος; Καλὴ εἰκὼν νὰ χαλκογραφηθῆ καὶ νὰ τυπωθῆ χρειάζεται τοῦλάχιστον 300 γρόσια. Προσθέσατε τὰ τριακόσια ταῦτα γρόσια εἰς τὰ κατ' ἔτος διορισθέντα τετρακόσια διὰ τὴν αὐξησιν τῆς βιβλιοθήκης σας, καὶ πέμψατέ τα πρὸς τὸν ἐν Βιέννῃ φίλον μου κύριον Ἄ. Βασιλείου. Ἀσυγκρίτως πλειοτέραν ὠφέλειαν θέλουν λάβειν τὰ τέκνα σας ἀπὸ τὴν καλὴν βιβλιοθήκην, παρὰ ἀπὸ ἀψύχους εἰκόνας.

Ταῦτα σὰς λέγει ἀσπαζόμενος ἀπὸ ψυχῆς,
ὁ φίλος καὶ σπουδαστὴς τῆς εὐδαιμονίας σας

Κοραῆς.

ΙΟ. ΡΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν Ἀνδρέαν Ζαΐμην*.

Σπυρίδωνος Τρικούπη.

Ἡ παλαιὰ καὶ ἡ νέα ἱστορία τῆς Ἑλλάδος παρουσιάζει εἰς τὸν ἔκθαμβον κόσμον δύο γενεάς πολὺ ἀνωτέρας ἔλων τῶν ἄλλων γενεῶν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους διὰ τὰ παράδοξα ἔργα, τὰ ὅποια αἱ δύο αὐταὶ γενεαὶ ὑπὲρ τῆς πατρίδος ἔπραξαν.

Ἡ πρώτη τῶν δύο τούτων παραδόξων γενεῶν, αἱ ὅποια χωρίζονται ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ μακρὸν ἀριθμὸν ἑκατονταετηρίδων, χαρακτηρίζεται ὡς συντηρητικὴ τῆς πατρίδος, κινδυνευούσης νὰ πέσῃ ὑπὸ ξένον ζυγόν· ἡ δὲ δευτέρα γνωρίζεται ὡς ἀπελευθερωτικὴ τῆς πατρίδος, ὀλοτελῶς δρυλωθείσης· ἡ πρώτη ἀνήκει εἰς τὴν παλαιάν, ἡ δευτέρα εἰς τὴν νέαν Ἑλλάδα. Αἱ δύο αὐταὶ γενεαί, αἱ ὅποια ὡς δύο ἐξαισία φαινόμενα διακρίνονται εἰς τὸν πολιτικὸν ὀρίζοντα ὄχι μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ ἔλου τοῦ κόσμου, ἐπροικίσθησαν ἀναντιρρήτως καὶ ἀπὸ τὴν δημιουργικὴν δύνάμιν τῆς φύσεως μὲ δῶρα τοιαῦτα, ὅποια φειδωλεύεται ἡ ἰδία φύσις νὰ χαρίσῃ εἰς γενεάς, εἰς τὰς ὅποιας δὲν ἐδόθη ἄνωθεν τοιοῦτος ὑψηλὸς προορισμός· διότι, πῶς ἄλλως θὰ ἐδύναντο νὰ κατορθώσουν αἱ γενεαὶ αὐταὶ ὅσα ἔργα κατώρθωσαν, ἀνώτερα τῆς συνήθους ἀνθρωπίνης φύσεως; Ἡ πρώτη γενεά, λέγω ἡ συντηρητικὴ, ἀνεφάνη εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων· ἡ δὲ δευτέρα,

λέγω ἡ ἀπελευθερωτικὴ, εἶσθε, ὦ Ἕλληνες, σεῖς οἱ ζῶντες, ναί, σεῖς οἱ ἴδιοι.

Εἶναι παρατηρήσεως ἀξίον ὅτι, καθ' ὅς ἐποχὰς οἰκονομοῦνται τοιαῦτα εἰς τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν πολιτικὰ φαινόμενα, ἀναβλαστάνουν καὶ προνοητικῶς πῶς εἰς τοὺς κόλπους αὐτῶν τῶν γενεῶν καὶ τοιοῦτοι ἄνδρες, χωρὶς τὴν χειραγωγίαν τῶν ὁποίων δὲν θὰ ἠδύναντο ποτὲ ἴσως αἱ γενεαὶ αὐταὶ νὰ φθάσουν εὐτυχῶς εἰς τὸν πρὸς ὃν ἀπετείνοντο ὄρον. Τῷ ὄντι, τίς ἠμπορεῖ νὰ εἶπῃ ὅτι χωρὶς Μιλτιάδου καὶ Θεμιστοκλεῖς ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τῶν περσικῶν πολέμων θὰ ἀπθηναντίζετο ὅσον ἀπθηναντίσθη; Τοιοῦτοι ἄνδρες ἐφάνησαν καὶ εἰς τὴν σημερινὴν μας πολυπαθῆ, ἀλλὰ πολυένδοξον γενεάν, χωρὶς τοὺς ὁποίους τίς δύναται νὰ εἶπῃ ὅτι θὰ εὐδοκίμει ὅσον εὐδοκίμησεν ὁ μέγας τῆς πατρίδος ἀγών;

Ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀνδρῶν τούτων εἶναι καὶ ὁ προκείμενος νεκρός. Ἀρχηγός, ὄχι ὀπαδὸς τῆς ἐπαναστάσεώς μας, αὐτὸς μετὰ τῶν ἐνδόξων Γερμανοῦ* καὶ Λόντου* ἐφώναξε πρῶτος τὴν 25ην Μαρτίου ἀπὸ τὴν ἱερὰν μονὴν τῆς Λαύρας: «Ἕλληνες, λάβετε πνεῦμα ἐλευθερίας!» Ἐφώναξε, καὶ ἡ φωνὴ του ἔγινε πνεῦμα ἐλευθερίας, καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἐλευθερίας ἐξηπλώθη εἰς ἔλλην τὴν γῆν καὶ εἰς ἔλλην τὴν θάλασσαν τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἡ Ἑλλάς ἔγινεν ἐλευθερά.

Τί τὸν ἐκίνησεν εἰς τὸ μέγα τοῦτο ἔργον; Δίψα τάχα ἐξουσίας, πλοῦτου ἢ ἐπισημότητος;

Ὅχι βέβαια· διότι ἦτο ἐκ τῶν δυνατωτέρων, πλουσιωτέρων καὶ ἐπισημοτέρων τῆς Πελοποννήσου. Τὸν ἐκίνησεν ἄρα ἄλλο τι, τὸ ὅποιον αἰσθάνονται μόνον αἱ μεγάλαι ψυχαί· καὶ ἡ ψυχὴ τοῦ Ζαΐμη ἦτον τοιαύτης φύσεως ψυχὴ, διότι ἦτον ψυχὴ οἰκογενείας, ἡ ὅποια καὶ ἄλλοτε, ἂν καὶ ἀτυχῶς, ὑπὲρ ἐλευθερίας τῆς πατρίδος ἐμεγαλοπραγμότησεν. Ἡ ἀδοξία ἄρα τῆς πατρίδος, ἡ ὅποια ταράττει πάντοτε τὰς μεγάλας ψυχάς, χωρὶς νὰ δύναται οὔτε ἡ ἀπόλαυσις ἔλων τῶν καλῶν τοῦ κόσμου τούτου νὰ τὰς ἀναπαύσῃ, αὐτὴ ἐκίνησε τὸν ἄνδρα τούτον εἰς τὸ μέγα τῆς ἐπαναστάσεως ἔργον.

Τὰ στενὰ ὄρια τοῦ ἐπιταφίου λόγου, καὶ τὸ ὀλιγόωρον τῆς προμελέτης μου δὲν μὲ δίδουν καιρὸν νὰ δεῖξω διὰ τῶν ὑπὲρ πατρίδος πράξεων του τὸ μεγαλεῖον τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνδρός, διότι εἰς δεῖξιν τούτου ἔπρεπε νὰ διέλθω μαζὶ σας τὴν πολιτικὴν ζωὴν του,

καὶ ἡ πολιτικὴ ζωὴ του εἶναι ὅλη συνδεδεμένη μετὰ τὴν ἱστορίαν τῆς ἐπαναστάσεώς μας. Διὰ τοῦτο περιορίζομαι νὰ ἐλκυσῶ τὴν προσοχήν σας εἰς ἓνα καὶ μόνον περιστατικόν, τὸ ἐξῆς:

Εὐφημεῖ, καὶ δικαίως, ἡ παλαιὰ ἱστορία τὴν ἀναφιλιώσιν τοῦ Ἀριστείδου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς κινδυνεύουσας τότε πατρίδος. Λαμπρότερον παράδειγμα πατριωτικῆς ἀρετῆς καὶ ἐπίσης εὐτυχῆς καὶ ὡς πρὸς τὰ ἀποτελέσματά του μᾶς παρουσιάζει ἡ νέα μας ἱστορία μεταξὺ δύο ἐνδόξων πρωταγωνιστῶν μας, τοῦ Ζαΐμη καὶ τοῦ Καραϊσκάκη, ἐχθρευομένων πρὸς ἀλλήλους, καθὼς ὅλοι γνωρίζομεν.

Ἐπνεε τὰ λοιπὸν ἡ πατρίς μετὰ τὴν πτώσιν τῆς ἡρωικῆς πόλεως τοῦ Μεσολογγίου, καθ' ἣν ὥραν καταπληχθεῖσα ἢ ἐν Ἐπιδαύρῳ Ἐθνικῇ Συνέλευσις ἔπαυσε τὰς ἐργασίας της, καὶ ἐνεπιστεύθη ὅλας τὰς δυνάμεις εἰς δικτατωρικὴν κυβέρνησιν, ὀνομάσασα πρόεδρον αὐτῆς τὸν Ζαΐμην. Ἄμα ἐγκαθιδρύθη ἡ δικτατωρικὴ αὐτῆς κυβέρνησις, σκέψις ἐγένετο περὶ ἐκλογῆς γενικοῦ ἀρχηγοῦ τῶν ρουμελιωτικῶν στρατευμάτων καὶ Ἰδού, πρῶτος ὁ πρόεδρος Ζαΐμης προβάλλει... ποῖον; τὸν ἐχθρόν του Καραϊσκάκη. Ἐκλέγεται πάραυτα ὁ προβληθεὶς παμφηφεὶ μεταπέμπεται αὐθημερὸν εἰς τὸ κυβερνητικὸν συμβούλιον τὸν προὔπαντᾶ ὁ Ζαΐμης ἐρχόμενον. «Ἡ πατρίς», τῷ λέγει, «ἀπαιτεῖ σήμερον τὴν ἑνωσίν μας. — Τὴν ἀπαιτεῖ», ἀποκρίνεται καὶ ὁ πατριώτης Καραϊσκάκης, καὶ πίπτει ἀμέσως ἐνώπιον ἐμοῦ καὶ τῶν λοιπῶν μελῶν τῆς κυβερνήσεως εἰς τὰς ἀνοικτὰς ἀγκάλας τοῦ προέδρου, ὁ ὅποιος τὸν ἐνδύει πάραυτα, ἐν ὀνόματι τῆς Κυβερνήσεως, ὅλην τὴν κατὰ τὴν Στερεὰν Ἑλλάδα στρατιωτικὴν παντοδυναμίαν, καὶ, μετὰ τὴν λαμπρὰν εὐγλωττίαν, μετὰ τὴν ὁποίαν τὸν ἐπροίκισεν ἡ φύσις, ἀποδίδει τὸν δίκαιον ἔπαινον εἰς τὴν στρατηγικὴν του ἐμπειρίαν. Οἱ δύο Ἕλληνες, ἐπίσης καὶ οἱ δύο μεγαλόψυχοι, δὲν εἶδαν τὴν ὥραν ἐκείνην, παρὰ τὴν πατρίδα, μόνην τὴν πατρίδα.

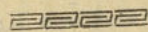
Ἡ πράξις αὐτῆ, ἀκροαταί, δὲν εἶναι μόνη ἱκανὴ νὰ κινήσῃ τὸν θαυμασμόν καὶ τὸ σέβας πάσης εὐγενοῦς καὶ φιλοπάτριδος καρδίας πρὸς ἀμφοτέρους; Ἄλλὰ πόσαι ἄλλαι πράξεις ὑψηλῆς φύσεως εὐρίσκονται διεσπαρμέναι εἰς τὸ μακρὸν καὶ πατριωτικὸν στάδιον τῆς πολιτικῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ τούτου ἀνδρός!

Ἄν καὶ ὡς Ἕλληνας καὶ ὡς ἄνθρωπος τοῦ ἀγῶνος καὶ ὡς στενὸς τοῦ ἐνδόξου Ζαΐμη φίλος θρηνῶ τὴν ὥραν ταύτην, νικώμενος

ἀπὸ τὴν ἀδυναμίαν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, δὲν ἀνέβηκα ὅμως εἰς τὸ βῆμα τοῦτο ἐπὶ σκοπῷ οὔτε ἐγὼ νὰ θρηνησῶ, οὔτε τὸ ἀκροατήριόν μου νὰ κινήσω εἰς θρήνους· ὅχι· τὰ δάκρυα εἶναι διὰ τοὺς θνητούς, δὲν εἶναι διὰ τοὺς ἀθανάτους· καὶ ἀθάνατοι εἶναι ὅσοι παρέλαβον ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους τῶν τὴν πατρίδα δούλην, καὶ τὴν παραδίδουν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τῶν ἐλευθέρων.

Ὅταν χιλιάδες καὶ μυριάδες Σικελιωτῶν, ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν, συνώδευαν εἰς τὸν τάφον τὸν ἐλευθερωτῆν τῆς πατρίδος τῶν Τιμολέοντα*, ἐφαίνοντο, λέγει ἡ ἱστορία, τελοῦντες ἐορτὴν μᾶλλον ἢ κηδεῖαν· ὅλοι ἦσαν λαμπροφορεμένοι, ὅλοι εἶχαν τὰς κεφαλὰς τῶν στολισμένας μετὰ τῆς χαρᾶς τοὺς στεφάνους. Τοιαύτην φαντάζομαι καὶ ἐγὼ τὴν σημερινὴν κηδεῖαν, ἂν καὶ δικαίως τὴν βλέπω ὅλην κατήφειαν, ὅλην θρήνους· διότι βλέπω ὅτι ἓνας ἀπὸ τοὺς προωρισμένους εἰς τὸ νὰ μεταδιβάσῃ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀφ' οὗ ἐτελείωσε τὸ ἄνωθεν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευθὲν τῆς παλιγγενεσίας ἔργον, μεταβαίνει σήμερον ἀπὸ τὴν θνητότητα, τὴν ὁποίαν ἐλάμπρυνεν, εἰς τὴν ἀθανασίαν, ἢ ὅποια τὸν περιμένει. Καί, ἡ παραπομπὴ τοῦ Ζαΐμη δὲν γίνεται εἰς τὴν γῆν, ἂν καὶ φαίνεται γήινος· γίνεται εἰς τὸν οὐρανόν· καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν δὲν ὑπάρχει οὔτε λύπη, οὔτε θρήνος, ἀλλὰ χαρὰ ἀμείωτος καὶ ἐτελεύτητος.

5 Μαΐου 1840.

II. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

Ὁ γέρος.

Παύλου Νιρβάνα.

Ἦτο σταματημένος καὶ αὐτός, μετὰ τὸ πλῆθος, εἰς τὸ πεζοδρόμιον κι' ἐκοίταζεν. Ἐνοῖταζε παρελαύνοντα τὰ στρατεύματα, ποὺ ἐπέστρεφαν ἀπὸ τὸ Ζάππειον (1).

Εὐσταταεῖς, υπερέφηνοι, μετὰ τὰ ὄπλα στεφανωμένα ἀπὸ κλά-

(1) μετὰ τὴν στρατιωτικὴν ἐπιθεώρησιν, ἧτις ἐγένετο ἐν Ἀθήναις τὴν 15ην Νοεμβρίου 1919 πρὸς πανηγυρισμὸν τῆς συνάψεως τῆς πρὸς τὴν Βουλγαρίαν συνθήκης τοῦ Νεῖγυ.

δους ἐλαίας, ἐπερνοῦσαν οἱ στρατιῶται τῶν ὀκτῶ τελευταίων ἐτῶν. Εἶχαν φύγει μίαν μακρυνήν ἡμέραν ἀπὸ τὰς ἐστίας των, ἐδημιούργησαν μίαν μεγάλην πατρίδα, καὶ ἐπέστρεφαν. Πόσον ἀπλὴ ἢ ἱστορία των! Ἐπέστρεφαν φέροντες ἀναμμένην τὴν λαμπάδα τῆς Ἀναστάσεως πρὸς τὰς ἀκρωρείας, πρὸς τοὺς κάμπους, πρὸς τοὺς αἰγιαλοὺς, πρὸς τὴν Ἑλλάδα. Εἶχαν κάμει τὸν κύκλον τῆς τιμῆς, τοῦ καθήκοντος, καὶ τῆς θυσίας, τὸν ἱερώτερον δηλαδὴ κύκλον τῆς ζωῆς. Καὶ ἐπέστρεφαν. Ῥεῦμα ἡρωϊκῆς νεότητος, ποῦ ἐκυλοῦσεν ἐπάνω εἰς τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον, σκορπίζον ὀλόγυρά του ὕλας τὰς δροσερότητας τῶν ἀγνῶν καὶ καθαρῶν νερῶν, ποῦ πηγάζουσι ἀπὸ μίαν κορυφὴν καὶ χύνονται γάργαρα ν' ἀρδεύσουσι τοὺς κάμπους, νὰ τοὺς πρασινίσουσι μὲ τὴν νέαν βλάστησιν. Ῥεῦμα κρυστάλλων καὶ ἔρρεεν.

Ἀπὸ ποῦ ἤρχοντο; Ἀπὸ τὴν Πατρίδα. Ποῦ ἐπήγαιναν; Πρὸς τὴν Πατρίδα. Ἀρχὴ καὶ τέλος ἡ Πατρίς. Κι' ἐπερνοῦσαν. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι θὰ ἔλθουν κατόπιν των. Εἰς τὸν δρόμον, ἀπὸ τὸν ὅποιον ἤρχοντο, ἔμειναν ἄλλοι, οἱ ὅποιοι δὲν θὰ ἐπιστρέφουσι ποτέ. Αὐτοὶ μένουσι ἐκεῖ, φρουροὶ εἰς τὸν αἰῶνα τῆς ἐλληνικῆς γῆς ποῦ ἠγοράσθη μὲ τὸ αἷμά των. Καὶ τὴν φρουροῦν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν, τὴν φρουροῦν νεκροί, ἀγρυπνοὶ νεκροί. Βέβηλον πόδι δὲν θὰ πατήσῃ ποτὲ ἐκεῖ, ὅπου κοίτονται αὐτοί. «Οἱ νεκροὶ σηκωθῆτε!» θὰ σαλπίσῃ ἢ σάλπιγξ τοῦ κινδύνου. Καὶ οἱ νεκροὶ θὰ σηκωθοῦν πρῶτοι. Διότι, ἂν ἔμειναν ὀπίσω, δι' αὐτὸ ἔμειναν.

Ἔτσι ἐπερνοῦσε χθὲς τὸ πρῶτὸ ὑπὸ τὰ φιλήματα ἑνὸς ἡλίου, ὁ ὅποιος ποτὲ δὲν ἀνέτειλε λαμπρότερος, ἑνὸς ἡλίου ποῦ ἔπλεκε καὶ αὐτὸς χρυσᾶ στεφάνια διὰ τοὺς γενναίους, ἔτσι ἐπερνοῦσεν ἡ Ἑλλάς τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τὸν ἀθηναϊκὸν δρόμον.

Καὶ ἦτο σταματημένος εἰς τὸ πεζοδρόμιον, κι' ἐκοίταζεν, ὁ γέρος. Ἐνας γέρος! Ἦτον ὁ ἄνθρωπος ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν καὶ ὁ ἄνθρωπος τῶν παλαιῶν ἡμερῶν. Τὰ μάτια του εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα διὰ τὴν ὅποιαν ἐκλαίσαμεν. Τὴν εἶχαν ἰδῆ εἰς χρόνους καὶ χρόνους. Χρόνους δυστυχίας, ἐντροπῆς, κοπετῶν, σπαραγμῶν, ψυχορραγημάτων. Εἶχαν ἰδῆ τὴν Ἑλλάδα τῶν μεγάλων λόγων καὶ τῶν μεγάλων ἀπογνώσεων, τῶν ἀπογνώσεων τῆς κάθε στιγμῆς καὶ τοῦ κάθε δευτερολέπτου. Καὶ πάλιν τὴν Ἑλλάδα τὴν καταπίνουσαν τὴν γλῶσσάν της ὑπὸ βράσιματα, εἰρωνείας, προπηλακισμοῦ. Τὴν Ἑλλάδα δεχομένην τὸν τίτλον τοῦ «ἐσχάτου τῶν ἐθνῶν» ἀπὸ

τὰ χεῖλη ἡγεμόνων, τὴν Ἑλλάδα μειδίμα τῶν ἐχθρῶν της, καὶ μὸν τῶν φίλων της. Αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχαν γνωρίσει τὰ μάτια αὐτά, καὶ αὐτὴν τὴν Ἑλλάδα εἶχε ζήσει, εἰς τὰς μακρὰς καὶ τὰς πικρὰς τοῦ ἡμέρας, ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν.

Καὶ ποῖαν Ἑλλάδα ἐδλεπαν τώρα τὰ μάτια του; Ἐνας θρίαμβος ἐπερνοῦσεν ἐμπρὸς του... Καὶ τὸ χεῖρι του ὑψώθη τρεμάμενον μίαν στιγμὴν, καὶ ἡ λευκὴ ἐκεῖνη κεφαλὴ ἔμεινε ἀσκεπῆς καὶ κύπτουσα, ὅπως εἰς τὴν διάδοσιν τῶν Ἀγίων Μυστηρίων. Κανεὶς δὲν τὸν ἐπρόσεξεν, ὅταν δύο δάκρυα ἐκύλησαν ἐπάνω εἰς τὰ ῥιχνὰ μάγουλά του, ἐπὶ τῶν ὁποίων ὁ θάνατος εἶχεν ἀπλώσει τὴν ὄχραν σκέπην του.

Ἐπειτα ὁ γέρος, ὁ παλαιὸς τῶν ἡμερῶν, ἐκινήθη. Τὸν εἶδα ν' ἀπομακρύνεται μὲ γοργὸν βῆμα, καὶ, ὅταν ἐφαντάσθη ὅτι δὲν τὸν ἐπρόσεχε μάτι ἀνθρώπου, ὑψωσε τὰ θολὰ του μάτια πρὸς τὸν οὐρανὸν κι' ἔκαμε τὸ σημεῖον τῆς προσευχῆς.

Κι' ἐπροχώρησε πάλιν ὁ γέρος, καὶ τὸν ἔχασα εἰς τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξοχικῆς λεωφόρου καὶ μέσα εἰς τὰς σκιὰς τῶν δένδρων. Ποῦ ἐπήγαινε ἄρά γε; Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ. Ἐπήγαινε ν' ἀποθάνῃ, ὅπως ἀπέθανεν ὁ Συμεὼν, ὁ γέρον ὁ παλαιός, ὁ γέρον ὁ πολίος, ὁ πλήρης ἡμερῶν, ὁ ὅποιος εἶδε τὸ «θαυμάσιον» τοῦ Κυρίου.

16 Νοεμβρίου 1919.

Παρέλασις.

Ἀναστασίου Πεζοπόρου.

Νύκτα. Εἰς τὸν κεντρικὸν δρόμον τῆς πόλεως περνοῦν ἐπιστρέφοντες ἔφεδροι ἀπὸ τὸν πόλεμον. Ἴππεῖς εἶναι. Παρελαύνουσι ὡς ζωντανὰ εἰκόνας θλίψεως ὑπὸ τὸ νυσταγμένον φῶς τῶν ηλεκτρικῶν λαμπτήρων. Δέκα λεπτὰ διήρκεσεν ἡ διέλευσις των. Ὅλοι των φέρουσι τὴν σφραγίδα τῆς μακρᾶς, τῆς ἡρωϊκῆς, τῆς πονεμένης ἐκστρατείας, τὸ ὀδυνηρὸν τέλος τῆς ὁποίας κανεὶς δὲν ἀνέμενε.

Διαφορετικὰ ἠθέλαμεν νὰ ὑποδεχθῶμεν τὰ παλικάρια μας. Μὲ θάκη, ἀλλὰ φωτιζόμενα ἀπὸ τὴν αἴγλην τῆς νίκης, ἡ ὅποια ἔχει ὑπερτέραν ὁμορφίαν καὶ ἀπὸ τὴν τοῦ ἀδάμαντος. Ἡ νίκη αὐτὴ

θὰ ἦτο ἡ ὀριστικὴ ἐπισφράγις τῶν ἐπὶ αἰῶνας ἀγώνων τῆς φυλῆς μας. Θὰ μᾶς ἦνοιγε τὸ μέλλον ὑπέρλαμπρον. Ἐλευθεροὶ εἰς τὴν μεγάλην πατρίδα θὰ ἐζούσαμεν ὅλοι. Ἔργασαι εὐρύταται, βιομηχανία, γεωργία, γράμματα, τέχναι, ἐπιστήμαι, ἐπιχειρήσεις θὰ ἐπλεόναζαν. Κύριοι τῆς ἀνατολικῆς Μεσογείου θὰ ἦμεθα, κάτοχοι τῆς μεγάλης πατρίδος, ἐλευθεροὶ καὶ ἀνεξάρτητοι. Ἄλλὰ...

Μὲ δδύνην, ἀλλὰ καὶ μὲ ἀγάπην ἐβλέπαμεν ἄφωνοι τὸ πικρὸν θέαμα τῶν ἱππέων, ποῦ ἐπανεκαμπτον σκυθρωποί, μὲ κυρτοὺς τοὺς ὄμους, κατεδασμένα τὰ μάτια. Μαῦρα, ἰσχνὰ ἦσαν τὰ πρόσωπά των, σχισμένον τὰ πολυπαθεῖς χαλὶ των, τὴν σκόνην, τὴν στάκτην τῆς Μικρᾶς Ἀσίας ἔφερον ἐπάνω των. Καὶ αὐτὰ τὰ ἄλογα ἐσύροντο μὲ ἐπιμήκη τὸν μακρὸν λαιμόν των, ἀγωνίαν εἶχαν οἱ ὀφθαλμοὶ των. Βραχέα, ἀλλὰ ἐξυπνα ἀλογάκια τῆς ἐλληνικῆς γῆς ἦσαν. Μακρυὰ, πολὺ μακρυὰ εἶχαν πάει, θριαμβευτικὰ ἐχλιμίντρισαν μέχρι τῶν ὄχθων τοῦ Σαγγαρίου, καὶ τώρα ἐπανήρχοντο πτοημένα. Ἐφαίνοντο σὰν νὰ ἤθελαν ν' ἀποφύγουν τὰ ἠλεκτρικὰ φῶτα, τὰ βλέμματα ἡμῶν, τὴν κίνησιν τῆς πόλεως, καὶ νὰ κρυδοῦν εἰς κάποιαν μικρὰν κοιλάδα. Καὶ αὐτὰ ἄλλην ἐπάνοδον θὰ ἤθελαν. Εἰς τὸν ἴδιον ἐκεῖνον κεντρικὸν δρόμον, πρὸ ὀλίγων ἐτῶν ἀκόμη, εἶχε παρελάσει νικητὴς καὶ τροπαιοῦχος ὁ στρατὸς ἀπὸ τοὺς ἥρωικοὺς πολέμους τοῦ 12, τοῦ 13, τοῦ 18, τοῦ 20. Τί ῥίγη ἔθνικῆς ὑπερηφανείας ἦσαν ἐκεῖνα! Νὰ τὰ ἐνθυμῆται κανεὶς γίγας γίνεται. Ὁ ἀσθενέστερος δυναμώνει. . . Καὶ τώρα. . .

Ἀνάμεσα τῶν ἱππέων ἐσύροντο ποῦ καὶ ποῦ ὀλίγα ἄλογα χωρὶς ἀναβάτην. Τὰ ἔδλεπε κανεὶς ὡς τὸν θλιβερώτερον τόνον τῆς εἰκόνας. Τί ἀπέγιναν οἱ ἱππεῖς των; Μονάχα τὰ πεδία, τὰ ὄρη καὶ αἱ χαράδραι τῆς ἐλληνικῆς Μικρασίας θὰ γνωρίζουν. Εὖρον ἥρωικὸν θάνατον, ἢ σύρονται εἰς τὴν κατασχύνην τῆς αἰχμαλωσίας;

Αἰφνης φῶς γλυκύτητος διεχύθη εἰς τὴν πένθιμον εἰκόνα. Εἰς τὴν ἀγκαλιὰν ἱππέως εἶδαμεν ὅλοι κάτι ἀπροσδόκητον. Ἰψήλδος ἔφιππος ἀνὴρ ἐκρατοῦσε μὲ στοργὴν ἓνα κοριτσάκι στὰ γόνατά του. Δὲν θὰ ἦταν ὀκτῶ ἐτῶν. Τὸ παιδί ἀκουμποῦσε εἰς τὸν ἀνδρικόν βραχίονα, καὶ ἐκπληκτον, σαστισμένον, γοητευμένον, ἐκοίταζε. Θὰ ἔλεγε κανεὶς πῶς ὄνειρον ἔδλεπε: τὰ φῶτα, τὸν μακρὸν δρόμον μὲ τὰ ὑψηλὰ σπίτια, τὰς κυρίας, τοὺς κυρίους, τὰ αὐτοκίνητα καὶ τὰ ἄμαξια. Ἄθῳρον νῆπιον, ὅποῖον τρόμον θὰ ἐδοκίμασεν εἰς

τὴν καρδούλαν του ἐν μέσῳ καταστροφῶν, δηλώσεων, πυρκαϊῶν, πυροβολισμῶν, κανονιοβολισμῶν, αἱμάτων, πνιγμῶν, φρικαλεοτήτων. Εἶχε λησμονήσει ὅλα τὰ φοβερά καὶ ἐδέχετο τὰς νέας ἐντυπώσεις εὐχαριστημένον, μὲ ὄλην τὴν χρυσὴν ἀφέλειαν τῆς ἡλικίας του, δοκιμάζον συγχρόνως τὸ αἶσθημα τῆς ἀσφαλείας εἰς τὴν σταθερὰν ἀνδρικήν ἀγκάλην, ἐπάνω εἰς τὸ ἄλογον. Μάτια θεατῶν ἐδάκρυσαν εἰς τὴν σταγόνα ἐκείνην τῆς γλυκύτητος καὶ τῆς τρυφερότητος μέσα εἰς τὴν ὄλην εἰκόνα τῆς θλίψεως. Αἱ γυναῖκες συνεκινήθησαν περισσότερο καὶ ἐξεδήλωσαν τὴν εὐαισθησίαν των μὲ αὐθορμήτους κινήσεις: χέρια, μανδηλάκια ἐπροτάθησαν πρὸς τὸ ἄθῳρον παιδάκι, θῦμα τῶν σφαλμάτων μας. Ἦσαν αἱ χειρονομίαι ἐκεῖναι θωπεῖαι, φιλήματα παρηγορίας, ἐνθαρρύνσεως, ὁμαδικοῦ πόνου, ἐνδιαφέροντος, Τὸ κοριτσάκι ὅμως δὲν ἠγνόησε τίποτε. Ἐφευγεν εἰς τὴν ἀγκαλιὰν τοῦ ἱππέως μὲ ἐκστατικὰ βλέμματα. Ἦκουσα ἡλικιωμένον κύριον νὰ λέγη ψιθυριστά: «Ἡ φυλή μας, ποῦ δὲν πεθαίνει ποτέ».

10 Σεπτεμβρίου 1922.

Ἐρύψαλα.

Δημ. Γρ. Καμπούρογλου.

Ὅταν περιπατῶ καὶ παρ' ὀλίγον νὰ μὲ κτυπήσῃ καμμία ἄμαξα, λέγω μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄμαξάδες;» Καὶ ὅταν εἶμαι ἐφ' ἄμαξης καὶ παρ' ὀλίγον νὰ κτυπήσῃ ἡ ἄμαξά μου κανένα διαβάτην, λέγω πάλιν μέσα μου: «Στραβοὶ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι;»

Τὸ καθήκον ἐχάρισεν εἰς τὸν δειλὸν τὴν ἀνδρείαν καὶ ἀφήρεσεν ἀπὸ τὸν ἀνδρεῖον τὴν ἀγριότητα.

Τὸ ἐλληνικὸν πνεῦμα κατέπεσε διαρκούντος τοῦ σκότους τῆς δουλείας ἄλλ' ὑψώθη ἡ ψυχὴ.

Ὅλα τὰ βάσανα ἐνὸς πτωχοῦ τὰ ἔχει ὁ φιλάργυρος, μόνον ποῦ δὲν δανείζεται.

Γνώμαι.

Ἄδαμαντίου Κοραΐ.

Οἱ πιστοὶ φίλοι τρέχουσιν εἰς τὸν κίνδυνον τοῦ φίλου· οἱ κήλακες δὲν φαίνονται, πλὴν ἀφοῦ περάσῃ ὁ κίνδυνος.

Ὅστις δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ κακόν, καὶ δὲν τὸ ἐμποδίζει, εἶναι μᾶλλον ἔνοχος, παρ' ἑκείνον, ὅστις τὸ πράττει.

Δύο φορές ἔχει δίκαιον, ὅστις προβάλλει τὸ δίκαιόν του ἀπαθῶς καὶ μετριοφρόνως.

Ἄσυγκρίτως μεγαλυτέρα ἐλεημοσύνη εἶναι τὸ νὰ κόπη τις τὰς αἰτίας τῆς πτωχείας, παρὰ νὰ τρέφῃ πτωχοὺς.

«Ἀδελφός ὑπὸ ἀδελφοῦ βοηθούμενος, ὡς πόλις ὀχυρὰ καὶ ὑψηλὴ, ἰσχύει δὲ ὡσπερ τεθεμελιωμένον βασίλειον» εἶναι λόγια τοῦ σοφοῦ Σολομῶντος, βεβαιωμένα ἀπὸ τὴν καθημερινὴν πείραν.

1800—1832.

Στοχασμοί.

Ἀνδρέου Λασκαράτου.

Μὴν κάμης χάρη τοῦ ἀχάριστου, γιὰ νὰ μὴν τὸν κάμης ἐχθρό σου. Τὸ χρέος τῆς εὐγνωμοσύνης τὸν βραίνει καὶ τὸν κακίωνει.

Ὁ καλὸς καὶ τίμιος ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν σὰ μιὰ χάρη, καὶ σὰν ἓνα δάνειον. Ὁ κακὸς ἄνθρωπος δέχεται τὴν εὐεργεσίαν ἀπλῶς μόνον ὡς ὠφέλειάν του.

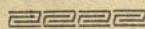
Θέλεις νὰ σκᾶς τὸν ἐχθρό σου; Γενόσουνε πάντα καλύτερος.

Ὅποιος θέλει, βρίσκει καιρὸ. Ὅποιος δὲ θέλει, βρίσκει πρόφασιν.

Καὶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακὰ περνοῦνε.

Ὅποιος γνωρίζει νὰ ἔχῃ δίκιο, ἔχει κρυφὴ δύναμη. Ἐκεῖνο ποῦ τότε τοῦ χρειάζεται εἶναι τὸ θάρρος. Ἡ τόλμη ὑπὲρ τοῦ δικαίου καὶ τῆς ἀληθείας δὲν εἶναι αὐθάδεια.

Ἐγράφησαν τὸ 1884.

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ.

Δημῶδεις.

Ἀγαθοεργία. Κάμε καλὸ κι' ἄς κοίτεται σὰν νᾶσπειρες σιτάρι, ὅπου τὸ ρίχνεις εἰς τὴ γῆ κι' ὑστερα βρίσκεις χάρη.— Κάμε τὸ καλὸ, καὶ ρίξ' το στὸ γιαλὸ.

Ἄδικία. Ἄδικιᾶς σπειρὶ σπαρμένο, κι' ἂν φυτρώσῃ, δὲν σταχιάζει.— Ἄδικομαζωμένα, ἀδικοσκορπισμένα.— Ἄνεμομαζώματα, ἀνεμοσκορπίσματα.

Ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Ὅταν λέγῃς τὴν ἀλήθειαν, τὸ Θεὸ ἔχει βοήθειαν.— Ἡ ἀλήθεια πλέει σὰν τὸ λάδι στὸ νερό.— Γέλασες καὶ γιομάτισες, μὰ δὲν θὰ δειλινίσῃς.

Ἀλληλοβοήθεια. Τὸνα χέρι νίδει τᾶλλο καὶ τὰ δυὸ τὸ πρόσωπο.— Βάστα με νὰ σὲ βαστῶ, ν' ἀνεθοῦμε στὸ βουνό.— Ὅποιος δὲν ξέρει νὰ βοηθᾷ, μένει κατὰμονος καὶ δυστυχᾷ.

Ἀλόγιστος ἐνέργεια. Ὅποιος δὲ βλέπει ποῦ πατεῖ, στὴ λάσπη θὲ νὰ πέσῃ.

Ἀνταπόδοσις. Ὁ καθέννας, ὅπως δουλεύει, πληρώνεται.— Ὁ Θεὸς ἀργεῖ, ἀλλὰ δὲν λησμονεῖ.

Βία. Ὅποιος τρέχει στὴν ἀρχή, γρήγορ' ἀποσταίνεται.— Ὅπου βιάζεται πολλὰ, πίσω ἀπομένει.— Ὅποιος βιάζεται, σκοντάφτει.— Ἡ βιάσῃ ψήνει τὸ ψωμί, μὰ δὲν τὸ καλοψήνει.— Ὅσο βιάζετ' ἡ γριά, τόσο κόβει τ' ἡ κλωστή.— Τὸ γλήγορο καὶ τὸ καλὸ δὲν πᾶν μαζὶ τὰ δυὸ.

Γερόντων πείρα. Ἄκουε γέρου συμβουλή, καὶ παιδεμένου γνώμη.— Ἄν δὲν ἔχῃς γέρο, δὸς κι' ἀγόρασε.

Γλωσσομάθεια. Ὅσες γλώσσες ἔχει ὁ ἄνθρωπος, τόσα κεφάλια ἔχει.

Ἀνοπιστία-Εὐπιστία. Ἄπ' ὅσα ἀκούσῃς, τὰ μισά, κι' ἀκόμα παρακάτω.— Ἄκουέ τα οὔλα κι' ὅσα θέλεις πιστεύε.— Ὅπ' ἀκοὸς πολλὰ κεράσια, βάστα καὶ μικρὸ καλάθι.— Παίζει ὁ λύκος μὲ τ' ἄρνι, γυρίζει ὁ λύκος, τρώει τ' ἄρνι.— Ὅποιος θέλει νὰ γελειέται, βρίσκει νὰ τὸν γελοῦν.

Ἐλλειψίς σχεδίου. Κόβει ὁ βλάχος τὸ τσαροῦχι κι' ὅπου βγάλῃ ὁ Θεὸς τὴ μύτη.

Ἐξέων δύναμις. Κι' ἡ ἀνθρωπιὰ συνήθεια εἶναι κι' ἡ τάξη γονικιά 'ναι.—Ὁ βλάχος ἄρχος κι' ἂν γενῆ, πάλι βλαχίεσ μωρίζει.—Τῆ γύφτισσα τὴν ἔκαναν βασίλισσα κι' ἐκείνη κόσκινο θυμάται.

Ἐπιπολαιότης. Ἄσπρο χαρτί, μαύρα γράμματα.

Ἔργασία-ἀργία. Ἡ δουλειὰ νικάει τὴ φτώχεια.—Ἐκατσε ἡ δουλειὰ στὴν πόρτα κι' ἐκυνήγησε τὴ φτώχεια.—Ὁ δουλευτῆς ποτέ του δὲν πεινάει.—Ἡ πείνα περνᾷ ἀπὸ τὸ κατώφλι τοῦ δουλευτῆ, καὶ μέσα δὲν μπαίνει.—Ὅποιος περπατεῖ μωρίζει, κι' ὁποῦ κάθεται βρωμᾷ.—Ἡ ἀργία γεννᾷ κάθε ἁμαρτία.—Ὁ ἀργὸς κάθε μέρα τὸ ἔχει γιορτῆ.

Εὐγένεια. Ἄν χάθησαν τὰ χρήματα, ἡ ἀρχοντιά ἀπομένει.—Ἡ ἀρχοντιά μωρίζει ἀπὸ μακρυά.—Βασιλικός, κι' ἂν μαραθῆ, τὴ μυρουδιά τὴν ἔχει.—Τὸ διαμάντι, καὶ στὴν κοπριά νὰ τὸ βίξῃς, πάλι διαμάντι εἶναι.

Ἐχεμυθία. Βάλε κλειδί στὴ γλῶσσά σου.—Ὅποιος βαστάει τὴ γλῶσσά του, σώζει τὴν κεφαλή του.—Τὰ δόντια τᾶδωσε ὁ Θεὸς γιὰ νὰ κρατοῦν τὴ γλῶσσα.—Τὰ λόγια σου, πρὶν νὰ τὰ πῆς, μέτρα τα ἕνα-ἕνα, καὶ τῆς καρδιάς σου τὰ κλειδιά μὴ δίνῃς στὸν καθένα.

Θεῶ πίστις. Ὁ Θεὸς εἶναι ψηλά, μὰ βλέπει χαμηλά.—Ἄρνι ποῦ βλέπει ὁ Θεός, ὁ λύκος δὲν τὸ τρώγει.—Δὲν ἔχει ὁ φτωχός, μὰ ἔχει ὁ Θεός.—Μὴν ἀπελπίζῃς ἄνθρωπο μὲ τὴ δική σου γνώση, γιατί δὲν ξέρεις ὁ Θεὸς τί ἔχει νὰ τοῦ δώσῃ.

Κενοδοξία. Εἶναι καὶ μικρὸ τ' ἄρνι, ἔχει καὶ πλατειὰν οὐρά.

Λαιμαργία. Ἡ γάτα γιὰ τὸ φάρι ἐπούλησε τ' ἄμπέλι τῆς.—Ἡ γοῦλα* κάστρα καταλεῖ καὶ κάστρα ξολοθρεύει.

Ματαιοδοξία. Κι' ὁ κοῦρος* μας ἠθέλησε ἀηδόνι νὰ τὸν ποῦνε.

Μεμψιμοιρία. Τῶνα τοῦ βρωμᾷ καὶ τᾶλλο τοῦ μωρίζει.

Νωθρότης. Κλωσσᾷ τ' αὐγά του.—Ἀργακίνητο καράδι κάθε χρόνο καὶ ταξίδι.

Οἴησις νεωτέρου ἐνώπιον πρεσβυτέρου. Ἡ ἄλεπού ἑκατὸ χρονῶ καὶ τᾶλεπούδια ἑκατὸ δέκα.—Ἄλλοιῶς, βαδᾷ*, τὸ κόσκινο, ἄλλοιῶς καὶ τὸ πλαστήρι.—Ἐλα, παπποῦ, νὰ σὲ δείξω τὰ πατρογονικά σου.

Ονηρία. Ὅποιος βαρειέται, πολλὰ στερεύεται.—Ἀκαμάτης νιός, γέρος διακονιάρης.—Ἀκαμασιά, σπιτιοῦ ξεθεμελιώστρα.—Ἄν πεινάῃ ὁ ἀκαμάτης, ψυχοπόνεσι δὲν ἔχει.—Ἡ ὄκνιὰ παιδιὰ δὲν κάνει, κι' ἂν τὰ κάμη, δὲν φελοῦσι.—Ἄνθρωπος βαριορί-

ζικὸς ἀτὸς του κι' ἀπατὸς του, κάνει κακὸ τῆς μοίρας του ποῦ δὲν τὸ κάνει ὁ ἐχθρὸς του.

Ὄξυθυμία. Τὰψὺ* ξεῖδι τ' ἀγγειό του βλάθει.

Ὀκληρῶν αἰτήσεις. «Νά, κουμπάρε, πάπλωμα.—Δὸς μου καὶ κρεββάτι». || «Δὲ σοῦ δίνω, γριά, ψωμί.—Βρέξε μού το στὸ ζουμί». || Τὴ φιλιὰ τοῦ γυρεψούλη μὴν τὴ πιθυμᾷς ποτέ σου.

Παλιμβουλία. Ἄλλα λέει τὸ βραδύ, κι' ἄλλα κάνει τὸ πρωί.

Πλεονεξία. Τὸ πολὺ τὸ διάφορο τρώει καὶ τὸ κεφάλι.—Ποῦ γυρεύει τᾶλλο, χάνει καὶ τὸ πέταλο.—Κι' ἀπὸ τ' αὐτὸ μεράδι.—Τ' ἀχόρταγοῦ τὸ μάτι χορταίνει το τὸ χῶμα.

Πολυαρχία. Ὅπου λαλοῦν πολλοὶ πετεινοὶ ἀργεῖ νὰ ξημερώσῃ.—Οἱ πολλὲς γνῶμες βουλιάζουν τὸ καράδι.—Δυὸ κεφάλια σ' ἕνα φέσι δὲν χωροῦνε.

Πολυπραγμοσύνη. Ποῦ κυνηγᾷε δυὸ λαγούς δὲν πιάνει οὔτε τὸν ἕνα.—Δυὸ χειμωνικά* σὲ μιὰ μασχάλη δὲν βαστιοῦνται.

Πονηρῶν συναναστροφή. Ὅποιος ἀνακατεύεται μὲ τὰ πῖτουρα, τὸν τρῶν οἱ κότες.—Ὅποιος πάει στὸ βάλτο νὰ κυνηγήσῃ, θὰ λερωθῆ.

Πονηρῶν συνάντησις. Εἶδ' ὁ γύφτος τὴ γενιά του κι' ἀναγάλλιασ* ἡ καρδιά του.—Ἀγάπα ἡ Μάρω τὸ χορό, ἤρε κι' ἄντρα χορευτῆ.—Ἐκύλισεν ὁ τέντζερης καὶ βρῆκε τὸ καπάκι.—Σαράντα χρόνια γύρευεν ἡ μουτζαλιά* τὴ λάσπη.—Ἐμαζεῦτηκαν οἱ κάργες κι' ἔκαναν τὸν κοῦκο ἀφέντη.—Σὴν δὲν ὁμοιάζανε, δὲν συμπεθεριάζανε.

Πρόνοια καὶ ἀπρονοησία. Δεμένος ὁ γαῖδαρος, ἀναπαμένος ὁ νοικοκύρης.—Κάλλιο γαῖδουρόδενο, παρὰ γαῖδουρογύρευε.—Σφάλα τὸ σπῖτι σου, γιὰ νὰ μὴν κἀνης κλέφτη τὸ γείτονά σου.—Δεῖρε τότε γιὰ τ' αὐτό, νὰ μὴν πάρῃ καὶ τὴν κότα.—Ὁ διάβολος ἔχει πολλὰ ποδάρια.—Ἄφραγος κῆπος, ἔρμα τὰ λάχανα.—Στερνή μου γνώμη, νὰ σ' εἶχα πρῶτα.

Προσαρμογὴ εἰς περιστάσεις. Ἄφες ἐκεῖνα ποῦ ἤξερες καὶ πιάσ' αὐτὰ ποῦ βρῆκες.

Πτωχαλαξονεῖα. Πότ' αὐγά, πότε τυρί, δὲν μᾶς λείπει ἡ ἄρτυμή.—Γιὰ ιδέστε με, γειτόνισσες, πλεμόνια τηγανίζω.

Σύνεσις. Τὰ γράμματα εἶναι καλά, μὰ νᾶχῃς νοῦ καὶ γνώση.—Κάλλιο γνώση παρὰ γρόσι.—Ἡ γνώση περνᾷ τὴν ἀνδρεία.—Μὲ γνωστικὸ κάτσε καὶ νηστικὸς σῆχω.

*Αλ.εξ. Γ. Σαοῦ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου.

Ἵποκρισία. Οὔτε γάτα ἦτανε, οὔτε ζημιὰ ἔκανε.—Ἄφησ' ὁ Γιάννος τὴν κλεψιά κι' ἐπιασέ τὸ ζευγάρι.

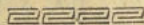
Φαντασιοκοπία. Ὁ Μανώλης μὲ τὰ λόγια κτίζει ἀνώγεια καὶ κατώγεια.—Ἄπιαστα πουλιά, χίλια στὸν παρᾶ.— Ἄς τὰ σφουγγᾶτα γι' αὔριο, ψωμί νὰ φᾶμε ἀπόψε.—Μὲ τὸν νοῦ πλουτύνει ἡ κόρη, μὲ τὸν ὕπνο ἡ ἀκαμάτρα.

Φιλαργυρία. Γιὰ τὸ καρφί χάνει καὶ τὸ πέταλο.—Κι' ἀπὸ τὴ μύιγα ξύγκι βγάζει.—Αὐγὸ κι' ἂν πάρης ἀπ' αὐτόν, κρόκο δὲ βρίσκεις μέσα.—Τὸ μάτι του βγαίνει, ἡ δεκάρα δὲν βγαίνει.

Φιλαντία. Φύγ' ἀπὸ μένα, Σατανᾶ, καὶ σύρ' στὸ γείτονά μου. || Ἄπὸ μένα, πειρασμέ, κι' ὅπου θέλεις ὄδευε. || «Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη πῆττα; — Ἐγώ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὸ μεγάλο πιάτο; — Ἐγώ! — Ποιὸς θὰ πάρῃ τὴ μεγάλη στάμνα; — Ἐ, ὄλο ἐγὼ θὰ λέγω; Ἄς πῆ κι' ἄλλος».

Φλυαρία καὶ ὀλιγολογία. Πλούσια γλώσσα καὶ φτωχὸ κεφάλι. — Γλώσσα παπούτσι, μυαλὸ κουκούτσι. — Αὐτὰ κι' ἄλλα, κυρὰ Δένη, καὶ δουλειὰ νὰ μὴ σοῦ βγαίνη. — Μὴν τὰ πετᾶς τὰ λόγια σου σὰν τᾶχυρο στ' ἄλώνι, γιὰτὶ τὰ παίρνει ὁ δαίμονας καὶ ποιὸς τὰ συμμαζώνει; — Γρίκα* πολλὰ καὶ λέγε λίγα.

(Ἐτεξενομήθησαν ἐκ τῆς Συλλογῆς ἰδίᾳ Παραομιῶν τοῦ Ν. Πολίτου).

ΜΕΡΟΣ Β΄.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

I. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

A'. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ

Ἄποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἑρωτόκριτον*.

B. Κορνάρου.

Εἰσαγωγή: Ὁ Ἡράκλης, ὁ βασιλεὺς τῶν Ἀθηνῶν, διὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴν μελαγχολίαν τῆς κόρης του Ἀρετούσας προεκήρυξεν ἀγῶνα κονταροκτυπήματος, εἰς ὃν προσεκάλεσε πανταχόθεν ἀγωνιστάς. Κατὰ τὴν ὀρισθεῖσαν δὲ διὰ τὸν ἀγῶνα ἡμέραν πλῆθος λαοῦ καὶ ἡ βασιλικὴ οἰκογένεια ἔχουν καταλάβει τὴν ἐν τῇ ἀγορᾷ κατασκευασθεῖσαν ἐξέδραν καὶ βλέπουν θαυμάζοντες τοὺς προσερχομένους ἀγωνιστάς. Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι καὶ

Ὁ Καραμανίτης*.

Ἐπρόβαλεν ὡσὰ θεοῖο ἓνας Καραμανίτης, ὁπού'χεν ὄχθριτα πολλὴ μὲ τὸ νησί τῆς Κρήτης.

Ἦτον ἀφέντης δυνατὸς καὶ πλούσιος καὶ μεγάλος·
ς κείνα τὰ μέρη σὰν αὐτὸν δὲν ἐγεννήθη ἄλλος·
δὲν ἐπροσκύναν Ὀυρανὸν, Ἄστρα μηδὲ Σελήνην,
τὸν κόσμον ἐφοβέριζε μὲ τὴν θωριάν ἐκείνην
εἰς τὸ σπαθί του πίστευγεν, κι' ἐκείνον ἐπροσκύνα,
πάντα πολέμους κι' ὄχθριτες, πάντα μαλιᾶς* ἐκίνα.
Ἦτονε κακοσύβαστος καὶ δύσκολος περίσσα,
εἰς τὴ μαλιὰν ἐχαίρετο, καὶ τὴν ἀγάπ' ἔμισα.
Σπιδόλιοντας* ἐκράζετο, κι' ὡς ἦρθεν εἰς τὸ Ῥήγα,

5

10

μέ γρίνιες* ἔχαιρέτισε, καὶ μίλησε καὶ λίγα.
 Ποτέ ντου δὲν ἐγέλασε, μὰ πάντα ντου λογιάζει*,
 κι' εἶν' ἡ λαλιά ντου ἡ σιγανὴ σὰν ἄλλου ὄντε* φωνιάζει·
 15 μιλῶντας ἐφοβέριζε, μὲ τὴν θωριάν του βλάφτει,
 καὶ μιὰ πλεξούδα κρέμουντον εἰς τόνα ντου ῥιζαῦτι*.

Ἐκαβαλίκευγε ἓνα ζῶ ἀγριώτατο περίσσα,
 ὁποῦ τὸ φοβηθήκασι στὸ φόρο* ὅσοι κι' ἂν ἦσα.
 Ὅρα ἔχε σὰν κατόπαρδος*, καὶ πόδια σὰ βουβάλι,
 20 καὶ μάτια σὰν ἀγριόκατος, κι' ἡ γλῶσσα ντου μεγάλη.
 Ἦταν ἡ τρίχα ντου ψαρή, μπαλώματα γεμάτη
 κόκκινα μαῦρα μούρτζινα* σ' ὄλον του τὸ δερμάτι.
 Ἦτο λυγνὸ κι' ἐλεύτερο, στὸ γλάκι* δὲν τὸ σώνει
 νᾶν κι' ἀπὸ χέρα δυνατὴ σαίττα οὐδὲ βρετόνι*.
 25 Συχνιὰ συχνιὰ συρνε φωνές, μὰ δὲ χιλιμιντρίζει*,
 ἄμ' εἶχεν ἄγρια τὴ φωνή, καὶ σὰ θεριὸ μουγκρίζει.

Ὅσὰν ἐγράφη στοῦ Ῥηγός, καὶ τ' ὄνομά ντου λέγει,
 γιὰ νὰ σταθῆ τόπο πολὺ μεγάλ' ἀδειά* γυρεύει·
 οἱ κάμποι δὲν τ' ἀρέρουνσι, κι' ὁ τόπος δὲν τὸν παίρνει,
 30 κι' ἐπὰ κι' ἐκεῖ μὲ τὸ φαρι* συχνοπηανογιαγέρνει.

Εἶχεν κι' ἀπάνω στ' ἄρματα βαλμένο ἕνα δερμάτι,
 νοῦς* λιονταριοῦ, ποὺ σκότωσε στὰ δάση, ποὺ πορπάτει,
 κι' ἐκρέμουνταν τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδι' ὀμπρός στὰ στήθη·
 πολλὰ ἔχε δυνατὴ καρδιά, ποὺ δὲν τὸν ἐφοβήθη.
 35 Συχνιὰ συχνιὰ τοῦ λιονταριοῦ τὰ πόδια ἔτσι σαλεῦγα,
 ποὺ φαίνεται πὼς ἄθροπο ν' ἀρπάξουν ἐγυρεῦγα.

Καὶ δίχως νὰ στραφῆ νὰ δῆ τς ἄλλους νὰ χαιρετίση,
 καὶ δίχως νὰ συγκατεβῆ ἀθρόπου νὰ μιλήση,
 ἐργίγια* πρὸς τὸν οὐρανόν, ἐργίγια στὸν ἀέρα,
 40 ἡ ὄψη ντου φανέρωνε τὰ κανε μὲ τὴ χέρα.
 Ἦ φορεσὰ ντου κι' ἡ θωριὰ καὶ τὸ φαριν ὀμάδι*
 ἐδειχναν πὼς εἶ* δαίμονας, κι' ἐβγῆκ' ἀπὸ τὸν ἄδη.
 Στὴν κεφαλή ἔχε ὀλόμαυρο τὸ Χάρο μὲ δραπάνι,
 καὶ μὲ τὸ αἶμα γράμματα κι' ὄχι μὲ τὸ μελάني,
 45 κι' ἐλέγαν: «Ὅποιος μὲ θωρεῖ ἄς τρέμη κι' ἄς φοβᾶται,
 καὶ τὸ σπαθὶ ὁποῦ βαστῶ, κανένα δὲ λυπᾶται».

Εἰσαγωγή: Ὁ Σπιδόλιοντας, συναντήσας εἰς τὴν ἀγορὰν ἄλ-
 λον ἀγωνιστήν, τὸν Κρητικὸν Χαρίδημον, τὸν ὀποῖον θανασίμως
 μισεῖ, ὄβριζει αὐτὸν καὶ οὕτω, μδλονότι ὁ βασιλεὺς προσεπά-
 θησε νὰ τοὺς συμφιλιώσῃ, ἀρχίζει

Ἡ ἔξιφομαχία μεταξὺ Κρητικοῦ καὶ Καραμανίτη.

Ἐτότες λέ' ὁ Κρητικὸς, ὁ νιὸς ὁ παινεμένος:
 «ὄπ' ἀποθάνη, ἀπ' ὄλους σας ἄς εἶν' συχωρεμένος».
 Καὶ μ' ἓνα σάλτο* σὰν αἰτὸς ἐστάθηκε στὸ ζάλο*,
 καὶ βάνει χέρα στὸ σπαθὶ κι' ἀνίμενε* τὸν ἄλλο.
 5 Κι' ἐκεῖνος πάλ' ἀνάδια* ντου ὀγλήγορος σιμώνει,
 καὶ διχωστὰς* παραθεσμιὰ* σὰ Δράκος ξεσπαθώνει,
 καὶ σμίγουν* τὰ γδυμνὰ σπαθιά, σηκώνουν τὰ σκουτάρια*,
 καὶ ἀρχίζουσινε τὴ μαλιὰ* τοῦτα τὰ παλικάρια.
 Μὲ μάνιτα* καὶ μ' ἀντρεῖα ἀγριεύουν καὶ φουσκώνου
 10 ποὺ ὅσοι κι' ἂν τοῦσε θωροῦ πονοῦν κι' ἀναδακρύνου.
 Σὰ δυὸ λιοντάρια ὄντε βρεθοῦ μὲ πεῖνα μέσ' στὰ δάση,
 καὶ βροῦ φαητό, κι' ἀπάνω ντου τό ἕνα καὶ τ' ἄλλ' ἀράσσει*,
 μουγκρίζουν κι' ἀγριεύουσι, πεινοῦν καὶ μὲ τὸ στόμα
 καὶ μὲ τὰ νύχια ράσσουσι*, καὶ τρέχουνε στὸ βρῶμα*·
 15 τό ἕνα καὶ τ' ἄλλο πολεμᾷ τὸ βρῶμα νὰ κερδαίση·
 ἔτσ' ἦκαμαν καὶ τοῦτ' οἱ δυὸ εἰς τοῦ λαοῦ τὴ μέση.
 Τριγυρισμένους τς ἔχουσι, καὶ στέκουν καὶ θωροῦσι,
 τὸν πλιὰ ἀντρειωμένο ἀπὸ τοὺς δυὸ δὲν ξέρουσι νὰ ποῦσι,
 καὶ μόνο κεῖνα τὰ σπαθιά π' ἀνεβοκατεβαίνου,
 20 κι' ὄρες ζερβὰ τὰ ζάλα ντως, κι' ὄρες δεξὰ τὰ πηαίνου.

*
 **

Πολλὰ μεγάλη δύναμιν ἔχ' ὁ Καραμανίτης·
 πλιὰ τέχνης καὶ πλιὰ μαστοριᾶς εἶν' τὸ παιδί τῆς Κρήτης,
 καὶ μὲ τὴν τέχνη συντηρᾷ* τὴν ὄρα, ποὺ μαλώνει,
 τὴ χέρα τοῦ Σπιδόλιοντα, σὲ ποιά μερὰ ξαμώνει*·
 25 κι' ἐξώφευγε τοῖ κοπανιές*, κι' ἦβλεπεν τὸ σπαθὶν του,
 κι' ὡσὰν αἰτὸς ἐπὰ κι' ἐκεῖ ἐπέτα τὸ κορμίν του·
 σύρνει* ὀπίσω, πάει ὀμπρός, ζερβὰ δεξὰ γιαγέρνει*,
 καὶ πρίχου* σώσ* ἡ κοπανιὰ εἰς τὸ σπαθὶ τὴν παίρνει·
 κι' ὅποιο σπαθὶ εἶχ' ἔτοια* βαφή*, σίδηρο δὲν τὸ πιάνει,
 οὐδὲ ποτὲ τσακίζεται, οὐδ' ἄδοντιὰ δὲν κάνει.

Πότε καὶ λίγο τοῦ διδε ἄπάνω στοῦ σκουτάρι,
 στη γῆς κομμάτια τό ῥιχνε τὸ φοβερό λιοντάρι.
 Ἦστεκεν ὁ Χαρίδημος σὰν ἄντρας κι' ἀνιμένει,
 καὶ γύρευγε νὰ βρῆ καιρὸ ἢ χέρα ἢ τιμημένη.
 35 Δὲ θέλει δίχως διάφορο* οἱ κοπανιὲς νὰ πηαῖνου,
 ὡσὰν ἐπηαῖνα τοῦ θεριοῦ τ' ἄγριου τοῦ θυμωμένου,
 πού τότε δίδει στοῦ σπαθί, καὶ πότε στοῦ σκουτάρι,
 μ' αὐτῆνες οἱ λαβωματιῆς δὲν ἔχουνε τὴ χάρη.
 Μὰ τοῦτος ἔχ' ἀπομονή, καὶ πολεμᾷ μὲ γνώση,
 40 κι' ἐγύρευγέν τον ἀνοιχτό, γιὰ νὰ τότε λαβώση.
 Καὶ πάντα ὀμπρὸς στ' ἀμμάτια* ντου μὲ τὸ σπαθὶ ξαμώνει*
 γιὰ νὰ τότε κρατῆ μακρὰ νὰ μὴν πολυσιμώνη.

Μὲ τὸν καιρὸ ὁ Χαρίδημος τὴ χέρα χαμηλώνει,
 κι' ἤυρεν του τὸ μερὶ ἀνοιχτό, δαμάκι* τὸ λαβώνει.
 45 Σ' κεῖνο τὸν τόπο τοῦ βγαλε τότες τὸ πρῶτον αἶμα,
 κι' ἀρχίσασι κι' ἐχαίρουνταν κεῖν' οἱ πολλοί, πού τρέμα.
 Λιγάκι τὸν ἐλάβωσε, ποῦρι τὸ αἶμα βγῆκε,
 καὶ τὸ σπαθὶν του στοῦ μερὶ λαβωματιὰ τοῦ φῆκε·
 κι' ὡσὰν τεχνίτης στ' ἄρματα πάντα καιρὸ γυρεύγει
 50 μὲ γνώση καὶ μὲ μαστοριά νὰ κρούη καὶ νὰ φεύγη.

Τὴ δεύτερη λαβωματιὰ στοῦ στήθος τοῦ τὴν κάνει·
 κι' ἦτον ἐτούτ' ἀκρόκαλη*, κι' αἶμα πολὺ τοῦ βγάνει.
 Ὡς εἶχε ῥίξει κοπανιά, πάντα του τὸ σκουτάρι
 μὲ τὸ σπαθὶ συντροφίαζε τ' ἀγένειο παλικάρι,
 55 ὀγιά* νὰ βλέπη τὸ κορμί νὰ μὴν τοῦ τὸ λαβώση
 τ' ἄγριο θεριό, πού χτάσσουντο* θάνατο νὰ τοῦ δώση.
 Γι' αὐτός* δὲν εἶχε δύναμι πολλὴν ἢ κοπανιά ντου,
 ἐβλέπουντο, κι' ἐλάβωνε, κι' ἐσίμωνε* κοντά ντου.
 Γυρεύγει τόπο καὶ καιρὸ ἐκείνην τὴν ἡμέρα,
 60 νὰ κάμη μιὰ μαλιὰ καλὴ ἢ τιμημένη χέρα.

*
* *

Ὡς εἶδεν ὁ Σπιδόλιοντας τὰ αἶματα καὶ τρέχου
 στοῦ στήθος του καὶ στοῦ μερὶ, καὶ τὸ κορμὶν του βρέχου,
 ἐμούγκρισ', ἐταράχτηκε, καὶ σὰν λιοντάρ' ἄγριεύγει
 καὶ νὰ βαρῆ τοῦ Κρητικοῦ τόπο νὰ βρῆ γυρεύγει.

Μηδὲ ποτὲ τὸ πέλαγος ἔτοιας λογῆς μανίζει*,
 65 εἰς ἀνεμικὲς* τοῦ Γεναριοῦ, ὄντε βροντᾷ κι' ἀφρίζει,
 εἰς καιρὸ π' ἀνεκατώνεται μὲ ταραχὴ μεγάλη,
 κι' ὄντε σκορπᾷ τὰ κύματα ὄξω στοῦ περιγιάλι.
 Σὰν ἦκαμ' ὁ Σπιδόλιοντας στὰ αἶματα, πού θώρει
 70 καὶ τρέχαν, καὶ νὰ γδικιωθῆ ἀκόμη δὲν ἐμπόρει.
 Ἐδάγκανε τὰ χεῖλη ντου, μέσ' ἢ καρδιά ντου βράζει,
 δράκοντας, κι' ὄχι ἄθρωπινὸ τὸ πρόσωπόν του μοιάζει,
 κι' ἤσυρε μουγκαλισματιὰ* ἔττι πολλὰ μεγάλη,
 πού τὸ πατάρι* σείστηκε ὑπὸ μιὰ μερὰν ὡς ἄλλη,
 75 κι' ἐφάνη κι' ἦτονε βροντή, πού ἀπ' τὰ ὕψ' ἀρχίζει,
 καὶ κάνει ταραχὴ πολλή, τὰ νέφαλα* ξεσκίζει,
 καὶ μὲ πολὺ συχਾਲασμὸ στὰ βάρη κατεβαίνει·
 ἐδέτσι κι' ἀπ' τὸ στόμα ντου ὁ μουγκρισμὸς ἐβγαίνει.

Μανίζει μὲ τὰ χέρια ντου, καὶ τὸ σπαθὶν του ψέγει·
 θωρώντας τοὶ λαβωματιῆς νὰ γδικιωθῆ γυρεύγει.
 80 Λέει: «Θωρῶ δὲν ἔχω μπλιό* δὲ σπαθὶ οὐδὲ χέρα,
 μὰ ὅλα μ' ἀπαρηθῆκασιν ἐτούτην τὴν ἡμέρα*,
 ἀπήτης κι' ἕνας Κρητικὸς τόσ' ὥρα μὲ μαλώνει*,
 κι' ἢ χέρα μου πιβούλεψε* καὶ δὲν τότε σκοτώνει».

Ἐμάζωξε σὰν τὸ θεριὸ ὅλη τὴ δύναμίν του,
 85 κι' ὅσο μπορεῖ ψηλὰ ψηλὰ σηκώνει τὸ σπαθὶν του,
 κι' ἀπόκει* τρέχ' ἄπάνω ντου μὲ τ' ἄγριωμένο χέρι,
 κι' ἐξάμωσε νὰ τοῦ βαρῆ εἰς τοὶ κεφαλῆς τὰ μέρη.
 Κι' ὁ Κρητικὸς ὀγλήγορος σηκώνει τὸ σκουτάρι,
 90 βάνει το πρὸς τὴν κεφαλὴ, τὴν κοπανιά νὰ πάρη,
 κι' ἐβλέπησε τὴν κεφαλὴ, γιὰτὶ ἀπ' ὀμπρὸς τὸ βάνει,
 καὶ δίδει του μιὰν κοπανιά, πού μέσα σ' δυὸ τὸ κάνει·
 καὶ πέφτει κάτω τὸ μισό, τ' ἄλλο μισὸ πομένει,
 κι' εὐρέθηκε κι' ἢ χέρα ντου λιγάκι λαβωμένη.
 95 Τὴν κοπανιά τρομάξασι ὅλοι οἱ ἀπομονάροι*,
 νὰ δοῦν νὰ κόψη μέσα εἰς δυὸ τὸ σιδερό* σκουτάρι.

Τότες σὰν εἶδ' ὁ Κρητικὸς, καὶ τὸ σκουτάρι χάσε,
 εἰς ἄλλο μὸδο* πολεμᾷ κι' ἄλλη βουλήν* ἐπιάσε.
 Πλιὰ δυνατὸς ἐγένηκε, καὶ πλιὰ ἄφοβα μαλώνει·
 100 ζάλο δὲν κὰν' ὀπίσω μπλιό*, μ' ὅλο κι' ὀμπρὸς σιμώνει,

καὶ δὲν τοῦ φαίνεται καιρὸς νὰ στέκη ν' ἀνιμένη,
πόδας τὸν πόδαν ἤμπωθε*, καὶ πάντα μέσα μπαίνει.

Στρέφεται χάμαι* καὶ θωρεῖ, καὶ τὸ κορμὶ μουλλώνει*,
καὶ μὲ μεγάλη μαστοριά στὰ πόδια τοῦ ξαμώνει.

- 105 Ἐθάρρεψ' ὁ Σπιδόλιοντας, κι' ἐκεῖ θὲ νὰ τοῦ δώση,
καὶ χαμηλώνει τ' ἄρματα νὰ μὴν τότε λαβώση.
Ἐτότες τοῦ Χαρίδημου τοῦ φάνη νᾶν' ἡ ὥρα,
νὰ δώση τέλος τσι* μαλιας, νὰ κατατάξ* ἡ χώρα,
κι' ἐσήκωσεν ὡς ἀστραπὴ τὸ γλήγορόν του χέρι,
110 ὡσὰν τὸν εἶδεν ἀνοικτὸ εἰς τοὶ κεφαλῆς τὰ μέρη,
καὶ μπήχνει τ' ὄλο τὸ σπαθὶ εἰς τὸ λαιμὸ ἀποκάτω·
ὕπνο τὸν ἀποκοίμισε, παντοτεινὰ κοιμᾶτο.
Ἦπεσε κάτω τὸ θεριό, τ' ἀμμάτια ντου γρυλλώνει*,
φαρμάκι φτεῖ μὲ τοὺς ἀφρούς, κλάημ' ἀναδακρύνει,
115 κι' ἐμουγκολίστη* τρεῖς φορὲς τὸ φοβερόν του στόμα,
κι' ἐβρόντηξεν ὁ οὐρανός, κι' ἐσκίστηκε τὸ χῶμα,
καὶ μὲ μεγάλη ταραχὴ καὶ μουγκρισμὸν ὁμάδι
ἐπῆ* ἡ ἄγρια ντου ψυχὴ στὸ μαυρισμένον ἄδη·
κι' ἐκεῖνος πού' το φοβερός, κι' ἀπ'* ὄλοι τὸν ἐτρέμα,
120 σήμερον ἐκυλίστηκε εἰς τοὶ σάρκας του τὸ αἷμα·
καὶ σήμερο κείν' ἡ ψυχὴ π' ἄθρωπο δὲν ἐδεΐλια,
πάει νὰ δῆ τοῦ Χάροντα τὰ μαυρισμένα σπήλια.

Κι' ἓνα μεγάλο θάμασμα κείνην τὴν ὥρα φάνη:

- τ' ἄλογο τοῦ Σπιδόλιοντα τοὶ σάρκες του δαγκάνει·
125 ὅσ' ὥρα ἐπολέμανε ἀντρειεύγετο νὰ λύση,
νὰ πάη στὸν ἀφέντην του ὀγιά νὰ τοῦ βουηθήση·
ὡσὰν ἐμίσεψ' ἡ ψυχὴ, κι' ἐπῆεν εἰς τὸν ἄδη,
πέφτει κι' αὐτὸ χάμαι, ψοφᾶ, τελειώνουσιν ὁμάδι.

*Εγράφη περὶ τὸ 1650.

Β'. ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

Ι. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ.

Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ.

*Αριστοτέλους Βαλαωρίτου.

Εἰσαγωγή. Τὸ ποίημα ἀναφέρεται εἰς τὴν πανωλεθρίαν, ἣν
ὕπέστησαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν
κατὰ τὸ 1792, στρατηγούντος τοῦ Λάμπρου Τζαβέλλα.

- «Τᾶλογο! τᾶλογο! Ὁμὲρ Βριόνη. 1
Τὸ Σούλι ἐχούμησε* καὶ μᾶς πλακώνει.
Τᾶλογο! τᾶλογο! Ἀκοῦς, σουρίζουν
ζεστά τὰ βόλια τους, μᾶς φοβερρίζουν.
- Γιὰ δές, σὰν δαίμονες μᾶς πελεκᾶνε! 2
Κάτου ἀπ' τὸ βράχο τους πῶς ῥοβολᾶνε*!
Δές τὰ κεφάλια μας, δές τὰ κουφάρια*,
κυλᾶνε ἀνάκατα*, σὰν νᾶν λιθάρια.
- Τᾶλογο! τᾶλογο! Ἀκοῦς πῶς σκούζουν*! 3
Οἱ λύκοι φτάσανε, ῥυάζονται*, γρούζουν*.
Ἄνοιξ' ἡ κόλαση καὶ μοῦ ξερνάει
τὸν μαῦρο κόσμο της γιὰ νὰ μὲ φάη.
- Βριόνη, πρόφθασε· ἀκόμα λίγο, 4
κι' ἀπὸ τὰ νύχια τους δὲν θὰ ξεφύγη.
Τᾶλογο! . . . Γνώρισα τὴ φουστανέλλα·
τοῦ ἐχθροῦ μου τᾶσπονδου Λάμπρου Τζαβέλλα.
- Δὲν τότε βλέπετε; Σὰ Χάρος φθάνει 5
ψηλ' ἀνεμίζοντας τὸ γιαταγάνι*.
Νιώθω τὸ χέρι του μέσ' στὴν καρδιά,
πού πάει σπαράζοντας τὰ σωθικά.
- *Ανεμοστρόβιλος, θεοποντή, 6
ὄλα σὰ σίφουνας* θὰ καταπιῆ.
Τὸ μάτι ἐπάνω μου ἄγρια στυλώνει·
μαχαίρι δίκοπο μέσα μου χώνει.

- 7 Κρού το σίδερο χωνεύει, σφάζει.
Ἐκοῦτε, ἀκοῦτέ τον πῶς μου φωνάζει·
νιώθω τὸ χνότο* του φωτιά ζεστό,
πῶρχετ' ἐπάνω μου σὰν νᾶναι φιδό*.
- 8 Τᾶλογο! τᾶλογο! Ὁμὲρ Βριόνη,
Ἐἥλιος ἔπесе, νύχτα σιμώνει. . .
Ἐαστρα, λυτρῶστέ με· αὐτὴ τὴ χάρη
ζητάει ὁ Ἐλῆ πασᾶς, πιστὸ φεγγάρι».
- * *
*
- 9 Ἐμπρός του στέκεται, καμαρωμένο,
μαῦρο σὰν κόρακας, χρυσᾶ ντυμένο,
ἄτι ἀξετίμωτο*, φλόγα, φωτιά,
καθάριο ἀράπικο· τὸ λὲν Βοριᾶ.
- 10 Χτυπάει τὸ πόδι του, σκάφτει τὸ χῶμα·
δαγκάει τὸ σίδερο, πῶχει στὸ στόμα·
ξουθούνια διάπλατα καὶ τεντωμένα
ἀχνίζουν* κόκκινα σὰν ματωμένα.
- 11 Ἐκούει τὸν πόλεμο καὶ χλιμιτραί*.
Ταυτιά του τέντωσε, ἄγρια τηραί.
Ἐλόρθη ἡ χήτη του, ὀλόρθ' ἡ ὀρά,
λυγαί τὸ σῶμά του, σὰν τὴν ὀχιά*.
- 12 Σκῶνεται λαίμαργο στὰ πισινά του·
λάμπουν τὰ νύχια του, τὰ πέταλά του·
λὲς καὶ δὲν ἔγγιζε κάτου στὴ γῆ. . .
Κριμα, πὸν τῶθελαν γιὰ τὴ φυγή! . . .
- 13 ἘΛάμπρος τῶβλεπε, κι' ἀπὸ τὴ ζῆλια
κρυφὰ ἀναστέναξε, δαγκάει τὰ χεῖλια.
«Ἐτι περήφανο, νὰ σ' εἶχα Ἐγώ,
μέσα στὰ Γιάννινα ἤθελα μῶ».
- * *
*
- 14 Ἐὼς τόσο ὁ Ἐλῆ πασᾶς ἀπὸ τὸν τρόμο
τὴ χήτη του ἄρπαξε, πετάει στὸν ὄμο. . .

- Σὰ βόλι γλήγορο, σὰν ἀστραπή,
τὸ αὐτὸ χάθηκε μὲ τὸν Ἐλῆ.
- Φεύγουνε! Φεύγουνε! Δίκαιη κατάρα! 15
Τοὺς ἐκυνήγαε ἀχνή* τρομάρα·
νύχτα κατάμαυρη καὶ συγνεφιά
γύρω τους στέκονται γιὰ συντροφιά.
- Λόγκους περάσανε, χαντάκια μύρια· 16
αἵματα στάζουνε τὰ φτεροιστήρια·
ἄφρους σὰ θάλασσα τ' ἄλογο χύνει·
σκιάζεται ὁ Ἐλῆ πασᾶς, καιρὸ δὲ δίνει.
- Καθὼς διαβαίνουνε, τρίζει ἓνα ξύλο· 17
φυσάει ὁ ἄνεμος, πέφτει ἓνα φύλλο·
πουλάκι ἐπέταξε, φεύγει ζαρκάδι·
νεράκι πῶρχε μεσ' στὸ λαγκάδι*.
- Ἐὼλα ὁ Ἐλῆ-πασᾶς, ὄλα τρομάζει· 18
κρύος ὁ ἔδρωτας βρύση τοῦ στάζει.
Τᾶλογο αὐτιάζεται, δὲν ἀνασαινει,
τὰ πόδια ἐστύλωσε· λύκος διαβαίνει.
- Καὶ κειὸς τὰ δάχτυλα σφίγγει στὴ σέλλα· 19
τὰ μάτια του ἔβλεπαν παντοῦ Τζαβέλλα·
παντοῦ τοῦ φαίνονταν πὼς εἶν' κρυμμένα
σπαθιά πὸν λάμπανε ξεγυμνωμένα.
- Μακρὰ τὰ γένεια του, ἄσπρα σὰ χιόνι, 20
τὰ παίρνει ὁ ἄνεμος, σκόρπια τ' ἀπλώνει
ἔμπρός στοὺς στόμα του καὶ στὸ λαιμό·
λὲς καὶ τὸν ἔχουνε γιὰ πινιμό*.
- Καθὼς τὰ κύματα μὲ τὴ νοτιὰ 21
τὴ νύχτα χάνουνται στὴ σκοτεινιά
καὶ δὲν χωρίζουνε παρὰ οἱ ἄφροὶ των
ψηλὰ πὸν ἀσπρίζουνε στὴν κορυφή των,
- ἔτσι καὶ τ' ἄλογο κείνο τὸ βράδυ 22
σὰν κῦμα ἐδιάβαινε μεσ' στὸ σκοτάδι,
κῦμα ὀλοφούσκωτο καὶ σκοτεινό,
πῶχει τ' Ἐλῆ πασᾶ τὰ γένεια ἄφρο.

- 23 Φεύγουνε, φεύγουνε! Πάντα τρεχᾶτοι.
Φθάνει, κι' ἔδειλιασε τὸ μαῦρο τᾶτι
φθάνει, καὶ τρέμουνε τὰ γόνατά του·
ἀκοῦς πῶς βράζουνε τὰ σωθικά του!
- 24 Λυσσάει ὁ Ἄλῃ πασᾶς καὶ βλαστημᾶ.
Τὸ φτερινιστῆρι του χώνει βαθιά.
Τὸ ἄτι φούσκωσε, βαριά μουγκρίζει,
δίνει ἓνα πήδημα καὶ γονατίζει.
- 25 Ἡ καρδιά μέσα του χτυπάει σφυρί·
ταῦτιά του γέροννε, πέφτει στὴ γῆ·
σπαράζει, ἀνδρειεύεται καὶ δοχαλιάζει*.
ἀπ' τὰ ρουθούνια του τὸ αἷμα στάζει.
- 26 Κι' ἐκεῖ πού τᾶλογο ψυχομαχάει,
βουβὸς στὴ λύσσα του ὁ Ἄλῃς τηράει·
τηράει ἀνήσυχος, ἀχνός*, νὰ ἰδῆ ..
τ' αὐτιά του ἐτέντωσε ν' ἀκουρμαστῆ*..
- 27 Ἀκόμα σκιάζεται* τοῦ ἐχθροῦ τὰ βόλια,
καὶ ἀρπάζει τρέμοντας τὰ δυὸ πιστόλια...
Τᾶτι τὸ δύστιχο δίπλα στὸ χῶμα
χτυπιέται, δέρονται, βογκάει ἀκόμα
- 28 καὶ δὲν τὸν ἄφηνε καλὰ ν' ἀκούση
ἂν κείνοι οἱ δαίμονες τὸν κυνηγοῦσι.
Ἄφρσις ὁ Ἄλῃ πασᾶς, καίει*, ἀνάφτει,
τὰ βόλια τῶφτεψε μέσ' στὸ ῥιζαῦτι*.
- 29 Τὸ ἄτι ἐταράχτηκε σὰν τὸ στοιχειὸ
καὶ μ' ἓνα μουγκρισμα μένει νεκρὸ.
Τὸ μάτι ἀκίνητο καὶ καρφωμένο
ἔμειν' ἐπάνω του θολό, σβῆμένο.
- *
**
- 30 Ἀκούει πατήματα, φωνὲς πολλές...
Ἄχ! τὸν ἐπρόδωκαν οἱ πιστολιές!
Σιμώνει ὁ θόρυβος, τὸ αἷμά του πῆζει·
ἔπιασε τᾶλογο γιὰ μετερίζι*.

- Γιομίζει τᾶρματα, καὶ στὸ μαχαίρι 31
σιγὰ καὶ τρέμοντας δίχνει τὸ χέρι.
Ἄκούει πού φώναζαν: «Βεζύρη Ἄλῃ!»
κι' ἐκεῖνος ἔλειωνε σὰν τὸ κερί.
- Πάλε φωνάζουνε! Κάθε φορὰ 32
ἀκούεται ὁ θόρυβος πλέον σιμά·
τὸ μάτι δλάνοιχτο ὁ Ἄλῃς καρφώνει:
«Βόθηθα με», φώναξε, «Ὁμὲρ Βριόνῃ!»
- Ἔτσι ὁ Ἄλῃ πασᾶς κυνηγημένος 33
μπαίνει στὰ Γιάννινα σὰν πεθαμένος...
Ὅσο κι' ἂν ἔζησεν, ἡ φουστανέλλα
τοῦ Λάμπρου τῶστεκε στὰ μάτια φέλα*.

1857.

Τὸ παράπονο τῶν βουνῶν.*Δημῶδες.*

Εἰσαγωγή. Τὸ ἄσμα φαίνεται ὅτι συνετέθη κατὰ τὸ 1790-92,
ὅτε ὁ περιώνυμος πολέμαρχος τῆς Στερεᾶς Ἀνδριτζος (ὁ πατὴρ
τοῦ Ὀδυσσεῶς), ἀφήσας τὰ βουνά, συνεπολέμει μετὰ τοῦ Λάμ-
πρου Κατσώνη κατὰ τῶν Τούρκων.

Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγοριὰ δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψήλωμα, δὲν κλαῖνε γιὰ τὰ χιόνια·
ἢ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καὶ δοβολάει στοὺς κάμπους.

Ἡ Γκιώνα* λέει τῆς Λιάκουρας* κι' ἡ Λιάκουρα τῆς Γκιώνας:
—Βουνί μ', ποῦσαι ψηλότερα καὶ ποῖο ψηλὰ ἀγναντεύεις*, 5
ποῦ νᾶναι, τί νὰ γίνηκαν οἱ κλέφτες οἱ Ἀνδριτσαῖοι;
Σὰν ποῦ νὰ ψένουν τὰ σφαχτά, νὰ δίχνουν στὸ σημάδι;
Σὰν ποιὰ βουνὰ στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια;

—Τί νὰ σοῦ πῶ, μωρὲ βουνί, τί νὰ σοῦ πῶ, βουνάκι!
Τῆ λεβεντιὰ τῆ χαίρονται οἱ ψωριασμένοι κάμποι. 10
Στοὺς κάμπους ψένουν τὰ σφαχτά καὶ δίχνουν στὸ σημάδι,
τοὺς κάμπους τοὺς στολίζουνε μὲ τούρκικα κεφάλια.

Κι' ἡ Λιάκουρα σὰν τᾶκουσε βαριά τῆς κακοφάνη.
Τηράει ζερβά, τηράει δεξιὰ, τηράει κατὰ τὴ Σκάλα*:

- 15 — Βρὲ κάμπε ἀρρωστιάρικε, βρὲ κάμπε μαραζάρη*,
 μὲ τὴ δική μου λεβεντιά νὰ στολιστῆς γυρεύεις;
 Για βγάλε τὰ στολίδια μου, δὸς μου τὴ λεβεντιά μου,
 μὴ λειώσω οὔλα τὰ χιόνια μου καὶ θάλασσα σὲ κάμω.

Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότσαρη.

(25 Δεκεμβρίου 1803).

Δημῶδες.

Ἄχὸς βαρὺς ἀκούγεται, πολλὰ νιουφέκια πέφτουν.
 Μῆνα* σὲ γάμο ῥίχνονται, μῆνα σὲ χαροκόπι*;
 Οὐδὲ σὲ γάμο ῥίχνονται, οὐδὲ σὲ χαροκόπι
 ἢ Δέσπω κάνει πόλεμο μὲ νύφες καὶ μ' ἀγγόνια.

- 5 Ἄρβανιτιά τὴν πλάκωσε στοῦ Δημουλᾶ τὸν πύργο:
 — Γιώργαινα, ῥίξε τ' ἄρματα, δὲν εἶν' ἐδῶ τὸ Σούλι.
 Ἐδῶ εἶσαι σκλάβα τοῦ πασᾶ, σκλάβα τῶν Ἄρβανίτων.
 — Τὸ Σούλι κι' ἂν προσκύνησε, κι' ἂν τοῦρκεψεν ἢ Κιάφα,
 ἢ Δέσπω ἀφέντες Λιάπηδες* δὲν ἔκανε, δὲν κάνει.
- 10 Δαυλὶ στοὺ χέρην ἀρπαξε, κόρες καὶ νύφες κράζει:
 — Σκλάβες Τουρκῶν μὴ ζήσωμε, παιδιά μ', μαζί μου ἐλάτε!
 Χίλια φουσέκια ἦταν ἐκεῖ κι' αὐτὴ φωτιά τοὺς βάνει,
 καὶ τὰ φουσέκια ἀνάψανε κι' ὅλοι φωτιά γενῆκαν.

Ἡ Λένω τοῦ Μπότσαρη.

(Ἀπρίλιος τοῦ 1804).

Δημῶδες.

- Ἄλλες οἱ καπετανίσσες ἀπὸ τὸ Κακοσούλι
 ὅλες τὴν Ἄρτα πέρασαν, σιὰ Γιάννινα τὶς πᾶνε:
 σκλαβώθηκαν οἱ ὄρφανές, σκλαβώθηκαν οἱ μαῦρες*
 κι' ἢ Λένω δὲν ἐπέρασε, δὲν τὴν ἐπῆραν σκλάβα.
- 5 Μὲν πῆρε δίπλα τὰ βουνά, δίπλα τὰ κορφοβούνια.
 Σέρνει νιουφέκι σισανῆ* κι' ἐγγλέζικα κουμπούρια,
 ἔχει καὶ στὴ μεσοῦλα τῆς σπαθὶ μαλαματένιο.

Πέντε Τοῦρκοι τὴν κυνηγοῦν, πέντε τζοχανταροῖ*.
 — Τοῦρκοι, γιὰ μὴν παιδεύεστε, μὴν ἔρχεσθε σιμά μου*
 σέρνω φουσέκια στὴν ποδιά καὶ βόλια στὶς παλάσκες.
 — Κόρη, γιὰ ῥίξε τᾶρματα, γλύτωσε τὴ ζωὴ σου.
 — Τί λέτε, μῶρ' παλιότουρκοι καὶ σεῖς, παλιοζαγάρια;
 Ἐγὼ εἶμαι ἢ Λένω Μπότσαρη, ἢ ἀδερφή τοῦ Γιάννη,
 καὶ ζωντανὴ δὲν πιάνουμαι εἰς τῶν Τουρκῶν τὰ χέρια.

Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου.

Δημῶδες.

Τρία πουλάκια κάθονταν ψηλά στὴ Χαλκομάτα*.
 τὸνα τηράει στὴ Λειβαδιά καὶ τᾶλλο στοὺ Ζητοῦνι*,
 τὸ τρίτο τὸ καλύτερο μοιριολογᾶ καὶ λέει:
 «Πολλὴ μαυρίλα πλάκωσε, μαῦρη σὰν καλιακούδα*.
 Μὴν ὁ Καλύβας ἔρχεται, μὴν ὁ Λεβεντογιάννης*;
 Οὐδ' ὁ Καλύβας ἔρχεται, οὐδ' ὁ Λεβεντογιάννης*
 Ὅμῆρ Βριώνης πλάκωσε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες».

Ἐκεῖνος σὰν τ' ἀγρίκησε*, πολὺ τοῦ κακοφάνη*
 Ψηλὴ φωνὴν ἐσήκωσε, τὸν πρῶτό του φωνάζει:
 «Τὸ στράτεμά μου σύναξε, μάσε* τὰ παλικάρια*
 δὸς τοὺς μαπαροῦτη περισσὴ καὶ βόλια μὲ τὲς φοῦχτες*
 γρήγορα, καὶ νὰ πιάσουμε κάτω στὴν Ἀλαμάνα,
 ποῦναι ταμπούρια* δυνατὰ κι' ὄμορφα μετερίζια*».

Παίρνουνε τ' ἀλαφριά σπαθιά καὶ τὰ βαριά τουφέκια,
 στὴν Ἀλαμάνα φτάνουνε καὶ πιάνουν τὰ ταμπούρια.
 «Καρδιά, παιδιά μου, ἐφώναξε, παιδιά, μὴν φοβηθῆτε.
 Σταθῆτε ἀντρεῖα, σὰν Ἕλληνες καὶ σὰν Γραικοὶ σταθῆτε».
 Ἐκεῖνοι ἐφοβηθήκανε κι' ἐσκόρπισαν στοὺς λόγκους*.
 Ἐμειν' ὁ Διάκος στὴ φωτιά μὲ δεκοχτὼ λεβέντες.

Τρεῖς ὥρες ἐπολέμαγε μὲ δεκοχτὼ χιλιάδες*
 σκίστηκε τὸ τουφέκι του κι' ἐγίνηκε κομμάτια*
 σέρνει καὶ τὸ λαφροῖδ σπαθὶ καὶ στὴ φωτιά χουμάει*.
 Ἐκοψε Τούρκους ἀπειροὺς κι' ἔφτα μπουλουκμπασηδες*
 20

25 καὶ τὸ σπαθί του κόπηκεν ἅπᾶν ὅπῳ τῆ φοῦχτα
κι' ἔπεσ' ὁ Διάκος ζωντανὸς εἰς τῶν ἐχτρῶν τὰ χέρια.

Χίλιοι τὸν πῆραν ἀπὸ μπρὸς καὶ δυὸ χιλιάδες πίσω·
κι' Ὁμὲρ Βριώνης μυστικὰ στὸ δρόμο τὸν ἐρώτα:
«Γένεσαι Τοῦρκος, Διάκο μου, τὴν πίστη σου ν' ἀλλάξης,
νὰ προσκυνᾷς εἰς τὸ τζαμί, τὴν ἐκκλησιὰ ν' ἀφήσης;
30 Κι' ἐκεῖνος τοῦ ἀποκρίθηκε καὶ μὲ θυμὸ τοῦ λέει:
«Πᾶτε κι' ἐσεῖς κι' ἡ πίστη σας, μουρτάτες*, νὰ χαθῆτε!
Ἐγὼ Γραικὸς γεννήθηκα, Γραικὸς θεὸς νὰ πεθάνω.
Ἄν θέλετε χίλια φλωριά καὶ χίλιους μαχμουτιέδες*,
μόνον ἑφτά μερῶν ζωὴ θέλω νὰ μοῦ χαρίστε,
35 ὅσο νὰ φτάσῃ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ Καπετὰν Νικήτας*».

Σὰν τ' ἄκουσ' ὁ Χαλίλ* μπεης ἀφρίζει καὶ φωνάζει:
«Χίλια πουγγιά* σᾶς δίνω ἐγὼ κι' ἀκόμα πεντακόσια,
τὸ Διάκο νὰ χαλάσετε, τὸ φοβερὸ τὸν κλέφτη·
γιατὶ θὰ σβήσῃ τὴν Τουρκιά κι' ὅλο μας τὸ ντοβλέτι*!»
40 Τὸ Διάκο τότε παίρνουνε καὶ στὸ σουβλί τὸν βάζουν·
ὀλόρθο τὸν ἐστήσανε, κι' αὐτὸς χαμογελοῦσε·
τὴν πίστη τους τοὺς ἔβριζε, τοὺς ἔλεγε μουρτάτες·
«Σκυλιά, κι' ἂν μὲ σουβλίσετε, ἓνας Γραικὸς ἐχάθη·
ἄς εἶν' καλὰ ὁ Ὀδυσσεὺς κι' ὁ καπετὰν Νικήτας·
45 αὐτοὶ θὰ φᾶνε τὴν Τουρκιά, θὰ κάψουν τὸ ντοβλέτι!».

(Εἰκὼν Νικολάου Γύζι*).

Τὸ κρυφὸ σχολεῖο.

Ἰωάννου Πολέμη.

Ἄπ' ἔξω μαυροφόρ' ἀπελπισιά, 1
πικρῆς σκλαβιάς χειροπιαστὸ σκοτάδι·
καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιὰ
(στὴν ἐκκλησιὰ ποὺ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν ὄψη τοῦ σχολεῖου)
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιοῦ
τρεμάμενο τὰ ὄνειρα ἀναδεύει*
καὶ γύρω τὰ σκλαβόπουλα μαζεύει.

Ἐκεῖ καταδιωγμένη κατοικεῖ 2
τοῦ σκλάβου ἡ ἄλυσόδετη πατρίδα·
βραχνὰ ὁ παπᾶς ὁ δάσκαλος ἐκεῖ
θεριεύει τὴν ἀποσταμένη ἐλπίδα
μὲ λόγια μαγικά·
ἐκεῖ ἡ ψυχὴ πικρότερο ἀγρικᾶ

τὸν πόνο τῆς σκλαβιάς της, ἐκεῖ βλέπει
τί ἔχασε, τί ἔχει, τί τῆς πρέλει.

3 Κι' ἀπ' τὴν εἰκόνα τοῦ Χριστοῦ ψηλά,
ποῦ ἐβούβανε τὰ στόματα τῶν πλάνων,
καὶ ῥίχνει καὶ συντριβει καὶ κυλᾷ
στὴν ἄβυσσο τοὺς θρόνους τῶν τυράννων,
κι' ἀπὸ τῆ σιγαλιά
ποῦ δένει στὸ λαιμὸ πνιγμοῦ θηλειά,
κι' ἀπ' τῶν προγόνων τᾶφθαρτα βιβλία,
ποῦ δείχνουν τὰ πανάρχαια μεγαλεῖα,

4 ἓνας ψαλμὸς ἀκούγεται βαθὺς
σὲ μελωδίες ἐνὸς κόσμου ἄλλου
κι' ἀνατριχιάζει ἀκούοντας καθεὶς
προφητικά τὰ λόγια τοῦ δασκάλου
μὲ μιὰ φωνὴ βαρειά:
«Μὴ σκιάζεσθε στὰ σκότη, Ἡ λευτεριά
σὰν τῆς ἀυγῆς τὸ φεγγοβόλο ἀστέρι
τῆς νύκτας τὸ ξημέρωμα θὰ φέρῃ».

1899.

Ξαναγυρίζει.

Ἰω. Πολέμη.

1 Ξαναγυρίζει στ' Ἀργυρόκαστρο,
βοῖσκει τὸ σπίτι της δημάδι·
μηδὲ σκεπὴ μηδὲ παράθυρο
μηδ' ἄλλο γνωριμιᾶς σημάδι.

2 Τὸ περιβόλι χέρσο κι' ἄσκαφτο,
τὰ δέντρα κάρβουνα καὶ στάχτη,
τὰ λιόδεντρα βγαλμένα σύρριζα
καὶ τ' ἀμπελάκι δίχως φράχτη.

3 Στὸ κοιμητήρι πάει τρεμάμενη·
ἔρμο κι' ἀδέσποτο χωράφι·
δυσὺ κυπαρίσσια μόνον ἀπόμειναν·
μηδὲ σταυροὶ μηδὲ καὶ τάφοι.

Τὰ κόκκαλα τῶν πεθαμένων της
πνίγουν ἀγκάθια κι' ἄγρια χόρτα
καὶ γκρεμισμένος ὁ μανδρότοιχος
καὶ κατὰ γῆς ῥιχμέν' ἡ πόρτα.

Μήδ' ἔκλαψε μηδὲ κι' ἐδάκρυσε·
στὴν ἐκκλησιά μὲ μιᾶς πηγαίνει.
Μπρὸς στὸ Χριστό, μπρὸς στὴ Μητέρα Του
προσεύχεται γονατισμένη.

Καὶ λέει: «Χριστέ μου καὶ Παρθένα μου,
παρηγοριά σ' ὄσους πονοῦν!
τώρα ξανάρθε ἡ γαλανόλευκη,
τ' ἀγκάθια ῥόδα θὰ γενοῦν».

1916.

Β'. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ,
ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ Κ.Τ.Λ.).

Τὸ κάστρο τῆς Ὠριᾶς.

Δημῶδες.

Ὅσα κάστρα κι' ἂν εἶδα καὶ περπάτησα,
σὰν τῆς Ὠριᾶς τὸ κάστρο δὲν ἔλόγησα.
Κάστρο θεμελιωμένο, κάστρο ξακουστό,
σαράντα ὄργυιές τοῦ ψήλου, δώδεκα πλατύ,
μολύβι σκεπασμένο, μαρμαροχυτό,
μὲ πόρτες ἀτσαλένιες κι' ἀργυρᾶ κλειδιά,
καὶ τοῦ γυαλοῦ ἡ πόρτα στράφτει μάλαμα.

Τοῦρκος τὸ τριγυρίζει χρόνους δώδεκα,
δὲν μπόρει νὰ τὸ πάρῃ τὸ ἐρημόκαστρο.
Κι' ἓνα σκυλὶ Τουρκάκι, μιᾶς Ῥωμιᾶς παιδί,
στὸν Ἀμιρᾶ* του πάει καὶ τὸν προσκυνάει:
— Ἀφέντη μ' Ἀμιρᾶ μου καὶ Σουλτάνε μου,
ἂν πάρω ἐγὼ τὸ κάστρο, τί εἶν' ἡ ῥόγα* μου;
— Χίλια ἄσπρα* τὴν ἡμέρα κι' ἄλογο καλό,
καὶ δυὸ σπαθιᾶ ἀσημένια γιὰ τὸν πόλεμο.
— Οὐδὲ τ' ἄσπρα σου θέλω κι' οὐδὲ τὰ φλωριά,
οὐδὲ καὶ τ' ἄλογό σου κι' οὐδὲ τὰ σπαθιά,

- μὸν θέλω γὼ τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
— Ὄσάν τὸ κάστρο πάρης, χάρισμα κι' αὐτή.
- 20 Πράσινα ῥοῦχα βγάζει, ῥάσα φόρεσε,
τὸν πύργο πύργο πάει καὶ γυρόβολάει,
στὴν πόρτα πάει καὶ στέκει καὶ παρακαλεῖ :
— Γιὰ ἀνοιξε ἀνοιξε πόρτα, πόρτα τῆς Ὁριᾶς,
πόρτα τῆς μαυρομάτας τῆς βασιλισσας.
- 25 — Φεῦγα ἀπ' αὐτοῦ, βρὲ Τοῦρκε, βρὲ σκυλότουρκε !
— Μὰ τὸ σταυρό, κυρά μου, μὰ τὴν Παναγιά,
ἐγὼ δὲν εἶμαι Τοῦρκος, οὐδὲ Κόνιαρως*,
εἶμαι καλογεράκι ἀπ' ἀσκηταριό.
Δώδεκα χρόνους ἔχω ὅπ' ἀσκήτευα,
30 χορτάρι ἐβοσκοῦσα σὰν τὸ πρόβατο,
κι' ἦρθα νὰ πάρω λάδι γιὰ τὶς ἐκκλησιές.
Γιὰ ἀνοιξέτε μου νᾶμπω τοῦ βαριόμοιρου.
— Νὰ δίξουμε τσιγγέλια νὰ σὲ πάρουμε.
— Τὰ ῥάσα μου εἶναι σάπια καὶ ξεσκίζονται.
35 — Νὰ ρίξουμε τὸ δίχτυ νὰ σὲ πάρουμε.
— Εἶμαι ἀπὸ τὴν πείνα κι' ἀντραλίζουμαι*.
Γελάστηκε μιὰ κόρη, πάει, τὸν ἀνοιξε.
Ὅσο ν' ἀνοιξη ἡ πόρτα, χίλιοι ἐμπήκανε,
κι' ὅσο νὰ μισανοίξη, γέμισ' ἡ αὐλή,
40 κι' ὅσο νὰ καλοκλείση, ἡ χώρα πάρηθηκε.
Ὅλοι χυθῆκαν στ' ἄσπρα, ὅλοι στὰ φλωριά,
καὶ κείνος εἰς τὴν κόρη, ποῦναι στὰ γυαλιά.
Κι' ἡ κόρη ἀπὸ τὸν πύργο κάτω πέταξε :
μήτε σὲ πέτρα πέφτει, μήτε σὲ κλαριά,
45 παρὰ σὲ Τοῦρκου χέρια καὶ ξεψύχησε.

Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Φράγκων.

Δημῶδες.

Χήρας υἱὸς ἐγεύγετο σὲ μαρμαρένια τάβλα*
χρυσᾶ ἦταν τὰ πηρούνια του κι' ὀλάργυρα τὰ πιάτα,
κι' ἡ κόρη ὅπου τονὲ κερνᾷ ἀσημοκουκλωμένη*
Κι' ἡ μάννα του στὴ μιὰ μεριά φτάνει ξαγριγεμένη :

- Γεύεσαι, γιέ μου, γεύεσαι, κι' οἱ Φράγκοι σὲ πλακῶσαν. 5
— Πρόβαλε, μάννα μου, νὰ ἰδῆς πόσες χιλιάδες εἶναι
κι' ἂν εἶναι δυό, νὰ χαίρωμαι, κι' ἂν εἶναι τρεῖς, νὰ πίνω,
κι' ἂν εἶναι περισσότερες, σελλώσετε τὸ Μαῦρο.
— Ἐβγῆκα, γιέ μου, καὶ εἶδα τσι, μὰ μετρομηδὸ δὲν ἔχουν.
— Σελλώσετε τὸ Μαῦρό μου, καλογιγλώσετε* τον, 10
καὶ δός μου, μάννα, τὸ σπαθὶ τ' ἀγιοκωνσταντινάτο
νὰ βγῶ νὰ ἰδῶ τὸν πόλεμο, ποῦ κάνουνε οἱ Φράγκοι.
— Μαῦρέ μου, γοργογόνατε κι' ἀνεμοκυκλοπόδη*,
πολλὲς φορὲς μὲ γλυτώσες ἀπὸ βαρειὲς φουρτούνες,
κι' ἂν μὲ γλυτώσης κι' ἀπ' αὐτή, θὰ σὲ μαλαματώσω! 15
τὰ τέσσερά σου πέταλα χρυσᾶ θὰ σοῦ τὰ κάμω.
τὰ δαχτυλίδια τῆς ξανθῆς σκάλες καὶ χαλινάρια.
Στὸ ἔμπα χίλιους ἔκοψε, στὸ ἔβγα δυὸ χιλιάδες
κι' εἰς τ' ἄλλο στρηφογύρισμα δὲν ἤυρθε νὰ κόψη.
Κι' ὁ οὐρανὸς ἐσείστηκε, κι' ἡ θάλασσα μουγκίστη*. 20

Ἡ ἄλωση τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Δημῶδες.

Σημαίνει ὁ Θεὸς, σημαίνει ἡ γῆς, σημαίνουν τὰ ἐπουράνια
σημαίνει κι' ἡ Ἁγία Σοφία, τὸ μέγα μοναστήρι
μὲ τετρακόσια σήμαντρα κι' ἐξήντα δυὸ καμπάνες
κάθε καμπάνα καὶ παπᾶς, κάθε παπᾶς καὶ διάκος.

- Σιμὰ νὰ βγοῦνε τ' ἅγια κι' ὁ βασιλιᾶς τοῦ κόσμου, 5
φωνὴ τοὺς ἦρθε ἐξ οὐρανοῦ κι' ἀπ' ἀρχαγγέλου στόμα :
« Πάψετε τὸ χερουβικὸ κι' ἄς χαμηλώσουν τ' ἅγια !
Παπάδες, πάρτε τὰ ἱερά, καὶ σεῖς, κεριά, σθησιτῆ !
γιατὶ εἶναι θέλημα Θεοῦ ἡ Πόλη νὰ τουρκέψη.
Μὸν στεῖλτε λόγο στὴ Φραγκιά, νᾶρθοῦν τρία καράβια 10
τὸνα νὰ πάρη τὸ σταυρὸ καὶ τᾶλλο τὸ βαγγέλιο,
τὸ τρίτο τὸ καλύτερο τὴν ἅγια τράπεζά μας,
μὴ μᾶς τὴν πάρουν τὰ σκυλιὰ καὶ μᾶς τήνε μολύνουν.
Ἡ Δέσποινα ταράχτηκε, κι' ἐδάκρυσαν οἱ εἰκόνες
— Σώπασε, κυρά Δέσποινα, καὶ μὴν πολυδακρύξῃς* 15
πάλι, μὲ χρόνους, μὲ καιρούς, πάλι δικὰ σας εἶναι.

Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος.*Δημῶδες.*

- Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίσαβος, τὰ δυὸ βουνά, μαλώνουν,
τὸ ποιὸ νὰ ῥίξῃ τὴ βροχή, τὸ ποιὸ νὰ ῥίξῃ χιόνι.
Ὁ Κίσαβος ῥίχνει βροχή καὶ ὁ Ὀλυμπος τὸ χιόνι.
Γυρίζει τότε ὁ Ὀλυμπος καὶ λέγει τοῦ Κισσάβου:
- 5 —Μὴ μὲ μαλώνῃς, Κίσαβε, μπρὲ τουρκοπατημένε,
πού σὲ πατάει ἡ Κονιαριά* καὶ οἱ Λαρσινοὶ ἀγάδες*.
Ἐγὼ εἶμ' ὁ γέρο Ὀλυμπος, στὸν κόσμον ἔακουσμένος·
ἔχω σαράντα δυὸ κορφές καὶ ἑξήντα δυὸ βρουσοῦλες·
κάθε κορφὴ καὶ φλάμπουρο*, κάθε κλαδί καὶ κλέφτης.
- 10 Κι' ὅταν τὸ παίρνει ἡ ἀνοιξή καὶ ἀνοίγουν τὰ κλαδάκια,
γεμίζουν τὰ βουνά κλεφτιά καὶ τὰ λαγκάδια* σκλάβους.
Ἐχω καὶ τὸν χρυσὸν αἰτό, τὸ χρυσοπλουμισμένο,
πάνω στὴν πέτρα κάθεται καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέγει:
—Ἦλιε μ', δὲν κροῦς* τ' ἀποταχύ*, μὲν κροῦς τὸ μεσημέρι,
- 15 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, τὰ νυχοπόδαρά μου;

Ὁ Δικέφαλος.*Γεωργίου Δροσίνῃ.*

- 1 Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφίας, πού σφάλησεν
ἑνὸς ἀγγέλου χέρι,
διπλοσφαγμένος ἔπεσ' ὁ Δικέφαλος
ἀπ' τ' ἄπιστο μαχαίρι.
- 2 Στὴν πόρτα τῆς Ἁγίας Σοφίας, σπαράζοντας,
μὲ ματωμένα στήθη,
τὶς δυὸ φτεροῦγες ἄπλωσ' ὁ Δικέφαλος
καὶ πάλι ὀρθὸς ἐστήθη.
- 3 Καὶ στοίχειωσε, καὶ θέριεψε, καὶ πλήθυνεν
ὁ νεκρυναστημένος,
κι' ἔγιν' ὁ ἕνας μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι
στὸ δουλωμένο Γένος.
- 4 Καὶ πέταξε στὰ πέρατα καὶ φώλιασεν
ὅπου σκεπὴ τὸν κρύβει:
σὲ μοναστήρι, σ' ἐκκλησιά, καὶ σ' ἄρχοντα
καὶ σὲ φτωχοῦ καλύβι.

Στὴν πλάκα τοῦ μοναστηριοῦ τὸν σκάλισε 5
καλόγερος τεχνίτης·
ἢ καλομάννα φυλαχτὸ τὸν φόρεσε
στ' ἀνήμπορο παιδί της.

Στὸν ἀργαλειό της καθιστὴ μερόνυχτα 6
τὸν ὕφαν' ἢ βοσκούλα·
περήφανος ὁ ἄρχοντας τὸν ἔδεσε
στὸ δακτυλίδι βούλλα.

Κρεμάστηκε ἀπ' τὰ νύχια του τ' ἀκοίμητο 7
τῆς Παναγίας καντήλι·
κι' ἄγιασε στοῦ Χριστοῦ τὸ τετρανάγγελο
γραμμένος μὲ κοντύλι.

Τέσσερα μαῦρ' ἀτέλειωτα ἑκατόχρονα, 8
βουβὸς καὶ ἀποκρυμμένος,
κλωσσοῦσε τὴν ἐκδίκηση ὁ Δικέφαλος
στὸ δουλωμένο Γένος.

Ἐάφνω μιὰ μέρα βρόντησ' ὁ ἀντίλαλος: 9
«Ὡς πότε, παλικάρια!»
Καὶ μύριοι αἰτοὶ Δικέφαλοι φτερούγισαν
ἀπὸ σπαθίων θηκάκια. 1921

Καὶ περιμένει...*Ἰω. Μ. Δαμβέγγη.*

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
μαύρη φουσκών' ἢ θάλασσα,
τὰ κύματ' ἀγριεύουνε,
ὅταν περνοῦνε Ἀγαρηνοί*.

Στῆς Προποντίδος μιὰν ἀκτὴ
παίζουν γλυκὰ τὰ κύματα,
ἀνθόνερο θαντίζουνε,
ὅταν περνοῦνε Χριστιανοί.

Ἐκεῖ ναι τῆς Ἁγίας Σοφίας
ἢ Ἅγια Τράπεζα κρυμμένη,
χρόνια καὶ χρόνια βουλαγμένη·

καὶ μέσ' στὰ φύκια τοῦ γιαλοῦ,
ὅπως οἱ ἄλλοι ἔξωρισμένοι,
τὸ λειτουργό της περιμένει. 1918.

Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος.

Ἰωάννου Καρασούτσα.

- Ὁ Θεὸς τὸν Θάνατον, λυτρωτὴν τῶν πόνων,
 ἐπεμψεν εἰς ἄρρωστον ἄνδρα γεωπόνον·
 νὰ τῷ δώσῃ ἄνεσιν τῶν δεινῶν καὶ κόπων,
 καὶ εἰς ἀναπαύσεως νὰ τὸν φέρῃ τόπον.
- 5 Ἐφθασεν ὁ Θάνατος, κί' ἐπὶ τῆς καλύβης
 τοῦ πτωχοῦ ἐκάθισεν ὡς ἡ ὄρνις ἴβις*.
 Στεναγμοὶ ἠκούοντο, οἰμωγαὶ καὶ θρήνοι,
 ὅλη κατεσείετο στέγ' ἡ καλαμίνη.
 Πέντε ἕξ ἀνήλικα, καὶ ἀπὸ μητέρα
- 10 ὄρφανά, τὸν θνήσκοντα ἔκλαιον πατέρα.
 «Θνήσκεις, πάτερ;» ἔκραζον κύκλωθεν τῆς κλίνης
 «καὶ ἡμᾶς τὰ ἔρημα, ἄχ! ποῦ μᾶς ἀφήνεις;»
 Ἦκουσεν ὁ Θάνατος καὶ τὰ ἐλυπήθη,
 οἰκτιριστὸν ἠσθάνθησαν τ' ἄπονά του στήθη.
- 15 Ἄπρακτος ἐπέστρεψε πρὸς τὸν Κύριόν του,
 κί' ἐν ταυτῷ φοβούμενος τὸν φρικτὸν θυμόν του,
 ἄφωνος εἰς τ' οὐρανοῦ ἴστατο τὰς θύρας.
 «Διστί, ὦ Θάνατε, μὲ κενὰς τὰς χεῖρας;»
 εἶπεν ἐκ τοῦ θρόνου του ὁ Θεός. Κί' ἐκεῖνος:
- 20 «Μ' ἔκαμψαν τὰ δάκρυα, τῶν μικρῶν ὁ θρήνος.
 Διὰ τὰ παντέργυμα τίς θὰ προνοήσῃ,
 ὅταν καὶ ὁ μόνος των βοηθὸς τ' ἀφήσῃ;»
 «Τρέξε!» εἶπ' ὁ Ἄναρχος, «τρέξε ν' ἀποσπάσῃς
 λίθον ἀπὸ τ' ἄμετρα βάθη τῆς θαλάσσης».
- 25 Εἶπε· κί' εἰς τὴν θάλασσαν, δίχως νὰ βραδύνῃ,
 ὡς βολὴς ὁ Θάνατος πίπτει μολυβδίνῃ·
 καὶ εἰς τὰ οὐράνια, μετὰ τάχους ἴσου,
 φέρει τὸν ζητούμενον λίθον τῆς ἀβύσσου.
 «Θραῦσέ τον!» Εἰς δάκτυλα δύο τὸν λαμβάνει,
 30 τὸν συντρίβει, κ' ἔνδον του σκόληξ ζῶν ἐφάνη.
 Τότε ὁ Πανάγιος ἔκραξεν ὀργίλος,
 καὶ ὁ θόλος ἔτρεμε τ' οὐρανοῦ ὁ κοῖλος.
 «Τίς εἰς τὰ ἀνήλικα βάθη, ἀποκρίσῃ!

συντηρεῖ τὸν σκόληκα τοῦτον τῆς ἀβύσσου;
 τίς ὁμοῦ δι' ἅπαντα προνοεῖ τὰ ὄντα;
 τίς γινώσκει μέλλοντα, πρότερα, παρόντα;
 τίς ἐμοῦ, ὦ κάθαμα! κάλλιον γνωρίζει
 ἢ ζωὴν ἢ θάνατον πότε νὰ χαρίζῃ;»
 Κί' ἐν ταυτῷ τὸ σκῆπτρόν του αἶρ' ἡ δεξιὰ του,
 δίδ' εἰς τὸ μετάφρενον μίαν τοῦ Θανάτου.
 40 Ἦστραψε κί' ἐβρόντησε, τὸν κατακωφάινει,
 καὶ κωφὸς ὁ Θάνατος ἀπὸ τότε μένει.
 Μάταια τὰ ὄντα του ὁ κλαυθμὸς μας κρούει·
 δὲν ἀκούει δέησιν, θρήνους δὲν ἀκούει.

1846.

Θεσσαλονίκη.

Ἰωάννου Πολέμη.

- Ἡ Σαλονίκη ποῦ ἔσβηνε μὲ τοῦ καιροῦ τὸ διάβα 1
 (καντήλι ποῦ τρεμόφωτο γιὰ λάδι λαχταρᾷ)
 ἀπὸ βραδύς κοιμήθηκε δυστυχισμένη, σκλάβα,
 καὶ τὴν αὐγοῦλα ἐξύπνησεν ἀρχόντισσα, κυρά.
- Τί νᾶβλεπε στὸν ὕπνο της, τί νᾶταν τ' ὄνειρό της; 2
 — Τὸν Ἄι-Δημήτρη ἔβλεπε στ' ἄτι του τὸ γοργό.
 ποῦ ῥοβολῶντας ἔκραζε μὲ τὴ φωνὴ τῆς νειότης:
 «Ἄνοιξε, πόρτα τῆς σκλαβιάς, ἡ Λευτεριά εἴμ' ἐγώ!»
- Κί' ἄνοιξ' ἡ πόρτα ὀρθάνοιχτη μπροστὰ στὸν καβαλάρη 3
 κί' ἐμπῆκ' ἐκεῖνος κί' ἔλαμψε σὰν τὸν Αὐγερινό,
 κί' ὑψώνοντας καὶ παίζοντας τ' ἀστραφτερὸ κοντάρι
 ἔδειξε μὲ τὸ δάκτυλο τοῦ Ὀλύμπου τὸ βουνό.
- Κί' ἔστρεψ' ἐκεῖ τὰ μάτια της ἡ σκλάβα ἡ πονεμένη 4
 κί' ἀγνάντεψε ἀστραπόλαμπρη τοῦ Ὀλύμπου τὴν κορφή,
 κί' εἶδε ἀπ' τὴ δῆχῃ στὴν πλαγιά γοργὰ νὰ κατεβαίνει,
 ἡ Ὀμορφη, ἡ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἡ ἀδερχή.
- Ἡ κόμη της ἀνέμιζεν, ἰτιὰ χρυσοκλωνάτη, 5
 τὰ στήθη της χιονόλευκα, τὰ μάτια γαλανά,
 στὸ χέρι της τὴ φλογερὴ γυμνὴ ῥομφαία ἐκράτει
 κί' ὀλόχρυσσα ἀντιφέγγιζαν τ' ἀπόμακρα βουνά.

- 6 Κατέβηκε κι' εδιάβηκε τὴ διάπλατη τὴν πόρτα
ἢ Ὁμορφη, ἢ Πεντάμορφη, τοῦ Ἥλιου ἢ ἀδερφή.
κι' ὅπου πατοῦσε εὐώδιαζε, καὶ τ' ἄνανθα τὰ χόρτα
ῥόδα καὶ κρίνους ἀνθίζαν σὲ κάθε της στροφῆ.
- 7 Κι' ἔπεσε ἡ σκλάβα ταπεινὰ μπρὸς στὴν ὠραία παρθένα
γονατισμένη, ἀμίλητη, σκυμμένη, ντροπαλή·
κι' ἐκείνη τὴν ἀνάγειρε μὲ χέρια ἀντρειωμένα
καὶ τὴν ἐσφιχταγκάλιασε μ' ἀτέλειωτο φιλί.
- 8 Καὶ τὴ στιγμή πού ἐσμίξανε γιὰ τὸ φιλί τὰ χεῖλια,
ἔπεσαν, βροντοκόπησαν τὰ σίδερα βαρειά,
οἱ ἀλυσίδες ἔσπασαν, στόματ' ἀγγέλων χίλια
ἀθώρητα ἐτραγούδησαν τὸ «Χαῖρε, Ἐλευθεριά!...»
- 9 Κι' ἡ σκλάβα ἐξύπνησε μὲ μιᾶς· πετιέται ἀπ' τὸ κρεβάτι,
τὰ ξαφνιασμένα μάτια της στὰ κάστρα της κολλᾷ.
Ἦχι, δὲν ἦταν ὄνειρο· νά τη ἡ παρθένα, νά τη!
ὁμορφη, γαλανόλευκη, μὲ τὸ σταυρὸ ψηλά. 1912.

Γ' ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ.

Ὁ λαβωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄλογό του.

Δημῶδες.

- Μέσ' στοῦ Βαρδαριοῦ* τὸν κάμπο
εἰς τὴν ἄκρα, στὸ γεφύρι,
σ' ἓνα δέντρο φουντωμένο
μὲ χοντρὲς καὶ παχειὲς ρίζες,
5 ἕξνος ἦταν ξαπλωμένος.
Καὶ ὁ γοῖβας* του, δεμένος,
τρῶει καὶ χιλιμιντράει*.
—Σήκω, ἀφέντη, καβαλικά!
- Δὲ μπορῶ, καημένε γοῖβα,
10 γιὰτὶ μ' ἔχουν λαβωμένο,
στὴν καρδιά πιτυχημένο.
Σκάψε, γοῖβα μ', μὲ τὰ νύχια,
μὲ τ' ἀργυροπέταλά σου,
τραυήξέ με μὲ τὰ δόντια

- καὶ μὲ χῶμα σκέπασέ με· 15
κι' ἔπαρε καὶ τ' ἄρματά μου
δῶσέ τα στὰ γονικά* μου.
Ἦπαρε καὶ τὸ μαντίλι,
τὸ χρυσό μου δαχτυλίδι,
20 νὰ τὸ δώσης τῆς καλῆς μου,
νὰ μὲ κλαίῃ, ὅταν τὰ βλέπῃ.

Διαβατάριχο τρυγόνι.

Γεωργίου Δροσίνη.

- Στ' αὐγουσιάτικα περάσματα 1
διαβατάριχο τρυγόνι
κυνηγοῦ ματιὰ σημάδευε
καὶ τὸ πληγώνει.
- Ἦ πληγὴ ἀλαφρὴ· γιατροεύτηκε. 2
Κι' ἀπ' τὰ δάση κι' ἀπ' τὴ χλόη
σὲ κλουβὶ στενὸ τὸ σφάλησαν,
σ' ἓνα κατῶι.
- Καπηλειοῦ στολίδι γίνηκε. 3
Στὴ ζωὴ τὴ σκλαβωμένη,
τὸ χειμῶνα ὄλο ὄνειρεύεται,
κι' ὄλο προσμένει.
- Κι' ἀνθισαν τὰ δένδρα κι' ἔλειωσαν 4
στὶς βουνοκορφὲς τὰ χιόνια·
τὸν Ἀπρίλη πάλι πέρασαν
τ' ἄλλα τρυγόνια...
- Ἄπὸ ποῦ τοῦ ἦρθε τὸ μήνυμα; 5
Σ' ἑνὸς καπηλειοῦ τὰ βάρθη
τ' ἀπριλιάτικα περάσματα
πῶς τ' ἄχει μάθει;
- Καὶ μὲ μιᾶς ξυπνᾷ ἀπὸ τ' ὄνειρο 6
καὶ τινάζει τὰ φτερά του,
καὶ ξεψύχησε ματώνοντας
τὰ σίδερά του. 1917.

Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου.

Ἰωάννου Πολέμη.

- 1 Σπιθοβολοῦν τὰ πέταλα θραύοντας τὰ λιθάρια,
μὲ χάρη ἀνεμοδέρνεται ἡ χαίτη του ἡ σγουρή.
Σάφνω, στυλώνεται μὲ μιᾶς στὰ πισινὰ ποδάρια
καὶ πέφτει αἱματοκύλιστον, ἀφρόπνιχτο, βυρῦ.
- 2 Σταλτὸ τὸ βόλι ἀπόμακρο τοῦ ἐπέρασε τὰ στήθια
κι' ἐφώλιασε στὰ σπλάχνα του. Κυλιέται, σπαρταρᾷ,
στρέφει θολὰ τὰ μάτια του σὰ νὰ ζητῇ βοήθεια...
βλέπει τὸν καβαλάρη του νὰ λάμπη ἀπὸ χαρά.
- 3 Νᾶνωσε τάχα τὴ χαρά; Νᾶδε τὴ νίκη τάχα;
Ποιὸς ξέρει!.. Ἀνακλαρώθηκε*, καί, δίχως βογγητό,
ὀρθάνοιξε τὸ στόμα του, ἀνάσανε μονάχα
καὶ σιγαλὰ ἐξεψύχησε—καλότυχο κι' αὐτό!..

1912.

Γ'. ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαί.

Ἰωάννου Βηλαρᾶ.

- 1 Τῶν γονέων τὶς δομήνιες
μὴ ποτὲ καταφρονᾷς·
εἶναι πάντα πρὸς καλὸ σου,
ὅσο ἄλλοιῶς ἐσὺ ἂν φρονᾷς.
- 2 Πραχτικοῦ γερόντου γνώμη
ν' ἀφικράζεις καλὰ·
ἔχει πράξη στὰ τοῦ κόσμου,
ἔπαθε, ἔμαθε πολλὰ.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Σπεῦδε βραδέως.

Ἰωάννου Βηλαρᾶ.

- 1 Σὲ κάθ' ἔργο καὶ δουλειά σου,
ποὺ θελὰ καταπιαστῆς,
μὴ ποτὲ ἀρχινᾷς μὲ βιά σου
πρὶν τὸ τέλος στοχαστῆς.

Ὅλοι εὐκόλο θαρροῦμε
κάθε εἶδος στὴν ἀρχή,
μόνε ὕστερα ἀπαντοῦμε
δυσκολίας ταραχή.

Κι' ἂν κατόπι μετανιώσης,
τότε πλιὰ τί σ' ὄφελει;
τὴ ζημιὰ σου θελὰ νιώσης
μ' ἀδιαφόρετη χολή.

1827.

Δ'. ΜΥΘΟΙ.

Ἄρνάκι καὶ λύκος.

Ἀχιλλέως Παράσχου.

Μιά φορὰ κι' ἓναν καιρὸ
σὲ ποτάμι δροσερὸ
ἔν' ἄρνάκι τὸ καημένο
εἶχε πάει ξεννοιασμένο.
Ὅμως, τύχη του κακή,
ἓνας λύκος φθάνει ἐκεῖ...

5

—Σ' ἔπιασα! τοῦ εἶπ' εὐθύς·
κλέφτη, θὰ τιμωρηθῆς!
Ἦλθες εἰς τὸν ποταμὸ μου
καὶ μοῦ πίνεις τὸ νερὸ μου.

10

Καὶ τ' ἄρνάκι τὸ καημένο
ἀπεκρίθη τρομασμένο:
—Μὰ τῆς μάννας μου τὸ γάλα,
οὔτε μιὰ δὲν ἦπια στάλα!

15

—Τὶς ψευτιὲς νὰ τὲς ἀφήσης.
μὴπως καὶ μετανοήσης.
Κι' ἂν δὲν τῶπιες, τὸ ποθοῦσες.
μὲ τὸ μάτι τὸ δουφοῦσες.

—Ὅχι, εἶπε τὸ ἄρνάκι·
ἔβλεπα τὸ λιβαδάκι.
—Ὅμως πέρσι, ἓνα βράδυ,
μ' ἔβριζες μέσ' στὸ σκοτάδι.

20

—Πέρσι, εἶπε τὸ καημένο,

25 μὰ δὲν ἤμουν γεννημένο!
 —Καλὰ λέγεις· ἐγὼ σφάλλω·
 τὸ ἀδελφάκι σου τὸ ἄλλο...
 —Ἀδελφάκι σοῦ ὁμώνω
 πὼς δὲν ἔχω, εἶμαι μόνο.
 —Σ' ὄλα δίνεις ἀποκρίσεις·
 30 τρέχα νὰ δικηγορήσης...
 Καὶ τὸ στόμα του ἀνοίγει
 καὶ τὸ δύστυχο τὸ πνίγει! 1860.

Πατραρχοθία.

Ἰωάννου Πολέμη.

Ἄπ' τὴ βροχὴ ἐξυμώθηκε λάσπη στὸ μονοπάτι,
καὶ λέγει ἢ λάσπη στὸν ἀργὸ κι' ἀδιάφορο διαβάτη:

—Ξέρεις ποιὸν εἶχα ἐγὼ γονεῖό; Τὸ σύννεφο στὰ οὐράνια,
 πού τὸν ἀέρα ἀνάδευε* μὲ τόση περηφάνεια,
 5 κι' οὔτε ποτὲ τοῦ ἀντίκοβε* τὴ στράτα του τὴν ἴσια
 ψηλὴ κορφὴ καμπαναριοῦ, ψηλὴ κορφὴ βουνίσια·
 γιὰτὶ πετοῦσε πεῖο ψηλά, ὅπου εἶναι τ' ἄστρα, κι' ὅπου
 θαμπώνεται, κουράζεται νὰ φθάσῃ μὰτι ἀνθρώπου.
 Καὶ μόνο αὐτό; Διαβαίνοντας τὸ δρόμο ποῦχε πάρει
 10 ἐμάχονταν μὲ τοῦ καιροῦ τὸ κάθε παλικάρι,
 μὲ τὸ βοριά, μὲ τὴ νοτιὰ καὶ μ' ὄλα των τὰ ταίρια,
 καὶ τὸ φεγγάρι ἐσκέπαζε, κι' ἐσκέπαζε τ' ἀστέρια·
 ὡς καὶ τὸν ἥλιο, πού ἄφοβα στὴ λάμψη του ξεγνοιάζει,
 κι' ἐκεῖνον τὸν ἀνάγκαζε νὰ συχνοσκοτεινιάζῃ·
 15 γιὰτ' εἶχεν ἄρματα βαριά, χρυσᾶ σπαθιά, τουφέκια,
 τὶς ἀστραπὲς καὶ τὶς βροντὲς καὶ τ' ἄγρια ἀστροπελέκια,
 κι' ἦταν φοβέρα τῶν αἰτῶν, φοβέρα ὄλου τοῦ κόσμου!...
 Αὐτὸς ὁ ἀτρόμητος γονεῖός ἦταν γονεῖός δικός μου.

20 Κι' εἶπ' ὁ διαβάτης:—Σώπαινε, τὸ ὑγρὸ σου στόμα κλεῖσε·
 γιὰ τὸ γονεῖό σου δὲν ὤρωτῶ, ἐσένα βλέπω τ' εἶσαι.

1908.

Ε΄ ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.

Ὁ αἰτὸς.

Δημῶδες.

Ἔνας αἰτὸς περήφανος, ἕνας αἰτὸς λεβέντης
 ἀπὸ τὴν περηφάνεια του κι' ἀπὸ τὴ λεβεντιά του
 δὲν πάει τὰ κατώμερα νὰ καλοξεχειμάσῃ
 μὸν μένει ἀπάνω στὰ βουνά, ψηλά, στὰ κορφοβούνια.
 Κι' ἔρριξε χιόνια στὰ βουνὰ καὶ κρούσταλλα στοὺς κάμπους· 5
 ἐμάργωσαν* τὰ νύχια του κι' ἐπέσαν τὰ φτερά του.
 Κι' ἀγνάντια βγῆκε κι' ἔκατσε, σ' ἕνα ψηλὸ λιθάρι,
 καὶ μὲ τὸν ἥλιο μάλωνε καὶ μὲ τὸν ἥλιο λέει:
 —Ἥλιε, γιὰ δὲ βαρεῖς κι' ἐδῶ σ' οὐτὴν τὴν ἀποσκοιούρα*,
 νὰ λειώσουνε τὰ κρούσταλλα, νὰ λειώσουνε τὰ χιόνια, 10
 νὰ γίνῃ μιὰ ἀνοιξη καλὴ, νὰ γίνῃ καλοκαίρι,
 νὰ ζεσταθοῦν τὰ νύχια μου, νὰ γιάνουν τὰ φτερά μου,
 νὰρθοῦνε τᾶλλα τὰ πουλιὰ καὶ τᾶλλα μου τ' ἀδέρφια;

Ὁ Διγενῆς κι' ὁ Χάρωντας.

Κωστῆ Παλαμᾶ.

1
 Καβάλα πάει ὁ Χάρωντας
 τὸ Διγενῆ στὸν Ἄδη
 κι' ἄλλους μαζί... Κλαίει, δέρνεται,
 τ' ἀνθρώπινο κοπάδι.
 3
 Καὶ τοὺς κρατεῖ στοῦ ἀλόγου τοῦ
 δεμένους τὰ καπούλια,
 τῆς λεβεντιάς τὸν ἄνεμο,
 τῆς ὁμορφιάς τὴν πούλια.
 3
 Καὶ σὰ νὰ μὴν τὸν πάτησε
 τοῦ Χάρου τὸ ποδάρι
 ὁ Ἀκρίτας μόνο ἀτάραχα
 κοιτάει τὸν καβαλάρη·

4

—'Ο Ἀκρίτας εἶμαι, Χάροντα.

Δὲν περνῶ μὲ τὰ χρόνια.

Μ' ἄγγιξες, καὶ δὲ μ' ἔνωσες

στὰ μαρμαρένια ἄλωνα;

5

Εἴμ' ἐγὼ ἡ ἀκατάλυτη

ψυχὴ τῶν Σαλαμίνων.

Στὴν Ἐπτάλοφην ἔφερα

τὸ σπαθὶ τῶν Ἑλλήνων.

6

Δὲ χάνομαι στὰ Τάρταρα,

μονάχα ξαποσταίνω.

Στὴ ζωὴ ξαναφαίνομαι

καὶ λαοὺς ἀνασταίνω.

1897.

Τὸ πρωτοτάξιδο.

Γιάννη Περγιολίτη.

1

Καϊκάκι πρωτοτάξιδο

ἄρμένιζε* ὄλο πρίμα

πετώντας εἰς τὸ κῦμα.

2

Μὰ ὁ καιρὸς τὰ χάλασε

ἢ θάλασσα ἀγριεύει

καὶ νὰ τὸ φάη γυρεύει.

3

Οἱ νέοι ἄρμοὶ του τρίζουνε,

λυγᾶνε τὰ κατάρτια

οἱ ἄνεμοι στὰ ξάρτια

4

χυμᾶνε καὶ δαγκάνουνε

τὰ ξέδιπλα ἄρμενά του,

γιὰ νὰ τὰ ρίξουν κάτω.

5

Μὰ τὸ καϊκάκι ἐχάλευε*

τῆς θάλασσας τὰ βάθη,

χωρὶς κακὸ νὰ πάθῃ

6

καὶ πάλι ἐκαβαλίκευε

τὰ κύματα ἀφρισμένα,

πετώντας ὀλοένα.

7

Τοῦ κάκου ἢ μαύρη θάλασσα

λυσσομανάει, θυμώνει.

Δουλεύει τὸ τιμόνι.

8

Τοῦ κάκου ῥίχνει ἄπάνω του

ἀκράτητον ἄγέρα...

Δὲ σπάει ἢ λαγουδέρα*,

9

καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα

κατάπρυμα τὰ φέρνει

καὶ φεύγει... μίλια παίρνει...

10

Ὡς ποὺ τὸ πρωτοτάξιδο

νικᾷ, καὶ νὰ το, φθάνει

στὸ ποθητὸ λιμάνι!

1989

ΣΤ'. ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.

Δημώδη.

1

Ἄνοιγοκλοῦν οἱ κάμαρες καὶ κρότος δὲν γρικιέται.

2

Ἄπο μητέρα κόκκινη γεννιέμαι παιδί μαῦρο
φτερά δὲν ἔχω, μὰ πετῶ, τὰ σύγγεφα γιὰ ναῦρω.

3

Ἐχω ἐδῶ ἓνα κουτί

κι' ἔχει μέσα κάτι τι

σὰν ἐβγῆ τὸ κάτι τι,

τί τὸ θέλω τὸ κουτί;

4

Χιλιοτρύπητο λαγήνι

καὶ σταλιά νερὸ δὲν χύνει.

Λεξιγραφιοί.

Ἀντωνίου Μάτεση.

1

Ἄν τὸ πρῶτο θὲς νὰ πῆς

κακὰ βέβαια δὲν θὰ πῆς

ἂν τὸ δεύτερο δὲν ἔχης,

δὲν ἤξεύρω πῶς θὰ τρέχης.

Καὶ τὸ ὄλον δίνει σχῆμα

εἰς τοῦ δευτέρου τὸ ντύμα.

2

Τὸ πρῶτο κάνει ὄρκο, τὸ δεύτερο ὄρωτᾷ

τὸ ὄλον μου γνωρίζει ἂν σὲ εἶδα ἄλλη φορὰ.

3

Τὸ πρῶτο εἶναι ἑλληνικὸ

καὶ ματαπάλι λέει.

Συχνὰ τὸ ἄλλο τὸν κουφὸ

τ' ἀκοῦς νὰ ματαλέῃ.

Τὸ ὄλον μου ἂν δὲν ἔχης,

τὴ μουσικὴ κατέχεις;

Ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1881.

Ἄλεξ. Γ. Σαροῦ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 14

2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ.

Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή.

Γεωργίου Ἀθάνα.

- 1 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὸ κοινότερο χορτάρι
γίνεται τὸ πὶδ ὄμορφο
τοῦ Μαγιοῦ λουλοῦδι!
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὸ χειρότερο πουλὶ
λέει τὸ πὶδ γλυκὸ τραγοῦδι!
- 2 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τοῦ ἡλιοῦ κάθε φιλὶ
γίνεται κι' ἀπὸνα θάμα.
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
καὶ τοῦ φεγγαριοῦ τὰ χάρδια
μάγισσες τίς κάνουνε
τίς γριῆς μουριῆς τὰ βράδια!
- 3 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τ' ἀγριοβόρι τοῦ Γενάρη
τσουχτερὸ δὲν τὸνίωσα,
πάντα μαλακώνει . . .
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
σὺν νυφιάτικη στολή
πέφτει ἄργα καὶ ποὺ τὸ χιόνι.
- 4 Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
μιὰ βρυσούλα μοῦ μιλεῖ
γιὰ δροσιές, γιὰ δίψες.
Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή
τὴν ἀγάπη κάπιο χέρι
ἔσπειρε καὶ τάισε
τῆς ψυχῆς τὸ περιστέρι!

1919.

Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα.

Δημῶδες.

Ξενιτευμένο μου πουλὶ καὶ παραπονεμένο,
ἢ ξενιτεῖα σὲ χαίρεται κι' ἐγὼ ἔχω τὸν καημό σου.

Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω*;
Μῆλο ἂν σοῦ στείλω, σέπεται*, τριαντάφυλλο, μαδιέται,
σταφύλι ξερογιάζεται, κυδῶνι μαραγκιάζει*. 5
Νὰ στείλω μὲ τὰ δάκρυα μου μαντήλι μουσκεμένο,
τὰ δάκρυα μου εἶναι καυτερά, καὶ καῖνε τὸ μαντήλι.
Τί νὰ σοῦ στείλω, ξένε μου, τί νὰ σοῦ προβοδήσω;

Σηκώνομαι τὴ χαρσυγή, γιὰτὶ ὕπνο δὲν εὗρίσκω,
ἀνοίγω τὸ παράθυρο, κοιτάζω τοὺς διαβάτες, 10
κοιτάζω τὲς γειτόνισσες καὶ τὲς καλοτυχίζω
πῶς ταχαρίζουν* τὰ μικρὰ καὶ τὰ γλυκοβυζαίνουν.
Μὲ παίρνει τὸ παράπονο, τὸ παραθύρι ἀφήνω,
καὶ μπαίνω μέσα, κάθομαι, καὶ μαῦρα δάκρυα χύνω.

Ὁ κλέφτης ποὺ πεθαίνει.

Δημῶδες.

Παιδιά Μωραϊτόπουλα καὶ σεῖς Ῥουμελιωτάκια,
μὰ τὸ ψωμὶ ποὺ φάγαμε, μὰ τὴν ἀδερφοσύνη,
περάστε ἀπὸ τὸν τόπο μου κι' ἀπὸ τοὺς ἐδικούς μου.
Καὶ νὰ μὴ μπῆτε στὸ χωριὸ μὲ γήλιο, μὲ φεγγάρι,
ντουφέκια νὰ μὴ ῥίξετε, τραγοῦδια νὰ μὴν πῆτε, 5
καὶ σᾶς ἀκούση ἢ μάννα μου κι' ἢ δόλια* ἢ ἀδερόφι μου.
Κι' ἂ' ῥθοῦν καὶ σᾶς ῥωτήσουνε, πρώτη φορὰ μὴν πῆτε'
κι' ἂν σᾶς διπλορωτήσουνε καὶ δευτέρα καὶ τρίτη,
μὴν πῆτε πῶς σκοτώθηκα, νὰ μὴν κακοκαρδίσουν'
μόν πῆτε πῶς παντρεύθηκα ἐδῶ σ' αὐτὰ τὰ μέρη' 10
πῆρα τὴν πλάκα πεθερά, τὴ μαύρη γῆς γυναῖκα,
κι' αὐτὰ τὰ λιανολίθαρα* ἀδέρφια καὶ ξαδέρφια.

Μοιρολόγια.

Δημῶδη.

1
*Ἦλιε μου, πῶς ἐβιάστηκες νὰ πᾶς νὰ βασιλέψης,
ν' ἀφήσης τὸ σπιτάκι σου, κι' ἄλλοῦ νὰ πᾶς νὰ φέξης;

2

Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο, παραλογία μεγάλη,
νὰ στέκουν τὰ παλιόδεντρα καὶ τὰ σαρακισμένο,
νὰ πέφτουνε τὰ νιόδεντρα μὲ τᾶνθη φορτωμένα;

3

Καλότυχα εἶναι τὰ βουνά, καλότυχοι εἶν' οἱ κάμποι,
ποῦ Χάρο δὲν ἀκαρτεροῦν, φονιά δὲν περιμένουν,
μὸν περιμένουν ἄνοιξη, τῷμορφο καλοκαίρι,
νὰ πρασινίσουν τὰ βουνά, νὰ λουλουδᾶν οἱ κάμποι.

4

Μὲ τί ψυχὴ, μὲ τί καρδιά θὲ νᾶμπω ἐγὼ στὸν Ἄδη!
Ν' ἀφήκω τὰ παιδάκια μου, νὰ κλαῖν αὐγὴ καὶ βράδυ!
νὰ κλαῖνε, νὰ φωνάζουνε: «Μαννούλα μας, ποῦ νᾶσαι;
Βαριά ποῦ ἀποκοιμήθηκες, κι' ἐμᾶς δὲ μᾶς θυμᾶσαι!»

5

Ποῦ πᾶς, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου;
Ἄν τηνε φτειάσης στὸ βουνό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ χιόνι,
ἄν τηνε φτειάσης στὸ γυαλό, σοῦ τὴ χαλάει τὸ κῦμα,
κι' ἄν τηνε φτειάσης καταγῆς, σοῦ τὴ χαλοῦν τὰ φίδια.
Ποῦ διάης*, περιστερᾶκι μου, νὰ φτειάσης τὴ φωλιά σου,
κι' ἐμάρανες τὰ χεῖλη μου κι' ἔκαψες τὴν καρδιά μου;

6

—Γιὰ πές μου, πές μου, κόρη μου, πότε νὰ σὲ παντέχω;
Νὰ σὲ παντέχω ξάμηνο, νὰ σὲ παντέχω χρόνο;
Εἶναι πολὺ τὸ ξάμηνο, ἄσωστος εἶν' ὁ χρόνος!
—Μάννα μ', ἂν ἦταν ξάμηνο, μάννα μ', ἂν ἦταν χρόνος,
θὰ ἦτανε λίγο τὸ κακό, λίγο καὶ τὸ φτουροῦσες*.
Ἐγὼ, μαννούλα μ, νὰ σοῦ εἰπῶ πότε νὰ μὲ παντέχης:
Ἄν θὰ στύψη ἡ θάλασσα νὰ γένη περιβόλι,
ὅταν ἀνθίσῃ ὁ ξέρακας* καὶ βγάλη νιὰ βλαστάρια,
κι' ὅταν ἀσπρίσῃ ὁ κόρακας καὶ γένη περιστέρι!...

ἌΟ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.

Κώστα Κρυστάλλη.

—Τ' εἶς, ὦρὲ Νίκα, καὶ βογγᾶς; Δώδεκα νύχτες τώρα
οὐδ' ἔχεις εὔρει λαρωμό*, οὐδ' ἔχεις κλείσει μάτι.
Μὴ σοῦ βαροῦν* τὰ βότανα*; Μὴ σ' ἀναψεν ἡ θέρμη;

ἌΟ Νίκας ἦταν ἄρρωστος. Ἄμιλητος, χαμένος,
βόγγαε σὰν ἀγριοδάμαλο τοῦ λόγγου* λαβομένο. 5
Τρεῖς μῆνους ἦταν ἄρρωστος, τρεῖς μῆνους κοιτασμένος*.
Σάπηκαν τὰ γελέκα* του, ἔρρεψε ἡ λεβεντιά του,
τῶφαε ἡ ἀρρώστεια τὸ κορμί, κι' ἐλύθησαν οἱ ἀρμόι* του.
Τὰ δυὸ τὰ σταυραδέρφια* του τὸν ἐγιατρολογοῦσαν
μὲ ῥίζες, μ' ἀγριοβότανα, μὲ σταυρωμούς, μὲ ξόρκια. 10

—Ξύπνα, Λαμπράκη, κι' ἀναψε τὸ ἔρμο τὸ λυχνάρι
πάρε κλαδιὰ ἀπ' τὸν ὄβωρὸ*, φέρε τα στὸ καλύβι,
καὶ χτύπα τὰ στουρνάρια* μου λίγη φωτιὰ νὰ κάμης,
τί ὁ Νίκας δὲν εἶναι καλὰ καὶ δὲν τὸν βρίσκ' ἡ αὐγοῦλα.
Σήκου, ὦρὲ Νίκα, κρίνε* μου, κρίνε μου τ' ἀκριβοῦ σου, 15
τοῦ Λάζου, τοῦ σταυραδερφοῦ, ποῦ σὲ ψυχοπονιέται.
Σήκου, τὸ γλυκοχάραμα νὰ ἰδῆς στὰ κορφοβούνια,
σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ φράξα* μας, νὰ ἰδῆς τὰ κρύα νερά μας,
σήκου, νὰ ἰδῆς τὰ πρόβατα στὲς στρουγγες* ποῦ βελάζουν,
σήκου, τὶ* τὰ μαντρόσκυλα κατάραχα* βαβύζουν* 20
σήκου, σὲ κράζουν τὰ πουλιὰ καὶ σὲ καλημερίζουν*
σήκου, σὲ κράζουν κι' οἱ ξωθιές* ποῦ σὲ μαθᾶν τραγούδια.

Μίλησε ὁ Νίκας ὑστερνὰ κι' ἀνάρια ἀνάρια λέει:

—Δὲ μπορῶ ὁ μαῦρος, δὲ μπορῶ. Μ' ἀγγελοκρούει* ὁ Χάρος.
Γιὰ πιάστε με νὰ σηκωθῶ καὶ βάλτε με νὰ κάτσω, 25
τὶ ἔχω δυὸ λόγια νὰ σᾶς πῶ, νὰ σᾶς ἀφήσω διάτα*.
Χαμὸς ἡ ἀρρώστια, ὦρὲ παιδιὰ, καὶ χαλασμός ὁ Χάρος...

Καλὰ μου σταυραδέρφια μου, μὴν κλαῖτε ποῦ πεθνήσκω.
Πάρετε τὸ κουφάρι μου, βάλτε το σὲ κιβούρι*,
στολίστε το μὲ λούλουδα τῆς γῆς, μ' ἀνθοὺς τοῦ Μᾶη' 30
καὶ θάψτε το σὲ μιὰ κορφὴ περίβλεφτην*, μεγάλη,
γιὰ ν' ἀγναντεύω* τὰ βουνά, τὰ χεϊμαδιὰ νὰ βλέπω,
νὰ δέχουμαι τὴν ἄνοιξην ἐσᾶς καὶ τὰ κοπάδια
ν' ἀκούγω τίς φλογέρες σας, ν' ἀκούγω τὰ τρουκάνια*,
ν' ἀκούω τὴν καλημέρα σας, τὰ χαιρετίσματά σας. 35
Θάψτε με δίχως κλάιματα καὶ δίχως μοιρολόγια
τουφέκια νὰ μοῦ ῥίχνετε, τραγούδια νὰ μοῦ λέτε.

Μαζί μου, μέσ' στὸ μνημά μου, καὶ τὸ κανκί* μου βάλτε,
τὸ πλουμιστό μου τὸ κανκί, τὸν ὄμορφο ἀραγό* μου,

40 τὸ πενταπλήχινο ῥαβδί, τὴν ἀκριβὴ φλογέρα
καὶ τ' ἀσημένια τ' ἄρματα. Λέν πὼς στὸν κάτω κόσμον
οἱ νιοὶ βαστᾶνε τ' ἄρματα κι' οἱ λυγερὲς τοὺς στόλους*.
Νὰ κάτεχα, μωρὲ παιδιὰ, κοπάδι ἐκεῖ θὰ ναῦρω ;
Θὰ ναῦρω στρουγγες* καὶ μαντριά, θὰ ναῦρω βοσκοτόπια ;

45 Τὴν ἀκριβὴ μου τὴν κοπή*, καλὰ μου σταυραδέρφια,
ἔρμην μὴ τὴν ἀφήκετε, μονάχη στὰ λιβάδια,
ἀνάρμεχτην κι' ἀκούρευτην, δίχως μαντρὶ καὶ στάλον*.

Κ' ἂν μάθη ἡ δόλια ἡ μάννα μου κι' ἔρθη τὴ στρούγκα
[στρούγκα

καὶ σᾶς εὐρῆ μὲ τὰ λερά, γιὰ μένα ἂν σᾶς ῥωτήση,
50 μὴν πῆτε πὼς ἀπέθανα, τί μ' ἔχει μοναχό της ;
νὰ εἰπῆτε ὅτι σᾶς λέρωσεν ἡ ἀναλλαξιὰ κι' ὁ κοῦρος*
νὰ εἰπῆτε ὅτι μοῦ ζήλεψαν τὴ λεβεντιὰ οἱ Νεραῖδες
καὶ στὰ παλάτια τους συχνὰ τὰ ἐρημικὰ μὲ παίρνουν.

1893.

2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ
ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ.

Τὰ ὄπλα ψάλλω.

Στεφάνου Δάφνη.

- 1 Ἄρματα χάλκινα, ἱερά, χρυσᾶ καὶ τιμημένα,
χαρὰ σὲ σᾶς ποὺ εὐλόγησε πανένδοξα ὁ Καιρὸς.
Σήμερα ἄς εἶναι ὅλα σὲ σᾶς τὰ μάτια γυρισμένα
κι' ὁ νοῦς μας ἰλαρός.
- 2 Σπαθιὰ τῆς Πύλου, τοῦ Ἀναπλιοῦ τουφέκια καὶ κανόνια
καὶ μπάλες τοῦ Μωριά,
ἀδελφωμένα σήμερα μὲ τ' ἀνθισμένα κλώνια,
μὲ δάφνες καὶ κλαριά,
- 3 σὲ εἰκονοστάσια ἢ τρόπαια χαρῆτε τὴ χαρὰ σας,
καὶ λάμπετε περήφανα, κι' ἄς εἶστε πάντα ἔσεις,
ἄρματα χάλκινα, βαριά, ἱερά καὶ τιμημένα,
μιᾶς ἐποχῆς τὰ σύμβολα μεγάλης καὶ χρυσῆς.

25 Μαρτίου 1907.

Ἕμνος τῆς σημαίας.

Στεφάνου Δάφνη.

1 Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανὶ τὸ γαλανὸ καὶ τ' ἄσπρο
κομμάτι ἀπὸ ἀνοιξιάνικο καὶ ξάστερο οὐρανό,
ποὺ εἶναι λευκὸ σὰν τὸν ἀφρὸ τοῦ κύματος ποὺ ἀνθίζει
σὲ περιγιάλι ὀλόμορφο, σὲ πέλαο μακρινό.

Αὐτὸ εἶναι τὸ ἱερὸ πανί, ποὺ ὅταν περνᾶει μπροστά μας
ὕγραίνονται τὰ βλέφαρα καὶ σπαρταρᾷ ἡ καρδιά μας.

2 Δὲν εἶναι ἡ αὔρα ποὺ ἔρχεται γλυκὰ νὰ τὸ χαϊδέψη,
δὲν τὸ ἀνεμίζει πρόσχαρα ἡ αὔρα ἡ σιγανή.

Εἶναι μιὰ ἀθάνατη πνοή, ποὺ ὀρμαεὶ νὰ ζωντανέψη
μὲ ἀνατριχίλα ἀνέκφραστη τὸ δίχρωμο πανί.

Τὸ πῆρε κάποια μάγισσα καὶ τόκαμε χλαμύδα
καὶ ζῆ σ' αὐτὸ καὶ πάλλεται ὀλάκερη ἡ Πατρίδα.

*

3 Εἶναι ἡ Σημαία! Τὴ βλόγησαν παλάδες μ' ἄσπρα γένεια
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὸ τρισβαθὸ καὶ ἀπόκρυφο σχολειό:
ἔκλαψαν μάτια καὶ καρδιὲς ἐπάνω της, καὶ οἱ κόρες
τις νύχτες τὴν ὑφαίνανε κρυφὰ στὸν ἀργαλειό.

Σὰν Βόρειο Σέλας ἄστραψε στὴ Λαύρα μιὰν ἡμέρα
κι' ἀπλώθηκε ὡς τὸν ἔβδομο οὐρανὸ κι' ἀκόμα πέρα.

4 Τὴν πῆραν τῶν παλικαριῶν τὰ μπρούντζινα τὰ χέρια
καὶ μέσ' στὰ ποὺ ἐλάμπανε κομπυλωτὰ σπαθιὰ
νικητρία τὴν περάσανε μέσ' στὴν ὀρμὴ τῆς μάχης
σὲ κορφοβούνια ἀπάτητα, στὰ δάση τὰ βαθιά.

Κι' ἐκεῖνη πάντοτε ψηλά, πάντα ἰλαρὴ κι' ὠραία,
χαιρότανε τὴ δόξα της περήφανη, ἡ Σημαία.

5 Τὴν πῆγαν κι' ἐκαθρέφτισε τὴ θεϊκὴ ὁμορφιά της
στοῦ Αἰγαίου τὰ πλάτη τ' ἄμετρα, στῆς Πύλου τὰ νερά:
τροπαιοφόρα ἐφάνηκε στὰ ψαριανὰ κατάρτια
ποὺ οἱ γλάροι τὴν χαϊδεύανε μὲ τ' ἀνοιχτὰ φτερά.

Κι' ὅταν μιὰ μέρα ἐστάθηκε μέσ' στ' Ἀναπλιοῦ τὰ κάστρα
τὴν εἶδαν κι' ἀνατριχίασαν τ' ἄστρα, τὰ αἰώνια τᾶστρα.

6 Σημαία! στὸ μαῦρον ὄλεθρο ποὺ ἐσχόρπισε μιὰ νύχτα
σὲ φλόγες οὐρανόφταστες ψηλὰ ὁ Πυροπολητής,

στά παινεμένα του ἄρμενα σ' ἀνέβασε, νὰ γίνης
ἐνὸς θριάμβου ἀθάνατου ἐσὺ ὁ διαλαλητής.

Καὶ τ' ἀγριεμένα κύματα τριγύρω σου ἐβογοῦσαν,
θαρροῦσες κι' ἦτανε ψαλμοὶ ποῦ σ' ἐδοξολογοῦσαν.

7 Κι' ὅταν μὲ χρόνια, μὲ καιρούς, ἦρθε ἡ μεγάλη μέρα
μέσ' στῆς σκλαβιάς τὰ χώματα νὰ βγάλης ἀστραπές,
ψηλὰ ἀπ' τὸν Ὀλυμπο οἱ Θεοὶ σ' ἀντίκρυσαν ὀλόρθοι
κι' ἀπὸ χαρὰ ἀντηλάλαξαν τοῦ Ὀλύμπου οἱ κορυφές,
κι' ἔτσι οἱ Θεοὶ σοῦ στείλανε συντρόφισσα τὴ Νίκη
γιὰ νὰ σὲ πάη τρισένδοξη πρὸς τὴ Θεσσαλονίκη.

8 Τρόπαια νέα στηθήκανε στὸν ἴσκιό σου ἀποκάτου:
Νὰ τὸ Μπιζάνι, τὸ Κιλκίς, τῆς Κρέσνας τὰ βουνά,
Σὲ εἶδε ὁ Τοῦρκος κι' ἔνωσε τὸν τρόμο τοῦ θανάτου,
σ' ἀντίκρυσεν ὁ Βούλγαρος, φεύγει καὶ δὲν γυρνᾷ.
Καὶ σὺ σκεπάζεις τοὺς νεκρούς, τοὺς λυτρωμένους σμίγεις,
καὶ πάντα δρόμο φωτεινὸ μέσ' στὸ σκοτάδι ἀνοίγεις.

*

9 Ποιά λύρα ἔχει τὴ δύναμη γιὰ νὰ σὲ ψάλῃ ἐπάξια;
Εἶσαι τῆς θείας Ἑλλάδος μας ἡ ἅγια εἰκόνα Ἐσὺ,
εἶσαι ἡ λαχτάρα ποῦ λυγáει τὰ γόνατα τῶν σκλάβων,
εἶσαι τοῦ Γένους τ' ὄραμα, Σημαία μας χρυσοῦ,
ποῦ ὅταν τὰ μάτια ἐπάνω σου μὲ σέβας τὰ καρφώνει,
θαρρεῖ καὶ κάποιό οὐράνιο φῶς πῶς σὲ περικυκλώνει.

10 Χαῖρε, γαλάζια κι' ἱερὴ καὶ τιμημένη, ὦ, χαῖρε!
Ὁ Γέρο-Θοῦλος πάντοτε τὸ λέει στὴ σκλάβα γῆ:
«Θάρθῃ μιὰ μέρα ὁ Ἄγγελος καὶ στὴν ὄμορφαίαν ἐπάνω
θὰ σὲ κρατῇ φωτόλουστη, καὶ θὰ μᾶς ὀδηγῇ
στὴν πόλιν τῶν ὀνειρώων μας ποῦ αἰῶνες σὲ προσμένει
νὰ κυματίσης μιὰν αὐγὴ ἀτρόμητα ἀπλωμένη!

1917.

Πρόθος σκλάβου.

Δημῶδες.

Νάμουν τὸν Μάη πιστικός, τὸν Αὐγουστο δραγάτης*,
καὶ τὴν καρδιά τοῦ χειμωνιοῦ νάμουνα κρασοπούλος.
Μὰ πλὸ καλὰ ταν νάμουνα ἄρματολὸς καὶ κλέφτης
ἄρματολὸς μέσ' στὰ βουνά, καὶ κλέφτης μέσ' στοὺς κάμπους.

νᾶχα τὰ βράχια ἀδέρφια μου, τὰ δέντρα συγγενάδια·
νὰ μὲ κοιμᾶν οἱ πέρδικες, νὰ μὲ ξυπνᾶν τ' ἀηδόνια,
καὶ στὴν κορφή τῆς Λιάκουρας* νὰ κάνω τὸ σταυρό μου·
νὰ τρώω τούρκικα κορμιά, σκλάβο νὰ μὴ μὲ λένε.

Ὁ νέος κλέφτης.

Δημῶδες.

—Βασίλη, κάτσε φρόνιμα, νὰ γένης νοικοκύρης,
καὶ ν' ἀποκτήσης πρόβατα, ξευγάρια* κι' ἀγελάδες,
χωριά κι' ἀμπελοχώραφα, κοπέλια* νὰ δουλεύουν.

—Μάννα μου, ἐγὼ δὲν κάθουμαι νὰ γένω νοικοκύρης,
νὰ κάμω ἀμπελοχώραφα, κοπέλια νὰ δουλεύουν, 5
καὶ νᾶμαι σκλάβος τῶν Τουρκῶν, κοπέλι στοὺς γερόντους.
Φέρε μου τᾶλαφριὸ σπαθὶ καὶ τὸ βαριὸ τουφέκι,
νὰ πεταχτῶ σὰν τὸ πουλὶ ψηλὰ στὰ κορφοβούνια,
νὰ πάρω δίπλα τὰ βουνά, νὰ περπατήσω λόγκους,
νὰ βρῶ λημέρια τῶν κλεφτῶν, γιατίακια* καπετάνων, 10
καὶ νὰ σουριξῶ κλέφτικα, νὰ σμιξῶ τοὺς συντρόφους,
ποῦ πολεμοῦν μὲ τὴν Τουρκιά καὶ μὲ τοὺς Ἀρβανίτες.

Πουρνὸ* φιλεῖ τὴ μάννα του, πουρνὸ ξεπροβοδιέται*.

—Γειά σας, βουνά μὲ τοὺς γκρεμούς, λαγκάδια μὲ τίς πάχνες!
—Καλὸ στο τᾶξιο τὸ παιδὶ καὶ τᾶξιο παλικάρι! 15

ᾠδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόγον.

Ἀνδρέου Κάλβου.

¹
Ἄς μὴ βρέξῃ ποτὲ
τὸ σύννεφον, καὶ ὁ ἄνεμος
σκληρὸς ἕς μὴ σκορπίση
τὸ χῶμα τὸ μακάριον
ποῦ σᾶς σκεπάζει.

²
Ἄς τὸ δροσίζη πάντοτε
μὲ τ' ἄργυρᾶ τῆς δάκρυα
ἡ ροδόπεπλος Κόρη·
καὶ αὐτοῦ ἕς ξεφυτρώνουν
αἰῶνια τ' ἄνθη.

³
ὦ γνήσια τῆς Ἑλλάδος
τέκνα· ψυχαὶ ποῦ ἐπέσατε
εἰς τὸν ἀγῶνα ἀνδρείως·
τάγμα ἐκλεκτῶν ἡρώων,
καύχημα νέον.

⁴
Σᾶς ἄρπαξεν ἡ Τύχη
τὴν νικητήριον δάφνην,
καὶ ἀπὸ μυρτιᾶν σᾶς ἐπλεξε
καὶ πένθιμον κυπάρισσον
στέφανον ἄλλον.

5
Ἄλλ' ἂν τις ἀπεθάνῃ
διὰ τὴν πατρίδα, ἢ μύθος
εἶναι φύλλον ἀτίμητον,
καὶ καλὰ τὰ κλαδία
τῆς κυπαρίσσου...

6
Ἕλληνας, τῆς πατρίδος
καὶ τῶν προγόνων ἄξιοι·
Ἕλληνας σεῖς, πῶς ἤθελεν
ἀπὸ σᾶς προκριθῆναι
ἄδοξος τάφος;

7
Ὁ Γέρον, φθονερός
καὶ τῶν ἔργων ἐχθρός
καὶ πάσης μνήμης, ἔρχεται
περιτρέχει τὴν θάλασσαν
καὶ τὴν γῆν ὅλην.

11
Καὶ δακρυχέουσα, θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσειν
κόνιν καὶ εἰπεῖν: «τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα μιμήσατε·
λόχον ἠρώων. 1824.

Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης.

Γερασίμου Μαρκοῦ.

1
Στὴν ξενιτεῖα πεθαίνω,
πατρίδα μου ἀκριβή.
Θ' ἀφήσω τὸ κορμὶ
σὲ χῶμα ξένο.

2
Τοῦ κάκου αὐγὴ καὶ βράδυ
ποθοῦσα νὰ σὲ ἰδῶ.
Χριστέ, μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδην!

3
Δεῖξέ μου κἂν τὴν ἔρμη,
τὴ δοξασμένη γῆ,
μὲ ἀπάτη σπλαχνική,
βαρεῖά μου θέρμη!

8
Ἀπὸ τὴν στάμναν χύνει
τὰ ρεύματα τῆς λήθης
καὶ τὰ πάντα ἀφανίζει.
Χάνονται οἱ πόλεις, χάνονται
βασίλεια, κ' ἔθνη.

9
Ἄλλ' ὅτε πλησιάζει
τὴν γῆν ὅπου σᾶς ἔχει,
θέλει ἀλλάξειν τὸν δρόμον του
ὁ Χρόνος, τὸ θαυμάσιον
χῶμα σεβάζων.

10
Αὐτοῦ, ἀφοῦ τὴν ἀρχαίαν
πορφυρίδα καὶ σκῆπτρον
δώσωμεν τῆς Ἑλλάδος,
θέλει φέρειν τὰ τέκνα τῆς
πᾶσα μητέρα.

11
Καὶ δακρυχέουσα, θέλει
τὴν ἱερὰν φιλήσειν
κόνιν καὶ εἰπεῖν: «τὸν ἔνδοξον
λόχον, τέκνα μιμήσατε·
λόχον ἠρώων. 1824.

4
Ξανοίγοντας τὰ μαῦρα
τοῦ τόπου μου βουνά,
θὰ μοῦ φανῆ δροσιά
τοῦ Χάρου ἢ λάβρα*.

5
Θὰ λέω πῶς εἶναι τότες
ποῦ πάλευαν συχνὰ
μὲ ἀμέτροτη Τουρκιά
λίγοι Σουλιῶτες.

6
Τὰ παλικάρια ἐκεῖνα
θὰ ξαναπλάσῃ ὁ νοῦς,
ποῦ νίκησαν ἐχθρούς.
δίψα καὶ πείνα.

7
Θὲ νὰ τὰ ἰδῶ στὴ μάχη,
στὸν κίνδυνον ἔμπρὸς
ἀκλόνητα, καθὼς
τοῦ τόπου οἱ βράχοι.

8
Πῶς οἱ βουνίσιοι θόλοι
βγάνουν πολέμου ὄχλο,
πῶς μ' εὔρηκε θὰ πῶ
τούρκικο βόλι.

9
Στὸ λαβωμένο στήθος
χείλη θ' ἀκούω θερμιά,
καὶ ξέπλεκα μαλλιά,
καὶ δάκρυα πλήθος.

10
Τοῦ κάκου! Ἐρμιά, σκοτάδι,
ἔχω στὰ μάτια ἐγώ·
Χριστέ! Μὲ τί καημὸ
θὰ πάω στὸν Ἄδην!

1890.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου.

Κωστῆ Παλαμά.

Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι·
ἀπ' τῆς καρδιάς βυζαίνονται τὸ ἄνθος μυστικά,
μέσα στὸ νοῦ φυλάγονται, σὰ μέσα σὲ κυψέλη,
κ' εἶναι στολίδια τῆς χαρᾶς, τῆς λύπης γιαιτρικά.
Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου εἶναι καθάριο μέλι.

*

Ὅταν γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες
κ' ἡ νύφη σέρνει τὸ χορὸ μπροστὰ καμαρωτῆ,
μὲ στίχους τὴν παινεύουνε παρθένες συμπεθέρες,
καὶ ζωντανεῦ' ἡ ὄρεξη καὶ ὁ χορὸς κρατεῖ,
ὅσο γλεντοῦμε ἀκούραστα στοῦ γάμου τὲς ἡμέρες.

Οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν,
σὲ μοιρολόγια ἀκούγονται κατάμαυρα, βαρεῖα,
μαζὶ ἐσχιζοῦν τὴν καρδιά καὶ τήνε βαλσαμώνουν
καὶ φέρνουν μὲ τὰ δάκρυα καὶ τὴν παρηγοριά,
οἱ στίχοι, ὅταν οἱ πληγὲς τοῦ Χάρου μᾶς λαβώνουν.

Κάθ' Ἄι-Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα
ἡμέρες γιὰ τὰ σπίτια μας εὐχῶν καὶ παιγνιδιῶν,
χειλιδονάκια τῆς χαρᾶς μᾶς φτάνουν πρῶτα-πρῶτα
καὶ κελαιδοῦν οἱ στίχοι μας στὰ χεῖλη τῶν παιδιῶν,
κάθ' Ἄι Βασίλη καὶ Χριστοῦ, κάθε Λαμπρὴ καὶ Φῶτα.

Τοῦ ριζικάρη* τ' Ἄι-Γιαννιοῦ γιορτῆ σὰν ξημερώση,
κάθουντ' οἱ νιὲς ὀλόγυρα στ' ἀμίλητο νερὸ
καὶ καθεμιᾶς τὴ μοῖρά της θάρθῃ νὰ φανερώση

ιχάκι πότε δλόγλυκο και πότε άγκαθερό,
ού διζικάρη τ' 'Αι-Γιάννιου γιορτή σάν ξημερώση.

"Όταν ή κόρη είναι σκυφτή στόν άργαλειό μπροστά,
και ή σαίτα έξαφνα στα χέρια της βαραίνει,
οί στίχοι άπ' τ'α χείλη της πετούν τραγουδιστά
και λησμονιέτ' ό πόνος της κι' ή κόρη ξαποσταίνει,
όταν δουλεύη δλόσκυφτη στόν άργαλειό μπροστά.

*

- 7 Σās άγαπώ κι' έχω άπό σās μιá δόξα νά ζητήσω,
ώ στίχοι πού άηδονόλαλοι φωλιάζετ' έδω πέρα :
'Ελάτε νά με μάθετε νά σās βαστώ τó 'ισο
έπάνω στα δροσόχορτα με μιá καλή φλογέρα !
Σās άγαπώ κι' έχω άπό σās μιá δόξα νά ζητήσω. 1883.

Μεσολογγίτης.

'Αλ. Πάλλη.

- 1 Είχα ντουφέκι άλάθειντο, περήφανο σάν άτι,
πού μήνες δέν παραίτησε τ' ασάρκωτό μου χέρι,
κι' όσες οί τρίχες μου, έφαγε τόσων όχτροών τó μάτι...
Φτάνει ή 'Αραπιά*, τó πέταξα κι' άδράζω τó μαχαίρι.
- 2 'Ηταν μαχαίρι γονικό*, σá σκύλος μπιστεμένο'
κι' είχε άπ' τ'α χρόνια τ'α παλιά, τ'α κλέφτικα, συνήθεια
νά κυνηγάη τίς άπιστες καρδιές σá λυσσασμένο'
είδα, πολλοί ήταν, τ'όμπηξα στής Δέσπως μου τ'α στήθια.
- 3 Στής Δέσπως πού μου πείνασε, και δίψασε μαζί μου,
πού λάμπανε άπ' τ'α κάλλη της τ'α κορφοβούνια, οί λόγγοι*...
Μά τί ; τή Δέσπω θά θρηνάη και τ' άρματα ή ψυχή μου ;
Δέν κλαίω για κείνα, χάθηκε σās λέω τó Μεσολόγγι. 1907.

Οί άρματολοί και οί κλέφτες.

('Απόσπασμα έκ τού ποιήματος ό Γέρο-Δράκος).

'Αχιλλέως Παράσχου.

- *Α, ναι' κι' αυτό τ' άγέννητο άκόμ' Είκοσιένα
νά φτάση τών άρματολών δέ μόρσεσε τή γέννα'
κείνα τ' άθάνατα παιδιά, τ' άκοίμητα μιλλιόνια,
τίς φλέβες τής παλικαριάς, τής λεβεντιάς τ' άγέρι,
5 πού με τ'α δόντια κράτησαν τ'α τετρακόσια χρόνια
χειμώνα καλοκαίρι,

μ' άρματα, χωρίς άρματα, με πέτρες, με μαχαίρι,
κι' έσήκωσαν τήν εκκλησιά τής Λευθεριάς στα χέρια!...

'Αιτοί επάνω στα βουνά, οτίς λαγκαδιές λιοντάρια,
βοριάδες και φαντάσματα, θηριά και παλικάρι,
του Γένους τή βαθειά νυκτιά φωτίζαν τ' άρματά τους,
κι' άνοιξη μέσ' στή χειμωνιά έφέρναν τ'α σπαθιά τους.

10

Πόσα εκάμανε για μās οί γίγαντες εκείνοι !

Κι' αυτή ή ζωντανώτερη άκόμα ευγνωμοσύνη
μπρός σ' ό,τι μās έχάρισαν τ'α φτερωτά σπαθιά τους

15

άχαριστία μοιάζει...

Χαμόγελο τής Παναγιάς εις τ'άταφα κορμιά τους
και τ'άσπρα τους τ'α κόκκαλα δαφνώνας νά σκεπάζη !

'Α, ήταν ή θυσία τους, ή αυταπάρησή τους
μεγάλη και άτελείωτη ώσαν και τήν ψυχή τους.

20

Καμμιά δέν είχανε, καμμιά γι' αυτούς εκείνοι έλπίδα'

γι' άγνώριστη, για μέλλουσα επάλευαν πατρίδα,
με τής Τουρκιάς τó δράκοντα με μόνο μιá μαχαίρα.

Τό δένδρο τής 'Ελευθεριάς ποτίζαν νύχτα-μέρα
με τó καθάριο αίμά τους' τές ρίξες του στοιχειώναν,

25

σίδερο εκάμναν τόν κορμό, άτσάλι τ'α κλωνάρια'
εκείνοι κάτω έπεφταν, πλην τó δενδράκι ύψώναν,
χωρίς έλπίδα νάχουνε τ' άγένεια παλικάρια
στόν 'ισκιο του καμμιά φορά κι' αυτά νά ξαποστάσουν
κι' άπ' τού δενδρού τους τόν καρπό τ'α χέρια τους νά πιάσουν.

Ξένοι στοῦ κόσμου τή χαρά και στήν έλπίδα ξένοι,
πολλές φορές χωρίς ψωμί, γυμνοί και διψασμένοι,

για μās και μόνο πέθαιναν, για μās και μόνο έξοῦσαν,
και σάν τους λύκους στ' άγρια βουνά έπεροπατούσαν.

Γι' αυτούς επαίρωναν τή νυχτιά, αυγή για μās νά δώσουν,
πεινούσαν, κι' επασχίζανε τραπέζι νά μās στρώσουν.

35

Τό χιόνι στρώμα είχανε, τήν πέτρα προσκεφάλι
και σκέπασμα τó σύννεφο γεμάτο άνεμοζάλη.

Δέν ήμποροῦσαν σ' εκκλησιά νά μπουνε' εκκλησιά τους
τ'α κορφοβούνια είχανε, λαμπάδες τ'α σπαθιά τους.

40

Με τó τουφέκι έθύμιαζε τó κάθε παλικάρι,
κι' είχε τó Γένος για Θεό, είκόνισμα τόν 'Αρη.

1890.

Στὸ νέο μας θωρηκτό.

Ἰωάννου Πολέμη.

Καλῶς ἤλθες, καλῶς ἤλθες, σιδερόφραχτο καράβι, 1
καλῶς ἤλθες ἀπ' τὰ ξένα στὰ γαλάζια μας νερά!
Ἀναστέναξαν γιὰ σένα κι' ἀναθάρρησαν οἱ σκλάβοι,
πῆρε ὁ πόθος των ἐλπίδα, πῆρ' ἡ ἐλπίδα των φτερά.
ᾠ! χαρά στο τὸ χρυσάφι, πάντ' ἀθάνατο θὰ μείνη, 2
τρεῖς φορὲς πιὸ τιμημένο, τρεῖς φορὲς πιὸ φωτεινό,
ποὺ ἀποκτήθηκε μὲ κόπους κι' ἦρθε κι' ἔδραμε νὰ γίνῃ
θώρακας γιὰ τὴν πατρίδα, κάστρο της θαλασσινοῦ.
Καλῶς ἤλθες, καλῶς ἤλθες, στὰ νερὰ τῶν ἀθανάτων! 3
Πέλαγα οὐρανοβαμμένα, θάλασσες ἑλληνικῆς
γιὰ νὰ σὲ καλοδεχθοῦνε στήνουνε τὰ κύματά των,
ἄτια ἀσέλωτα, τρεχᾶτα, μὲ τὶς χαίτες τὶς λευκῆς.
Ἡ πατρίδα θὰ σὲ βλέπῃ μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα' 4
μὲ τὰ μάτια δακρυσμένα θὰ σὲ βλέπωμε κι' ἐμεῖς,
ὡς τὴν ὥρα ποὺ θ' ἀράξῃς μέσ' στῆς Νίκης τὸ λιμένα,
μέσ' στῆς Δόξης τὸ λιμένα, τὸ λιμένα τῆς τιμῆς. 1912.

Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου.

Ἰωάννου Πολέμη.

<p>1 Ἐδῶ κι' ἐκεῖ σπαρμένοι στὸν κάμπο εἶν' οἱ σταυροί. Ψαχουλιαστὰ* πηγαίνει τὸν τάφο του νὰ βρῆ.</p>	<p>3 Ἐδῶ δὲν ξεχωρίζουν μ' ὀνόματα οἱ νεκροί· τοὺς ξέρουν, τοὺς γνωρίζουν μ' ἓνα ὄνομα : «ἐρροί».</p>
<p>2 Καὶ σκύβει, σκύβει ὡς κάτου κι' ἀνέλπιδη περναῖ... —Μαννούλα, τῶνομά του δὲ θαῦρης πουθενά.</p>	<p>4 Σ' ὅποιο σταυρὸ κι' ἂν κλάψῃς τὸ γιό σου θὲ νὰ κλαῖς· ὅπου κερᾶκι ἀνάψῃς, «τοῦ γιουῦ μου εἶναι» θὰ λές.</p>

5
Γιατὶ ὅσους βρῆ τὸ βόλι
σὲ μάχη ζηλευτή,
στὴ Δόξα σμίγουν ὅλοι
κι' ἓνας εἶν' ὅλοι αὐτοί.

1918.

Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον

Ἀριστομένου Προβελεγγίου.

Εἰσαγωγή. Εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Μουσεῖον τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας σώζονται καὶ τὰ ἀκρόπρωρα (φιγούρες, Γοργόνες) μερικῶν ἀπὸ τὰ ἐνδοξα πλοῖα τοῦ Ἀγῶνος. (Ἐν τῇ εἰκόνι, πρὸς τ' ἀριστερὰ μὲν ἀπεικονίζεται τὸ ἀκρόπρωρον τῆς ναυαρχίδος τοῦ Μιαούλη, παριστάνον τὸν Ἄρη, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ εἶναι τὸ ἀκρόπρωρον [Ἄρης ἐπίσης, ἀπὸ τὴν ἀριστερὰν χεῖρα τοῦ ὁποίου ἔπεσε σαπέισα ἢ ἀσπίς] τῆς Καρτερίας, τοῦ πρώτου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου, ὑπερ ἔδρασε κατὰ τὴν ἐπανάστασιν ὑπὸ τὸν Ἄστιγγα*.) Ὅτε εἶδεν ἐν τῷ Μουσεῖῳ τὰ ἀκρόπρωρα ταῦτα ὁ ποιητής, τοῦ ἔκαμαν βαθυτάτην αἰσθησίν· ἐσκέφθη ὅτι πρὸς κατασκευὴν αὐτῶν καὶ τῶν πλοίων τοῦ ἀγῶνος ἐχρησίμευσαν τὰ υπερήφανα δένδρα τῶν ἑλληνικῶν βουνῶν, καὶ ἐνεπνεύσθη τὸ ποίημα.

Μέσ' στὰ βουνὰ βασίλευε. Σὲ βάρη καταχθόνια 1
ἐρρίζωνες κι' ἐθέριεες. Σ' ἔχει ποτίσει χρόνια
αἷμα τοῦ κλέφτη ἀδάμαστον, αἷμα φωτιά γεμάτο,
τοῦ ἀρματολοῦ, ποὺ ἐσύρθηκε στὸν ἴσκιό σου ἀποκάτω
καὶ λαβωμένος κάθισε στερνὰ νὰ τραγουδήσῃ,
ν' ἀφήσῃ γειὰ στὴ λεβεντιά, ν' ἀφήσῃ γειὰ στὴ φύση.

- 2 Κι' ἐψηλώνες, κι' ἐξάπλωνες, κι' ἐφούντωνες. Στὸ ἀγέρι,
 πὸν ἐρχόταν ἀπ' τὰ δύστηνα, τὰ σκλαβωμένα μέρη
 καὶ στὰ φτερά του σοῦφερνε τὸ στεναγμὸ καὶ θρηῖνο,
 στὸ ἀγέρι ἐκεῖνο οὐράνιον εὐώδιαζ' ἕνα κρίνο
 καὶ μιὰ ἄρμονία χερουβική στὸν ἄπειρον ἀγέρα
 ἀσύλληπτη χυνότανε, σὰν νᾶλεγε: «Καρτέρα!»
- 3 Καὶ τὰ κλαδιά σου ἐτρέμανε κι' ἐσάλευαν τὰ φύλλα
 σὰν νὰ περνοῦσε μυστική στήν πλάση ἀνατριχίλα.
 Κι' ἀπὸ ψηλά μουρμούριζες στὸν κλέφτη πὸν ἀκουμποῦσε
 στὴ ῥίζα σου καὶ μὲ πικρὸ τραγοῦδι ξεψυχοῦσε,
 ἀπὸ ψηλά μουρμούριζες στὸν ἄπειρον ἀγέρα:
 «Καρτέρα!»
- *
- 4 ὦ, τί στιγμή ἐκδικήτρια, πὸν ἡ μοῖρα κρυφοπλέκει,
 πὸν στὸν κορμὸ σου ἐδούπησε τὸ κοφτερὸ πελέκι
 κι' ἀπὸ βουνίσιο γίγαντα πελάου θεριὸ σὲ κάνει!
 Κι' ἀντὶ τ' ὠραῖο καὶ πράσινο τῶν φύλλων σου στεφάνι,
 τοῦ Γένους τὸ ἱερώτερο κειμήλιο σὲ στολίζει,
 καὶ στ' ἀνεμοδαρμένα σου κατάρτια κυματίζει.
- 5 Κι' αἰσθάνεσαι τὸν πῖο ψηλὸ πὸν σ' ἔχει λάχει κληρο
 ὅτι βαστᾶς στὰ σπλάχνα σου τοῦ Γένους τ' ἅγιο μῦρο,
 τοὺς πόθους του καὶ τὴν ψυχὴ, τὴν τύχη του κι' ἐλπίδα,
 καὶ τὴν ὄνειρεμένη του μεγάλῃ του πατρίδα.
 Καὶ σὺ πὸν χρόνια ἐπάλευες καὶ μὲ βοριά καὶ νότο,
 σὺ τῶν πολέμων ἀψηφᾶς τὴ ζᾶλη καὶ τὸν κρότο.
- 6 Ἡ πολεμόχαρη κραυγὴ τοῦ ναύτη σὲ ἠλεκτριζεῖ
 κάθε μαδέρῃ σου σκιρτᾷ στὸ βῆμά του καὶ τρίζει.
 Κι' ὅλ' ἡ ὁρμὴ πὸν στὰ βουνὰ σ' ἔχουν βαθιὰ ποτίσει
 τοῦ ἀρματολοῦ τὰ αἵματα, τὰ φλογερά του μίση,
 ἡ δίψα του γιὰ ἐκδίκηση κι' ἡ φλόγα κι' ἡ μανία
 πὸν μέσα του ἐζωντάνευαν στὴ μυστικὴ ἐρημία,
- 7 τῶρα στὰ μάτια ἀστράφτουνε τῆς ἄγριας τῆς Γοργόνας
 πὸν φύλακας στὴν πλώρη σου στοὺς φοβεροὺς ἀγῶνας,
 φρίκη σκορπίζει στοὺς ἐχθροὺς καὶ θάνατο καὶ τρομό.

Καὶ τοῦ θριάμβου ῥίχνεσαι τὸν πύρινο τὸν δρόμο
 καὶ πνίγεις, καίγεις, γύρω σου συντριμματα σωριάζεις,
 καί, τοῦ βουνοῦ σὺ γίγαντας, τὸ κῦμα ἐξουσιάζεις.

Καὶ τῶνειρο πὸν ἀνέβαινε σὰ φλογερὴ ἱκεσία
 ἀπὸ χιλιάδες μάρτυρες, καὶ σὰν μιὰν ἄχνη ἅγια
 στὰ φύλλα σου μουρμούριζε, τ' ἀγνάντεψαν νὰ βγαίνῃ
 ἀπ' τὴ μεγάλη θάλασσα, τὴν ἀστραποκαμένη,
 ποῦναι τῆς δόξας ἡ πηγὴ καὶ τῆς σκλαβιάς τὸ μνήμα.
 Ὅ, τι ὄνειρεύθη τὸ βουνό, τὸ γέννησε τὸ κῦμα.

1904.

Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

1	3
Δόξα στὸ πνεῦμα τῶν ἀρχαίων, παγκόσμιον φωτὸς πηγὴν. Δόξα στὰ ὄπλα ἡρώων νέων πὸν λύτρωσαν αὐτὴν τὴν γῆν.	Ἐχει στεφάνια ἡ Νίκη ἀκόμη στὸ δένδρο τῆς τὸ ἱερό. Ἀπάτητοι τῆς Δόξης δρόμοι προσμένουν ἥρωα τολμηρό.
2	4
Μ' ἐκείνων τὴ χρυσῇ σοφία μὲ τούτων τὴν ἁγίαν ὁρμῇ, νέαν ἄς πλάσωμε ἱστορία, γεμάτη δόξα καὶ τιμῇ.	Ἐμπρός! στῶν ἔργων τὸν ἀγῶνα! Ἐκεῖ ἔνοι ὁ πύρινός παλμός. Ἐκεῖ τῆς Νίκης ἡ κορῶνα, ἀθανασίας ἀσπασμός.

1904.

Εἰς τοὺς φιλέλληνας.

Γ. Σουρεῖ.

Στεφανώσετε μὲ δάφνης δακρυπότιστα κλωνάρια
 καὶ τὰ ξένα παλικάρια
 πὸν πολέμησαν μὲ πόθο, σάβανό των νὰ γενῆ
 τῆς ιδέας τῆς γαλάζιας τὸ γαλάζιο τὸ πανί.

Κλάψετε μὲ λίγο πόνο καὶ γιὰ τοῦτα τὰ καημένα
 πόσα στήθη στὴ θανὴ των δὲν θὰ βόγγησαν βαριά. . .
 Μέσ' στῆς γῆς αὐτῆς τὸ χῶμα δὲν ἐπάτησαν σὰν ξένα
 καὶ τ' ἀδέλφωσε μαζί μας τῶν λαῶν ἡ λευτεριά.

Ἄλ.εξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου.

15

- 3 Τῆς πατρίδος των τὸ χῶμα θὰ τὸ βροῦνε κι' ἐδῶ πέρα
τόπου γίνηκε μονάχα κι' ὄχι μάννας ἀλλαγὴ.
Κι' ὁ μέγας Ἀθηναῖος ἔτσι φώναξε μιὰ μέρα:
«τῶν ἀνδρῶν τῶν ὑπερόχων εἶναι τάφος κάθε γῆ».

Μάιος 1897.

3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ.

Ἄι-Δημήτριος.

Γ. Ἀθάνα.

- 1 Στὸ χωριό μας, ποῦ δὲν εἶναι κι' ὁμορφύτερο στὴν πλάση,
μᾶς ἀφήσαν οἱ γονεῖοί μας μιὰ γερόντισσα ἐκκλησιά.
Δὲν τῆς ἔχουμε φκιασμένο μαρμαρένιο εἰκονοστάσι,
τὰ καντήλια τῆς δὲν εἶναι κρυσταλλένια καὶ χρυσᾶ.
- 2 Φτωκικὰ ντυμένους ἔχει καὶ τοὺς γέρους τῆς παπάδες.
Ταπεινοὶ κι' οἱ δύο τῆς ψάλτες εἶναι, ἀλήθεια, ἐργατικοί.
Στὰ μανάλια τῆς μεγάλης δὲν ἀνάβουμε λαμπάδες·
τὸν ἀφέντη Ἄι-Δημήτρι τὸ μικρὸ κεράκι ἀρκεῖ!
- 3 Κι' ὅμως, στὸ μικρὸ τῆς χῶρος, ποῦ ὄλους κ' ὄλους δὲ μᾶς πιάνει
τοῦ θεοῦ τὸ μεγαλεῖο τὸ αἰσθανόμαστε τρανό!
Πουθενὰ πιὸ μυρωμένα δὲν καπνίζει τὸ λιβάνι,
πουθενὰ τὸ καντηλάκι δὲ σπιθαίει πιὸ φωτεινό.
- 4 Τὴν καλή μας ἐκκλησοῦλα! . . . Ὅλοι μας ἐκεῖ στὴ μέση
Χριστιανοὶ στὴν κολυμπήθρα γίναμε κλαψαριστά.
Θὰ γελάσουμε μιὰ μέρα καὶ γαμπροὶ στὴν ἴδια θέση·
Θὰ σωπάσουμε μιὰν ἄλλη μὲ τὰ μάτια μας κλειστά. . .

1919.

4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ.

Νύχτα.

Ἰωάννου Βηλαρά.

1 Ὁ ἥλιος βασιλεύει,
τὸ σκότος ἀρχινάει,
καὶ τὸ λαμπρὸ τῆς θῶρι
ἢ μέρα ἀποσκολνάει.

2 Τὰ μαῦρα φορεμένη,
στὴν ὄψη μελανή,
σιωπηλὴ διαβαίνει
ἢ Νύχτα, σιγανή,

3 Καὶ τὸ χλωρὸ φεγγάρι
μὲ φῶς σκοταδερό
στὸ ἀργυρὸ του ἀμάξι
κινιέται ὀκνηρό.

4 Ἄναμερᾶν τὰ ζῶα,
κουρνιάζουν τὰ πουλιά·
πᾶς ἄνθρωπος τρανιέται
καὶ παύει ἀπὸ δουλειά.

5 Νυστάζει ἀποσταμένη
ἢ Φύση ἢ ζωντανή,
τὰ μέλη τῆς συνάζει
σ' ἀνάπαψη κοινή.

Κρυφὰ κι' ἀργὸς διαβαίνει
ἀδιάκοπ' ὁ Καιρὸς,
καὶ μόν τὸν συνοδεύει
ὀνείρων ὁ χορὸς.

9

1827.

Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν.

Δημῶδες.

Παιδιά, σὰν θέτε λεβεντιὰ καὶ κλέφτες νὰ γενῆτε,
ἐμένα νὰ ῥωτήσετε νὰ σᾶς ὁμολογήσω
τῆς κλεφτουριάς τὰ βάσανα καὶ τῶν κλεφτῶν τὰ ντέρτια*.
Μαύρη ζωὴ ποῦ κάνουμε ἐμεῖς οἱ μαῦροι κλέφτες!
Ποτέ μας δὲν ἀλλάζουμε καὶ δὲν ἀσπροφοροῦμε·

5

ὀλημερὶς στὸν πόλεμο, τὴ νύχτα καρπούλι*.
Δώδεκα χρόνους ἔκαμα στοὺς κλέφτες καπετάνιος.
Ζεστὸ ψωμί δὲν ἔφαγα, δὲν πλάγιασα σὲ στρῶμα,
τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, τοῦ ὕπνου τὴ γλυκάδα·
τὸ χέρι μου προσκέφαλο καὶ τὸ σπαθί μου στρῶμα. . .

10

Ῥήμος τοῦ Πηλείου.

Γεωργίου Δροσίνη.

- Ἡ Πλάση, ἡ πανιοδύναμη κι' ἀπόνετη μητέρα,
 γιὰ σένα δὲν ἐστάθηκε καθόλου ἀκριβοχέρα.
 Ἄν ἔδωσε σ' ἄλλο βουνὸ ψῆλος καὶ περηφάνεια,
 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ σκέπασε μὲ λόγγους* καὶ δουμάνια*,
 5 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν τὸ πύργωσε μὲ βράχους καὶ κοιτρόνια*,
 κι' ἄλλο βουνὸ ἂν στεφάνωσε ὀλοχρονίς μὲ χιόνια,
 μάζεψε ἀπ' ὅλα τὰ βουνὰ τὴ μοιρασμένη χάρη,
 τὴν ἔσμιξε* καὶ σ' ἔπλασε, Βουνὸ—βουνῶν καμάρι! . . .
- Ὅταν ὁ πόνος μυστικὰ τὰ σπλάχνα σου σπαράζει,
 10 τοῦ πόνου ἀχνάδα* ἢ καταχνιά* τὴν ὄψη σου σκεπάζει
 κι' ὅταν παλεύης μὲ στοιχεῖα κι' ἀπὸ θυμὸ ξανάφτης,
 θεριεύεις, ἀνταριάζεσαι*, σειέσαι, βροντᾶς, ἀστράφτεις,—
 πανώριο* στὴ νεροποντὴ* καὶ στὴν ἀνεμοζάλη,
 πανώριο καὶ στὴν ξαστεριά πού σὲ φωτίζει πάλι.
- 15 Κι' ὅταν ἀτόφιο* καὶ βαρὺ καὶ παγωμένο χιόνι
 ἀπὸ τὰ πόδια ὡς τὴν κορφή πέφτη καὶ σὲ πλακῶνη,
 μαρμαρωμένο φαίνεσαι, καθὼς στὰ παραμύθια . . .
 Μὰ ἔχεις κρυμμένη τὴ ζωὴ, στὰ παγωμένα στήθια,
 κι' ἅμα προβάλλη ὀλόφεγγος ὁ ἥλιος ἀπ' ἀγνάντια*,
 20 τὸ μάρμαρο σπᾶ καὶ γεννᾷ σμαράγδια καὶ διαμάντια :
 σμαράγδια τὰ δουμάνια σου, διαμάντια τὰ νερά σου,
 ἀπλώνονται σκορπίζονται, χύνονται ὀλόγυρά σου,
 χαρίσματα ἀξετίμητα* καὶ δῶρα εὐλογημένα
 στὰ εἰκοσιτέσσερα χωριὰ πού κρέμονται ἀπὸ σένα.
 25 Καὶ δίνεις στὶς ζωὲς ζωὴ, φέρνεις στὶς χάρες χάρη,
 περήφανο καὶ σπλαχνικὸ Βουνὸ—βουνῶν καμάρι.

1892.

Ἄγριο τριφύλλι.

Γεωργίου Δροσίνη.

Τ' ἄγριο τριφύλλι ἐχύθηκε στὸν κάμπο καταρράχτης
 δὲν τὸ ἀντικόβει* ἀνηφοριά, κι' οὐδὲ τ' ὀρίζει φράχτης.

Θεριεύει, ἀντρεϊεύει, ἀπλώνεται τρομαχτικὴ πλημμύρα,
 στὸ πέρασμά του πνίγοντας ὅ,τι τοῦ φέρη ἢ μοῖρα :
 κι' ὄχτους* καὶ λάκκους καὶ πλαγιὲς καὶ χέρσα κι' ὄργωμένα 5
 καὶ κάθε ῥίζας βλάστημα καὶ κάθε σπόρου γέννα.
 Στενεύει τὰ πλατύστρατα καὶ κλεῖ τὰ μονοπάτια,
 κάνει τῶν τάφων τοὺς σταυροὺς ἀθώρητους στὰ μάτια,
 κι' ὅπου κατώφλι καλυβιοῦ σκαλι-σκαλι ἀνεβαίνει,
 διαβαίνει ἀκάλεστο ὅπου βρῆ πόρτα μισανοιγμένη, 10
 στῶν δένδρων τὸ ῥιζόκορμα* πράσινη σφίγγει ζώνη
 καὶ τὸ μαρμαροχάλασμα τὸ χλωροστεφανώνει.
 Στ' ἀνθη του, — σάλπιγγες χρυσῆς—πετώντας τὸ μελίσι
 τὸν ἐρχομὸ τῆς ἀνοιξης ζητᾷ νὰ διαλαλήσῃ.
 Τὴ νύχτα κάθε φύλλο του, σφαλώντας σὰ χερᾶκι, 15
 κρατᾷ μέσ' στὴν παλάμη του σταλαματιὰ νεράκι,
 καὶ τὴν αὐγὴ, ὅταν ἔκορφος* ὁ ἥλιος τὸ φῶς του ῥίχνη,
 κάθε χερᾶκι ἀνοίγεται κι' ἓνα διαμάντι δείχνει. 1917.

Τραγοῦδι τῶν ἑπτὰ νησιῶν.

Κωστὴ Παλαμᾶ.

- Ἄπὸ τὴν Κέρκυρα, ὄνειρο μέσ' στὴ χαρὰ τοῦ Μάη, 1
 ὡς τὸν Καβομαλιά,
 σκιάχτρο* κοντὰ στὰ Κύθηρα, κάθε κορφή γελάει,
 καὶ κάθε ἀκρογιαλιά.
- 2 Λάμπεις, Ἴόνιο πέλαγο, σὰν νᾶσαι ἀπὸ διαμάντια.
 Μιὰ ὄρμη πάντα ὀδηγεῖ,
 σὰ χάιδια, ἀπ' τὴν Ἑλλάδα σου τὰ κύματά σου, ἀγνάντια,
 ὡς τοῦ Ἰταλοῦ τὴ γῆ.
 *
- 3 Καὶ μέσ' ἀπὸ τὸ πέλαγο τὰ Ἐφτάνησα χαράζουν
 πλασμέν' ἀπ' τὸν ἀφρό,
 καὶ ὑψώνονται καὶ πλέκονται σεμνὰ κι' ἀναγαλλιάζουν*,
 καὶ στήσανε χορὸ.
- 4 Κι' ἡ ἐφτάδιπλη ὀμορφάδα τοὺς ἐφτάφωτη εἶναι πούλια
 γύρω ὑποταχτικούς
 ἔχουν τοὺς χρυσοδέλφινες καὶ τὰ θαλασσοπούλια
 κι' ἓνα τραγοῦδι ἀκοῦς :

- 5 «Σαράντα χρόνια πέρασαν. ὦ μάνα μας, ἡ ἀγκάλη
τοῦ ξένου εἶναι βραχνᾶς·
αἷμα γιὰ σένα χύσαμε καὶ γίνηκε κοράλλι
γιὰ σένα· μὴν ξεχνᾶς.
- 6 Τοῦ κάκου ὁ ξένος μὲ λογιῆς δολώματα καὶ βρόχια
καὶ μάγια μᾶς τραυᾶ.
Ἐκ τῆς γῆς τοὺς θησαυροὺς, μάνα, ἡ δική σου φτώχεια
στοιχίζει πιδ ἀκριβά.
- 7 Παρὰ τοῦ ξένου φόρεμα κι' ἀρχοντικὸ στεφάνι
μὲ λάμψη περισσή,
κάλλιο, ὦ μητέρα, νὰ εἶμαστε σὰν τὰ χορτάρια, φτάνει
νὰ μᾶς πατῆς Ἑσὺ.
- 8 Ἐμεῖς τὸ πίνουμε τὸ φῶς ἀπ' τὰ δικά σου μάτια,
ποὺ εἶν' ἥλιος τῆς αὐγῆς.
Καὶ τοῦ κορμιοῦ σου τ' ἀχραντοῦ τ' ἀχώριστα κομμάτια,
μητέρα, εἴμαστ' ἐμεῖς».
- *
- 9 Ζάκυνθο, χαῖρε, ὀλόανθη, Κεφαλλονιά δουλεύτρα,
ὦ Κύθηρα, ὦ Παξοί,
κι' ἐσὺ τοῦ νοῦ καὶ τῆς καρδιᾶς, ὦ Κέρκυρα, μαγεύτρα,
καὶ Ἰθάκη ἐσὺ ἀκουστή.
- 10 Χαῖρε κι' ἐσὺ, τῆς Ῥούμελης γειτόνισσα, ὦ Λευκάδα,
τοῦ ἄρματολοῦ φωλιά!
Ἄκόμα τὴν ἠρωϊκὴ σοῦ σπέρνει ἀνατριχάδα
τοῦ ψάλτη σου ἡ λαλιά.
- 11 Τάνθια της πάντα ἡ λειμονιά, καὶ πάντα νὰ σᾶς ἔχη
καρποὺς ἡ ἐλιά, νησιά,
καὶ πάντα ἡ Ἀφροδίτη σας ἀπάνου σας νὰ βρέχη
τοῦ Ἀπρίλη τῆ δροσιά!
- 12 Πάντα, καθὼς ἀπ' τὸν καιρὸ τοῦ θείου Ὀμήρου, ὡς τώρα,
ποὺ ἀνθίζει ὁ Σολωμός,
καμάρι σας νὰ τᾶχετε τοῦ τραγουδιοῦ τὰ δῶρα,
καὶ ἡ γνώμη σας, ὕμνος.

- Σὰν νὰ εἶστε Ἡλύσια*, σ' ἐσᾶς ἀρχαῖα στοιχεῖα καὶ νέα 13
μακάρια, δοξαστά,
τοῦ Καποδίστρια ἡ ψυχὴ, κι' ὁ Ἴσκιος τοῦ Ὀδυσσεᾶ
φιλιούνται ταιριαστά.
- Ἄμποτε ἀπὸ τὸ ταίριασμα κι' ἀπὸ τὸ φίλημά τους 14
κάποιος νὰ γεννηθῆ
πλάστης, ἀπάνου ἀπ' τοὺς γκρεμοὺς κι' ἀπάνου ἀπ' τοὺς θανάτους
μὲ λόγο, ἢ μὲ σπαθί.

1905.

Πάει τὸ καλοκαίρι.

Ἀριστομένους Προβελεγγίου.

- Πάει τὸ καλοκαίρι κι' ἡ καλοκαιριά. 1
Νέφη σηκωθῆκαν καὶ τὸν Ἴσκιο τῶν
στὰ πελάγη ὀίχνουν, ὀίχνουν στὴ στεριά.
- Φθινοπώρου πνεῦμα θλιβερὸ περνᾶ, 2
μυστικὸ στὰ δένδρα πνέει ψιθύρισμα,
καὶ τὰ φύλλ' ἀνάγια πέφτουν τὰ στερνά.
- Στεναγμός, νομίζεις, χύνεται σιγὰ 3
μέσ' ἀπὸ τὴν πλάση καὶ τὰ πλάσματα
γιὰ τὸ καλοκαίρι, ποῦφυγε γοργά.
- Ἐρημο τὸ κῦμα, κι' ἔρημη ἡ λαγκαδιὰ 4
καὶ ψηλὰ συρμένες τώρα κοίτονται
οἱ γοργὲς βαρκοῦλες μέσ' στὴν ἀμμουδιά.
- Μύρεται* τὰ κῦμα στὴν ἀκρογιαλιά 5
καὶ πρὸς ἄλλο κλίμα, γῆ θερμότερη,
βιαστικὰ μισεύουν* τώρα τὰ πουλιά.
- Μοναχὰ στὰ βράχη, στὸ γιαλὸ κοντά, 6
κελαῖδεῖ τὸ λάλο πετροκότσοφ
κι' εὐθυμο ἀπὸ πέτρα σὲ γκρεμνὸ πετᾶ.

1916.

Στόν ἴσκει μου.

Γεωργίου Σουρη.

- 1 Βρὲ ἴσκει μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ;
Δὲν μὲ ἀφήνεις μόνο μου νὰ τρέχω ;
Βρὲ ἴσκει μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς ;
Πρέπει κι' ἐσένα σύντροφο νὰ ἔχω ;
- 2 Πότε στραβὸ σὲ βλέπω, πότε ἴσο,
πότε μακρὸ σὰ σοῦβλα, πότε νάνο,
τὴ μιὰ πηγαίνεις μπρός, τὴν ἄλλη πίσω,
σὲ ἀπαντῶ ἐδῶ, ἐκεῖ σὲ χάνω.
- 3 Δὲν ἠμπορεῖς μονάχος σου νὰ φύγης.
Ὅταν γελῶ, γελᾷς, ἀγαπητέ,
κι' ὅταν μιλῶ, τὸ στόμα σου ἀνοίγεις,
ἀλλ' εὐτυχῶς δὲν ὀμιλεῖς ποτέ.
- 4 Χωρὶς νὰ βλέπης, πιάνεις ὅ,τι πιάνω,
μὲ ὀδηγεῖς, ἀλλὰ καὶ σ' ὀδηγῶ,
καὶ τέλος πάντων κάνεις ὅ,τι κάνω
καὶ εἶσαι ἄλλος δεύτερος ἐγώ.
- 5 Βρὲ ἴσκει μου, γιατί μ' ἀκολουθεῖς ;
Βρὲ ἴσκει μου, δὲν πᾶς νὰ μοῦ χαθῆς ;
Σὲ ἀπαντῶ στὸ σπίτι καὶ στὸ δρόμο,
καὶ μοῦ γεννᾷς πολλὰς φορὲς τὸν τρόμο.
- 6 Ἐκεῖ πὸν περπατῶ σιγὰ σιγὰ
νομίζω πὼς κανεῖς μὲ κυνηγᾷ,
ἀλλὰ γυρνῶ κι' ἐσένα βλέπω μόνο,
καὶ τότε μὲ τὰ δέκα σὲ μουντζώνω.
- 7 Μ' ἐμένα τὸν καιρὸ σου καὶ σὺ χάνεις
καὶ τὸ μυαλό μου στρήβεις καὶ χαλᾷς,
καὶ μὲ αὐτὰ τὰ σκέρτσα πὸν μοῦ κάνεις
μαζί μου κοροϊδεύεις καὶ γελᾷς.
- 8 Εἶσαι πιστὸς εἰς ὅλα σύντροφός μου
καὶ ἀπὸ μὲ στιγμὴ δὲν ξεκολλᾷς,
κι' ὅταν ἐγὼ θὰ λείψω ἐκ τοῦ κόσμου
θὰ λείψῃ κι' ὁ δικός σου ὁ μεπελᾷς.

1888.

Β'. ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.

Ψεματάρης.

Ἰωάννου Βηλαρά.

Τόσο ὁ Μυθούλης νὰ ψεματάρη
ἀπὸ μικροῦθε τὸ συνηθάει,
ὁποῦ ἡ γλῶσσα νὰ τοῦ λαθέψῃ
δὲν εἶναι τρόπος, καὶ ν' ἀληθέψῃ.
Καὶ ἂν κανένα, ἀπ' ὅσα λέγει,
τὸ δέχετ' ἄλλος καὶ τοῦ τὸ στρέγει*,
τὰ ψεματὰ του διπλᾷ ἀρμαθιάζει*,
μὲ γληγοράδα τ' ἀπανωτιάζει·
σὰ νὰ φοβοῦταν μὴν ὑποπτέψουν
ἀλήθειαν εἶπε, καὶ τὸν πιστέψουν.
Μεγάλῃ ἀνάγκῃ τὸν καταφέρει
μιὰ κάποια ἀλήθεια νὰ ἀναφέρῃ.
Μὸν δὲν προφταίνει νὰ τὴν προβάλλῃ,
κανεῖς δὲν μνήσκει* αὐτὶ νὰ βάλλῃ·
καὶ τὸν ἀφήνουν, προμοῦ* ἀκόμα
καλαρχινήσῃ ν' ἀνοίξῃ στόμα.
Λοιπὸν ὠρκίστη, ἀπ' ὅ,τι ξέρει
νὰ μὴν τραυήσῃ ποτέ του χέρι·
κι' ὡς νὰ πεθάνῃ, νὰ μὴ θελήσῃ
ποτέ του ἀλήθεια νὰ ξεφωνήσῃ.
Πολλοὶ παντέχουν* πὼς μᾶς γελάει·
τοῦ ψεύτη ὁ λόγος, λέν, δὲ φελάει*.
Ἐγὼ σᾶς τάζω, πὼς τὸν κρατάει·
αὐτὸν τὸν ὄρκο δὲν τὸν πατάει.

*Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Φιλάργυρος.

Ἰωάννου Βηλαρά.

1 Ὁ καημένος Χρυσολάτρης
ξάπλα κοίτεται, βογγάει,
μὲ τὸ Χάρο πολεμάει.
Ἐλαιμάργησεν ὁ δόλιος
τι* γιομάτισε* σὲ σπίτι
κάποιου πλούσιου συμπολίτη.

2 Τοῦ ἐπρόβαλαν καμπόσοι
μὲ καρδιάς κι' ἀγάπης ζέση
τὸ γαιτρὸ νὰ προσκαλέσῃ.
Τώρα αὐτὸς καὶ τὴν ἀρρώστεια
καὶ τὸν κίντυνο λογιάζει,
μὸν τὰ ἔξοδα τρομάζει.

3
 Ἐνας φίλος του ἀστεῖος,
 μὲ σκοπὸ νὰ χωρατέψῃ,
 τοῦ εἶπε μήπως ἐξοδέψῃ
 πλιὸ παρὰ νῶ* στὴ θανή του,
 ἂν ἀπόμνησκεν ἀκόμα
 ἔτσι ἀνήμερος στὸ στρῶμα.

4
 Τότε πλιὸ ἐκαταζαλιστῆ
 παντοχῆ* καὶ θάρρος χάνει,
 καὶ φωνάζει: θὰ πεθάνῃ.
 Καὶ οἱ πόνοι του αὐγαταίνουν*,
 καὶ γιατροῦ ζητάει τὴ χάρη,
 μὴ ὁ θάνατος τὸν πάρῃ.

5
 Ἐξανάλαβεν ὡς τόσο
 μὲ ὀλίγα τὴν ὑγεία του
 μὸν γι' αὐτὴ τὴ συμφορὰ του
 ἔκαμε ὄρκον, ὅσο ζήσῃ,
 νὰ δειπνᾷ μὸν τὸ βράδυ
 μὲ νερὸ καὶ παξιμάδι.

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1827.

Στὴ συνέθγαλση* φιλαργύρου.

Ἀνδρέου Δασκαράτου.

Τὸ βλέπω τὸ στοιχεῖό του, ὅπου πετώντας
 ἀπάνου στὸ μαγκούφιο* λείψανό του,
 μανίζει* καὶ πηγαίνει βλαστημώντας
 πὼς ξοδεύουν πολλὰ στὸ βγάλισμό του.

Χτυπάει τὰ δυὸ του χέρια ἀδημονώντας
 στὴν ἀπονία πὸν βλέπει γιὰ τὸ βιό* του,
 καὶ γιατροειὰ νὰ βάλῃ μὴ μπορώντας
 καταριέται βαριὰ τὸ θάνατό του.

«Ἀνάθεμά σε, λέει, Χάρε, πὸν φέρνεις
 σήμερα ἑπισημό* στὰ χρήματά μου.
 Ὑπομονὴ ἔμένα νὰ μὲ παίρνεις,

μὰ νὰ μοῦ σπαταλᾷς καὶ τὰ καλά μου!
 Ἀνάθεμά σε! . . . Νᾶθε* μὴ συφθάρῃς*
 νᾶλλῃς τὸ θησαυρό μου νὰ μοιράσῃς!»

Ἐδημοσιεύθη τὸ 1912.

Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.

Στὴν Ἑλλάδα.

Ἀλεξάνδρου Πάλλη.

Ἄχ, πότε θὰ χαράξῃ ἡ αὐγὴ
 ν' ἀράξω πιά σιμά σου,
 νᾶμαι μαζί σου στὴν πληγὴ,
 μαζί καὶ στὴ χαρὰ σου.

1907.

Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν.

Δ. Σολωμοῦ.

Στῶν Ψαρῶν τὴν ὀλόμαυση ῥάχη
 περπατώντας ἡ Δόξα μονάχη
 μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλικάρια
 καὶ στὴν κόμη στεφάνι φορεῖ,
 γινωμένο ἀπὸ λίγα χορτάρια
 ποὺ εἶχαν μείνει στὴν ἔρημη γῆ.

1825.

3. ΕΠΙΚΟΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καρτεφίλι* του.

Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτου.

«Ἐγέρασα, μωρὲς παιδιὰ. Πενήντα χρόνους κλέφτης
 τὸν ὕπνο δὲν ἐχόρτασα, καὶ τῶρ' ἀποσταμένος
 θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ. Ἐστρέφεψ* ἡ καρδιά μου.
 Βρῦση τὸ αἶμα τῶχυσα, σταλαματιὰ δὲ μένει.
 Θέλω νὰ πάω νὰ κοιμηθῶ... Κόψτε κλαρὶ ἀπ' τὸ λόγγο*,
 νᾶναι χλωρὸ καὶ δροσερό, νᾶναι ἀνθούς γεμάτο,
 καὶ στρῶστε τὸ κρεββάτι μου καὶ βάλτε με νὰ πέσω.

Ποιὸς ἔξει ἀπ' τὸ μνημα μου τί δένδρο θὰ φυτρώσῃ!
 Κι' ἂν ξεφυτρώσῃ πλάτανος, στὸν ἴσκιο του ἀποκάτω
 θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τᾶρματα νὰ κρεμᾶνε,
 νὰ τραγουδοῦν τὰ νιωτά μου καὶ τὴν παλικαριά μου.
 Κι' ἂν κυπαρίσσι ὄμορφο καὶ μαυροφορεμένο,
 θᾶρχωνται τὰ κλεφτόπουλα τὰ μῆλά μου νὰ παίρνουν,
 νὰ πλένουν τὶς λαβρωματιές, τὸ Δῆμο νὰ σχωρᾶνε.

5

10

15 Ἐφαγ' ἡ φλόγα τάρματα, κι' οἱ χρόνοι τὴν ἀντρεία μου.
Ἦρθε κι' ἐμένα ἡ ὥρα μου. Παιδιά μου, μὴ μὲ κλάψτε.
Τ' ἀντρειωμένου ὁ θάνατος δίνει ζωὴ στὴ νιότη...
Σταθῆτ' ἐδῶ τριγύρω μου, σταθῆτ' ἐδῶ σιμά μου
τὰ μάτια νὰ μοῦ κλείσετε, νὰ πάρτε τὴν εὐχὴ μου.

20 Κι' ἐν' ἀπὸ σᾶς, τὸ νιώτερο, ἄς ἀνεβῆ τὴ δάχη,
ἄς πάρη τὸ τουφέκι μου, τᾶξο μου καριοφίλι*,
κι' ἄς μοῦ τὸ ὄριξε τρεῖς φορὲς καὶ τρεῖς φορὲς ἄς σκούξη*:
«ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».

Θ' ἀναστενάξ' ἡ λαγκαδιά, θὰ νὰ βογγήξῃ ὁ βράχος,
25 θὰ βαργομήσουν* τὰ στοιχειά, οἱ βρούσες θὰ θολώσουν,
καὶ τ' ἀγεράκι τοῦ βουνοῦ, ὅπου περνεῖ δροσάτο,
θὰ ξεψυχήσῃ, θὰ σβηστῆ, θὰ ὄριξε τὰ φτερά του,
γιὰ νὰ μὴν πάρη τὴ βοῆ ἄθελα καὶ τὴ φέρη
καὶ τήνε μάθη ὁ Ὀλυμπος καὶ τὴν ἀκούσῃ ὁ Πίνδος

30 καὶ λειώσουνε τὰ χιόνια τους καὶ ξεραθοῦν οἱ λόγχοι*.
Τρέχα, παιδί μου, γλήγορα, τρέχα ψηλὰ στὴ δάχη
καὶ ὄριξε τὸ τουφέκι μου. Στὸν ὕπνο μου ἐπάνω
θέλω γιὰ ὕστερη φορὰ ν' ἀκούσω τὴ βοή του».

Ἐτρεξε τὸ κλεφτόπουλο, σὰν νᾶτανε ζαρκάδι
35 ψηλὰ στὴ δάχη τοῦ βουνοῦ, καὶ τρεῖς φορὲς φωνάζει:
«ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει».

Κι' ἐκεῖ ποὺ ἀντιβοοῦσανε οἱ βράχοι, τὰ λαγκαδία,
ὀρίχνει τὴν πρώτη τουφεκιά, κι' ἔπειτα δευτερόνως
στὴν τρίτη καὶ τὴν ὕστερη, τᾶξο τὸ καριοφίλι
40 βροντᾶ, μουγκρίζει σὰν θεριό, τὰ σωθικά του ἀνοίγει,
φεύγει ἀπ' τὰ χέρια, σέρνεται στὸ χῶμα λαβωμένο,
πέφτει ἀπ' τοῦ βράχου τὸν γκρεμό, χάνεται, πάει, πάει.

Ἄκουσ' ὁ Δῆμος τὴ βοή μέσ' στὸν βαθὺ τὸν ὕπνο,
τ' ἀχνό* του χεῖλι ἐγέλασε, ἐσταύρωσε τὰ χέρια...

45 Ὁ Γέρο Δῆμος πέθανε, ὁ Γέρο Δῆμος πάει...

Τ' ἀντρειωμένου ἡ ψυχὴ τοῦ φοβεροῦ τοῦ κλέφτη
μὲ τὴ βοή τοῦ τουφεκιοῦ στὰ σύγνεφα ἀπαντιέται·
ἀδερφικὰ ἀγκαλιάζονται, χάνονται, σβηθώνται, πᾶνε.

Ἀποσπάσματα

ἀπὸ τὸν Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν.

Διονυσίου Σολωμοῦ.

Περίληψις τοῦ ποιήματος.—Ὁ Ὕμνος ἀποτελεῖται ἀπὸ 158
στροφάς. Ἐν ἀρχῇ ὁ ποιητὴς χαιρετίζει τὴν Ἐλευθερίαν, ἣτις
ἔπειτα ἀπὸ τόσῃν στυγνῇ δουλείᾳ καὶ ματαίας ἐπικλήσεις πρὸς
τοὺς ξένους, ἀπεφάσισε τώρα μόνῃ της ν' ἀγωνισθῆ (στρ. 1—16).
Ἐπειτα ἐκθέτει ποῖαν ἐντύπωσιν ἔκαμεν ἡ ἐμφάνισις τῆς Ἐ:
τὸν ἐνθουσιασμόν, τὸν ὅποτον ἐνέπνευσεν εἰς τοὺς Ἕλληνας, τὴν
ἀνησυχίαν καὶ δυσφορίαν, τὴν ὅποιαν ἐπροξένησεν εἰς τὰς εὐρω-
παϊκὰς κυβερνήσεις (στρ. 17—34). Ἄλλ' ἢ Ἐ, ἀδιάφορος πρὸς
τὰς κρίσεις τῶν Εὐρωπαίων, σπεύδει ἀμέσως εἰς τὰ πεδία τῶν
μαχῶν· πρωταγωνιστεῖ εἰς τὴν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (στρ.
35—74), εἰς τὴν καταστροφὴν τοῦ Δράμαλι (στρ. 75—87), σώ-
ζει τὸ Μεσολόγγι ἀπὸ τοὺς ὄνυχας τοῦ Ὁμῆρ Βριώνη καὶ τοῦ
Κιουταχῆ (στρ. 88—122)· ὄρμα κατόπισιν εἰς τὴν θάλασσαν, ἣτις,
πρὸ ὀλίγου δεχθεῖσα τὸ λείψανον τοῦ Πατριάρχου ἐδίψα ἐκδικη-
σιν, καὶ πυρπολεῖ καὶ διασκορπίζει κατησχυμμένα τὰ τουρκικὰ
πλοῖα (στρ. 123—138). Ἄλλ' ἐνῶ ὁ ποιητὴς ἐξακολουθεῖ νὰ
φάλλη τὰ κατορθώματά της, ἡ Ἐλευθερία σοβαρὰ τὸν διατάσσει
νὰ σιωπήσῃ· στρεφομένη δὲ πρῶτον πρὸς τοὺς Ἕλληνας, τοὺς
ὁποίους εἶχον ἀρχίσει ἤδη νὰ σπαράσσωσιν αἱ διχόνοιαι, προτρέ-
πει αὐτοὺς νὰ ὁμονώσῃ, διότι ἄλλως εἰς μάτην θ' ἀποβῶσιν ὄλαι
αἱ μετὰ τόσων θυσιῶν κερδηθεῖσαι ὑπέρλαμπροι νῆκαι· ἔπειτα δέ,
ἀπευθυνομένη πρὸς τὰς κυβερνήσεις τῶν Δυνάμεων ὑπενθυμίζει
αὐτὰς ὅτι ὁ ἐλληνικὸς ἀγὼν γίνεται ὑπὲρ τοῦ Σταυροῦ καὶ ἐναν-
τίον βαρβάρων, καὶ εἶναι ἐντροπή, χριστιανοὶ αὐτοί, ν' ἀντιδρῶσι
κατὰ τοῦ ἱερωτάτου τῶν ἀγώνων καὶ νὰ βοηθῶσι τὸν Τούρκον,
τὸν φοδερώτερον διώκτην τοῦ Χριστιανισμοῦ (στρ. 139—158).

Α'. Τὸ προσίμιον (στρ. 1—16).

1

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερὴν
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποῦ μὲ βία μετράει τὴ γῆ.

2

Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε, ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά !

B'. Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς (Στρ. 35—74).

3
Ἐκεῖ μέσα ἑκατοικοῦσες
πικραμμένη, ἐντροπαλή*
κι' ἓνα στόμα ἀκαρτεροῦσες
«ἔλα πάλι», νὰ σοῦ εἰπῇ.

4
Ἄργειε νᾶλθη ἐκεῖνη ἡ μέρα
καὶ ἦταν ὅλα σιωπηλά*
γιατὶ τᾶσκιαζε* ἡ φοβέρα
καὶ τὰ πλάκωνε ἡ σκλαβιά.

5
Δυστυχής! Παρηγορία
μόνη σοῦ ἔμενε, νὰ λὲς
περασμένα μεγαλεῖα
καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς.

6
Καὶ ἀκαρτέρει, καὶ ἀκαρτέρει
φιλελεύθερη λαλιά,
ἓνα ἐκτύπαιε τᾶλλο χέρι
ἀπὸ τὴν ἀπελπισιά,

7
κι' ἔλεες· «πότε, ἄ! πότε βγάνω
τὸ κεφάλι ἀπὸ τς ἐρμιές;»
Καὶ ἀποκρίνοντο ἀπὸ πάνω
κλάψες, ἄλυσες, φωνές!

8
Τότ' ἐσήκωνες τὸ βλέμμα
μέσ' στὰ κλαίματα θολό,
καὶ εἰς τὸ ῥοῦχό σου ἔσταζ' αἷμα,
πληθὸς αἷμα ἑλληνικό.

9
Μὲ τὰ ῥοῦχα αἱματωμένα
ξέρω ὅτι ἔβγαινες κρυφὰ
νὰ γυρεύης εἰς τὰ ξένα
ἄλλα χέρια, δυνατά.

10
Μοναχὴ τὸ δρόμο ἐπῆρες,
ἔξανᾶλθες μοναχὴ*
δὲν εἶν' εὐκόλες οἱ θύρες,
ἐὰν ἡ χρεῖα τὲς κουρταλῆ*.

11
Ἄλλος σοῦ ἔκλαψε εἰς τὰ στήθια
ἄλλ' ἀνάσαση καμμιά*
ἄλλος σοῦ ἔταξε βοήθεια
καὶ σὲ γέλασε φρικτά.

12
Ἄλλοι, ὦμέ! στὴ συφορὰ σου,
ὅπου ἐχαίροντο πολὺ,
«σύρε ναῦρης τὰ παιδιὰ σου,
σύρε», ἔλεγαν οἱ σκληροί.

13
Φεύγει ὀπίσω τὸ ποδάρι,
καὶ ὀλογλήγορο πατεῖ
ἢ τὴν πέτρα, ἢ τὸ χορτάρι,
ποῦ τὴ δόξα σοῦ ἐνθυμεῖ.

14
Ταπεινότατη σοῦ γέρνει
ἢ τρισάθλια κεφαλή*
σὰν φτωχοῦ ποῦ θυροδέρνει,
κι' εἶναι βᾶρος του ἡ ζωή.

15
Ναί· ἀλλὰ τώρα, ἀντιπαλεύει
κάθε τέκνο σου μὲ ὀρμή,
ποῦ ἀκατάπανστα γυρεύει
ἢ τὴ νίκη, ἢ τὴ θανά.

16
Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

35
Ἴδου ἐμπρός σου ὁ τοῖχος στέκει Μέτρα... εἶν' ἄπειροι οἱ φευγαῖοι
τῆς ἀθλίας Τριπολιτσᾶς· ὁποῦ φεύγοντας δειλιοῦν
τώρα τρόμου ἀστροπελέκι* τὰ λαβώματα στὴν πλάτη
νὰ τῆς ῥίξης πιθυμᾶς. δέχοντ', ὥστε ν' ἀνεβοῦν.

36
Μεγαλόψυχο τὸ μάτι
δείχνει πάντα ὁπῶς* νικεῖ,
καὶ ἄς εἶν' ἄρματα γεμάτη,
καὶ πολέμια χλαοῆ*.

37
Σοῦ προβαίνουνε καὶ τρίζουν,
για νὰ ἰδῆς πὼς εἶν' πολλὰ.
Δὲν ἀκοῦς ποῦ φοβερίζουν
ἄνδρες μύριοι καὶ παιδιὰ¹;

38
Λίγα μάτια, λίγα στόματα,
θὰ σᾶς μείνουνε ἀνοιχτά,
για νὰ κλαύσετε τὰ σώματα,
ποῦ θὰ ναῦρη ἡ συμφορὰ.

39
Κατεβαίνουνε, καὶ ἀνάφτει
τοῦ πολέμου ἀναλαμπή*
τὸ τουφέκι ἀνάβει, ἀστράφτει,
λάμπει, κόφτει τὸ σπαθί.

40
Γιατὶ ἡ μάχη ἐστάθη ὀλίγη;
Λίγα τὰ αἵματα γιατί;
Τὸν ἐχθρὸν θωρῶ νὰ φύγη
καὶ στὸ κάστρο² ν' ἀνεβῆ.

1. Ἀρματώθηκαν τότε ὅλοι ἀπὸ δεκατέσσερες χρόνους καὶ ἀπάνου.
Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Ἡ περιτειχισμένη Τριπολιτσά δὲν ἔχει κάστρον, καὶ εἰς τὸν τόπον
τοῦ κάστρου ἐννοεῖ ὁ ποιητὴς τὴ Μεγάλῃ Τάπια* τῆς πόλης. Σ. Π.

3. Ἀγκαλὰ καὶ ἦτον ἡμέρα ὅταν ἐπάρθηκε ἡ Τριπολιτσά, ὁ ποιητὴς
ἀκολούθησε τὴν κοινὴν φήμην, ὅπου τότε ἐσκορπίστηκεν, ὅτι τὸ πάρ-
σιμό της ἐσυνέβηκε τρεῖς ὄρε; ἔπειτ' ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα. Σ Π.

47
καὶ οἱ βροντές, καὶ τὸ σκοτάδι,
ὅπου ἀντίσκοφε* ἡ φωτιά,
ἐπαράσταιναν τὸν Ἄδη
ποῦ ἀκαρτέρειε τὰ σκυλιά.

48
Τ' ἀκαρτέρειε. Ἐφαίνοντο ἴσκιοι
ἀναρίθμητοι, γυμνοί,
κόρες, γέροντες, νεανίσκοι,
βρέφη ἀκόμη εἰς τὸ βυζί.

49
Ἦ ὄλη μαύρη μυρμηγκιάζει*
μαύρη ἡ ἐντάφια συντροφιά,
σὰν τὸ ῥοῦχο ὁποῦ σκεπάζει
τὰ κρεββάτια τὰ στερνά.

50
Τόσοι, τόσοι ἀνταμωμένοι
ἐπετιοῦντο ἀπὸ τῆ γῆ,
ὅσοι εἶν' ἄδικα σφαγμένοι
ἀπὸ τούρκικην ὀργή.

51
Τόσα πέφτουνε τὰ θερι-
σμένα ἀστάχια εἰς τοὺς ἀγρούς·
σχεδὸν ὅλα ἐκειὰ τὰ μέρη
ἐσκεπάζοντο ἀπ' αὐτούς.

52
Θαμποφέγγει κανὲν ἄστρο,
καὶ ἀναδεύοντο* μαζὶ
ἀναβαίνοντας τὸ κάστρο
μὲ νεκρώσιμη σιωπή.

53
Ἔτσι χάμου εἰς τὴν πεδιάδα,
μέσ' στὸ δάσος τὸ πυκνὸ
ὅταν στέλῃ μίαν ἀχνάδα*
μισοφέγγαρο χλωμό,

54
ἐὰν οἱ ἄνεμοι μέσ' στ' ἄδεια
τὰ κλαδιὰ μουγκοφουσῶν,
σειοῦνται, σειοῦνται τὰ μαυράδια,
ὅπου οἱ κλώνοι ἀντικτυποῦν.

55
Μὲ τὰ μάτια τοὺς γυρεοῦν
ὅπου εἶν' αἵματα πηχτά·
καὶ μέσ' στὰ αἵματα χορεοῦν
μὲ βρυχίσματα βραχνά,

56
καὶ χορεύοντας μανίζου*
εἰς τοὺς Ἑλληνας κοντά,
καὶ τὰ στήθια τοὺς ἐγγίζου
μὲ τὰ χέρια τὰ ψυχρά.

57
Ἐκεῖ τὸ ἐγγίσμα πηγαίνει
βαθιά μέσ' στὰ σωθικά,
ὅθεν ὅλη ἡ λύπη βγαίνει
καὶ ἄκρα αἰσθάνονται ἀσπλαχνιά.

58
Τότε αὐξάνει τοῦ πολέμου
ὁ χορὸς τρομακτικά·
σὰν τὸ σκόρπισμα τοῦ ἀνέμου
στοῦ πελάου τῆ μοναξιά.

59
Κτυποῦν ὅλοι ἀπάνου κάτου
κάθε κτύπημα ποῦ ἐβγῆ
εἶναι κτύπημα θανάτου,
χωρὶς νὰ δευτερωθῆ.

60
Κάθε σῶμα ἰδρώνει, ῥέει.
Λὲς καὶ ἐκεῖθεν ἡ ψυχὴ,
ἀπ' τὸ μῖσος ποῦ τὴν καίει,
πολεμάει νὰ πεταχθῆ.

61
Τῆς καρδίας κτυπιὲς βροντᾶνε
μέσ' στὰ στήθια τοὺς ἀργά,
καὶ τὰ χέρια ὅπου χουμᾶνε*
περισσότερο εἶν' γοργά.

62
Οὐρανὸς γι' αὐτοὺς δὲν εἶναι,
οὐδὲ πέλαγο, οὐδὲ γῆ·
γι' αὐτοὺς ὅλους, τὸ πᾶν εἶναι
μαζωμένο ἀντάμα ἐκεῖ.

63
Τόση ἡ μάνιτα* καὶ ἡ ζάλη,
ποῦ στοχάζεσαι μὴ πὼς
ἀπὸ μία μεριά καὶ ἀπ' ἄλλη
δὲν μείνῃ ἕνας ζωντανός.

64
Κοίτα χέρια ἀπελπισμένα
πὼς θερίζουνε ζωές!
Χάμου πέφτουνε κομμένα
χέρια, πόδια, κεφαλές,

65
καὶ παλλάσκες*, καὶ σπαθία,
μὲ ὀλοσκόρπιστα μυαλά,
καὶ μὲ ὀλόσχιστα κρανία,
σωθικά λαχταριστά.

66
Προσοχὴ καμμιά δὲν κάνει
κανεῖς, ὄχι, εἰς τὴ σφαγὴ.
Πᾶνε πάντα ἐμπρός! ὦ, φθάνει,
φθάνει ἔως πότε οἱ σκοτωμοί;

67
Ποῖος ἀφήνει ἐκεῖ τὸν τόπο,
πάρεξ* ὅταν ξαπλωθῆ;
Δὲν αἰσθάνονται τὸν κόπο,
καὶ λὲς κι' εἶναι εἰς τὴν ἀρχή.

* Ἀλ.εξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 16

68
Ἐλιγότευαν οἱ σκύλοι
καὶ «Ἄλλᾶ» ἐφώναζαν, «Ἄλλᾶ»·
καὶ τῶν Χριστιανῶν τὰ χεῖλη
«φωτιά» ἐφώναζαν, «φωτιά».

69
Λεονταρόψυχα ἐκτυπιοῦντο,
πάντα ἐφώναζαν «φωτιά»,
καὶ οἱ μιαιοὶ κατασκορπιοῦντο,
πάντα σκούζοντας* «Ἄλλᾶ».

70
Παντοῦ φόβος, καὶ τρομάρα,
καὶ φωνές, καὶ στεναγμοί·
παντοῦ κλάψα, παντοῦ ἀντάρα*,
καὶ παντοῦ ξεψυχισμοί.

71
Ἦταν τόσοι! Πλέον τὸ βόλι
εἰς τ' αὐτιά δὲν τοὺς λαλεῖ·
ὅλοι χάμου ἐκοίτοντ' ὅλοι
εἰς τὴν τέταρτην ἀυγῆ.

72
Σὰν ποτάμι τὸ αἶμα ἐγίνη
καὶ κυλάει στὴ λαγκαδιὰ·
καὶ τ' ἀθῶο χόρτο πίνει
αἶμα, ἀντὶς γιὰ τὴ δροσιά.

73
Τῆς ἀυγῆς δροσᾶτὸ ἀέρι,
δὲν φυσᾶς τώρα ἐσὺ πλὸ
στῶν ψευδόπιστων τὸ ἀστέρι.
Φύσα, φύσα εἰς τὸ Σταυρό.

74
Ἄπ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη
τῶν Ἑλλήνων, τὰ ἱερά,
καὶ σὰν πρῶτα ἀνδρειωμένη,
χαῖρε! ὦ, χαῖρε, Ἐλευθεριά!

Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.

(στροφαι 88 - 122)

88

Πῆγες εἰς τὸ Μεσολόγγι
τὴν ἡμέρα τοῦ Χριστοῦ·
μέρα πού ἀνθισαν οἱ λόγγοι
γιὰ τὸ τέκνο τοῦ Θεοῦ.

89

Σοῦ ἦλθε ἐμπρὸς λαμποκοπώντας Ἄ! τὸ φῶς πού σὲ στολίζει
ἢ Θρησκεία, μ' ἓνα σταυρό,
καὶ τὸ δάκτυλο κινώντας
ὅπου ἀνεῖ τὸν οὐρανό,

90

«σ' αὐτὸ» ἐφώνησε, «τὸ χῶμα,
στάσου ὀλόρηθ, Ἐλευθεριά»
καὶ φιλώντας σου τὸ στόμα
μπαίνει μέσ' στὴν ἐκκλησιά¹.

91

Εἰς τὴν Τράπεζα σιμώνει*
καὶ τὸ σύγνεφο τὸ ἀχνό*
γύρω γύρω τῆς πυκνώνει
πού σκορπάει τὸ θυμιατό².

92

ἀγρικαίει* τὴν ψαλμοφδία
ὁπού ἐδίδαξεν αὐτὴ
βλέπει τὴ φωταγωγία
στοὺς ἀγίους ἐμπρὸς χυτή.

93

Ποιοὶ εἶν' αὐτοὶ πού πλησιάζουν
μὲ πολλὴ ποδοβολή,
κι' ἄρματ' ἄρματα ταράζουν;
Ἐπειτάχθηκες Ἐσύ.

94

σὰν ἡλίου φεγγοβολή,
καὶ μακρόθεν σπινθηρίζει,
δὲν εἶναι, ὄχι, ἀπὸ τὴ γῆ.

95

Λάμπιν ἔχει ὅλη φλογώδη
χεῖλος, μέτωπο, ὀφθαλμός·
φῶς τὸ χέρι, φῶς τὸ πόδι,
κι' ὅλα γύρω σου εἶναι φῶς.

96

Τὸ σπαθί σου ἀντισηκώνεις,
τρία πατήματα πατάς,
σὰν τὸν πύργο μεγαλώνεις,
καὶ εἰς τὸ τέταρτο κτυπᾷς.

97

Μὲ φωνὴ πού καταπέθει,
προχωρώντας ὁμιλεῖς:
«Σήμερ³, ἄπιστοι, ἐγεννήθη,
ναί, τοῦ κόσμου ὁ λυτρωτής.

98

Αὐτὸς λέγει... Ἀφογκρασθῆτε:
«Ἐγὼ εἰμ' Ἄλφα, Ὠμέγα ἐγώ.
Πέστε, πού θ' ἀποκρυφθῆτε
ἔσεῖς ὅλοι, ἂν ὀργισθῶ ;¹

99

Φλόγα ἀκοίμητην σᾶς βρέχω,
πού μ' αὐτὴν ἂν συγκριθῆ
κείνη ἢ κάτω ὁπού σᾶς ἔχω,
σὰν δροσιὰ θέλει βρεθῆ.

100

Κατατρώγει ὡσὰν τὴ σχίζα*,
τόπους ἄμετρα ὑψηλοῦς,
χῶρες, ὄρη, ἀπὸ τὴ ῥίζα,
ζῶα, καὶ δένδρα, καὶ θνητούς,

101

καὶ τὸ πᾶν τὸ κατακαίει
καὶ δὲν σώζεται πνοή,
πάρεξ τοῦ ἀνεμου πού πνέει
μέσ' στὴ στάχτη τὴ λεπτή».

102

Κάποιος ἤθελε ἐρωτήσῃ:
τοῦ θυμοῦ του εἶσαι ἀδελφή;
Ποῖος εἶν' ἄξιος νὰ νικήσῃ,
ἢ μὲ σὲ νὰ μετρηθῆ;

103

Ἡ γῆ αἰσθάνεται τὴν τόση
τοῦ χεριοῦ σου ἀνδραγαθιά,
πού ὅλη θέλει θανατώσει
τὴ μισόχρῃστη σπορά.

104

Τὴν αἰσθάνονται, καὶ ἀφρίζουν
τὰ νερά, καὶ τ' ἀγρικῶ*
δυνατὰ νὰ μουρμουρίζουν
σὰν νὰ θυάζετο* θηριό.

105

Κακορίζικοι, πού πᾶτε
τοῦ Ἀχελφού μέσ' στὴ ῥοή,
καὶ πιδέξια πολεμᾶτε
ἀπὸ τὴν καταδρομὴ

106

ν' ἀποφύγετε! Τὸ κῦμα
ἔγινε ὅλο φουσκωτό.
Ἐκεῖ εὐρήκατε τὸ μνημα,
πρὶν νὰ εὐρῆτε ἀφανισμό.

107

Βλασφημαίει, σκούζει*, μουγκρίζει
κάθε λάρυγγας ἐχθροῦ·
καὶ τὸ ρεῦμα γαργαρίζει*
τὲς βλασφημίες τοῦ θυμοῦ.

108

Σφαλερὰ τετραποδίζουν
πλήθος ἄλογα, καὶ ὄρθα
τρομασμένα χλιμτριίζουν*,
καὶ πατοῦν εἰς τὰ κορμιά.

109

Ποῖος σὸν σύντροφον ἀπλώνει
χέρι, ὡσὰν νὰ βοηθηθῆ;
ποῖος τὴ σάρκα του δαγκώνει
ὅσο πού νὰ νεκρωθῆ.

110

Κεφαλὰς ἀπελπισμένες
μὲ τὰ μάτια πεταχτά,
κατὰ ἰάστρα σηκωμένες
γιὰ τὴν ὕστερη φορὰ.

111

Σβηέται—αὐξάνοντες ἢ πρώτη
τοῦ Ἀχελφού νεροσυρμή,—
τὸ χλιμίτρισμα*, καὶ οἱ κρότοι,
καὶ τοῦ ἀνθρώπου οἱ γογγυσμοί.

1) Καὶ εἶπέ μοι: «Γέγονε' ἐγὼ εἰμι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος». Ἀποκάλυψις Ἰωάννου, κεφ. κα'. Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

1. «Ἀγαλιάσθω ἔρημος; καὶ ἀνθείτω ὡς κρίνον». Ἡσαΐα, κεφ. 35. Σημείωσις τοῦ ποιητοῦ.

2. Εἶναι ἀληθινόν ὅτι οἱ Τούρκοι ὤρμησαν ἐναντίον τοῦ Μεσολογγίου τὰ ξημερώματα αὐτῆς τῆς ἡμέρας δὲν εἶναι ὅμως ἀληθινόν, καθὼς τότε ἐκοινολογήθηκεν, ὅτι ἦταν ἀνοικτὲς καὶ οἱ ἐκκλησίες· μάλιστα ἐκλείσθησαν ἐπιταυτοῦ διὰ νὰ ἔχουν οἱ Ἕλληνες ὅλη τὴν προσοχὴ τους εἰς τὸν πόλεμον. Σ. Π.

112

Ἔτσι ν' ἀκούα νὰ βουύξη
τὸν βαθὺν Ὠκεανό,
καὶ στὸ κῦμά του νὰ πνίξη
κάθε σπέσμα ἀγαρηνό*.

113

Καὶ ἐκεῖ ποῦναι ἡ Ἁγία Σοφία
μέσ' στοὺς λόφους τοὺς ἑπτά,
ὄλα τ' ἄψυχα κορμιά
βραχοσύντριφτα, γυμνά,

114

σωριασμένα νὰ τὰ σπρώξῃ
ἢ κατὰρα τοῦ Θεοῦ,
κι' ἀπ' ἐκεῖ νὰ τὰ μαζώξῃ
ὁ ἀδελφὸς τοῦ φεγγαριοῦ'.

115

Κάθε πέτρα μνήμα ἄς γένη
καὶ ἡ Θρησκεία, κι' ἡ Ἐλευθερία
μ' ἀργοπάτημα ἄς πηγαίη
μεταξὺ τους καὶ ἄς μετροῦ.

116

Ἔνα λείψανο ἀνεβαίνει
τεντωτό, πιστομητό*,
κι' ἄλλο ξάφνου κατεβαίνει,
καὶ δὲν φαίνεται καὶ πλιό.

117

Καὶ χειρότερο ἀγριεύει
καὶ φουσκώνει ὁ ποταμός
πάντα, πάντα περισσεύει
πολυφλοίσβισμα καὶ ἀφρός.

118

Ἄ! Γιατί δὲν ἔχω τώρα
τὴ φωνὴ τοῦ Μωϋσῆ;
Μεγαλόφωνα, τὴν ὥρα
ὅπου ἐσβηοῦντο οἱ μισητοί,

119

τὸν Θεὸν εὐχαριστοῦσε
στοῦ πελάου τὴ λύσσα ἔμπρός,
καὶ τὰ λόγια ἠχολογοῦσε
ἀναρίθμητος λαός.

120

Ἀκλουθαίει τὴν ἁρμονία
ἢ ἀδελφὴ τοῦ Ἀαρὼν*
ἢ προφήτισσα Μαρία
μ' ἓνα τύμπανο τερπνόν',

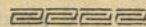
121

καὶ πηδοῦν ὄλες οἱ κόρες
μὲ τς ἀγκάλες ἀνοιχτές,
τραγουδώντας, ἀνθοφόρες,
μὲ τὰ τύμπανα κι' ἐκειές.

122

Σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν κόψη
τοῦ σπαθιοῦ τὴν τρομερή
σὲ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ὄψη
ποὺ μὲ βία μετροῦει τὴ γῆ.

Μάιος τοῦ 1823.

1. Εἶναι ἓνας ἀπὸ τοὺς τίτλους τοῦ Σουλτάνου. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.
2. Ἐξοδός, κεφ. ιε'. Σημ. τοῦ ποιητοῦ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'

ΒΙΟΙ ΚΑΙ ΕΡΓΑ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ.

Ἀθάνας Γεώργιος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Γ. Ἀθανασιάδου. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ κατὰ τὸ ἔτος 1894. Ἐσπούδασεν ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ νομικά. Ἀπὸ νεαρωτάτης ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν ποιησιν, ἐσχάτως δὲ καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν, καὶ ἐξελέγη τὸ 1926 βουλευτὴς Αἰτωλίας καὶ Ἀκαρνανίας. Ποιητικὰς συλλογὰς ἐδημοσίευσεν τὰς ἑξῆς: *Τὸ πρωῖνὸν ξενίγημα* (1919), *Ἀγάπη σιὸν Ἐπαχτο* (1922), *Καιρὸς πολέμου* (1922), βραβευθεὶσαν ἐν διαγωνισμῷ, καὶ *Εἰρμὸς* (1929). Διηγήματα δὲ *Τὸ πράσινο καπέλλο* (1922) καὶ *Δέκα ἔρωτες* (1925).

Ἀθάνατος Κ. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1896. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, εἶναι δὲ σήμερον διευθυντὴς τοῦ *Ἡμερησίου Τύπου*. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσίευσεν *Περσικῶνας ἢ Δόξα* (πολεμικαὶ ἐντυπώσεις, 1920), *Θλιμμένοι Θεοὶ* (ἐντυπώσεις ἐκ Παρισίων, 1926), κ. ἄ.

Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης. Ἐγεννήθη τὸ 1824 ἐν Λευκάδι, ἐκ παλαιᾶς ἀρματολικῆς οἰκογενείας. Ἐξέπαιδεύθη ἐν Κερκύρᾳ, ἔπειτα δὲ ἐσπούδασεν νομικὰ ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Γαλλίᾳ. Ἄλλ' ἢ ποιησὶς ὑπῆρξεν ἡ κυρία ἀσχολία τῆς ζωῆς του. Ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἀντεπροσώπευσεν τὴν πατρίδα του εἰς τὴν Ἴόνιον καὶ ἔπειτα εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Βουλὴν. Τὸ πλεῖστον τοῦ βίου του διήλθεν εἰς τὴν ὥραϊαν παρὰ τὴν Λευκάδα νησιῶδα Μαδουρήν, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1879. Ἐκεῖ συνέγραψε τὰ πλεῖστα τῶν ποιημάτων του, ἀναφερόμενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ εἰς τὸν βίον τῶν ἀρματολῶν καὶ κλεφτῶν: *Στιχογραφήματα* (1847), *Μνημόσυνα* (Κέρκυρα, 1857), ἢ *Κυρὰ Φροσύνη* (Κέρκυρα, 1859), *Ἀθανάσης Διάκος καὶ Ἀστραβόγιαννος* (1867) κ. ἄ. Ὁ *Βίος καὶ τὰ ἔργα* αὐτοῦ ἐξεδόθησαν ἐπιμελεῖα τοῦ υἱοῦ του, εἰς τρεῖς τόμους, ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ Μαρσλῆ (1908).

Σημειώσεις. Ὅπου δὲν ἀναφέρεται τόπος ἐκδόσεως τοῦ βιβλίου, εἶναι αἱ Ἀθῆναι.

Βηλαράς 'Ιωάννης. Έγεννήθη τὸ 1771 εἰς τὰ 'Ιωάννινα. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν ἐν Ἰταλίᾳ, ἐπανελθὼν δὲ εἰς τὴν πατρίδα του προσελήφθη ὡς ἰδιαιτερός ἰατρός τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ Βελῆ. Κατὰ τὴν καταστροφὴν τοῦ Ἀλῆ μόλις κατώρθωσε νὰ σωθῆ ἀπολέσας τὴν περιουσίαν του, καὶ κατέφυγεν εἰς τὸ Ζαγόριον, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1823. Ἦτο ὑπέρμαχος τῆς δημοτικῆς γλώσσης, τῆς ὁποίας καὶ ἐζήτησε ν' ἀπολοποιήσῃ τὴν ὀρθογραφίαν μὲ τὸ βιβλιάριόν του *Ἡ ρομενικὴ γλῶσσα* (Στὴν τη-πογραφήν τον Κορφον, 1814). Εἰς τὴν ἀπλήν αὐτὴν γλώσσαν ἔγραψε ποιήματα καὶ μετέφρασε τὴν Βατραχομουμαχίαν καὶ τὸν Κρίτωνα τοῦ Πλάτωνος. Τὰ ἔργα του ἐξεδύθησαν τὸ 1827 ἐν Κερκύρᾳ.

Βικέλας Δ. Έγεννήθη τὸ 1835 ἐν Ἐρμουπόλει. Νεώτατος μετέβη εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου καὶ ἐμεινεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐμπορευόμενος. Ἀπὸ τοῦ 1874 ἐγκατεστάθη εἰς τοὺς Παρισίους, καὶ ἀπὸ τοῦ 1896 εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1908. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: Α' Ποιητικά: *Στίχοι* (Λονδίνον, 1862). Β' Πεζά: 1) *Διηγῆματα*, τὸ εἰς πολλὰς γλώσσας μεταφρασθὲν *Δουκῆς Δάρας* (1879) καὶ τὰ *Διηγῆματα* (1887). 2) *Ἐντυπώσεις*: Ἀπὸ *Νικοπόλεως* εἰς *Ὀλυμπίαν* (1886), *Διαλέξεις καὶ ἀναμνήσεις* (1893). 3) *Ἀπομνημονεύματα*: *Ἡ ζωὴ μου* (παιδικὰ ἀναμνήσεις, νεανικὸι χρόνοι, 1908) καὶ Γ' αἱ μεταφράσεις του τῶν δραμάτων τοῦ Σαίξπηρ, τῶν παραμυθιῶν τοῦ Ἄνδερσεν, κ. ἄ.

Βλαχογιάννης 'Ι. Έγεννήθη ἐν Ναυπάκτῳ τὸ 1868. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστοριοδιφικὰς μελέτας, ἐγκύψας ἰδίᾳ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν κατὰ τὴν δουλείαν καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21 χρόνων. Εἶναι σήμερον διευθυντὴς τῶν Γενικῶν Ἀρχείων τοῦ Κράτους. Ἀπὸ τὰ λογοτεχνικά του ἔργα σπουδαιότερα εἶναι: *Τὰ Προπύλαια*, περιοδικὸν ποικίλης ὕλης. Β' *Διηγῆματα*: *Ἱστορίες τοῦ Γιάννου Ἐπαχίτη* (1893), *Μεγάλα Χρόνια* (σύντομα πεζογραφήματα, ἐμπνευσμένα ἀπὸ τοὺς ἀρματολοὺς καὶ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 21, 1913). *Τοῦ Χάρου ὁ χαλασμός* (φανταστικὸν διήγημα, 1923), *Ἔρμος κόσμος* (διήγημα ἠθογραφικόν, 1923), *Γῦροι τῆς ἀνέμης* (παραμύθια πρωτότυπα, 1925) καὶ Γ' Πεζὰ ποιήματα: *Δόγοι καὶ ἀντίλογοι* (1925).

Βραχηνὸς Γεώργιος. Έγεννήθη ἐν Καρπενησίῳ τὸ 1883. Ἐνωρὶς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἐξελέγη δὲ πρότινος καὶ βουλευτὴς Ἀττικῆς.

Γεννάδιος 'Ιωάννης. Έγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1844. Ἐπεδόθη ἐν ἀρχῇ εἰς τὸ ἐμπορικὸν στάδιον, εἶτα δὲ εἰσῆλθεν εἰς τὴν διπλωματίαν, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτὴν τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίνω. Ἐκτὸς πολλῶν ἀρθρῶν αὐτοῦ δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐξέδωκε καὶ *Κρίσεις καὶ σκέψεις περὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Κοραῆ* (Τεργέστη, 1903).

Δαμθέρογης 'Ιωάννης. Έγεννήθη τὸ 1860 ἐν Ἡρακλείῳ. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς τὰ νομικά, ἀλλ' ἐτράπη εἶτα εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Πολλὰ του ἔργα ἐδημοσίευσεν εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας, εἰς ἰδιαιτέρους δὲ τόμους ἐξέδωκε τὰ ἑξῆς: Α' *Διηγῆματα*: *Οἱ Κρητῆς μου* (1898), *Διηγῆματα* (1904). Β' *Ποιήματα*: *Μικρὰ τραγούδια* (1911), *Τραγούδια τῆς φυλακῆς* (1918), *Τραγούδια τῆς ἀγάπης* (1925).

Δάφνης Στέφανος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Θρασυδούλου Ζωϊτοπούλου. Έγεννήθη ἐν Ἀργεῖ τὸ 1882, διετέλεσεν ἐπὶ τινὰ ἔτη καθηγητὴς γυμνασίου καὶ σήμερον ὑπηρετεῖ ὡς τμηματάρχης ἐν τῇ Ἐθνικῇ Βιβλιοθήκῃ. Ποιητὴς καὶ πεζογράφος, ἐδημοσίευσεν σειράς ποιημάτων ὑπὸ τοῦς τίτλους *Φθινοπωρινὸς Ἄρπες* (1902), *Ῥόδακες καὶ ἀνθέμια* (1904), *Ἑλληνικοὶ ἀγῶνες* (1907), ὁ *Ἀνθισμένος Δρόμος* (1911), τὸ *Ἀνοιχτὸ παράθυρο* (1921), βραβευθὲν ἐν διαγωνισμῷ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας λογοτεχνικὰς μελέτας, ὧν κυριώτεραι εἶναι αἱ ἀναφερόμεναι εἰς τὴν δημόδῃ ποιήσιν. Ἐκ τῶν θεατρικῶν του ἔργων σπουδαιότερον εἶναι τὸ βραβευθὲν ἐπίσης δράμα αὐτοῦ τὸ *Πατρικὸ σπίτι* (1921).

Δημητριάδης 'Ραϋνόλδος. Έγεννήθη τὸ 1863 ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ἐσπούδασε γεωπονικὰ εἰς Γκρινιὸν τῆς Γαλλίας. Ἐπανελθὼν ἠσχολήθη εἰς ἐργασίας τυροκομικὰς εἰς τὸ Μαλακασί τῆς Πίνδου καὶ ἐπέτυχε τὸν τύπον τῶν ἑλληνικῶν τυρῶν *Ἀγράφων*. Διηύθυνε κατόπιν ἐπὶ τινὰ χρόνον τὴν ἐν Ἀϊδινίῳ γεωργικὴν σχολήν. Ἀπὸ τοῦ 1906 ἐγκατεστάθη ὡς γεωργὸς εἰς τὰς Ἠνωμένας Πολιτείας τῆς Β. Ἀμερικῆς, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1922. Ἐκτὸς πολλῶν ἀρθρῶν του δημοσιευθέντων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ, ἐδημοσίευσεν εἰς τὸν Σύλλογον Ὁρελλίμων Βιβλίων τὰ ἑξῆς βιβλία: *Ὁ γεωργός* (1901), *Τὸ γάλα* (1903), *Ὁ καπνός* (1904), *Ὁ μικρὸς κτηνοτρόφος* (1905), *Ὁ μικρὸς κτηνίατρος* (1906), κ. ἄ.

Δροσίνης Γεώργιος. Έγεννήθη τὸ 1859 ἐν Ἀθήναις

ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Διετέλεσε τμηματάρχης ἐν τῷ Ὑπουργείῳ τῆς Παιδείας, ἀπὸ τίνος δὲ εἶναι διευθυντὴς τοῦ ἐν Ἀθήναις Μουσείου Χειροτεχνημάτων. Ἔργα αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Α' Ποιητικά: Ἰστοὶ Ἀράχνης (1880), Σιαλακίται (1881), Εἰδύλλια (1885), Ἀμάραντα (1891), Γαλήνη (1902), Φωτερὰ σκοιὰδια (1914), Κλειστὰ βλέφαρα (1917). Θὰ βραδυάζη (1922), καὶ Πυρίνη Ῥομφαία—Ἀλκωνίδες (1923). Β' Πεζά: 1) Ἐντυπώσεις: Ἀγροτικαὶ ἐπιστολαὶ (1882), Τρεῖς ἡμέ-

ροι ἐν Τήνῳ (1883). 2) Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: Διηγήματα καὶ ἀναμνήσεις (1886, ὧν μετὰ καὶ ἡ Ἀμαρυλλίς, ἐκδόθησα χωριστὰ τὸ 1919), Τὸ βοτάνι τῆς ἀγάπης (1901), Διηγήματα τῶν ἀγρῶν καὶ τῆς πόλεως (1904), Ἑλληνικὴ Χαλιμὰ (παραμῦθια, 1921), Ἔρση (1922) καὶ 3) ἐν τῇ βιβλιοθήκῃ τοῦ Συλλόγου τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων, οὗτινος ἀπὸ τῆς ἰδρύσεως διατελεῖ γραμματεὺς, Αἰ μέλισσαι (1901), Αἰ ὄρνιθες (1903), κ. ἄ.

Κακλαμᾶνος Δημήτριος. Έγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ

1869. Ἐσπούδασε κατ' ἀρχὰς νομικά, εἶτα δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐπὶ μακρὰ ἔτη συνειργάσθη εἰς τὴν ἐφημερίδα Ἄστυ, βραδύτερον δὲ ἴδρυσε καὶ διηύθυνε μόνος τὴν ἐφημερίδα Νέον Ἄστυ. Τὸ 1907 ἐγκατέλειπε τὴν δημοσιογραφίαν καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸ διπλωματικὸν στάδιον, ὅπου ταχέως διέπρεψε, προαχθεὶς εἰς πρεσβευτήν. Νῦν διατελεῖ τοιοῦτος ἐν Λονδίῳ. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν: Περὶ τοῦ ζωγράφου Νικολάου Γύζη (1901), Ἡ ζωγραφικὴ (1907), Ὁ Δημήτριος

Βερναδάκης καὶ τὸ ἔργον του (Τεργέστη, 1907).

Κάλδος Ἀνδρέας. Έγεννήθη ἐν Ζιχνύθῳ τὸ 1792.

Νεώτατος μετέβη χάριν σπουδῶν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἔπειτα δὲ εἰς τὴν Ἀγγλίαν, ὅπου μετῆλθεν ἐπὶ τινὰ ἔτη τὸν διδάσκαλον. Τὸ 1826 κατῆλθεν εἰς τὴν Κέρκυραν καὶ παρέμεινεν ἐκεῖ διδάσκων, ἰδιωτικῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, μέχρι τοῦ 1859· τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ζωῆς του διῆλθεν ἐν Ἀγγλίᾳ, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1869, Πλὴν πολλῶν συγγραμμάτων του φιλολογικῶν καὶ φιλοσοφικῶν, ἄτινα ἔμειναν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀνέκδοτα, συνέθεσεν εἰκόσιν ὁδὰς, αἵτινες ἐδημοσιεύθησαν ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀύρα (αἱ δέκα ἐν Γενεύῃ τὸ 1824, αἱ ἄλλαι δέκα ἐν Παρισίοις τὸ 1826).

Καλλίνικος Κωνσταντῖνος. Έγεννήθη ἐν Βρυούλλοις

τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τὸ ἔτος 1866. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Θεολογικῇ Σχολῇ τῆς Χάλκης, ἀπὸ πολλοῦ δὲ διατελεῖ πρωτοπρεσβύτερος καὶ προϊστάμενος τῆς ἐν Μάντισσῆρ τῆς Ἀγγλίας ὀρθοδόξου ἐλληνικῆς κοινότητος. Διέπρεψεν ὡς ἱεροκῆρυξ, ἐδημοσίευσε δὲ καὶ πλεῖστα ἔργα, μετὰ τῶν ὁποίων σπουδαιότερα εἶναι τὰ ἐπόμενα: Ἡ προσευχὴ (Κωνσταντινούπολις, 1908), Ὁ Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ (ὅμ. 1910), Ὁ ναὸς τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας (Ἀλεξάνδρεια, 1912), Πέραν τοῦ τάφου (Ἀλεξάνδρεια, 1914), Πρακτικὰ ὁμίλῃαι εἰς τὰ κυριακὰ εὐαγγέλια (Ἀλεξάνδρεια, 1916), Ἡ ἐξομολόγησις (ὁμοίως, 1917), 52 ὁμίλῃαι (Ἀθῆναι, 1927), καὶ ἄλλα.

Καμπούρογλου Δημήτριος Γρηγ. Έγεννήθη ἐν

Ἀθήναις τὸ 1852. Ἐσπούδασε νομικά. Κατ' ἀρχὰς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν, ἔπειτα δὲ διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐπιμελητὴς τῶν χειρογράφων τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης, καὶ τέλος διευθυντὴς αὐτῆς. Τελευταῖον ἐξελέγη μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς ἱστορικά, λαογραφικὰ καὶ τοπογραφικὰ μελέτας, ἐκδῶσας τὴν Ἰστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας (3 τόμους, 1889—1896), τοὺς Ἀρματολοὺς καὶ κλέφτας (1913), τὸν Ἀναδρομάρην (1914), τὰς Παλαιὰς Ἀθήνας (1923) κ. ἄ. Ἐδημοσίευσεν ἐπίσης, εἰς περιοδικὰ ἰδίως καὶ ἐφημερίδας, πολλὰ λογοτεχνικὰ ἔργα, δραματικά, διηγήματα, ποιήματα, ἐντυπώσεις καὶ σκέψεις, ὧν τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ ἰδιαιτέρως: 1) Μῦθοι καὶ διάλογοι (1881), Στίχοι καὶ μῦθοι διὰ τὰ παιδιά (1904), 2) Διηγήματα: Περὰσμένα χρόνια (1911), Διηγήματα (1915), Ἀθηναϊκὰ διηγήματα (1915), Μικρὰ διηγήματα (1921), Ἡ Κυρὰ Τρισεύγενη καὶ ἄλλα διηγήματα (1924). 3) Γνώμαι: Θρύψαλα (1911), Νέα Θρύψαλα (1922). 4) Δραματικὰ ἔργα: Τὸ παιδομάζωμα (1896), Ἡ Νεράϊδα τοῦ Κάστρου (1924).

Καρυσοῦτσας Γωάννης. Έγεννήθη τὸ 1824 ἐν Σμόρνῃ.

Διετέλεσεν ἐπὶ τινὰ ἔτη καθηγητὴς τῆς γαλλικῆς ἐν Ἀθήναις, ὅπου καὶ ἀπέθανε τὸ 1873. Ἀπὸ τῶν μαθητικῶν του χρόνων ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν, καὶ ἐδημοσίευσε τὰς ἑξῆς συλλογὰς ποιημάτων: Ἀύρα (Ἐρμούπολις, 1839), Μοῦσα ἀηλάζουσα (1840), Ἐωθινὰ Μελωδία (1846), Ποιητικὸν ἀπάνθισμα (1849), Βάρβιτος (1860), καὶ Κλεονίκη (ποίημα ἐπικολυρικόν, 1868).

Καροδούνης Νικόλαος. Έγεννήθη ἐν Ἰθάκῃ κατὰ τὸ

ἔτος 1880. Ἐσπούδασεν ἐν Ῥουμανίᾳ. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ τὴν δημοσιογραφίαν καὶ ἐργάσθη ὡς συντάκτης πολλῶν ἀθηναϊκῶν ἐφημερίδων. Ἔλαβε μέρος εἰς ὄλους τοὺς ἀπὸ τοῦ 1912 πολεμικοὺς ἀγῶνας, ὡς πολεμιστῆς καὶ πολεμικὸς συνάμα ἀνταποκριτῆς, καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἐξ αὐτῶν ἐντυπώσεις του εἰς ἐφημερίδας. Περιώδευσεν ἐπίσης πλεῖστα μέρη τοῦ ἔξω ἑλληνισμοῦ καὶ τῆς Εὐρώπης, καὶ ἐδημοσίευσεν μακρὰς αὐτῶν περιγραφὰς εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Ἐκ τῶν

ἔργων αὐτοῦ εἰς ἰδιαίτερον τόμον ἐξεδόθη μέχρι σήμερον ὁ **Βουλγαρικὸς πόλεμος** (1914).

Κοραῆς Ἀδαμάντιος. Έγεννήθη ἐν Σμύρνῃ τὸ 1748.

Ἐκπαιδευθεὶς ἐκεῖ τὰ ἐγκύκλια μαθήματα, ἐστάλη τὸ 1772 εἰς Ἀμστελὸδαμον ὡς ἀνταποκριτῆς τοῦ πατρὸς του καὶ ἄλλων Σμυρναίων ἐμπόρων. Μετὰ ἕξαετῆ ἐκεῖ διατριβὴν ὁ πατήρ του τὸν ἐκάλεσεν εἰς Σμύρνην, ὅπου καὶ μετέφρασε τὴν **Ὁρθόδοξον Διδασκαλίαν** (Κατήχησιν) τοῦ ῥώσου μητροπολίτου Πλάτωνος, τυπωθεῖσαν ἐν Λειψίᾳ τὸ 1782. Ἐπειδὴ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑποφέρῃ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, κατῴρθωσε μετὰ μωρίας

δυσκολίας νὰ πείσῃ τὸν πατέρα του νὰ τοῦ ἐπιτρέψῃ νὰ μεταβῇ ἐκ νέου εἰς τὴν Εὐρώπην, διὰ νὰ σπουδάσῃ τὴν ἰατρικὴν. Οὕτω τὸ 1782 ἔφθασεν εἰς Μομπελιὲ καὶ μετὰ λαμπρὰς ἐκεῖ σπουδὰς ἀνεκηρύχθη διδάκτωρ τὸ 1786. Ἀπὸ τοῦ 1788 ἐγκατεστάθη εἰς Παρισίους, ὅπου ἐπεδόθη εἰς φιλολογικὰς ἐργασίας, ἐκδίδων ἰδίᾳ τοὺς ἀρχαίους Ἑλληνας συγγραφεῖς, πρὸς φωτισμὸν καὶ ἐκπαίδευσιν τῶν ὁμογενῶν του. Πρὸς ἐμφύχωσιν δὲ αὐτῶν ἐδημοσίευσεν τὴν **Ἀδελφικὴν διδασκαλίαν πρὸς τοὺς Γραικοὺς** (Παρίσιοι, 1798), καὶ ἀργότερον ἐν πεζῷ τὸ **Πολεμιστήριον σάλπισμά του** (Ἀλεξάνδρεια, 1801), τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγων, μεταποιήσας εἰς στίχους, ἐξέδωκεν ἐκ νέου. Ἐτύπωσε πλεῖστους ἐκ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, τὸν Ὅμηρον, τὸν Ἀριστοτέλην, κ. ἄ., μετὰ προλεγομένων καὶ σημειώσεων. Ἀκαταπονήτως δὲ ἐργαζόμενος ἀπέθανε τὸ 1833 ἐν Παρισίοις. Τῶν μετὰ θάνατον εὐρεθέντων αὐτοῦ ἐξεδόθησαν 7 τόμοι, ὧν τρεῖς τόμοι **Ἐπιστολαὶ** (1885). Ὁ Κοραῆς διὰ τὴν πολῦτιμον σειρὰν τῶν συγγραμμάτων του (ἅτινα ἀποτελοῦσιν ὀλόκληρον βιβλιοθήκην, 66 τόμους ἐν συνόλῳ), καὶ τὰ ὑπὲρ πατρίδος καὶ ἐλευθερίας κηρύγματα του, ἅτινα ἔσχον μεγίστην ἐπίδρασιν ἐπὶ τοῦ ὑποδούλου ἔθνους, ἐγένετο εἰς ἐκ τῶν πρωτουργῶν τῆς ἑλληνικῆς ἐλευθερίας.

Κορνάρος Βιτζέντζος. Έγεννήθη ἐν Σητεῖᾳ Κρήτης κατὰ τὰς ἀρχάς, ὡς εἰκάζεται, τοῦ 17ου αἰῶνος, εἶτα δὲ ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Κάστρον (Χάνδακα, τὸ σημερινὸν Ἡράκλειον). Εἶναι ὁ ποιητῆς τοῦ **Ἐρωτοκρίτου**.

Κουρτίδης Ἀριστοτέλης Κ. Έγεννήθη εἰς τὸ Μυριόφυτον τῆς Θράκης κατὰ τὸ ἔτος 1858. Ἐσπούδασε φιλοσοφικὰ καὶ παιδαγωγικὰ ἐν Εὐρώπῃ, διετέλεσε δὲ ἐπὶ πολλὰ ἔτη καθηγητῆς τῶν μαθημάτων τούτων ἐν Ἀθήναις, καὶ ἔπειτα διευθυντῆς τοῦ Διδασκαλείου Πειραιῶς. Ἀπέθανε τὸ 1928. Ἐδημοσίευσεν πρὸς χρῆσιν τῶν διδασκάλων ἱκανὰ παιδαγωγικὰ ἔργα (**Δι πνευματικαὶ ἰδιοφυΐαι** (1907), **ὑποδεύματα διδασκαλίας ζωολογίας** (1912) καὶ **φυτολογίας** (1913) κ. ἄ.). Ἀπὸ νεότητος αὐτοῦ ἐπεδόθη καὶ εἰς τὴν λογοτεχνίαν ἐκτὸς πολλῶν μεταφράσεων καὶ διασκευῶν ξένων λογοτεχνημάτων, ἐδημοσίευσεν παντοίας πρωτοτύπου μελέτας ὡς καὶ διηγήματα, ἰδίᾳ εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικὰ. Ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1893 διετέλεσεν ἀρχισυντάκτης τοῦ περιοδικοῦ **«Διάπλασις τῶν παιδῶν»**, ὅπου ἐδημοσίευσεν πολλὰ λογοτεχνήματά του, ἐκ τῶν ὁποίων τινὰ ἐξεδόθησαν καὶ εἰς ἰδιαίτερους τόμους ἐπανειλημμένως (**Παιδικὰ διηγήματα, Θέατρον οἰκογενείας καὶ σχολείου, Παιδικὴ χαρὰ**, κ. ἄ.).

Κουστᾶλλης Κώστας. Έγεννήθη εἰς τὸ Συρράκον τῆς Ἡπείρου κατὰ τὸ ἔτος 1868. Ἐνῶ ἦτο ἀκόμη μαθητῆς εἰς τὸ γυμνάσιον τῶν Ἰωαννίνων, ἐδημοσίευσεν τὸ ποίημα **Σμῖαι τοῦ Ἄδου** (1886), εἰς τὸ ὁποῖον ἐξόμνει τοὺς ἥρωας τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. Καταδιωχθεὶς διὰ τοῦτο ὑπὸ τῶν Τούρκων, κατέφυγεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἐκεῖ, ἐργαζόμενος ὡς ἐργάτης τυπογραφείου κατ' ἀρχὰς καὶ ὡς ἰδιωτικὸς ὑπάλληλος κατόπιν, ἐδημοσίευσεν εἰς τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα: **Α' Ποιητικά: Ὁ καλόγηρος τῆς κλεισούρας τοῦ Μεσολογγίου** (1889), τὰ **Ἄγροτικά** (1891) **Ὁ τραγουδιστῆς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς στάνης** (1893), καὶ **Β' Πεζογραφήματα** (1894). Αἱ στερήσεις ὅμως εἶχον ὑποσκάψῃ ἐν τῷ μεταξὺ τὴν υγείαν του, καὶ διὰ τοῦτο ἀπεφάσισε νὰ ἐγκαταλείψῃ τὴν πρωτεύουσαν καὶ νὰ ἐπανεῖλθῃ εἰς τὴν γενέτειραν. Ἐπιστρέφων ὅμως ἀπέθανεν ἐν Ἄρτῃ τὸ 1894. Πλήρη τὰ **ἔργα** αὐτοῦ (**Ποιήματα—Πεζὰ**) ἐξεδόθησαν εἰς δύο τόμους κατὰ τὸ ἔτος 1912, χωριστὰ δὲ κατόπιν καὶ ἕλα τὰ **Ποιήματα** αὐτοῦ (1916).

Λασκαράτος Ἀνδρέας. Ἐγεννήθη ἐν Ληξουρίῳ κατὰ τὸ ἔτος 1811. Ἐσπούδαsen εἰς τὴν Εὐρώπην τὰ νομικά. Ἐπανελθὼν εἰς τὴν Κεφαλληνίαν ἠσχολήθη ἐπὶ τινα χρόνον εἰς τὸ ἐπάγγελμά του, ἀλλὰ μετ' ὀλίγον ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν λογοτεχνίαν καὶ διέπρεψε ὡς σατιρικός ποιητής. Τὰ βέλη του ἔστρεψε καθ' ἕλων τῶν ἀτόπων, ὅσα παρετήρησε γινόμενα περὶ αὐτοῦ καὶ ἰδίᾳ ἔκαυτηρίασε τὰς προλήψεις τοῦ ὄχλου καὶ τὴν ἀμάθειαν τοῦ κλήρου διὰ τοῦτο καὶ κατεδιώχθη πολλάκις καὶ τέλος ἀφωρίσθη. Ἐν τέλει ὁμως κατονήθη ὑπὸ πάντων ἢ ἄδολος εὐλιχρίνεα καὶ χρηστότης αὐτοῦ καὶ ἀπέθανεν ἐν τιμῇ τὸ

1901. Ἐκ τῶν ἔργων του σπουδαιότερα εἶναι *Α' Ποιητικά: Τὰ μυστήρια τῆς Κεφαλλονίας* (1856), *Στιχοῦργήματα* (1872). *Β' Ἠθικοὶ χαρακτήρες: Ἴδου ὁ ἄνθρωπος* (1886). *Γ' Στοχασμοὶ* (1921).

Λυκούδης Ἐμμανουήλ. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1849. Ἐσπούδασε νομικά καὶ ὑπηρέτηsen ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ δικαστικῇ ὑπηρεσίᾳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1926. Ἐκτὸς πολλῶν νομικῶν συγγραμμάτων του, ἐδημοσίευσεν πλεῖστα λογοτεχνικά ἔργα εἰς ἡμερολόγια καὶ περιοδικά, ἅτινα ἐξεδόθησαν ἐσχάτως καὶ εἰς ἰδιαιτέρους τόμους: *Α' Διηγήματα* καὶ μυθιστορήματα: *Διηγήματα* (1919), *Κίμων Ἀνδρεάδης* (1920), *Γύρω εἰς τὸν τόπο μας* (1921), *Τὸ σπιτάκι τοῦ γιालοῦ* (1921). *Β' Ἐντυπώσεις: Σελίδες* (1920), *Ὀδοιπορικαὶ ἐντυπώσεις* (1920), *Ψαράδικες ἱστορίαι* (1921), κ. ἄ.

Μαρκοῤῥας Γεράσιμος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1826 ἐν Κεφαλληνίᾳ, ἐξ ἐπιφανοῦς κερκυραϊκῆς οἰκογενείας. Ἐξεπαιδεύθη ἐν Κερκύρᾳ, ἐν ἡλικίᾳ δὲ 23 ἐτῶν ἐστάλη εἰς τὴν Ἰταλίαν πρὸς σπουδὴν τῆς νομικῆς, τὴν ὅποιαν συνεπλήρωsen, ἐπανελθὼν μετὰ διέτλαν, ἐν τῇ Ἰονίῳ Ἀκαδημίᾳ. Δὲν ἠσχρηsen ὁμως τὴν ἐπιστήμην του, ἀλλ' ἀφωσιώθη εἰς τὰ γράμματα καὶ τὴν ποίησιν. Ἀπέθανεν κατὰ τὸ 1911. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς χωριστοὺς τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἑξῆς: *Α' Γλωσσικὴ μελέτη: Ἀπλή καὶ καθαρεύουσα* (Κέρκυρα, 1872). *Β' Ποιητικά: Ὁ Ὄρκος* (ποίημα ἐπικολυρικόν, Κέρκυρα 1875), *Ποιητικὰ ἔργα* (Κέρκυρα, 1890), *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

Ποιητικὰ ἔργα (Κέρκυρα, 1890), *Μικρὰ ταξίδια* (1898).

Μάτεσσης Ἀντώνιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζακύνθῳ τὸ 1794 ἐκ γονέων εὐπόρων. Ἐξεπαιδεύθη καλῶς, ὑπῆρξε δὲ φίλος τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Σπ. Τρικούπη. Τὸ 1874 μετέβη εἰς Σύρον, ὅπου καὶ ἀπέθανεν τὸ 1875. Μετέφραsen ἐκ ξένων λογοτεχνικῶν καὶ ἐκ τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς ὀλίγα ποιήματα, ἔγραψε δὲ καὶ τινα πρωτότυπα, ἰδίᾳ ὁμως ἐγένετο γνωστός διὰ τὸ δράμα του *Ὁ βασιλικός*, τὸ ὅποτον συνεγράφη κατὰ τὸ 1830, ἐξεδόθη δὲ κατὰ πρῶτον τὸ 1856 ἐν Ζακύνθῳ καὶ ἔπειτα ἐν τῇ ἐκδόσει τῶν *Ἀπάντων* αὐτοῦ (Ζακύνθος, 1881). Ἐν τούτῳ ἀπεικονίζεται λαμπρῶς ὁ χαρακτήρ καὶ τὰ ἦθη τῆς Ζακύνθου ἐπὶ τῆς Ἐνετοκρατίας.

Μελᾶς Σπύρος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ ἔτος 1883. Ἀπὸ νεαρῆς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ διετέλεσε συντάκτης πολλῶν ἐφημερίδων, τελευταίον δὲ καὶ διευθυντὴς θεάτρου. Ταυτοχρόνως ἠσχολεῖτο καὶ εἰς τὰ γράμματα, καὶ ἔγραψε παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα, ὡς δράματα, διηγήματα, μυθιστορήματα, ὁδοιπορικὰς ἐντυπώσεις, ἰδίᾳ δὲ χρονογραφήματα, δημοσιευθέντα τὰ πλεῖστα εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικά. Ἐκ τούτων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους: *Α' Δράματα: Ὁ Γυιὸς τοῦ Ἰσκιου* (1907), *Τὸ κόκκινο πουνκάμισο* (1908), *Τὸ χαλασμένο σπῆτι* (1909), *Τὸ ἄσπρο καὶ τὸ μαῦρο* (1914). *Β' Ἐντυπώσεις* (ἀπὸ τὸν βαλκανοτουρκικὸν πόλεμον): *Πολεμικαὶ σελίδες* (1913), *Γ' Ἀπάνθισμα* διαφόρων χρονογραφημάτων ὑπὸ τὸν τίτλον *Σφυρίγματα* (1922).

Μωραΐτιδης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Σκιάθῳ κατὰ τὸ ἔτος 1851. Ἐσπούδασε φιλολογίαν καὶ διετέλεsen ἐπὶ μακρὸν χρόνον καθηγητῆς γυμνασίου ἐν Ἀθήναις. Συνέγραψε δράματα (*Ἡ καταστροφὴ τῶν Ψαρῶν*, *Βάρδας Καλλέργης*), διηγήματα, καὶ πλῆθος χρονογραφημάτων καὶ περιηγήσεων, ἅτινα ἐδημοσιεύθησαν κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Εἰς βιβλία ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε τὰ διηγήματά του, *Δημήτριος ἡ δ Πολιορκητῆς* (1876) καὶ τὰ *Διηγήματα* (εἰς 5 τόμους, 1921 - 3). *Β' Ἐντυπώσεις* ἐκ διαφόρων ταξιδίων ἀνὰ τὰς ἐλληνικὰς χώρας ὑπὸ τὸν γενικὸν τίτλον *Μὲ τοῦ βοριά τὰ κύματα* (εἰς 3 τόμους, 1923 - 27), καὶ *Γ' Μεταφράσεις* ἐκ κλησιαστικῶν ἔργων: *Ὁμιλῖαι τοῦ Μεγάλου Βασιλείου εἰς τοὺς ψαλμοὺς* (1992), καὶ *Ποιήματα τοῦ Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ*, (1926).

Νιρβάνας Παῦλος. Ψευδώνυμον τοῦ κ. Πέτρου Ἀποστολλίδου. Ἐγεννήθη ἐν Μαριανουπόλει τῆς Ῥωσίας τὸ 1866. Ἐσπούδασε τὴν ἰατρικὴν καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολὺ ὡς ἰατρός εἰς τὸ Πολεμικὸν Ναυτικόν. Ἐγγραφε παντὸς εἶδους λογοτεχνήματα, ὧν σπουδαιότερα εἶναι: Α' Ποιητικά: *Παγὰ λαλέουσα* (1907). Β' Πεζά: 1) Ἐντυπώσεις καὶ χρονογραφήματα: *Ἀπὸ τὴν φύσιν καὶ τὴν ζωὴν* (1898), *Ἡ ζωὴ τοῦ δρόμου* (1917) κ. ἄ. 2) Διηγήματα: *Ἡ βοσκοπούλα μετὰ τὰ μαργαριτάρια* (1914), *Τὸ Συναξάρι τοῦ Παπαῦ Παρθένῃ* (1915), *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ* (1922), κ. ἄ. 3) Κρι-

τικαὶ μελέται: *Ἀριστ. Βαλαωρίτης* (1917). 4) Στοχασμοί: *Τὸ βιβλίον τοῦ κ. Ἀσόφου* (διάλογοι, 1916), Δραματικά δὲ ἔργα τὰ ἐξῆς: *Τὸ χελιδόνι* (1918), *Μαρία Πενταγιώτισσα* (Ἀλεξάνδρεια, 1909). *Ὁ ἀρχιτέκτων Μάρθας* (1921) κ. ἄ.

Ξενόπουλος Γρηγόριος. Ἐγεννήθη τὸ 1867 ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐκ πατρὸς Ζακυνθίου. Ἐξεπιδεδυθὴ εἰς τὸ γυμνάσιον Ζακύνθου καὶ ἔπειτα ἤκουσε μαθηματικὰ καὶ φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῶν Ἀθηνῶν. Ἀπὸ τοῦ 1887 ἐπεδόθη εἰς τὴν λογοτεχνίαν, συνεργασθεὶς εἰς πλεῖστα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδας. Ἐκ τῶν ἔργων του εἰς ἰδιαιτέρους τόμους ἐξεδόθησαν τὰ ἐξῆς: Διηγήματα καὶ μυθιστορήματα: *Μητριὰ* (1890), *Στρατιωτικὰ Διηγήματα* (1892), *Διηγήματα* (τρεῖς τόμοι, ἐκδοθέντες τὸ 1901, 1903, 1912), *Μαργαρίτα Στέφα* (1905), *Ὁ καιὸς δρόμος* (1913), *Στέλλα Βιολάντη* (1914), *Ὁ*

Κόκκινος Βράχος (1915), *Πετριεὶς στὸν ἥλιο* (1918), *Ὁ πόλεμος* (1919), κ. ἄ. Κριτικαὶ μελέται: *Οἱ Παράσχοι* (1917). Θεατρικὰ ἔργα: *Θέατρον* (3 τόμοι: 1912, 1913, 1922), *οἱ Φοιτηταὶ* (1919) κ. ἄ. Διευθύνει ἀπὸ τινος τὸ δεκαπενθήμερον περιοδικὸν *Νέα Ἐστία*. Ἀπὸ δὲ τοῦ 1895 εἶναι ἀρχισυντάκτης τῆς *Διαπλάσεως τῶν παιδῶν*, τοὺς ἀναγνώστας τῆς ὁποίας τέρπει καθ' ἑβδομάδα καὶ ὀδηγεῖ, ἐκτὸς τῶν ἄλλων ἐν αὐτῇ δημοσιευμάτων του, μετὰ τὰς «Ἀθηναϊκὰς Ἐπιστολάς» του, τὰς ὁποίας ὑπογράφει μετὰ τὸ ψευδώνυμον Φαίδων. Ἐκ τῶν διὰ παιδία καταλλήλων ἔργων του σημειωτέα τὸ μυθιστόρημα ἢ *Ἀδελφούλα μου* (1223), καὶ τὸ *Παιδικὸν θέατρον* (δύο τόμοι, ἐκδοθέντες τὸ 1926).

Παγανέλης Σπυριδῶν. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἠσχολήθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν καὶ ἐδημοσίευσεν πλεῖστα ὅσα ἄρθρα καὶ ἐντυπώσεις εἰς

ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ: τὰ σπουδαιότερα τῶν εἰς χωριστοὺς τόμους ἐκδοθέντων ἔργων του εἶναι κατὰ τὸ πλεῖστον διηγήσεις, ἐντυπώσεις καὶ στοχασμοί: *Ἡ ἀδελφὴ Μάρθα* (1884), *Νύκτες φθινοπώρου* (1886), *Ὁ Ἀγωνιστὴς τοῦ 21* (1886), *Ἀθηναϊκαὶ νύκτες* (1888), *Ραγήπ* (1889), *Εὐρύαλος* (1889), *Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ* (1891), *Ἀθηναϊκαὶ ἡμέραι* (1909), *Ἀπὸ τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὴν Ἄλτιν* (1908), *Δελφοὶ* (1909), ὁ *Ἀλόστολος Παῦλος* (1924) κ. ἄ.

Παλαμαῆς Κωστής. Ἐγεννήθη ἐν Πάτρας τὸ 1859, ἐκ γονέων Μεσολογγιτῶν. Νεώτατος ἦλθεν εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σπουδάσῃ νομικά, ἀλλὰ ταχέως ἐγκατέλειπε τὴν νομικὴν καὶ ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν. Ἀπὸ τοῦ 1899—1929 διετέλεσε γενικὸς γραμματεὺς τοῦ Πανεπιστημίου. Ἐκτὸς πολυχρόθμων δημοσιευμάτων του εἰς περιοδικὰ, ἐξεδόθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους τὰ ἐξῆς ἔργα του: Α' Ποιητικά: *Τραγούδια τῆς Πατρίδος μου* (1886), *Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν* (1889), *Τὰ μάτια τῆς ψυχῆς μου* (1892), *Ἰαμβοὶ καὶ ἀνάπαιστοι*, (1897), ὁ *Τάφος* (ποιήματα ἐμπνευσθέντα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ τέκνου του, 1898), *Οἱ χαιρετισμοὶ τῆς Ἡλιογέννητης* (1900), *Ἡ ἀσάλευτη ζωὴ* (1904), *Ὁ Δωδεκάλογος τοῦ Γόφτου* (1907), *Ἡ φλογέρα τοῦ βασιλιᾶ* (1910), *Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Μοναξία* (1915), *Οἱ καημοὶ τῆς λιμνοθάλασσης καὶ τὰ σατιρικά γυμνάσματα* (1912), *Οἱ βωμοὶ* (1915), *Τὰ παράκαιρα* (1919), *Οἱ πεντασύλλαβοι* (1925). Β' Πεζά: 1) Διηγήματα: *Θάνατος παλικαριοῦ* (1901), *Διηγήματα* (1920). 2) Κριτικαὶ μελέται: *Τὸ ἔργον τοῦ Κρυστάλλῃ* (1894), *Γράμματα* (2 τόμοι, 1904 καὶ 1907), *Τὰ πρῶτα κριτικὰ* (1913), *Βιζυηνὸς καὶ Κρυστάλλῃς* (1917), *Ἰούλιος Τυπάλδος* (1917), κ. ἄ. Δρᾶμα δὲ ἡ *Τρισεύγενη* (1903).

Πάλλης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη ἐν Πειραιεὶ τὸ 1851. Ἐσπούδασεν ἐπὶ τινος μῆνας φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, ἔπειτα δὲ ἐτρέπη εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ὑπηρέτησεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸν οἶκον Πάλλῃ. Θιασώτης ἐκ τῶν πρώτων τῆς δημοτικῆς γλώσσης συνέγραψε *Τραγούδια γιὰ παιδιὰ* (1889), μετέφρασε δὲ τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου (ἐκδοθεῖσαν ἐπανεπιημμένως), τὸν Κύκλωπα τοῦ Εὐριπίδου, τὰ πρῶτα βιβλία τοῦ Θουκυδίδου, τὸν Ἐμπορὸν τῆς Βενετίας τοῦ Σαίξπηρ, κ. ἄ. Τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του ἐξεδόθησαν εἰς ἓνα τόμον ὑπὸ τὸν τίτλον *Κούφια Καρῦδια* (Λίβερπουλ, 1915).

Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος. Ἐγεννήθη τὸ 1851 ἐν

Σκιάθῳ, ἐκ πατρὸς ἱερέως. Ἐσοῦδασεν ἐπ' ὀλίγον φιλολογίαν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Ἀθηνῶν, εἶτα δὲ εἰργάσθη ἐπ' ὀλίγον ὡς ἰδιωτικὸς διδάσκαλος καὶ βραδύτερον ὡς μεταφραστὴς εἰς ἔφημερίδας ἐκ τῆς γαλλικῆς καὶ τῆς ἀγγλικῆς γλώσσης, τὰς ὁποίας εἶχεν αὐτοδίδαχθῆ. Ἐξῆσεν ἐν πενίᾳ καὶ ἐγκαρτερῆσει καθ' ὅλον τὸν βίον του, ἀπέθανε δὲ ἐν Σκιάθῳ τὸ 1911. Ἐδημοσίευσεν εἰς ἔφημερίδας καὶ περιοδικὰ μυθιστορήματα τινὰ καὶ ὀλίγα ποιήματα, ἀλλὰ τὴν δόξαν αὐτοῦ ὀφείλει κυρίως εἰς τὰ διηγήματά του. Ταῦτα ἐξεδόθησαν μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ εἰς 11 τόμους (1911—1913).

Παπαρρηγόπουλος Κωνστ. Ἐγεννήθη τὸ 1815 ἐν

Κωνσταντινουπόλει. Ὁ πατὴρ αὐτοῦ Δημήτριος, μεγάλως ἰσχύων ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐφονεύθη κατὰ τὰς σφαγὰς τοῦ 1821, μόλις δὲ διεσώθη ἡ μήτηρ αὐτοῦ μετὰ τῶν τέκνων τῆς εἰς τὴν Ὀδησσόν, ὅπου ὁ νεαρὸς Κωνσταντῖνος ἐξεπαιδεύθη αὐτοκρατορικῶς δαπάναις μετ' ἄλλων Ἑλληνοπαίδων. Τὸ 1830 κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ δὲ 1851 διωρίσθη καθηγητὴς τῆς ἑλλ. ἱστορίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ. Ἀπέθανε τὸ 1891. Συνέγραψε πολλὰ ἱστορικὰ ἔργα, τὸ σπουδαιότερον τῶν ὁποίων εἶναι ἡ ἐξάτομος (μετὰ τοῦ ἐπιλόγου) Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (1860—1875, ἐκδοθεῖσα εἰς δευτέραν συμπεπληρωμένην ἐκδοσιν τὸ 1885—1888 καὶ εἶτα εἰς ἄλλας τρεῖς). Ὁραία εἶναι καὶ ἡ μονογραφία αὐτοῦ Ὁ σιρατάρχης Γ. Καραϊσκάκης (1889).

Παράσχος Ἀχιλλεύς. Ἐγεννήθη ἐν Ναυπλίῳ τὸ 1838

ἐκ πατρὸς Χίου, ὅστις εἶχε καταφύγει ἐκεῖ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Τὴν πρώτην μόρφωσιν ἔλαβε παρὰ τοῦ ἀδελφοῦ του Γεωργίου, μεθ' οὗ καὶ ἐγκατεστάθη βραδύτερον ἐν Ἀθήναις. Ἐνωρίτατα ἤρchiσε νὰ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ποίησιν καὶ ἐξῆσεν ἐν μεγάλῃ δόξῃ καὶ τιμῇ, θεωρούμενος ὡς ὁ κορυφαῖος ποιητὴς τῶν συγχρόνων του. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1895. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ, τρεῖς μὲν τόμοι ἐξεδόθησαν ζῶντος αὐτοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον Ποιήματα (1881—84), ἄλλοι δὲ δύο μετὰ θάνατον, ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀνέκδοτα ποιήματα (1904).

Πεζοπόρος Ἀναστάσιος. Ψευδώνυμον Ἀθηναίου δημοσιογράφου.

Περγαλιτῆς Γιάννης. Ψευδώνυμον τοῦ ἐν Σπέτσαις διαμένοντος διδασκάλου Ἰωάννου Γ. Γιαννούκου. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἐπεδόθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν πολλὰ ποιήματα, ἰδίως παιδικὰ, εἰς ἔφημερίδας κυρίως καὶ περιοδικὰ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐδημοσιεύθησαν εἰς ἰδιαιτέρους τόμους μέχρι τοῦδε τὰ ἑξῆς: Μετάφρασις τῆς τραγωδίας τοῦ Εὐριπίδου Μῆδεια (1904), Τραγοῦδια τῆς ἀερογαλιᾶς (1906), Τρελλὰ τραγοῦδια (1908), Τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ὄνειρου, (ἐπιγράμματα, 1915), καὶ Παιδαγωγικοὶ μῦθοι (1916).

Πετιμεζῆς Νικόλαος. Ἐγεννήθη κατὰ τὸ ἔτος 1873

ἐν Ἀθήναις ἐκ τῆς γνωστῆς ἐκ Καλαβρύτων καταγομένης οἰκογενείας. Ἐσοῦδασεν εἰς τὸ Σχολεῖον τῶν Εὐελπίδων, ἀπὸ τοῦ ὁποῦ ἐξῆλθε τὸ 1894 ἀνθυπολοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ καὶ ἐφθασε μέχρι τοῦ βαθμοῦ τοῦ συνταγματάρχου. Ἀπὸ τοῦ 1917 παρητήθη ἀπὸ τὸ στράτευμα καὶ ὑπηρέτησεν ὡς νομάρχης. Μὲ τὸ ψευδώνυμον Δαύρας ἤρchiσε νὰ δημοσιεύῃ ἀπὸ τοῦ 1910 ποιήματα, διηγήματα, ἐντυπώσεις, ἀναμνήσεις καὶ χρονογραφήματα εἰς ἔφημερίδας καὶ περιοδικὰ. Ἐκ τῶν ἔργων αὐτοῦ ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε εἰς ἰδιαιτέρους τόμους αἱ ἑξῆς συλλογαὶ ποιημάτων: τὰ Ἀπλὰ λόγια (1921), καὶ τὰ Ἐγκόλπια (1923).

Πολέμης Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις κατὰ τὸ

ἔτος 1862. Διετέλεσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη γραμματεὺς τῆς Σχολῆς τῶν Καλῶν Τεχνῶν. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1924. Ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας ἀφωσιώθη εἰς τὴν ποίησιν καὶ ἐδημοσίευσεν τὰς ἑξῆς συλλογὰς ποιημάτων: Ποιήματα (1883), Χειμῶνανθοὶ (1888), Ἀλάβαστρα (1900), Κεϊμήλια (1904), Ἐξωτικά (1905), Τὸ παλιὸ βιολλὶ (1909), Σπασμένα μάρμαρα (1917), Εἰρηνικά (1918), Ἐσπερινὸς (1920). Συνέθεσε δὲ καὶ ποιητικὰ δράματα, ἐκ τῶν ὁποίων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Ὁ τραγουδιστὴς (1893), Ὁ βασιλεὺς Ἀνήλιαγος (1910), Ἡ γυναῖκα (1915), Μιὰ φορὰ κι' ἕναν καιρὸ (1922).

Ἀλεξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικά Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 17

Πολίτης Νικόλαος. Ἐγεννήθη ἐν Καλάμαις τὸ 1852.

Διετέλεσεν ἀπὸ τοῦ 1890 καθηγητῆς τῆς μυθολογίας καὶ ἑλληνικῆς ἀρχαιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν μέχρι τοῦ θανάτου του (1920). Ἠσχολήθη ἀπὸ νεαρᾶς ἡλικίας εἰς τὴν σπουδὴν τῶν ἠθῶν, ἠθίμων καὶ δοξασιῶν τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, καὶ ἐδημοσίευσε πλείστας λαογραφικὰς μελέτας εἰς περιοδικά, ἰδίως τὴν *Δαογραφίαν*, ὀγκώδη δὲ ἔργα περὶ τῶν *Παρομιῶν* (τέσσαρες τόμοι, 1899—1902) καὶ τῶν *Παραδόσεων* (δύο τόμοι, 1904) τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων. Πλὴν τούτων ἐδημοσίευσε μεταφράσεις ξένων ἔργων, *Ἐκλογὰς ἀπὸ τὰ τραγούδια τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ* (1914), κ. ἄ.

Προδελέγγιος Ἀριστομένης. Ἐγεννήθη ἐν Σίφνῳ τὸ 1850. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἠσχολήθη δὲ ἐπὶ τινα χρόνον καὶ εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἔγινε βουλευτῆς. Ἀπὸ τοῦ 1926 εἶναι μέλος τῆς Ἀκαδημίας. Ἐνωρὶς διεκρίθη εἰς τὰ γράμματα, ἐδημοσίευσε δὲ τὰ ἐπόμενα ἔργα του: 1) Δράματα ποιητικὰ: *Ὁ Ῥήγας* (1897), *Ἡ κόρη τῆς Δήμου* (1901), *Νικηφόρος Φωκᾶς* (1907), *Φαίδρα* (1919), κ. ἄ. 2) Συλλογὰς ποιημάτων: *Ποιήματα παλαιὰ καὶ νέα* (1896), *Ποιήματα* (1916), *Ἐμπρὸς στὸ ἄπειρο* (1925). 3) Μεταφράσεις ἐκλεκτῶν ξένων ἔργων.

Σακελλαρίου Ἀναστάσιος. Ἐγεννήθη ἐν Ζαγορίῳ τῆς Ἠπείρου. Ἐσπούδασε παιδαγωγικὰ καὶ διετέλεσεν ἐπιθεωρητῆς καὶ ἐκπαιδ. σύμβουλος. Ἐδημοσίευσε μελέτην εἰς τὴν Ἀθηναίων Πολιτείας τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ διεσκέυασε τὰ *Στοιχεῖα παιδαγωγικῆς* τοῦ Κόνραδ (δύο τόμοι, 1909—1912).

Σολωμὸς Διονύσιος. Ἐγεννήθη εἰς τὴν Ζάκυνθον τὸ 1798. Ἐννέα ἐτῶν ἔχασε τὸν πατέρα του, παρ' οὗ ἐκληρονόμησε σημαντικὴν περιουσίαν. Ἀπὸ τοῦ 1808—1818 διέμεινεν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐσπούδασε τὰ νομικά, κυρίως ὅμως ἠσχολεῖτο εἰς φιλολογικὰς μελέτας καὶ τὴν ποίησιν. Ἐπανελθὼν διέμεινεν εἰς τὴν πατρίδα του μέχρι τοῦ 1828· κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο ἔγραψε τὰ πρῶτά του ἑλληνικὰ ποιήματα: τὸν *Ὕμνον εἰς τὴν Ἐλευθερίαν* (1823). Ὁδὴν εἰς τὸν θάνατον τοῦ *Λόρδου Μπάιρον* (1824), τὴν *Φαρμακωμένην* (1826), διάφορα σατιρικὰ κ. ἄ.

Ἀπὸ τοῦ 1828 ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Κέρκυραν. Ἐκεῖ κατέγινεν ἔτι μᾶλλον εἰς μελέτας καλλιτεχνικὰς καὶ φιλοσοφικὰς καὶ εἰς τὴν τελειοποίησιν τῆς δημοτικῆς γλώσσης καὶ τὴν δι' αὐτῆς δημιουργίαν ἀνωτέρων ἔργων. Κατὰ τὴν περίοδον ταύτην ἠσχολήθη εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ *Κρητικοῦ*, τοῦ *Δάμπρου*, τῶν *Ἐλευθέρων Πολιορκημένων* (μεγάλου ἐπικολυρικοῦ ποιήματος, ἐν τῷ ὅποιῳ ἐξύμνει τὸν ἥρωισμόν τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὴν πολιορκίαν καὶ τὴν ἐξόδον τοῦ Μεσολογγίου) κ. ἄ. Ἀπέθανεν ἐν Κερκύρᾳ τὸ 1857. Κατὰ τὸν θάνατόν του ἠλπίζετο ἔτι θὰ εὕρισκοντο ὄλα τὰ ποιήματά του (διότι ἐλάχιστα εἶχεν ἐν τῷ μεταξὺ δημοσιεύσει), ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον ἀποσπάσματα καὶ σχέδια ποιημάτων εὕρέθησαν, ἴσως διότι φθονερὰ χεῖρ ἐξηφάνισεν αὐτά. Τὰ περιωθέντα συνελέγησαν, ἐτακτοποιήθησαν καὶ ἐξεδόθησαν ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Σολωμοῦ Ἰακώβου Πολυλά (Κέρκυρα, 1859).

Σουρῆς Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Σύρῳ κατὰ τὸ ἔτος 1853. Ἐσπούδασε φιλολογίαν, ἀλλ' ἔπειτα ἀφωσιώθη ἐντελῶς εἰς τὴν ποίησιν καὶ δὴ τὴν σατιρικὴν. Ἀπὸ τοῦ 1883 μέχρι τοῦ 1918, ἦτοι ἐπὶ τριάκοντα καὶ πέντε ὀλόκληρα ἔτη, ἐξέδιδεν ἐβδομαδιαίαν ἔμμετρον ἐφημερίδα, τὸν *Ῥωμιόν*, εἰς ἣν ἐσατίριζε τὰ διάφορα πολιτικὰ καὶ κοινωνικὰ γεγονότα τῆς ἐβδομάδος. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1919. Τῶν *Ποιημάτων* του ἐξεδόθησαν ἕξ τόμοι (1882—1890), ἐκ τῶν ὁποίων οἱ δύο τελευταῖοι ὑπὸ τὸν τίτλον *Ὁ Φασουλῆς φιλόσοφος*.

Ἠσχολήθη ἐπίσης καὶ μὲ τὸ θέατρον, καὶ ἔγραψεν εἰς στίχους τὴν κωμῶδιαν ἢ *Περιφέρεια* (1886) καὶ τὴν *Χειραφότησιν*, μὴ ἐκδοθείσαν εἰσέτι. Μετέφρασε καὶ τὰς *Νεφέλας* τοῦ Ἀριστοφάνου: (ἐκδοθείσας τὸ 1910).

Τρικουπῆς Σπυρίδων. Ἐγεννήθη ἐν Μεσολογγίῳ τὸ 1788. Ἐσπούδασεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη ἐν Εὐρώπῃ φιλολογίαν καὶ φιλοσοφίαν. Κατὰ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπαναστάσεως κατήλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπηρετήσεν εἰς διαφόρους θέσεις: ἐπὶ Καποδιστρίου καὶ Ὀθωνος ἐγένετο πολλάκις ὑπουργὸς καὶ πρωθυπουργός, ἔπειτα δὲ ἐπὶ μακρὸν πρεσβευτῆς τῆς Ἑλλάδος ἐν Λονδίῳ. Ἀπέθανεν ἐν Ἀθήναις τὸ 1873. Ἐν Λονδίῳ εὕρισκόμενος ἐδημοσίευσε τὸ σπουδαιότατον τῶν ἔργων του, τὴν *Ἱστορίαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως* (4 τόμοι, 1853—1857). Οἱ *Λόγοι* του ἐξεδόθησαν τὸ πρῶτον ἐν Παρισίοις τὸ 1836.

Τσοκόπουλος Γεώργιος. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ

1871. Ἐνωρίς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν καὶ τὴν λογοτεχνίαν. Ἀπέθανε τὸ 1923. Ἔργα αὐτοῦ εἰς χωριστοὺς τόμους ἐδημοσιεύθησαν τὰ ἑξῆς: 1) Ἱστορικαὶ μελέται: Ἱστορία τοῦ ἑλληνοτουρκικοῦ πολέμου τοῦ 1912 (Νέα Ὑόρκη, 1914), *Αἱ γυναῖκες τοῦ Βυζαντίου* (1918). 2) Διηγήματα: *Ἡ θεατρῖνα* (1911). 3) Ἐντυπώσεις: *Ἀπὸ τὰ πεδία τῶν μαχῶν* (1914) κ. ἄ. Ἐπιτυχῶς ἠσχολήθη καὶ μὲ τὸ θέατρον καὶ ἔγραψε τὰ ἐπόμενα δραματικὰ ἔργα: *Εἰς ἀναζήτησιν τῆς εὐτυχίας* (1902), *Τὸ παιδί* (1903), *Ἡ βασίλισσα Σαβᾶ* (1904), *Θεοδώρα* (1908) καὶ ἄλλα.

Φαλταίης Κωνσταντῖνος. Ἐγεννήθη ἐν Σκύρῳ τὸ 1891. Ἐσπούδασε νομικὰ καὶ ἔνωρίς ἐπεδόθη εἰς τὴν δημοσιογραφίαν. Λογοτεχνικὰ ἔργα ἐδημοσίευσεν τὰ ἑξῆς: 1) Ἐντυπώσεις: *Ὁ θάνατος τῆς ἀδελφῆς μου* (1918), *Ἡ γρίπη στὴ Σκύρο* (1919), *Ἡ ναυμαχία τῆς Ἑλλης* (1919), *Αὐτοὶ εἶναι οἱ Τούρκοι* (1922). 2) Διηγήματα: *Ἡ ἀργία* (1920) κ. ἄ.

Χανδράκης Ἐμμ. Ἐγεννήθη ἐν Ἀθήναις τὸ 1886. Διέτελεσεν ἐπὶ τινα ἔτη καθηγητῆς τῶν μαθηματικῶν, νῦν δὲ διηγεῖται ὡς τμηματάρχης τοῦ Ὑπουργείου τῶν Οἰκονομικῶν. Μὲ τὸ ψευδώνυμον *Κέδρος* ἐδημοσίευσεν εἰς ἐφημερίδας, ἰδίως εἰς τὴν *Ἐστῖαν*, περιγραφὰς καὶ ἐπεισόδια τῶν πολέμων τοῦ 1912 καὶ 1913.

Χριστοβασίλης Χρῖστος. Ἐγεννήθη τὸ 1862 εἰς τὸ

Σούλι. Χριστοβασιλὴ τῆς Ἡπείρου ἐκ γονέων Σουλιωτῶν. Νέος ἦλθεν εἰς τὰ Ἀθήνας, ὅπου εἰργάσθη ὡς συντάκτης εἰς τὴν ἐφημερίδα *Ἀκρόπολιν* καὶ εἶτα ἐπὶ μακρὸν ὡς διευθυντῆς τῶν γραφείων τῆς Ἑταιρείας τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἀπὸ τοῦ 1913 παρέμεινεν ἐν Ἰωαννίνοις, τελευταίως δὲ ἐπεδόθη εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ ἐξελέγη βουλευτῆς. Συνέγραψε πολλὰ ἔργα, ἱστορικὰ καὶ λογοτεχνικὰ ἐκ τῶν τελευταίων τούτων ἐξεδόθησαν εἰς χωριστοὺς τόμους τὰ ἑξῆς: Α' Διηγήματα: *Τῆς στάνης* (1898), *Τῆς ξενιτιάς* (1899), *Τοῦ*

βουνοῦ (1899), *Θεσσαλικά* (1900), *Τοῦ βουνοῦ καὶ τοῦ κάμπου* (1902), *Ἡπειρωτικὰ παραμύθια* (1906), Β' Δράματα ἔμμετρα: *Ἀγῶνες τοῦ Σουλίου* (1901), *Γιὰ τὴν τιμὴ* (1903). Γ' Ποιήματα: *Ἡ ἀγάπη* (1897), *Ὁ μαρμαρωμένος βασιλιάς* (1901) κ. ἄ.

Σημειώσεις. Αἱ προσωπογραφίαι, αἱ φέρουσαι τὰ ἀρχικά Α. Π. εἶναι ἔργα τοῦ ζωγράφου Ἀντωνίου Προϊωπάτου.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄.

ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ.

Α

Ἀαζών = ἀδελφὸς πρεσβύτερος τοῦ Μωϋσέως, ἀνακηρυχθεὶς ἀρχιερεὺς ὑπ' αὐτοῦ. Ἀδελφὴ του ἦτο Μαρία (Μαριάμ) ἢ προφῆτις.

Ἀγαρηνοὶ = οἱ Μωαμεθανοὶ (κυρίως οἱ Ἀραβες, ὡς καταγόμενοι ἀπὸ τῆς Ἀγαρ, τῆς συζύγου τοῦ Ἀβραάμ). Ἡ λέξις περιέχει ἀπέχθειαν καὶ μῖσος (σκυλὶ ἀγαρηνὸς = σκληρὸς ἄνθρωπος). ἀγὰς (ὁ) = τιμητικὸς τίτλος τῶν ἀγραμμάτων Τούρκων.

ἄγγελοκρούει = ὁ ἄγγελος κρούει, κτυπᾷ τὸν ὦμον τοῦ ἐτοιμοθανάτου, εἰδοποιῶν αὐτὸν ὅτι ἦλθεν ἡ ὥρα νὰ πηγαίνουν πρὸς τὸν οὐρανόν.

ἀγναντεύω = παρατηρῶ, θεῶμαι μακρόθεν.

ἀγνάντια = ἀπέναντι, ἀντικρῦ.

ἀγκικάω ὦ = ἀκούω, αἰσθάνομαι, γνωρίζω.

ἄδεια καὶ ἀδειά (ἡ) = 1) εὐκαιρία, 2) κενὸς χώρος, εὐρυχωρία.

αἰθήρηγενέτης = ὀμηρικὸν ἐπίθ. τοῦ Βορρᾶ, ὁ γεννηθεὶς ἐν τῷ αἰθέρι.

ἀκουρμαίνομαι = ἀκροῶμαι, ἀκούω μὲ προσοχὴν.

ἀκρόκαλος = ἀρκετὰ καλός, καλούτσικος.

ἄλικος = κατακόκκινος.

ἄλμπουργο (τὸ) = ὁ μέγας ἱστός τοῦ πλοίου.

ἄλουργίς (ἡ) = ἡ πορφυρᾶ ἐσθῆς.

ἄλωῆ (ἡ) = ἐνταῦθα μέρος ἀνοικτόν, ἐν ἀντιθέσει πρὸς λόχημν.

Ἀμενοφθᾶς = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου κατὰ τὴν γ' π. Χ. χιλιε-

Ἀμιρᾶς = ἀρχηγὸς Ἀράβων ἢ Τούρκων.

[τηρίδα.

ἀμμάτι (τὸ) = ὁ ὀφθαλμός.

ἀμπώθω = ἀπωθῶ.

ἀμφιλαφῆς = ὁ πανταχόσε ἀπλούμενος, ὁ πανταχόθεν περιβάλλων, ἀφθονος, μέγας.

- ἀναγαλλιᾶζω = χαίρω, εὐχαριστοῦμαι.
 ἀναδεύω = ἀνακινῶ, σαλεύω, ἀνακατώνω, ἀναμειγνύω.
 ἀνάδια = ἀντικρύ.
 ἀνάκατα = ἀναμίξ, ἀνακατωμένα.
 ἀνακλαρόνομαι = τεντώνομαι.
 Ἄνακρέων = περίφημος ἀρχαῖος ποιητὴς ἐκ τῆς ἰωνικῆς νήσου Τέω (559—474 π. Χ.) Εἰς αὐτὸν ἀποδίδονται ὠραῖα ποιήματα, καλούμενα ἀνακρεόντια.
 ἀνάρρουν = ἀντιθέτως πρὸς τὴν φοράν τοῦ ρεύματος. Ὅταν πρόκειται νὰ ζευχθῆ γέφυρα καὶ προσάγωνται διὰ τῶν κωπῶν οἱ πάκτωνες, ἵνα τεθῶσιν ἐπ' αὐτῶν αἱ δοκίδες, πρέπει οὗτοι νὰ εὐθυγραμμισθῶσιν. Ὁ ἐπὶ κεφαλῆς ἀξιωματικὸς τότε, ἰστάμενος συνήθως ἐπὶ πάκτωνος ἐν τῇ μέσῃ τοῦ ποταμοῦ μετέταμένως ἐκατέρωθεν τὰς χεῖρας, παραγγέλλει «ἀνάρρουν», ὡσάκως ὁ ἄλλος πάκτων πρέπει νὰ προχωρήσῃ ὀλίγον διὰ νὰ ἔλθῃ εἰς τὴν εὐθείαν γραμμὴν, ἢ «κατάρρουν», ὡσάκως προεξέχει καὶ πρέπει νὰ ὀπισθοχωρήσῃ.
 ἀνασκαμνίζομαι = ἀνακάθημαι εἰς τὸ σκαμνὶ καὶ ἀνακινουμαι ἀποταυριζόμενος (τείνων πρὸς τὰ ἄνω ἢ πλαγίως τὰς χεῖρας).
 ἀνεμικὴ (ἡ) = ἰσχυρὸς ἄνεμος, θύελλα, καταιγίς.
 ἀνεμικὸς = θυελλώδης, φουρτουνιασμένος.
 ἀνεμοκυκλοπόδης = οὕτινος οἱ πόδες κάμνουν κύκλους εἰς τὸν ἄνεμον, ταχύτατος.
 ἀνιμένω = περιμένω, προσδοκῶ.
 ἀνιάρρα (ἡ) = ἡ ὀμίχλη· εἶτα ἀνησυχία, θόρυβος, ταραχή.
 ἀνταριάζομαι = καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνησυχίας.
 ἀντένω = συναντῶ.
 ἀντικόβω ἢ ἀντισκόβω ἢ ἀντισκόφτω = ἐμποδίζω, διακόπτω.
 ἀντραλίζομαι = ζαλίζομαι.
 Ἄνώγεια (τὰ) = χωρίον τῆς Ἡπείρου.
 ἀξετίμητος = ὅστις δὲν δύναται νὰ ἐκτιμηθῆ, ἀνυπολογίστου ἀξίας, πολυτιμότετος.
 ἀξετίμητος = ἴδε ἀξετίμητος.
 ἀπ' = ἀπὸ, ὁπού.
 ἀπήτης = ἀφοῦ.
 ἀπιθώνω = τοποθετῶ.
 ἀπλωταριά (ἡ) = μέρος ὅπου ἀπλώνουν σῦκα, σταφύλια, κλπ.
 ἀπόκει = ἔπειτα, μετὰ ταῦτα.

- ἀποκοιῶ = τολμῶ, ἀποτολμῶ.
 ἀπομονάρης, πληθ. ἀπομονάροι = οἱ λοιποί.
 ἀποσκιοῦρα (ἡ) = τόπος ἀνήλιος.
 ἀποταχὺ (τ') = τὸ πρῶτ.
 ἀραγὸς (ὁ) = μικρὸς ἄσκος.
 Ἄραπιά (ἡ) = ἡ Αἴγυπτος, δηλαδὴ οἱ αἰγύπτιοι στρατιῶται τοῦ Ἰμπραήμ.
 ἀράσσω = ἐφορμῶ.
 ἀργέστης = ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος. Πρὸς — = ΒΔ.
 Ἄρδητιδὸς (ὁ) = λόφος κατὰ τὴν δεξιὰν πλευρὰν τοῦ ἐν Ἀθήναις Σταδίου, κατάφυτος ἀπὸ πεῦκα.
 ἀρμαθιάζω = κάμνω ὄρμαθούς, δηλ. πλεξίδας (ἐκ σύκων κλπ.), ἀθροίζω, σωρεύω.
 ἀρμενίζω = ταξιθεύω.
 ἀρμὸς (ὁ) = ἡ ἄρθρωσις τῶν μελῶν τοῦ σώματος.
 ἀρούρης ἄχθος = βάρος τῆς γῆς· φράσις τοῦ Ὁμήρου.
 Ἄρσάνκειον (τὸ) = σχολεῖον ἐν Ἀθήναις διὰ τὴν μόρφωσιν κορασίων, ἰδρυθὲν δαπάνῃ τοῦ Ἡπειρώτου Ἀποστόλου Ἀρσάκη (1793—1874).
 ἀσημοκονυκλωμένος = κεκαλυμμένος τὴν κεφαλὴν μετ' ἀσημοκέντητον κάλυμμα (μανδήλαν, π. χ.).
 ἄσπρα (τὰ) = ἦσαν ἡ μικροτέρα μονὰς τοῦ τουρκικοῦ νομίσματος (3 ἄσπρα = 1 παρᾶ, καὶ 40 παρᾶδες = 1 γρόσιον).
 Ἄστιγξ Φράγκ = Ἄγγλος ἀξιωματικὸς τοῦ ναυτικοῦ, ὁ ὅποιος μετασχὼν τοῦ ἀγῶνος κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη αὐτοῦ προσέφερε μεγάλας εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπηρεσίας. Ὁδήγησε τὴν «Καρτερίαν» εἰς τὸ Ναύπλιον τὸ 1826, εἶτα δέ, ὀνομασθεὶς κυβερνήτης αὐτῆς καὶ θεθεὶς ἐπὶ κεφαλῆς στολίσκου, πολλὰς ναυμαχίας νικηφόρους συνῆψε πρὸς τοὺς Τούρκους, βυθίζων ἢ συλλαμβάνων τὰ πλοῖα αὐτῶν. Δυστυχῶς κατὰ Μάιον τοῦ 1828 πολιορκῶν τὸ Ἀνατολικὸν ἐτραυματίσθη, καὶ μετενεχθεὶς εἰς Ζάκυνθον πρὸς νοσηλείαν ἀπέθανεν ἐκεῖ νεώτατος.
 ἀστροπελέκι (τὸ) = ὁ κεραυνός.
 ἀτόπιος = συνεχής, μὴ διακοπτόμενος.
 ἀσαλένιος = χαλύβδινος, σκληρότατος.
 ἀυγαταίνω καὶ ἀυγατίζω = ἀυξάνω, πληθύνω.
 ἀυθέντης = κύριος (τίτλος κυρίως τῶν ἐγγραμμάτων Τούρκων).
 αὐτος = οὐδέτερον τοῦ αὐτός· γι' αὐτος = διὰ τοῦτο.

ἀχνάδα (ή) = ή ἄχνη, τὸ ἀπὸ τινος σώματος ἐλαφρῶς ἀποσπώμενον καὶ ἀναδιδόμενον εἰς τὸν ἀέρα, ἐξάτμισις.
ἀχνίξω = βγάζω ἄχνην (=ἀτμούς).
ἀχνός (ὁ) οὐσιαστικόν = ὁ ἀτμός.
ἀχνός ἐπίθετον = λεπτός, ἀραιός, θαμβός, πελιδνός, ὠχρός.
ἀχνόφεγγο (τὸ) = θαμβόν καὶ ἀσθενές φῶς· ἐνταῦθα τὸ λυκαυγές.
ἀψύς = ὀρμητικός, σφοδρός, δριμύς, δξύθυμος.

ΒΒ

βαβᾶ (ή) = ή μάμμη.
βαβύζω = ὕλακτῶ.
Βαρβαρέξοι = οἱ καταγόμενοι ἐκ τῆς Βερβερίας (τοῦ τμήματος τῆς Β. Ἀφρικῆς τοῦ περιλαμβάνοντος τὴν Τρίπολιν, τὴν Τύνιδα, τὸ Ἀλγέριον καὶ τὸ Μαρόκον).
βαργομάω = ἀγανακτῶ, δυσαρεστοῦμαι.
Βαρδάρης = ὁ Ἀξιὸς ποταμός.
βάρδια (ή) = ή φρούρησις, ή φρουρά.
βαρῶ = κτυπῶ, ἐνοχλῶ.
βάσταξ (ὁ) = ὑποδαστακτῆρ τῶν στρατιωτικῶν γεφυρῶν· ἀποτελεῖται ἐξ ἑνὸς κυλινδρικοῦ ξύλου, στηριζομένου ἐπὶ τεσσάρων ποδῶν, οἵτινες συνδέονται ἀνὰ δύο εἰς ἑκάτερον τῶν ἄκρων αὐτοῦ (ὡς τὰ τρίποδα τῶν προχείρων κλινῶν).
βαφή (ή) = τὸ βάψιμον, τὸ χρῶμα, ή χαλύβωσις τοῦ σιδήρου.
βερόνι (τὸ) = τὸ βέλος.
βετεράνος = παλαιὸς στρατιώτης.
βιβλικός = τῆς Βίβλου, δηλαδὴ τῆς Ἁγίας Γραφῆς.
βίγλα (ή) = ή σκοπιά.
βιὸ (τὸ) = ή περιουσία.
βλέπω = 1) ὀρῶ, 2) φυλάττω, προσέχω.
βοεμικός = ἀνήκων εἰς ἕνα «μποέμ» οὕτω καλοῦσιν οἱ Εὐρωπαῖοι τοὺς πτωχοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες κατοικοῦν συνήθως εἰς τὰς σοφίτας τῶν οἰκιῶν, κάτω ἀπὸ τὰ κεραμίδια.
βόλ πλανέ = πτήσις τοῦ ἀεροπλάνου μὲ σταματημένην τὴν μηχανήν, ὅπως ἔταν «ζυγιάζωνται» τὰ πτηνὰ εἰς τὸν ἀέρα. Τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς πτήσεως μεταχειρίζονται συνήθως οἱ ἀεροπόροι, ἔταν θέλωσι νὰ κατέλθωσι.
Βολισσός = κόμη τῆς Χίου, ἐν ἣ κατ' ἀρχαίαν παράδοσιν διέμεινε κάποτε ὁ Ὀμηρος.

βότανα (τὰ) = τὰ ἱατρικά.
βουλή (ή) = ή σκέψις, ή ἀπόφασις.
βουταίον (τὸ) = τὸ βυτίον, τὸ βαρέλιον.
βρουλιὰ (ή) = τὸ φυτὸν τοῦ βρούλου (=τοῦ σχοίνου).
βρωμα (τὸ) = τὸ φαγητόν, ή λεία.

Γ

γαλάρα (ή) = ή ἔχουσα γάλα· τὸ ἐναντίον στέρφα.
γάντζος (ὁ) = ή ἀρπάγη.
γαργαρίζω = ἐποδίδω μὲ γαργάραν.
Γαστριτσα (ή) = χωρίον τῆς Ἡπείρου, πρὸς Δ. τῶν Ἰωαννίνων.
γίλεκι (τὸ) = τὸ γιλέκο, τὸ γνωστὸν χωρὶς χειρίδας ἔνδυμα.
Γερμανός = Μητροπ. Παλαιῶν Πατρῶν (1806-1826) ὁ πρῶτος μολὸς τῆς κηρύξεως ἐν Πελοποννήσῳ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821.
γιαγέρνω = ἐπιστρέφω, γυρίζω.
γιαταγάκι (τὸ) = ξίφος τουρκικὸν καμπυλωτόν.
γιατάκι (τὸ) = τὸ στρῶμα, τὸ κατάλυμα.
γιοματίζω = γευματίζω.
Γιουρούκηδες (οἱ) = φυλὴ ὀρειβία ἐν τοῖς νομοῖς Προύσης καὶ Σμύρνης.
γιουρούσι (τὸ) = ή ἐφοδος, ή ἐπίθεσις.
γιοῦσι (τὸ) = ἴδε γιουρούσι.
γκάβγω = φεύγω (κυρίως· κάμπτω).
γκαζολίνα = πλοῖον κινούμενον δι' ἀκκθάρτου πετρελαίου ἢ βενζίνης.
Γκιώνα (ή) = τὸ ὑψηλότερον ὄρος τῆς Στερεᾶς, πρὸς Β. τῆς Ἀμφίσσης (2510 μ.).
γλάκι (τὸ) = τὸ τρέξιμον.
γονικά (τὰ) = οἱ γονεῖς.
γονικός = πατρῷος.
γούλα (ή) = ή λαιμαργία.
γρίβας (ὁ) = ἄλογον ψαρόν.
γρινάω = ἴδε ἀγρικᾶω.
γρίνια (ή) = ή κατῆφεια, ή σκυθρωπότης.
γρινιῶ = σκυθρωπάζω.
γρόσι (τὸ) = τουρκ. νόμισμα ἀργυροῦν ἴσον πρὸς 23 περίπου λεπτά.
γρούζω = ὠρύομαι.
γρουλλώνω = ρουρλώνω, ἀνοίγω· τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ ἀτενίζω.

Γύζης Νικόλαος—περίφημος Ἕλληνας ζωγράφος. Ἐγεννήθη ἐν Τήνῳ τὸ 1842. Ἐσπούδασεν ἐν τῇ Σχολῇ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνείου, μεταβάς δὲ τὸ 1866 εἰς Μόναχον πρὸς εὐρύτερας σπουδὰς διεκρίθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε κατέστη βαθμηδὸν διάσημος, καὶ τὸ 1882 διωρίσθη καθηγητῆς ἐν τῇ αὐτῇ Ἀκαδημίᾳ, ἐν ἣ καὶ ἐδίδαξε μέχρι τοῦ θανάτου του (1900). Ἐφιλοτέχνησε πλῆθος θαυμασιῶν εἰκόνων, μεταξὺ τῶν ὁποίων πολλὰς μὲ θέμα ἐκ τῆς Ἑλλάδος, τὴν ὁποίαν ὑπερηγάπα, ὡς τὴν Μνηστειαν παίδων, τὸ Τάμα, τὸ Κρυφὸ σχολεῖο, τὴν Δόξαν τῶν Ψαρῶν, καὶ ἄλλας.

δαίδαλος—οἰκοδόμημα (οὕτω κληθὲν ἀπὸ τοῦ πρώτου κατασκευάσαντος Δαιδάλου), πλήρες διαδρόμων καὶ δωματίων οὕτω διατεταγμένων, ὥστε νὰ μὴν εὐρίσκη τις τὴν ἔξοδον· ἄλλως λαδύρινθος.

δαμάκι—ὀλίγον τι.

δεσποτικὴ ῥήσις—τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

διάης—διέδης, μετέδης, ἐπήγες.

διανεύω—κάμνω νεῦμα.

διανομεῖον (τὸ)—διαμέρισμα, ἐν ᾧ ἐναποθηκεύονται βλήματα, τρόφιμα, κτλ.

διάτα (ἡ)—ἡ διαταγή.

διαφεντεῦω—ὑπερασπίζω, ὑποστηρίζω.

διάφορο (τὸ)—τὸ κέρδος, ἡ ὠφέλεια.

δίκνηση (ἡ)—ἐκ τοῦ διοίκησις—τὰ ὅσα μοῦ χρειάζονται, τὰ πρὸς τὸ ζῆν.

Διονυσίου—μόνη ἑλληνικὴ εἰς τὰ Δ. τοῦ Ἄθω.

δίπλακες (οἱ)—σανίδες, αἰτίνες, καθέτως τιθέμεναι ἐπὶ τῶν δοκίδων, ἀποτελοῦσι τὸ πάτωμα τῆς γεφύρας.

διχωστάς—δίχως.

δοκίς (ἡ) γεφύρας—μικρὰ δοκὸς ἐπακουμῶσα ἐπὶ τῶν βαστάκων καὶ χρησιμεύουσα ἵνα ὑποδαστάζη τὴν γεφυροστρωσιν.

δόλιος—καχομοίρης.

δολλάριον (τὸ)—νόμισμα τῶν Ἑνωμένων Πολιτειῶν, ἴσον πρὸς 5,20 χρυσᾶς δραχμάς.

δραγάτης (ὁ)—φύλαξ ἀγρῶν καὶ ἀμπέλων.

E

ἐβλέπησε—ἴδε βλέπω.

Ἐγγλεζονήσι (τὸ)—νῆσος ἐν τῇ κόλπῳ τῆς Σμύρνης πρὸς Δ. αὐτῆς καὶ πρὸς Β. τῶν Βρουύλλων.

Ἐγκέλαδος—εἰς ἐκ τῶν Γιγάντων, ὅστις κεραυνώθηκε ὑπὸ τοῦ Διὸς ἐτέθη ὑπὸ τὴν Αἴτναν.

εἶ—εἶναι.

εἰνοσίφυλλος—οὕτινος σεῖονται τὰ φυλλώματα.

Ἐνατόγχειρες—τρεις γίγαντες τῆς ἀρχαίας μυθολογίας, ἔχοντες 50 κεφαλὰς καὶ 100 χεῖρας ἕκαστος.

Ἐλευθεροχώριον—χώριον τῆς Θεσσαλίας ἀνήκον πρὸ τοῦ 1912 εἰς τὴν Τουρκίαν, παρὰ τὰ παλαιὰ σύνορά μας, Β τοῦ Γριζάνου.

ἐμβριμήσατε—ἐμβριμάομαι ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ σημαίνει συγκινεῖσθαι βαθέως, ἀγανακτῶ.

ἐναίρω—φονεύω.

ἐξεμπλάριον (τὸ)—τὸ ἀντίτυπον.

Ἐρρῆκος Δ'—βασιλεὺς τῆς Γαλλίας (1589—1610). Εἰς τὸ Ἰδρῶ, ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς μάχης, εἶπεν εἰς τοὺς στρατιώτας του τὰ ἑξῆς: «ἐὰν χάσετε τὰς σημαίας σας, ἀκολουθήσατε τὸ λευκὸν μου λοφίον· θὰ τὸ εὐρετε πάντοτε εἰς τὸν δρόμον τῆς τιμῆς καὶ τῆς νίκης».

Ἐρωτόκριτος—ποίημα ἐπικόν, γραφὴν ἐν Κρήτῃ κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς Ἐνετοκρατίας ὑπὸ τοῦ Β. Κορνάρου. Μετὰ τὴν ἄλωσιν τοῦ Χάνδακος ὑπὸ τῶν Τούρκων (1669), Κρήτες πρόσφυγες μετέφεραν ἐν χειρογράφῳ τὸ ποίημα εἰς τὴν Ζάκυνθον, καὶ διέδωκαν αὐτὸ ἀνὰ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθη ἐν Ἐνετίᾳ τὸ 1713, κατόπιν δὲ εἰς ἄλλεπαλλήλους ἐκδόσεις, καὶ κατέστη προσφιλέστατον ἀνάγνωσμα ὄλων τῶν Ἑλλήνων. Ὑπόθεσις αὐτοῦ: Ὁ Ἡράκλης, ῥήγας τῶν Ἀθηναίων, ἔχει κόρην τὴν Ἀρετοῦσαν, τὴν ὁποίαν ἠγάπησεν ὁ υἱὸς ἐνὸς συμβούλου τοῦ Ἐρωτόκριτος. Ὁ βασιλεὺς δὲν τὸν θέλει κατ' ἀρχὰς διὰ γαμβρόν· ἀλλ' ὁ Ἐρωτόκριτος, γενναῖος ὅπως ἦτο, κατορθώνει νὰ διακριθῇ εἰς πολεμικοὺς ἀγῶνας, νὰ ἀπκλάξη κινδυνεύουσαν τὴν πατρίδα του ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ, καὶ νὰ σώσῃ ἀπὸ αὐτοῦ καὶ αὐτὸν τὸν βασιλεῖα. Ὁ Ἡράκλης τότε εὐγνωμονῶν τῷ δίδει τὴν Ἀρετοῦσαν.

ἔτοιος α, ον—τοιούτος.

Z

Ζαΐμης Ἀνδρέας (1792—1840). Ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τῶν Καλαδρότων· νεώτατος ἐγίνε προεστὼς καὶ μυηθεὶς εἰς τὴν Φιλικὴν Ἐταιρείαν ἠγωνίσθη μεταξὺ τῶν πρώτων εἰς τὴν κήρυξιν καὶ τὴν αἰσίαν διεξαγωγὴν τοῦ ἀγῶνος.

ζάλο (τὸ) = τὸ βῆμα. Ἐστάθηκε στὸ ζάλο = ἔτοιμος πρὸς μάχην.

ζευγάρι (τὸ) = ζευγὸς ἀροτριῶντων βοῶν.

Ζητοῦνι (τὸ) = ἡ Λαμία.

ζικ ζὰκ = τεθλασμένη γραμμὴ σχηματίζουσα ἀλλεπαλλήλους γωνίας, ὡς ἐν τῷ κεραυνῷ.

ζυγὸς (ὁ) = διάδοσις, χαμήλωμα μεταξὺ κορυφογραμμῶν.

H

ἡλίβατος = ἐπίθετον ὁμηρικόν = ἰπόκρημος.

Ἡλύσια πεδία = τόπος ἐν τῷ Ἄδῃ, ἐν ᾧ διέμενον αἱ ψυχὰι τῶν δικαίων ὁ ἀρχαῖος Παράδεισος.

Θ

θέσις (ἡ) = εἰς μερικὰ Πανεπιστήμια, οἱ περατώσαντες τὰς σπουδὰς τῶν εἶναι ὑποχρεωμένοι, πρὶν τοῖς ἀπονειμηθῆ ὁ τίτλος τοῦ διδάκτορος, νὰ ὑποστῶσι καὶ τελευταίαν τινὰ δοκιμασίαν. Συντάσσουν μίαν πραγματείαν ἐπιστημονικὴν, ἣτις καλεῖται «θέσις», καὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς δοκιμασίας ἀναπτύσσουν αὐτὴν πρὸ τῶν καθηγητῶν τῶν καὶ ἀπαντῶσιν εἰς πιθανὰς ἀντιρρήσεις αὐτῶν. Ὁ τίτλος τῆς θέσεως τοῦ Κοραῆ ἦτο «ὁ καθ' Ἱπποκράτην ἱατρός».

Θυμιάνα (τὰ) = χωρίον τῆς Χίου πρὸς Ν. τῆς πρωτευούσης.

I

Ἰβήρων = μονὴ τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὰ ΒΑ. τοῦ Ἄθω.

Ἰβίς (ἡ) = πτηνὸν μὲ μακροὺς πόδας, ὡς ὁ πελαργός, ἱερὸν τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων.

Ἰβρῦ = ἰδὲ Ἑρρίκος Δ'.

Ἱπποκράτης = περίφημος ἱατρός ἐκ Κῶ, ὁ πατὴρ τῆς ἐπιστημονικῆς ἱατρικῆς (460—365 περίπου π. Χ.) Τούτου περὶσώθησαν ἱκανὰ συγγράμματα.

Ἰωαννὴμ ὁ Γ' = Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τοῦ 1878—1884, ὅτε παραιτηθεὶς ἐγκατεστάθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὅρος· ἐκεῖ διέμενε μονάζων μέχρι τοῦ 1901, ὅτε ἐκλήθη ἐκ νέου εἰς τὸν θρόνον. Ἀπέθανε τὸ 1912.

K

Καῖρης Θεόφιλος Ἄνδριος (1784—1853). Εἰς τῶν λογιωτέρων ἀνδρῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἐσπούδασεν ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἐπανελθὼν ἐδίδασκεν ἐν Σμύρνῃ καὶ Κυθωνίαις μέχρι τοῦ 1821. Μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος ἱδρυσεν ἐν Ἀνδρῶν ὄρφαντροφεῖον (1836), ἐνθα ἐδίδασκεν ἐπὶ τινὰ ἔτη εἰς πλῆθος μαθητῶν.

καλιακούδα (ἡ) = τὸ πτηνὸν κολοῖος.

καλογιγλώνω = σφιγγῶ στερεῶς κάτω ἀπὸ τὴν καίλιαν τοῦ ἵππου τὴν γίγλαν ἢ μεσιὰ (= τὴν ζώνην, ἣτις στερεώνει τὸ ἐφίππιον).

καλουπάκιον (τὸ) = κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἐν σχήματι σκούφου, ἀλλὰ στρογγυλότερον.

Καλύβας Δημήτριος = ὁπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου ταχθεὶς εἰς τὴν Ἀλαμάναν καὶ πεσὼν ἐκεῖ ἡρωικῶς.

καματερό = ὁ ἀροτριῶν βοῦς.

κᾶνε = κᾶν, τοῦλάχιστον.

κάπα (ἡ) = ἐπενδύτης τῶν χωρικῶν.

Καραμανίτης = ὁ καταγόμενος ἐκ τῆς Καραμανίας, τοῦ περὶ τὸ Ἰκόνιον τμήματος τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἐκεῖ κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 13ου αἰῶνος ὁ μωαμεθανὸς Καραμάν εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ παρὰ τοῦ Σελτσούκου Σουλτάνου τοῦ Ἰκονίου Ἀλλαεδὶν τὴν κληρονομικὴν διοίκησιν χωρῶν τινῶν καὶ ἐγένετο ὁ ἱδρυτὴς τοῦ Καραμανικοῦ Κράτους. Τὸ κράτος τοῦτο, γενόμενον μετ' ὀλίγον ἀνεξάρτητον καὶ ἐπεκταθὲν καὶ ἀκμάσας, κατελύθη τέλος ὀριστικῶς ὑπὸ τοῦ ὀσμανίδου Σουλτάνου Μωάμεθ τοῦ β', ὀλίγα ἔτη μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς Κων)πόλεως. Ὁ Καραμανίτης ἀντιπροσωπεύει εἰς τὸν Ἑρωτόκριτον τὸν Τοῦρκον ἐπιδρομέα, ὅστις, καθ' ὃν χρόνον συνετέθη τὸ ποίημα, εἶχεν ὑποδουλώσει τὴν Ἑλλάδα καὶ ἠγωνίζετο νὰ ὑποτάξῃ καὶ τὴν Κρήτην.

- καραούλι** (τὸ) = 1) ἡ περίπολος, ὁ σκοπός, 2) τὸ ἔργον αὐτοῦ.
- καρδάρα** (ἡ) = ξύλινον δοχεῖον γάλακτος.
- καριοφίλι** (τὸ) = πυροβόλον ὄπλον ἐμπροσθογεμές· ὠνομάσθη οὕτω ἀπὸ τοὺς κατασκευαστὰς του Κάρλο ἔ φίλιο (Κάρολος καὶ υἱός) ἐν Βενετία.
- καρτερω** = περιμένω.
- Καρυαί** (αἱ) ἡ Πρωτᾶτον = κωμόπολις μεσόγειος εἰς τὸ κέντρον περὶ τοῦ τῆς χερσονήσου τοῦ Ἁγίου Ὀρους. Ἐκεῖ διαμένον ἀντιπρόσωποι ἄλλων τῶν μονῶν συσχεπτόμενοι καὶ ἀποφασίζοντες διὰ τὰ γενικὰ ζητήματα αὐτῶν.
- Καστέλλα** (ἡ) = λόφος τοῦ Πειραιῶς πλησιέστατα πρὸς τὸν κεντρικὸν λιμένα.
- κατάμερον** (τὸ) = ἡ τοποθεσία, ἡ περιοχὴ.
- κατάρρουν** = πρὸς τὴν φορὰν τοῦ ρεύματος. Ἴδε τὴ λ. ἀνάρρουν.
- κατάραχα** = ὑψηλὰ ἀπὸ τὴν βράχιν τοῦ ὄρους.
- κατατάσσω** = ἡσυχάζω, ἡρεμῶ.
- καταχνιά** (ἡ) = ἡ ὀμίχλη.
- κάτεργον** (τὸ) = πλοῖον κωπήλατον πολεμικόν. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ἐχρησιμοποιοῦντο εἰς αὐτὰ ὡς κωπηλάται, ἀγρίως μαστιγούμενοι καὶ ἄλλως τυραννόμενοι, οἱ κατάδικοι, ἰσοβίως ἢ διὰ δέκα τοῦλάχιστον ἔτη.
- κατόπαρδος** (ὁ) = ὁ γατόπαρδος, ἡ πάρδαλις.
- Κατουνάκια** (τὰ) = βραχῶδες ὄροπέδιον με ὀλίγας μόνον συκάς, ἐπάνω ἀπὸ τὸ νοτιώτατον ἀκρωτήριο τοῦ Ἁγίου Ὀρους. εἶναι τὸ ἐρημικώτατον μέρος τῆς χερσονήσου, ἡ Ἔρημος, ὡς ἀποκαλεῖται κοινῶς. Ἐκεῖ εἰς σπηλαιώδεις καλύδας καὶ εὐτελεῖ κελλῖα ἀποσύρονται ἐκ τῶν ἄλλων μονῶν με τὴν κατοῦναν των (= μικρὰν ἀποσκευὴν) ὅσοι θέλουσι νὰ ζήσωσιν ἀληθῶς μόνοι καὶ ἀσκητεύοντες.
- καυκί** (τὸ) = ποτήριον, συνήθως ξύλινον.
- κεμέρι** (τὸ) = ζώνη, ἐν ἣ τίθενται χρήματα.
- Κεῦνος Δόμιμος** = Βερνάρδος Κεῦνος, ἐφημέριος τοῦ ἐν Σμύρνη ναῖσκου τοῦ Ὀλλανδοῦ προξένου· παρ' αὐτοῦ ὁ Κοραῆς ἐδιδάχθη τὴν λατινικὴν καὶ ὠδηγήθη μεγάλως εἰς τὰς πρώτας σπουδὰς τοῦ.
- Κιάφα** (ἡ) = ἐν ἀπὸ τὰ τέσσαρα χωρῖα τῶν Σουλιωτῶν (τὰ ἄλλα εἶναι τὸ Σούλι, ἡ Σαμονίβη, καὶ ὁ Ἀδαρχικός).
- κιβούρι** (τὸ) = τὸ φέρετρον.

- κοιτασμένοι** = ἐξηπλωμένοι εἰς τὸ κρεβάτι, κλινήρης.
- κολίγας** (ὁ) = συνέταιρος ἐπὶ μέρους τοῦ ἀγροῦ, τοῦ ποιμνίου, κτλ. Ἐνταῦθα προΐστάμενος, ἀφεντικός.
- κομιτατζής** = μέλος τοῦ βουλγαρικοῦ κομιτάτου (=σωματείου πρὸς ἀπόκτησιν τῆς Μακεδονίας), ἀντάρτης.
- κομιτεία** (ἡ) = ἡ ἐπαρχία.
- κονάκι** (τὸ) = τὸ κατάλυμα.
- Κονιαριά** (ἡ) = οἱ Κονιάρηδες, δηλ. οἱ Τούρκοι (οἱ ἐξ Ἴκονίου ἐλθόντες).
- Κόνιαρος** = ὁ ἐξ Ἴκονίου καταγόμενος, ὁ Τούρκος.
- κοπανιά** (ἡ) = τὸ κτύπημα, τὸ πλήγμα.
- κοπανιστή** (ἡ) = εἶδος τυροῦ, ὁ ὅποτος νωπὸς τρίβεται εἰς τρίμματα καὶ φυλάσσεται εἰς πίθους.
- κοπέλλι** (τὸ) = τὸ παιδί· εἶτα δούλος, σκλάβος, ὑπηρέτης.
- κοπή** (ἡ) = τὸ κοπάδι, τὸ ποιμνιον.
- Κορδελλιὸ** (τὸ) = ὠραία κωμόπολις ἐντὸς τοῦ κόλπου καὶ ἀντικρὺ τῆς Σμύρνης κειμένη, ἐν τῇ ὁποίᾳ παρεθέριζον οἱ πλοῦσοι Σμυρναῖοι.
- Κορσικανὸς** = ὁ Ναπολέων, ὡς καταγόμενος ἐκ τῆς Κορσικῆς.
- κοτρὸνι** (τὸ) = λίθος τραχύς.
- Κουβαρᾶ Καλύβια** = χωριὸν τῆς Μεσογαίας Ἀττικῆς, ἀπέχον τῶν Ἀθηνῶν περὶ τὰ 40 χμ. Δι' αὐτοῦ διέρχεται ὁ ἐκ Λαυρείου εἰς Ἀθήνας σιδηρόδρομος.
- Κουγλουτζᾶς** = χωριὸν εἰς ἀπόστασιν μικρὰν ἀπὸ τῆς Σμύρνης, μεθ' ἧς συνδέεται σήμερον διὰ σιδηροδρόμου.
- κουμέριον** (τὸ) = τουρκιστὶ τὸ τελωνεῖον.
- κοῦρος** (ὁ) = 1) ἡ κούρα τοῦ ποιμνίου 2) ἐν Μάνη ὁ ἀλέκτωρ.
- κουρσάρος ἢ κορσάρος** = ὁ πειρατής.
- κουρταλῶ** = κρούω, κτυπῶ.
- κουτουλίζω** = κτυπῶ με τὴν κεφαλὴν.
- κουφάρι** (τὸ) = τὸ σῶμα, τὸ πτώμα.
- κόφτης** (ὁ) = ὁ τεμαχίζων τὸ κρέας καὶ μοιράζων εἰς τοὺς συνδαιτυμόνας.
- κρένω** = λαλῶ, ὀμιλῶ, λέγω.
- κρίνω** = ἴδε κρένω.
- κρόκη** (ἡ) = ἡ κλωστὴ (τὸ ὑφάδι), ἡ εἰσαγομένη μεταξὺ τῶν νημάτων τοῦ στήμονος.
- κρούς** = κρούεις, κτυπᾶς, προσβάλλεις (με τὰς ἀκτῖνάς σου.)

Λ

- λάβρα (ἡ) = 1) ἡ δυνατὴ ζέστη, 2) ὁ καημός.
 λαγκάδι (τὸ) = φάραγι, βηματικὰ δασώδης.
 λαγουδέρα (ἡ) = ὁ οἶαξ (= δοιάκι) τοῦ τιμονιοῦ.
 λαρωμός (ὁ) = ἡ ἡσυχία, ἡ ἀναψυχή.
 Λαύρα = 1) ἐν τῶν μεγαλυτέρων μοναστηρίων τοῦ Ἁγίου Ὁρους εἰς τὰ ΝΑ αὐτοῦ· 2) ἡ ἱστορικὴ μονὴ πρὸς Δ. τῶν Καλαδρύτων.
 λαυριώτης = μοναχὸς ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τῆς Λαύρας.
 Λεβεντογιάννης = ὁ Μπακογιάννης, ὄπλαρχηγὸς τοῦ Διάκου, ταχθεὶς εἰς τὴν γέφυραν τῆς Ἀλαμάνας καὶ πεσὼν ἡρωϊκῶς.
 Λιάκουρα (ἡ) = ὁ Παρνασσός, οὕτω καλούμενος ἐκ τῆς ὑψηλότερας κορυφῆς αὐτοῦ (2459 μ.).
 λιανολίθαρσ (τὸ) = μικρὸς λίθος.
 Λιάπηδες = φυλὴ οἰκοῦσα εἰς τὰ ΝΑ. τῆς Ἀλβανίας.
 λιλά = χρῶμα κυανορρόδιον, ἰώδες.
 λιψ (ὁ) = ὁ νοτιοδυτικὸς ἄνεμος. Πρὸς λίβα = ΝΔ.
 λογιάζω = σκέπτομαι, μεριμνῶ, εἶμαι εἰς ἔγνοιαν, σύννου.
 λόγος (ὁ) = φάραγι σύνδενδρος, δάσος.
 Λόντος Ἀνδρέας = ἐκ τῆς ἱστορικῆς οἰκογενείας τοῦ Αἰγίου (1789-1846), εἰς ἐκ τῶν πρωταγωνιστῶν τοῦ ἀγῶνος τοῦ 1821.
 λυκίσκος (ὁ) = δενδρόλλιον, οὗ τὰ ἄνθη συμδράζονται μὲ τὸν ζυθον καὶ παρέχουν εἰς αὐτὸν τὸ χαρακτηριστικὸν χρυσοκίτρινον χρῶμα καὶ τὴν ἐλαφρὰν πικρῆζουσαν γεῦσιν.

Μ

- μαγκούφης ἢ μαγκούφιος = ἄθλιος, κακομοίρης, δυστυχῆς.
 μαδέρια (τὰ) = ξύλα, δι' ὧν ἐπενδύονται ἐξωτερικῶς τὰ ναυπηγούμενα πλοῖα.
 μάζα (ἡ) = ὁ ἄρτος (κυρίως ὁ ἐκ κριθῆς).
 Μαίανδρος = ὁ ποταμὸς τῆς Μ. Ἀσίας, ὅστις ἕνεκα τοῦ ἐλικοειδοῦς ρεύματός του ἔδωκε τὸ ὄνομά του εἰς τὸ ὁμώνυμον γεωμετρικὸν κόσμημα.
 μαλιὰ (ἡ) = ὁ πόλεμος, ἡ μάχη.
 μαλώνω = πολεμῶ, ἀγωνίζομαι.
 μανίζω = 1) μηνίω, ὀργίζομαι, 2) πλησιάζω.
 μάνιτα (ἡ) = ἡ ὀργή, ὁ θυμὸς, ἡ λύσσα.
 μαραγκιάζω = μαραλνομαι, ἐπὶ καρπῶν καὶ ἀνθέων.
 μαραζάρης = μαραμμένος, ἀρρωστιάρης.

μαργώνω = ξεπαγιάζω.

Μαριῶ = κόρη μωαμεθανῆ, τῆς ὁποίας τὴν ζωὴν ἔσωσε κάποτε ὁ Καραϊσκάκης· αὕτη ἐγίνε Χριστιανή, καί, εὐγνώμων πρὸς τὸν σωτήρὰ τῆς, ἐνεδύθη στρατιώτης καὶ παρηκολούθησε τὸν Κ. εἰς ἕλας τὰς τελευταίας ἐκστρατείας του, περιποιουμένη αὐτὸν καὶ πολεμοῦσα συγχρόνως.

μάσε = μάζευσε, συνάθροισε.

μαχαλᾶς (ὁ) = ἡ συνοικία (λ. τουρκικῆ).

μαχμουτιές (ὁ) = τουρκικὸν νόμισμα ἀξίας πέντε φράγκων, κοπὴν ἐπὶ τοῦ Σουλτάνου Μαχμουτ Β' (1808—1839).

μετερίζι (τὸ) = προκάλυμμα ἐν πολέμῳ.

μήνα = μήπως.

μήνη (ἡ) = ἡ σελήνη.

μιναρῆς (ὁ) = στενὸς καὶ ὑψηλὸς πύργος τῶν τζαμιῶν, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ὁ μουεζζίνης καλεῖ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν.

μισανὸς = ὁ ἐξ ἡμισείας ἀνήκων εἰς τινα.

μισσεύγω = ἀναχωρῶ, ἀπέρχομαι.

μνήσκω = μένω.

μόδος (ὁ) = ὁ τρόπος.

μουγκαλιζομαι = μυκῶμαι. Μουγκαλισματιὰ (ἡ) = δ μυκηθμός.

μουγκίστη = ἐμυκήθη, ἐβρυχήθη.

μουλλώνω = κύπτω, ζαρώνω.

μουρτάτης = κυρίως ἀκάθαρτος· ἔπειτα ἄπιστος.

μούρτζινος = μαυροκόκκινος.

μουτζαλιὰ (ἡ) = ἡ μουντζοῦρα, ἡ ρυπαρότης, ἡ λέρα.

μπαλοτάρω = πυροβολῶ.

Μπεχλιβάνης = ἀρχηγὸς συμμορίας Τσέτηδων, δρώσης παρὰ τὴν Πέργαμον, ὅστις εἰσήλθεν ἐκ τῶν πρώτων εἰς τὴν Σμύρνην.

Μπιζάνη (τοῦ) = λόφος πρὸς Ν. τῶν Ἰωαννίνων, ὅστις ἦτο τὸ σπουδαιότατον τῶν ὀχυρωμάτων τῆς πόλεως κατὰ τὸ 1912—1913.

μπινίσιον (τὸ) = πλατὺς ἐπενδύτης κυρίως τῶν οὐλεμάδων (= διδασκάλων τοῦ Κορανίου) παρὰ τοῖς Μωαμεθανοῖς.

μπιτ = διόλου.

μπλιὸ = πλέον.

μπλοῦζα (ἡ) = ἐπενδύτης, τὸν ὅποιον φοροῦν οἱ ἐργάται διὰ νὰ μὴ λερώνουν τὰ ἐνδύματά των.

μπότι (τὸ) = πῆλινον δοχεῖον συνήθως ὕδατος (ἐμπότης).

·Αλ.ξ. Γ. Σαρῆ—Νεοελληνικὰ Ἀναγνώσματα Γ' ἑλλ. σχολείου. 18

μπουλούκι (τό) = τμήμα στρατοῦ.
 μπουλουκ μπασής (δ) = ὁ ὀδηγῶν ἓνα μπουλούκι.
 μπουρνούξιον (τό) = ἐπενδύτης φαρδύς καὶ μακρὺς.
 μπουφές (δ) = τὸ κυλικεῖον· τράπεζαι εἰς ἐσπερίδας ἢ ἄλλας
 ἑορτάς, ἐφ' ὧν ὑπάρχουν φαγητά, γλυκίσματα, οἶνοι πρὸς
 ἀναψυχὴν τῶν προσκεκλημένων.
 μυρμηγκιάζω = περιπατῶ πολυάριθμος, ὡς οἱ μύρμηκες.
 μύρομαι = θρηνῶ, ὀδύρομαι.

Ν

νάθε = νὰ ἤθελε = εἶθε.
 Νάρμισσος = ὠρατος νεανίας, ὅστις ἠγάπησε τὴν μορφὴν του
 καὶ ἔμενε διαρκῶς παρὰ τὰς ὄχθας ἡσύχων ὑδάτων καθρεπτι-
 ζόμενος, ἕως ὅτου ἀπέθανε.
 Νέμεσις (ἡ) = θυγάτηρ τῆς Νυκτός, θεότης τιμωρὸς τῶν ἀδι-
 κούντων, ἧς ναὸς ὑπῆρχεν ἐν Ῥαμνοῦντι τῆς Ἀττικῆς.
 νεροποντὴ (ἡ) = ἰσχυρὰ βροχὴ μετὰ θυέλλης.
 νέφαλο (τό) = ἡ νεφέλη.
 Νικητὰς Σταματελόπουλος, ὁ ἐπικαλούμενος Νικηταρᾶς. Ἀγω-
 νιστῆς ἐκ τῶν πρώτων τῆς Ἐπαναστάσεως, διακριθεὶς ἰδίως
 εἰς τὴν μάχην τοῦ Βαλιτετοίου.
 νοῦς = ἐνός, γενικὴ τοῦ εἰς.
 ντέρτι (τό) = ὁ καημός, ἡ λύπη, ἡ στενοχωρία.
 ντιπ = τουρκικὴ λ. = ἐντελῶς.
 ντοβλέτι (τό) = τὸ βασιλεῖον, τὸ κράτος (λ. τουρκικὴ).
 ντορβᾶς (δ) = ὁ σάκκος.

Ξ

ξαμώνω = σημαδεύω, σκοπεύω.
 ξαποσταμένος = κουρασμένος, πνευστιῶν.
 ξαστερώνω = καθαρίζω.
 ξέκορφος = ὄψηλὰ ἀπὸ τὴν κορυφὴν.
 ξεπροβοδιέμαι = προπέμπομαι, ἀναχωρῶ.
 ξεροποταμινὸν = ἀνήκον εἰς τὴν μονὴν Ξηροποτάμου.
 ξωθιδῆς (οἱ) = οἱ ἐξωτικές, οἱ Νεράιδες.

Ο

ὄβωρὸς (ὁ) = ἡ αὐλή, ἡ μάνδρα.
 ὀγιά = γιά, διά.
 ὀμάδι = ὄμοῦ, μαζί.
 ὄντε ἢ ὄντες = ὄτε.
 ὀπῶς = ὄτι.
 ὄρχος (ὁ) = τόπος περίφρακτος, ἐν τῷ ὁποίῳ τοποθετοῦνται οἱ
 ἵπποι τοῦ στρατοῦ.
 ὀχ = ἡ πρόθεσις ἀπό.
 ὀχιά (ἡ) = ἡ ἔχιδνα.
 ὄχτος (ὁ) = ἡ ὄχθη τοῦ ποταμοῦ ἢ τὰ ὑψώματα τοῦ φράκτου,
 ὅστις κατασκευάζεται ὡς σύνορον ἀγρῶν.

Π

παγανιά (ἡ) = τὸ καταδιωκτικὸν ἀπόσπασμα.
 πάκτων (δ) = λέμβος μετ' ἐπιπέδου πυθμένος, ἣτις χρησιμεύει
 πρὸς γεφύρωσιν ποταμῶν. Ὑπάρχουσι πάκτωνες μήκους 9
 μέτρων καὶ πλάτους ἕως 1,75, βάρους δὲ 600 χιλιογράμμων.
 Οὗτοι δύνανται νὰ βαστάσωσι βάρους μέχρι 8500 χιλιογράμμων.
 παλάγκο (τό) = τροχαλία σύνθετος, δι' ἧς ἀναδιβάζουσι τὰ βάρη,
 πολύσπαστον.
 Παλαμηδιωτῶν τάγμα = σῶμα ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἐκ τῆς Στε-
 ρεᾶς Ἑλλάδος, τὸ ὁποῖον, ὅτε ὁ Καραϊσκάκης διωρίσθη ἀρχι-
 στρατήγος τῆς Στερεᾶς, ἀπεσπάσθη παρ' αὐτῷ ἐκ τῆς φρου-
 ρᾶς τοῦ Παλαμηδίου (= τῆς Ἀκροπόλεως τοῦ Ναυπλίου). Οἱ
 Παλαμηδιῶται ἦσαν ἀφωσιωμένοι εἰς τὸν Κ., ἠγωνίσθησαν δὲ
 γενναϊότατα εἰς τὸ πλευρόν του, καθ' ὅλας τὰς μάχας τῆς
 ἐνδόξου ἀνὰ τὴν Στερεὰν ἐκστρατείας του κατὰ τὸ 1826.
 παλάσκα (ἡ) = ἡ φυσιογιοθήκη.
 πάμπας = μεγάλοι ἄδενδροι, ἀλλὰ χλοεραὶ πεδιάδες τῆς Ν.
 Ἀμερικῆς.
 παντέχω = περιμένω, ἀναμένω, ἐλπίζω, νομίζω.
 παντοκρατορινὸς = ἀνήκων εἰς τὴν μονὴν τοῦ Παντοκράτορος.
 παντοχὴ (ἡ) = ἡ ὑπομονή, ἡ ἐλπίς.
 πανώριος = ὠραιότατος κατὰ τὴν ὄψιν.

Παπᾶ—**Θύμιος** Βλαχάδας, περιώνυμος ἀρματολὸς τῶν Χασιῶν ἐπανειλημμένως ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Τούρκων, τέλος δὲ συλληφθεὶς διὰ δόλου ὑπὸ τοῦ Ἁλῆ-Πασᾶ ὑπέστη ἐν Ἰωαννίνοις μαρτυρικὸν θάνατον.

παραγώνι (τὸ) = τὸ παρὰ τὴν ἐστίαν μέρος.

παραθεσμιὰ (ἡ) = ἡ ἀναβολή, ἡ βραδύτης.

παράνω = παραπάνω, περισσότερον.

πάρεξ = ἐκτός, πλὴν.

πασᾶς = τίτλος εὐγενείας παρὰ τοῖς Τούρκοις.

Παστέρ = ὁ πατήρ τῆς μικροβιολογίας (1822—1895).

πατάρι (τὸ) = ἡ ἐξέδρα.

Παχόμπειης ἢ Πασόμπειης = θανάσιμος ἐχθρὸς τοῦ Ἁλῆ Πασᾶ, τὸν ὅποτον ὁ Σουλτᾶνος εἶχε διορίσει ἀρχιστράτηγον τῆς κατὰ τοῦ Ἁλῆ ἐκστρατείας.

Πέντε Μάρτυρες = τοποθεσία πλησίον τῆς μονῆς Ἰδῆρων τοῦ Ἁγίου Ὁρους.

Πέντε Πηγάδια = τοποθεσία ὄχυρά τῆς Ἠπείρου παρὰ τὸν Λοῦρον, δεσπόζουσα τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Ἄρτας εἰς Ἰωάννινα. Παλαιότερον ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον, ὅπερ καταλαβόντες οἱ Σουλιῶται τὸ 1821 διέκοψαν τὴν τροφοδότησιν τοῦ πολυορκούντος τὰ Ἰωάννινα σουλτανικοῦ στρατοῦ· ἐδεκάτισαν δὲ μετ' ὀλίγον 5000 Τούρκους, οἷτινες ἀπεστάλησαν πρὸς ἀνάκτησιν αὐτοῦ.

περίβλεπτος = περίβλεπτος, ὑψηλός.

πιβουλεύγω = ἐπιβουλεύομαι, δολιεύομαι. Ἐνταῦθα προδίδω.

πινιμὸς (ὁ) = ὁ πνιγμός.

πιστομητὸς = μετὰ τὴν κοιλίαν πρὸς τὰ κάτω, πρηνηδόν.

πλιὸ = πλέον.

πλουμιστὸς = ποικιλόχρους, μετὰ ποικίλα στολίδια.

ποντόνι (τὸ) = ἴδε τὴν λέξιν πάκτων.

ποριὰ (ἡ) = ὁ πόρος, μέρος διαδατόν.

πουγγί (τὸ) = ποσὸν 500 γροσιῶν.

πουῆρι = καὶ ὅμως, ἐν τούτοις.

πουρηνὸ (τὸ) = τὸ πρῶν.

πρίχου = πρίν.

προβοδάω = προπέμπω τινὰ ἀναχωροῦντα, πέμπω.

προμοῦ = προτοῦ, πρίν.

P

ραμαζάνιον (τὸ) = νηστεία τῶν Μωαμεθανῶν κατὰ τὸν μῆνα Ῥαμαζᾶν πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Μπαϊράμ. Κατὰ τὴν νηστείαν ταύτην δὲν τρώγουν τίποτε ἀπὸ τῆς ἀνατολῆς μέχρι τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου· τὴν νύκτα ὅμως τρώγουν ὅ,τι καὶ ὅσον θέλουν καὶ διασκεδάζουν.

Ῥαμῆς ὁ Β' = βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου βασιλεύσας περὶ τὸ 1300 π. Χ. Ἡ μούμια του ἀνευρέθη τὸ 1881.

ράσσω = ἀράσσω = ἐφορῶ.

Ῥέμπραντ = Ὁλλανδὸς ζωγράφος (1606—1669), ὅστις μετὰ μεγίστης τέχνης ἀπέδωκεν εἰς τὰς εἰκόνας του τὴν ἐνέργειαν τοῦ φωτός καὶ τοῦ σκότους ἐπὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων.

ρέυω = καταρρέω, καταβάλλομαι, μαραίνομαι.

ρίζαυτι (τὸ) = ἡ ρίζα, τὸ ὑποκάτω τοῦ ὠτός μέρος τῆς κεφαλῆς.

ρίζικαρης = ὁ Ἅγιος Ἰωάννης, ὡς δεικνύων κατὰ τὴν ἑορτὴν του (24 Ἰουνίου) εἰς τοὺς ζητοῦντας τὸ ριζικό των (= τὴν μοῖραν).

ρίζοκορμο (τὸ) = ἡ ρίζα, ἡ βᾶσις τοῦ κορμοῦ τοῦ δένδρου.

Ῥινιάσα = κωμόπολις τῆς Ἠπείρου, ὀλίγον ἀπέχουσα τῆς θαλάσσης, ἀπέναντι τῶν Ἀντιπάξων. Ἄλλοτε ὑπῆρχεν ἐκεῖ φρούριον ὄχυρόν, καταληφθὲν ὑπὸ τῶν Σουλιωτῶν τὸ 1821.

ριπισμὸς (ὁ) = τὸ σκόρπισμα.

ροβολάω = τρέχω, ὀρῶ πρὸς τὰ κάτω.

ρόγα (ἡ) = ὁ μισθός, ἡ ἀμοιβή.

ροζόλι (τὸ) = τὸ ἡδύποτον.

ρουμάνι (τὸ) = δάσος πυκνότατον.

ροχαλιάζω = ῥέγγω ἐπιθανατίως.

ροάζομαι = ὠρύομαι.

Σ

σάλτο (τὸ) = τὸ πήδημα.

Σαράϊ (τὸ) = (λ τουρκ. = μέγα οἰκοδόμημα, μέγαρον). Οὕτω ὀνομάζετο ἐκπαλαὶ διὰ τὴν εὐρυχωρίαν τῆς ἡ μεγίστης ἀπὸ τὰς σκῆτας (= μικρὰς μονὰς) τοῦ Ἁγίου Ὁρους, ἢ τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, ἐξάρτημα οὔσα τῆς μονῆς Βατοπεδίου. Πρὸ αἰῶνος περίπου ἐγκατεστάθησαν ἐκεῖ οἱ Ῥῶσοι καὶ ἐπηύξησαν αὐτὴν διὰ πολλῶν οἰκοδομημάτων καὶ τεραστίου ναοῦ.

σαρίκι (τὸ) = πανίον μακρόν, ὅπερ περιτυλίσσοντες οἱ Τούρκοι στερεώνουν τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς των.

σέπομαι = σαπίζω.

σερμαγιά (ἡ) = χρήματα χρησιμεύοντα ὡς κεφάλαιον ἢ ἐφόδια

σιγούνα (ἡ) = μάλλινον ἐπανωφόριον.

σιδερός = σιδερένιος.

Σιμόν = ἄνεμος φλογερὸς τῆς Σαχάρας πνέων ἐκ Ν. πρὸς Β.

σιμώνω = πλησιάζω.

σισανές = τουφέκιον βραδωτὸν μὲ ἐξάγωνον κάννην (περσικὴ λ.).

σίφουνας (ὁ) = τὸ μετεωρολογικὸν φαινόμενον σίφων.

σκάκι (τὸ) = παίγνιον ὑπὸ δύο ἀντιπάλων παιζόμενον ἐπὶ πίνακος διηρημένου εἰς 64 τετραγωνίδια.

Σκάλα (ἡ) = τὸ ἐπίγειον τῆς Ἀμφίσης, ἢ Ἰτέα.

σκαρμὸς (ὁ) = τὸ μικρὸν ξύλον, ὅπερ τίθεται εἰς ὅπας ἐπὶ τῶν παρειῶν τῆς λέμβου καὶ ἐφ' οὗ προσδέεται τὸ μέσον τῆς κώπης.

σκιάζω = φοβίζω. Σκιάζομαι = φοβοῦμαι.

σκιάχτρο (τὸ) = τὸ φόδητρον.

σκούζω = κραυγάζω.

σκουτάρι (τὸ) = ἡ ἄσπις.

Σκρᾶ = ὕψωμα ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ὄρους Τζένα, ὅπερ, φοδερῶτατα ὀχυρωμένον, ἐχρησίμευεν ὡς παρατηρητήριον εἰς τοὺς Γερμανοὺς καὶ τοὺς Βουλγάρους. Τοῦτο διὰ λαμπρᾶς ἐπιθέσεως κατέλαβε τὴν 17ην Μαΐου 1918 ὁ ἐλληνικὸς στρατός.

σμίγω = 1) ἀνακατώνω, ἐνώνω· 2) συναναστρέφομαι, ἀνταμώνω.

σμίξιμο (τὸ) = ἡ συνάντησις, τὸ ἀνακάτωμα.

Σπιδόλιοντας = ἐκ τοῦ σπίδα (= εἶδος φαρμακεροῦ ὄφους, ἄσπις) καὶ λιόντας (= λέων).

σπιρούνια (τὰ) = οἱ πτερινιστήρες τοῦ ἰππέως.

Σπλάντζα = κωμόπολις τῆς Ἠπείρου ἐπὶ τοῦ Ἀχέροντος, ὀλίγον ἀπέχουσα ἀπὸ τὸν λιμένα Φαναρίου, πρὸς Α. τῶν Παξῶν.

στάλος (ὁ) = μέρος περιμανδρωμένον ὄπου σταλιάζουν (= σταθμεύουν) τὰ πρόβατα, ὅταν εἶναι καύσων.

στανικῶς = ἀκουσίως, διὰ τῆς βίας.

σταυραδέμφι (τὸ) = ἀδελφοποιητός, ὁ δι' ἱεροτελεστίας γενόμενος θετὸς ἀδελφός.

στεντορεία φωνῆ = ἰσχυρά· ἐκ τοῦ Στέντορος, ἐνὸς τῶν Ἑλλήνων κατὰ τὸν τρωϊκὸν πόλεμον, περιφήμου διὰ τὴν ἰσχὺν τῆς φωνῆς του.

στέρφα = στείρα, ἢ μὴ ἔχουσα γάλα.

στοιβωτός = ἐνταῦθα πυκνὸς καὶ ἀτίθασος· ἢ στοιβιά (ἐν τῇ ἀρχαίᾳ γλώσσῃ στοιβή) εἶναι θάμνος πυκνότατος καὶ ἀκανθώδης, ἐξ οὗ κατασκευάζουν σάρωθρα.

στόλος (ὁ) = πᾶν ὅτι δύναται νὰ στολίσῃ τὸν ἄνθρωπον (ἐνδύματα, κοσμήματα, κλπ.).

στουρνάρι (τὸ) = ὁ πυρίτης λίθος (τσακμακόπετρα) καὶ τὰ ἐκ τούτου πυρεῖτα· ἔπειτα ὄξυς καὶ αἰχμηρὸς λίθος.

στράτα (ἡ) = ὁ δρόμος.

στρέγω = στέργω, ἀποδέχομαι εὐχαρίστως.

στρεφεύω = στερεῦω.

στριγγά = τραχέως καὶ διατόρως. Στριγγός = τραχὺς καὶ διάτορος.

στρουγγα (ἡ) = ἡ μάνδρα.

στύγιος = ὁ τῆς Στυγός, ζοφεροῦ ποταμοῦ ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἀθῆν· συνέβγαλο (ἡ) = ἡ προπομπή, ἡ κηδεῖα.

συντηρῶ = παρατηρῶ μὲ προσοχήν.

συφθάνω = προφθάνω.

συχνοπηαινογιαγέρνω = (γιαγέρνω = ἐπιστρέφω) συχνὰ πηγαίνω καὶ ἐπιστρέφω.

σχίζα (ἡ) = τὰ πελεκούδια, ἄτινα, ὡς γνωστόν, εἶναι λίαν εὐφλεκτα.

σώνω = φθάνω, ἐξικνοῦμαι.

Τ

τάβλα (ἡ) = ἡ τράπεζα.

ταγάρι (τὸ) = τὸ σακκίδιον.

Ταγκαλάκια (τὰ) = ἄτακτοι Τοῦρκοι στρατιῶται, φοροῦντες κοντὴν βράκαν καὶ ζώνην πλατυτάτην.

ταμπούρι (τὸ) = τὸ πρόχωμα, τὸ προκάλυμμα.

Τάπια (ἡ) = (κυρίως ὀχύρωμα). Μεγάλῃ Τ. ἐκαλεῖτο ἐν Τριπόλει ὕψωμα τετειχισμένον ἐντὸς τοῦ ἄλλου τείχους πρὸς τὴν δυτικὴν ἄκρην τῆς πόλεως, φαινόμενον μακρόθεν ὡς ἀκρόπολις αὐτῆς.

ταχταρίζω = χορεύω εἰς τὴν ἀγκάλην μου τὸ παιδίον.

τζιμπλάκης = γυμνός (λ. τουρκική).

τζοχαντάρης = ἀκόλουθος μεγιστᾶνος (λ. τουρκική).

τζουμπελέκια (τὰ) = τὰ οἰκιακά, ἰδίως δὲ τὰ μαγειρικὰ σκεύη. τί = διότι.

Τιμολέων (ὁ) = Κορίνθιος στρατηγός (410—336 π. Χ.) διακριθεὶς διὰ τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν δημοκρατίαν καὶ τὴν πα-

τρίδα. Σταλείς εἰς Συρακούσας, ἀποικίαν τῆς Κορίνθου, κα-
τώρθωσε ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἀπὸ τὸν τύραννόν τῆς Διο-
νύσιον καὶ ἐγκατέστησε τὴν δημοκρατίαν. Συνετέλεσε δὲ εἰς
τὴν ἀπελευθέρωσιν καὶ ἄλλων πόλεων τῆς Σικελίας καὶ ἐνί-
κησε τὸ 342 τοὺς κατ' αὐτῆς ἐπελθόντας Καρχηδόνους.

Τουρκοχώρι = χωρίον παρὰ τὸν Παρνασσόν, ἔνθα ὁ Καραϊσκά-
κης προσέβαλε τῇ 6ῃ Δεκ. 1826 ἀπόσπασμα 700 Τούρκων
συνοδεύον 2000 ζῶα, κομίζοντα τρεφᾶς καὶ ἐφόδια εἰς τὸ περὶ
τὰς Ἀθήνας τουρκικὸν στρατόπεδον. Ὁ Κ. ἐφόνησε ἰδίᾳ χειρὶ
τὸν ἀρχηγὸν τῶν Τούρκων καὶ συνέλαβε ὑπὲρ τὰ 1000 ζῶα.

τρουκάνι (τὸ) = κουδοῦνι μέγα τῶν αἰγῶν.

τσαούσης = κυρίως ὁ λοχίας (λ. τουρκική). Οὕτως ἐκαλοῦντο
κατὰ τὸ 21 ἐκεῖνοι, εἰς οὓς ἦτο ἀνατεθειμένη ἡ ἐπιμελητεία
ἐκάστου σώματος (ἢ φροντίς δηλ. περὶ ἐξευρέσεως τροφῆς,
πολεμοφοδίων, καταλυμάτων, κτλ).

Τσελεπής Ἰωάννης. Ἐγεννήθη ἐν Χίῳ περὶ τὸ 1750. Ἐκ-
παιδευθεὶς ἐν Πάτρῳ καὶ Ἰταλίᾳ διωρίσθη κατόπιν διδά-
σκαλος εἰς τὴν Χίον, ὅπου καὶ ἀπέθανε κατὰ τὴν ὑπὸ τῶν
Τούρκων καταστροφὴν αὐτῆς τὸ 1822.

τσεμπέρι (τὸ) = μανδήλιον, δι' οὗ στολιζοῦσιν ἢ καλύπτουσι τὴν
κεφαλὴν αἱ γυναῖκες.

τσι = τῆς.

τσιγγέλι (τὸ) = ἡ ἀρπάγη.

τσιμπούνα (ἡ) = μεγάλη καπνοσύριγξ.

τσούμπα (ἡ) = σωρὸς, μικρὸν ὕψωμα.

τσούπα (ἡ) = ἡ κόρη, ἡ θυγάτηρ.

τσουχτερὸς = διαπεραστικός, δριμύς, καυτερός.

Ⓡ

Ἵμητιὸς = ὄρος τῆς Ἀττικῆς, οὗ ἡ κορυφὴ ὑψοῦται εἰς 1016 μ.

Ⓢ

φαρὶ (τὸ) = ὁ ἵππος.

φέλα (ἡ) = ἡ ἀσθένεια τῶν ὀφθαλμῶν καταρράκτης. «Τί φέλα
ἔχεις στὰ μάτια σου καὶ δὲν βλέπεις;» λέγουν ἐν Κεφαλληνίᾳ.

φελάω = ἔχω ἀξίαν.

φεινιναράκι (τὸ) = ὁ νεοσσός.

φιλεῦω = φιλοξενῶ, χαρίζω, προσφέρω ὡς δῶρον.

Φιλόπαππος = ἦτο ὁ ἔγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Βεσπασιανοῦ ἐκθρο-
νισθέντος βασιλέως τῆς Συρίας Ἀντιόχου Δ', ὅστις ἔζησεν ἐν
Ἀθήναις, ποιήσας εὐεργεσίας παρασχῶν εἰς τὴν πόλιν τού-
του τὸ ἐπιτύμβιον μνημεῖον (ἰδρυθὲν τῇ 115 μ. Χ.) σώζεται
ἐπὶ τοῦ λόφου Μουσείου, πρὸς Δ. τῆς Ἀκροπόλεως.

φιδ (τὸ) = 1) βία ἀπνοῆ τοῦ ἀνέμου· 2) ἐσωτερικὴ κακὴ προαι-
σθησις.

φλάμπουρο (τὸ) = ἡ σημαία, ἰδίᾳ τῶν κλεφτῶν.

φλοκάτα (ἡ) = μάλλινος ἐπενδύτης.

Φοντενέλ Βερνάρδος, Γάλλος συγγραφεὺς (1657—1757), γράφας
ποιήματα, μυθιστορήματα καὶ τὸ ἐκλαϊκευτικὸν ἔργον «Διά-
λογος περὶ τῆς πληθύος τῶν κόσμων».

φόρος (ὁ) = ἡ ἀγορά, ἡ πλατεῖα.

φράξο (τὸ) = ἡ μελία (δένδρον).

φτουράω = ὑπομένω, ἀντέχω, ἐν Ἡπειρῳ.

Ⓧ

χαλεύω = ζητῶ.

Χαλλὶ μπέης = Τούρκος προύχων Λαμειεύς.

Χαλκομάτα = χωρίον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ τῆς Ἀμφίσσης, ὅπου κατεῖχε
τὴν 23ην Ἀπριλίου τὸ σῶμα τοῦ Πανουργιά. Οἱ Τούρκοι, δια-
σκορπίσαντες αὐτὸ, ἐστράφησαν εἰτα κατὰ τοῦ Διάκου.

χάμαι = χαμαί.

Χαμσὶν = ἐκνευριστικὸς ΝΑ ἄνεμος ἐν Αἰγύπτῳ κατὰ Μάιον.

χαροκόπι (τὸ) = ἡ διασκέδασις.

χειμωνικὸ (τὸ) = ὁ ὑδροπέπων (τὸ καρπούζι).

χιλιμινιτράω, χιλιμινιτρίζω καὶ **χιλιμιτράω** = χρεμετίζω.

χλαλοῆ (ἡ) = ἡ ὀχλοβοή, ὁ θόρυβος.

χλωρίς (ἡ) = τὸ σύνολον τῶν φυτῶν μιᾶς χώρας.

χνότο (τὸ) = ἡ ἐκπνοὴ τοῦ στόματος.

χουμάω = ὀρμῶ, φέρομαι μεθ' ὀρμῆς.

Χούξλεῦ Θωμᾶς = Ἀγγλος φυσιοδίφης (1825—1895), περιώ-
νυμος διὰ τὰς ἀνατομικὰς καὶ φυσιολογικὰς μελέτας του.

χτάσσομαι = διανοοῦμαι, σκοπεύω.

Ⓧ

ψαχουλιαστὰ = πασπατεύοντας, ψηλαφῶσα.

ψίχα (ἡ) = θρύμμα ἄρτου, ψίχουλο. **Μιὰ ψίχα** = ὀλίγον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΜΕΡΟΣ Α΄.

ΠΕΖΟΣ ΛΟΓΟΣ

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.	Σελίς
Α΄ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑΝ :	
<i>Γενναδίου Ί. Ο θούριος τοῦ Ῥήγα</i>	3
<i>Βικέλα Δ. Πῶς ἐφύγομεν ἐκ τῆς Χίου</i>	4
<i>Βλαχογιάννη Ί. Ἡ Ἐξοδος</i>	11
<i>Παπαρηγοπούλου Κ. Ὁ θάνατος τοῦ Γεωργίου Καραϊσκάκη</i>	13
<i>Μελᾶ Σπ. Ἡ κήρυξις τοῦ πρὸς τὴν Τουρκίαν πολέμου κατὰ τὸ 1912</i>	19
<i>Φαλιάιτς Κ. Ἐνῶ ὁ Ἀβέρωφ ναυμαχεῖ</i>	23
<i>Χανδράκη Ἐμμ. Ὁ Σμυρνιδὸς</i>	26
<i>Βραχηνοῦ Γ. Ἡ μάχη τοῦ Σκοῦ</i>	29
Β΄ ΣΧΕΤΙΚΑΙ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗΝ ΖΩΗΝ :	
<i>Καρβούνη Ν. Κυνήγι ἀλόγων</i>	32
» » Ὁ λιμενάρχης τοῦ Σαγγαρίου	35
<i>Νιθβάνα Π. Ἐνα συμπαθητικὸν ταμεῖον</i>	37
» » Τὸ προσφυγόπουλο τοῦρανοῦ	40
2. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ.	
Α΄ ΤΟΠΟΘΕΣΙΑΣ :	
<i>Παγανέλη Σ. Ἡ κοιλὰς τοῦ Πλατανιά</i>	42
Β΄ ΦΥΣΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ :	
<i>Καλλινίκου Κ. Καταιγίς</i>	44
3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΑΙ.	
Α΄ ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :	
<i>Δημητριάδου Ρ. Εἰκόνες ἀμερικανικοῦ βίου</i>	45
Β΄ ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :	
<i>Μελᾶ Σπύρου Ἡ πρώτη δοκιμὴ</i>	52

4. ΠΕΡΙΓΡΑΦΑΙ ΔΙΗΓΗΜΑΤΙΚΑΙ.

Α΄ ΤΟΠΟΘΕΣΙΩΝ :

<i>Δνκούδη Ἐμμ. Τὸ Πήλιον</i>	54
<i>Μωραϊτίδου Ἀ. Ὁ Ἀθωνας</i>	63
<i>Σακελλαρίου Ἀ. Ἡ κοιλὰς τῶν Τεμπῶν</i>	69

Β΄ ΒΙΟΥ ΑΝΘΡΩΠΩΝ :

<i>Χριστοβασίλη Χ. Ἀνάβασις εἰς τὰ Μετέωρα</i>	71
<i>Τσοκοπούλου Γ. Ἡ ἐποποιία ταῦ Κιλκίς</i>	76
<i>Ἀθανάτου Κ. Τὴν ἐπαύριον τῆς καταστροφῆς τῆς Σμύρνης</i>	81
<i>Πεζοπόρου Ἀ. Ἐπάνοδος</i>	85

Γ΄ ΒΙΟΥ ΖΩΩΝ :

<i>Καλλινίκου Κ. Ἡ φιλοστοργία τῶν πτηνῶν</i>	87
---	----

5. ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ.

<i>Παπαδιαμάντη Ἀλ. Φτωχὸς ἅγιος</i>	89
--	----

6. ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΜΟΙ.

Α΄ ΠΡΟΣΩΠΩΝ :

<i>Κοραῆ Ἀδ. Ὁ ἐφημέριος τῆς Βολισσοῦ</i>	107
---	-----

Β΄ ΟΜΑΔΟΣ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΤΟΠΙΚΟΙ, ΦΥΛΕΤΙΚΟΙ, ΚΤΛ.) :

<i>Παπαρηγοπούλου Κ. Ὁ βίος καὶ τὰ αἰσθήματα τῶν κλεφτῶν</i>	111
--	-----

Βλαχογιάννη Ί. Τὸ Σοῦλι.

1. Τὸ Σουλιωτόπουλο	115
2. Ἡ Σουλιωτοπούλα	116
3. Σουλιώτης καὶ Σουλιώτισσα	117
4. Ἡ Γριά Σουλιώτισσα	118
5. Ὁ Γέρο Σουλιώτης	119
<i>Πετιμεζᾶ Ν. Ἄετοὶ στὶς φωλιές των</i>	121
<i>Καρβούνη Ν. Γεφύρας κριτικὴ</i>	126

Γ΄ ΤΥΠΩΝ ΑΝΘΡΩΠΩΝ (ΗΘΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ) :

<i>Δασκαράτου Ἀ. Ὁ ἀδιάκριτος</i>	129
» » Ὁ παινεσιάρης	130
» » Ὁ φιλάργυρος	132

7. ΒΙΟΓΡΑΦΙΑΙ.

<i>Κουρτίδου Ἀρ.</i> Ἀληθινὸ παραμῦθι (ὁ Εὐαγ. γέλης Ζάππας)	133
<i>Κακλαμάνου Δ.</i> Ὁ Λουδοβίκος Παστὲρ	142

8. ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ.

Α' ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ :

<i>Ξενοπούλου Γρ.</i> Τὸ λευκὸν χρῶμα	152
---	-----

Β' ΛΕΞΕΩΝ :

<i>Πετιμεζᾶ Ν.</i> « Ἀέρας »	154
--	-----

Γ' ΠΑΡΟΙΜΙΩΝ ΚΑΙ ΠΑΡΟΙΜΙΩΔΩΝ ΦΡΑΣΕΩΝ :

<i>Πολίτου Ν.</i> Ἄν μιᾶς καὶ δὲν σ' ἀκοῦνε, πάν- τεχε στὸ μῦλο κι' εἶσαι	156
Ἄκριβὸς στὰ πίτουρα καὶ φθηνὸς στ' ἀλεύρι	156
Καὶ σ' ἐμένα λὼ λὼ λὼ ;	157
Ἐβγῆκεν ἀσπροπρόσωπος	157

9. ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ (ΠΟΙΚΙΛΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ) :

<i>Κοραῆ Ἀδ.</i> Μετὰ τὰς ἐξετάσεις	159
» » Ἐν ὄνειρον	160
» » Πρὸς τοὺς ἐφόρους τοῦ ἐν Κυθω- νίαις Γυμνασίου	163

10. ῬΗΤΟΡΙΚΑ ΕΡΓΑ.

<i>Τρικούπη Σπ.</i> Λόγος ἐπικήδειος εἰς τὸν Ἀν- δρέαν Ζαίμην	166
--	-----

11. ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΝΩΜΑΙ.

<i>Νιρβάνα Π.</i> Ὁ γέρος	169
<i>Πεξοπόρου Ἀν.</i> Παρέλασις	171
<i>Καμπούρογλου Δ.</i> Θρύψαλα	173
<i>Κοραῆ Ἀδ.</i> Γνώμαι	174
<i>Δασκαράτου Ἀ.</i> Στοχασμοὶ	174

12. ΠΑΡΟΙΜΙΑΙ

<i>Δημῶδεις</i>	175
---------------------------	-----

ΜΕΡΟΣ Β'.

ΠΟΙΗΣΙΣ.

1. ΕΠΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.

Α'. ΜΕΓΑΛΑ ΕΠΗ.

Κορνάρου Β. Ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸν Ἐρωτόκριτον :

1. Ὁ Καραμανίτης	179
2. Ἡ ξιφομαχία μεταξὺ Κρη- τικοῦ καὶ Καραμανίτη	181

Β' ΜΙΚΡΑΙ ΕΠΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ.

1. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ ΘΕΜΑ :

<i>Βαλαωρίτου Ἀρ.</i> Ἡ φυγὴ τοῦ Ἀλῆ-Πασᾶ	185
<i>Δημῶδες.</i> Τὸ παράπονον τῶν βουνῶν	189
» Ἡ Δέσπω τοῦ Μπότση	190
» Ἡ Λένω τοῦ Μπότση	190
» Ὁ θάνατος τοῦ Διάκου	191
<i>Πολέμη Ἰ.</i> Τὸ κρυφὸ σχολεῖο	193
» Ἐαναγυρίζει	194

2. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕΤΑ ΜΥΘΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ (ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ, ΘΡΥΛΟΙ, ΜΥΘΙΚΑΙ ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ, ΚΤΛ.).

<i>Δημῶδες.</i> Τὸ κάστρο τῆς Ὁριᾶς	195
» Οἱ ἀγῶνες τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Φράγκων	196
» Ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως	197
» Ὁ Ὀλυμπος καὶ ὁ Κίτσαβος	198

<i>Δροσίνη Γ.</i> Ὁ Δικέφαλος	198
<i>Δαμβέργη Ἰ. Μ.</i> Καὶ περιμένει	199
<i>Καρασούτσα Ἰ.</i> Ὁ Θεὸς καὶ ὁ Θάνατος	200
<i>Πολέμη Ἰ.</i> Θεσσαλονίκη	201

3. ΔΙΗΓΗΣΕΙΣ ΜΕ ΘΕΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ :

<i>Δημῶδες.</i> Ὁ λαβωμένος κλέφτης καὶ τὸ ἄλογόν του	202
<i>Δροσίνη Γ.</i> Διαβατάριχο τρυγόνι	203
<i>Πολέμη Ἰ.</i> Ὁ θάνατος τοῦ ἀλόγου	204

Γ' ΠΟΙΗΜΑΤΑ ΠΑΡΑΙΝΕΤΙΚΑ.

<i>Βηλαρᾶ Ἰ.</i> Γονέων καὶ γερόντων συμβουλαὶ	204
» Σπεῦδε βραδέως	204

Δ' ΜΥΘΟΙ.	Σελίς
<i>Παράσχον Ἀχιλλέως.</i> Ἀρνακι καὶ λύκος	205
<i>Πολέμη</i> <i>Ι.</i> Πατραγαθία.	206
Ε' ΑΛΛΗΓΟΡΙΑΙ.	
<i>Δημῶδες.</i> Ὁ αἰτός.	207
<i>Παλαμᾶ Κ.</i> Ὁ Διγενῆς καὶ ὁ Χάροντας.	207
<i>Περγιαλίτη Γ.</i> Τὸ πρωτοαΐδιδο	208
Ζ' ΑΙΝΙΓΜΑΤΑ.	
<i>Δημῶδη</i> Αἰνίγματα (1. = τὸ μάτι. 2. = ὁ κα- πνός. 3. = τὸ κεφάλι. 4. = ὁ σπόγγος).	209
<i>Μάτεση Ἀντ.</i> Λεξιγριφοὶ (1. = Καλαπόδι. 2. = Μάτι. 3. = Αὐτί).	209
2. ΛΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.	
Α' ΚΥΡΙΩΣ ΛΥΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.	
1. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΟΥ ΑΤΟΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ:	
<i>Ἀθάνα Γ.</i> Στοῦ σπιτιοῦ μου τὴν αὐλή.	210
<i>Δημῶδες.</i> Εἰς τὸν ξενιτευμένον ἄνδρα	211
» Ὁ κλέφτης ποῦ πεθαίνει.	211
» Μοιρολόγια β.	211
<i>Κρυστάλλη Κ.</i> Ὁ ἐτοιμοθάνατος βοσκός.	212
2. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΑΓΑΠΗΝ ΤΗΣ ΠΑΤΡΙΔΟΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ :	
<i>Δάφνη Στεφ.</i> Τὰ ὄπλα ψάλλω.	214
» Ὑμνος τῆς σημαίας.	215
<i>Δημῶδες.</i> Πόθος σκλάβου.	216
» Ὁ νέος κλέφτης.	217
<i>Κάλβου Ἀνδρ.</i> Ὁδὴ εἰς τὸν Ἱερὸν Λόχον.	217
<i>Μακμοῦζα Γερ.</i> Ὁ ἐτοιμοθάνατος Σουλιώτης.	218
<i>Παλαμᾶ Κ.</i> Οἱ στίχοι στὴν πατρίδα μου.	219
<i>Πάλλη Ἀλεξ.</i> Μεσολογγίτης.	220
<i>Παράσχον Ἀχιλ.</i> Οἱ ἄρματολοι καὶ οἱ κλέφτες.	220
<i>Πολέμη Ἰ.</i> Στο νέο μας θωρηκτὸ.	222
» Οἱ νεκροὶ τοῦ κάμπου.	222
<i>Προβελεγγίου Ἀρ.</i> Τὸ δένδρον καὶ τὸ πλοῖον.	223
» Τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον.	225
<i>Σουρῆ Γ.</i> Εἰς τοὺς φιλέλληνας.	225
3. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΘΡΗΣΚΕΙΑΝ ΚΑΙ ΤΟΝ ΘΕΟΝ :	
<i>Ἀθάνα Γ.</i> Αἰ-Δημήτρης.	226

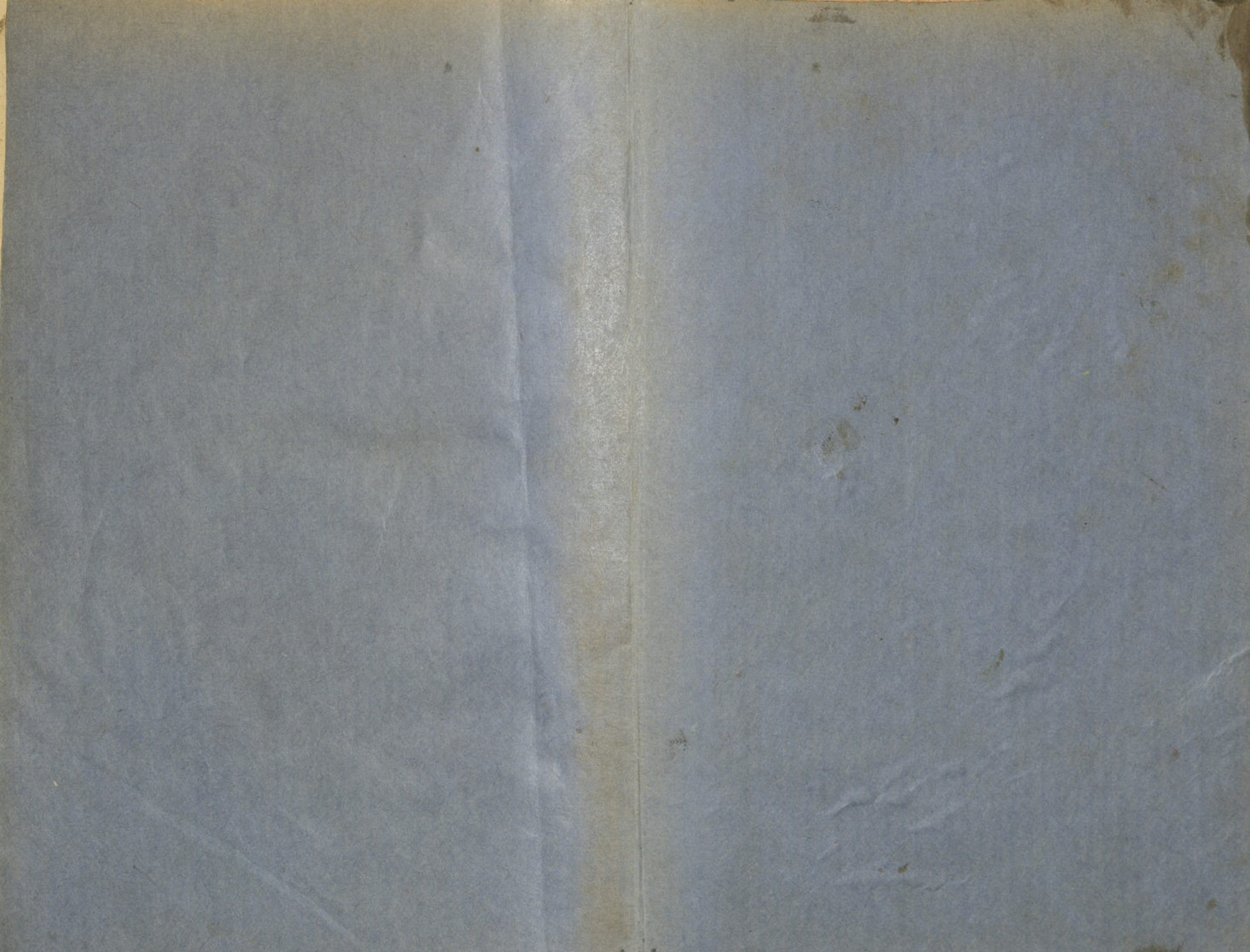
	Σελίς
4. ΣΧΕΤΙΚΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ ΚΑΙ ΤΗΝ ΦΥΣΙΝ :	
<i>Βηλαρᾶ Ἰ.</i> Ἡ νύχτα	226
<i>Δημῶδες.</i> Ἡ ζωὴ τῶν κλεφτῶν.	227
<i>Δροσίνη Γ.</i> Ὑμνος τοῦ Πηλίου	228
» Ἄγριο τριφύλλι.	228
<i>Παλαμᾶ Κ.</i> Τραγοῦδι τῶν ἐφτὰ νησιῶν.	229
<i>Προβελεγγίου Ἀρ.</i> Πάει τὸ καλοκαίρι.	231
<i>Σουρῆ Γ.</i> Στὸν ἴσκιο μου.	232
 Β' ΣΑΤΙΡΙΚΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ.	
<i>Βηλαρᾶ Ἰ.</i> Ψεματάρης.	233
» Φιλάργυρος.	233
<i>Λασκαράτου Ἀ.</i> Στὴ συνέβγαλση φιλαργύρου.	234
 Γ'. ΕΠΙΓΡΑΜΜΑΤΑ.	
<i>Πάλλη Ἀλ.</i> Στὴν Ἑλλάδα.	235
<i>Σολωμοῦ Δ.</i> Ἡ καταστροφή τῶν Ψαρῶν.	235
 3. ΕΠΙΚΟΛΟΥΡΙΚΗ ΠΟΙΗΣΙΣ.	
<i>Βαλαωρίτη Ἀρ.</i> Ὁ Δῆμος καὶ τὸ καριοφίλι του	235
<i>Σολωμοῦ Δ.</i> Ἀποσπάσματα ἐκ τοῦ Ὑμνου εἰς τὴν Ἑλευθερίαν :	
α) Τὸ προοίμιον.	237
β) Ἡ ἄλωσις τῆς Τριπολιτσᾶς.	239
γ) Ἡ πρώτη πολιορκία τοῦ Μεσολογγίου.	242
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α'.	
ΒΙΟΙ, ΕΡΓΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΝ	245
 ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β'.	
ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΛΕΞΕΩΝ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΩΝ	261
 ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	282
ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ	288

ΠΙΝΑΞ ΕΙΚΟΝΩΝ ΚΑΙ ΧΑΡΤΩΝ

Τὸ θεωρηκτὸν «Γ. Ἀβέρωφ»
 Ὁ ναυτοκος τῆς Μεταμορφώσεως ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Ἄθω
 Οἱ βράχοι τῶν Μετεώρων
 Μέσα στὸ δίχτυ
 Χάρτης τῆς νήσου Σκιάθου
 Γέφυρα ἐκ πακίωνων ἐπὶ τοῦ Σαγγαρίου
 Τὸ ἐν Ἀθήναις Ζάππειον Μέγαρον
 Ὁ ἀνδριάς τοῦ Εὐαγγέλη Ζάππα
 Ὁ Παστέρ ἐπιβλέπων τὴν θεραπείαν λυσοσδήκτου παιδίου
 Τὸ κρυφὸ σχολεῖο τοῦ Γύζη
 Ἀκρόπρωρα πλοίων τοῦ ἁγῶνος

Προσωπογραφίαι τῶν συγγραφέων :

	Σελίς	
Ἀθάνας Γ.	245	Μωραϊτίδης Ἀλέξανδρος
Βαλαωρίτης Ἀριστοτέλης	245	Νιρβάνας Παῦλος
Βικέλας Δημ.	246	Ξενοπούλος Γρηγόριος
Βλαχογιάννης Ἰ.	246	Παλαμᾶς Κωστής
Δάφνης Στέφανος	247	Πάλλης Ἀλέξανδρος
Δημητριάδης Ραϊνόλδος	247	Παπαδιαμάντης Ἀλέξανδρος
Δροσίνης Γεώργιος	248	Παπαρηγόπουλος Κωνσταντῖνος
Κακλαμᾶνος Δημήτριος	248	Παράσχος Ἀχιλλεὺς
Καλλίνικος Κωνσταντῖνος	249	Περγιαλίτης Γιάννης
Καμπούρογλου Δ. Γε.	249	Πετιμεζᾶς Ν.
Καρβούνης Νικόλαος	250	Πολέμης Ἰω.
Κοραῆς Ἀδαμάντιος	250	Πολίτης Ν.
Κουρτίδης Ἀριστοτέλης	251	Προβελέγγιος Ἀριστομένης
Κρυστάλλης Κώστας	251	Σολωμὸς Διονύσιος
Λασκαράτος Ἀνδρέας	252	Σουρῆς Γεώργιος
Λυκούδης Ἐμμανουήλ	252	Τρικούπης Σπυρίδων
Μαρχορᾶς Γεράσιμος	252	Τσοκόπουλος Γ.
Μελᾶς Σπύρος	253	Χριστοβασίλης Χρῖστος

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Ἐν Ἀθήναις τῇ 27ῃ Ἰουνίου 1930

Ἀριθ. πρωτ. 20986.

Πρὸς
τὸν κ. Ἀλέξανδρον Γ. Σαρήν.

Ἴχοντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ νόμου 3433 «περὶ διδακτικῶν βιβλίων» καὶ τὴν ὑπ' ἀριθμὸν 1111-5-28 πράξιν τῆς οἰκείας ἐπὶ τῆς ἀθεωρήσεως τῶν ἐγκριμένων διδακτικῶν βιβλίων ἐπιτροπῆς, ἐγκρίνομεν διὰ τὸ ἀπὸ σήμερον μέχρι τέλους τοῦ σχολικοῦ ἔτους 1930 — 1931 σχολικὸν διάστημα τὸ ὑφ' ὑμῶν συγγραφέν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον «Νεολογικὰ Ἀναγνώσματα, διὰ τοὺς μαθητὰς τῆς Γ' τάξεως τῶν ἑλληνικῶν σχολείων καὶ τῆς ἀντιστοίχου τάξεως τῶν λοιπῶν σχολείων τῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως», ὑπὸ τὸν ὄρον ὅπως ἐν μελλούσῃ ἐκδόσει τοῦ βιβλίου ἐπιφέρητε τὰς ὑπὸ τῆς ἐπιτροπῆς ὑποδεικνυόμενας τροποποιήσεις.

Ὁ Ὑπουργὸς
Θ. ΝΙΚΟΛΟΥΛΗΣ.

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Γ. ΣΑΡΗ

Ἡ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΕΙΣ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ ΑΒΕΡΩΦ

Ἱστορικὸν διήγημα, ἐν ᾧ ἐκτίθεται ἡ ἀπελευθέρωσις Μετσόβου κατὰ τὸ 1912 καὶ ἡ δρᾶσις τοῦ ἀειμνήστου εὐεργετοῦ τοῦ ἔθνους. Ἀνάγνωσμα καταλληλότατον διὰ τὰ παιδιὰ τοῦ ἑλληνικοῦ σχολείου. Μετὰ 8 εἰκόνων καὶ 2 χαρτῶν. Δρ.

Πωλεῖται εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖον **Ι. ΣΙΔΕΡΗ**.